

DON QUIJOTE DE LA MANCHA

**IRTA
MIGUEL DE CERVANTES SAAVEDRA**

**A SPANYOL EREDETIBŐL KÉSZÜLT FORDÍTÁSA UTÁN
AZ IFJUSÁG SZÁMÁRA ÁTDOLGOZTA
GYŐRY VILMOS**

TARTALOM

TÁJÉKOZÁSUL.

ELSŐ RÉSZ.

I. FEJEZET.

Melyben az olvasó a nemes Don Quijoteval megismerkedik.

II. FEJEZET.

A nemes Don Quijote első kirándulása.

III. FEJEZET.

Hogyan ütötték lovaggá Don Quijotét.

IV. FEJEZET.

Mi történt lovagunkkal, miután a fogadóból eltávozott.

V. FEJEZET.

Nevezetes események a lovag házában.

VI. FEJEZET.

Újabb útra-készülések.

VII. FEJEZET.

Don Quijote híres harcza a hosszú karú óriásokkal, a miket Sancho Panza szélmalomoknak nézett.

VIII. FEJEZET.

Szörnyű harc a nagyszemű varázslókkal, s nagy diadal az elrablott hercegasszony lovagján.

IX. FEJEZET.

Milyen nagyszerű beszédet tartott Don Quijote a kecskepásztoroknál.

X. FEJEZET.

A legváratlanabb kaland, mely azért is nevezetes, mert Rocinante szokatlan elevensége volt az eléidézője.

XI. FEJEZET.

Egy elbűvölt mór kísért a várkastélyban. A csodabalsam hatása. Sancho Panza repülni tanul.

XII. FEJEZET.

Két ellenséges nagy hadsereg találkozik egymással.

XIII. FEJEZET.

A mit a holtak adhatnak az élőknek.

XIV. FEJEZET.

Azon rettenetes kalandról, melyet a hős Don Quijote de la Mancha szerencsésebben átélt a világ akármelyik kóbor lovagjánál.

XV. FEJEZET.

Mambrin sisakjának meghódítása.

XVI. FEJEZET.

Hogyan adta vissza Don Quijote számos szerencsétlennek szabadságát, a kiket erőnek erejével oda vittek, a hová menni nem akartak.

XVII. FEJEZET.

Don Quijote a vadonban.

XVIII. FEJEZET.

Hogyan járt el küldetésében Sancho Panza.

XIX. FEJEZET.

Micomicona királyi hercegkisasszony jelenik meg Don Quijote előtt.

XX. FEJEZET.

Sancho Panza számot ad arról, hogyan járt el küldetésiben.

XXI. FEJEZET.

Don Quijote harcza a mord-nézésű Pandafilando óriással.

XXII. FEJEZET.

Don Quijotének és Sancho Panzának váratlanul nagyon meggyülik a bajok.

XXIII. FEJEZET.

Hogyan bűvölték el Don Quijotét.

XXIV. FEJEZET.

Don Quijote elbűvölten utazik haza felé.

MÁSODIK RÉSZ.

I. FEJEZET.

Bizalmas beszélgetés Don Quijote házában a lovag betegsége felől.

II. FEJEZET.

Ujabb tervezések, újabb kirándulásra.

III. FEJEZET.

A szándék megvalósul.

IV. FEJEZET.

Don Quijote Toboso városába jut.

V. FEJEZET.

Hogyan bűvölte el Sancho Doña Dulcineát?

VI. FEJEZET.

Különös kaland a Halál udvarának szekerekkel.

VII. FEJEZET.

Don Quijote egy másik kóbor lovaggal találkozik.

VIII. FEJEZET.

A két fegyvernök beszélgetése.

IX. FEJEZET.

A két lovag társalgása.

X. FEJEZET.

Hogyan lett a Bús-képű lovag Oroszlán lovaggá.

XI. FEJEZET.

A Montesinos barlangjában.

XII. FEJEZET.

Don Quijote nagyszerű látományai a Montesinos barlangjában.

XIII. FEJEZET.

A szamárordítás története és a jós majom.

XIV. FEJEZET.

Don Quijote diadalmas csatája egy egész nagy mór hadsereg ellen.

XV. FEJEZET.

Don Quijote föllépése s Sancho Panza szereplése egy másik hadseregben.

XVI. FEJEZET.

Sancho Panza megunja a kalandkeresést.

XVII. FEJEZET.

Utazás a bűvös sajkán a vízi-várhoz.

XVIII. FEJEZET.

Don Quijote egy vadásztársasággal találkozik.

XIX. FEJEZET.

Az igazi várkastélyban.

XX. FEJEZET.

Milyen szerep jut Sancho Panzának, hogy Dulcineát a varázs alól feloldja.

XXI. FEJEZET.

A hercegi kastélyba váratlan vendégek érkeznek, a kik Don Quijotet keresik.

XXII. FEJEZET.

Don Quijote és Sancho Panza elutaznak a levegőben.

XXIII. FEJEZET.

Don Quijote jó tanácsokkal látja el a kormányzóságra induló Sancho Panzát.

XXIV. FEJEZET.

Sancho Panza csakugyan elmegy szigetkormányzónak.

XXV. FEJEZET.

Az örömben örömbe megy.

XXVI. FEJEZET.

A kormányzó első körútja a szigeten.

XXVII. FEJEZET.

Sancho Panza kormányzó levelezése és rendelkezései.

XXVIII. FEJEZET.

Milyen gyászos vége lett Sancho Panza kormányzóságának.

XIX. FEJEZET.

Sanchoval is kalandok kezdődnek.

XXX. FEJEZET.

Sancho kalandja igen veszedelmessé fokozódik.

XXXI. FEJEZET.

Don Quijote hajmeresztő kalandja egy elkárhozott lélekkel.

XXXII. FEJEZET.

Ujra a kalandok ösvényén.

XXXIII. FEJEZET.

A selyemruhás pásztortársaság.

XXXIV. FEJEZET.

A ki sokat ígér, keveset ad.

XXXV. FEJEZET.

Roque Guinart.

XXXVI. FEJEZET.

Don Quijote de la Mancha diadalmas bevonulása Barcelona városába.

XXXVII. FEJEZET.

Nagyfontosságú párbaj a Fehér-Hold lovagjával.

XXXVIII. FEJEZET.

A legyőzetés után.

XXXIX. FEJEZET.

Három ezer ütés pattog Sancho Panza vállára.

XL. FEJEZET.

Milyen jeleket látott Don Quijote, falujába érkeztekor.

LXI. S EGYSZERSMIND UTOLSÓ FEJEZET.

Mi hiúsította meg a tervezett pásztor-életet?

TÁJÉKOZÁSUL.

Hogy az ifju olvasó e művet - mint a mai kor szépirodalmi termékeitől sok tekintetben eltérőt - helyesen felfoghassa, s a világhírű regényt ezen átdolgozásban élvezhesse, néhány ismertető szóra van szükség, a mit mind a mű szerzőjéről, mind pedig e nevezetes munkájának czéljáról, irányáról e rövid s tájékozással nyújtott előszóban kívánunk mondani.

Miguel de Cervantes Saavedra, a roppant termékenységgű spanyol irodalomnak egyik legismertebb nevű művelője, az 1547-dik év október havának elején született Spanyolország Alcaláde-Henares nevű városában. Első gyermekkorát szülővárosában tölté, s ugyanitt végzé első tanulmányait is, a mennyiben a Ximenes bibornok által 50 évvel azelőtt e városkában alapított egyetem az ő gyermek- és ifjkorában érte el virágzásának tetőpontját. Tanulói pályáját tovább részint Madridban, részint a salamancai egyetemen folytatta, s mindenütt oly szorgalommal és fényes sikerrel, hogy tanárai, különösen egy Lope de Hoyos nevű, Cervantes-ről mindig csak úgy emlékezett meg, mint az ő: „drága és különösen szeretett tanítványáról”.

Tanulói pályája bevégeztével Aquaviva bibornok házához jutott kamarási minőségben, kit aztán rendes lakóhelyére, Rómába követték. Egy évvel utóbb azonban ezen tisztséget más pályával, nevezetesen a katonával cserélte fel, mely pályáért mindig rajongott, melyen azonban sohasem láthatta érdemeit, bátorságát, teljes odaadását eléggé megjutalmazva.

Élete folytában különösen nevezetes fordulópontot képez a törökök ellen az 1571. október 7-dikén küzdött lepantói tengeri ütközet, melyben Cervantes is részt vett, s épen a csata folytában őt gyöttrő lázbetegség daczára is oly hőslélekűleg viselte magát s annyira kitette személyét a veszedelemnek, hogy ez egyetlen csatában három lövést kapott, kettőt mellébe, egyet bal karjába, mely aztán teljes életére kigyógyíthatatlanul csonka és béna maradt.

Katonai pályájának ezen gyászos emlékére nemsokára még egy másik s talán amannál szomorúbb esemény is következett, nevezetesen az, hogy a midőn a földközi tengeren, a messinai kórházból kikerült s még egyszer a hadseregbe lépett Cervantes, - vég elbocsátását megnyerve, az „El Sol” nevű hajón rég nem látott hazája, Spanyolország felé hajózott: az 1575-dik év szeptember havában, az algiri partok irányában tengeri rablók hatalmába került, s egy bizonyos Dali Mami nevű rablófőnöknek, utóbb pedig Algir kormányzójának, Hasszán agának esett rabszolgájává.

Sorsa itt majdnem elviselhetetlenül nehéz, valóban iszonyú volt, mert azon hallatlan kegyetlenség, melylyel különösen az utóbbi bánt rabszolgáival, még azok nyugalmát is teljesen elvette, a kikkel, szívtelenségét nem érezte is. Hasszán aga kegyetlenségéről maga Cervantes jegyzi meg: „Bárha bennünket folytonosan éhség s a nélkülözések minden neme gyötört is, mind ez semmi volt azon hallatlan kegyetlenségek elborzasztó látományához képest, miket az alkirály a keresztyéneken elkövetett. Alig mult nap, hogy valakit karóba ne húztak vagy fel ne akasztottak volna, vagy legalább is füleit vágták le valamelyiknek s mindezt gyakran a legkisebb ok nélkül, úgy hogy magok a törökök is bevallották, hogy az alkirály csupa gyűlöletből és vérszomjasságból cselekszi”.

A hazáját imádó, a szabadságért rajongó nemes spanyolnak tehát sokszorosan gyötrelmes volt e kínos rabszolgaság s minden áron szabadulni szeretett volna belőle s először is szökés által, bárha az igen könnyen életébe kerülhet vala. A szökést csakugyan több ízben meg is kísérlé, de mindig eredménytelenül. Néha az algiriak nagy figyelmű örködésén, másszor alávaló emberek haszonleső árulásán szenvedtek hajótörést, gyakran igen merész tervei, melyek sükertelensége aztán nem hogy a szabadságot adta volna vissza, sőt ellenkezőleg a már is kínos rabságot tette csak még súlyosabbá. Így a többi között egy ízben 2000 botütésre lőn

elitélve, a mi természetesen egy lett volna a legiszonyúbb halálra kínzással; ezen szörnyű büntetést azonban rajta még sem hajtották végre.

Bátor, hős lelkét mind e veszedelmek nem hogy csüggesztették volna, sőt ellenkezőleg újabb meg újabb kísérletekre serkentették, sőt egy ízben oly rendkívüli, majdnem hihetetlen vakmerőségre, hogy az Algirban lévő 40000 rabszolgát akarta fellázítani s a várost a spanyol király számára, a mohamedánoktól elfoglalni. S fel van jegyezve, ha ezen tervnek is nem akad megint árulója, meglehet, hogy a képtelenségnek látszó terv kivitele mégis sikerült volna Cervantes lángeszének, rendithetetlen szilárdságának s bátorságának.

Szabadságát végre az 1580-dik év szeptember 19-dikén nyerte vissza 500 arany váltságdíjért, melyet Spanyolországban maradt családja, testvérei tettek le érte, a kik az ő viszonyaikhoz képest ezen igen nagy összegnek nemeslelkű feláldozása által egészen elszegényültek.

Cervantes visszaérkezvén hazájába, részint hivataloskodással, részint irodalmi foglalkozásából tartotta fen életét; anyagi helyzete azonban soha sem volt oly kedvező, a melyet nemes szíve és lángelméje valóban megérdemlettek volna.

Irt színdarabokat, költeményeket s regényeket, de minden munkáját messze messze túlszárnyalja, szatirikus gúnyoros regénye: „Az elmés nemes Don Quijote de la Mancha”.

Ezen művében a középkori kóbor lovagságot, mint többé az újabb társadalomba bele nem illő elavult intézményt teszi nevetségessé, s megadja a halálos dőfést azon lovagregényeknek, melyek ártalmas, kártékony olvasása, még Cervantes korában is széltében divatozott Spanyolországban. Ezen regények legnagyobb része a féktelen képzelőtehetség szülötte telised-tele hihetetlen kalandokkal, bűbájosságokkal, varázslatokkal, melyek az olvasók lelkét csakugyan megmetyeltyezték, az erkölcsöt megrontották, az ifjúságot nyeglévé, czivakodóvá, versengővé tették s elvonták minden nemesebb és komolyabb pályától s foglalkozástól.

Cervantes, lángeszével belátva e nagy veszedelmet, melynek meggátlására egyébiránt a spanyol országgyűlés két ízben is felirt a királyhoz, hogy tiltsa el az ilyes erkölcsrontó művek kiadhatását, - Cervantes, ismételjük, a leghatalmasabb fegyverrel, a gúnynak, a nevetségessé tételnek fegyverével küzdött e visszaélés ellen, s nyert is rajta olyan diadalmat, a melyet kívülötte kevés író: célját annyira elérte, hogy Cervantes e művének megjelenése után az előbbi modorban lovagregényt írni senki többé nem merészelt.

Természetes, hogy a Don Quijote által elkövetett bohóságok egy egész serege még a valószínűséget is nélkülözi; de épen így nélkülözték a valószínűséget azon komolyaknak látszani akaró lovagregények is, melyek csakugyan igazakul akarják elhíttetni a varázslók létezését, a fellegeken való repülést, a falovon történt nyargalást, - s mindazt a többi bohóságot, melyet a szegény, nemeslelkű manchai lovagnak is mind meg kell tennie, hogy a többieket a gúny s nevetség tárgyaivá tegye.

Cervantes elérte célját, s e remek-művével, melyről méltán elmondható: „a gyermekek kezökbe veszik, az ifjak olvassák, a férfiak értik s az öregek méltányolják,” csakugyan kivívta magának azon dicsőséget, hogy olyan írónak kell tartanunk s tisztelnünk, ki az emberiség művelődését előbbre segítette.

Cervantes életének utolsó napjáig folytonosan a munkának élve, a gondokkal küzdve s lelke derűtségét egész halála órájáig megtartva, az 1616-dik év április 23-án halt meg, 68 éves korában. Emléket, elévülhetetlent, s örök időkre szólót, saját maga emelt magának műveiben.

Még azon megjegyzéssel tartozunk, hogy a „Don Quijote” ezen újabb átdolgozása az eredetiből készült fordítás nyomán készült, s a mennyire csak lehetett, ahhoz is van szabva; eltérés, rövidítés pedig csupán ott történt, a hol e nélkülözhetetlen módosítást az ifjuság számára való átdolgozás tette szükségessé.

Az átdolgozó.

ELSŐ RÉSZ.

I. FEJEZET.

Melyben az olvasó a nemes Don Quijoteval¹ megismerkedik.

Spanyolország La Mancha² nevű részének egyik falujában, melynek nevére nem emlékszem bizonyosan, élt nem rég egy olyan nemes ember, a milyen még mai napság is van akárhány, s a kiknek majd minden vagyona egy fogason függő dárdából, régi paizsból, vézna paripából és egy-két futós agárból szokott állani. A mi derék nemes emberünknek valamivel többecskeje is volt ugyan, kivált addig, a míg birtokának nagy részét rá nem pazarolta arra a hóbortos szenvedélyére, melyről alább mindjárt említést akarunk tenni. Jövedelmének háromnegyed részét fölemésztette a háztartás, pedig bizony nem élt valami fényesen, a mennyiben hétről-hétre leginkább juhhús, pénteken lencse, szombaton rántotta, vasárnap meg legfőlebb valami vadgalamb-sült került az asztalára; a negyedik rész meg a ruházatra kellett, a mi azonban szintén meglehetősen szegényes volt, ugyanis hétköznapokra rendszeren gyapjúszővet, s csak ünnepi alkalmakra jutott egy-egy bársonynadrág.

Házánál egy gazdaasszonyt tartott, a ki a negyvenet már túlhaladta; egy unokahúgát, a ki nem volt még egészen húsz éves, és egy fiatal sihedert, a kire csakugyan ráillett a mindenés nevezet, mert a mi munka a háznál előfordult, szegény fejének ennek kellett azt mind elvégezni, ez nyergelte meg a paripát, de még a füvet is ő kaszálta a ló számára.

Nemesünk életkora közel járt az ötvenhez; testalkata izmos, termete szikár, arcza csontos volt, ő maga rendszeren igen korán kelt s a vadászatot különösen kedvelte. Vannak, a kik azt állítják, hogy vezetékneve Quijada vagy Quesada lett volna; mások meg azt, hogy családját Quijánónak hívták; ez azonban mind nem tartozik a dologhoz. Sokkal fontosabb a mi lovagunk életében az a körülmény, hogy ő, valahányszor csak üres órái valának (s az egész esztendő nála legnagyobb részben ilyenekből állt, mert valami komoly, hasznos dolognak nem igen törte a tollát) majd mindig a lovagregényeket olvasta, még pedig oly mohó vágygyal s annyi gyönyörűséggel, hogy miattok először is gazdaságát, de utóbb még a vadászatot is teljesen elhanyagolta.

Az olvasás igen szép dolog, de csak akkor, ha igazán hasznos vagy nemesen mulattató könyvekkel foglalkozunk; olyanokkal, melyek által ismereteink gyarapodnak, szívünk nemesbül, jellemünk szilárdul. De ha olyas olvasmányoknak adjuk neki magunkat, melyek minden haszon nélkül, csupán képzelő tehetségünket foglalkoztatják, s soha meg nem történt s meg nem történhető kalandokat hordanak össze rakásra lelkünkben, ilyen könyvek olvasása valóságos veszteséggel jár, sőt romlásunkká lehet; haszontalanul lopják el drága időnket, elvonnak a szükséges munkától, megmérgezzhetik erkölcsünket, s egészen elbolondíthatnak.

A mi - máskülönben igen derék - lovagunknál épen ez volt az eset. Annyira belemerült ezen hóbortos könyvek olvasásába, hogy éjet-napot azok mellett töltött, s holdat hold után adogatott el szántóföldéből, csakhogy újabb meg újabb olvasni való regényeket vehessen. Össze is hordott házához annyit, hogy egész könyvtárrá szaporodtak fel, de fájdalom, mennél jobban gyarapodott a könyvek száma, annál inkább fogyott a mi jó nemes emberünk eszének józan gondolkozása.

Mennél hihetlenebb dolgokat tartalmazott valamely könyv, ő annál jobban kapott rajta, s mennél czifrább, czikornyásabb kifejezéseket talált, annál jobban megnyerték tetszését, úgy

1 Olvasd: Don Kihóte. A spanyolok ugyanis a qu-t k-nak, a j-t pedig h-nak ejtik.

2 Olvasd: la Mánca, mert a spanyol ch = megfelel a magyar cs-nek.

hogy utoljára ő maga is egészen úgy gondolkozott, sőt még beszélt is, a mint ezek az össze-ábdált könyvek az ő soha nem élt hőseiket gondolkoztatták és beszélgették.

Értelmes tanult ember a kis falucskában persze nem igen akadt, s mindössze is két férfiú látogatta Don Quijote házát gyakrabban, a kikkel legszívesebben társalkodott. Az egyik a helybeli lelkész volt, egy igen értelmes, tudományosan képzett férfiú, a ki Don Quijote iránt a legőszintébb barátsággal s a legjobb indulattal viseltetett, a másik pedig Miklós mester, a ki egyszerű falusi borbély létére, világlátott, józan gondolkozású s nagyon társaságba való ember volt.

Ez a két látogató egy idő óta folytonosan növekvő aggodalommal szemlélte közös barátjukat, Don Quijotét. S aggodalmuk nem is volt alaptalan. A nemes házigazda ugyanis egy idő óta semmi egyébről sem akart már beszélni, mint folytonosan és örökké csak a kóbor lovagságról, azokról a rendkívüli - de persze soha meg nem történt - hőstettekről, a miket a lovagregényekben a kóbor lovagok véghez vittek, hogy egymagok egy szál karddal hogyan vertek szélylyel százezerekből álló hadseregeket, hogyan küzdöttek meg iszonyú óriásokkal, sárkánykigyókkal, bűbájosokkal, hogyan szabadítottak meg irtózatosságtól ártatlanul elzárt férfiakat és nőket, s hogyan lettek, milyen könnyű szerrel királyokká, császárokká. S a milyen lelkesedéssel Don Quijote mindezen képzelhetetlen ostobaságokról beszélt, világosan azt lehetett következtetni belőle, hogy ő csakugyan szóról szóra és betűről betűre igaznak hiszi ama költött történetek mese-beszédeit, de fájdalom azt is lehetett sejteni, hogy értelmének józanságát, legalább ebben az egyben, elvesztette.

Mihelyest ezt a jó barátok észrevették, azonnal elkövetek mindent, hogy Don Quijotét észére térítsék. Elmondták előtte százszor meg százszor, hogy az a sok bolondság soha meg nem történhetett, hogy azok a lovagok, a kikért ő annyira lelkesül, s a kiket a világ legnagyobb jóltévőinek tart, soha még csak nem is éltek: szóval felhoztak mindent a mit csak fel tudtak hozni kijózanítására: de az bizony mind falrahányt borsó maradt, s a nemes Don Quijote jobban hitt elbolondító könyveinek, mint józaneszű s jóakaró barátainak.

Silány olvasmányai annyira megkeverték az eszét, hogy végtére olyan különös gondolata támadt, milyennél bohóbb senkinek a világon. Ez pedig az vala, hogy ő illendőnek és szükségesnek látta mind saját dicsősége növelésére, mind a közjó érdekében: kóbor lovagnak beállani s lóháton és fegyveresen szertejárni a világban, kalandokat keresni s véghez vinni mindazt, a mit olvasmányai szerint kóbor lovagok véghez vittének, úgymint: boszút állani mindenféle sérelemért, belerohanni minden előforduló veszedelembé, megküzdeni óriásokkal, sárkánykigyókkal, varázslókkal, a mi ha szerencsésen sikerül, szegény feje már előre is arról álmodott, hogy a világ örök háláján kívül még azt is elérni, hogy legalább is trapezunti császárrá teszik. S annyira beleszeretett ebbe a hóbortos gondolatba, hogy semmi sem verhetette ki többé a fejéből, hanem erősen elhatározta magában, hogy a legnagyobb titokban végrehajtja feltett szándékát.

Azon kezdte most már a dolgot legelőször is, hogy megtisztogatta valamelyik déd-őseinek egynémely darab rozszant fegyverét, melyek porlepetten s rozsdamarttan századok óta heverték valamely elfelejtett szögletben. Kifényesítette s kézhez igazította ezeket úgy, a hogy tudta; hanem egy igen nagy bökkenő volt a dologban, tudniillik, hogy az egész lom között sem akadt lebecsátható rostélyú sisakra, csupán egy egyszerű, rostélytalan vas süvegre. E bajon azonban leleményessége akképen segített, hogy vastag lemezpapírból olyas félsisak formát készítt, a mely a vassüveghez hozzátoldva, ezt egészen rostélyozott sisakká változtatta. Meg is próbálta nyomban, elég erős-e s kiállaná-e valjon a kardvágást. Fogta tehát szabályját, vágott rá vagy kettőt, de már az első ütéssel egy pillanat alatt összerombolta mindazt, a mi egy heti fáradságába került. Sehogy sem tetszett neki, hogy ily könnyű szerrel darabokra lehetett szaggatni; hogy magát jövőre ilyes megeshető veszedelem ellen biztosítsa,

újra összeigazgatás s belülről egy pár vassodronyt alkalmazott, így aztán egészen megbizott tartósságában s nem is akarván újabb kísérletet tenni, úgy találta és ítélte, hogy ez a lehető legtökéletesebb rostélyozott sisak.

Mikor a fegyverzet rendben volt, azonnal paripájára fordítá figyelmét. Hanem ez a paripa ez ugyan szilaj egy állat volt! Olyan sovány mint az agár, de azért olyan lassu mint a csiga; nem volt szegénynek csak a csontja meg a bőre, úgy hogy tiz lépésnyiről is meg lehetett számlálni minden oldalbordáját. Csontos lába pókos volt, hórihorgas nyaka meg oly magasra fölmeredt a csupa soványságtól mint a kút-gém. De azért mert volna csak valaki Don Quijote előtt rosztat mondani az ő kedves paripájáról! tudom nem vitte volna el szárazon. Mert Don Quijote oly remek állatnak képzelte a lovat, hogy az ő szemében ehez képest még a nagy Sándor Bucefalusa, vagy a Cid³ Babiecéja is csak kis macska volt.

Don Quijote úgy olvasta könyveiben, hogy a régi hires lovagok paripájának mindegyiknek meg volt a neve: hogyan maradhatott volna tehát az ő remek lova név nélkül! De milyen nevet adjon neki? Négy napi fejtörésébe került, a mig kieszelte, hogy Rocinantenak⁴ fogja hívni, a mi elég szépen hangzik, de még azt is jelenti, hogy nála nincsen különb paripa a világon!

S minthogy már lovának nevet, még pedig ily nagy meglepésére szolgáló szép nevet adott, adni akart most magának is, a mi megint egy egész újabb heti fejtörésbe került. De hát nem volt neki elég tisztességes, becsületes neve? volt bizony, csakhogy ő azzal nem érte be. A lovagregényekben ugyanis azt olvasta, hogy minden régi hős lovag, ha épen meg nem változtatta is a nevét, legalább hozzátoldotta azon országét vagy tartományét, a honnan származott. Így a nagyhírű Amadis lovag - a kit Don Quijote különösen szeretett - az sem elégedett meg azzal, hogy csak úgy szárazon Amadisnak nevezzék, hanem Galliából származván, régiesen Amadis de Gaula-nak hivatta magát; kapta magát tehát s ő is odabiggyesztette a magáéhoz szülőföldje nevét, s elkeresztelte magát Don Quijote de la Mancha-nak, a mi más szóval azt teszi, a máncsai don Quijote. Így már most ország-világ ráismerhet családjára, s hazájára, melynek egyszersmind dicsőséget is szerez, ha nevét attól kölcsönzi.

Mikor aztán ilyen módon a fegyverzet tiszta volt, a süvegből sisak lett, lova s maga nevet kaptak, azt gondolta, most már egészen rendin a szénája! Tyűh! de még csak ekkor jutott valami eszébe! Neki még nem volt menyasszonya! Már pedig menyasszony nélkül a kóbor lovag olyan, mint a fa levél nélkül, a test lélek nélkül. Minden régi lovagnak meg volt a maga szíve választottja, ő sem maradhat a nélkül.

- Mert - így szóla ezen töprenkedése közben magában - ha a jó szerencse kedvez, s valami óriással találkozom, a mi a kóbor lovagoknál minden nap megesik, s az első összeccsapásnál földre terítem, vagy derékon ketté vágom s összeaprítom mint a répát, - szóval leverem és legyőzöm: vajjon nem szükség-e, hogy legyen a kihez elküldhessem, s hogy a legyőzött ellenség odalépjen drága menyasszonyom elé, térdre boruljon előtte s a hódolat és alázatosság szavával így szóljon: „En, kegyelmes asszonyom, az óriás Caraculiambro vagyok, Malindrania sziget tulajdonosa, a kit a diadalmas lovag, Don Quijote de la Mancha győzött le, s megparancsolá keményen, hogy idejőjje nagyságod elé, hogy velem tetszése szerint rendelkezék.”

Oh, hogyan örült a mi jó lovagunk, midőn e beszédet tartotta s még inkább akkor, midőn olyat is talált, a kit szíve választottjának nevével felruházhatott.

Hamarjában az jutott eszébe, hogy hallott egyszer beszélni egy szomszédfalubeli paraszt-leányról, a kit Lorenzo Aldonzának hívtak. Maga azt a leánykát talán soha életében sem látta, a leánynak pedig kisebb gondja is nagyobb volt annál, hogy van-e vagy nincs a világon Don

3 Olvasd: Szid. Ez a spanyoloknak egyik legderekabb hőse, a kiről igen sok szép ének maradt fen, az úgynevezett Cid-románccokban. Hires paripáját Babiecéának hívták.

4 Olvasd: Roszinante.

Quijote de la Mancha nevezetű úri ember. A mi lovagunk azonban nem törte tovább a fejét, hanem egyszer csak megbökte az ujja hegyével a homlokát s azt mondta:

- Ez lesz az én menyasszonyom!

Hozzá menne-e a leány vagy sem, kicsoda és milyen, ő mindazzal nem törődött; ő csak úgy képzelte, hogy az az ő menyasszonya s neki ez elég volt. Sokkal nagyobb gondot adott azonban szegény fejének az, hogy a parasztos Aldonza név helyett milyen nevet adjon az ő szíve választottjának, a mi olyan szép név legyen, hogy menyasszonyától még a herceg-asszonyok is irigyeljék. Végre nagysokára azt is kitalálta s elkeresztelte: Dulcinea del Tobosonak⁵, mert hát Tobosoban született.

Mikor ezt a kedvére való nevet is megteremtette, oly boldognak érezte magát, hogy ki sem tudta mondani, s már most csak az alkalmas pillanatra várt, hogy kalandos utazására hazulról eltávozhassék.

II. FEJEZET.

A nemes Don Quijote első kirándulása.

A mit az ember nagyon óhajt, azt - ha csak lehetséges - siettetni is szokta. Szakasztott így volt utrakelésével Don Quijote is. Mihelyt a szükséges előkészületeket megtette, bizony nem volt ő neki többé maradása, hanem július havának egyik legforróbb napján, még a nap felkölte előtt összeszedte minden sátorfáját, fejére nyomta toldott-foldott sisakját, pánczélját, kardját felcsatolta, dárdáját, pajzsát karjára fűzte, s hogy senki észre ne vegye nagy csendesen odalopódzott Rocinantehoz, megnyergelte maga, kivezette az istállóból egy hátulsó kis baromfi-udvarra, ott felpattant a paripa hátára, s a kis ajtón nagy ügygyel-bajjal kimenekült a mezőre, mert ő maga is elég szálás ember lévén, a lova is a milyen sovány, olyan magas, bizony egészen két-rét kellett hajolnia, hogy az alacsony kis ajtó szemöldök-fája valahogy le ne marasztalja a nyeregből.

Mihelyest künn volt a szabadban, szíve örömtől dobogott fel, részint azért, hogy az ajtón észrevétlenül kimenekülhetett, részint azért, hogy tervezett diadal-utját valahára csakugyan megkezdhetette.

Azonban alig koczogott előre egy darabra a nyílt mezőn, imé egy rémítő gondolat ragadta meg s pedig oly erővel, hogy kevésbe múlt, hogy lova kantárát vissza nem fordította, s újra be nem bujt dárdástúl, mindenestül a baromfi-udvar kis ajtaján. Az jutott eszébe, hogy ő nincs lovaggá ütve; vagyis más szavakkal, semmiféle igazi lovag előtt nem térdelt le még, a ki aztán kivont karddal gyengén vállára ütött volna, annak jeléül, hogy mostantól kezdve föl van véve a lovagrendbe s fölszabadítva a lovagok minden kötelességének gyakorlására s minden jogának élvezésére. Így még nem szabad semmiféle lovag ellen fegyverre kelnie, s mint ujoncz lovagnak egészen tündöklő fényes fegyverzetet kellene hordania, már pedig az övé, mi túrés tagadás, minden surolás és csiszolás daczára még most is szinte piroslott a rozsdától.

De az okos ember megtalálja a jó tanácsot. Eszébe jutott, van arról szó az ő kitűnő könyveiben, hogy egyik-másik nagyhírű lovag, a kiből utóbb a lovagság dicsősége vált, ha a szükség úgy hozta magával, azzal üttette magát lovaggá, a ki éppen legelőször keze ügyébe esett. Ha azoknak szabad volt, ki tilthatná meg ő neki?! Megnyugodott tehát abban a gondolatban, hogy a legelső emberrel, a kivel találkozik, úgy lovaggá ütteti magát, hogy csakúgy ropog; a mi

5 Olvasd: Dulcinea del Toboso.

pedig fegyverzetének fényességét illeti, mihelyt alkalma nyílik, úgy kikeni-feni minden darabját, hogy fehérebb lesz a cseppentett tejnél és vakítóbb fényű a ma esett hónál.

Ezen elhatározásával elosztatá aggodalmát, s már most vigan folytatta tovább utját, de hogy merre, azt egészen lova akaratára s tetszésére bízta, mert bölcs könyveiből azt tanulta meg, hogy a lovaknak sokszor több eszköz volt, mint a rajtok ülő gazdáiknak.

Ekképen teljesen megnyugtatta a lovaggá ütés felől, eleven képzelő tehetsége egyszerre azt a dicsőséges jövendőt festette a legfényesebb színekben lelke elé, a mi majd rá várakozik, mikor hős tetteit arra is méltónak találják, hogy épen úgy megírják könyvben, a mint a többi kóbor lovagokét. Ekkor a nagy dicsőség boldogító érzelmétől elragadtatva így kiálta fel:

- Semmi kétség, hogy jövőben, ha majd nagyhirű tetteimnek igaz története napvilágot látandó: az a tudós, a ki megírja, így fog szólani midőn e korán reggel történt első távozásomat elbeszéli:

„A rózsás arczú hajnal alig teríté még szélylyel szépséges hajának arany szárait a téres és tágas föld ábrázatára, s a kisdud tarka madárkák zengzetes nyelvük elbájoló és mézédés hangicsálásával még alig üdvözölték csicseregve a nappal érkezését: midőn a nagyhirű lovak, Don Quijote de la Mancha, megváltván a tétlenség puha ágyától, híres lovára Rocinanterra felpattant és büszke várlakának tágas kapujából kirobogva, utazását a rég időktől fogva nevezetes Montiel síkságán, nagy merészen megkezdte.” Azután hozzá tévé:

- Boldog kor és szerencsés század, melyben e nagyhirű én hőstetteim világot látnak, hőstettek, méltók arra, hogy érczbe öntsék, márványba kifaragják, vászonra fessék, - örök emlékezetűl a jövendő századoknak! Oh te bölcs férfiú, a ki e történetet majd megírod, csak arra kérlek, ne feledkezzél meg én mellett az én jó Rocinantemről se; e büszke paripáról, mely madár könnyűségével repül át a legmagasabb szirtormokon, s merész szökései közben majd a csillagokat érinti lobogó sörényével!

Az ármányos sors úgy akarta, hogy a mint Don Quijote e nagy dicsérettel halmozta el büszke paripáját, a szegény gebe akkorát botlott egy friss vakand-turásban, hogy majd a derekát törte magának is, de még gazdájának is. Isten csodája volt, hogy Don Quijote a nagy zöttyenés daczára rajta tudott maradni a csillagokat rugó büszke paripán, s a könyveiből tanult szóáradozás közben a nyelvét el nem harapta. Sem az egyik, sem a másik szerencsétlenség nem történt meg rajta, s így aztán összeszedvén magát, nemsokára megint folytatta fellengző szószaporítását, szakasztott olyan válogatott, cikornyás kifejezésekben, mint hóbotos könyveiben olvasta.

Igy a jövendő dicsőséggel eltelve, minden megállapodás nélkül folytatta utját, mi közben a nap az égre emelkedék s oly forró sugarakat lövelt alá a földre, hogy a kemény vas süveg alatt ugyancsak volt a lovak fejének mit szenvednie. Ő azonban csüggedetlenül haladott mind tovább, s egyre nézte, egyre vizsgálta, nem akad-e valami rendkívüli kaland, nem jön-e még szembe véle valami nagyfejű óriás. De, - egy madár, vagy egy szunyog kevés, - s egész estig még csak az se repült a levegőben. Hanem azért jött egy hatalmas ellenség, nem kívülről, hanem belülről; jött az éhség, s a jó lovak oly kegyetlenül megéhezett az egész napi hosszú, fárasztó és lankasztó utazás közben, hogy majd leszédült már lováról.

Most már nem is kalandokat, nem is óriásokat keresgélt többé, hanem jobbra balra széttekingetett, nem pillanthatna-e meg valami várkastélyt, vagy legalább egy pásztorgunyhót, a hol kissé megpihenhessen s egy-két falattal az éhség óriását lekenyerezhesse.

Vége egy hajlék tűnt fel az út mellett a távolban.

Lehetetlen azt az örömet leírni, a mit Don Quijote ez épület megpillantásakor érzett.

- Ott a várkastély! - kiálta föl büszkén és boldogan, s a mennyire fáradt dereka engedé, föl-egyenesedett a nyeregben, Rocinantet pedig sebesebb koczogásra sarkantyuzta, - hiába!

Szegény Don Quijote várkastélynak nézte azt az épületet, a mi pedig egy mákszemnyivel sem volt nagyobb, sem egyéb, egy egészen közönséges, útszélre épített vendégfogadónál. De hiszen merete volna csak valaki azt mondani neki, hogy ez nem várkastély, hanem fogadó!

A milyen gyorsaság Rocinantetől kitelhetett, Don Quijote oly sietve folytatá utját a ház felé, de az idő már jóformán bealkonyult mire odaérkezék.

A fogadó kapujában két szolgálóleány állt, a kik épen most végezték az udvaron valami házi teendőjüket, de a kapun kitekintve az érkező Don Quijotét megpillantották messziről s azonnal kisiettek a szokatlan fegyveres alak csodájára.

- Bizonyosan a várur két leánya lesz - mondá magában Don Quijote - a kik elém sietnek, hogy udvariasan fogadjanak. Csakugyan velem is minden úgy történik, mint a könyveimben megirt lovagokkal történt.

S a fogadót most már képzelődésében még sokkal inkább várkastélynak gondolta, mint az imént. Hát még a mikor ugyan ebben a pillanatban a fogadón túl fekvő tarlón egy ott legeltető kanász a tülökbe fujt, hogy ez ismeretes hangra az egész csürhét összeterelje; most már Don Quijote szentül elhitte, hogy valamely nagy úr várához érkezett, mert ime a toronyőr is a kürtjébe fú, hogy a várbeliek az érkező lovag elfogadására siessenek. Most már kétszeresen összeszedte minden délczégtségét, hogy egészen lovagosan rugtasson oda a szép kisasszonyok elé.

Mikor azonban ezek közelíteni látták ezt a csoda-alakot, szinte megijedtek hosszú dárdájától, ijesztő sisakjától s futni, menekülni akartak a kapun befelé. A mit Don Quijote látva, sisakjának papirrostélyát fölemelé, s porlepett sovány arczát fölfedvén, udvarias modorban s illedelmesen így szóla hozzájuk:

- Ne fussanak nagyságtok s ne tartsanak semmi bántódástól, mert az a lovagrend, melyhez én tartozom, a legtávolabbról sem akar senkit is megsérteni, legkevésbé pedig az ily előkelő kisasszonyokat, a milyeneket nagyságtokban van szerencsém tisztelhetni.

A leányok rá bámultak s szemeikkel arczát kezdék keresni, melyet a toldozott sisakrostély félig még fődve tartott; de a mint azt hallották, hogy szolgálólétökre előkelő kisasszonyoknak czimezi; meg nem állhatták, hogy hangosan fel ne kacagjanak, még pedig oly erősen, hogy Don Quijote egészen megsértődve s haragra lobbanva így szóla:

- A szépséghez szendeség illik, mig csekély dolgokon szerfölött kacagni valóságos esztelenség; ezt azonban nem azért mondom, mintha talán sértegetni akarnék, sőt ellenkezőleg az én hivatásom épen az, hogy a sérelmeket megorvosoljam.

Ez a szokatlan beszédmód a leányokat még nagyobb nevetésre, ezek illetlensége meg a lovagot még nagyobb haragra ingerelte, s bizony nem lehetetlen, hogy boszujában a hosszú dárdával még meg is egyengeti őket, ha mindnyájok szerencséjére a fogadás oda nem vetődik, ki a versenyzőket egymással végre mégis kibékítette. Ez ugyanis maga is megszeppent a tetőtől talpig fegyverben álló lovagtól, s jónak látta inkább udvariasan fordulni hozzá, a miért is így szólott:

- Ha kegyelmességed, lovag ur, szálló helyet keres, egészen jó helyen kopogtat, mert mi a legteljesebb készséggel elfogjuk látni mindennel a világon, a mit csak a kényelem követel. Igaz ugyan, hogy külön szobát nem adhatunk, meg ágyunk sincs, a miben az éjszakára lefekhetnék; de azonkívül mindent, a mi szükséges, a legnagyobb bőségben feltalálhat nálunk.

Don Quijote meg sem álmodta, hogy ez az alázatos ember vendégfogadás legyen: ő szentül hitte, hogy ez maga a vár ura vagy legalább is annak első főtiszte, a várnagy. Ilyen értelemben felelt is aztán szavaira:

- Én tisztelt várnagy úr, akármivel is beérem, mert az én tagjaim meg vannak edzve s nem szoktak puha párnákhoz. Nekem „ékesség a fegyver, nekem nyugovás a harcz!”

Don Quijote ez utóbbi szavakat egy régi vitézi énekből vette, a mely éneket a fogadás is könyv nélkül tudott, miért is mindjárt a lovag által felhozottakra következő sorokkal felelt, s így szóla:

- Akkor tehát nagyságodnak „Ágya kemény szikla s alvása a virasztás!” s már ha így van, bizvást leszállhat lováról, mert ebben a mi házikónkban akár egész esztendőn át mindig ébren maradhat, ha kedve tartja.

E szavai után odament a most már teljesen kibékült Don Quijotéhoz, hogy kengyelszóját tartsa a leszállásnál. Don Quijote nagy nehezen le is szállt a magas gebéről, mely az egész napi lovaglás alatt egészen megtörte.

Alig tudta volna megmondani, az éhség gyötri-e inkább vagy pedig a szomjuság? Mindazáltal igaz lovaghoz illőleg először hű paripájáról akart gondoskodni, a miért is szörnyen szívére kötötte a fogadónak, hogy úgy ellássák ezt a dicső paripát, a mint valaha híres jó lovat elláttak a világon, mert ennél kitünőbb állat még nem volt ezen várnak istállójában. A fogadás szemre-fejre vette az egekig magasztalt paripát, de sehogysem tudta magával elhíttetni, hogy gazdájának szava igaz legyen. A könnyen haragra lobbanó lovaggal azonban nem akarván feleselni, szörnyen kötötte az ebet a karóhoz, hogy e dicső harci ménre jobban fog vigyázni, mint a tulajdon két szeme fényére, s azzal kantárszáron mindjárt vezetni is kezdé az istálló felé, Rocinante pedig ugyancsak nem kérette magát, hanem mint a bárány olyan szeliden követte a fogadóst, s alig hogy az istállóba értek, a csupa merő kifáradás folytán egyszerre úgy elterült a szalmán, hogy a fogadás majd halálra ijedt, mert azt hitte, a világ e legdicsőbb paripája ebben a nyomban mindjárt kileheli páráját. Ez azonban az egész ház szerencséjére még sem történt.

Mig a fogadás a fáradt gebével vesződött, addig a két szolgáló Don Quijote fegyvereit szedte el s még a sisakot is le akarták venni fejről, a mi azonban nem sikerült, mert az zöld szalagocskákkal volt odakötözve a lovag nyakához, a mik úgy össze valának csomózva, hogy lehetetlen volt felbontani, hacsak ollóval darabonként s szálanként el nem vagdalják. Ebbe azonban a lovag semmi szin alatt sem akart beleegyezni, minek következtében a sisak egész este a fején maradt, a mi aztán különösen vacsorálását olyan furcsává tette, hogy a ki csak látta ezt az étkezést, majd megpukkadt nevetében.

Nemsokára a fogadás is visszajött az istállóból s szokott alázatosságával kérdezé a lovagtól: mivel szolgálhatna neki vacsorára.

- Megeszem akármit - viszonzá Don Quijote - mert nem tagadhatom, úgy érzem, hogy meg-lehetős éhes vagyok, az éhség pedig nem szokott válogatni az eledelemben.

A fogadás sem neheztelt egy cseppet se azért, hogy a lovag ily kevéssé válogatós, mert a szegényes vendéglőben aranyért se lehetett volna e napon egyebet találni egy pár sovány keszegnél. Ezeket azonban úgy eldicsérte, hogy a lovag már a puszta szóbeszédre is sűrűn nyelte a száraz kortyokat, és sürgetve kérte a fogadóst, csak hozzák mentül hamarabb azokat a pompás keszegeket.

Mig a fogadás odajárt aztán az eledelért, a két szolgáló ott terített asztalt Don Quijote számára a fogadó ajtaja előtt, a hol a levegő frisebb volt, mint a nehéz szagu ivóban. Nemsokára a

sovány keszegek is elérültek, a mik mellé tett a fogadós az asztalra olyan penészes fekete kenyeret, hogy annál csak a lovag fegyverzete lehetett penészesebb.

Soha olyan nevetséges evést, mint e dőre manchai lovagé! A sisak fen volt a fején, mintha csak a nyakához lett volna odanőve; rostélyát két kézzel kellett feltartania; máskülönben - egy falat kevés - de annyit sem vihetett volna szájához. Az egyik szolgáló könyörült tehát rajta, s a világ leghősibb lovagját az a leány etette falatonként, mint valami kis gyermeket. Megitatni azonban még ez sem tudta, mert az ügyetlen sisak miatt semmiféle ivó-edény sem fért ajkaihoz. A fogadós leleményessége segített tehát e nagy bajon; az lyukasztott ki egy nádszálat, melynek egyik végét beletették a lovag szájába, másikat meg egy boros kupába, s a hős lovag a bizony kissé már megnyarasodott bort így lopózta fel magába. De mindezt kész szívvvel elviselte, csakhogy a sisak kötelékeit meg ne kelljen rongálni.

Történetesen ekkor vetődött a fogadó tájára valami rongyszedő, a ki jövet ötször-hatszor belefujt tilinkójába; már erre Don Quijote tökéletesen elhitte, hogy ő valósággal valami híres várban van, a hol tiszteletére íme most már a zene is megzendült.

A keszeget pompás, ízes kecsagének tartotta, a kenyeret kalácsnak, a fogadóst várnagynak, a szolgálókat úri kisasszonyoknak, a rongyszedő tilinkóját zenének: s így tehát útrakelésével s annak első sikerével teljesen meg volt elégedve.

A mi azonban még mindig bántotta, az vala, hogy még most sincs lovaggá ütve. Már pedig - hiába! - a mig a lovagrendbe annak rendje módja szerint föl nem vették, addig jogosan semminemű kalandba sem bocsátkozhatik.

III. FEJEZET.

Hogyan ütötték lovaggá Don Quijotét.

S minthogy ez a gondolat folytonosan bántotta, nem időzött sokáig kocsmái sovány vacsorájánál, hanem alighogy elköltötte, azonnal félrehívta a fogadóst s vele együtt az istállóba zárkózván, térdre esék előtte s így szólott:

- Nem látsz addig felkelni e helyről, hős lovag, a mig kegyességed azon jótéteményben nem részesít, melyért esedezni szándékozom, s mely mind reád, mind az egész emberi nemre dicsőséget árasztand.

A fogadós alig tudott hová lenni ijedtében s meglepetésében. Csakhogy megszabaduljon tőle mentül előbb, talán még azt is megígérte volna neki, hogy egy álló helyéből egy ugrással fen terem a padlason.

- Csak tessék parancsolni - viszonzá - megteszek én mindent, a mit csak megtehetek!

- Nem is vártam kevesebbet igazi nagylelkűségedtől, drága uram - viszonzá Don Quijote - s íme kimondom, hogy azon nagy kegyesség, a melyre kérni akarlak, s melyre most már adott szavad lekötölezz, nem egyéb mint az, hogy holnap reggel lovaggá üss engemet. Én pedig ez éjjel, az újoncz-lovagok kötelessége szerint, itt várad kápolnájában megtartom a fegyverőrzést, s holnap reggel - a mint mondám - be fog teljesülni, a mit oly forróan óhajtok, s ha egyszer lovaggá ütöttek, mehetek aztán, a mint illő, a világ négy tájára, kalandokat keresni, segíteni a gyámoltalanokat, jót tenni a szükségben szenvedőkkel, a mire oly nagy hajlandóságot érzek magamban.

A fogadósnak egész nagy malomkő esett le a szívéről. Ezt a kívánságot ugyan könnyű lesz teljesíteni. De a furfangos ember most már igen jól belátta, kivel van dolga, s a házbelieket is részesíteni kívánta abban a mulatságos tréfában, a mit e különös vitéznek bohósága fog mindnyájoknak nyújtani.

Komolyságot tette az azt mondá tehát: bizony szép és nemes szándék, a mit a lovag úr feltett magában s a szenvedő világnak csakugyan semmire sincs nagyobb szüksége annál, hogy a már-már egészen elhanyagolt kóborlovagságot valami lelkes ember megint újra felállítsa a maga régi épségében. Ő tehát szíves készséggel lovaggá üti, mihelyt hajnalodik; de a mi a fegyverőrzést illeti, erre nézve csak az a baj, hogy az ő várában mostanság nincsen kápolna, mert épen tegnap végezték el lebontását, hogy holnap újra kezdjék építeni. De ha tudta volna, hogy kihez lesz szerencséje, le nem bontatta volna azt a kápolnát, ha dőledező fala minden iastul-fiastul ott nyomta volna is, - vagy ha már lebontották: a fél ország kőművesét összecsődítte volna, hogy a lovag úr eljöveteleig fölépítsék. No de se baj! ha nincs, hát nincs, - s azt a fegyverőrzést ez éjszaka meg lehet tartani az isten szabad ege alatt is az udvaron, a hol a fényes csillagok lesznek tanúi az újoncz lovag hűségének. Mihelyt pedig hajnalodik: úgy lovaggá üti ő, hogy tudja igaz lelkére, soha senkit még jobban lovaggá nem ütöttek a világon.

Kérdezte aztán van-e pénze?

Don Quijotét ez a kérdés egészen meglepte.

- Nem hordok én magamnál egy garast se! - viszonzá ép oly büszkén a mily őszintén.
- Öreg hiba - jegyzé meg rá a vendéglős - akkor ugyan sokszor nagy zavarba jöhet nagyságod.
- Soha sem olvastam egyetlen egy regényben sem - felelt a lovag - hogy akármelyik kóborlovagnak valaha pénze lett volna.
- Csalódik nagyságod - mondá amaz - mert ha a regényírók nem mondják, bizonyosan azért nem mondják, mert úgy is fölteszik minden okos emberről, kiki el tudja gondolni, hogy pénz nélkül s fehér ruha és más egyéb ilyes szükséges holmi nélkül a kóbor lovagok el nem lehetnek. S ha talán nem ők magok czipelték is magokkal, volt mindegyiknek fegyverhordozója, a ki egy takaros tarisznyát akasztott a hátára, s abban hordozta mind azt, a mire gazdájának szüksége lehetett. Tépést, flastromot a sebek bekötésére, s valami csoda-balzsamot, a mi a legsúlyosabb kardvágásokat vagy dárdadöféseket is egy szempillantás alatt meggyógyította. Csodálom is, hogy nagyságod csak így egyedül kalandozik, s nem gondoskodott valami derék fegyverhordozóról. Kérem ne mulassza el ezt, mert a nélkül a kóborlovag nem is igazi lovag.

Don Quijote megköszönte a jó tanácsot, s megígérte leendő lovagi keresztatyjának, az lesz jövendőre első gondja, hogy mindazt beszerezze, s vele magát ellássa, a mit a várnagy ím tanácsolt.

Most azonban azt kellett legelőször is elhatározni, hol tartsa meg a lovag az első fegyverőrzést. Ugyanis bevett szokás volt a lovagoknál, hogy az újoncz, a lovaggá-üttetés napját megelőző éjszakán fegyvereit egy halomba rakja, s mellettök egész hajnalig őrt álljon. Ezzel bátorságát akarták kipróbálni, hogy szembe mer-e szállni azzal, a ki netalán vakmerő lenne ezen alkalommal fegyvereihez hozzányúlani.

Abban állapotok meg a furfangos fogadós csintalan tanácsára, hogy a lovag ott őrizze fegyvereit a vendéglő tőszomszédságában fekvő baromfiudvarban. Don Quijote kész szívvel beleegyezett; összes fegyverzetét azonnal rakásra hordá a kút melletti vályura s pajzsát karjára öltvén, dárdáját felragadta s méltósággal teljes magatartással kezde fel s alá járni a vályu előtt. Midőn ez az őrseta megkezdődött, épen akkor fordult az idő éjszakára.

A fogadós magára hagyta, bement s a házbelieknek tüstént elmondotta, milyen furcsa bogara van ennek az ő úri vendégöknek, s milyen jó tréfára nyílik kilátás holnap reggelre. Persze hogy azok meg rögtön kisiettek a fogadó tornáczára mindnyájan, s onnan nézték az oszlopok mögül a szép, fényes holdvilágnál, milyen peczkesen strázsálja Don Quijote a vályura rakott nyergét, kantárát és fegyvereit.

Hanem ez a csendes őrállás nem tarthatott így nagyon sokáig.

Öszvérhajtsárok is szálltak meg ez éjszakára a fogadóban, s ezek közül az egyik épen most akarta barmaid megitatni, s mindegyik kezében egy-egy vödörrel tartott egyenesen a kútnak, a melynek vályuját Don Quijote foglalta el a rárakott limmel-lommal.

Alighogy a lovag a félhomályban meglátta ezt az alakot közelíteni, mindjárt azt hitte, hogy valami ellenséges érzelmű ember, a ki próbára akarja tenni az ő bátorságát.

Rá is kiáltott azonnal nagy harsánnyal:

- Ne közelíts fegyvereimhez, vakmerő, mert a ki azokat csak kis ujjal illeti is, halál fia!

De az öszvérhajtsár rá se hederített a lovag tiltakozó és fenyegető szavára, hanem szemügyre véve az akadékoskodó holmit, megkapott belőle egy szíjat, s az egész rakást egy rántással földre teremtette.

Ki tudná leírni azt a rettenetes elkeseredést, a mely e pillanatban Don Quijote szívét megszállotta! Így meggyaláznai az ő fegyvereit!

Szemét az égre mereszté előbb, s azután egy keserves sóhajtással felkiálta:

- Páratlan szépségű Dulcinea del Toboso, szivem drága menyasszonya, légy segítségül a te hű lovagodnak, hogy diadalmasan megállhasson e rettenetes küzdelemben!

S e felkiáltás után két marokra fogva hosszú dárdáját, előre rontott s akkorát huzott az öszvérhajtsár vállára, hogy annak még a szeme is szikrázott.

- Segítség! gyilkos! segítség! - lármázott a megtámadott fuvaros, s a kezében levő vödrökkel védte magát s támadott a mint lehetett. A nagy kiáltozásra az öszvérhajtsár czimborái is előrohantak az istállókból, s ki bottal, ki villával rontott neki Don Quijoténak, ki azonban meg nem rettent egy morzsányit se, hanem szurkált, döfködött, suhogtatta a nagy dárdanyelet, s úgy döntögette az embereket mint a megriasztott macska a tejes köcsögöket. Annyi bizonyos, hogy bátorság dolgában ritkította párját.

A néző sereg által gúnyos megjegyzésekkel kísért fegyverörzés tehát csakhamar igen komoly csetépatévé fajult, úgy hogy a fogadós is lélekszakadva rohant oda a viaskodókhoz s kéréssel könyörgéssel csitítá majd az egyik, majd a másik felet, s bizony nagy erőmegfeszítésébe került a míg le tudta őket csendesíteni, hogy az öszvérhajtsárok végre mégis csak visszavonultak az istállóba.

Elég volt ebből az egy sütésből egy kalács, s a fogadós elhatározta magában, hogy bizony be sem várja ő a hajnal hasadtát, hanem lovaggá üti ezt a hóbortos embert kivánsága szerint azonnal, hogy annál hamarabb megszabaduljanak veszedelmes szomszédságától.

- Igen, igen, tegye meg várnagy úr - sürgeté Don Quijote - s én fogadom az élő istenre, mihelyt nagyságod lovaggá ütött, megöldösök minden embert, a kinek csak nagyságod halálát kívánja!

- Nem kívánom én, uram, egyiknek se! - szabadkozáék a vendéglős - én csak azt kívánom, hogy nagyságodnak adott szavamat beválthassam, s megajándékozhasam a világot két olyan hős karral, melyek úgy tudják a dárdát pörgetni, forgatni, hogy az embernek még a haja szála is mind égnek áll láttára.

Don Quijote hiúságának nem kevésbé hizelkedett a várnagy ez elismerő nyilatkozata, s még csak ezután kezdett igazán lecsillapodni, hogy a lovaggá ütést illő nyugalommal elfogadhassa.

A vendéglős pedig csakugyan egy pillanatilig sem késett ezt a furcsa czerimoniát végrehajtani. Persze hogy nem volt neki semmije, a mi a szertartáshoz igazán kellett volna; hanem furfangossága segítette azért a bajon. Megkérte Don Quijotét, várjon itt rá csöndesen, s mindjárt itt lesznek égő gyertyával, imádságos könyvvel, s azokkal az úri kisasszonyokkal, a kik derekára a kardot, lábára meg a sarkantyút illendő módon egész ünnepélyességgel felkötik.

Don Quijote hálás szívvel mélyen meghajolt a várnagy előtt s azután várakozott.

Nemsokára megjelent az ünnepélyes díszmenet. Mindössze négy tagból állt. Elöl jött egy mezítlábos siheder, a ki kezében egy szál égő faggyú gyertyát tartott. Utána maga a vendéglős nagy könyvvel a kezében, melybe a fuvarosok számára kiszolgáltatott szénát meg abrakot szokta ügyetlen irással felkörmölni: ő utána pedig az a két szolgáló, a kik Don Quijote vacsorálásakor segítséget nyújtottak.

Mikor odaértek a rájuk várakozó lovaghoz, akkor a fogadós megparancsolá Don Quijoténak, térdeljen le, a mit az rögtön híven teljesített. Erre a furfangos csaplár kinyitotta az abrakos lajstromot, s lassú hangon mormogott valamit mintha imádkoznék. Don Quijote a legnagyobb áhitattal hallgatta, míg a leányok alig tudták visszatartóztatni a nevetést. A mormogás egyszerre megszűnt egy pillanatra, s ekkor a fogadós jól képen legyintette sulyos tenyerével a sovány lovagot, - ezután megfogta annak kardját, kivonta hüvelyéből s miután megint mormogott egy-két szót, a rozsdás karddal kissé megütötte Don Quijote vállát, - s ezzel végbe ment az a szertartás, a mit a manchai hős oly rendkívül fontosnak tartott, hogy addig boldogtalannak érezte magát, míg a lovaggá ütés e szerencsében nem részesült.

Most már egyéb sem maradt hátra mint az, hogy az egyik szolgáló felkötötte a lovag oldalára a kardot, a másik meg nem csekélyebb ünnepélyességgel lábára a sarkantyút, miközben a boldog vitéz a legudvariasabb szavakban rebegett mindegyre újabb meg újabb köszönetet e rendkívüli kegyességért s ígérte, fogadta mindenre a mi szent, hogy e nagy jóságért hálával fog tartozni mind halálig.

Midőn így futtában, s a legnagyobb gyorsasággal véget ért e páratlan ünnepélyes szertartás, Don Quijote alig tudta bevárni a pillanatot, hogy most már mint felütött lovag pattanhasson lovára, s induljon kalandok keresésére.

S csakugyan alig szürkült még a hajnal, már is felzavarta szegény Rocinanteját édes nyugalomból, megnyergelte s kivezette az udvarra. Házi gazdáját, a várnagy urat kéreté azután magához, hogy tőle illendőkép elbucsuzzék. Megölelte kétszer-háromszor, vége hossza nem volt a cifránál cifrább hálálkodásnak, mit a furfangos fogadós hasonló czikornyás szavakban viszonzott, s csakhogy egyszer a vendéglőn kívül tudja már ezt a furcsa embert, se a szállásért, se a fogyasztásért egy fillért se követelve, kaput nyitattott a lóra pattant vitéz előtt és menni hagyta Isten hírével.

IV. FEJEZET.

Mi történt lovagunkkal, miután a fogadóból eltávozott.

Nem volt ezen nap reggelén boldogabb ember a kerek világon, mint a mi hős manchai bajnokunk, a kinek szive legforróbb óhajta teljesült, s ki amaz ünnepélyes szertartás által ime annak rendje s módja szerint fel volt tehát véve a kóbor lovagok sorába.

Hova menjen, merre tartson, mibe kezdjen legelőször is: ezek voltak most már azon kérdések, a melyek keresztül-kasul jártak fejében. Eszébe jutott, a mit a várnagy tanácsolt. Eszébe jutott az, hogy neki nincs fegyvernöke! S pedig a várnagynak e tekintetben csakugyan igaza volt, mert hiszen lám a lovagregényekben is úgy van megírva, hogy minden jelesebb lovag szolgálatában csakugyan állt egy-egy derék, hű és ragaszkodó fegyverhordozó. Neki sem szabad a nélkül maradnia!

Igen, - de hol vegye, kit tegyen azzá, a ki az ő küzdelmes élete minden fáradságát készséges szívvel meg fogja osztani?

- Megvan! - kiáltott fel egyszerre nagy örömmel - megvan! Haza megyek, s azt fogom felszólítani! Ha elvállalja, olyan hatalmas fegyverhordozó válik abból, hogy maga a gaulai Amadis is irigy szemmel nézhetne rám érette.

S ki volt az a jeles férfiú, a kire Don Quijote ily örömmel számított? Egy alacsony, tömzsi, meglehetősen dologtalan paraszt ember, a ki ott lakott a nemes úr szomszédságában, s a ki számos tagból álló családját csak ajjal-bajjal tudta fentartani, mert olyan szegény volt az Isten adta mint a templom egere. Sancho Panzának⁶ hívták, s korára nézve bizony az sem volt már mai gyerek. Erre a derék férfiúra fordította tehát figyelmét a mi jó lovagunk, s hogy vele mentől előbb találkozassék, egyenesen faluja irányába fordította lova kantárát, s a nemes paripa talán a múlt éjjel kapott abrakról, vagy azért, mert megsejtette, hogy haza mennek, olyan vidáman indult neki az utnak, hogy nyargaló vágatása - csendes koczogásnak is beillett volna.

- A mily gyorsan jó Rocinante repül - jegyzé meg magában Don Quijote - dél tájban ma otthon leszünk.

Ezt gondolá, - azonban: ember tervez, Isten végez. Haza jutott ugyan, de nem egészen úgy, a hogy ő sejtette.

Nehogy azonban egyik szavunkat a másikba öltjük, azon kell kezdenünk, hogy nem haladt még valami nagyon messzire, midőn egyszerre olyasmit vőn észre, mintha jobb kéz felől, az ott terülő pagony sűrűjéből, gyenge hangon jajkiáltások törnének elé. Alig hallá meg a neszt, így szóla magában:

- Hálát kell adnom az égnek azon kegyért, melyben részesít, hogy ily rögtön alkalmat nyujt, lovagi tisztem teljesítésére. E hangok bizonyára valamely szükségben szenvedő embertársamnak hangjai, a ki az én védelmemre szorúlt, s a kin segíteni szent kötelességem.

Azzal Rocinante kantárát megrántva, egyenesen arra tartott, a merről a zaj hallatszék.

S alig tett néhány lépést a sűrűségben, midőn az egyik tölgyfánál egy odakötött lovat pillantott meg, a másiknál pedig egy szintén odakötött fiut, a ki lehetett valami tizenöt éves, s kinek válláról a felső ruha le volt huzva. A jajkiáltás ennek ajkairól hangzott s pedig nem ok nélkül, mert egy természetes parasztember állt mögötte, a ki egy mogyorófa suhogóval ugyancsak husángolta, s minden rá-ráhuzásnál egy-egy pirongató vagy figyelmeztető szóval toldotta meg kemény fenytését, ilyen formán:

- Semmirevaló vigyázatlan gyerek te... (suttty!) ...fogd be a szádat... (suttty!) ...nyisd ki máskor a szemedet... (suttty!)

A fiú keservesen kiáltozott:

- Uram, soha se teszem többé! A Krisztus kinszenvedésére mondom, soha se teszem többé! Ugy vigyázok ezután a nyájra, mint a két szemem világára!

Don Quijote látva a történeteket, odarobbant s haragvó hangon rákiálta a paraszt emberre:

- Udvariatlan lovag, mily illetlen dolog megtámadni azt, a ki magát nem védelmezheti. Ülj lovadra, fogd a dárdát (a paraszt ember ugyanis hosszú pásztorbottal jött oda, s ez volt a fához támasztva) kelj párviadalra velem, s majd megmutatom én mi az emberség!

A paraszt látva háta mögött ezt a tetőtől talpig fegyverbe öltözött lovagot, hogyan forgatja egyre dárdáját az ő szeme előtt, halál fiának hitte már magát, s azért egyszerre nagyon megjuhászodva, alázatos hangon szóla:

- Ez a fiú, nagyságos uram, juhász bojtárom, s azért kell megfenyítenem, mert vagy elalszik vagy ellophatja rá bizott nyájam birkáit, de annyi bizonyos, hogy egy-egy birkával a nyáj mindennap kevesebb. A mi sok az sok, s ha a szép szó nem használt, én bizony mi türestagadás, most már a másik huron hegedültem.

- Dehogyan veszett el mindennap a nyájból - szóla közbe most a fenyített, úgy látszék vérszemet kapva a maga mentegetésére minthogy a lovagban védelmezője akadt - csakhogy gazduram olyan, a ki minden kicsinységet fölvesz, s még a kákán is csomót keres, csakhogy aztán lehuzzasson a béremből.

A fiú ezen vádjá olyan méregbe hozta a különben is indulatos paraszt embert, hogy a lovagról majdnem megfélekedve, kevésbe múlt, hogy újra hozzá nem látott ahoz a másik huron való hegedüléshez. Most azonban úgy fújta ki mérgét, hogy Don Quijote felé fordulva így szóla:

- Hallotta nagyságod ezt az akasztófavirágot? Egy szava se igaz! Hazudik!

- Hazudik?! - kiálta fel Don Quijote még nagyobb haragra gyuladva - ez a szelíd, ártatlan fiú hazudnék? S ezt nekem mered szemembe mondani, nevetlen, durva ember! A napra esküszöm, mely felettünk tündököl, mindjárt izzé-porrá zuzlak e dárdával. Kifizess nekí mindjárt egy fillérig a mivel tartozol, különben a pokolba taszítom fekete lelkedet! Oldozd fel kötelékét azonnal!

A paraszt újra megszeppent s látva, hogy több kettőnél, kénytelen kellelten feloldotta a fa derekától a bojtár gyereket. Ettől aztán a lovag megkérdezte mennyivel tartozik neki még gazdája.

- Kerek számmal harmincz forinttal - viszonzá a fiú.

- Öt forint híjján - igazítá ki a gazda, a mit egy pár elszagगतott csizmáért, meg betegkorodban két érvágásért fizettem helyetted.

- Ez nem huz le a tartozásból semmit - mondá ki az ítéletet Don Quijote nagy igazságosan - mert ha ez a fiucska elszagगतá a csizma bőrét, a miért kend fizetett, kend meg elszagगतta a fiú bőrét; s ha vérét betegségében vette a borbély pénzért, most meg kend vette vérét egészséges korában ingyért, így tehát a fiú semmivel se tartozik. Csak fizesse ki azonnal azt a harmincz forintot.

- Nagyságod parancsolatára bizony tüstént megtenném - viszonzá a paraszt ember - de nincs én nálam uram egy kis krajczár se. Jőjjön velem András haza, s otthon megkapja tőlem az egész az utolsó fillérig.

- Már, hogy én menjek haza kegyelmeddel? - kérdé a fiú feleselve - van jó dolgom! Nem ettem bolondgombát. Tudom isten, ha magunkra maradnánk, úgy megnyuzna kegyelmed, mint valami szent Bertalant.

- Azt nem fogja, azt nem meri tenni, gyermek! - mondá Don Quijote büszkén fölegyenesedve nyergében. Nézz meg jól engemet. Tudod-e ki vagyok én? Kóbor lovag. S tudod-e mi a kóbor lovag? Az ártatlanok védelme és gonoszok ostroma! Görbítse meg csak ez az ember egy

hajszáladat: keress föl engemet, panaszold el sérelmedet, s én visszajövök újra, felkutatom a szőszegő embert, ha úgy elrejtőzött volna is, mint a gyík, s olyan boszut állok rajta az új sérelemért, hogy holta napjáig megemlegeti! Bizzál benne, s bizzál különösen én bennem.

- Bennem is bizhatik - mondá a paraszt ember - megfizetek én ő neki.

- Hallottad a mit mondott - szóla Don Quijote - én is hallottam s így nyugodt lehetsz. Menj vele bátran, s ha mégis csalódnál, itt van az én karom, a mely majd igazságot szolgáltat.

Ezt mondván, sarkantyuba kapta Rocinantet s rövid idő múlva eltűnt szemök elől.

A paraszt egy darabig követé tekintetével; de midőn tapasztalta, hogy az erdő sűrűjén túl van már s olyan messze járhat, hogy többé a kiáltás sem hallatszik el hozzája, ezen szavakkal fordult ismét a bojtárgyerekhez:

- Gyere csak fiam, hadd fizessem meg a mivel tartozom, mint a sérelmek ama megtorlója parancsolta.

- No úgy is legyen - mondá a bojtár - beteljesítse kegyelmed ennek a jó lovag úrnak parancsolatát; mert ha csak egy fillért lehuz is kegyelmed a béremből, majd utána megyek s ide hívom.

- Dehogy huzok le, dehogy - felelt a gazda galléron csipve a sihedert, - sőt inkább - mivel nagyon szeretlek, gyarapítani akarom az adósságot, hogy annál több legyen a fizetés.

S ezzel - akár mint szabadkozott is a vásott fiú - csak odakötötte azt megint a tölgyfához, s másodszor is úgy meg-megrakta, hogy alig maradt benne egy porczika eleven. Mikor aztán kitöltötte rajta eléggé boszuját, akkor feloldozta, szárnyára ereszté egy krajczár fizetés nélkül s még ő adta neki azt az utasítást, menjen felkeresni biráját, hadd szolgáltasson számára igazságot.

András kedvetlenül kerekedett utra, váltig azzal fenyegetőzve, hogy bizony fel is keresi a bátor Don Quijote de la Manchat, elmondja neki pontról-pontra a mi történt, s majd megadja ennek ő kegyelme az árát! Mindamellettt sírva-ríva távozott biz ő, míg gazdája meg utána nevetett.

Ilyen módon torolta meg a sérelmet a hős Don Quijote.

Ez pedig úgy találván, hogy lovag élete a legszerencsésebben és legnemesebben kezdődik, mind önmagával, mind a történetekkel teljesen megelégedve, faluja felé folytató már utját, miközben félig fenhangoz így szóla:

- Minden élők, vagy a földön lévő minden szépek legboldogabbjának mondhatod magadat méltán, oh szép Dulcinea del Toboso, kinek a kegyes sors megengedé, hogy minden te akaratod és kívánságod hódoló alattvalójául oly hős, oly hirneves lovagot nyerj mint Don Quijote de la Mancha, a kit - mint az egész világ tudja - még csak tegnap, vagy úgy szólván még csak ma ütöttek lovaggá, s ime már is megtorolta a legnagyobb sérelmet és gonoszságot, melyet a jogtalanság valaha tervezett és a kegyetlenség végrehajtott. Ma ragadtam ki a korbácsot ama kegyelmet nem ismerő ellenség kezéből, a ki oly ok nélkül fenýítette azt a gyenge gyermeket!

E közben olyan helyre érkezék, hol az út négy ágra szakadt. Tüstént azok a keresztutak jutottak eszébe, melyeknél a kóbor lovagok fontolóra szokták venni, melyikre térjenek. Ezek példája szerint tehát néhány pillanatra ő is megállt, s miután a dolgot jól meghányta vetette magában, elereszté Rocinante kantárát, s annak akaratára bizta, ám menjen a merre kedve tartja. Persze, hogy a nemes paripa egyenesen hazafelé tartott, a merre ösztöne az istállót érezte.

Don Quijote erre folytatta tehát útját, s már mintegy két mérföldnyire haladt, midőn egyszer csak nagyobb csoport embert vőn észre, kik - mint utóbb kitűnt - toledo-i kereskedők valának s Murciába igyekeztek selymet vásárolni. Számszerint hatan voltak, mindnyájan napernyőkkel; az urakon kívül négy szolgáló lóháton s még három öszvérhajcsár-fiú gyalog.

Alighogy őket Don Quijote észrevette, már is azt képzelé, megint új kaland van keletkezőben. S minthogy mindent úgy szeretett volna utánozni, a hogy regényes könyveiben olvasta, ő is ama költött lovagok módjára, bátor, urias magatartással szilárdan elhelyezkedett kengyelében, lábát jó erősen megvetette, dárdát szegzett, pajzsával mellét elfödé s az út közepét elállva, bevárta míg a kóbor lovagok (mert az érkező kereskedőket azoknak tartotta) közelibe jutottak. Mikor aztán ezek már odaértek, a honnan megláthatták és hallhatták, Don Quijote harsány hangon és parancsoló szóval rájuk kiálta:

- Álljon meg az egész világ, ha mind a világ nem vallja, hogy a világon nincs több olyan szép kisasszony, mint la Mancha császárnője, a páratlan Dulcinea del Toboso!

E szavak hallatára s láttára az ezeket hangoztató különös alaknak, a kereskedők megálltak, s mind maga az alak, mind meg az a sok világ, a mit feléjük kiabált, tüstént világossá tették előttök, hogy a ki e szavakat kiejtette, az eszelős. Azonban bővebben is meg akarván tudni, mi végre kívánja tőlük e vallomást, egyikök - a ki nagyon elmés s kissé csintalan volt - így szóla:

- Mink, lovag úr nem ismerjük azt a nemes kisasszonyt, a kit nagyságod említett. Kérjük tehát, mutassa meg, s ha valóban oly szép, a milyennek állítja, részünkről kész örömmel s minden vonakodás nélkül be fogjuk vallani azon igazságot, melynek megerősítését tőlünk ily hatalmasan követelik.

- Mutassam meg az ő szépségét? - veté ellen Don Quijote. - S ugyan mi érdemetek lenne akkor, ha egy olyan általánosan ismert igazságot vallanátok be? A dolognak épen az a veleje, hogy látatlanul is higyétek, valljátok, erősítétek, esküdjétek rá és bizonyítsátok; mert ha nem, velem gyülik meg bajotok, fenhéjázó, büszke népség!

- Lovag úr - viszonzá a kereskedő - kérem nagyságodat, mind ez itt lévő hercegek nevében, ne kényszerítsen bennünket olyasminek bevallására, a mit eddigelé soha se láttunk. Mutassa meg ama kisasszonynak képét, ha csak akkorában is, mint egy buzaszem: s mi a világ leg-szebb hölgyének fogjuk mondani, ha elől-hátul pupos és mind a két szemére kancsal is.

- Nem pupos, nem kancsal! - kiáltá föl Don Quijote minden képzelmet felülmuló láng-haraggal, - de te megadod az árát e káromlásnak!

S ezt mondván, keményen hóna alá szorított dárdájával úgy neki rontott a kötekedő kereskedőnek, hogy ez bizony rosszul járt volna, ha szerencséjére Rocinante a nagy megiramodásban meg nem botlik s földre nem henteredik. Rocinante azonban elbotlott, gazdáját pedig jó messzire vetette magától, ki váltig fel akart volna kelni, de a dárda, a pajzs, a sarkantyúk, a sisak s a nehéz régi rozsdás pánczél annyira akadályoztatták, hogy jóformán meg se tudott moccanni. De a milyen mozdulatlanok keze és lábai valának, annál szabadabban neki eresztette nyelvét s úgy szidta az ellenséges csoportot mint a jégeső.

A sok szidalmazást az egyik öszvérhajcsár végre mégis csak megsokallta, s maga is mérges ember lévén, odarohant a földön keczmeggő lovaghoz, kicsavarta kezéből dárdáját, s előbb darabokra törve, egy ilyen forgácsal úgy elpáholta Don Quijotet, hogy a vaspánczél daczára is egészen puhává porhanyította. Gazdái rá is kiáltottak, hagyjon békét már neki, mert bizony kárt tesz benne, de a ficzkó rájuk se hederített, s folytatta a lazsnakolást a míg bele nem fáradt.

Végre aztán maga is megsokallta, vagy legalább megelégette a páholást, ott hagyta a szegény lovagot a földön s ment már jó távolra éléhaladott társai után, a kiknek, ha útja két olyan

messze lett volna is, még akkor is elég tárgyat szolgáltat vala beszélgetésökre az a különös alak, a kivel ez alkalommal találkoztak.

Don Quijotét tehát, mi tűrés-tagadás, a lovaggá ütés után nemsokára bizony derekasan meg-náspángolták, még pedig mi több, a tulajdon maga fegyverével. A vereséget maga is kénytelen volt beismerni, mert hiszen minden tagja annyira érezte, hogy jó darabig meg sem tudott moccani helyéből. De azért mégis volt a mivel magát vigasztalja. Nem ő volt a hibás, nem bátorsága vagy ügyessége hiányának lett ő áldozata: hanem azon rendkívüli hevességnek, melylyel a gyors Rocinante a tusába rohant. Szegény gyors Rocinante! Azt is annyira megviselte a nagy zökkenés esésében, hogy bárha őt csak egy kis ujjal se illette senki, mindazáltal ép oly mozdulatlanul feküdt, mint gazdája, s mintha az erre zúdult fele ütés az ő sovány bordáit zúzta-törte volna.

S ki tudja a szegény megvert lovag s a szegény veretlen paripa meddig maradtak volna ott a földön fekvé mozdulatlanul, ha esetleg egy parasztember nem vetődik arra, ki szintén a Don Quijote falujába való volt, s valami szomszéd faluban tett látogatásból éppen most tért megint haza szamarán.

A mint ez a jó ember azon az úton mentiben ott a porban látta eviczkélni azt a különös pánczélos, sisakos alakot és nyögdecselését meghallotta, nem igen messze tőle meg egészen mozdulatlanul feküdni a felnyergelt paripát, a mely oly csendes volt, mintha a pára is kiment volna belőle: először megijedt, s alig tudta magát rátökélni, közelebb menjen-e hozzájuk, vagy inkább oldalba nyomja a szamarat s úgy odább álljon, mintha soha erre nem járt volna.

Végre mégis győzött szívében a felebaráti szeretetnek jobb és nemesebb érzelme, odalépett a nyöszörgő lovaghoz, leszállt szamaráról s felemelte a vassüvegnek papirosból készült sisakrostélyát, s ki írja le csodálkozását, midőn a lovag arczáról az ő falujabeli nemes urat, a señor Quijadát ismerte fel.

- Señor Quijada! - kiáltá fel meglepetten, mitsem tudva még arról, hogy a nemes úr állást és nevet cserélt - mit keres itt nagyságod ilyen maskara öltözetben! És, teremtő szent atyám, ki rakta meg ily rúttul nagyságodat?

A lovag azonban semmit sem válaszolt egyenes szavakban e kérdésekre, hanem a régi lovagtörténetekből s hősookról szóló versekből hordott össze mindenféle zavart badarságot, úgy hogy a parasztembernek majd belekábult a feje s szentül hitte, ez a szerencsétlen nemes ember csakugyan meg van háborodva. Mentül előbb övéinek gondviselésére akarta tehát bizni, a miért is a lovagot nagy nehezen feltámasztotta, s gondolván, hogy e törődött testnek jobb lesz a csendesebb léptű számaron folytatnia útját, felültette a maga szamarára, melyről Don Quijote hosszú lábszárai majd egész a földig értek. Még nagyobb fáradsággal csülökre szuszakolta Rocinantet is, s a lovag összes lecsatolható fegyverneműit egybenyalábolván, összekötötte s felveté Rocinante nyergére, mire aztán szamarát kötőféken fogva, a csillagokat rúgó paripát pedig kantárszáron vezetve, ő maga gyalog előttük megindult Don Quijote faluja és háza felé.

V. FEJEZET.

Nevezetes események a lovag házában.

Ott pedig, már tudniillik a nemes lovag hajlékában, már ekkor javában állt a sírás, rívás, kesergés, panaszkodás, bátorítás, vigasztalás és tanácskozás.

Don Quijote leghívebb emberei, a gazdaasszony, az unokahúgoska, a lelkész meg a borbély mind együtt voltak, amazok sírva keseregve, emezek töprenkedve ugyan, de azért a gyengébbeket vigasztalva.

A házbeliek már az első nap is észrevették - természetesen, - hogy a gazda nincsen odahaza. De még ekkor fel sem igen vevék, hiszen megtörtént az másszor is, hogy szóntalanul távozott korán reggel vadászni s oda maradt délig vagy estelig is. Azt gondolták most is ez az eset. Hanem mikor még éjszakára, sőt még másnap délre sem tért haza, már ekkor oda lett minden reménységük s vigasztalódásuk, búnak ereszték fejüket, s küldték a mindenest paphoz, borbélyhoz, kérje őket az isten szent szerelmére, jöjjenek ide mindjárt, adjanak jó tanácsot, nyujtsanak vigasztalást, mert máskülönbén ők maguk se tudják, mire vetemednek kétségbeesésökben.

A ház két jó barátja nagy ijedten sietett oda azonnal, kikérdezték, vallatták a fehér cselédeket mindenről, mit tett, hogy tett a házigazda egyet s mást a lemúlt legközelebbi napokban: s mikor a lelkész a paizsról, sisakról értesült, - mindjárt eltalálta, hol a bibe, s azt mondá a siránkozóknak:

- A baj bizony elég nagy, mert én úgy sejttem, hogy a mi tisztelt barátunk addig olvasta, addig bújta a lovagregényeket, hogy most már maga is beállt kóborlovagnak s eddig ungon berken odacsatangol kalandok után.

No hiszen ennél sem kellett több az asszonyoknak! Nem volt abban a száz-százhusz nagy könyvben annyi betű, mint a hány átkot, szitkot szórtak ama regények ellen, melyek itt tönkre tették La Mancha legfényesebb elméjét.

- Már úgy van, már bizonyosan úgy van, a hogy a tisztelendő úr mondja - nyögött a gazdaasszony kezeit tördelve - s most már jut eszembe, hogy a mikor maga-magával beszélgetett, akárhányszor hallottam tőle, hogy kóbor lovaggá akar lenni s világgá megy kalandozni! De ki hitte volna, hogy megteszi? Olyan okos ember ilyen bolondságot! Oh, hogy a sátán fűtené a poklot ezekkel az átkozott regényekkel!

Az unokahúgoska sem állhatta meg szó nélkül s így fakadt ki a borbélyhoz fordulva:

- Tudja, Miklós mester, akárhányszor megtörtént ám szegény, áldott jó nagybátyámmal, hogy ezeket az istentelen, bűbajos könyveket kétszer huszonnégy óráig folytonosan olvasta éjjelnappal; míg aztán az olvasmányt eldobta, kardot ragadt s neki ment a falnak, össze meg össze szurkálta a szoba mind a négy falát s mikor erre teljesen kifáradt, azt mondá, hogy most olyan négy óriást ölt meg, mint ugyanannyi bika, az izzadtságról pedig, mely a nagy erőlködés folytán rajta végigcsorgott, azt, hogy ez ama sebektől ömlő vér, melyeket a csatában kapott. Aztán rögtön egy korsó friss vizet ivott s azt állítá, hogy az nem víz volt, hanem a legeslegdrágább bájital, melyet a bölcs Esquife, egy igen híres varázsló, s neki nagy barátja küldött az ő számára. De nem szánám fejemet a falba verni, miért hogy hamarabb el nem mondtam mindent; kegyetek talán idejekorán ki tudták volna még gyógyítani háborodottságából. S régen el kellett volna égetnünk azokat az eszeveszett rossz könyveket (s pedig hány meg hány van neki e fajta!) melyek épen úgy megérdemlenék, hogy a tűzbe vessék, mintha maga az ördögök ördöge irta volna!

S még folyt ez a keserves panaszkodás, midőn egyszerre hangosan verték odalent a ház kapuját. Erre mind az ablakhoz szaladtak, s a mennyre az esthomályban ki lehetett venni, úgy látták, hogy a kalandok után járó s újra meg újra megsiratott lovag van odalent, összegörnyedve a szamár hátán.

A mennyire előbb a kesergésnek, oly túlságosan neki adták most magokat a hirtelen visszatért örömmek, boldogságnak. Futott, a ki csak futhatott, s az érezte magát szerencsésebbnek, a ki előbb szoríthatta szívére a visszatértet.

De az édes öröm poharába nagyon keserű csöppet pottyantott azon siralmas állapotnak szemlélete, melyben a lovagot visszatérni látták.

Száz kérdést is intéztek hozzá is, meg a vele jött parasztemberhez is, de a lovagtól egyéb feleletet sem nyertek annál:

- Lovam volt az oka, fektessetek ágyba, s hívjátok a bölcs Urgandát, az vizsgálja meg és az kötözze be sebeimet.

Most még jobban megijedtek, a mint sebekről hallották beszélni. Ágyba is fektették, meg is vizsgálták, de semmi egyéb sebek helyét nem találták rajta azoknál a kék-zöld foltoknál, a miket tulajdon dárdája szilánkjaival ütögettek rája.

A forró nap hevében pánczélosan tett hosszú utazás, a nagy kimerültség s a felmérgeződött szolga dorongolása egyenként és összevéve úgy ellankasztották a lovagot, hogy őt bizony ringatni se kellett, mégis azonnal elaludt, mihelyt kényelmes ágyába fektették. Aludt az egész éjjel, sőt másnap is oly bágyadt volt még, hogy fel sem kelt, épen így harmadnap is. Ágyban költötte el ebédjét, vacsoráját, s minden ébredésekor mindig csak a lovagság dolgairól hadart összevissza mindenféle zagyvalékot, s azután megint befordult a fal felé s aludt csendesen tovább.

Hej! pedig ha tudta volna, hogy mi történik ez alatt az ő háza legkedvesebb szobájában, legszokottabb mulatóhelyén, az ő könyvtárában! Ha tudta volna! Bizony még félholtan is fölkel vala ágyából, hogy szóval és karddal megvédelmezze azokat az ő drága kincseit, melyek fölött ott épen ezen órákban mondták ki, de sőt hajtották is végre a legkeményebb ítéletet.

S mik voltak e kincsek? Az ő drága, nagyrebecsült lovagregényei! Azok a poczkos, vaskos, majd természetes könyvek, melyek állványaikon a szoba majd mind a négy falát elfoglalták; azok a kedves barátok, melyek társaságában ő annyi időt töltött, melyekért ő annyit áldozott s melyek hála fejében aztán a becsületes, jóindulatú nemes embernek az eszét is elvették egészen. S kik voltak az ítélő bírák? A lelkész, a borbély, a gazdaasszony és a nemes úrnak unokahugocskája. Ezek vizsgáltak végig minden könyvet, ítéltek halálra sokat, s megkegyelmezni csak igen kevés érdemesnek kegyelmeztek. És miből állott az ítélet? Bizony nem kevesebből mint abból: hogy a mely könyvet pusztulásra méltónak találtak, azt levetették az ablakon át a baromfiudvarra, hogy ha majd mind az egész sereg odalent lesz, akkor alájok gyujtsanak, hogy az emésztő tűz égesse őket porrá, hamuvá. És ezt a szigorú ítéletet menten végre is hajtották, s nem volt se irgalom, se kegyelem, repült a sok lovagregény ki az ablakon, le az udvarra, s mikor valamennyi egy rakáson volt, a gazdaasszony lesietett, s alájok gyújtott s egy pár pillanat múlva a levegőbe kavargó füst, mindjárt nyomban rá a magasra csapódó láng tettek bizonyosságot a felől, hogy Don Quijote bolondítói a tűzhalálnak estek martalékaúl.

De a szigorú ítélőbírák még ezzel sem érték be. Alig hogy a könyveket elemésztették, el akarták pusztítani magát a könyvtár-szobát is. Ez azonban máskülönben nem eshetett meg, mint hogy ajtaját, ablakait mentől hamarabb befalazzassák. Még az nap kőművest is hívtak, az serényen hozzá látott munkájához, s mire a lovag az utolsó párbaj után - a mint a szolga döngetését nevezte - másodszer hajtotta le fejét otthon éjjeli álmára, már akkor nem volt házában többé se könyv, se könyvtár.

VI. FEJEZET.

Újabb útra-készülések.

Akármilyen nagy volt is a kimerültség, melylyel a mi nemes lovagunk első kirándulása végződött, s akármilyen kegyetlen is a bánásmód, melylyel szegény fejét az a neveletlen, durva lovag helybenhagyta: útójára mégis csak kiheverte ő amaz első utazás fáradalmait s töredelmeit, s negyed- vagy ötödnapra megint talpra állt már teljesen.

Igazszívű barátai s jóakarói kimondhatatlanul megörültek fölépülésének; de jaj, rövid ideig tartott ez örömük! Mert alig hogy a lovag tökéletesen magához jött, első dolga is az volt, hogy drága kincseit, kedves mulattatóit, az ő nagybecsű lovagregényeit felkeresse.

Ment tehát a szokott úton, a szokott helyre: de ki irhatná le csodálkozását, a mint az ajtó előbbi helyéhez érkezve, szemei azt semmiképen föl nem lelheték. A fal igen ügyesen be volt rakva s meszelve, úgy hogy az új építésnek csak nyoma se látszék. Don Quijote megállt; a falat megtapogatta tenyerével, megkopogatta újjával, hallgatódzott, nézett jobbra, nézett balra, de csak nem tudott ő semmit kinézni.

Végre megsokalta a bizonytalanságot s azt a kérdést intézé a lépteit figyelemmel kísérő s már az adandó feleletre betanított gazdaasszonyhoz: hol van az ő könyvtárszobája?

- Hm, a könyvtárszobát keresi nagyságod? - viszonzá a gazdaasszony - a könyvtárszobát? Isten mentsen meg olyan eseménytől minden jó keresztényt!

Ha valami, ez a váratlan válasz még jobban fokozta Don Quijote bizonytalanságát.

- Micsoda esemény? - kérdé - mi köze az én könyvtáramnak a szerencsétlen eseményekhez?

- Az a köze, jó uram - felelt a gazdaasszony mélyen felsóhajtva s a milyen jó lelkű asszony volt, egészen belehalaványulva most a hazugságba - az a köze, hogy a könyvtárszobát elvitte mindenestől az ördög!

- Hogy értsem ezt? - mondá a lovag a csodálkozás legszemmeláthatóbb kifejezésével.

- Úgy értse, kedves bácsikám - vette át most a szót a gazdaasszonytól a csalafinta felelésre szinte betanított leánya - hogy a mikor a kedves bácsi innen hazulról eltávozott: éjszakának idején egyszerre csak iszonyu dörgés-morgás ébresztett fel bennünket álmunkból. Rémülve futottunk az ablakhoz: s íme mit kell látnunk?! Hát ott jön a levegőben egy szárnyas kígyó, melynek hátán egy varázsló ül; leszállnak a tetőre, a varázsló bemegy a könyvtár ablakán, s én nem tudom mit, mit nem csinált ott, - egy-két szempillantig, vagy tarthatott biz az egy fertály óráig is, (nekem legalább ijedtemben egy egész évszázadnak látszott) valamit kacatolt, csötönözött, egyszer csak iszonyú hangon elkiáltotta magát: „Gyülölöm e ház urát, s elpusztítom legdrágább kincseit! Hahaha!” S átkozott nevetését rémítő dörgés, csattogás követé megint, szörnyű füst borította el az egész házat, s mire a fojtó kénköszag eloszlott, már akkor hűlt helye volt varázslónak, de még a könyvtárszobának is!

- S ez mind mind így történt, a hogy mondod? - kiáltá Don Quijote villogó szemekkel.

- Így bizony! Mind egy szálíg! - erősíté a két fehérchseléd, a kik majd a föld alá sülyedtek szégyenletökben, hogy ekkorát kellett hazudniok.

- Hah! kiáltá a lovag lelkesülten - most merjétek tehát mondani, a mit oly sokszor mondtatok, hogy nincsenek varázslók, a kik felhőkön és szárnyas kígyókon nyargalnak?! Most merje tagadni valaki, hogy a kóbor lovagságra van-e hát szükség e világon?! Ki küzdene meg az emberiség amaz átkozott ellenségeivel, ha az emberiség leghívebb barátai, a dicső kóbor

lovagok nem! Vesztes vagyok, mert kincseimet elrabolták, de azért nyertes, nagyon nyertes, mert az általam vallott és hirdetett igazságot juttaták diadalra.

S azzal a fehér népeket ott hagyva a faképnél, visszasietett hálósobájába, s a mint látszott, inkább öröme, semmint szomorúságra gerjedve a szenvedett veszteségen.

A két nő szóval nézett egymásra, meglepetésükben alig tudtak hová lenni. Akármit vártak volna inkább a világon, csak ezt az egyet nem. Elvetették a sulykot, de el is sózták nagyon a levest. Gyógyítani akartak, s még beteggebbé tették gazdájokat. Belátták, hogy a hazugság, akármilyen jóakarátú legyen is, mégis csak hazugság, és így olyan vétek, a mi jóra nem vezethet. Meg is bánták keservesen, hogy ilyen mesét penderítettek, de most már késő volt jóvá tenni.

Mi fog most történni? Kérdeni tudták, de felelni rá nem tudtak, minden feleletök abból állt:

- Isten annak a megmondhatója!

Történni pedig az történt, hogy jövő terveiről Don Quijote nem szólt senkinek egy hangot se, hanem magában annál határozottabban készült az újabb elutazásra. Tervezésének irányt a lovaggá ütő várnagynak vagy más szavakkal a vendégfogadósnak tanácsa adott, ki ama nevezetes éjszakán azt kötötte szívére, hogy mindenesetre fogadjon szolgálatába egy fegyvernököt, azonkívül pedig lássa el magát pénzzel s egyéb szükséges utavalóval.

Legfőbb törekvése az volt tehát most, hogy mindezt megszerezze.

A mint már főnebb említettük, még első hazatérte alkalmával, útközben jutott neki eszébe egy szomszéd paraszt ember, a kit ő a fegyvernöki szolgálatra igen alkalmasnak tartott.

Sancho Panzának hívták ezt a nevezetes férfiút. Nem volt utolsó ember, csak hogy a dolognak és munkának ő kegyelme bizony soha se törte valami nagyon a tollát, s így a pihenéssel kináló, szertesélylyel barangoló kalandos életre, kivált olyan ígérek mellett, a milyeneket Don Quijote tett neki, sokkal hamarább meg lehetett nyerni, mint az ember maga is gondolta volna.

Don Quijote ez utóbbi napokban Sancho Panzát gyakrabban áthivatta magához, bezárkózott vele szobájába, s akkor aztán vége-hossza nem volt a sok beszédnek, tervezésnek, a lovag-élet szépségei festésének s különösen az ígérek bőséges elésorolásának.

- Térül-fordúl - így szokta a lovag szavait végezni - a mint a kóbor lovagoknál rendszeren történni szokott, én császárrá vagy királylyá leszek, országomhoz több sziget is fog tartozni, s a kóbor lovagok ilyen esetben a szigetek kormányzójává mindig fegyvernöküket szokták tenni, hogy ezen magas méltósággal jutalmazza meg a hű cseléd szolgálatát.

- S én kormányzóvá lennék, de igazi kormányzóvá? - kérdé Sancho Panza, hitelt adva is nem is e rendkívül fényes ígéreknek.

- Olyan igazi kormányzóvá - viszonzá Don Quijote - hogy százak, meg ezerek fogják lesve lesni és várva várni Sancho Panza úr ő nagyságának intését, hogy akaratát és parancsolatát teljesítsék.

A paraszt embernek, kiről megjegyeztük már, hogy meglehetősen kapzsi volt, még a szeme is szikrázott e szavak hallatára. Gyanus volt előtte a dolog; nagyon hihetetlennek látszott, de azért utójjára mégis csak elhitte, mert szerette hinni.

- Üsse part hát! én felcsapok! - mondá végre Sancho - s beállok nagyságodhoz kormányzónak.

- Azaz hogy előbb csak fegyverhordozónak - jegyzé meg Don Quijote mosolyogva - mert azon magas méltóság elnyerésére érdemeket is kell szerezni.

- Beállok hát fegyverhordozónak - viszonzá Sancho Panza - s tudom Isten, hűségem ellen soha sem lesz oka nagyságnak panasza.

Ezzel tehát a közös megegyezés legfőbb pontján szerencsésen átestek. Most már csak az egyes apróbb részleteket kellett megbeszélni, mikor, hogyan és merre induljanak. Ezek között azonban merült fel még egy, a mi Don Quijotének nagy szeget ütött a fejébe, úgy hogy hamarjában azt se tudta mit válaszoljon. Ez pedig az volt, hogy Sancho egészen nyíltan bevallotta, neki bizony a gyaloglás nem kenyerre, a miért is el van határozva, hogy ő magával viszi az ő kedves vízfordó szamarát, s azon ülve követi majd gazdáját.

- Sza-ma-rat? - kérde Don Quijote majdnem ijedten, s meglepetésében tagonként sillabizálta ki a szót - sza-ma-rat?

- Olyan szamarat, uram - válaszolá Sancho egészen neki lelkesülve - a mely úgy a lelkemhez van növe, mintha testvérek volnánk! Ugy szeretem mint a szemem világát; de meg is érdemli. Nincs is a világnak az a kincse, a miért megválnék tőle; csak az egy halál választ el egymástól bennünket.

Don Quijote elnémult, elgondolkozott. Végig, végig jártatta eszét száz meg száz lovagregényen, nem volt-e azok valamelyikében szó arról, hogy a kóbor lovagot fegyvernöke szamarháton kísérte volna; de bizony csak nem talált rá esetet. Minthogy azonban látta, hogy Sancho Panza oly nagyon erősködik a szamara mellett: végre tehát, Isten neki, fakeszt! - beleegyezett ebbe is, de csakis azon utógondolattal, hogy a legelső párbaj alkalmával az ellenséges lovagot legyőzvé, annak lovát és fegyverzetét hadi zsákmányul elfoglalja s a hosszú fülű paripa helyett majd ezt az igazit adja fegyverhordozója alá.

Mikor tehát ez az akadály is szerencsésen el volt gördítve, Don Quijote pénz után látott, beszerezte mindazon szükséges holmikat, a mikre a lovaggá üté várnagy-korcsmáros figyelmeztette, Sancho Panzának pedig a lelkére kötötte, el ne felejtse tarisznyát hozni magával, a mely intésre az viszont azzal válaszolt: a tarisznya gondját ő nagysága bizza csak rá, nem fogja ő azt elfelejteni, de sőt még kulacsot is visz magával, mert a példabeszéd azt tartja a ki eszik, iszik is, - az ördög pedig úgy ölte meg a feleségét, hogy ennie adott, de innia nem.

Meghatározták végre a napot és az órát is, melyben majd utra kerekednek. Ezt pedig annyira titokban tartották, hogy sem a lovag, sem fegyvernöke nemcsak szóval nem, sőt még csak semminémű jellel sem árulták el házok népe előtt, hogy miben törik a fejüket. Nem is tudta meg senki.

Mikor tehát a kitűzött pillanat elérkezett: Don Quijote megint fölfegyverkezett, minekutána már előbb az ő magán elforgácsolt dárda helyett újjal látta el magát, - Rocinantet felnyergelte s az éj homályában zajtalanul odavezette ismét a kis ajtóhoz. Hallgatózott. A falon kívül egyszer csak csendes dobogás hangzott a földön. Valaki közelített. A dobogás egyre közeledett, egyszerre megszűnt, s akkor a falon kívül megállott éji látogató háromszor elköhintette magát.

- Te vagy Sancho? - kérde Don Quijote halkán.

- Én vagyok uram, - szamarastúl, tarisznyástúl, kulacsostól.

- Ember vagy! - viszonzá a lovag, mihelyt a kis ajtón kinoszogatta paripáját - derék, szavadtartó ember! E csillagos égre fogadom, senki se veszi el tőled a kormányzóságot.

Azzal lovára pattant, nyelvével csettentett egyet Rocinantenak, s előbb lassabban, utóbb gyorsabban neki kerekedtek az utazásnak, s még ez éjjel csakugyan akkora darab utat tettek, hogy a mire hajnalodott, már akkor nyugodtak lehettek a felől, hogy meg nem találják őket többé, ha mindent túvé tesznek is érettök.

VII. FEJEZET.

*Don Quijote híres harcza a hosszú karú óriásokkal,
a miket Sancho Panza szélmalomoknak nézett.*

Mikor a nap aransugárai árasztottak már fénytengert a terjedelmes síkságra, már akkor lovag és fegyvernöke messze jártak falujoktól.

Pompás látomány volt ez a szemem szedett két ember egymás mellett! A lovag magas, szikár, csontos ember, tetőtől talpig vaspánczélban, s rajt azon a hórihorgas paripán; a fegyvernök, alacsony, pohos, köpczös kis tökmakzsacsó, a kard helyett nyakába akasztott kulacscsal, s fenülve hosszú fülű szamarán, mely ugyancsak meg volt rakva tarisznyával és más mindenfélével. Így mentek, így koczogtak visszaállítani a már már feledésbe merült kóbor lovagságot, megküzdeni gonosztévőkkel, varázslókkal és óriásokkal, meghódítani országokat, elnyerni fejedelmi koronákat és kormányzóságokat Mély gondolatokba volt merülve mind a kettő, s eszét kiki azon a fényes jövődön jártatá, a melynek most indultak elibe.

A némaságot azonban egyszerre Don Quijote harsány szava szakasztá félbe, a ki így kiálta föl nagy lelkesen:

- Szerencse föl! Barátom, az ég ritka kedvezésben részesít!

Sancho Panza olyan fürgén jártatta végig szemeit a földön mint a gyermekek mikor ürgelyukat keresnek. Azt hitte, ura legalább is valami elpottyantott császári koronát pillantott meg az úton, a mivel aztán egymagával vele jár az egész ország meg a szigetkormányzóság.

De bizony hiába volt minden körültekingetése, nem látott a földön a harmaton kívül semmi egyebet csillogni. A koronákat nem szokták az utakon elpotyogatni.

Kérdőleg emelte tehát szemeit urára, a ki Rocinante kantárszóját jó erősen marokra fogta, paizsát melle elé voná, dárdáját pedig hóna alá szorítá.

- S mi az a nagy szerencse? - kérdé Sancho e harczias készülődés láttára.

- Mi? - viszonzá Don Quijote - Nézd, barátom, hogyan emelkedik ott az a harmincz vagy még annál is több óriás a kikre én rögtön rájok ütök, s megküzdök velök életre halálra.

Sancho Panza e rémítő szavakra úgy megijedt, hogy kulacsostól, mindenestől majd lefordult a szamaráról. Összehúzta a nyakát, s csak pislogva mert arra felé hunyorgatni, a merre gazdája a dárda hegyével mutatott.

- Eltörlöm e gonosz fajzatot a föld színéről! - kiálta Don Quijote annál lelkesebben - s azzal a zsákmánynyal vetjük meg a gazdagságnak alapját, a mit ez óriásoktól nyerünk!

- Ne kiabáljon olyan nagyon, nagyságos uram, - susogá Sancho - bizony bizony meghallják. De micsoda óriások?

- Azok, nézd, ott előttünk - felelé gazdája - kiknek karja olyan hosszú, hogy van a kié két egész mértföldnyi.

Sancho Panza nézett, nézett, mindegyre bátrabban, végre majdnem egészen felvidámulva azt mondá:

- Bizony megtréfált nagyságod. Majd elhittem. De most már jól látom ám, hogy nem óriások azok, hanem szélmalomok; a miket pedig nagyságod karoknak gondol, vagy velem elhitetni akar, azok a vitorlák, melyeket a szél forgat s a malomkövet hajtják.

- Micsoda! - förmedt fel Don Quijote a kiejtett „tréfa” szóra; haragját azonban csakhamar kicsinylő lenézéssé változtatva így folytató szavait - látszik, hogy nem vagy lovag, s nem

értesz az ilyes kalandokhoz. Óriások azok, s ha félsz: vonulj vissza, s imádkozzál az alatt, mi alatt velök én vakmerő és egyenlőtlen viadalba bocsátkozom.

S ezt mondván, sarkantyuba kapta Rocinantet, s nekik rontott a szélalmoknak.

Sancho majd hogy sóbálványnya nem változott ijedtében s ámulatában. Meg sem álmodta volna, hogy még ilyen bolondságot is lehessen képzelni; de látnia kelle, hogy ura neki szög-zött dárdával csakugyan ostromolni készül a szélalmokat. Mihelyt össze tudta szedni magát, utána kiabált torkaszakadtából, álljon meg mindenre kéri a mi szent, ő tudja, hogy azok igazi szélalmok; de a lovag rá se hederített a fegyvernök kiáltozására, sőt talán meg sem hallotta; mert maga is fenszóval így kiáltozott:

- Ne fussatok, gyáva és aljas teremtések! Csupán egyetlen egy magános lovag az, a ki ostromot hoz ellenetek!

E perczben szellő támadt s a nagy vitorlák mindegyre sebesebben kezdének forogni, aminek láttára a mind jobban közelítő Don Quijote odakiálta a szélalmokra:

- És ha még számosabb kart emelgetnétek mint a százkarú Briareus, én mondom, én Don Quijote de la Mancha, hogy mégis meg kell lakolnotok!

Most már csak annyi ideje maradt, hogy magát szíve egész melegségével drága menyasszonyának, Dulcineának ajánlja, s kérje, jöjjön a rémletes harczban segítségére. Mikor ez megtörtént, nekirontott az egyik szélmalomnak, beleszúrt dárdájával annak vitorlájába, melyet azonban e közben a szél oly sebesen hajtott már, hogy a dárdánál fogva a lovagot lovastul együtt magasan felkapta a levegőbe, s mikor a dárda a nagy súly alatt ketté törött, a vitorla úgy oda teremtette a mezőre a felkapottakat, hogy se ló se gazda még csak meg se nyekkent.

A mint csak törtethetett a szamár inaszakadtában, Sancho Panza oly gyorsasággal nyargalt segítségökre. De már az mind késő volt. A hű fegyvernök látta urát dárdájával szurni, emelkedni s hanyatt vágódni, s mire oda érkezett, Don Quijote csak akkor kezdte a nagy zuhanás után kissé megint eszmélni.

- Isten az atyám! - kiálta fel Sancho - de hát nem megmondtam-e nagyságodnak, nézze meg jobban, mit cselekszik, mikor ezek nem egyebek szélalmoknál. Hiszen ezt csak az nem látja, a kinek magának is az van a fejében.

- Hallgass, barátom - viszonzá Don Quijote még most is nyögve - nem értesz hozzá. Nem tudod te még, hogy az örökös változandóságnak semmi sincs alávetve annyira mint a harczok eseményei. Én tudom, hogy itt mi történt. Óriások voltak ezek, oly igazán, a mily igaz, hogy te meg én élő emberek vagyunk. De van nekem egy ármányos ellenségem, egy gonosz bűbájos varázsló, a ki a minap könyvtáramat is elbabonázta helyéről, az fogta ellenemben pártjokat ezen óriásoknak, s tudta, hogy legyőztem volna valamennyit, s örök hírre tettem volna szert általa: megirigyelte dicsőségemet, s az élő óriásokat hirtelen szélalmokká változtatta, hogy a legnagyobb bátorság a legnagyobb botorságnak lássék! Sok olyan dolog van a lovagságban, Sancho, a mihez te nem értesz, fel nem tudsz fogni, nem csak ma, szolgálatod első napján, de még száz esztendő múlva se!

- No, úgy kell lenni - viszonzá Sancho fejcsóválva - mert én akár esküdni mertem volna rá, hogy ezek az óriások, kellős kezdetöktől fogva, mindig cseppentett szélalmok voltak.

S ezzel aztán a lovagot talpra támasztván, valahogy újra fölemelé Rocinanterá, a mely szinte akkorát esett, hogy majdnem minden zörgő csontja kiment a helyéből.

Ezen gyászos eseményről beszélgettek ezután, a mint utjokat a Puerta Lapice nevű tájék felé folytatták, a hol - Don Quijote állítása szerint - okvetetlenül bőviben lesznek a jelesebbnél jelesebb kalandoknak, minthogy azon a vidéken igen sok ember szokott járni kelni.

Csak a fölött búsongott a lovag szertelen, hogy most már a második dárdája is eltörött, már pedig kóbor lovag ilyes fegyver nélkül el nem lehet.

- No de se baj - vigasztalá magát nemsokára - emlékezem, azt olvastam egykor a spanyol lovagról, Diego Perez de Vargasról, hogy dárdája a csatában ketté törvén, egy tölgyfa-törzset vagy ágat tört le s azzal, dárdának használva, annyi mórt izzé-porrá zúzott, hogy még utódait mai nap is a Mór-zuzó Vargasoknak nevezik. Én is utánzom példáját, s a legelső szemembe ötlő egyenes tölgyfa-ágot letöröm, ráteszem a másik dárda vashegyét, s ezzel a magam csinálta fegyverrel is viszek én végbe annyi hőstettet, hogy a világnak szeme szája eláll hallatára.

- Adja Isten! - viszonzá Sancho, - hanem igen tanácsos lenne, ha nagyságod kissé kiegyenesednék a nyeregben, mert olyan két rét ül a lovon, mintha a nagy zuhanás csakugyan kettétörte volna derékon.

- Bizony kevésbe mult, hogy úgy nem történt - felelé Don Quijote, - mert annyit mondhatok, a keresztcsontom fáj, még pedig kegyetlenül.

- Hát mért nem nyög, jajgat nagyságod? - kérde Sancho Panza fejét csóválva - hiszen a nagy fájdalomnak a nagy nyögés az egyik legjobb enyhítő szere.

- A kóbor lovagnak soha sem szabad nyögnie, - jegyzé meg Don Quijote nemes büszkeséggel. Ez lovag-törvény.

- No furcsa törvény, - viszonzá Sancho - de ugy-e uram, a kóbor fegyvernököket ez a törvény nem kötelezi? Mert én előre is mondhatom, ha nekem fáj majd valamim, bizony csak nyögök én, jajgatok én majd, mintha nyúznának.

Don Quijote meg nem állhatá, hogy fegyvernöke együgyűségén el ne mosolyodjék, s megnyugtatta, hogy ha valami baja esik, nyöghet bátran, a mint csak akar, mert a lovagok e törvénye a fegyvernökökre nem tartozik.

Sancho - a kinek mindig igen nagy gondja volt a gyomrára, - nem sokára aztán arra figyelmezteté gazdáját, talán ideje is volna már a falatozásnak. A lovag azt felelte rá: ő még nem éhezett meg, a mi azonban Sanchot illeti, ha kedve tartja, ám falatozzék. Ez tehát, az evésre ekképen rászabadítva, szamarán a lehető legkényelmesebben elhelyezkedék, tarisznyájából előszedé a belerakottakat, s ura mögött jó távolast maradva, hozzá látott a falatozáshoz s oly jóízűen kortyogatott egyre-másra a kulacsból, hogy a legnyalánkabb malagai borkóstoló is irigy szemmel nézhette volna. S mig így mentiben kortyot korty után nyeldegélt sűrűen, a kellemes jelen mellett eszét azon a fényes jövendőn jártatta, a mit hú szolgálataiért gazdája ígért; s ezen édes mulatsággal és kedves gondolkozással elfoglalva, úgy találta, hogy az ilyen kalandozásnál nincsen semmi kényelmesebb mesterség a világon.

Estére kelve, egy fiatal erdőcskébe jutottak, melynek szép, karcsú, sudár fái egyikét Don Quijote csakugyan levágta dárdanyélnek s a hegyes vasvéget rá alkalmazta.

Az éjszakát itt töltötték a fák árnya alatt, - Sancho Panza alva, hortyogva javában a síma fűre leterített pokróczon, Don Quijote pedig ébren, virasztva, a csillagok világánál az ő fényes jövendőjének ragyogó képein merengve.

Mit hozott ez a jövendő a legközelebbi napon: azonnal meglátjuk a következő fejezetben.

VIII. FEJEZET.

*Szörnyű harc a nagyszemű varázslókkal,
s nagy diadal az elrablott hercegasszony lovagján.*

Don Quijote reggelizni sem akart, mert hiszen evés, ivás olyan silány szükség, a mire az igazi kóbor lovagnak csak a végső esetben szabad rászorulnia. Nem így Sancho Panza; ez bizony a tegnap kapott engedelmet úgy fogta fel, hogy kiterjeszkedik az még a mai napra is, minél fogva alighogy a szemét felnyitotta, csakhamar megint a tarisznyában kotorászott, meg a kulacsot kotyogatta meg, s ha volt a mi szívét kissé elszomorította, az vala, hogy a kulacs ma már sokkal könnyebb volt mint tegnap ilyenkor, pedig a kalandos vidékből azt nézte ki, hogy itt óriások meg varázslók lehetnek ugyan, hanem olyan korcsmaféle nem igen akad, a hol a kulacs baján segíteni lehetne.

Tovább folytatták utjokat, s Don Quijote most is arra használta a kínálkozó alkalmat, hogy a míg egyébbel elfoglalva nincsenek, Sanchot tanítgassa, oktatgassa fegyvernöki tisztére s a lovagság viselt dolgaira.

A többi között így szóla hozzája:

- Nem sokára a Puerta Lapice nevű hegyszoroshoz érünk, a hol egész könyökig vájválhatunk az ugynevezett kalandokban. Azért mondom ezt újra, hogy egyszersmind arra figyelmeztesselek, habár azt látnád is, hogy én a világ legnagyobb veszedelmébe jutottam: te az én segedelmemre kardot ne merj rántani semmikép. Mert látod, a lovagság törvénye azt parancsolja, hogy csak lovag küzdhet lovag ellen, míg a fegyvernöknek lovaggal kardra kelni határozottan tiltva van.

- Már ez igazán okos törvény - viszonzá Sancho Panza egészen neki vidúlt ábrázattal - becsülöm azt az embert, a ki ez okos törvényt alkotta. Ne féljen nagyságos uram, ezt a parancsolatot úgy megtartom, mint a vasárnapot.

- Ha azonban látnád - folytatá Don Quijote - hogy az ellenséges lovagok körül ellenséges fegyvernökök is vannak, azokkal meg néked kötelességed megküzdeni, még ha százan volnának is.

De már ez a toldalék egyszerre elsavanyította Sancho ábrázatán azt az édes, vidám mosolygást. Nem is felelt rá egy kukkot se, hanem hagyta urát tovább beszélni, a ki talán napestig is folytatta volna oktatását, ha egyszerre olyan tünemény nem ötlük szemébe, mely egészen más tárgyra irányá figyelmét a legnagyobb hirtelenséggel.

Ez a tünemény pedig nem volt egyéb, mint két külön útitársaság, a kik esetleg épen egy úton jöttek a lovaggal szemközt, s a kik csakugyan meg sem álmodták volna egy-két pillanattal ezelőtt, hogy csakhamar milyen jelenetnek lesznek majd tanúivá.

Az utasok két elseje, két benedek-rendi szerzetes barát volt, a kik akkora öszvéreken ültek mint valami dromedár. A por ellen nagy, szürke szemüveget viseltek, a melegtől pedig fejök fölé tartott napernyővel akarták óvni magokat.

Mögöttük húsz-huszonöt lépésnyire egy hintó jött, négy vagy öt lovas s két gyalog öszvérhajcsár kíséretében. A kocsiban - mint utóbb kiderült - egy vizcayi úri asszonyság ült, a ki épen Sevilleba utazott férjéhez, ki valami nagyon megtisztelő küldetésben készült Indiákra. A barátok épenséggel nem tartoztak e társasághoz, s csak nem régen kerülték el sebesebben futó öszvéreikkel a nehezebben mozgó úri kocsit.

Don Quijote azonban mindezzel semmit nem törődött, ő a nagyszemű embereket pillantá meg először, nyomban utánok a hintót, a benne ülő úri asszonysággal s a körülötte jövő lovasokkal, s ez elég volt arra, hogy fontoskodó ábrázattal így szóljon fegyvernökéhez:

- Vagy igen csalódom, vagy a világ legbámulatosabb kalandja áll előttem. Látod Sancho, az a nagy szemű két fekete alak két varázsló, s a mögöttük jövő hintóban egy elrablott herceg-asszonyt visznek magokkal. Most kell a hősnek megmutatnia bátorságát, most van itt a pillanat, hogy ez istentelen erőszakoskodást példásan megtoroljam.

- No ez még a szélmalomnál is veszettebb lesz - jegyzé meg Sancho - hiszen nézze csak, uram, ez a két első utas itt benediktinus barát, a hintó pedig vagy tartozik hozzájuk vagy se.

- Nem értesz hozzá - hallgattatá el Don Quijote szárazon, s azonnal előre rugtatva, odaállt az út közepére, merről a barátok jöttek, s mikor ezek már oly közel jutottak, hogy szavait meghallhatták, nagy hangon rájuk kiálta:

- Ördögös és erőszakos fajzat! Rögtön szabadon bocsássátok a magas hercegnőket, kiket ama hintóban magatokkal visztek erőszakosan, mert ha nem: legyetek elkészülve, hogy tüstént halál fiait leszte, gonosz tetteitek méltó büntetéséül.

A barátok majd lefordultak ijedtökben és meglepetésökben öszvéreikről. Soha se láttak ilyen csodát, de még szavakat sem hallottak ezeknél csodálatosabbakat. Az egyik, a ki mégis előbb össze tudta magát szedni valamennyire, illedelmesen s alázatosan, de azért elég határozottan így felelt:

- Engedjen meg lovag úr, de mi csakugyan sem ördögösök, sem erőszakosak nem vagyunk. Mi a szent Benedek szerzetéhez tartozunk s megyünk a magunk útján; azt pedig hogy a hintóban ki s mi utazik, mi se nem tudjuk, se nem kutatjuk.

- Mézes-mázos szavak engem el nem ámítanak, mert jól ismerlek benneteket, könyvtárt pusztító, aljas csőcselék!

S e dörgő hangon kiejtett szavak után előre szegzett dárdával oly dühvel és heveséggel rontott az egyik barát, hogy ha a szerzetes hirtelen le nem veti magát öszvéréről, bizony csunyául a földre lökik, sőt talán halálra is sebesítik.

A másik barát látván mi történik társával, nem vette tréfára a dolgot, hanem bokáját jól belevágta öszvére oldalába, és úgy neki iramlott a mezőnek, hogy a szél is alig ért nyomába.

Sancho Panza látta, hogy a varázsló a földre terült s szentül meg volt győződve róla, hogy ez már le van verve, így tehát szabad a vásár, s a győztes fél jogosan szedheti a maga zsákmányát. Nagy könnyen leugrott szamaráról, odasietett a leterítettéhez s azonnal fosztogatni kezdé ruháit. De csakhamar ott termett mellette a szerzetesek eddig észre sem vett két szolgalegénye, a kik mérgesen rárváltak, hogy meri az ő gazdájukat vetköztetni.

- Mint győztes fél a legyőzöttet! - viszonzá Sancho nagy hetykén - a ki bírja, a marja.

A legényeknek sem kellett több ennél, neki estek a gömbölyü Sanchonak, s úgy meggyúrték, gyomrozták, hogy majd egészen simává lapították. Rugdalt, kapálódzott a mennyire csak keze lába ért, de bizony mind nem használt a semmit; a két markos legény úgy eldöngette pusztá ökölrel, s úgy hagyták a porban elterülve, hogy alig szuszogott. Késő volt már megbánia kapzsóságát.

Az egészen halálnak vált barát pedig ez alatt talpra szökött, hirtelen felkapott paripájára s nyargalt a másik társa után, a ki jó távolast megállva nézte-leste mire fordul a támadás. De nem várták be a dolog végét, hanem mikor megint egymás mellett voltak, neki eresztették paripáikat, s egy pár pillanat múlva csakugyan úgy eltűntek szem elől, mintha igazi varázslók lettek volna.

Sancho Panza veszedelmét Don Quijote nem látta, vagy legalább nem méltatta figyelmére. Az egyik nagyszemű varázsló meg lévén szalasztva, a másik földre terítve ő már most diadala érzetében büszkén odaléptetett a hintóhoz, hogy az úri asszonysággal szóba ereszkedjék.

A csodálatos alak láttára a hintó is megállt s Don Quijote ekkor ily szavakat intézte a bennülőhöz:

- Szépséged, magas úrnő, egészen szabadon folytathatja immár utazását, mert elrablóinak kevélységét le a porba sujták hatalmas karjaim. S nehogy hosszas gyötrődésébe kerüljön szabadítója nevének megtudása: az én nevem Don Quijote de la Mancha, ki rabja vagyok a páratlan szépségű Doña Dulcinea del Tobosonak. S viszonzásául azon jótéteménynek, melyet véled tettem, magas asszonyom, nem kérek egyebet csupán azt, menj el Tobosoba, köszönts meg nevedben drága menyasszonyomat, s mondd el néki, mit cselekedtem megszabadításodért.

Az úri asszonyság kíséretéhez egy vizcayi lovász is tartozott, a ki igen heves, indulatos természetű ember volt, s mint a vizcayiak általában, nagyon rosszúl beszélte a spanyol nyelvet. Ez is meghallotta a lovag szavait, meg is értette s olyan bolondos embernek tartotta a manchai hős vitézt, a kinek szavára nem érdemes még csak rá hederíteni sem, kivált mikor olyan esztelenséget követel, hogy ők - a kiknek sietős az utjuk - forduljanak meg Toboso felé s egészen más irányban haladjanak mint a merre kitűzött céljuk vezeté. Ez a heves ember oda lépett tehát Don Quijotehoz, s dárdáját megragadván furcsa kiejtésével rárivallt:

- Menni, menni lovag; másképp kutya-macska megette, ha kocsi nem menni hagyni, én megölsz tégedet, oly igazán, mint én vizcayi lenni.

Don Quijote jól érté mit akar mondani s egészen nyugodtan viszonzá:

- Hát ez is a gonoszok czimborája?! Ha lovag volnál, a mi nem vagy, már eddig megbüntettem volna vakmerőségedet és szemtelenségedet, szolgálalkú aljas teremtmény!

- Én nem lovag? - kiáltá a vizcayi, a ki nagyon sértve érezte magát Don Quijote becsmérő szavai által - dobja dárdát, huzja kardot, mindjárt meglátsz ki fojtja vízbe macskácskát. Vizcayi a földön, úr a tengeren, úr az ördögbennél is, s te csuf hazudni, ha mást mondszani.

- Tüstént meglátod! - viszonzá Don Quijote - s dárdáját a földre lökvén, kardját ragadá s pajzsát maga elé tartva rárohant a vizcayira, azzal a határozott szándékkal, hogy a csunya, illetlen szavakért a legkeményebben megfenyíti.

A mint a vizcayi látta, hogyan ront rá a pánczélos ellenség: szeretett volna hirtelen leugrani öszvéréről, mely csak bérbe vett állat lévén, igen silány volt s nem lehetett benne megbízni. Erre azonban nem volt már idő, s mindössze sem tehetett egyebet, mint hogy egyik kezével kardot rántott, a másikkal pedig kikapta hirtelen az egyik hintó-vánkost, s ezt tartotta maga elé pajzs gyanánt.

A váratlan jelenet láttára az úri asszonyság és a hintóban ülő két komornája sikongtak-rikongtak, a többiek is kiáltoztak s a mérges ellenségeket minden áron ki akarták volna békéltetni egymással: de a vizcayi mindenek szavát túlkialtva azt mondá: senki bele ne vegyüljön küzdelmökbe, s hagyják őt magára, mert ha nem engedik viadalát bevégezni, rakásra öldösi asszonyostól valamennyijöket.

Az asszonyság halálra rémülve azt parancsolá kocsisának: hajtson kissé előbbre, de egészen eltávozni sem mert, mert a vasba öltözött embertől hű cselédjét is féltette. Ezer aggodalommal várták s lesték tehát a szemlélők mind, a tusakodás lefolyását.

A viadal mind a két részről hevesen folyt, s a vakmerő vizcayi egyszer oly hatalmas vágást mért Don Quijote vállára a pajzs fölött, hogy ha kardja élét a pánczél föl nem tartóztatja, csakugyan két darabra vágta volna a lovagot. Don Quijote érzé a csapás súlyát, hiszen az

elvitte a sisakja felét, de ráadásul még a füle egy darabját is, úgy hogy a vér abban a nyomban az egész vállát elborította.

Ki irhatná le azt a haragot, melyre a mi nemes lovagunk ekkor lobbant! Neki keseredésében felemelkedett a kengyelben s kardját két marokra szorítva akkora csapást zuhantott alá a vizcayira, hogy az hiába védte magát a kocsivánkossal, feje még azon keresztül is megérezte a lovag karja sulyát; úgy hogy orrán száján egyszerre eleredt a vér, s kardját is kiejtette mindjárt a kezéből. Maga is leesett volna öszvéréről, ha ennek nyakában meg nem kapaszkodik, mi által teste előre hanyatlott, lába pedig hátrafelé egészen ki csuszott a kengyelvasból, a mire a silány öszvér is megugrott, neki iramlott a mezőnek, azonban egy pár ugrás után a földre terült gazdástul.

Don Quijote már ezt teljes nyugalommal szemlélte. Mikor pedig látta, hogy ellensége leesett: ő maga is leszállt lováról, nagy könnyedén odasietett amahhoz s kardja hegyét egészen a vizcayinak szeme bogarához tartva, azt követelél tőle, adja meg magát, máskülönben fejét veszi.

A vizcayi annyira meg volt zavarodva a kábulás miatt, hogy egy szó kevés, de annyit sem tudott kiejteni, s Don Quijote felgerjedésétől csakugyan pórúl is járhatott volna, ha a hintóbeli hölgyek oda nem rohannak hozzá, s mennyre földre nem kérik, legyen oly irgalmas és könyörületes s kegyelmezzon meg a lovász életének.

Don Quijote nagy komolysággal s méltósággal viszonzá:

- Meg lehetnek győződve, szép hölgyeim, kész örömmel teljesítem kívánságukat, de csak azon egy feltétel alatt, ha e lovag megígéri, hogy elmegy Tobosoba s magát a páratlan Dulcineának bemutatja s elmondja hűségesen, hogyan kellett e párviadalban Don Quijote de la Mancha előtt meghajolnia.

A megrémült asszonyok ígértek, fogadtak a lovász nevében mindent, pedig azt se tudták, volt-e, van-e Dulcinea a világon.

- Ezen ígélet folytán kegyelem legyen tehát e vakmerő ifjoncz életének, bárha bizonyomra, a legszigorúbb megfenyítésre volna érdemes.

IX. FEJEZET.

Milyen nagyszerű beszédet tartott Don Quijote a kecskepásztoroknál.

A kimondott szavak után Don Quijote illedelmesen meghajtotta magát a hintóbeli uri asszony-ság előtt s tőle ezzel búcsút vevén, visszasiertt Rocinantehoz, mely hozzá illő szokott nyugal-mával csendesen egy helyen állva várta be gazdáját.

Már akkorra azonban Sancho Panza is magához jött a legények ütlegei által okozott kimerült-ségből, sőt szemléelője is volt azon rettenthetetlen bátorságnak, melylyel a hős lovag a pár-viadalt végig küzdötte. Látva most, hogy gazdája lóra kíván ülni, fegyvernöki tiszte szerint odasietett a paripához, a kengyelszijat tartani. Mielőtt azonban Don Quijote felült volna, Sancho térdre borult előtte, megragadva kezét, csókot ejte rá s mély hódolattal így szóla:

- Kivánságunk beteljesült; kérésünket meghallgatta az ég, győztünk! Váltsa be hát kegyes ígéletét nagyságod is, s nevezzen ki most azon sziget kormányzójává, melyet e diadalmas ütközetben elfoglalt.

Don Quijote nem mosolygott a nevetséges kérésen. Jóságosága türelmes volt az együgyűség iránt, s ennélfogva egészen komolyan így szólott:

- Elfeledtem mondani, édes fiam, s így nem is veszem rossz néven, ha nem tudod, hogy nem minden kaland szigetszerző kaland. Vannak különféle kalandok: országút-kalandok, gyalogut-kalandok, erdei kalandok; szóval különfélék, melyek mellett egy-egy levágott fül vagy orr árán az ember nem szigetet, nem országot szerez, hanem csupán örök hirt és dicsőséget, a mi többet ér egy egész országnál. Ez a mostani is ilyen fülvesztő, hirszerző kaland volt; de tűrj békén, lesz nekünk még szigetnyerő kalandunk is. A mit én ígértem, arra bizton számolhatsz.

Sancho azt is megköszönte; másodszor is megcsókolta ura kezét, majd felsegíté Rocinantera, maga pedig szamarára ült s nyomban útnak eredtek egymás mellett.

Nem haladtak azonban nagyon messzire, midőn Don Quijote azt mondá Sanchonak: nem bánná, ha a tarisznyából valami tépést vagy tapaszt keresne elé, hogy megsebesített fülét be-kötözzék, mert jobban fáj, mint maga is szeretné.

Megálltak s Sancho a kenyér és sajt között kotorászott a tarisznyában. Míg a kivánt sebkötőt elkészítette, addig Don Quijote így szóla:

- Oh én, én meggondolatlan kóbor lovag! Hogy is felejtettem el, hogy nem készítettem egy üvegecskére valót Fierabras csodabalzsamából?

- Miféle balzsam az? - kérde Sancho Panza.

- Az olyan balzsam - viszonzá Don Quijote - s pedig készitési módját könyv nélkül is tudom, hiszen százszor meg százszor olvastam könyveimben, hogy a kinél az van, nincs annak a haláltól mit félnie s nyugodt lehet még ha halálra sebesítenék is! S azért, ha majd elkészítettem, és neked átadom s megtörténik, hogy valami csatában két külön darabbá vágják szét testemet, a mi a kóbor lovagoknál nem ritkaság: ha te ezt látod, Sancho, ne tégy semmi egyebet, mint illeszd össze óvatosan testem darabjait, s mielőtt a vér kihülne, csöppents egy-két csöppet a balzsamból ajkaimra, s abban a pillanatban épebb leszek a legépebb almánál.

- S nagyságod tudja ennek a csodabalzsamnak receptjét? - kérde Sancho nagy élénkséggel.

- Könyv nélkül, fiam.

- De nagyon sokba kerül ugy-e bár?

- Dehogy kerül! Tíz-tizenöt garasért akár három pintet készíthetünk belőle.

- Uram s én istenem! - kiáltá fel Sancho - adja nekem ezt a receptet nagyságod, s örökre lemondok minden kormányzóságról! Aranyával mérem cseppenként mint az igazi rózsaoajat s gazdagabb leszek a világ leggazdagabb emberénél!

- Szívesen megtanítlak rá, Sancho, de most ne kotyogj olyan sokat, hanem kösd be a fületem, mert igazán mondhatom, nagyon sajog.

A bekötés műtétele végett a sisakot le kellett venni a lovag fejről. Don Quijote még csak ekkor látta meg, hogy a vizcayi gonosz vágása mily csúffá tette az ő pompás sisakját. Majd a fele hiányzott.

Éktelen haragra lobbant a nagy veszteség láttára. Haragjában még fájdalmát is elfelejté, s égre-földre esküdött, hogy addig terített asztról nem eszik, tető alatt nem hál, emberrel szóba nem ered, mint a hogy a sértett lovagok szoktak esküdni, a míg azt a vizcayit újra fel nem keresi s rettenetes boszút nem áll sisakjáért.

- Ugyan ne esküdjözzék nagyságod mint a pogány - csitítá Sancho - mire való az?! Csak a lelkünket vesztiük vele. Aztán meg épen az imént bocsátott meg a vizcayinak, hát ilyen hamar megszegné adott szavát?

- Igazad van, derék Sancho, - mondá Don Quijote lecsillapúlva - én tehát ezennel ünnepélyesen visszavonom minden most tett esküvésemet és fogadásomat. De azt az egyet újra megfogadom: nem nyugszom addig, míg elroncsolt sisakom helyébe a Mambrin sisakját meg nem szerzem számomra.

S ezt a fogadását, a mint annak idejében majd elmondjuk, csakugyan híven meg is tartotta s a régi hős lovagnak, Mambrinnak sisakját, egy hatalmas párviadalban meg is szerezte.

Miután a sebet bekötözték, újtjokat barátságos beszélgetés közben tovább folytatták, úgy hogy egyszer csak azon vették észre magokat, hogy az árnyak hosszabbodnak, az alkony beállott. Sanchonak ez meglehetősen kedvét szegte, mert attól tartott, hogy a mai napon minden fogadástétel nélkül is úgy járnak, hogy sem terített asztalról nem esznek, sem pedig tető alatt nem hálnak, már pedig ebben a multságban a múlt éjjel is volt részök, csakhogy akkor a kulacs még nem kongott olyan üresen, mint már a mostani pillanatban.

Szerencséjőkre azonban még az éj teljes sötétének beállta előtt apró kunyhókat pillantottak meg, melyekben kecskepásztorok tanyáztak, éjszakára ezek karámjaiba hajtva nyájaikat.

Lovag és fegyvernőke rögtön e kunyhók felé tartottak, remélve, hogy a szives pásztornép nem tagadja meg tőlük az éjiszállást. E reménységökben nem is csalatkoztak, mert a kecskepásztorok őszinte szivességgel fogadták az utasokat s nemcsak kunyhójukat ajánlák fel hálásra, hanem még vacsorájukhoz is meghívták őket vendégekül, a minek Sancho Panza ugyancsak nem mondott ellent, minthogy az ilyen meghívást visszaútasítani soha életében sem volt szokása.

Rocinantenak s a számárnak olyan jó helyet csinált, a melyet épen lehetett, de azután mindjárt odatartott a tűz fölött csüggő bogrács felé, melyből kellemes pörkölt hús illata csapódott orrába.

A tűz közelébe a pásztorok egy pár báránybőrt terítettek le a földre s ezzel a mezei asztal meg volt terítve. Don Quijote számára egy vödört borítottak a földre szájával lefelé s a lovagot ezen kínálták meg üléssel; ők magok pedig körben a földre települtek, mire az egyik levette a tűzről a bográcsot s az egész társaság csakhamar a legjobb ízű falatozáshoz látott. Itálban sem volt hiány, a mennyiben két boros tömlő volt a szomszéd nagy tölgyfára felakasztva, melyek egyike csakhamar kiürült. Igazat mondunk, ha azt állítjuk, hogy Sancho nyerte a legtestesebb falatokat s ő kortyantott a pohár gyanánt szolgáló szarvból legnagyobbakat.

Don Quijote vacsora közben is a lovagság viselt dolgairól beszélt, a melyhez persze a jó kecskepásztorok annyit értettek, mint a tyúk az ábéczéhez. De azért hallgatták nagy ámulattal.

Mikor a bográcsos hús elfogyott, a báránybőrre egy jó darab sajtot tettek le, mely azonban oly kemény volt, mintha kősziklából vágták volna: azonkívül nagy rakás pörkölt törött makkot öntöttek oda, minek láttára Don Quijote szive egészen ellágyult s szemei majdnem könybe lábadtak. Fölfogott egy tele marék makkot, lelkesülten felállt a vödör trónusról s egészen megindult hangon így kezdte szólani:

- Boldog idők és szerencsés századok, melyeket a régiek méltán aranykornak neveztek, de nem azért, mintha azokban az arany, mely e mi vaskorunkban valóságos imádásban részesül, talán uton-utfélen hevert volna: hanem azért, mert a kik akkor éltek, az „enyim” s „tied”, között nem tettek még semmi különbséget. Ama szent időkben minden közös volt; s hogy az ember rendes táplálékát megszerezhesse, mást se tett csak kezét nyújtotta ki, s szedte ama terepélyes tölgyekről, melyek bőkezűen kínálták a makkot, ezen egyszerű de édes és izletes gyümölcsöket. A tiszta források és csörgő patakok dúsgazdag bőséggel nyújtották zamatos és átlátszó vizöket. Sziklahasadékokban s fa-odukban alapíták meg köztársaságukat a szorgosgondos méhecskék s bármely kéznek, egészen ingyen szolgálának legédesebb munkájok bősé-

ges termésével. A hatalmas paratölgyek önmaguktól hámlították le minden külső kényszer nélkül, csupa jószántukból széles és könnyed kérgöket, melyből faragatlan czölöpökre alkalmazott házfedelet készítenek az emberek, legfőleg azért, hogy magokat a levegő égnek minden zordonsága ellen védelmezzék. Békesség volt akkor mindenütt, mindenütt barátság, mindenütt egyetértés; még a görbe szántóvas nehézkes csoroszlója nem merészkedék szaggatni és hasogatni a földnek, ez ősz anyáknak kegyteljes bensejét, mely minden erőszak nélkül, maga jószántából nyújtja termékeny és tág öléből mindazt, a mivel akkori gyermekeit táplálhatá, fentarthatá és megörvendeztetheté. Akkor az emberek nem kívánczokt az annyi fényre, annyi pompára és annyi kényelemre, de nem is voltak oly önzők, haszonlesők és pénzszomjasak mint e mi mostani szomorú napjainkban. Akkor a szív nemes érzelmek nélkülözhetővé tett minden biráskodást, minden ítélet hozatalt; nem volt bűnös, nem kellett büntetés. Bátran végig mehetett az egész országon egy-egy kis gyermek is, még ha egész zsák aranyat vitt volna is magával, semmi rabló utját nem állotta, vadállatok nem bántották, legfőleg a szelíd kis báránycsordák szaladtak utána, hogy ártatlan kezecskéit nyaldossák. Oh mennyire megváltoztak az idők azóta! Ma a gonoszság még a zárt ajtókon is betör, s kész volna még a templomoknak is elragadozni kincseit. Az ily kártévő, vakmerő gonoszságnak ostorául állították fel nemes lelkű hős lovagok a kóbor lovagság áldott rendjét, hogy ennek tagjai gyámolítsák az árvákat, mentsék a sanyargatottakat, segítsék a szűkölködőket s szolgáltatásnak igazságot az ártatlanul megkárosítottoknak. Ezen rendhez tartozom én magam is, kecskepásztor testvéreim, kiknek ezennel hálát mondom azon szíves fogadásért és ellátásért, melyben engem fegyverhordozómmal részesítettek. Mert ámbár a természet törvénye szerint minden élő léleknek tartozó kötelessége, hogy a kóbor lovnak kedvezzen, de mindazáltal elgondolva, hogy ti e kötelezettség tudta és ismerése nélkül is befogadtatok és megvendégeltetek engemet: illő, hogy én a tőlem telhető legjobb akarattal háláljam meg a tiéteket.

Ezt az egész hosszú beszédet (melytől bizvást megkímélhette volna magát és környezetét is) a mi derék lovagunk annak folytán tartá, minthogy az eléje öntött makk az aranykört juttatá eszébe s így lelkesült fel arra, hogy a kecskepásztorok előtt ezen elmefuttatást tartsa, kik az egész előadásból édes keveset értettek, s majdnem elájultak már pásztor létökre, a mint a véget nem érő szavakat minden erejüket kimerítő feszült figyelemmel hallgaták.

Maga Sancho is egészen odáig volt már, s nyelte a makkot, de utóbb aztán kétszer-háromszor is oda látogatott a másik tömlőhöz s úgy látatlanul hatalmas kortyokat húzott belőle.

A pásztorok még azt is megtették vendégeik tiszteletére, hogy a vacsora végével énekeltek is, s Don Quijote talán hajnalig se sokallta volna meg az egyszerű mulatságot, ha Sancho Panza nem figyelmezteti urát, hogy az idő már későre jár, s mind ők ketten, mind kivált a pásztorok a napi fáradalom után sokkal jobban el vannak törődve, semhogy szükségök ne volna a pihenésre.

Don Quijote nem vette rossz néven a figyelmeztetést s így nem sokára az egész társaság csakugyan a legédesebb álomra szenderült.

X. FEJEZET.

*A legváratlanabb kaland, mely azért is nevezetes,
mert Rocinante szokatlan elevevénye volt az eléledzője.*

Sancho Panzának sokkal jobban ízlett a tegnapi esti pörkölt, meg a zöld fára akasztott tömlő tartalma, semhogy igen szívesen ott nem töltött volna még egy-két napot a barátságos, vendégszerető kecskepásztoroknál.

Erről azonban Don Quijote, természetesen, még csak hallani sem akart, mert hiszen hová lenne az egész szenvedő szegény világ, ha egyetlen védelmező lovagja tétlen nyugalomban hívalkodnék?

Menniök kellett tehát, s alighogy a hajnal hasadt, a lovag maga ébresztette fel fegyvernökét, nyergeltetett, szíves köszönetet mondott a pásztorok részéről tapasztalt vendégszeretetért, s azután indultak; merre, hová? Mit válaszolhattak volna egyebet annál: kalandok után.

Akadtak is egyre, a mi oly váratlan volt, hogy igazán méltó az elmondásra.

Kora hajnaltól, majd egész délig barangoltak hegyen-völgyön, ungon-berken keresztül, s még mindekkorig sem vettek észre semmi ellenséget, annak az egynek kivételével, a melyet forró-ságnak neveznek, s mely a nap heves sugáraitól származván, ez ellen küzdeni nem lehet, legfőleg megfutni, vagy félrevonulni előle valami terepélyes fának hűvös árnyéka alá. Szerencsájökre találtak ilyen menedékhelyet, egy gyönyörű völgynek ölében, a hol ezüst patakocská vágta ketté a körülötte terjedő bársonyzöld rétséget, melyet a hegy szeliden aláhajló oldalán nagy, terepélyes, árnyékos fák szegélyeztek. A hely olyan volt, hogy pihenésre embernek állatnak egyaránt alkalmasabbat keresve sem lehetett volna találni.

Mindketten leszálltak s mind a szamarat, mind Rocinantét kicsapván a gyönyörű gyepre, hogy kényök-kedvök szerint legeljenek: elévették a tarisznyát s minden teketória nélkül, barátságos megegyezésben s egymás társaságában úr és szolga együtt falatoztak a mit épen találtak. Sanchonak esze ágába se jutott, hogy Rocinantét talán még meg is kellene nyügözni; hiszen ő olyan jámbor párának ismerte egész utazásuk alatt, hogy az még akkor se nyargalóznék, ha gazdája sarkantyúval, s korbáccsal parancsolná is.

De imé mi történt?

Szamar és paripa jó messzire el-legeltek már a pompás rétségen, mikor egyszerre Rocinante fölemelte a fejét s füleit kezdé hegyezni.

A völgség tulsó részéről valami dobogás hangzott. Rocinante körül nézett s egyszer csak a hang irányában el kezdett csendesen kocogni.

A következő pillanatban egy egész ménes lepte el a másik oldalról a völgséget, s Rocinante, mint a lovaknak szokásuk, közelről is meg akarta látni a maga fajtájabeli állatokat. Ficzkándozó kis csikók nyargalóztak a ménes körül, ezek azonban a hórihorgas gebétől annyira megijedtek, hogy nagy nyerítéssel rohantak vissza a ménes közé, mely egy pillanat alatt annyira megzavarodott, hogy a csikósok alig tudtak hová lenni haragjukban.

- Hajtsátok el azt a gabanczot! - kiálta az egyik csikós - bizony még megszalasztja az egész ménesünket.

Három négy legény csakugyan szót is fogadott, s ki karikással, ki doronggal, de csak inkább ijesztésül mint rossz szándékkal, feléje mentek Rocinantenak. Ebbe azonban szegénybe, mintha csak a gazdája büszkesége szállt volna bele vesztére, egyszerre olyan makaesság szorult, hogy nem akart tágítani semmi áron, hanem még közelebb törekedett a méneshez.

Most már a csikósok se vették tréfára a dolgot, s a somfa hájjal jól megkenegették Rocinante ösztövérd oldalát, úgy hogy az a nagy simogatásra, czirógatásra akaratlanul is a földre terült s messziről, úgy látszott, eddig talán ki is adta már a páráját.

Don Quijote és Sancho Panza pedig messziről látták az egész jelenetet, s habár a bajt sejtve, azonnal felkerekedtek, hogy Rocinante segítségére siessenek, de még fele utján se voltak, midőn látniok kelle, hogy a nemes állat hogyan rogyik össze, s hogyan hanyatlik a földre, mint valami magas mezei virágszál, a mit a pajkos gyermek egy botütéssel derékon ketté tört.

- Megölték páratlan dicső lovamat! - kiáltá Don Quijote, azonnal kardot rántva - halál érte mindnyájokra, ha ezeren volnának is.

S azzal rohant előre; Sancho is utána zötyögött, de nem annyira azért, hogy küzdeni akart volna, hanem inkább hogy urát a veszedelemtől visszatartóztassa, mert egyre azt kiáltozta:

- Megálljon, nagyságod! Huszan is vannak, mi meg ketten, bizony paczallá aprítanak!

- Én magam száz vagyok! - kiáltá vissza Don Quijote - de lovamat boszultatlan nem hagyom!

A csikósok le akarták csitítani a haragos embert, s oda kiáltottak feléje:

- Nem döglött meg, szuszog még!

De az a durva goromba beszéd, hogy Rocinantéről így szóljanak, ez csak olaj volt a tűzre, s alig hogy Don Quijote az első csikósnak közelibe jutott, se nem kérdeve, s nem hallva semmit, oly hatalmas vágást intézett feléje kardjával, hogy ha szerencséjére ideje-korán el nem kapja a fejét, egy helyett kettő lesz belőle. Így azonban a kard csak a bő bekecset hasította ketté, úgy hogy a gyapjas része egész hosszában mindjárt kibuggyant.

A csikósok látták, hogy ez már csakugyan több kettőnél, s ez a hóbertos ember igazán megöldösné valamennyiöket, botra keltek s egyszerre négy-öt is odakoppantott a vaspánczélra. - Fegyverre Sancho! - kiáltá Don Quijote - ezek nem lovagok, ezeket te is vágthatod!

Már hogy akarta-e Sancho vágni őket, vagy sem, azt nem tudom megmondani; hanem annyi szent, hogy vágni csakugyan nem tudta őket, mert alig hogy oda érkezett, abban a pillanatban úgy oda sóztak a nyaka közé, hogy ijedtiben-e, fájdalmában-e, de mindjárt a földre terült. Don Quijote is oda gurult Rocinante mellé, azonban még ekkor is mindegyre szurkálván ellenségei felé s halált kiáltozva rájuk: a botok bizony oda is követték őket, s addig tartott a csépelés, míg aztán kar is nyelv is mozdulatlanokká váltak.

Ekkor azonban magok a csikósok is megszeppentek, hogy talán túl is mentek a határon s többet ártottak mint a mennyi szabad lett volna: szükségesnek s czélszerűnek látták tehát, hogy kereket oldjanak s mentül előbb odább álljanak. A mily gyorsan csak lehetett, összerelték a ménest s nagy dobogással elhajtották, mely zajnak lecsendesültével megint az az ünnepélyes csönd lett uralkodóvá a völgyészen, mely e kies tájat a pórúl járt két kalandorral ideérkeztükkor oly nagyon megkedvelteté.

Ez ünnepélyes csöndet azonban nem sokára fájdalmas nyöszörgés zavarta meg. E nyöszörgés pedig Sanchotól származott, ki is, mihelyt kábulásából magához tért s fejét valamennyire forgatni tudta, látva hogy ott van gazdája közelében, így szóla hozzá:

- Señor Don Quijote, ah señor Don Quijote!

- Mi kell, fiam? - válaszolt a lovag ép oly nyögdelő hangon mint megporhanyított fegyvernőke.

- Arra kérném, a Krisztus szerelmére - felelé Sancho - adjon nagyságod egy-két kortyot annak a Fura-Blas-nak italából ha ugyan itt van nagyságod keze ügyében; hátha épen úgy használna az eltörött csontokról is, a hogy a sebekről használ.

- Bár itt volna, oh én szerencsétlen! - viszonzá Don Quijote - mi bajunk lenne akkor?! De lovagemberségemre mondom néked, Sancho Panza, hogy - ha csak a sors másként nem rendel - kétszer huszonnégy óra eltelté előtt, csinállok belőle egy pintet, vagy meg ne tudjam mozdítani a kezemet.

- De hát arról mit gondol nagyságod, hogy a lábunkat mennyi idő alatt tudjuk megmozdítani?

- A mi engem illet - nyögé a lovag - azt a napot magamra nézve csakugyan nem tudom megmondani. De magam vagyok az oka, mert nem lett volna szabad kardot rántanom olyan emberek ellen, a kik nem voltak hozzám hasonló lovagok; s így az a meggyőződésem, a hadak istene azért bocsátá rám e büntetést, mert megszegém a lovagrend törvényeit. A miért is Sancho barátom, jól megjegyezd a mit most mondok: ha valaha látod, hogy ilyen csőcselék bántalmaz bennünket, ne várd, hogy én ragadjak kardot, hanem te ránts fegyvert azonnal, s szabdald, aprítsd kényed kedved szerint. Ha aztán netalán lovagok jönnek segítségökre, akkor majd én állok eléjük, s megvédelmezlek egymagam száz ellen is, mert úgy hiszem ezer meg ezer esetből volt alkalmad immár meggyőződhetni a felől, mily messze terjed ezen én hatalmas karomnak hősisége.

Ezt mondta nyögve, ott azon a helyen, hová egy-két csikósbojtár fütyköse terítette le szegényt; ily elbizakodottá tette a bátor vizcayin nyert diadala.

Sancho Panza azonban nem fogadta valami nagy tetszéssel urának e figyelmeztetését, s meg nem állhatá, hogy ne azt felelje rá:

- Én békeszerető ember vagyok, uram, jámbor, nyugodalmas s el tudok túrni akárminő sérelmet, mert feleségem, családom van, a kiket el kell tartanom s fölnevelnem. Azért tehát jusson nagyságodnak is tudomására, minthogy parancsolnom nem lehet: hogy én bizony semmi esetben sem fogok kardot rántani sem paraszt sem lovag ellen, s e mostani órától kezdve, fogadom istenemre, megbocsátok minden sérelmet melyet ellenem valaha elkövettek vagy ezentúl elkövetnek, - szóval, én nem verekszem, nem veszekszem senkivel a világon.

Gazdája, ezen szavak hallatára így felelt:

- Hiszen, bárcsak lélekzetet tudnék venni, hogy könnyebben beszélhessek s hegyiről-tövire elmondhassam, bebizonyíthassam, milyen téves gondolkozás ez a te gondolkozásod. Belőled nem a békeszeretet, hanem a gyávaság beszél. A gyáva fegyvernök pedig nem méltó arra, hogy jutalom üsse a markát.

- De hát a tarkóját, uram, meg a nyakát? - kérde Sancho - ha arra méltó? Mert az enyimet ugyancsak ütötte. És kérem is nagyságodat, legyen szives megmondani, gyakran szokott-e az ilyen ne-mulass eléfordulni, vagy csak úgy bizonyos, meghatározott időben mint a hold-ujság? Mert én a mondó vagyok, ha még kétszer így megtánczoltatnak, harmadszor akár ne is fáradjanak, mert mi ugyan el nem járjuk, ha csak az irgalmas Isten kegyelme, csodamódon fel nem támaszt bennünket.

Lovag és fegyvernöke még tovább is folytatták ezt a kedélyes párbeszédet ama kényelmes helyzetben, mozdulatlanul-odaterítve a rét gypére.

Végre Don Quijote mégis csak megsokalta ezt a dicsőséget s megparancsolá Sanchonak, vegyen erőt magán, álljon talpra és segítse őt is felállani.

Sanchoban az akarat nem hiányzott, de annál inkább a tehetség. Próbálta jobb lábbal, próbálta bal lábbal, csak nem ment az egy ideig. Végre aztán harmincz jajjal, hatvan sóhajtással és százhusz ilyen olyan - adtával az ellen, a ki ide hozta, mégis csak feltápáskodott s ki akart egyenesedni. De már itt cserben hagyta minden erőlködése; megállni csak megállt szegény, hanem olyan görbén mint valami török kard. Így biczegett oda Rocinantehoz, s legelőszőr csülökre állítá azt, de meg nem állhatta, hogy a felnoszolás közben öklével egyet-kettőt ő is ne döfjön a sovány bordákon, s fogai között azt ne mormogja:

- Bár a cserző varga áztatta volna hamvasába a ránczos bőrödet huszonöt esztendővel ezelőtt! Ha te nem lettél volna, minket se raktak volna meg ilyen kegyetlenül.

Azután szamarát hította, s az engedelmes, okos állat (ebben az esetben legalább mind a négyök között csakugyan a legokosabb) szépen odakoczogott gazdájához. Sancho Panza most nagynehezen erre a szürkére emelte fel Don Quijotét, Rocinantet csatló szíjra fűzte, szamarát pedig kötőféken fogva útnak indult először arra, a hol olyan békén falatoztak, s itt hagyott minden holmijukat összeszedte; azután, csak úgy találomra, arra felé, a merre az országútat sejtette.

Mielőtt azonban a szép, kies völgyeségből végkép eltávoztak volna, meg nem állhatá, hogy vissza ne forduljon, mérges szemmel haragos tekintetet ne vessen a völgyre s azt ne mondja:

- No nem hiába siralom-völgyének nevezik ezt a mulandó világot! Tudom, itt járt ebben a völgyben az is, a ki legelőször annak nevezte!

XI. FEJEZET.

*Egy elbűvölt mór kísért a várkastélyban. A csodabalzsam hatása.
Sancho Panza repülni tanul.*

A jó szerencse úgy akarta, hogy a Sancho által vezetett különös menet alig haladt félmért-földnyire, s az országútra már is rá akadtak, melynek mentében egy-két óra mulva, még az alkonyat beállta előtt, egy útszéli vendégfogadót pillantottak meg, melyet Don Quijote, Sanchonak kínjára, magának pedig örömeire, várkastélynak nézett.

Sancho váltig állította, hogy vendégfogadó; gazdája meg azt, hogy várkastély; s a vitatkozás addig tartott, hogy előbb végit érték az útnak mint a vitának. S így Sancho a nélkül, hogy bizonyosan tudta volna, melyiköknek van tehát valóban igaza, bevonult egész csapatostul.

A fogadás elég előzékenységgel elibök sietett, s alighogy meglátta a számaron keresztbe fektetett Don Quijotét, mindjárt azt kérdezte Sanchotól: mi baja ennek a pánczélos lovagnak?

Sancho nagy határozottan azt felelte, semmi egyéb, csak egy szikláról zuhant alá s kissé összezúzta a bordáit.

A fogadósne is mindjárt kisietett, a ki igen jószívű asszony volt, s megpillantva a szenvedő vendéget, mindjárt kiáltott lányának, szolgálójának s megparancsolta, vessenek ágyat a megsérültnek.

A szerencsétlenség sohasem szokott egyedül járni; társául most is az a körülmény szegődött, hogy a szükecske fogadó minden szobája tele volt vendéggel, úgy hogy Don Quijote számára csak egy padláskamrában jutott már hely, a hol a két leány vetett neki ágyat, de kegyetlent. Ebben a kamrában, mely az első pillanatra elárulta, hogy csak is ilyen rendkívüli alkalmakkor használják vendégszobának, egyébkor pedig szénapadlás gyanánt szolgál: volt már egy vetett ágy mélyen bent a falnál; öszvérek nyereg-szerszámából s pokróczaiból vetette magának egy jó módú asturiai öszvér-hajcsár, a ki szinte itt szállt meg a vendéglőben s czimboráival együtt odabent borozott most az ivóban.

Don Quijote ágya, a leányok minden gondossága daczára sem lett olyan kényelmessé, mint az a beljebb lévő, mert a vendéglőben sem ágy, sem ágynemű nem volt oly fölös számmal, hogy még ide is kényelmes és tisztességes került volna. Két biczegő kecskelábra rátettek három-négy szál gyalulatlan deszkát, ezekre meg egy matraczot, csakhogy az olyan vékony volt, hogy paplannak látszott, s teli görcsös csomókkal, mikre az ember bizvást rájok foghatta volna keménységök után, hogy mindmegannyi kőkavics, ha ugyan a matracz héjnak hasadásai azt nem árulják el, hogy összekóczolódott lószőrpamatok. Erre aztán két lepedő lett terítve, de olyan kérges, hogy bőrpaizst lehetett volna készíteni belőlök, s végre egy takaró, melynek

minden szálát egyenkint kényelmesen meg lehetett volna számlálni, a nélkül hogy a szem csak egyetlen-egyet is eltéveszsen.

Ebbe az átkozott ágyba feküdt le tehát Don Quijote, s a fogadósne a házbeliék segítségével mindjárt hozzá fogott a flastrom felrakásához. Hanem, a mint a kötözés alkalmával azt vette észre, hogy a lovag vállán s karjain imitt amott kékes-vörös daganat hurkák keltek, a miknek magvát somfapálczákkal szokás vetegetni, meg nem állhatta, hogy azt ne mondja: neki úgy látszik, hogy ezeket talán nem is ütődések, hanem ütlegek okozták.

- Dehogy ütlegek, dehogy! - viszonzá Sancho - hanem hát a szikla nagyon csúcsos-éles volt, s minden csúcsa ott hagyta a maga szenyjét. A flastromos rongyokkal meg úgy gazdálkodjék, fogadósne asszony, hogy jusson is, maradjon is, mert gondolom, kerül itt még más ember is, a kire a maradékot felraggathatja. Például nekem jó magamnak is fáj egy kissé a keresztcsontom.

- Ugyanúgy-e? - kérdé a fogadósne - hát kegyelmed is leesett?

- Esni ugyan nem estem - mondá Sancho - hanem mikor uramat lezuhanni láttam, ijedtemben olyan fájás állt minden tagomba, mintha nekem is jól a nyakam közé raktak volna.

- S mi a neve a lovagnak? - kérdé a fogadósne.

- Don Quijote de la Mancha - válaszolt Sancho Panza büszkén - kalandor lovag, még pedig a javából, a milyet a világ régidőktől fogva nem látott.

- S mi az a kalandor lovag? - szölt közbe a szolgáló.

Sancho Panza félvállról nézett rajta végig begyesen.

- De buta vagy hűgám, ha még azt se tudod. Tudd meg tehát, hogy a kalandor lovag olyan isten-teremtése, a kit előbb mint az ember ötig számlál, vagy elvernek vagy császárként tesznek: ma a föld kerekiségének legszerencsétlenebb s legnyavalyásabb teremtménye, holnap pedig két-három ország koronájának ura, melyeket fegyverhordozójának ajándékozhat.

- Ha a dolog így áll - mondá a fogadósne - hogyan lehetséges, hogy kegyelmed, a ki ily jeles urat szolgál, a mint látszik, még csak grófságot sem kapott?

- Még az igen hamar volna - viszonzá Sancho - mert hiszen mindössze is alig több néhány napjánál, hogy kalandok után járunk. Azóta pedig mindig csak olyan bordaütő kalandjaink voltak, de szigetnyerő egy se. Hanem gyógyúljon ki csak az én kedves gazdám ezekből az ütlegekből, akarom mondani ütődésekből, s én magam is zöttyenjek helyre ijedtségemből: lesz még akkor Jakabnap, s pusztá reménységemet se adnám oda Spanyolország akármelyik főméltóságáért.

Don Quijote - behunyott szemmel bár - de azért a legnagyobb figyelemmel hallgatta ezt az egész párbeszédet. Sancho bizalmával nagyon meg volt elégedve, s hogy a kóbor lovagság jó hírének érdekében ő is tegyen valamit, nagynehezen felült most az ágyba, megfogta a vendéglősné kezét s így szóla:

- Hígye meg kegyes úrnő, nagy szerencsésének tarthatja, hogy várába az én úri személyemet fogadta be, kinek hős tetteiről, hiszem az istent, nem sokára az egész világ hirt fog hallani. Kegyed viszont legyen meggyőződve arról, hogy azon jótétemények emlékéért, melyekben e palotában részesülök, siromiglan szívemben fogom hordani.

Mikor a fogadósne „kegyes úrnő”-nek hallá magát neveztetni, a fogadót pedig „várnak” meg „palotának”, alig tudta hová legyen csodájában. Viszont ő is arról biztosította a lovat, hogy a mi tőlük telik, szívesen szolgálnak embernek, baromnak mindennel, most azonban csak arra legyen gondja a lovagnak, hogy felépüljön s erejét összeszedje, a mi pedig legkönnyebben

úgy történhetik meg, ha kipihen magát, a miért is nem akarnak körülötte tovább alkalmatlankodni, hanem kívánnak neki csendes jó éjszakát.

S csakugyan el is távoztak s a lovagot magára hagyták fegyvernökével Minthogy a gyertyát magokkal vitték, a különben is sötét padláskamra a késő esti homályban sehonnan sem kapott most világosságot, legfőlebb attól az egy-két csillagtól, mely a háztető repedésein keresztül alámosolygott a hanyatt fekvő lovagra.

Sancho is ott vetett magának ágyat uráé mellett, mely azonban mindössze is egy-egy gyékényből s egy szál pokróczból állott s ez is olyan, mintha nem is szőrből, hanem valóságos kenderkóczból lett volna szöve. De hát a fáradt, törődött embert ilyenén is meglepi az álom, s Sancho el is szunyadt volna talán azonnal, ha ura el nem kezd ébren álmodozni, s nem beszél azokról a rémekről, kísértetekről, elbűvölt mórokról, a kik az ilyen magánosan álló várakban éjfél táján meg szoktak jelenni. Sancho Panzát annyira elrémiték a sötétben kimondott s hallgatott e szavak, hogy még a foga is vaczogott félelmében, s kérve-könyörögve rimázkodott urának, ne beszéljen tovább ezekről a szörnyű dolgokról, mert ő úgy megöszül még ez éjszaka, hogy holnap reggelre kelve, a tulajdon gazdája sem ismer rá fegyvernökére. S azzal, a mennyire csak lehetett, odahúzódott gazdája ágya mellé, úgy hogy a két fekvő, az egész kamrának szűk járását teljesen elfoglalta.

- Hallgatok hát, te kislelkű - nyugtatá meg Don Quijote - te pedig alügyál nyugton, alhatol bizton, hiszen Don Quijote de la Mancha viraszt álmaid fölött, a ki nem csak egy rémtől, de a világ minden elbűvölt mórjától is képes lenne megvédelmezni.

Sancho tehát végre csakugyan el is aludt, sőt utoljára maga Don Quijote is elszunnyadt. Szunnyadásából csak egy zaj ébreszté fel, a kakasok kukorékkoltak.

- Éjfél van, a rémek órája - mondá félálomban - ám jőjjenek, ha bajnokkal akarnak találkozni.

S ime, mintha varázsigéket mondott volna ki, melyek a szellemeket fölidézik sírjokból, a padláskamra felé zummogó, dongáshoz hasonló éneklés s annak nyomában léptek zaja közelíte. Don Quijote felfigyelt, s nem kevéssé lőn maga is meglepetve, midőn a kamra ajtaján egy sötét alak lépett be s tartott egyenesen ágya felé. A jó lovac persze nem tudta, hogy ez az éjjeli rém senki egyéb, mint az az öszvérhajcsár, a kinek ágya ugyancsak e kamrában volt megvetve s a ki most meglehetősen mámoros, boros fővel botorkált be a kamrába lefeküdni.

A lovac ágya oly közel állt az ajtóhoz, hogy egy-két lépéssel oda lehetett jutni, s ily módon az öszvérhajcsár is egészen az ágy végénél volt már, midőn a hosszú lovac hirtelen felült ágyában, s csontos öklével hatalmas ütést koppantott az érkező orrára ezzel a kiáltással:

- Vissza, kísértet!

- Gyilkos! - ordítá a megrémült öszvérhajcsár, a ki szinte nem tudta, hogy az ő kamrájában hálótársak is vannak, - s ezen kiáltása után ijedtében, de meg kábultában is összerogyott, s rá egyenesen a gazdája ágya mellett alvó Sanchora.

A két rémkiáltás, s a hatalmas zuhanás egy és ugyanazon pillanatban történtek s ébreszték fel Sanchot első, édes álmából.

- Kisértet, gyilkos! - vizshangoztatá ő is toroka szakadtából, - jaj a boszorkány nyom, jaj rajtam nyargalnak! S azzal, mint a vízbehaló, el kezdett kezével lábával rugdalózni.

De nem hogy kiszabadult volna a veszedelemből, sőt még csak most jött igazán a hadd el hadd. A földön dulakodó két ember egy másodperc alatt oda gördült a lovac ágyát tartó kecskelábakhoz, melyeket - a mint mondani szokták - úgy is csak az imádság tartott, így tehát csak egy billentés kellett, hogy az egyik jobbra, a másik balra dőljön, s a szegény lovacot deszkástól, matracsostól, paplanostól és flastromostól odatálalják a két viaskodó fölé.

Irgalmas isten, milyen tusakodás, öklözés, gyomrozás, kiáltozás támadt itt ekkor a sötétben! Lett olyan dörömbölés a padláson, mintha ezer éhes macska kergetett volna üres ládák között egy egeret.

A pokoli zajra egy pillanat alatt felébredt az egész vendégfogadó, az egyik „tűzet” kiáltott, a másik „vizet”, egy poroszló pedig a ki szinte a fogadóban volt szállva, egyre azt lármázta:

- Csendesség, a törvény nevében! A király nevében csendesség! - s épen maga ütötte a legnagyobb zajt mindeneket túlharsogó lármájával.

Végre a felriasztottak annyira eszükre tértek, hogy nem a pinczében, nem az istállóban keresték a bajt, a hol persze semmisse volt, hanem a hang iránt mentek a padláskamra felé, a hol ugyancsak elkelt a segítség.

Hol van az a toll, a mely azt a zűrzavart le tudná írni, mely e három dulakodó között uralkodott! A pokoli sötétségben nem csak egyik a másikat, hanem püfölte, öklözte mindegyik még tulajdon magát is, úgy hogy mire a segítség megérkezett, akkorra mind a hárman alig szuszogtak már a csupa kimerültségtől.

Beletelt majd egy órába, a míg a kecskelábat, deszkát, ágyneműt, mindent újra össze tudtak szedni s ágygyá vetni, továbbá a míg mind a három harczost le tudták megint fektetni, a kikre a poroszló keményen rájok parancsolt, hogy meg ne merjenek most már moccani, mert ha még csak egyet piszszennek is, olyan kóterbe záratja őket, a honnan csak az egy halál fogja kiszabadítani.

Kevésbe múlt, hogy a törvény szolgájának e hatalmaskodó fenhéjázása újabb zavart elő nem idézett, mert ezt meg Don Quijote utasította vissza, még majdnem félholtan is egész határozottsággal, váltig azt lármázva, hogy ő kóbor lovag, s kikéri magának, hogy neki akárki fia is parancsolgasson. Erre meg a poroszló huzta fel az orrát, hogy ő nem akárki fia, hanem a törvény őre és szolgája, s van annyi hatalma, hogy a világ minden kóbor lovagjának is parancsolhat. S bizony újabban is kitört volna a harcz és háború, ha a fogadós, fogadósne s a házbeliék mind közbe nem vetik magokat s kit kéréssel, kit fenyegetéssel le nem csillapítanak.

Végre tehát a nagy zűrzavar lecsillapult, kiki elment a maga vaczkára, s mikor utójára a fogadós is távozni készült, Don Quijote inkább nyögve, semmint beszélve így szóla hozzája:

- Maradjon uram, egy szóra, egy nagy kérésem van nagyságodhoz.

A fogadós maradt.

Don Quijote pedig elég hosszasan és körülményesen elő adta, hogy neki mindenekelőtt egy fazékra, azután meg egy butykosra, végül pedig két marék rozmarinra, egy marék sóra, egy-két icze borra s annyi forma olajra lenne szüksége.

- Adok én mindent, csak békesség legyen! - viszonzá a fogadós, s be se várva, hogy Don Quijote miért kéri e keveréket, maga sietett és hozta is az egészet nemsokára.

Míg a vendéglős odajárt a kivánt czikkekért, Don Quijote így szóla Sanchohoz:

- Hogy érzed magad, Sancho fiam?

- Hogy én hogy érzem magamat? - nyöszörgé Sancho - azt csak a hátam tudná megmondani, ha száz nyelve volna.

- Micsoda? - kérdé Don Quijote - hát téged is elverték?

- Ha elverték-e! - fakadt ki Sancho keservesen - el engemet úgy, a ki se kóbor, se lovag nem vagyok, hogy ennek a bűvös mórnak a döngetéséhez képest a furkósbok csépelése csupa merő czukorsütemény és mézeskalács volt.

- Légy nyugodt, Sancho barátom - felelé Don Quijote - tüstént elkészítem ama híres, bölcs varázsló Fierabras balzsamát, - igyunk csak egy kortyot abból s egy szemhunyorítás alatt azt is elfelejtjük, hogy életünkben valaha fájdalmat éreztünk!

Alig végezték el e párbeszédet s a fogadós csakugyan visszatért és hozta magával mindazt, a mit tőle Don Quijote kért: a fazekat, egy régi olajos butykost, melynek avas szagát három lépésnyi távolból is alig lehetett kiállani, s a többi kívánt szereket.

Don Quijote alig tudott elegendő udvarias szót találni hálája kifejezésére; midőn azonban a köszönetnek mégis végirejutott, haladéktalanul hozzáfogott az életmentő csodabalsam készítéséhez. Fogta a fazekat, s egy-egy bűvös imádság elmormogása mellett egyenkint beleöntögette a bort, a sőt, az olajat, a rozmarint: azután úgy karélta mint a hogy a rostával szokás karajozni, s jó sokáig zürte-zavarta a förtelmes kotyvadékot. Végre fülét is odahajtotta a fazék szájához, s hallá, hogy a keverék hogyan pezseg az edényben.

Ekkor meg volt elégedve nagy művével, s a drága cseppeket a jövőben eshető bajok orvoslására nagy gonddal belétöltötte a butykosba.

Sancho és a fogadós az egész bűvös jelenet alatt olyan kíváncsi szemeket meresztettek a lovagra, hogy majd elnyelték.

Mikor az óvatos áttöltés is megtörtént, Don Quijote haladéktalanul próbát akart tenni tulajdon magán a gyógyitalal, s így azonnal szájához emelé a fazékbeli maradékot, a mi szinte lehetett még egy jó icczére való. De alig ment le belőle még csak egy-két korty a torkán, s a csömörletes zagyalék úgy felháborította egyszerre a gyomrát, hogy a hányás szörnyű mértékben erőt vett rajta. A korcsmárosnak se kellett több, tisztult onnét, mintha az ördög kergette volna.

Mikor Don Quijote a gyötrelmenek vastagján átesett, mely azonban úgy megkínozta, hogy borsónyi verejtékcseppek pörögtek alá mind a két halántékán: arra kérte Sanchot: takarja be jól s azután hagyja aludni.

Sancho hűségesen megtette s a kívül belől megkínzott szegény lovag a csupa kimerültségtől mintegy három óra folyásig tartó olyan mély álomba szenderült, hogy akár a ház tetejét lebonthatták volna a feje fölül.

Mihelyt ez üdítő álomból felébredt, oly könnyűnek érezé egész testét mint a pehely. Nagy könnyeden felült az ágyban sőt talpra is szökött és gyorsan öltözéshez fogott.

- Hát csakugyan meggyógyult nagyságod? - kérdé Sancho, alig tudva hová lenni bámultában.

- Nem ittam-e balzsamot? - viszonzá Don Quijote büszkén. - Fierabrasnak áldott bűvös italát?

Szentül meg volt győződve a felől, hogy enyhülését egyedül a kotyvadéknak köszönheté.

Sancho, a ki a bűvös mórtól való féltében, de meg a döngetés okozta fájdalmak miatt a szemét se tudta lehunyni, s ura elalvása óta két térde között mindig a csodabalsamos bögrét szorongatta, arra kérte most gazdáját, engedje meg neki hadd ürítse ki ő is azt a fazékban lévő maradékot, mert neki is ugyancsak nagy szüksége van a gyógyulásra.

- Ürítsd, fiam, ürítsd! - biztatá Don Quijote nagylelkűen - nem vagyok én fukar a jótéteményben.

A derék csatlós hálás tekintetet vetett nemes szívű gazdájára, aztán neki fohászzkodott a csodaitalnak, két kézzel szájához emelé a fazekat, s még elég bő tartalmát söprüstől magába lötytyentette.

De jaj! irgalomnak és kegyelemnek szentséges istene! Milyen kín, milyen gyötrellem állt bele a szegény Sancho Panzának minden tagjába! Az ő természete sokkal keményebb volt mint gazdájáé, s a bevett kotyvadéktól sokkal nehezebben tudott megszabadulni mint Don Quijote.

Egyik ájulásból a másikba esett, most olyan hideggé dermedt, mintha az egész ember jégből volna, majd meg olyan forróvá lett, mintha feje bubjától lába körméig csupa merő parázs lenne, - feje szédült, agya kábult, gyomra émelygett, s az izzadság úgy szakadt róla mintha a vízből húzták volna ki. Szentül hitte, hogy végső órája ütött, s kinjában, félelmében, mihelyest szóhoz jutott, átkot átkra szórt minden csodabalzsam ellen, de még arra is, a ki vele ezt a pokolbeli mérget megitta.

Don Quijote meglepetve s fejszíválva szemlélte vergődését.

- Azon gondolkozom - mondá aztán pillanatra sem vesztve el nyugalmát - s bizonyosan jól tapogatok, ha azt hiszem, hogy a te egész bajod onnan származik, hogy nem vagy lovaggá ütve; s az a meggyőződésem - a mit egyébiránt előbb is sejtettem - hogy ez az ital nem használhat azoknak, a kik nem lovagok.

- Ha tudta nagyságod, miért nem mondta - viszonzá Sancho - jaj énnekem minden iastúlfiastul, mért engedte hát hogy megigyam?

Minthogy azonban nincs az a kin, mely örökké tartson, a csodabalzsam utoljára Sancho Panzánál is elkezdett működni, még rettenetesebben mint gazdájánál, mi közben csapott is a boldogtalan fegyvernök olyan lármát, nyögést, jajgatást, hogy ma talán még a verebeket se a kelő hajnal világossága, hanem Sancho Panza jajveszékelése ébresztette fel éjjeli álmukból.

A kelő hajnal első sugarai Don Quijotét már sürgés-forgás közben találták az udvaron. Lesietett, Rocinantét, sőt még a szürkét is maga nyergelte meg tulajdon kezével s mihelyt a paripákkal s a maga fegyverkezésével elkészült, felkiáltott fegyvernökének, siessen, itt a hajnal, az idő drága s a kóbor lovnak oly rendkívül sok a teendője.

Sancho Panza nagy nehezen feltápáskodott kínlódásai ágyáról, minden lépten-nyomon összerogyni készülő kurta kis lábaival lebiczegett a padlásról, de a mig egy lépést tett, fohászkodott hármat és nyögött tizenhármat.

Végre az udvarra ért, s alighogy megpillantotta szamarát, örömeiben, boldogságában úgy el-facsarodott a szive, hogy a könnyei csorogtak alá szeméből.

- Jaj, szürkém édes szürkém, szamaraknak gyöngyvirága! - kiálta fel egészen meghatva - de csak soha se hittem egy órával ezelőtt, hogy meglássalak még valaha!

S azzal ráborúlt a csacsira s a két hosszú füle között igazán megcsókolta. A mi Don Quijotének a csodabalzsam, az volt Sancho Panzának a szamar meglátása, a szamar megérintésére ő is egyszerre olyan jól érezte magát, mintha nem is ő lett volna az az ember, a kinek homlokáról egy-két óranyeggel ezelőtt a halál vize gyöngyözött.

Szokott könnyüségével felvetette magát samara nyergére, s vissza se tekintve a kinos éji szállást adó megboszorkányozott padláskamrára, indulni akart indulni készülő gazdája után.

De a csillagokban más volt megírva, semhogy Sancho Panza oly könnyű szerrel megszabaduljon ez elbűvölt várkastélyból.

Mikor ugyanis immár mindketten nyeregben ültek, s a fogadó egész népsége künn állt a tornáczon csodájokra, Don Quijote oda szólítá a nyitott kapuhoz a vendéglőst s ünnepélyes magatartással így szóla hozzá:

- Mind száma, mind mértéke igen nagy azon jótéteményeknek, várparancsnok úr, melyekben kegyelmességed várában részesültem, s halálom órájáig örök hálára leszek értök lekötözve. Ha valaha e sok jóságot azzal viszonzhatom, hogy boszút álljak valamely elbizakodotton a ki nagyságodat valamivel megsértette, csak tudassa velem s én a legnagyobb örömmel teljesítem kívánságát.

Mire a fogadós hasonló nyugalommal ekképen válaszolt:

- Nincsen én nekem semmi szükségem arra, lovag úr, hogy nagyságod a rajtam elkövetett akármily sérelemért boszút álljon; tudok én tetszésem szerint magam is állani, ha valaki megsértett. Nekem csak az a kívánságom, fizesse meg nagyságod az éjjeli szállást, meg az elhasznált ágyneműt és a vacsorát, meg az abrakot.

- Tehát fogadó ez? - kérde Don Quijote.

- Még pedig nagyon tisztességes - viszonzá a vendéglős.

- Akkor én csalódtam - felelé a lovag megütközve. - De még ebben az esetben is elegendő fizetés a hála nyilvánítása, mert fogadós úr jól tudhatja, hogy a lovagrendet mindenki tisztelni tartozik s díjtalanul köteles ellátni mindennel.

- Már tegye a ki akarja - felelt a vendéglős - de én bizony követelem, hogy a ki nálam evett, ivott, megszállott, fizesse meg, a mivel tartozik. Törődöm is én a világ akármilyen éhenkórász, kóbor lovagával.

- Otromba, nevetlen korcsmáros te! - fakadt ki Don Quijote mérgesen, s tovább egy szóra sem méltatva a vendéglőst, lovát megsarkantyuzta s előre szegzett dárdával robogott ki az udvarból, haragjában még arra se figyelve, vajjon fegyvernőke jön-e utána vagy se.

E becsmérő szavakra meg a fogadós fortyant fel kegyetlenül, s megfogta Sancho szamara kötőfékét s azt mondá neki, el nem ereszti addig, a mig mind a maga, mind gazdája tartozását meg nem fizeti.

- Azt ugyan várhatja - viszonzá Sancho Panza ép oly büszkén, mintha csak a gazdája lelke szorult volna beléje - a kóbor fegyvernőköknek is az a törvényök, a mi a lovagoké, ők sem fizetnek sehol, senkinek, annál kevésbé ilyen pipotya borkeresztelőnek.

S azzal ő is oldalba ütötte a szamarát két sarkával s utána akart iramodni gazdájának. De bizony csak nem eresztette a fogadós, hanem úgy megfogta zablatövön a szamarat, hogy meg se tudott moccani.

A mint mondani szokták: a kis csupor hamar felforr; ez volt az eset Sanchonál is. Olyan keményen elkezdett píttegni-pattogni, hogy utóljára a fogadóbeliek is megsokalták. Volt a beszállott vendégek közt négy szegoviai posztónyiró is, ármányos, furfangos legények, a kik szerettek tréfát űzni mindenből, a miből csak lehetett. Ezek most összenéztek, egy szemhunyorítással megértették egymást, az egyik beszaladt egy lepedőért, a másik három meg odasietett a fogadós segítségére. Egyik a kaput zárta be, kettejük pedig egy pillantás alatt lepederítették a lármás kis embert szamaráról. Mire Sancho magához tért bámultából, meglepetéséből: már akkor benne volt a lepedőben, melynek négy sarkát a négy izmos, markos legény tartotta.

- A ki olyan fenhangon tud beszélni - mondá az egyik - annak az is elkel, ha megtanul repülni! Repüljön hát!

S azzal meglóditották a lepedőt egyszer jobbra, egyszer balra, egy adott jelre aztán mind a négyen hirtelen erősen megrántották, úgy hogy a kis gömbölyű ember a puha hintáról magasan felpattant a levegőbe, s úgy esett megint vissza a lepedőre, mint a mesebeli tekenősbéka, a mely arra kérte a sast, hogy tanítsa meg repülni.

Ezt a gonosz tréfát, a mi egyébiránt inkább kellemetlen volt a megtréfálnak semmint fájdalmas, egy pár szempillantás mulva újra meg újra ismételték rettenetes kaczagása mellett a tornáczon állóknak, a kik a bohó látványon majd megpukkadtak nevetőkben. A hahotát még az is szította, hogy Sancho éktelen lármát csapott, s majd jajveszékelt, majd meg fenyegetőzött azok ellen, a kik ilyen gonoszságra vetemedtek.

A fegyverhordozó kiáltozása egész gazdájáig elhatolt, a ki első pillanatra azt gondolá, valami új kaland van készülöben s valami sanyargatott szenvedő kiáltoz segítségért.

Megfordúlt; s az volt első meglepetése, hogy fegyvernökét nem látja maga mögött; a második még nagyobb meglepetés meg az, hogy most még igenis meglátta, de odafent röptiben a levegőben.

- Ki meri bántani az én fegyvernökömet? - kiáltá lángoló haraggal, legyen ember, legyen szellem, szörnyű boszút állok gonoszságáért!

S a mint Rocinantétól kitelt, oly sebességgel nyargalt vissza a fogadó felé. De a kapu zárva lévén, be nem ronthatott, így tehát körülnyargalta a fogadó kőkerítését s valahányszor Sanchot a levegőben egy szempillantásra meglátta, mindig így bátorítá:

- Ne hagyd magad, Sancho! Mindjárt nálad termék.

De bizony csak nem termett ő ott, mert a fal mindenütt oly magas volt, hogy csak alig tudott a tetején átlátni. A falon kívül azonban egy helyen volt valami dombocska, ide nyargalt fel a lovag, innen ő is beláthatott az udvarra, s onnan belül is kiláthattak ő reá.

Innen szemtanúja lehetett az udvaron törtéteknek. Ott pedig ez történt. Az eleinte oly nagyon fenhéjázó Sancho Panza végtére kérésre, könyörgésre fogta a dolgot, s rimánkodott az isten szent szerelmére, hagyjanak már békét neki, mert még azt a kis lelkit is kirázzák, a mit még a balzsam benne hagyott.

A legények is belefáradtak már a tréfába, de meg túlságba se akarták vinni, nehogy valami bajt okozzanak, s így tehát a himbálást és levegőbe röpitést abba hagyták.

Alighogy Sancho talpra állt, könyörögve fordult a körülállókhöz, adjanak neki egy ital vizet. A szolgáló ment is mindjárt a kútra s hozott neki egy egész kantával.

Don Quijote a dombról meglátta, hogy Sancho vizet akar inni. Harsány szavával menten bekiáltott rá:

- Fiam, Sancho, ne igyál vizet! Ne igyál egy csöppet se, mert halált iszol! Nézd, itt az áldott balzsam, (és oda mutatta neki a magával vitt olajos butykosban lévő kotyvadékot) igyál csak egy kortyot ebből, mindjárt meggyógyulsz tőle!

Sancho félvállról odatekinte rá, s még hangosabban visszakiáltá:

- Igya ám meg az ördög, a ki olyannal él! Hát nem tudja nagyságod, hogy én nem vagyok lovag? Tartsa meg az italát, s hagyjon békét nekem azzal az átkozott moslékkel!

E szavai után nagyot húzott a vizes kantából, aztán oldalba ütötte szamarát, melyre a legények a meghimbálás után ismét ráültették, s azt se mondván befellegzett, kinyargalt a kitárt kapun gazdájához.

- De azért még se fizettem egy fillért se! - monda magában, mikor a házon kívül volt.

Ez volt vigasztalása. S pedig ezen vigasztalása is hiúnak bizonyult be nemsokára, a mikor nagy szomorúságára azt kellett észrevenni, hogy az az ármányos fogadós úgy vette meg rajtok az adósságot, hogy a Sancho tarisznyáját akasztotta le a számárról s azt fogta ott fizetés fejében.

XII. FEJEZET.

Két ellenséges nagy hadsereg találkozik egymással.

Alighogy Sancho gazdájához érkezék, Don Quijote e szavakat intézé hozzá:

- Most már csakugyan igazán hiszem, kedves Sanchom, hogy az a vár, vagy fogadó kétségkívül meg van babonázva, mert olyan vakmerő játékot, a melyet véled űztek, valóban egyedül a légben röpködő szellemek űzhetnek.

- Ha lepedő van kezökben - mormogá Sancho mérgesen - a mit a négy sarknál fogva tartanak. De hagyjuk ezt! Elmúlt esőnek nem kell köpönyeg.

Don Quijote e szavakra megrántotta lova kantárát s a fogadó felé készült visszafordulni.

- Tehát te valóban azt hiszed, hogy közönséges emberek voltak? - kiálta fel a fegyvernök szemébe nézve merően. Akkor jer, forduljunk vissza, s rettenetes boszut állok rajtok, ha százezeren volnának is!

Sancho majd halálra ijedt ura e szándékának hallatára. Szinte érezte már, hogy az elbűvölt mór megint ujfent hogyan püföli, azok az ép-kézláb szellemek pedig hogyan röpitgetik ismét a levegőbe; s nehogy ez az aggodalma valósággyá váljon, ura lecsendesítésére így válaszolt annak kérdésére:

- Jaj, dehogyan voltak azok közönséges emberek, dehogyan voltak! Olyan erős volt mindegyik, mint egy-egy bika, s nem is hiszem, hogy nem a szarvukkal lökdöstek fel a levegőbe.

- Akkor hát mégis nekem van igazam - mondá Don Quijote, Sancho kimondhatatlan öröme megint elfordítva lovát a vendéglő felől, - s ez egy elbűvölt, megbabonázott hely, a melyben szellemek űzik ármányos mesterségöket. Azért nem tudtam én a falon áttörni hozzád, hogy segítségemre siessek, - nem hiába: a szellemek varázsa ellen még a kóbor lovagnak sincs mindig elegendő hatalma.

- Már ugy látszik - toldá meg Sancho, szamarával ura mellett ballagva - s a mint én tapasztaltam, ilyen elbűvölt szellem több van a világon mint élő ember, s azért az én rövid eszem felfogása szerint, jobb is lenne nekünk visszatérnünk a mi falunkba, mikor épen most áll javában a takarás s a mi kicsink van, az után néznénk a helyett, hogy - a mint mondani szokás - Pontiusból Pilatushoz barangoljunk s a cseberből vederbe jussunk.

- Nem értesz hozzá! - mondá Don Quijote. - Hallgass és tőrj békén, s lesz még idő mikor tulajdon szemeddel látod meg, mily dicsőséges a kóbor lovagság kalandozása. Avagy mondcsa csak: lehet-e a világon nagyobb boldogság, s vajjon mi ér föl azzal az örömmel, midőn az ember valami csatát megnyer vagy ellenségén diadalmaskodik? Semmi, kétségkívül semmi!

- Meglehet, hogy úgy van - felelt Sancho - ámbár én bizony nem tudom, csak azt tudom, hogy mióta kóbor lovagokká lettünk, vagyis jobban mondva nagyságod lett azzá (minthogy engemet nem lehet ezen tisztos rendhez számítani) mi ugyan soha se nyertünk csatát, kivéve azt az egyet a vizcayi ellen; de nagyságod még abból is félfüllel meg fél sisakkal kevesebbet hozott el, mint a mennyit bevitt.

- Épen ez az, a mi engem annyira bánt! - zörrent fel Don Quijote - s jól emlékezhetel, hogy még akkor megfogadtam, nem nyugszom addig, a mig megrongált sisakom helyébe olyant nem szerzek diadalmas csatában, a melyet a világ leghíresebb kóbor lovagja is irígyelni fog tőlem. Ezt fogadom, ezt beváltom, s mig be nem teljesül, addig senki nekem a hazatérésről szólni se merészeljen.

Sancho vette észre, hogy gazdája kissé fel van indulva, s azért czélszerűnek látta, legalább egyidejig, szóvalánul folytatni mellette haladását.

A múlt éjjeli álmatlanság s törödelem sokkal inkább az álmodást tették kívánatosabbá mindkettőjökönél, semmint a falatozást, a miért is alighogy a déli nap heve ellen árnyékba vonultak, Rocinante és a szamarat kicsapva a legelőre, lovag és fegyvernöke szép csendesen elszunnyadtak.

Frissítő álmuk jó sokáig tartott, mert a mire fölbredtek, a nap már nyugat felé folytatta pályáját. Ők is utra keltek azonnal, de alig haladtak egy órafolyásig, Don Quijote egyszerre felfigyelt, s észre vevé, hogy az uton, a melyen mentek, nagy és sűrű porfelleg jó szembe vőlök. Mihelyt ezt megpillantá, szokott hevességével s élénkségével így szóla Sanchohoz:

- Ez a nap az, oh Sancho, melyen nyilvánvalóvá kell lennie, minő szerencsét tartogat a sors az én számomra. Ez a nap az, ismétlem, melyen - mint eddig minden esetben - ki fog tűnni karomnak hősisége, s melyen oly tetteket fogok véghezvinni, melyek méltók lesznek arra, hogy a jövő századok csodájára, a hir könyvébe följegyeztessenek. Látod, Sancho, azt az előttünk emelkedő porfelleget? Roppant hadsereg verte föl azt, különféle és megszámlálhatatlan nemzetségek hadai, melyek ott merészen elényomulnak.

Sancho akkorára kimeresztette mind a két szemét, a mekkorára csak bírta, de semmi hadsereget sem tudott észrevenni, csupán két nagy porfelleget, mely a nap hevétől hamuvá égetett országuton felgomolygott.

- Akkor hát két olyan hadsereg van itt - mondá Sancho - mert ime az ellenkező oldalon hasonló porfelleg emelkedik.

Don Quijote arra fordult, hogy a valóságról meggyőződjék. S ime látta, hogy csakugyan úgy van, s rendkívüli öröme gerjedett, mert valóban azt képzelte hóbortos könyvei által megmetelyezett agyában, hogy a mint azok írják, úgy jön itt is szemközt egymással két hadsereg, melyek ott akarnak találkozni s megütközni a téres mezőségen.

Pedig azt a porfelleget, a melyet látott, két igazán nagy juhnyáj verte föl, melyek egy és ugyanazon uton jöttek egymással szemközt, s melyeket a felkavart por miatt nem lehetett mindaddig tisztán kivenni, a míg egészen közel nem jutottak. Az irtózatos porfellegből egy-egy pillanatra számarhátan ülő juhászok, vagy gyalog terelő bojtárok alakja tűnt elé s ezek fel-felhangzó kurjongatása vegyült a nagy nyájak fejkábító szakadatlan bégetése közé. A zaj, a kilátszó és eltűnő alakok, s egy-egy vasas végű pásztorbotnak néha néha megcsillanása szentül azt hitették el a képzelgő lovaggal, hogy itt csakugyan mindjárt rettenetes harcz lesz kitörőben. Ezt olyan határozottsággal állította, hogy Sancho maga is elhitte, miért is megszeppenve odasugta gazdájának:

- Mit tegyünk most, uram? Nem legjobb lenne tisztességesen eloldalogni a míg észre nem vesznek?

- Micsoda - förmedt rá Don Quijote - megfutni a veszély elől?! Megszökni a szerencse marokkal szórt áldásai elől?! Hát azt fogjuk tenni a mit illik, odacsatlakozunk a csekélyebb számúakhoz és segítségére megyünk a gyengébbeknek. S tudnod kell, Sancho, hogy azt a hadat, mely szemközt jó velünk, Alifanfaron, ama hatalmas császár hozza és vezérli, a nagy Trapobana sziget uralkodója. Ezt a másikat pedig, a mely hátunk mögött nyomul előre, az ő ellensége a Garamanták királya, a felgyürközött Pentapolin, ki e nevet onnan nyerte, mert mindig felgyürt ingújjal s meztelen karral ront a csatába.

- S miért haragszik ez a két főúr oly nagyon egymásra? - kérdé Sancho.

- Azért - viszonzá Don Quijote - mert ez az Alifanfaron egy dühös pogány, a ki nőül akarná venni Pentapolin leányát, ki igen szép s rendkívül kedves kisasszony és keresztény; atyja azonban nem akarja oda adni a pogány királynak, míg ez előbb le nem mond az ő hamis prófétája, Mohammed vallásáról s a leány hitére át nem tér s meg nem keresztelkedik.

- Szakálomra mondom - kiálta fel Sancho Panza - ez a Pentapolin egészen emberem! No már e mellé magam is odaszegődöm, s legyűrök érte egyet-kettőt az ellenségéből.

- Ugy épen azt fogod cselekedni, a mit tenned illő, kell és szabad is - viszonzá Don Quijote - mert az ilyen nagy csatákba való vegyülés alkalmával, nem nélkülözhetetlenül szükség, hogy valaki épen felütött lovag legyen.

- Nagyon meghiszem - mondá Sancho. De hová tegyük addig ezt a szegény szamarat, hogy azután megint egészen biztosan rátaláljunk, ha a csetepatének vége lesz? Mert ilyen paripa hátán, azt tartom, csakugyan senki fia sem ment még eddig háboruba.

- Az igaz - mondá Don Quijote - s legjobb lesz, ha saját sorsára bizod. Ha odavesz, az se nagy baj, mert ha győztesek maradunk, lesz itt annyi ló, hogy bizony nem tudom én, még Rocinantet is nem cserélem-e fel másikkal. Most azonban vigyázz rám figyelmesen, mert azonnal elsorolom előtted mind azon főbb lovagokat, kik e két hadseregben szolgálnak. S hogy őket annál jobban megláthasd és megjegyyezhesd magadnak: jer vonuljunk félre ama dombocskára, mely amott emelkedik s a honnét a hadseregeket áttekinthetjük.

Igy is cselekedtek s ott foglalának helyet egy halmon, honnan igen jól meg lehetett volna látni a két nyáját, melyeket Don Quijote hadseregeknek tartott, ha a felvert porfelleg nem gátolá s akadályoztatá vala szemöket. A lovag azonban szokása szerint képzeletben látva azt, mit a valóságban sem nem látott sem nem láthatott, emelt hangon így kezdte szólani:

- Az a lovag, kit amott látsz a sárga fegyverzetben, s ki pajzsán egy kisasszony lábaihoz boruló koronás oroszlánt visel czimerül, az a hős Laurocalco, az ezüst hid örökös ura; az a másik, az arany virágokkal, kinek pajzsán három ezüst korona van kék mezőben, az a félelem gerjesztő Micocolemo, Quirocia nagyhercege; az a másik, óriás tagjaival, az előbbitől jobb kézre, az a soha meg nem rettenő Brandabarbaran de Boliche, a három Arabia ura, a ki kígyó-bőrbe van öltözve s pajzs gyanánt egy ajtót hord, mely hir szerint ama templom ajtainak egyike, melyet Sámson döntött romba, midőn saját halála árán vett bosszút ellenségein. Most azonban fordítsd tekintetedet im e másik oldalra, s ott fogod látni azon hadsereg élén a mindig győztes és soha le nem győzetett Timonel de Carcajonát, az Uj-Vizcaya hercegét, kinek páncélöltönye négy színből áll, kékből, zöldből, fehérből és sárgából, pajzsán pedig a biborszín mezőben aranymacska-t visel ezen felirással: „Miu.” a mi kedves nevének kezdő szótagja, ki - a mint mondják - a páratlan jóságú Miulina, Algarbe hercegeének, Alfeñiquennek leánya. Amaz, ki azon hatalmas mén hátára nehezül s a ki a hó fehérségéhez hasonló fegyverzetet visel, s fehér pajzst, czimertelent: az, ujoncz-lovag, francia származású s neve Pierres Papin, az Utrique báróságok tulajdonosa. Az a másik, ki ama csikos könnyed zebrának oldalait veri vassarkantuval s égszín kék öltönyt visel, az Nervia hatalmas hercege, Espartafilardo del Bosque, a ki pajzsán jelvénye gyanánt egy csirágot hord ezen spanyol felirattal „Szerencsém hajt!”

Ily módon számtalan lovagot nevezett mind az egyik, mind a másik hadseregből, mindnyáját úgy képzelve maga elé s valamennyinek maga rögtönzött fegyverzetet, színeket, címereket és jelégeket, a mit mind, de mind a maga tulajdon elcsavart eszéből meríte. Félbenszakasztás nélkül így folytató:

- Ez a szemben álló hadsereg különféle nemzeteknek népeiből áll: imitt azok foglalnak helyet, kik a nagyhirű Xanthus édes vizét iszszák; amott azok, kik Boldog-Arábiában a legfinomabb és legdrágább aranyat mossák. Ott a numidiaiak, a kiknek csak kötve lehet hinni, ott a persák,

kik íveikről és nyilaikról híresek, a partusok és médek, kik visszafutamlással harcolnak; távolabb a sátorverő arabok, azután az ép oly fehér mint kegyetlen szittyák, az átfúrt ajkú éthiopok, s más számtalan nemzetbéliek, kiknek arczat látom és felismerem ugyan, azonban nevökre nem emlékezem. Ebben a másik hadseregben pedig itt jönnek azok, kik az olajfás Bétis kristálytisza forrásait iszszák, és azok, kik arcukat a mindig gazdag és aranyos Tajó nedvével simítják és fényesítik; s azok, kik a fenséges Jenilnek hasznos hajkait élvezik, s azok, - ott, ott azok az aranykalászokkal koszorúzott gazdag manchaiak, a gót vér régi maradványai, kik a hullámos Pisuergában fürdenek, mely a világ első folyam-fürdeje lenne, csak oly sokszor ki ne száradna, s csak ajjal-bajjal felfogott vizében olyan átkozott rossz szagú kendent ne áztatnának!

Teremtő szent Istenem! De hány meg hány országot említett, hány meg hány nemzetet sorolt elé még ezeken kívül, s valamennyi nevét oly gyorsan pergette le nyelvén, hogy Sancho kábultában majd ledőlt a szamaráról. Jobbra balra nyujtogatta a nyakát, szeme szája nyitva volt a nagy nézésben, míg utóljára megint csak szokott kételkedése vett erőt rajta s e szavakban fakadt ki:

- Most mindjárt az ördög vigyen el engemet, ha mindazon emberek, vagy óriások, vagy lovagok közül, a kiket nagyságod felsorolt, csak egyetlen egynek a kis körme mutatkozik is ezen az egész tájékon. Én legalább csakugyan egyet se látok, s tartok tőle, hogy az egész megint olyan varázslat lesz, mint a múlt éjszakai kísértetek.

- Hogy mondhatysz ilyet! - kiáltá fel Don Quijote - avagy nem hallod-e a lovak nyerítését, a trombiták harsogását, s a dobok pörgését?

- Nem hallok én semmi mást - viszonzá Sancho - mint juhok és birkák töméntelen bégetését.

S ez valóban így is volt, mert a két nyáj már egészen közelökre érkezett.

- A félelem az oka, hogy se látsz, se hallasz - jegyzé meg Don Quijote kicsinylőleg. - Vonulj félre, s hagyj magamra engemet, vagyok én egymagam is elegendő arra, hogy győzelmet szerezzek azon félnek a melyhez csatlakozom.

S e szavak kimondása után tüstént sarkantyuba kapta Rocinantét, s az előre szegzett dárdával, a lovától kitelhető legnagyobb sebességgel száguldott alá a dombocskáról.

Sancho utána kiabált:

- Forduljon vissza, señor Don Quijote! Megálljon! Látok már, tudom már! A nagyapám szakállára esküszöm: semmi egyebet mint juhokat és birkákat készül megtámadni! Megálljon! Hiszen csak a vak nem látja, hogy nincs itt se óriás, se lovag, se oroszlán, se macska, se fegyver, se paizs, se égszinkék, se pokolfekete. Mit akar hát cselekedni, Isten legyen irgalmas bűnös lelkemnek!

Don Quijote azonban csak nem tért vissza, hanem a helyett inkább fenszóval kiálta:

- Rajta vitézek, kik a neki gyürkőzött karu bátor Pentapolin császár lobogóit követitek s azok alatt harcoltok, utánam, csak utánam valamennyien, s meglátjátok mily könnyű szerrel állok boszút az ellenségen, Alifanfaron de la Trapobanán!

Ezeket mondván közibe rontott a juhnyáj seregnek s oly bátorsággal és heveséggel kezdé az állatokat felnyársalgatni, mintha valósággal halálos ellenségeit öldösné.

A pásztorok és bojtárok, kik a nyáját hajtották, rákiabáltak, hagyjon fel vele, azonban látván, hogy ez mind nem használ, leoldották parittyáikat s füleit hatalmas kavicsokkal és kövekkel köszönték.

Don Quijote föl se vette a köveket, hanem majd ide majd oda ugratva felkiálta:

- Hol vagy, kevély Alifanfaron? Jer szembe velem ki, egyes magános lovag vagyok, ki szemtől szembe akarok erőddel megmérkőzni s életedet venni annak büntetéseül mit a garamantai hős Pentapolin ellen elkövetsz.

Minthogy ő mindegyre folytatta a szurkálást dárdájával, utoljára a pásztorok sem vették tréfára a dolgot, hanem ugyancsak sűrűen zúdították a köveket, s nem igen nézték feje mellett repülnek-e el vagy fejét is találják. A sok köcsapásra a szerencsétlen lovag végre leszédült a nyeregből. A pásztorok erre odasiettek, látták mozdulatlanul feküdni a földön, s magok is egészen halálnak válltak, mert azt gondolák, hogy megölték; azért tehát a legnagyobb sietséggel összeretelték a nyáját, felnyalábolták a leszúrt birkákat s aztán nagy sietve odább állottak.

Sancho ezen idő alatt a magaslatról nézte urának bolond cselekedeteit és szakállát tépte s átkozta az órát és pillanatot melyben vele, szerencsétlenségére, megismerkedék. Mikor azonban, látta, hogy a földre rogyott, a pásztorok pedig távoztak már: lement a dombról, odasietett hozzája s így szóla:

- Hát nem megmondtam-e, señor Don Quijote, térjen vissza, hiszen csak a vak nem látta, hogy ezek nem hadseregek, hanem juhnyájak.

- Oh, hogy az az én gonosz ellenségem, az az átkozott varázsló ezt is így el tudta bűvölni és bájolni! Tudd meg, Sancho, ezeknek igen könnyű azt láttatniok velünk a mit akarnak; s az az átkozott, a ki engemet üldöz, megirigyelvén a dicsőséget, melyet - a mint tudta - e csatában nyernem kell vala: az ellenséges hadseregeket juhnyájakká varázsolá! Hanem az ég szerelmére kérlek, tégy meg egyet, hogy csalódásodból kijózanodjál s belásd, hogy igazat mondok: ülj fel szamaradra, menj utánok szép csöndesen s majd meglátod, mihelyt kissé távolabb lesznek, azonnal felöltik előbbi alakjokat s a birkákból megint emberekké válnak, szakasztott azokká, a kiknek őket én festettem. Most azonban mégis, ne menj, mert szükségem van segítségedre. Segíts felemelni, mert kegyetlenül megütögettek, s úgy látszik egy pár zápfogammal is kevesebb van a számban mint azelőtt.

És ez így is volt. Sancho fölemelte gazdáját, de a hű csatlósnak oly rossz kedve volt, hogy valóságos szomorúságnak is beillett. Don Quijote észrevette, s meg nem állhatá, hogy azt ne mondja:

- Talán dicsőségetem irigyled? Talán az szomorít el annyira, hogy azon szerencsétlenségekből, melyek engem értek, te néked semmi sem jutott?

- Nekem nem jutott? - viszonzá Sancho - hát valjon az, a kit tegnap a levegőbe lódítottak, a komám vagy a szomszédom volt talán nem én magam? S az a tarisznya, melyet elvesztettem minden holmimmal együtt, másé volt talán s nem az enyim?

- Te a tarisznyádat vesztetted el, Sancho? - kérdé Don Quijote.

- Persze hogy elvesztettem - viszonzá amaz.

- Akkor hát ma nincs mit ennünk! - mondá Don Quijote, meglepőleg lehangolva.

- Dehogy nincs! - felelt Sancho csipősen - hát azok a jóféle füvek itt a rétségen, a miket nagyságod olyan jól ismer, s a mikből a kóbor lovagok olyan jóízűen szoktak falatozni.

- Az igaz - viszonzá Don Quijote - de most az egyszer, úgy érzem, egy darab kenyér meg valami hús- vagy sajtféle, mégis csak jobban esnék mint a rétség minden füve. Egyébiránt, az úr gondot visel.

Ezen vigasztalással tovább folytatták utjokat.

XIII. FEJEZET.

A mit a holtak adhatnak az élőknek.

Don Quijote reménysege jódarabig nem látszék teljesülni. Sem hajlékot nem találtak, a hol az éjen át megpihenhessenek, - sem semmiféle eleséget, amivel éhségüket csillapíthatták volna.

Már jóformán besötétedett, de azért útjokat tovább folytatták, mert Sancho azt gondolá, az út mentén előbb-utóbb mégis csak kell valami vendéglőfelére akadniok. Most az egyszer azonban egészen más, és sokkal érdekesebb kaland volt megírva felőlök a sors könyvében. Ugyanis a mint még jó darabig haladtak, s mindenütt egy hivogató, barátságos fénynek, valami vendéglő megvilágított ablakának megcsillanását lesték: az egy helyett egyszer csak számos fénypont villant fel, de söt közelített feléjük mint megannyi mozgó csillagok.

Sancho egészen elhült rémültében a mint ezeket látta, sőt maga Don Quijote is megdöbbsent. Amaz megrántá szamarának kötőfékét, emez lova kantárszóját, megálltak s a szemök is ki-dülledt, úgy nézték, mi lehet az a világosság.

S ime látták, hogy a fénypontok mindegyre közelebb jönnek feléjük, s mennél közelebb jönnek, annál nagyobbakká lesznek, mely látományra Sancho úgy remegett mint a kocsonya, Don Quijotenak pedig minden hajszála égnek állt; utóbb aztán mégis neki bátorodva, így szóla:

- Ez, Sancho, minden kétségen kívül a legnagyobb és legveszedelmesebb kaland lesz, melyben szükség, hogy teljes erőmet és bátorságomat összeszedjem.

- Jaj nekem boldogtalannak, - mondá Sancho - ha ebben a kalandban megint kísértetekkel gyúlik meg a bajunk, már pedig úgy lesz: hol kapok én annyi oldalbordát, hogy még ezt is elviseljem?

- S legyenek bár kísértetek - szólt Don Quijote - nem fogom tűrni, hogy csak ruhádnak szegélyét is megérintsék. Mert ha a múlt alkalommal oly gonosz játékot űztek veled, ez azért volt, mert a kerítés falán át nem mászhattam; most azonban sík mezőn vagyunk, a hol kardomat úgy villogtathatom a hogy akarom.

- Igen ám, de ha megint úgy megbabonázzák, erejét veszik mint a multkor tették - mondá Sancho - mit ér akkor, akár nyílt mezőn legyünk akár sem.

- Mind a mellett bátorság, Sancho - szóla Don Quijote - csak bátorság! Majd meglátod, hogy az nálam nem hiányzik.

- Nálam se, csak legalább egy mértföldnyire volnánk innen! - tevé hozzá Sancho s azzal mindketten meghuzódtak az út szélén s folyton azt vizsgálták, mik lehetnek ama közelítő fényvilágok?

Nem sokára számos fehér inges alak merült fel előttök, kiknek ijesztő külseje annyira meg-rémíté Sancho Panza szívét, hogy a foga úgy vaczogott bele, mint a kít a negyed napos hideg ráz, s ez a szívdobogás és fogvaczogás még erősebben eléfogta őket, mikor az egész dologgal tisztába jöttek.

Mert ime valami hús fehér ingbe öltözött alakot vőnek észre, a kik mind lóháton voltak, kezökben égő fáklyával. Ezek mögött fekete, gyászszal bevont lovas függő hintó tűnt elé, ennek nyomában pedig hat lovas ember, gyászszal borítva egész az öszvérek lábáig, mert nyugodt menetelőkből csakhamar világosan ki lehetett venni, hogy nem lovon ülnek.

A fehér ingesek halk, siralmas hangon folytonosan mormogtak valamit magokban.

Ez a különös látomány ily késő éji órán e magános pusztaságon, teljesen elegendő volt arra, hogy nemcsak Sancho szívét, de még gazdáját is egészen elrémítse s így, a midőn ez utóbbi még csak megdöbbsent, amannak már egészen az inába szállt a bátorsága.

Hanem a lovag egyszerre egészen más emberré lett, mert képzelő tehetsége a legnagyobb elevevéssel, abban a nyomban könyveinek valamelyik kalandját idézte föl lelkében. Azt képzelé, hogy a függő hintó holttest vivő, melyben valami halálra sebzett vagy élte fosztott lovagot visznek, a kiért boszút állani egyes-egyedül az ő kötelessége. Így tehát minden szó nélkül dárदारudját támadásra feszíté, a nyeregben feszesen helyet foglalt s urias fenkölt magatartással odaállt az útnak kellő közepére, a merre a fehér ingeseknek okvetetlenül el kelle vonulniok. Midőn ezek egészen közel érkeztek már hozzá, emelt hangon rájok kiálta:

- Megálljatok, lovagok, bár kik legyetek, s adjatok számot nekem arról: kik vagytok, honnan jöttök, hová mentek s mit visztek ama ravatalon? Mert a mint látszik, vagy ti követetek el vagy ellenetek követett el más, valami gonoszást, melyről nekem illő és szükséges értesül-nöm, hogy vagy titeket büntesselek azon gonoszért a mit tettetek, vagy értetek álljak boszút azon sérelemért, a mit rajtatok elkövettek.

- Utunk igen sietős - mondá a fehér ingesek egyike - mert a fogadó messze van még s nem időzhetünk oly sokáig, hogy ennyi kérdésre megfeleljünk.

S azzal öszvérét megsarkantyúzva tovább haladt.

Ez a válasz mélyen sérté Don Quijotet s nem volt rest, hanem megkapta az öszvért zablatövön s harsányon felkiáltá:

- Megállj és légy udvariasabb s adj számot mindarról, a miről kérdeztelek, mert ha nem: párbajra velem mind valamennyien!

Az öszvér ijedős volt s midőn kantárát megragadták, úgy megbokrosodott, hogy két hátulsó lábára ágaskodva gazdáját hanyatt vágta a földre.

Az egyik gyalog szolga látván a fehér ingesnek esését szidalmazni kezdé Don Quijotét, ennek pedig - ki már különben is lángolt a haragtól - több se kellett s a szögzett lándzsa rúddal neki rontott az egyik gyászruhásnak, s egy hatalmas lökéssel kivetette a nyeregből; majd meg a többinek esvén, érdemes volt látni, mily gyorsasággal támadá meg s kergette szélylyel őket. A fehér ingesek mind félénk s fegyvertelen nép valának, így tehát könnyü szerrel megszalaszthatók a tusában; lobogó fáklyáikkal csakhamar neki is iramodtak a mezőnek s úgy lóttak-futottak, mint a kik egészen meg vannak keveredve. A gyászruhába öltözöttek azonban hosszú ruháikba egészen tetőtől talpig be lévén burkolva, meg sem moccanhattak, úgy hogy Don Quijote kénye-kedve szerint összeszurkálhatta valamennyit, s végre is kényszeríté őket, hogy helyöket elhagyják, mi közben mindnyájan azt hitték, hogy ez nem is ember, hanem maga az elszabadult ördög, a ki azért jött, hogy elragadja tőlök a holttestet, melyet a függő hintón magokkal hoztak.

Sancho látta mindezt s urának bátorságán csodálkozva, ekkép szóla magában:

- De már csakugyan kétségtelen, ez az én gazdám igazán is oly bátor és hatalmas, mint a hogy magáról állítja.

Egy égő fáklya feküdt a földön az első lovag mellett, kit az öszvér levetett a nyeregből; ennek világánál meglátta Don Quijote a földre terültet s a rúd hegyét arcának tartva, azt mondá neki: adja meg magát különben halálfia.

A földön fekvő erre így válaszolt:

- Már is megadtam magamat egészen úgy, hogy moccani sem tudok, mert az egyik bokám kificzamodott. Esdekelve kérem nagyságodat, ha keresztény lovag ne bántson, mert különben nagy szentségtörést fog elkövetni, minthogy én immár felszentelt pap vagyok.

- De ki az ördög hozta hát ide önt - kérde Don Quijote - ha egyházi férfiú?

- Ki hozott ide, señor? - viszonzá a földön fekvő - tulajdon szerencsétlenségem.

- S pedig még nagyobb is fenyegeti - mondá Don Quijote - ha meg nem felel mindazon kérdéseimre, melyeket az imént intéztem.

- Könnyű lesz mindazokra válaszolnom nagyságodnak - viszonzá a földre terített - s először is azon kezdem, hogy az én nevem Alonzo Lopez, szülőföldem Alconbendas Baeza városából jövünk más tizenegy pappal, kik amott szaladnak az égő fáklyákkal. Segovia városába törekszünk s ama függő hintóban egy halottat viszünk, ki életében lovag volt s ott halt meg Baezában, a hol el is temették, most azonban, a mint már említém, porhüvelyét családi sírboltjába viszsziük, mely az ő szülőföldén van Segoviában.

- S ki okozta halálát? - kérde Don Quijote.

- A súlyos betegség, mely másfél esztendeig gyötörte - hangzék a válasz - míg isten kegyelme végre feloldozta szenvedéséből.

- Ily módon - viszonzá a lovag - istenem fölment azon teendőtől, hogy az elköltözöttért bosszút álljak, a mit pedig meg kellett volna cselekednem, ha más okozta volna halálát. S minthogy tisztelendőséged most már udvariasan megmondá nevé, hasonlóval tartozom én is; tudja meg tehát, hogy én manchai lovag vagyok s nevem Don Quijote; tisztem és foglalkozásom pedig az, hogy szerte járok a világban s eligazítom a ferdeségeket s jóvá teszem a sértéseket.

- Nem tudom, mit jelenthet az: a ferdeségeket eligazítani; - mondá a pap - legalább a mi bennem egyenes volt, azt ferdévé tette, minthogy az egyik lábamat eltörte, a mely teljes egész életemben se lesz többé egyenes; a sértés pedig, melyet nálam jóvá tett, az vala, hogy nekem olyan sérelmet okozott, mely sérülés marad mindörökre, s bizony vesztémre történt találkozásom nagyságoddal, ki kalandokat szokott keresni.

- Minden bajnak megvan a maga oka - mondá Don Quijote - az önké pedig az volt, señor Alonzo Lopez, hogy úgy jöttek, a mint jöttek, éjnek idején, beburkolózva, égő fáklyával, imádságot mormolva, gyászszal borítva, úgy hogy az egész olyannak látszott, mintha valami gonosz, túlvilági mesterség volna. Én tehát el nem mulaszthatám kötelességem teljesítését s meg kelle önöket támadnom, de meg is támadtam volna, bár a pokol valóságos ördögeinek tudjam, a kiknek csakugyan tartottam és gondoltam is.

- Ha már a sors úgy akarta - mondá a földön fekvő - esdekelve kérem nagyságodat, kóbor lovag úr, ki ennyire tönkre tett: segítsen fel legalább ez az öszvér alól, mert az egyik lábam a kengyelvas és a nyereg közé szorult.

- Én bizony egész reggelig elbeszélgettem volna - mondá Don Quijote - miért előbb nem szólt bajáról?

Akkor rögtön odakiáltotta Sancho Panzát; de bizony ennek kisebb gondja is nagyobb volt a sietésnél, mert kedvire azzal foglalkozott, hogy egy jól megtermett s élelmi szerekkel dúsan megterhelt izmos öszvért fosztogatott ki, melyet a tisztelendő urak magokkal hoztak. Sancho hamarjában zsákká hurkolta a szürét, s valamit csak talált és kaphatott, ebbe bele rakta, rávetette szamarára s csak azután sietett urához és segített neki a szegény megsebzettet az öszvér terhe alól kiszabadítani. Miután feltette barmára, kezébe adta fáklyáját, Don Quijote pedig azt mondá neki, menjen többi társa után, s jelentse részéről azoknak is bocsánatkérését

az elkövetett sérelemért, melyet semmi áron sem volt szabad elmulasztania. Sancho pedig még ezt tevő hozzá:

- S ha talán azon urak tudni akarják, ki volt ama hős, ki őket így megtámadta: mondja meg nekik atyaságod, hogy az a hírneves Don Quijote de la Mancha volt, más nevén pedig a „Bús-képű lovag.”

Ezzel a pap eltávozott; Don Quijote pedig először is azt kérde igen nagy érdeklődéssel Sanchotól: mi indította arra, hogy a mi eddigelé soha se történt, a „Bús-képű lovagnak” nevezze?

- Megmondom nagyságodnak - viszonzá Sancho - erre bizony az indított, hogy a mint ama pórúl járt egyházi ember fáklyájának világánál néztem: nagyságod igazán olyan bús képet vágott, hogy annál szomorúbbat soha életemben nem láttam. Nem tudom, az volt-e az oka, hogy nagyságod ezen viaskodásban már nagyon kimerült, vagy az, hogy metsző és zápfogai kipotyogtak.

- Nem ez az oka - viszonzá Don Quijote fontos képpel - hanem bizonyára az, hogy azon bölcs, a ki tetteimet megírni hivatva lesz, az látta jónak, hogy válaszszak én is valami melléknevet, a mint minden régi lovag is cselekedett. Így az egyik a „Lángkardú lovag”-nak nevezte magát, a másik az „Egyszarvnak”; ez a „Phönix-madár” lovagja volt, amaz meg a „Halál lovagja”, szóval: ilyen nevek alatt valának ismeretesek a föld egész kerekiségén. Kell is a kóbor lovagnak valami nevezetes eseményről vett ilyen melléknevének lenni, s azért mondom, ama már említett bölcs adta a te nyelvedre, juttatá néked eszedbe most, hogy engem a Bús-képű lovagnak nevezd el, a mint a mai naptól kezdve ezután valóban hivatni is akarom magamat. S hogy ezen név annál jobban illjék hozzám: mihelyt alkalmam lesz rá, pajzsomra azonnal egy igen bús alakot festetek.

- Erre ugyan kár lesz időt és pénzt vesztegetni - mondá Sancho - csak annyit kellene tennie nagyságodnak, hogy mutassa meg a saját képét, s aki csak látja, minden egyéb kép és címér nélkül is a Bús-képű lovagnak fogja nevezni.

Don Quijote elnevelte magát Sancho ez ármányos megjegyzésén; mindazáltal csakugyan elhatározá, hogy felveszi ezen melléknevet, valamint előbbi feltett szándéka szerint, a képet is ráfesteti pajzsára. Azután így szóla:

- Nézzük már most a holttestet.

Ebbe azonban Sancho semmi szín alatt bele nem egyezett.

- Uram - mondá - nagyságod ezen veszedelmes kalandot sokkal szerencsésebben fejezte be akármelyiknél azok közül, melyeknek eddigelé tanúja voltam. Nem lehetetlen, hogy ennek a csapatnak, a mely ugyan le van győzve és szélylyel van szórva, egyszer csak eszébe jut, hogy egyetlen ember győzte le őket s erre aztán haragra lobbannak, s megszégyenülten visszatérnek, felkeresnek bennünket s úgy elvernek, hogy megemlegetjük. A számár olyan sorban van, hogy jobb se kell, a hegység közel, az éhség gyötör: nem tehetünk okosabbat, mint szépcsendesen kereket oldani, s aztán mint a példabeszéd tartja: halott menjen sírba, eleven meg torba.

S azzal, szamarával előre rugtatva, kérte urát induljon el utána; ez pedig látván, hogy Sanchonak csakugyan igaza van, hajtott az okos szóra s minden feleselés nélkül követé.

Rövid haladás után két kisebbecske hegy között téres és rejtett völgybe jutottanak, a hol le is szálltak, Sancho pedig terhétől megkönnyebbíté szamarát s a zöld fűre letelepülvén, az éhségnek fűszerével a reggelit, ebédet és vacsorát egy füst alatt költék el, s mind a ketten igen jó-

ízűen lakoztak a hadi törvények szerint - legalább a mint azokat ők magyarázták - egészen jogosan ejtett zsákmányból.

Mindazáltal a szerencsétlenség most is csak üldözte őket, a mi fölött kivált Sancho kesergett legjobban: ugyanis nem volt egy csöpp boruk, de még csak egy korty vizök se, a mibe ajkokat belemárthatták volna. Sanchot tehát szörnyen gyötörte a szomjuság s mihelyest meglátta, hogy azt a rétet, melyre letelepültek, dúsgazdag zöld fű borítja, rögtön ily szavakra fakadt, mint a következő fejezetben azonnal elmondjuk:

XIV. FEJEZET.

Azon rettenetes kalandról, melyet a hős Don Quijote de la Mancha szerencsésebben átélt a világ akármelyik kóbor lovagjánál.

- Már akárki mit mondjon is, uram, ez a zöld fű annak a jele, hogy itt valahol a közelségben forrásnak vagy pataknak kell lenni, mely ezt a gyeget nedvesíti; s így igen jó lesz ha kissé előbbre megyünk, hogy találjunk valamit, a mivel ezen rémítő szomjuságot olthassuk, mely bennünket tikkaszt s a mely kinosabb magánál az éhségnél is.

Don Quijote helyeslé a tanácsot s Rocinante kantáron fogva, Sancho pedig szamarát kötőféken, minekutána erre a vacsora maradékát felvetették, a rétségen előbbre nyomultak, de csak tapogatózva, mert olyan setét volt, hogy teljességgel nem láttak.

Alig mentek azonban mintegy kétszáz lépésnyire, midőn fülökbe olyan hang csapódott, mint a hogy valamely magas szikláról leomló zuhatag szokott morajlani.

Ezen zajnak kimondhatatlanul megörültek, de midőn hallgatózni kezdének merről hangzik fel: időnként más neszt is vettek észre, mely a víz közelsége fölötti örömet megzavarta, kivált Sanchoét, a kinek igen hamar inába szállt a bátorsága.

Időről időre folytonosan ismétlődő csapások hangzottak feléjük; s közbe-közbe vasak és lánczok csörgése, mi a víznek rohamos zúgásával egyben bizony megdöbentette volna akárki fiát is, ha csak nem oly bátor mint Don Quijote.

Az éj, a mint már említettük, sötét volt, ők pedig véletlenül néhány magas fa alá jutottak, melyeknek enyhe szél lengette levelei döbentő halk rezgással susogának. Így tehát a magány, a környék, az éjhomály, a vizzúgás és levél susogás mind rettegést s félelmet gerjeszte annyival inkább, mivel azt kelle tapasztalniok, hogy se az ütések nem szűnnek meg, se a szél nem csillapúl, se a hajnal nem érkezik, a mihez még az is járult, hogy semmikép sem tudhatták hol vannak.

Don Quijote azonban, kit rettenthetetlen szíve nem hagyott el, Rocinante pattant, karjára ölté pajzsát, a dárदारudat előre szögé s így szóla:

- Tudnod kell, Sancho barátom, hogy én hőstettek végezésére s nagy diadalok kiküzdésére születtem. Ime, hű és derék fegyvernök, jól láthatod ez éj áthathatatlan sötétségét, rendkívüli némaságát, e fák tompa és zürzavart susogását, ama víznek rémület gerjesztő morajlását, melynek felkeresésére indultunk, s ama szünet nélküli ütések, melyek fülünket sértik és sebzik. Mindezek együtt véve vagy egyenként, elegendők volnának félelmet, megrémülést s elszörnyedést gerjeszteni, magának a harczok istenének, Marsnak kebelében; mennyivel inkább tehát az olyanban, a mely nem szokott hozzá hasonló eseményekhez és kalandokhoz. Mindazonáltal mindezek, a miket előtted lefestettem, az én lelkemet csak inkább ébresztik és lángra keltik elannyira, hogy szívem már is ég a vágtyól, belebocsátkozni e kalandba, lássék

az bármily rettenetesnek. Így tehát szorítsd meg kissé Rocinante terhellőjét és aztán Isten veled! Várj itt reám három napig, de ne tovább, mert ha azalatt itt nem leszek, akkor bátran visszatérhetsz falunkba, onnan pedig, - ha oly jó akarsz lenni hozzám, megteszed azt a szíveséget, - menj el Tobosoba, s mondd meg a páratlan tökéletességű Dulcineának, hogy rabjává lett lovagja halált szenvedett, mert oly hős tettekre ragadtatott, melyek méltóvá tevék, hogy Dulcinea lovagjának nevezzék.

Mikor Sancho urának e szavait hallá, sírva fakadt mint senki még keservesebben a világon, s így szóla:

- Ugyan miért is akar nagyságod ebbe a rettenetes kalandba keveredni? Ime éjszaka van, nem lát bennünket senki, bízvást utra kerekedhetünk, s elkerülhetjük a veszedelmet, ha három napig nem iszunk is. S minthogy senki sincs, a ki látna, senki se nevezhet bennünket gyáváknak. De nem is jó az Istent kísérteni! Elég csoda már az is, a mit az ég nagyságoddal tett, hogy ment maradt a levegőbe lódítástól, a mi engemet ért, s győztesen, szabadon és sértetlenül távozott annyi ellenség közül, a hány azt a holttestet környezé. S ha mind ez meg nem indítja s el nem lágyítja még e kemény szívet: indítsa meg az a gondolat, hogy mihelyest nagyságod ismét eltávozik, én félelmemben mindjárt rögtön szörnyet halok. Eljöttem onnan hazulról, elhagytam feleségemet, családomat, hogy nagyságodat szolgáljam, mert azt gondoltam állapotom majd jobbra s nem rosszabbra fordul. Hanem, valamint a kapzsiság kirepeszti a zsákot, nekem csakugyan tönkre tette minden reményemet, mert a mikor legelevenebben képzeltem már, hogy enyim az az átkozott pokolsziget, melyet nagyságod oly sokszor ígért: most azt kell látnom, hogy ennek fejében és díja gyanánt nagyságod magamra hagy ebben az ember nem lakta pusztaságban. Mindenre kérem, a mi szent, kedves gazdám, ne tegyen ily szerencsétlenné; s ha már semmikép se akar elállni azon szándékától, hogy e dolgot elköveti, halaszsa legalább reggelre, mert a mint pásztor koromból tudom, nekem úgy látszik két-három óra múlva hajnalodik már, mert a kis medve szája feje fölött áll, mig éjfélkor még a bal karja irányában szokott lenni.

- Hogyan láthatod te azt, Sancho, - mondá Don Quijote - hogy a kis medve feje, lába merre fekszik, hiszen az éj egészen korom setét s az egész égboltozaton egyetlen csillag se látható.

- Az igaz - viszonzá Sancho, - de a félelemnek sok a szeme, s ha még azt is meglátja, a mi a föld alatt van, hogy ne látná meg azt, a mi az égen van? Egyébiránt azt az ember különben is kitalálhatja, hogy nemsokára okvetetlenül hajnalodik.

- Hajnalodjék vagy se - folytatá a feleselést Don Quijote - soha ne mondhasa senki én rólam, hogy könnyek és esdeklések eltántorítottak attól, a mit mint lovag, cselekedni tartozom. Így tehát kérlek Sancho, hallgass; - az Úr majd gondot visel mind a kettőnkre. Most pedig szorítsd meg jól Rocinante terhellőjét s maradj aztán itt, majd meglátsz engem vagy élve vagy halva nemsokára.

Sancho látván gazdájának teljes elhatározottságát, valamint azt is, hogy könnyei, tanácsai és esedezése mind csak falra hányt borsó: olyan cselhez kívánt folyamodni, a melylyel talán sikerülhetett gazdáját egész reggelig visszatartóztatni. Így tehát, midőn a paripának terhellőjét megszorítá, szamara kötőfékével Rocinante két lábát egészen csendesen és észrevétlenül megnyögözé, úgy hogy a midőn Don Quijote indulni akart, nem tudott, mert a paripa csak ugrálva volt képes megmozdulni.

Sancho Panza látván, hogy a furfangosság jól sült el, így szóla:

- Lám, señor, nem hiába sírtam-ríttam, az ég könnyörült rajtam, s az akarja, hogy Rocinante meg se tudjon mocczanni; s ha nagyságod fel nem hagy azzal, hogy a lovat még tovább is üsse, verje, majd magára haragítja a sorsot, vagy is, a mint mondani szokták: neki rúg a tövisnek.

Don Quijote majdnem kétségbe volt esve, mert mennél jobban sarkantyuzta a lovat, annál kevésbé mozdult, s így a nélkül, hogy nyomára jutott volna a nyügözésnek, kénytelenségből megadta magát s kész lón bevárni, míg kihajnalodik vagy Rocinante képes lesz megmozdítani, mert szentül hitte, hogy az akadálynak sokkal magasabb hatalom az oka, semmint Sancho furfangossága. Így tehát ekkép szóla:

- Ha már így van, Sancho, hogy Rocinante nem tud megmozdítani: isten neki, bevárom hát nyugodtan a míg megvirrad, habár szívemből meg tudnám síratni, hogy a hajnal még oly messze van!

- Azt ugyan kár volna tenni - mondá Sancho - majd elmulattatom én nagyságodat s mesélek akár reggelig, ha ugyan nagyságod nem akar talán leszállani s kissé leheveredni a zöld gyepra s aludni egyet, mint a kóbor lovagok szoktak, hogy annál pihentebbek legyenek, ha majd a veszedelembé bele kell rohanni.

- Leszállani s aludni én? - kérdé Don Quijote - avagy olyan lovagnak gondolsz-e engemet, a ki pihenni tudna a veszély idején? Ám aludjál te, a ki alvásra vagy teremtve, vagy tedd a mit akarsz, én azonban azt fogom cselekedni, a mit állásomhoz legillőbnek látok.

Ne gerjedjen haragra, nagyságos uram, - mondá Sancho - nem rossz szándékból mondtam.

S azzal odamenvén hozzája, egyik kezét rátette a nyeregkápára, másikat a nyereg hátuljára, úgy, hogy urának lábát egészen átkarolta, mert egy hajszálnyira se merészelt volna eltávozni tőle, annyira borsózott a háta amaz ütésektől, melyek szakadatlanul még mindig felhangzottak.

Don Quijote felszólítá, hogy ám beszéljen tehát valami mulattatót, a mint ígérte, mire Sancho viszonzá: megtenné szívesen, csakhogy ettől a szünni nem akaró átkozott zajtól annyira meg van rökönyödve, hogy a nyelve se forog a szájában.

- De azért majd csak összeszedem minden erőmet - tevé hozzá - s mesélek egyet, és ha senki félbe nem szakaszt, a míg a végére érek: mondhatom, hogy helyre egy mese lesz. Vigyázzon hát nagyságod, kezdődik már: Hol volt, hol nem volt, volt egyszer Estremadura egyik falujában egy kecskepásztor, akarom mondani olyan ember, a ki kecskéket őrzött, mely nyájört vagy kecspásztort, mint mesében ezután nevezem, Lope Ruiznak hívták, s ennek a Lope Ruiznak, a kecskéket őrző pásztornak, de egyszersmind nyájtulajdonosnak...

- Ne szaporítsd a szót annyira! - kiálta fel Don Quijote már Sancho meséjének elején is majdnem kétségbeesve az elbeszélő hosszadalmasságán - ha tovább is így folytatod elbeszéléseidet, hogy minden szavadat kétszer ismétled, el nem végzed holnaputánig se. Mondd egy folytatában, mint értelmes emberhez illik, ha pedig úgy nem tudod, akkor inkább hallgass.

- Az én szülőföldemen - mondá Sancho - így szokás mesélni, a hogy én kezdtem; én más-hogyan nem tudok, az pedig nincs rendén, ha nagyságod azt követeli tőlem, hogy egészen új szokást kezdjek.

- Mondd tehát a mint akarod - szóla Don Quijote - mert ha már egyszer úgy is arra vagyok kárhóztatva, hogy téged hallgassalak, akkor hát csak folytasd.

- Nos tehát, a mint mondám, kedves lelkem uram - folytatá a fegyvernök, ki még szavainak vontatott kiejtésével is húzni akarta az időt - volt ennek a Lope Ruiznak háromezer-háromszázharminczhárom kecskéje. Minekutána ez a tenger kecske igen hamar lelegelt egy-egy mezőt, a másokra kellett őket áthajtani, s így ért az a bizonyos Ruiz, a kecskepásztor és tulajdonos, egy folyócskához, melyen a kecskéket át akarta hajtani. Ez a folyócska pedig olyan folyócska volt, hogy nyáron át majdnem mindig egészen kiszáradt, úgy hogy száraz lábbal is át lehetett menni rajta, vagy legalább is könnyü szerrel meglábolni. A pásztort azt gondolta most is úgy lesz, s egész bátorsággal odahajtotta a háromezerháromszázharminczhárom kecskét egy átkelőhöz, a merre rendesen gyalogok és

lábás jószág a folyón át szoktak kelni. De ime mit s mit nem kell látnia? azt látja, hogy az átkelőnek se híre se hamva, mert a múlt napi esőktől a víz úgy megdagadt, hogy majd egy volt a partjával. Mit tegyen, hova legyen a sok kecskéjével, vissza nem hajthatja, bele sem ugrathatja, - hát lelkem adta, meglát a nagy töprenkedés közben a túlsó parton egy halász embert, a ki egy kis lélekvesztőn lubiczkol a víz színén. No e lesz az én emberem, mondá Lope Ruiz, ez majd átviszi az én háromezerháromszázharminczhárom kecskémeket valamennyit. Meg is szólította, meg is egyeztek, de hát kincsem adta, a halász bárkája olyan iczunka-piczunka volt, hogy a gazdáján kívül egyetlen egy kecskénél több bele nem fért volna egy arany almáért se, de még ez is csak úgy fért bele, hogy az árnyékát künn kellett hagynia. A halász hát egyenkint szállította a túlsó partra a kecskéket; de most vigyázzon nagyságos uram, s el ne téveszse, hogy hányat vitt át, mert az ám a fő ebben a csali-mesében, hogy számon tudjuk tartani az átvitt kecskéket; mert ha a hallgató ezekből csak egyet is elvét, vége lesz a mesének s én egy kukkot se tudok aztán mondani. Vitt egyet, oda ért, letette: visszajött, vitt egy mást, oda ért, kitette; meg visszajött, vitte, - meg oda ért, letette, meg vissza, meg oda, még egyszer, meg egyszer... de még azt is meg kell ám mondanom, hogy ez az ide-oda menés nem volt ám valami nagyon könnyű, mert a túlsó part igen meredek és csúszós volt, s minden kecskét ölben kellett felvinni rajt. De azért a halász újra átjött, megint elvitt egyet, aztán megint...

- A Krisztus szerelmére! - kiáltá fel Don Quijote - mondd ki hát egy szóval hogy átvitte valamennyit, mert ha te is így evezgess egyenként ide meg oda azzal a háromezerháromszázharminczhárom kecskével, el nem végzed harminczhárom esztendeig!

- Hány ment át már eddig? - kérdé Sancho.

- Az ördög jobban tudja! - felelt a lovag türelmetlenül.

- No hát akkor az ördög mondja tovább - viszonzá Sancho - mert én előre megmondtam, hogy mihelyt nagyságod elvétí a kecskék számát, az én mesémnek is azonnal vége lesz.

- No az igaz, hogy ostoba egy mese - jegyzé meg Don Quijote - de hiszen a te eszedtől nem is lehetett mást várni. Azonban az is meglehet, hogy félelmed szakasztotta el meséd szálát, mert az ütések csakugyan nem akartak szünni, s így alkalmasint azok zavarták meg elmédet.

- Az is meglehet - viszonzá Sancho - annyit azonban tudok, hogy az én történetemből nincs több elmondani való, mert annak ott van a vége, a hol az átvitt kecskék számának eltévesztése kezdődik.

Sancho Panza ezzel a sületlen csali mesével mégis csak célját érte. Kihúzta vele az időt a hajnal hasadásaig. Ekkor Rocinante lábairól levette a nyügöt, úgy hogy a nemes paripa már szabadabban tudta mozgatni nyargaláshoz nem igen szoktatott lábait.

Don Quijote látván, hogy Rocinante megszabadult már a varázs alól, ezt a legjobb jelnek tekinté s egyszersmind azt hitte, itt is az ideje, hogy ama rémítő kalandba belebocsátkozzék.

Most már a tárgyakat is világosan ki lehetne venni, s Don Quijote úgy látta, hogy több magas gesztenyefa környezi őket, s ezek okozták amaz áthathatatlan sötétséget. Azonban azt is tapasztalá, hogy a csapdosás még most se szűnik, de annak okát világosan ki nem tudhatá; s nem levén képes magát tovább visszatartóztatni, még egyszer búcsút vett Sanchotól, s meghagyta neki, várjon itt rá legfőlebb három napig, s ha - mint már előbb mondá - még ekkor sem látja visszatérni: bizonyosnak tarthatja, isten úgy akará, hogy életének e rettenetes kalandban legyen vége.

Sancho újra sírva fakadt az érzékeny szavakra, a mi viszont gazdáját is meghatotta, azonban attól mégis tartózkodott, hogy valami gyengeséget áruljon el, sőt inkább a mennyire lehetett

szilárdságot színlelve, útnak eredt azon irányban, honnét a vízzuhogás és ütés-zaj felhangzottak.

Sancho gyalog követte, szamarát - jó- és balsorsában rendületlen kísérelőjét - szokása szerint kötőféken vezetve. S midőn ekkép jó darabig mentek ama gesztenye- s egyéb árnyékos fák alatt, egy rétecskére érkezének, mely magas szirtek lábainál terült, melyekről hatalmas vizesés zuhogott alá. A sziklák alján néhány rozszant viskó vala látható, inkább épületromok semmint házak, s most úgy tapasztalák, hogy ama szűnni nem akaró ütések zaja ezek közül hangzik ki feléjük.

Rocinantet nyughatatlanná tette a víz- és ütés-zuhogás, Don Quijote azonban lecsendesíté s halk-léptetve közelíté a házak felé, miközben magát szíve mélyéből Dulcinea kegyeibe ajánlá, kérvén, lenne segítségére e rettenetes utban és vállalatban.

Sancho egy arasznyira sem távozott ura mellől, sőt a mennyire csak tudta, annyira kinyujtotta nyakát, hogy Rocinante lábai közt keresztül kukucsálva, megláthassa, mi az, a mi néki e nagy aggodalmat és rémületet okozza. Alig mentek újabb száz lépésnyire, midőn az utnak kanyarulatánál egyszerre kiszült, a maga tiszta valóságában, mi okozta hát azt a borzasztó s őket oly szerfölött elrémítő zajt, mely az egész éjszakán át rettenetesben tartá szívöket. Az bizony nem volt semmi más, mint egy kallómalomnak hat kótisa (kalapácsa) melyek váltakozó ütésétől ama zaj származott.

A mint ezt Don Quijote meglátta, elállt a szava s az egész ember oda lett. Sancho ránézett, s látta, hogy mellére horgasztja fejét, mintha restelné a dolgot.

Don Quijote hasonlókép Sanchora tekintett s észrevette, hogy a két arcza majd kipukkad a torkába szorított nevetéstől, mit alig tudott már elfojtani; s ő maga bármennyire elkomolyodott is, meg nem állhatá, hogy Sancho láttára fel ne kaczagjon. Sanchonak se kellett több; már erre elröhögte magát ő is, de oly rettenetesén, hogy öklével kellett tartania mind a két vékonyát, nehogy nevetésben megpukkadjon. Négyszer hagyta abba s még ötödször is újra rá kezdé ugyanoly rohamosan mint legelőször, mit aztán végre Don Quijote még is megsokalt s vitette az ördöggel, kivált midőn amaz - mintegy gúnyolódva - így szóla:

- Tudnod kell, Sancho barátom, hogy én hőstettek végzésére s nagy diadalok kiküzdésére születtem - s ily módon ismétlé Don Quijote minden vagy legtöbb szavát, melyeket gazdája akkor ejtett, mikor a félelemgerjesztő ütések legelőször meghallották.

Látván, hogy Sancho gúnyt üz belőle, Don Quijote oly méregbe jött s annyira fellobbant, hogy a dárदारudat felragadta, kettőt vágott vele Sancho vállára de akkorát, hogyha e két ütessel nem vállba, hanem fejbe kólintja: bérét akár meg se adja néki, ha csak örököseinek nem.

Látta Sancho, hogy az ő tréfája mily nagyon zokon esik urának, megijedt, hogy a dolog még komolyabbá is lehet, a minek elkerülése végett tehát így szóla:

- Csillapuljon, nagyságos uram, Isten a tanuságom, csak tréfáltam!

- Ha te tréfálsz is, én ugyan nem tréfálok - viszonzá Don Quijote - s ám mondja csak, tréfás uracskám, azt hiszi talán, ha ez nem kalló-kótis, hanem más valami veszedelmes kaland: nem lett volna talán annyi bátorságom, hogy bele vágjak és véghez vigyem? Avagy kötelességem-e nékem mint kóbor lovagnak megkülönböztetni a hangokat s tudni valjon kalló malomtól származnak-e vagy sem? Egyébiránt, hogy is volna ez lehetséges mikor szent egy igaz, hogy ilyet soha életemben nem láttam, míg te bizonyára eleget, minthogy alacsony paraszt lévén, ilyenek közt születél és nevelkedtél. S ha nem hiszed, ám változtasd e hat kalapácsot megannyi óriássá s hozdad őket szembe vélem egyenként vagy egyszerre valamennyit, s ha mindnyájokat földre nem terítem, akkor ám üzz gúnyt belőlem tetszésed szerint.

- Hagyjuk ezt, jó uram, - viszonzá Sancho - én pedig bevallom, hogy tréfámmal túl mentem a határon, de mivel már kibékültünk, szabad talán azt kérdenem, csak ebben marad-e ez az egész dolog?

Don Quijote nem értette hová czéloz.

- Mindig azt hallottam - folytatá Sancho - a kit az úr szeret, azt megdorgálja. Azt is tudom, hogy a nagy urak egy-egy feddő szó után egy-egy nadrágot szoktak adni szolgálóknak; hanem azt már nem tudom, hogy egy-egy hátba vágás után mit szoktak adni, ha csak a kóbor lovagok szárazföldön lévő szigeteket vagy holmi fia-királyságokat nem adnak.

- A koczka úgy fordulhat - mondá Don Quijote - hogy mindaz a mit említettél megvalósúl. Bocsásd meg azért a mi történt, van eszed s tudni fogod, hogy az első felgerjedés fölött nincs az embernek hatalma. Mostantól fogva pedig tartsd meg azt az egyet, hogy ezentúl mérsékeld magadat s ne beszéljess velem annyit, mert valahány lovagregényt olvastam s pedig számát sem tudom, egyetlen egyben sem találtam azt, hogy fegyvernök annyit beszélgetett volna urával mint te a tieddel, s nem tagadhatom, hogy ezt mind neked, mind nekem magamnak hibául kell felrónom; neked, mert nem tisztelsz eléggé, magamnak, hogy nem tudom tekintélyemet eléggé fentartani. Ennek tehát a mai naptól kezdve vége legyen. Nagyobb tisztelettel kell egymás iránt viseltetnünk s nem szabad egymást gúnyolnunk, mert ha én valamikép még egyszer megharagszom rád, meg lehet, hogy a korsónak nyaka törik.

Sancho, kinek vállán az előbbi ütés még most is sajgott, elhitte ezt a fenyegetést, s azért azt tartotta legnagyobb bölcseségnek, hogy szép csendesen hallgatott.

XV. FEJEZET.

Mambrin sisakjának meghódítása.

E közben az eső cseperegni kezdett és Sancho szerette volna, hogy a kalló-malom alá vonuljanak. Don Quijote azonban a megesett tréfa után annyira haragudott az egész épületre, hogy még csak a tájára se akart nézni; így tehát az útról jobb kéz felé letérve, más irányban haladának tovább, mint a merről tegnap jöttek.

Nem nagyon sokára ezután Don Quijote egy lovas embert vón észre, ki a fején valami csillogó tárgyat viselt, mely úgy tündökölt mintha aranyból volna. Alig pillantá meg ezt s Sanchohoz fordulva rögtön így szóla:

- Ugy látszik énnekem, Sancho, csakugyan nincs oly példabeszéd, mely igaz ne volna, mert valahány ilyes mondat csak köz szájon forog, az mind a tapasztalásból van merítve. Ily igaz főleg az, mely azt mondja: „Ha egy ajtó zárul, másik ajtó tárul.” Ezt pedig azért mondom, mert ha a múlt éjjel a sors elzárta amaz általunk keresett kaland ajtaját s kijátszott a kalló-malommal: most egy sokkal jobb és bizonyosabb kalandét oly tágasan kitarja előttünk, hogy ha be nem lépnék, a legnagyobb hibát követném el, melyet aztán sem a kallómalom fel nem ismerésével, sem az éj sötétségével nem menthetnék. Ime, ha nem csalódom, egy férfiú jó szembe vélünk, kinek fején a Mambrin sisakja van, melyről a mint tudod, megesküdtem, hogy hatalmamba kerítem.

- Jól vigyázzon nagyságos uram, mit mond, de még jobban arra, mit akar - mondá Sancho - mert nem szeretném, ha megint kótisokat fognánk, a mik kezünket egészen összekallanák.

- Vigyen a manó, ember, - viszonzá Don Quijote - mi köze e sisaknak a kótisokhoz?

- Én nem tudom - felelt Sancho - hanem ha szabad volna annyit beszélnem, a mennyit azelőtt szoltam, tudnék egy-két olyan okot felhozni, a mivel bebizonyíthatnám, hogy nagyságod megint csalódik.

- Én csalódnám, te sehonnai kétkedő! - kérde Don Quijote ingerülten - hát vak vagy-e, hogy nem látod azt a lovagot, ki almás szürke ménen közelít felénk s fején arany sisakot visel?

- Én mindössze is csak annyit látok - viszonzá Sancho - hogy egy ember tart felénk szakasztott olyan szürke számaron mint az enyim s valami fényeset visz a fején.

- Épen ez a Mambrin sisakja - mondá Don Quijote - eredj félre s hagyj magamra vele, majd meglátod, hogy időkimelés végett minden szó nélkül, mily gyorsan bevégezem e kalandot, melyben enyimmé lesz az a sisak, melyre oly nagyon vágyakoztam.

- Van eszem, hogy félrevonúljak - mondá Sancho - de még egyszer is azt mondom, hogy széna legyen s ne szalma.

S azzal Sancho csakugyan félrevonult, míg Don Quijote meg egész erővel támadásra készült.

A mi pedig a Don Quijote képzelte sisakot, paripát és lovagot illette, az egész dologban ennyi volt az igaz: két falu állt a környéken, de az egyik oly kicsiny, hogy sem gyógyszerért, sem külön borbélyt el nem tarthatott, míg a szomszédságban levő másik faluban meg volt mindakettő s így a nagyobbik falu borbélyja szolgálta ki a kisebbet is, ha eret kellett vágni valamely betegen, vagy meg kellett valakit borotválni. A borbély most is ily járatban volt s természetesen magával vitte réztányérját is. Az eső azonban épen jöttkor eredvén meg, a borbély kimélni akarta új kalapját s fejére tette esernyő gyanánt a réztányért, mely a milyen fényes volt, csillogása félmérföldnyire is ellátszott. Szürke számaron jött, s ez volt az, a mit Don Quijote almásszürke paripának, lovagnak és aranysisaknak tartott, a mint általában szokása vala mindent a mit látott meggondolatlanul annak keresztelni el, a minek hóbortos lovagoskodása és kificzamodott eszejárása képzelték.

Mikor tehát a szegény lovag egészen közelökbe ért: Don Quijote se szólt, se beszélt, hanem a Rocinantétól kitelhető egész sebességgel dárdaszegve neki rontott azon szándékkal, hogy keresztülszúrja. Mikor azonban odaért hozzá, nyargalása hevedességét meg nem szakasztva, rákiáltott:

- Véd meg, gyáva teremtés, vagy add ide önként, a mi jogosan engem illet!

A borbély, ki ily váratlanul látta magára rontani e kisértetet, nem menekülhetett másként a dárdanyél szúrásától, minthogy egyszerűen levetette magát szamaráról. Azonban alig érte a földet, rögtön talpra szökött s könnyebben akármi szarvasnál, ugy neki iramodott a síkságnak, hogy a szél se ért nyomába. A réztányért ott hagyta a földön, a minél Don Quijote nem is kivánt egyebet s kalandjával teljesen meg volt elégedve.

Megparancsolá Sanchonak, vegye föl a földről a pogány által elejtett sisakot. Sancho odament, fölvette s így szóla:

- Bizony isten, takaros egy réztányér; testvérek között is megér egy egy tallért mint annak a rendje.

Azzal odaadta urának, ez pedig rögtön fejére tette s ide-oda forgatta, a sisakrostélyt keresve; minthogy pedig nem találta, így szóla:

- Kétségtelen, hogy annak a pogánynak, a kinek számára e híres érczsüveget először kovácsolák, bizonyára igen nagy feje lehetett; a legsajnosabb azonban az, hogy a fele hiányzik.

Mikor Sancho hallá, hogy a réztányért érczsüvegnek nevezik, nem tudta megállani a nevetést; azonban urának haragja jutván az eszébe, azonnal félbeszakasztá kaczagását.

- Mit nevetsz? - kérde Don Quijote.

- Hogy ne nevetnék - viszonzá amaz - ha elképzelem, milyen nagyfejű lehetett az a pogány, a kié ez a sisak volt, mely szakasztott olyan, mint valami borbély réztányér.

- Tudod mi az én nézetem, Sancho? Ama bűvös sisak e jeles darabja esetleg bizonyosan olyan ember kezébe jutott, a ki becsét sem felismerni, sem méltányolni nem tudta, s meg sem gondolva mit cselekszik; látván, hogy szinaranyból van, a másik felét bizonyosan összeolvasztotta, hogy értékesítse, a fennmaradt feléből pedig ezt készíté, mely, a mint mondd, csakugyan borbélytányérnak látszik. Egyébiránt bármint legyen is, engemet, a ki becsét ismerem, ez mind nem zavar; a legelső faluban, a hol kovácsot találunk, átalakíttatom, még pedig úgy, hogy ritkítani fogja párját a világon. Addig pedig úgy viselem, a mint van, mert jobb valami a semminél s ez már magában is elegendő lesz, hogy bármely kőzapotól megvédelmezzem.

A mig Don Quijote a réztányért illegette fejére, addig azonban Sancho szeme is megakadt valamin! Ez pedig nem volt csekélyebb, mint a borbély szamarának ujdonatúj sallangos nyeregszerszáma, a mibe Sancho Panza mód nélkül beleszeretett.

A szamarát, azt nem adta volna oda a borbélyéért, de arra a cifra, takaros új szerszámra úgy fájt a foga, hogy majd a szíve szakadt meg érette. Meg is kérdezte Don Quijotétól, szabad-e ezt az ő avult, kopott nyeregszerszámaival fölcserélnie? Don Quijote a párbaj törvényeinek értelmében azonnal fölszabadítá rá, s így az özvegyek és árvák e védelmezői, a szükségben lévők gyámolítói, az elnyomottak e támaszai, egy ártatlan becsületes borbélyt ilyen módon, oly szépségesen kifosztának igaz tulajdonából, hogy a lovag a réztányért vette el tőle majdnem élte árán, semmiért; a fegyvernök meg a szamar új nyeregszerszámát egy olyan kopottért, hogy a kettő között ég és föld volt a különbség. Ezen zsákmánnyal aztán boldogan tovább vonultak, Don Quijote öröme gerjesztve Mambrin sisakjának birhatása, Sancho Panza meg a sallangos gyönyörű szerszám által, melyről nagysokáig még a szemét sem tudta levenni.

A kalandot csak a szegény borbély átkozta egyedül, a ki úgy elinalt, hogy még talán a saját falujában sem mert volna megállani, ha mások meg nem állítják. Ide szépen haza ballagott aztán a szamar is magától, s beállt szokott helyére az istállóba. Gazdája észrevette csakhamar a szerszámcsere s a mennyire sajnálta veszteségét, annyira szidta és átkozta is a gonosz rablókat, kik ezt a sok istentelenséget elkövették.

XVI. FEJEZET.

*Hogyan adta vissza Don Quijote számos szerencsétlenség szabadságát,
a kiket erőnek erejével oda vittek, a hová menni nem akartak.*

Don Quijote még egyre a nagy szerencsén jártatá eszt, hogy a Mambrin sisakját megkerítheté, s hogy mennyire elősegíti ez most már legyőzhetetlenségét, mikor egyszerre felvetvén szemeit, azt látta, hogy azon az úton, a merre ők mennek, mintegy tizenkét ember jött gyalog, nyakukon egy hosszú lánczczal oly szoroson egymáshoz fűzve, mint valami olvasó szemei s mindnyájan kézbilincsel valának terhelve. Kiséret gyanánt két férfiú jött velök lóháton, kettő pedig gyalog. A lovasok fegyvere kard volt, az egyik gyalogé puska, a másiké dárda.

Mikor Sancho Panza e csoportot megpillantá, így szóla:

- Ezek bizonyosan gályarabok, kiket a király kényszermunkára ítelt s viszik őket a gályákra.

- Kényszermunkára? - kérdé Don Quijote - s szabad-e a királynak valakit munkára kényszeríteni?

- Azt nem kutatom - mondá Sancho - hanem ezeket az embereket gonosz tetteikért arra ítélték, hogy a gályákon akarva nem akarva szolgáljanak.

- Már akárhogy s mint legyen, de ezen embereket erőszakosan viszik s nem mennek szabad tetszésök szerint!

- De nem ám! - viszonzá Sancho - hajtják őket s még pedig oda, a hová ugyan senki sem kívánkozik.

- Így tehát, - folytatá gazdája - itt a legkinálkozóbb alkalom tárul fel előttem, hogy hivatásomat gyakoroljam, a kényszert megtörjem s a nyomorultakat segítsem és gyámolítsam.

- Az Isten mentsen meg! - kiáltá fel Sancho megrémülve - csak nem akar nagyságod a büntető igazsággal szembeszállani?

De már ekkor a gályarabok csoportja oda érkezék s Don Quijote udvarias szavakkal kérte fel a kísérőket, mondanák meg és értesítenék őt azon ok vagy okok felől, miért viszik ez embereket s miért ily módon magokkal?

A lovas örök egyike azt felelte: ezek gályarabok, kik a király hatalmába jutottak, kiket most büntetésül a gályákra visznek, kik felől azonban ő egyebet sem nem akar, sem nem is tud mondani.

- Én azonban - viszonzá Don Quijote - mindegyiktől magától szeretném hallani részletesen, mi okozta ezen szerencsétlenségöket?

A mondottakhoz még több s oly illedelmes szavakat csatolt, hogy a másik lovas ör végre így válaszolt:

- Akkor hát lépjen közelebb nagyságod, s kérdezze meg őket magokat, ők majd elmondják ha akarják; egyébiránt hiszem, hogy megteszik, mert az ilyen csöcselék ép oly kész a gonosz-ságot elkövetni mint el is beszélni.

Don Quijote csakugyan fel is használta ezen engedelmet. Odalépett a rabokhoz s elkérdezte tőlök sorsukat, azok pedig annyi szemtelenséggel mesélték el történetüket, a mi legnagyobb részt lopásról meg pénz sikkasztásról szólt, mintha mindnyájan ki tudja minő jeles dolgokat cselekedtek volna, a mikért most ártatlanul szenvednek

Legvégül, valamennyi után egy körülbelül harmincz éves ember következett, a ki oly kancsal volt, hogy egyik szeme mindig a másikra nézett. Bilincsei tetemesen különböztek a többiekétől, sokkal sulyosabb lánczot viselt kezén, lábán mint társai. Don Quijotenak azonnal feltűnt e körülmény s mindjárt meg is kérdezte miért van ez az ember ily nagyon is meglánczolva. Az egyik ör erre azt válaszolá: azért mert ennek egy magának több a bűne mint a többieké összevéve, s ez oly vakmerő, ügyes, találékony eszű gonosztévő, hogy bárha így viszik is fogva, tartanak tőle, hogy mégis megszökik.

- Mily bünt követett el tehát? - kérdé Don Quijote - hogy még sem bűnhődik egyébbel mint a gályarabsággal?

- Tíz évre megy oda - viszonzá az ör - a mi annyi, mint polgári halál. Szükségtelen egyebet tudni róla mint hogy ez a jó ember az a híres Gines de Pasamonte, vagyis más néven Ginesillo de Parapilla.

- Biztos úr - vágott közbe a semmirekellő, mintha sértve érezte volna magát - kikérem magamnak a tulajdon és keresztnevek elcsufítását. Az én nevem Gines, nem pedig Ginesillo,

családomé meg Pasamonte s nem Parapilla, mint ön mondja. Seperjen csak mindenki előbb a maga háza előtt, az is elég dolgot ad.

- Csak ne oly fenhangon, országos gazember! - förmedt rá a biztos - mert majd akarata ellenére is elhallgattatom.

- Ugy látszik - viszonzá a gályarab - az ember csakugyan kénytelen odamenni, a hová az isten akarja; de jöhet idő, hogy megérti még valaki, valjon engemet Ginesillo de Parapillanak hívnak-e vagy sem?

- S hát nem annak hívnak-e, semmirekellő? - kérdé az őr.

- Igen, annak hívnak - viszonzá a fegyencz - hanem lesz rá gondom, hogy ne hívjanak annak, akárhogy történjék is. Most pedig lovag úr, ha valamivel meg akar segíteni bennünket, adja ide s azután menjen isten hírvél, mert valóban unalmas már, hogy ennyit füteti más emberek élete történetét. Ha pedig az enyimet ismerni akarja, tudja meg, hogy én Gines de Pasamonte vagyok, a ki saját kezemmel megírtam életemet.

- Az igaz - mondá a biztos - csakugyan leírta életrajzát úgy, hogy jobban sem kell, s elzalogosította a börtönben kétszáz tallérért.

- S ki is szándékozik váltani - mondá Gines - ha kétszáz aranyért volna is elzalogosítva - s ki is fogja adni nyomtatásban.

- S reményli, hogy lesz olvasója? - kérdé Don Quijote.

- Zsiványtörténetnek, meg lovag-regénynek mindig akad elég bolondja - vágott közbe a biztos, a ki úgy látszék eléggé művelt s olvasott ember volt.

E szavai azonban olajat töltöttek a tűzre. Don Quijote a harag neheztelő pillantását lövelte rá, majd a lánczra fűzöttekhez fordulva így szólt:

- Mind abból, a mit tőletek hallottam, kedves testvéreim, azt vettem ki, hogy ámbár bűneitekért fenyítetek: azon büntetést, melyet ki kell állnotok nem szívesen szenveditek s igen kedvetlenül és akaratotok ellenére mentek oda, a hová rendelték; s nem lehetetlen, hogy ha más körülmények között születtetek volna, talán ti is egészen másokká lestek. Minden oly világosan áll immár lelkem előtt, hogy azt sugallja, arra int, sőt arra kényszerít, hogy az irányotokban tanúsítandó példa által bizonyítsam be, mi végre küldött engem a menny e világra s miért álltam én azon lovagrendbe, melynek történetei talán nem is oly silányak, mint némely emberek gondolják. Minthogy azonban tudom, az okosságnak az az egyik szabálya, hogy a mit jó móddal el lehet érni, ne akarjuk elérni gonosz módon: én kérem szándékozom ezen őrző és biztos urakat, legyenek oly szívesek s oldjanak fel benneteket és hagyjanak menni békével. A király nem fog hiányt látni olyanokban, a kik készebbek szolgálatába állani, azt pedig nagy keménységnek tartom, hogy rabokká tegyék azokat, kiket isten és természet szabadokká alkottak. S mi több, tisztelt őrizők - tevé hozzá ezekhez fordulva - ezek a szegény emberek ti ellenetek semmi rosztat el nem követtek. Maga feleljen mindenki a maga bűnéért. Van isten a menyben, a ki nem hagyja a rosztat büntetlenül, a jót jutalmazatlanul, az pedig épen nem illik, hogy tisztességes emberek hóhérai legyenek más oly felebarátaiknak, kik ő ellenök semmit nem vétettek. Ezt egész tisztelettel és szelidséggel kérem, s hogy - ha beteljesítetek - legyen miért köszönetet mondhatnom. Ha azonban jó szántotokból meg nem teszitek: ez a dárda s ezen kard, karomnak hatalmával, erőszakkal fog rá kényszeríteni benneteket.

- Csókolni való ostobaság! - viszonzá a biztos - igazán jó tréfa, melylyel uraságod fecsegése végződik, azt kívánni, hogy a király fegyenczeit szabadon bocsássuk. Mintha bizony hatalmunkban állna elbocsátani őket, vagy hatalmában önnek, hogy nekünk ezt parancsolja.

Menjen az úr isten hírével a maga útján, igazítsa helyre fején ezt a borbély-tányért és ne keresse a háromlábu kacska-macskát.

- Te magad vagy a kacska meg a macska, te csacska! - kiálta fel Don Quijote, s a szót nyomban tett követte, a mennyiben oly gyorsasággal rohanta meg amazt, hogy mielőtt a megtámadottnak ideje lett volna védelmi állásba helyezkedni, már akkor Don Quijote, gonosz sebet ejtve rajta, dárdájával a földre taszította.

Szerencséjére egészen jól szemelte ki ellenfelét, mert ez volt az, ki puskát hozott magával. A többi örök alig tudtak hová lenni meglepetésökben e váratlan támadásra; mikor azonban magokhoz jöttek, a lovasok kardot rántának, a gyalog dárdát szögezett s rárohantak Don Quijotera, ki teljesen nyugodtan várta be őket s bizonyára nagyon pórul jár vala, ha a gályarabok, látva a szabadulásra kínálkozó alkalmat, ezt meg nem ragadják s tördelni nem kezdik bilincseiket. A nagy zűrzavarban az örök majd a fegyenczekhez szaladtak, kik lánczaikat oldozák, majd Don Quijotéra rohantak, ki őket ostromlá, s így aztán a célztalan kapkodásban semmi sikerest nem végeztek.

Sancho, ura példáját követve, Gines de Pasamontenek segített az oldozkodásban, ki aztán a legelső is volt, ki szabadon és minden akadály nélkül állt a mezőn s azonnal rárohanva a földre terített biztosra, ettől elvette kardját és puskáját, mely utóbbit majd az egyik, majd a másik örre emelve, azonban egyikre sem sűtve el, a térséget csakhamar megtisztította az öröktől, kik futamodásban kerestek menedéket, részint Pasamonte puskája, részint azon kőzapor elől, melyet a már szabadokká lett gályarabok feléjük zúdítottak.

Sanchot nagyon elszomorítá ez a dolog, mert úgy vélte, hogy a megfutamodottak azonnal feljelentik az esetet a Santa-Hermandad-nak⁷, mely a félrevert harangok jeladására, azonnal keresésére kél majd a fegyenczeknek. Közölte is urával ezen aggodalmát s kérve kérte, álljanak ismét rögtön odább s rejtőzzenek el a közel lévő hegyes vadon sűrűjébe.

- Jó, jó - mondá Don Quijote - de én tudom, hogy most mit kell cselekednem.

S ezzel magához hívta a gályarabokat valamennyit, kik már szerteszt csapongtak, miután a biztost egész bőrig kifosztották. Most azonban visszatérvén, körülfogták Don Quijotét, megtudni mi a kivánsága.

Ez pedig így szólott:

- Tisztos rendű emberekhez az illik, hogy hálások legyenek az elvett jótéteményekért, míg a hálátlanság azon bűnök egyike, melyek istent leginkább sértik. Ezt pedig azért mondom, uraim, mert saját szemetekkel tapasztalhatátok, mit köszönhetek énnekem. Jótetem díjául azt kívánom, sőt azt rendelem: vegyétek föl e lánczokat, melyektől nyakatokat megszabadítám s induljatok rögtön Toboso városába s jelentkezzetek ott Dulcinea del Toboso kisasszony előtt s mondjátok meg néki, hogy az ő lovagja, a Bús-képü köszönti. Azután pontról pontra beszéljete el mindent a mi e híres kaland alkalmával történt, míg az oly forrón óhajtott szabadságot visszanyertétek. Ha ezt megtettétek, akkor aztán mehettek, a merre kedvetek tartja.

A gályarabok nevében Gines de Pasamonte felelt ekképen:

- A mit nekünk nagyságod, a mi urunk és szabadítónk parancsol, azt teljes és tökéletes lehetetlenség betölteni, mert mi csoportosan nem járhatunk az utakon, hanem csak egyenként, magánosan, s akkor is kiki arra, a merre néki legczélszerűbbnek látszik, és ha kell, be egész a földnek gyomrába, hogy a Santa-Hermandad meg ne találja, mely kétségkívül azonnal utnak ered a mi keresésünkre. A mit nagyságod cselekedhetik s igen helyes is lesz, ha megcselekszi, ez az, hogy ama hódolatot és megjelenést Dulcinea del Toboso úrhölgy előtt fordítsa át egy

⁷ Szóról-szóra: Szent-Testvérség. Spanyolországban egy időben ez volt neve a rendőrségnek, mely rendes katonaságból, de egyszersmind polgárokból is állott. Gy. V.

bizonyos számú áldás és jó kívánságra a mit nagyságodra mondanunk kelljen, s a mit el lehet végezni mind éjjel, mind nappal, futva vagy pihenve, békében mint háborúban. Azonban azt gondolni, hogy mi készek leszünk visszatérni az egyiptomi húsos fazekakhoz, vagyis más szavakkal, lánczainkat felvéve Toboso felé utra kelni: ez annyi volna mint azt hinni, hogy most éjszaka van, holott nem múlt még reggeli tíz óra, s ezt kérni tőlünk annyi, mint körtvélyt kívánni a szilfától.

- Akkor hát esküszöm - kiálta fel Don Quijote haragra lobbanva - te silány ficzkó, Don Ginesillo de Parapillo, vagy mi neved, hogy te magad fogsz menni, még pedig kezeden, lábodon és nyakodon minden lánczoddal.

A különben sem valami türelmes természetű Pasamonte (ki egyébiránt már előbb is látta, hogy Don Quijote elméje nem tökéletes, mint a ki képes volt oly balgaságra, hogy az ő szabadon bocsátásukat kérje) ily sérelmes módon támadtatván meg, egyet kacsintott társaira, mire ezek szanaszét oszolva oly közáport zúdítának Don Quijotera, hogy ha még annyi keze volt volna is, nem vala képes magát pajzsával eléggé védelmezni; a szegény Rocinante pedig oly keveset hederíte a sarkantyúra, mintha valóságos érczből öntött ló volna. Sancho a szamár mögé vonúlt s ezzel védte magát a közápor ellen, mely mindkettejökre aláomlott.

Don Quijote sehogyse tudta magát úgy elpajzsozni, hogy isten a megmondhatója hány meg hány kavics ne üsse oldalba s pedig oly erősen, hogy végre is földre terült. Alighogy leesett, az egyik gonosztévő mindjárt ott termett nála, lekapta fejről a réztányért s három négyszer jól hátba vágta vele, ugyanannyiszor a földre is odacsapkodta, minek folytán majdnem darabokká tört.

Megfosztották felöltőjétől, melyet a pánczél fölött szokott viselni, de lehúzták volna még az alatta lévő ruháját is, ha a pánczél nem akadályoztatja.

Sancho szürét elvették s kifosztották mindenéből, jó szerencse, hogy még a szamarát meghagyták. Utóbb azonban ez is odalett. Mikor a hadi zsákmányt egymás közt felosztották, ment kiki a maga útján, sokkal nagyobb gondja lévén arra hogyan rejtőzhetik el a rettegett Santa-Hermandad elől, semmint arra, hogy lánczaikat felvegyék s Dulcinea del Toboso kisasszony elé menjenek tisztelkedni.

Csupán a szamár és Rocinante, Sancho és Don Quijote maradtak ott a harczmezőn; a szamár lekonyított fejjel, elgondolkozva s néha egyet-egyet legyintve fülével, mintha úgy vélné, hogy még most sincs vége a köviharának, mely előbb fülei körül süvöltött, Rocinante ura mellett feküdt elnyulva, minthogy az egyik köcsapás őt is földre terítette; Sancho egy ingben, a Santa-Hermandadtól remegve; Don Quijote pedig magán kívül a harag miatt, hogy épen azok bántak vele ily rútúl, kiket oly nagy jótéteményben részesített.

XVII. FEJEZET.

Don Quijote a vadonban.

Annak láttára, hogy a hálátlan gonoszok mily rútúl bántak vele, Don Quijote ezen szavakkal fordult fegyvernökéhez:

- Mindig azt hallottam, Sancho, hogy a ki a csőcselékkel jót tesz, mintha csak vizet hordana a tengerbe. Ha szavaidnak hiszek, megkimélem magamat e keserűségtől. Most azonban megtörtént már; túrjuk békével, ezentúl pedig legyünk óvatosabbak.

- Akkor lesz nagyságod óvatosabbá mikor én törökké - mondá Sancho. - De minthogy az imént azt mondta, ha nekem hisz, megkímélte volna magát e veszedelemtől: hiszen nekem most és még nagyobb veszedelemtől fog megmenekülni. Mert azt bizonyomra mondhatom, hogy a Santa-Hermandad-val nem lehet ám lovagoskodni, mert az nem ad egy batkát sem a világon lévő minden kóbor lovagért, s nekem már is úgy látszik mintha nyilai itt süvöltöz-
nének fülem körül.

- Mert gyáva még a lelked is, Sancho - mondá Don Quijote. Nehogy azonban azt mondd, hogy én makacs vagyok és sohase követem tanácsodat: most az egyszer elfogadom s elkerülöm azon veszedelmet, a melytől oly nagyon szepegsz. De csak is azon egy feltétel alatt, hogy sem életedben, sem haláloedban soha senkinek ne mondd, mintha én talán féltemben, nem pedig a te rimánkodásodra vonultam volna vissza s kerültem volna ki e veszedelmet; ha mást mondasz, rútul hazudsz s én egyszer mindenkorra kijelentem, hogy hazudsz, vagy hazudni fogsz valahányszor csak azt mondd vagy gondold. Most pedig egy szóval se mondj ellent, mert ha csak gondolatban képezed is, hogy én akármely veszély elől, főleg pedig a mostani elől, melyben csakugyan lehet az ijesztésnek némi árnyéka, félelemből menekszem: akkor meg sem moccanok innen, hanem bevárom egyesegegyedül nemcsak a Santa-Hermandad-t, hanem Israel tizenkét törzsökének minden testvéreit, és a hét Makkabäust és Castort és Polluxot s a világ valamennyi testvéreit és társulatait.

- Señor - viszonzá Sancho - a visszavonulás nem megfutas, sem a bevarás nem okosság, ha a veszedelem nagyobb semhogy a menekvést reményleni lehetne; a bölcs ember ma gondoskodik a holnapról s nem tesz mindent egyszerre kockára.

S tudja nagyságod, hogy bárha én csak egyszerű paraszt ember vagyok belém is szorult ám valami abból, a mit természetes észnek neveznek. Azért tehát ne bánja, hogy tanácsomat elfogadta, hanem üljön fel nagyságod Rocinantera ha tud, ha pedig nem tud, én majd felsegítem s aztán kövessen engemet, mert az én eszem azt sugja nekem, hogy ez idő szerint nagyobb szükségünk lesz lábunkra mint kezünkre.

Don Quijote lóra ült minden felelet nélkül, Sancho pedig szamarára kapván elől ment s így léptek a közelökben fekvő Sierra Morena hegység egyik vadon-erdős ágába, Sanchonak az levén a terve, hogy az egész hegységen átvonuljanak Viso vagy Almodovar del Campo felé s néhány napig e vadonban rejtőzzenek, hogy senki rájuk ne találhasson, ha a Santa-Hermandad keresésökre indul.

Sancho Panza azt hitte, hogy hatalmas menekvési tervet koholt; de jaj, meg sem álmodta, hogy mi minden fog velök e zordon, vad magányban történni! Pedig történt, s mi több, legelőször is véle magával. Meg nem állhatjuk, hogy a nevezetes eseményt azonnal el ne mondjuk.

Sancho annyira félt a Santa-Hermandad üldözésétől, hogy azon az egész napon meg sem álltak, hanem késő estig mindig mentek a sziklás, hegyes vidék úttalan útain. Igen óvatosan kellett léptetniök s így sem nagyon messzire nem haladhattak, sem arra sem értek rá, hogy nagyon gyakran visszatekingessenek. Nem is vették észre, hogy valaki utánok lopózik. Gines de Pasamonte volt az. Mikor aztán az esthomály beállt a hegyek között, egy szikláktól környezett völgyecske mélyén elvonult a két menekvő lovag, kiket, bárha reggel óta mit sem ettek, most az egyszer inkább bántott az álom mint az éhség.

- Aludnunk kell, hogy utunkat mennél hamarább tovább folytathassuk - mondá Sancho - de aludnunk csak a nyeregben szabad. Gonosz vidék ez uram, s ha leszállunk paripáinkról, annyi mint bizonyos, hogy bárha a legmagasabb tölgyfa koronájára kötjük is fel, holnap reggelre még onnan is lelopják. De ha a nyeregben maradunk, szeretném látni, ki tud és ki mer hozzánk közelíteni.

S csakugyan így is tettek. Don Quijote beleszúrta dárdáját a földbe s nyelét két kezével erősen megmarkolva, arra támaszkodott, Sancho Panza meg ráhajtotta fejét az ujdonatúj, kényelmes nyereg magas kapájára, s nemsokára oly édesen elaludtak, mintha a legjobb vetett ágyon pihennének.

Milyen álmuk lehetett e szokatlan helyzetben s a nap kiállott fáradalmi és aggodalmi után, nem tudom megmondani, de annyi bizonyos, hogy Don Quijote egyszer csak rémítő sírásra és jajgatásra riadt fel álmából, s hallá, hogy Sancho az, a ki kesereg, s hallá, hogy szóról szóra ezt kesergi:

- Oh te, szívem legdrágábbja, saját házamnak szülöttje, gyermekeim játszótársa, feleségem szemefénye, szomszédaim irigysége, terheim megkönnyítője, életemnek fentartója! Hova vittek, hova legyek! Ki lopott el, ki rabolt el?! Jaj nekem boldogtalannak, jaj énnekem nyomorútnak!

Don Quijote tüstént sejté, bizonyosan a szamarat lopták el, s ez az a veszteség, a mely fölött Sancho oly jajgatva kesereg. Meg nem foghatta, ki volt a tolvaj s hogyan vitte véghez gonoszságát.

- Hogy ki volt, azt nem tudom - jajgatott Sancho - de, hogy nagy zsvány lehetett, az bizonyos.

- Letaszított szamaradról? - kérde Don Quijote - s ugy rabolta el?

- Jaj dehogy taszított, dehogy taszított! - viszonzá amaz - hanem alolam, tulajdon két térdem, és a magam két sarka közül lopta ki édes kedves szürkemet.

- Hogy lehet az?! - kiálta fel Don Quijote csodálkozva, - de az eset oly nevetségesnek látszott, hogy majd elmosolyodott kérdésekor.

Sancho egyebet sem tudott mondani mint azt, hogy a mikor hajnaltájban felébredt, szokása szerint nagyot akart nyújtózkodni, de abban a pillanatban recscent s megingott alatta a nyereg, s ő azzal együtt szépségesen a földre zuhant.

- S hol volt a szamár? - kérde Don Quijote.

- Se híre se hamva! - felelé Sancho panaszos hangon.

- Igen, de hát mi tartotta fen a nyeret?

- Négy karó - viszonzá a megkárosult - a mivel furfangosan fel volt póczkolva.

Don Quijote most már megértette az egész csalfaságot. Az ügyes tolvaj négy erős karót hozott magával az erdőből, s ezeket alkalmazá egymásután a nyereg négy sarka alá, úgy hogy Sancho ülve maradt a nyeregben, s még magasabban mint előbb, a szamarat aztán könnyű volt a karók közül kivezetni. Ennyit tehát megtudtak, de az még jó darabig titok maradt előttük, hogy a ki a furfangos csint végrehajtotta, az nem volt senki más, mint a gonosz Gines de Pasamonte, a kit Don Quijote mentett meg a gályarabságtól s a kinek lánczait leoldani épen maga Sancho segítette legjobban.

A szamarát vesztett fegyvernök szomorúságát lehetetlen eléggé leírni; oly szomorú volt, hogy még enni sem tudott. Don Quijote azonban utóbb mégis megvigasztalá, azt mondvá neki, csak legyen nyugton, majd ad ő neki egy írást, a mit váltónak neveznek, arról, hogy Don Quijote otthon maradt öt szamarából, három szamarcsikót szolgáltatassanak ki Sanchonak az egy ellopott helyébe. Így aztán a szegény vesztes mégis csak megvigasztalódott, letörle könyjeit, félbe szakasztá zokogását s megköszönte Don Quijote nagylelkűségét.

Ezen váratlan veszteség kétszeresen nehézzé tette Sanchora nézve a sziklás, hegyi útakon való barangolást. Még az egyenes, sima földön sem volt valami híres gyalogoló, mennyivel

kevésbé itt, a hol majd le-, majd felfelé kellett haladnia, sőt még a szamár nehéz nyergét is magával czipelnie, a mitől semmi áron sem akart megválni. A másik baj pedig az éhség volt. A rablók ugyanis, a mint említettük, elvették tőle zsákká kötött szűrét a belé rakott eleséggel együtt, s így, ha egyszer másszor kecskepásztorokra nem akadnak, a kiktől tejet, sajtot, túrót, s egy-egy darab kenyeret is lehet vásárolni, bizony arra szorultak volna, a mit egykor Don Quijote említett, az erdei gyümölcsökre s a mezei gyökerekre, a mik pedig az étkes Sanchot ugyancsak kevésbé tudták volna kielégíteni.

Harmadnapja barangoltak már czéltalanul a vad országban, midőn Don Quijote egyszerre homlokára ütött tenyerével s nagy fenszóval felkiálta:

- Dicső, szerencsés gondolat, teljesen méltó Don Quijote de la Manchá-hoz!

Sancho Panza bámúlva is, meglepetve is tekintett fel urára.

- Nos? - kérde Don Quijote - nem mondd, nem gondolod legalább magadban, hogy talán az esze ment el gazdádnak és uradnak?

- Az igazat megvallva, körülbelől csakugyan azt gondoltam - viszonzá Sancho őszintén.

- S akkor igen jól gondoltad és igazat gondoltál Sancho - felelt Don Quijote - mert gazdádnak valóban el fog menni az esze, s épen ez a legalkalmasabb hely arra, hogy elmenjen, hogy megbolonduljak, hogy őrjöngjek.

Sancho most már még nagyobb csodálkozással s még sokkal ijedtebben tekintett a lovagra. Már ezt teljességgel nem értette. Don Quijote azonban megmagyarázta:

- Tudnod kell, Sancho - mondá - hogy a legnevezetesebb kóbor lovakok egy-egy időre mindig megőrültek. Elvonúltak a magányba, sanyargatták testöket, nem ettek gyökereknél egyebet, forrásviznél semmi mást nem ittak, s őrjöngésökben vagy szakadatlanul imádkoztak valamely remete barlangjában, vagy neki neki rohantak fejjel valami kemény kősziklának, de sokszor olyan komolyan, hogy majd ketté repedt a koponyájok.

- De hisz ez valóságos örültség, eszeveszettség! - kiálta fel Sancho fejét rázva.

- Persze hogy az - viszonzá Don Quijote - s épen annak is kell lenni!

- De hát mi az ördögért bolondulna meg az ember, a kinek máskülönben helyén van az esze? - kérde Sancho.

- Azért - viszonzá Don Quijote - mert ez által is nevelkedik híre, neve, érdekessége. Az ilyen őrjöngő lovagnak fegyvernőke elmegy sietve a lovag barátaihoz, ismerőseihez, jegyeséhez, elpanaszolja előtte keserves szavakban a lovag szomorú állapotát, vagy talán levelet is visz tőle, a mit akkor irt, mikor józanságától elbúcsúzott. Azok aztán megsajnálják, jajgatnak, siránkoznak fölötte; elmennek, fölkeresik, megtalálják széttépett ruhában, borzas hajjal, kiéhezve, elsatnyulva; nyakába borúlnak, kérik térjen vissza közibök, a lovag nem akar hajtani szavukra, végre nagysokára mégis enged, visszamegy, s akkor van nagy öröm, nagy boldogság és mindenek fölött nagy dicsőség, mert megőrülésének annyira híre ment, hogy még az utcai gyerekek is újjal mutatnak rá s azt mondják: ime, nézzétek csak, ez az a jeles ember, a ki megbolondult.

Sancho a fejét rázta; sehogysem ment az eszébe, hogy még az is dicsőségére válhasson valakinek, ha megbolondul.

Don Quijote azonban annyira beleszeretett ebbe a sületlen gondolatba s az ő főmintaképének a gaulai Amadisnak példájába, ki a lovagregényben hasonló módon tart vezeklést a s z e g é n y s é g s z i k l á j á n, hogy Sancho hiába hozott föl terve ellen akármit is, ő

rendületlenül megmaradt szándékánál. Nem is halasztotta soká kivitelét, mert egyszer csak így szólott szokott áradozó, mesterkélt modorában:

- Ez az a hely, oh egek, melyet kiszemeltem és kiválasztottam, hogy itt sirassam azon boldogtalanságot, melybe ti magatok taszítottatok! Ez az a hely, hol szememnek zápora e kis patakocska vizét meg fogja árasztani és szünni nem akaró sóhajaim folytonosan lengetendik e vad fák leveleit, tanújeléül azon fájdalomnak, mely elkeseredett szívemet kínozza. Oh, bár kik legyetek is ti, e ligetek istenei, kik e lakatlan tájakat választátok hajlékotok helyéül: halljátok meg azon boldogtalan lovag panaszát, kit ádáz sorsának üldözése arra kényszerít, hogy ily rideg magányban jajgasson és keseregjen! Oh ti magános fák, kik mától fogva egyedüliségben társaságomat képezitek, adjátok jelét ágaitok gyengéd lengedezésével, hogy tinektek az én jelenlétem nem alkalmatlan. Oh te én fegyverhordozóm, jó és balsorsomban szeretetreméltó útitársam, jól bevésd emlékezetedbe mindazt, a mit jelenleg tőlem látsz, hogy elbeszélhesd minden barátainak s ismerősimnek, hogy sirassák boldogtalan barátjokat!

E szavak után leszállt Rocinantéről, egy pillanat alatt levette zabláját és nyergét s egyet ütvén hátára, így szóla hozzá:

- Szabadságot ad az, ki maga szabadság nélkül marad, oh paripa, te épen oly híres viselt dolgaidd, mint a mily boldogtalan sorsod által! Menj, a merre akarsz; el a völgyön, át a bérceken, semmi sem gátolja immár futásodat, nyargalhatsz bátran, versenyt futva a szelekkel!

Hanem azt ugyan hiába szabadította fel erre a nagy szaladásra; nem kívánt e szabadságával élni s a mit tett, mindössze is csak az volt, hogy ott egy álló helyben lehajtotta a fejét, s elkezdte a rét jóízű fűvét porczogatni.

Sancho pedig így szólott:

- Már hiszen, Búsképű lovag úr, ha csakugyan azt követeli a kóbor lovagság törvénye, hogy nagyságod megbolondúljon én meg erről levelet vigyek s hirt adjak ismerőseinek: akkor igazán nem kellene Rocinantét szabadon eresztenei, hanem inkább megint megnyergelni, hadd pótolná szegény áldott szürkémnek hiányát. Akármilyen görhes is, mégis csak négy lába van, s rajta hamarabb megtenném az utat, mint gyalogszerrel, mert a mint már több ízben is mondtam: nekem bizony a gyalogolás nem kenyerem.

- Nem bánom, Sancho - viszonzá Don Quijote - tégy, a mit akarsz, szándékod úgy látszik, nem rossz; azért óhajításom csak az, hogy mától számítandó három nap múlva indulj, addig pedig kívánom, lásd meg őrvéremem minden cselekedetét, hogy majd mindenfelé elbeszélhesd.

- De hát mi egyebet szükség még látnom - mondá a furfangos Sancho - hogy akár megesküdjem rá, hogy nagyságod igazán megbolondult.

- Mi egyebet? - kérdé Don Quijote - hát azt, hogy majd letépem ruháimat, szétszórom fegyvereimet, neki rohanok fejjele a kőszikláknak...

- Az Isten szerelméért, csak azt ne tegye! - szakasztá félbe Sancho - az már a bolondságnál is több. Anélkül el lehet nagyságod. Üsse fejét a vízbe, vagy valami olyas puhába, mint a pamut, a többit aztán bízza rám nagyságod, majd mondok én uraknak, asszonyságoknak olyan dolgokat, hogy szemök-szájuk eláll bele.

- Köszönöm jó szándékokat, Sancho barátom - viszonzá Don Quijote - de nem szabad feledned, hogy a mit én cselekszem, az nem tréfa dolog, hanem nagyon is komoly valóság, máskülönbén megszegném a lovagrend törvényeit, melyek a kicsapás terhe alatt parancsolják, hogy semminemű hazugságot ki ne merjünk ejteni ajkainkon! Így tehát az én fejjele való neki-rohanásomnak igaznak, keménynek és tisztességesnek kell lennie, menten minden nyegleségtől és szineskedéstől.

- No, de hát legalább a három napot engedje el nagyságod - alkudozék Sancho - írja meg a levelet mentől előbb, vele együtt a számár-váltót is, hadd menjek aztán haza meg Tobosoba s hadd hozzam el az óhajtott feleletet.

Don Quijote végre ráállt a Sancho kivánságára s egy kis jegyzékes könyvecskét vonva elé kebeléből, abba a következő levelet írta írónnal:

- Fenséges és legmagasb úrnő! A távollét keserűségétől megkeserítve, kívánok neked méznél is édesebb üdvöt, óh, legédesebb Dulcinea del Toboso. Hogy bizonyítsam, mily kész vagyok a legsanyarúbb fáradalmakat is elviselni, visszavonúltam a legzordonabb vadonba s itt küzdök a levegő ég zordonságával, hideggel, meleggel, itt kínozom, itt gyötrom magamat mindaddig, míg kegyelmességedtől határozott parancsolatot nem kapok, hogy színe előtt megjelenjek. Sancho, az én hű fegyvernököm majd elmondja körülményesen, mily szörnyű dolgokat végzek én e magányban, s mindent csak azért, hogy örök hírvé s dicsőségűvé tegyem Dulcinea del Tobosót,

kinek vagyok, míg élek

alázatos szolgája
B ú s k é p ú l o v a g.

- Legvénebb kecském szakállára mondom - kiáltá fel Sancho, mikor a levelet végighallgatá - soha ennél remekebbet nem hallottam. Lánczos-lobogós adta, milyen szépen kikanyarította nagyságod ezt a levelet! S hogyan odaillik aláírásnak az a Búsképű lovag! Igazán, nagyságod maga a megtestesült ördög, és nincs olyan dolog, a mihez ne értene.

- Lovagi tisztem teszi kötelességemmé - mondá Don Quijote - hogy mindenhez értsek, a lópatkolástól kezdve egész a csillagvizsgálásig.

- Most még arra a másik levélre írjon, kérem, egy-két rend írást a három számárcsikóról, de már az alá a maga becses nevét tessék odakörmölni, hogy mindenki ráismerjen.

- Odairni, Sancho, nem odakörmölni - jegyzé meg Don Quijote - bizony illendő lenne, ha a szavakat kissé jobban megválogatnád.

- Legyen tehát irni, nem körmölni - viszonzá Sancho - a mi egyébbiránt mindegy kutya.

Don Quijote most a könyvecske egy másik lapjára ezt a váltót írta:

„Fizessen kegyed, kedves unokahúgom, ezen első számárcsikó-váltómra, Sancho Panza fegyvernökömmnek hármat azon öt közül, melyek kegyed gondjára bízva otthon maradtak; mely három számárcsikónak kifizetését és átadását, ugyanannyi átvettnek fejében rendelem, s a melyek ezen váltóm előmutatójának hiánytalanul átadandók. Kelt a Sierra-Morena bensejében, a folyó évi augusztus havának 22-én. Don Quijote.”

- Most már megnyergelem Rocinantét - mondá Sancho - s aztán indulok.

- De még előbb egy tuczat őrtjögést be kell várnod! - szóla Don Quijote.

- Láttam én már nagyságodtól eleget - ismétlé Sancho előbbi állítását, - hanem nagyobb az annál, hogy ez a hely, a hol nagyságodat magára hagyom, úgy el van rejtve, hogy alig leszek képes újra ráakadni, ha visszatérek.

- Jegyezd meg magadnak jól a tájékoztató jeleket - mondá Don Quijote - abban pedig bizonyos lehetsz, hogy én e vidékről el nem távozom. S lesz gondom arra is, hogy felmenjek a legmagasabb sziklára, s onnan nézek majd szélylyel, hogy visszatértekor megpillanthassalak. Azonkívül nehogy eltévedj és nyomot veszíts, az lesz a legbiztosabb, ha ezekből az itt bőven tenyésző rekettyékből letörsz egy csomót s imitt-amott elejtegeted, míg a tisztásra érsz; ezek aztán határkarókul és útmutatókul szolgálnak majd, melyek hozzám vezetnek, ha visszatérsz.

- Úgy teszek - viszonzá Sancho - s miután jó nyáláb rekettyét levágott, urának áldását kérte, majd mindkettőjüknek nem csekély sírása közben elbúcsúzott tőle.

Felült azután Rocinatera, melyre nézve Don Quijote meghagyta neki, hogy úgy vigyázzon rá, mint a szemevilágára. Majd útnak indult a síkság felé, időről időre egy-egy rekettye-ágot hullatott a földre, a mint gazdája tanácsolá. Ment tehát, habár gazdája egyre kiáltozott, hogy legalább csak egyet-kettőt nézzen meg őrzöngő cselekedeteiből.

A nagy kiáltozásra, valami száz lépésnyi távolságról csakugyan megfordult s oda kiáltá:

- Igaza volt nagyságodnak, hogy szükséges lesz legalább egy bolondságát látnom, ha lelki- ismereti furdalások nélkül meg akarok esküdni.

- Ugy-e mondtam? - kiáltá Don Quijote örömmel, - várj egy kissé, Sancho, meg lesz egy miatyánk alatt.

S azzal pánczéliját, sisakját félrelökve, nekiszaladt, két bakugrást tett a levegőbe, utána buk-fenczet vetett, hogy a föld csak úgy döngött bele, azután meg úgy hányta a cigány kereket, mint a szélmalom vitorlái.

Sanchonak elég volt ebből ennyi. Megfordítá Rocinante kantárját, most már teljesen megnyugtatta afelől, bú nélkül megesküdhettek rá, hogy gazdája csakugyan megbolondult.

XVIII. FEJEZET.

Hogyan járt el küldetésében Sancho Panza.

A levélvivő fegyvernök sok botorkálás s kalandozás után végre valahára kijutott a Sierra Morena rengetegéből, s a mint a síkra ért, megindult valamerre Toboso felé. Másodnap azonban ismerős tájék merült fel szemei előtt. Vendéglő, magas kőfallal kerítve; nézte, nézte mindegyre jobban, végre ráismert, hogy ez ugyanaz a balzsamos fogadó, a hol ama nevezetes éjen oly hatalmasan megrakták őket s őt még ráadásul a levegőbe is fellódították.

Éhes volt kegyetlenül; napok óta nem evett egy falat főtt ételt. Bemenni se mert, félve attól, hogy ráismernek s talán megint megtapogatják az oldalát ott, a hol a multkor még elmulasztották. Ezen kétségekkel tusakodott magában, bemenjen-e vagy ne menjen, midőn egy egészen váratlan esemény szakasztotta egyszerre ketté bizonytalansága tovább szövődését.

Két férfiú lépett ki ugyanis a fogadóból, a kik a tájékon szerteszt tekintettek, mintha az utat kémlelnék. A mint a magas, hosszú lovon a gömbölyü, potrohos kis csatlóst megpillantották: látszék, hogy szóltak egymásnak valamit, majd még jobban szemügyre vették, s aztán az egyik mindjárt oda kiálta:

- Holla, Sancho Panza, hová atyafi?

Sancho úgy megijedt neve hallatára, hogy majd hanyatt esett Rocinanteról. Képzeletében már a lepedőt is látta, a melybe majd ismét belefektetik, hogy aztán újra röpsítsék szárny nélkül. Ebben azonban ez alkalommal nagyon csalódott, mert épen nem roszakaratú ellenséggel, hanem gazdája legjobb indulatú két jó barátjával, a falubeli lelkészszel és Miklós mesterrel, a borbélylyal áll szemközt. Ezen örvendetes esemény láttára nagyobb teher esett le a szivéről, mint az egész Sierra Morena kőszirtjeinek súlya összevéve. Mihelyt ezen sejtelem valóságáról meggyőződött, tüstént odarugtatott hozzájuk, leugrott Rocinantéről s örömeiben, majdhogy sirva nem fakadva ezt kérdezé:

- De hát mit keres itt tisztelendő atyaságod, meg Miklós mester ezen a vidéken?

- Két szökevényt - viszonzá a lelkész jóindulatú mosolygással, - a kik egyikét Don Quijotének, másikat meg Sancho Panzának hívják. Az egyiket hálaistennek ime megtaláltuk, de hát a másik hol van?

Sancho Panza erre hegyről tövire elmondta Don Quijote utóbb viselt dolgait, a mik a Sierra Morenába való elvonulást tették tanácsossá, hol azonban ura a lovagrend törvénye szerint egy időre kissé megbolondult, s ott kell nekie őrjöngenie míg Señora Dulcinea del Toboso meg nem engedi, sőt meg nem parancsolja, hogy megint észére térjen.

A két férfiúnak - a kik csakugyan Don Quijote keresésére indultak, - szemök, szájok elállt ezen tenger ostobaság hallatára. Alig tudták magokat összeszedni, s alig tudtak Sanchotól mit kérdezni.

- Tehát Señora Dulcinea del Tobosot kéri - mondá végre a lelkész - az parancsolja meg, hogy észére térjen?

- Igen bizony - viszonzá Sancho Panza - s én viszem hozzá ezt a levelet.

S azzal kebelébe nyult, hogy a könyvecskét elékeresse; de nem találta s nem is találhatá még ha mind a mai napig keresné is, mert a jegyzékkönyvecske a nagy készülődés közepette szépségesen ott maradt Don Quijotenál.

Látva már most Sancho, hogy semmikép se tudja megtalálni, ábrázata egészen halálnak vált, s jobbra-balra forgott nagy gyorsasággal, folytonosan keresgélve; arról kelle azonban végre is meggyőződnie, hogy a könyv csakugyan elveszett. Ekkor aztán mind a tiz körmével neki esett a szakállának, tépte, marta magát s közbe-közbe öklével nagyokat ütött homlokára.

- Mi baja az istenért? - kiálta fel a borbély - talán a kóbor fegyverhordozóknak is az a kötelességök, hogy megbolonduljanak?

- Mi a bajom? - kiáltá viszont Sancho is majd nem kétségbeesve - hát az a bajom, hogy egy szuszszal elvesztettem három olyan szamárcsikót, melyek közül egy-egy többet ért egy várkastélynál!

- Hogyan értsük ezt? - kérdé a borbély.

- Elvesztettem azt a jegyzékkönyvet - viszonzá Sancho, - melybe a Dulcineának szóló levél bele volt írva, de bele volt írva uramnak még egy sokkal fontosabb váltója is, melyben unokahugának meghagyja, hogy nekem három szamárcsikót szolgáltatasson át abból a négy vagy ötből, melyek nála otthon vannak.

S ezzel elmondá, hogyan vesztette el szürkéjét.

A lelkész megvigasztalá, azt mondván neki, mihelyest urát megtalálják, ő magára vállalja, hogy azzal újra kiálltassa a váltót, még pedig olyan papiroson, a mint illik és szokás, mert a jegyzékkönyvecskékbe írt váltók nem érvényesek és az ilyeneket nem kötelesség kifizetni.

Ezen aztán Sancho megnyugodott s azt mondá, ha ez így van: akkor nem sokat törődik azzal, hogy a Dulcineának szóló levelet elvesztette, úgy is majdnem szóról-szóra tudja könyv nélkül s ekkép leirathatja, a hol és a mikor csak akarja.

- Mondja el tehát, Sancho barátom - szólt a borbély - hadd írjuk le rögtön.

Sancho elkezdte a fejét vakarni, hogy a levél szavait észébe juttassa; majd egyik lábára állt, majd a másikra; most a földre nézett, aztán meg föl az égre s már ujja bötykének majd felét elrágta, míg a szavaira várakozók már-már türelmüket veszték; végre, nagy sokára ezt nyögte ki:

- Isten engem, tisztelendő lelkész úr, vigye az ördög azt a levelet, ha én eszembe tudom juttatni; annyit tudok hogy így kezdődött:

„Nagyságos és vénséges Señora.”

- Nem vénséges - jegyzé meg a borbély, - ki az ördög írta olyan bolondot?! Bizonyosan fenséges vagy felséges.

- Az az, hogy a part üsse meg! - viszonzá Sancho - azután pedig össze-vissza zagyvált benne heted-havat a sok jó egészségről és betegségről, a mit neki kívánt s a mivel az egész levél tele volt, míg utoljára is azzal fejezte be: alázatos szegény szolgája a Búsképű lovag.

Sancho Panzának kitűnő emlékező tehetségén a két utas nem kevéssé mulatott, dicsérték is nagyon ügyességét, s a levelet még kétszer-háromszor elmondatták vele, hogy ők is megtanulhassák könyv nélkül s majd annak idejében papírra tehessék. Sancho el is mondta készségesen, csak hogy persze minden újabb alkalommal új meg új sületlenségeket toldott hozzá, a mik azonban a magok furcsaságánál fogva, kétségkívül igen mulatságosak voltak.

Sancho elbeszéléséből egyébiránt azt is megértették, hogy Don Quijote micsoda bohó igérettel, a sziget kormányzóságának kecségtető reményével bírta rá Sanchot a kalandozásra, de kivették egyszersmind azt is, hogy Sancho ezt egészen komolynak, igaznak s lehetségesnek tartja. Látva ezt, fárasztani sem akarták magokat most azzal, hogy e badar ígélet lehetetlenségét szavakkal bebizonyítsák előtte; első teendőjöknek azt tartották, hogy Don Quijotét tudják valami módon kicsalni utóbb még igazán veszedelmessé válható helyzetéből, a melybe hóbortossága sodorta.

- Uramat a hegységből kicsalni? - kérdé Sancho, - de hiszen abból semmitem sem lesz! Nem megy az egy tapodtat se onnét, míg én Tobosoból választ nem hozok!

- Dehogya is nem - viszonzá a borbély, - jöjjön be velünk a fogadóba Sancho; falatozzunk együtt s majd evésközben kitaláljuk valahogyan módját, hogyan csaljuk ki a rengetegből.

- Ments isten, hogy én ide bemenjek! - mondá Sancho - a kóbor lovagok fegyvernőkeinek rettenetesen tiltva van, hogy vendéglőkbe szálljanak, ha levelet visznek. Csak arra kérem uraságtokat, küldjenek ki ide a mezőre valami kis ebédet, mert mi türes-tagadás, nálam bizony már nagyon delet harangoznak.

A gonosz csont nem akarta bevallani, miért vonakodik annyira e fogadótól.

- Sajnálom, hogy Sancho be nem jön - jegyzé meg erre a borbély nagyon komolyan - no de, ő tudja mi a kötelessége. Mindenesetre rögtön küldünk ki ebédet; mi pedig odabent bebocsátást kérünk Micomicona hercezkisasszonyhoz, a ki bizonyosan be is bocsát bennünket, ha meghallja mily jó hirt hoztunk.

Ezen szavakra nem csak Sancho Panza tátotta el szemit-száját csodálkozásában, hanem még a lelkész is olyan bámuló arczkifejezéssel nézett Miklós mesterre, melyből világosan ki lehetett venni, ő sem érti szavait. Valami különös furfangosság lehetett azokban. Nehogy pedig e furfangosságot a netalán nyomban hozzáintézendő kérdések elárulják s lappangó tervét s szándékát megghiúsítsák: a borbély illedelmesen karonfogta a lelkészt, szemével hallgatást intett neki, s azután befelé vezeté a vendéglőbe.

- Hm - mondá Sancho Panza, mikor egyedül maradt - Micomicona hercezkisasszony? Ki lehet az a Micomicona hercezkisasszony?

A lelkész talán ugyan e pillanatban éppen ezen kérdést intézte már a kapun belől a borbélyhoz e szavakban:

- Mondhatom, kedves komám uram, nagyon kíváncsivá tett ama nyilatkozatával. Kicsoda az a Micomicona herczegkisasszony?

- Egy terv villant meg az agyamban, tisztelendő komám uram - viszonzá Miklós mester - a melytől igen sok jót várok szándékunk szerencsés kivitelére. Jerünk szobánkba, azonnal elmondom.

- Igazán kíváncsi vagyok hallani - mondá a lelkész.

Először Sanchonak rendeltek s küldettek ki valami ebédet, azután elvonultak a vendégszobába, melyben elszállásolva voltak, s ott főzték ki azon tervet, melynek sikeréről a következő fejezetben akarunk szólni.

XIX. FEJEZET.

Micomicona királyi herczegkisasszony jelenik meg Don Quijote előtt.

- Ha már a mi szerencsétlen barátunk ennyire megháborodott - kezdé a borbély - csakugyan alig hiszem, hogy balgatag vezeklése helyéről egyenes uton ki lehessen hozni. Nekünk magunknak is a lovagság ostobaságaihoz kell folyamodnunk.

- Osztozom nézetében, komám uram, - de a kérdés csak az: hogyan?

- Épen arra akarok felelni. Ugy-e tetszik emlékezni, hogy a mikor tegnap este ide a vendéglőbe megérkeztünk, milyen szeretetre méltó utitársaságot találtunk együtt a nagy szobában, a kikkel aztán egy asztalnál együtt is vacsoráltunk.

- Nos? - kérde a lelkész - tudom, hogy az az utitársaság még ma is itt van, de hát mi köze Don Fernandonak és bájos nejének Dorottyának a mi lovagunkhoz?

- Mi köze? - folytatá a borbély - csak egy kevés türelmet kérek. Tetszik úgy-e arra is emlékezni, hogy mind Don Fernando, mind igazán méltán bájosnak mondott neje, Dorottya, mily szívesen kérdezősködtek utunk szándékáról, céljáról?

- Hogy ne emlékezném, hiszen csak tegnap este történt.

- S tetszik emlékezni arra is, hogy e szép és nemeslelkű asszonyság mily igazi részvéttel sajnálkozott a mi közös szerencsétlen barátunk fölött, s mily jártasságot tanúsított a lovagság dolgaiban, abban a fellengzős, czikornyás kikacsaringózott beszédmódban, ami a lovagregényekben oly gyakran előfordúl s a melyet szegény Don Quijote barátunk is annyira elsajátított, hogy majdnem mindig olyan válogatott, czifra szavakban beszél?

- Mindenre, mindenre jól emlékszem, Miklós mester - mondá a lelkész türelmetlenül - de még ebből mind nem tudom mi közük azoknak mi hozzánk.

- Mindjárt megtudja, tisztelendő komám uram. Csak egy pillanatnyi türelmet kérek. Tetszik úgy-e végre arra is emlékezni, hogy az a kedves asszony, mily szíve szerint sajnálta az elbódítottat, s mily melegen mondá, hogy a mit csak megtehetne kigyógyítására, örömmel és készséggel megtenné.

- Emlékszem; úgy volt; hiszen e szeretetteljes nyilatkozatáért még én mondtam neki hasonló melegen kifejezett köszönetet.

- No már most - folytatá a borbély - van tehát itt a közelünkben egy igazán előkelő, nemes, gazdag, bájos és mindenkéül fölött jó szívű fiatal urnő, a ki oly jártas a lovagregényekben, hogy akár maga is irhatna, a mitől ugyan Isten mentse meg mind őt, mind a világot. Én tehát át-

megyek hozzájuk; megkérem férjét, engedje meg - s megkérem az asszonyságot magát, tegye meg azt: keresse fel magányában Don Quijote urat; adja ki magát előtte Micomicona, vagy akármi manó királyi hercegekisasszonynak, a kit országából az óriások elűztek, kérje fel a lovag urat, hogy szálljon síkra azon óriással vagy óriásokkal az ő szent és igaz ügye érdekében: s ha Dorottya ő nagysága ilyen módon megkéri: itt a nyakam, ezt is elhagyom metszeni, ha Don Quijote úr rögtön lóra nem pattan s úgy ki nem repül a vadonságból mint a pinty!

- Ördöge van komám uramnak, ezt jól eltalálta! - mondá a lelkész - ki a manó is gondolta volna, hogy ez a terv süljön ki abból az imént említett Micomicona névből. Ha valami, csakugyan ez lesz a legjobb mód szerencsétlen barátunkat elcsalni.

Első dolgunk tehát, hogy Don Fernando urat és kedves nejét e furfangos tervnek megnyerjük.

- Kérelmünkkel pedig ne is késsünk - jegyzé meg a borbély - jerünk oda rögtön.

Ugy is tettek. Átmentek mind a ketten azon vendégszobába, a hol Don Fernando volt szállva nejével, s eléadták kérelmüket.

- Mindössze is néhány napi késedelmünkkel jár - mondá Don Fernando a hozzá intézett kérésre - minthogy azonban úgy is csak multság és szórakozás végett utazunk, e kis késelem semmi komolyabb ügyben nem fog bennünket akadályoztatni. Ha kedves nőm rááll a tréfára, én szívesen beleegyezem.

- Hogy ne állnék - mondá Dorottya két kis kezével tapsolva örömeiben - ki ne örülne királykisasszonynya lehetni, - és tevé hozzá komolyabban - egy nemes szívű emberen ily csekély szolgálattal talán még segíthetni is.

Miután ekképpen Don Fernandónak és nejének beleegyezése meg volt nyerve, újabb tervezés kezdődött, hogy a szándékolt tervet hogyan lesz legczélszerűbb életbe léptetni. Először is abban állapodtak meg, hogy Sancho Panzát fogják megnyerni magoknak, mint a ki nélkül semmire sem mehetnének, mivel egyedül az tudja, hogy Don Quijote jelenleg hol tartózkodik a hegységben. Ezt a borbély vállalta magára s a mint azonnal meglátjuk, szerencsésen ki is vitte. Don Fernando megígérte, hogy ő lesz nejének, vagy is jobban mondva, e mostani kalandban Micomicona királyi hercegekisasszonynak udvarmestere. A borbély meg a lelkész is elkísérik őket egy darabig, s azután majd csak utközben találkoznak velök, mintha éppen véletlenül találkoznának. Ők azután majd utvezetőkül ajánlkoznak, s Mícomicon királyságba arra vezetik Don Quijotét az ő szülőfaluja és lakóhelye felé, ahol aztán lesz gondjuk rá, hogy a kalandor lovag szépen otthon csöppenjen.

Dorottya azonnal kész volt hozzáfogni az átöltözéshez. Igen díszes ruhát öltött magára, felrakta ragyogó ékszereit, s igazán oly szép, oly fejedelmi alak volt, hogy valósággal is beillett volna királykisasszonynak. Ekkor átüzent a borbélyhoz, hogy most már hívhatja Sancho Panzát, ő királyi hercegsége kész a kóbor lovag fegyvernökét elfogadni. A borbély tehát rögtön kiment Sancho Panzához, a ki a kiküldött izletes ebéd végeztével a fogadó körüli árnyas fák hűvésében tartotta délutáni pihenőjét.

- Megbocsásson, barátom, hogy pihenésében zavarom - kezdé hozzá intézett szavait a borbély - de nagy dolgok vannak készülöben. Micomicona hercegekisasszony akar beszélni Sancho Panzával, Don Quijote de la Mancha kóbor lovag úr fegyvernökével.

- Velem? - kérdé Sancho nagy szemeket meresztve - s ugyan mi lehet a kívánsága?

- Bizonyosan nem tudom megmondani - viszonzá a borbély - csak annyit tudok, hogy az ügy igen fontos lehet, mert alig hogy arról értesült ő királyi fensége, hogy mi Don Quijote urat ismerjük, azonnal hozzánk küldé udvarmesterét azon üzenettel: kérve kér a nagy egekre,

vezessük őt e jeles lovag elé. Mi azt feleltük, igen szívesen megtennők, de magunk sem tudunk felőle többet, mint azt, hogy valahol a Sierra-Morena vadonában tartózkodik; ámde hol és merre, arról csak fegyvernőke, a szerencsénkre éppen itt időző Sancho Panza tudna felvilágosítást nyújtani. Ujra átízent tehát hozzánk: kérjük meg azt a derék fegyvernököt, mert neki igen fontos beszéde van mind véle, mind főleg gazdájával. Én magamra vállaltam, hogy kegyelmedet azonnal tudósítom; jöttem is tehát s ezennel szívből kérem, jöjjön velem azonnal a királyi hercegekisasszony elé.

Sancho Panza egy ideig gondolkozott. Mindazon ígéretek, csodás meseszerű történetek, nagy kitüntetések, gazdag megjutalmazások a miket előtte gazdája oly gyakran emlegetett barátságok közben: mindazok egyszerre megelevenedtek lelke előtt s mindazok egyhangulag azt tanácsolták, azt javasolták neki: „Menj, hátha most ragyog föl szerencséd fényes csillaga!”

S követte intésöket, és vele ment a borbélylyal; Rocinantet bátran ott hagyta magára a legelőn, tudva, hogy sem el nem szökik, sem senki el nem lopja még csak a bőriért sem.

Don Fernando, mintegy őrt állva, sétált fel s alá Micomicona hercegekisasszony szobája ajtaja előtt.

- Ez az a fegyverhordozó, udvarmester úr - mondá a borbély odaérve hozzá Sanchoval - a kivel ő királyi fensége szólni óhajt.

- Igen örvendek a szerencsének, testvér - viszonzá Don Fernando; barátságosan kezet szorítva a fegyvernökkel - azonnal jelenteni fogom asszonyomnak.

S tüstént bement Dorottyához.

- A cselédje igen becsülettudó - jegyzé meg Sancho e nyájas fogadtatásra, - a milyen az úr, olyan a szolgája; ha ez megfordítva is áll, akkor a hercegekisasszony nyájassága ellen sem lesz kifogásom.

- Magam is azt hiszem - mondá a borbély - mert eddig mindig csak a legjobbat hallottuk felőle.

Alighogy e szavakat mondá, Don Fernando, a helyettes udvarmester újra megjelent, s belépésre kérte föl Sancho Panzát.

Sancho Panzán kívül csak Don Fernando lépett be ismét, de a borbély, nagy kíváncsisággal, az ajtó előtt várta be a fegyverhordó visszajöttét.

Sancho majd egy óranegyedig időzött a hercegekisasszonynál. Mi történt ezen idő alatt odabent s mi nem, milyen ígéretek s ajánlatok tétettek: nem tudjuk megmondani. De annyi bizonyos, hogy a mint Sancho Panza a szobából kilépett, arcza úgy csillogott, úgy ragyogott az örömtől, hogy egy puskalövésnyiről észre lehetett volna venni rajt, hogy szíve boldogságban uszik. Odaugrott a borbélyhoz, átölelte, megcsókolta, azután meg a bokáját ütötte össze örömében s oly fenhangon, hogy alkalmasint a szobában is meghallották, így szóla:

- Eb megy már most Tobosoba, várhat én rám Dulcinea! Oda se nézek neki, a mióta hercegekisasszonyok szorúlnak segítségemre.

- No's, no's? - kérdé a borbély hatalmasan tettetve a csodálkozást - mi dolog történt Sancho?

- Jó! - viszonzá a kérdezett s egy teli erszényt csörgetett meg a borbély előtt - ez a pecsétje, hogy jó dolog történt, s hogy jó emberekre akadtunk.

- Hát a királykisasszony ő felsége?

- Olyan jó az, a szentem, mint a falat kenyér! Szépnek meg olyan szép, mint a mennybéli angyalok! Ejnye de csak is takaros egy fehérchseléd!

S azzal szó nélkül indult kifelé.

- Hová, hová ily sietve, atyafi? - szólítja meg most Sanchot a lelkész, a ki a félig nyitott ajtó megőll hallgatá Sancho szavait.

- Nyergelni, tisztelendő atyám - viszonzá a fegyverhordozó - megyünk, indulunk, repülünk mindjárt gazdámhoz.

- Hogyan? - kérdé az előbbi - hát a tobosoi ut? A levél? Meg a felelet?

- Az az én gondom! - felelt Sancho hamis szemhunyorítással - azt csak tessék rám bizni!

S azzal elsietett Rocinantehoz.

Félóra mulva uton voltak mindnyájan a Sierra-Morena felé. Sancho volt a vezető, Dorottya lovagolt nyomában, Don Fernando e mellett, a lelkész és a borbély meg csekély távolságban nyomukban, mintha nem is hozzájuk tartoznának, hanem csak esetleg ők is azon az uton mennének.

Az első éjszakát ott töltötték egy völgyi kis falucska igen tiszta házikójában, a hol az egyszerű hegylakók, a legőszintébb s szivesebb vendégszeretettel látták az utitársaságot. Don Fernando megkérte Sancho Panzát, hogy utközben senkinek se említse a királykisasszony nevét és magas méltóságát, mert az ilyen előkelő uraságok sokszor egészen ismeretlenül szeretnek utazni. S jó volt Sanchot erre figyelmeztetni, mert bizony majd kifurta az oldalát még így is, ki az, a ki az ő társaságában utazik.

Másnap aztán jó reggel megint utnak indultak s még e nap dele táján odaérkeztek, a hol a Sancho által elpotyogatott rekettyék kezdődtek.

- Most már egészen jó nyomon vagyunk - mondá Sancho - s nem sokára célnál leszünk.

Itt tehát a lelkész meg a borbély egészen elmaradtak a társaságtól s csak messziről kísérték szemmel az előttök haladókat.

Valami háromnegyed mérföldnyire nyomultak még előre, mikor aztán Don Quijotet csakugyan megpillantották a szirtes, sziklás, zordon vadonságban.

- Ott van, ő az! Sugár alakjáról is ráismerhet fenséged - mondá Sancho, mutató ujját Don Quijote felé tartva.

Mihelyest Dorottya a lovat megpillantotta, rögtön megcsapkodta paripáját, a miben férje is követte példáját, úgy hogy nemsokára egészen ott voltak a lovak előtt.

Don Quijote ámult-bámult érkezésökön, de még jobban azon, hogy a mint odarobbantak eléje, az udvarmester leugrott paripájáról. Dorottyát leemelte, a ki nagy illedelmesen szállt s oda térdelt Don Quijote lábaihoz.

A lovak minden áron fel akarta emelni, a királyleány azonban folyton térden állva ekkép szóla hozzája:

- Nem kelek föl előbb, oh bátor és nagyhatalmu lovak, míg jóságod és udvariasságod egy olyan kegyben nem részesít, mely saját személyed dicsőségére és becsületére, valamint más részről javára fog válni azon hajadonnak, kinél szorongatottabb és megkeserítettebb nincs a nap alatt! És ha a te hős karodnak ereje csakugyan oly hatalmas mint halhatatlan hied hangja hirdeti: nem fogod elutasítani magadtól azon szerencsétlen hölgyet, kit oly nagy messze földről vonzott ide dicsőséges neved illatárja s ki balsorsának te nálad keresi vigasztalását.

Ez már olyan beszéd volt, a mi Don Quijote szívét, fülét egyaránt a legeslegteljesebben gyönyörködtet.

- Egy szó kevés - viszonzá a lovag - de én annyit sem fogok mondani, szépséges urnő, sem panaszodból többet meghallgatni mindaddig, a míg a földről fel nem kelsz.

- Nem fogok fölkelni, señor - felelt a királykisasszony - míg a te udvariasságod meg nem igéri azt a jótéteményt, a melyért esedezem.

- Megigérem és megfogadom - viszonzá Don Quijote - azon feltétel alatt, ha beteljesítése nem válik kárára és ártalmára királyomnak, szülőházamnak és azon hölgynek, a ki szívem és szabadságom kulcsát tartja kezében.

A míg ezen hosszadalmas udvariaskodások és illedelmeskedések folytak, ezalatt Sancho Panza is odaérkezett, leszállt Rocinanteről s urához lépve, tiszteletteljesen kezét csókolta; egyszersmind azt susogta:

- Én is megjöttem, jó hírrel. A mi pedig azt a kérelmet illeti, bátran megígérheti nagyságod, a miért ez a kisasszony könyörög, mert az egész csak gyerekség. Mindössze is egy silány óriást kell a lábáról leútni, s a ki ezt kéri, az a magas Micomicon hercegisasszony, az etiopiai nagy Micomicon birodalomnak királynője.

- Bárki legyen is - viszonzá Don Quijote - megteszem a mi kötelességem s a mit lovagtisztetem megenged vagy parancsol.

S ezzel a királyleányhoz fordulva így szóla:

- Keljen fel bájoló szépséged, mert ime én kész vagyok megtenni mindazt, a mit tőlem kérni méltóztatik.

- Azért esedezem tehát - mondá a királykisasszony, - nagylelkű személyed jöjjön velem azonnal oda, a hová vezetendem, de egyszersmind ígérje meg, hogy mindaddig semmi más kalandba, sem kérés teljesítésébe nem bocsátkozik, míg boszut nem áll helyettem azon árulón, a ki minden isteni és emberi jog megvetésével, álnokul bitorolja királyságomat.

- Ugy legyen, kész vagyok e kívánságot teljesíteni - viszonzá Don Quijote - s e pillanattól kezdve, señora, bátran elúzheted leverő busongásodat s új öröme és erőre keltheted hervadó reményedet, mert Isten és az én karom segítségével nem sokára vissza léssz helyezve királyi birodalmadba s elfogadhatod újra ősi és terjedelmes királyságod trónusát, daczára és meg-szégyenülésére mind azon gazoknak, a kik csak egy szóval is ellenmondani akarnának. Most pedig rajta! Dologra, mert a mint mondani szokás, - késedelem veszedelem.

A megvigasztalt királykisasszony váltig tusakodott, hogy kezét csókol neki, azonban Don Quijote, a ki csakugyan illedelmes és udvarias lovag volt, ebbe semmi áron bele nem egyezett s a helyett fölemelte a hölgyet, odavezette paripájához, majd urias hangon megparancsolá Sanchonak, hogy abban a nyomban nyergelje meg Rocinantet s szolgáltassa kezéhez fegyvereit.

Sancho levette a fegyvereket, melyek diadal-jelvények gyanánt az egyik fára voltak akasztva, azután megszorítá Rocinante terhellőjét, nyomban reá fölfegyverezte gazdáját, ki is, mihelyt fegyverben állt, azonnal így szóla:

- Isten nevében előre tehát, hogy e nagy urnő baján segíthessünk.

Azzal felpattant Rocinanta, valamint Don Fernando is, ki mindeddig némán, szótlantul, de azért igen jól játszotta a részvevő udvarmester szerepét, - s csak a szegény Sancho maradt gyalog, a ki most újra keservesen megbánta, hogy a sűrű oda van, melynek újfent nagyon érezte hiányát.

Mindazáltal csakhamar kiverte fejéből a szomorúságot, a mikor arra gondolt, hogy ura már útban van, de sőt talán már a markában is tartja a császári méltóságot, mert még csak el se

képzelhette, hogy a majd diadalmas lovag nőül ne vegye ezt a királyi hercegasszonyt s legalább is Micomicon királyává ne legyen. Csupán egy dolog ütött szeget a fejébe, nevezetesen az, hogy az az ország a szerecsenek földén fekszik, s így tehát mindazok, a kik jobbágyai gyanánt esnek, bizonyára mind feketék lesznek. Azonban a mily találékony elméjű volt, csakhamar kieszelte hogyan lesz legjobb ezen a bajon segíteni, s így szóla magában:

- Törődöm is én azzal, ha az én alattvalóim mind csupa merő szerecsenek is! Összenyaláboltatom az egész csomót s áthozatom minden pereputtyostól Spanyolországba s itt eladom; megveszik készpénzen s árukön olyan tisztességes birtokot vagy hivatalt vásárlók, hogy bú nélkül megélek holtom napjáig. Nem vagyok én sült bolond, sem pedig olyan tökkel ütött fejű, hogy el ne tudnék adni egy füttyre tiz-tizenkét ezer alattvalót; istenemre mondom, öregit apraját úgy tovaröpítem mint a pinty s ha olyan feketék is mint maga az ördög, majd tudok én csinálni belőlök; fehér tallérokat, sárga aranyokat. Csak ide velök, már is viszket a tenyerem!

Igy aztán annyira belemerült a gondolkozásba s a boldog meglepésbe, hogy föl se vette a gyaloglás kellemetlenségét.

A lelkész és a borbély - jó távolról bár - holmi sűrű bokrok megöl szemlélték mindezt, míg végre szükségesnek látták, hogy ők is eléljjenek s a társasághoz csatlakozzanak.

- Igen ám - mondá a lelkész - de nem lesz-e Don Quijote úrnak feltűnő s nem ad-e okot valami gyanura ha minket is egyszerre itt lát, mintha az égből cseppentünk volna ide.

- Bizza ezt rám, tisztelendő komám uram! - mondá a furfangos borbély - tudok én az ő nyelvén!

S azzal ők is előre rugtattak.

Alighogy aztán egymást az uton megpillantották, a borbély mindjárt teli torokkal elkiáltá magát:

- Oh hála, hála a nagy égnek, csakhogy megint elméjén van a nemes, a hős lovag, a mi tisztelt barátunk Don Quijote de la Mancha!

Don Quijotet rendkívül meglepte kedves barátainak e váratlan megjelenése. Odasietett hozzájuk, megölelte őket s nagy csodálkozással kérdé mi hozta ide őket e rengetegbe?

- Hát Sancho Panza nem mondta meg nagyságodnak? - kérdé a borbély tettetést színelve.

- Sancho ép az imént érkezett e helyre - viszonzá Don Quijote - megérkezte óta pedig annyi rendkívüli esemény történt itt, hogy azóta rá sem értem vele a magam ügyeiről beszélni.

- Nagyságod fegyvernöke - folytatá most a borbély, a ki megígérte Sanchonak, hogy tisztára mossa gazdája előtt a tobosói út megszakasztásáért - Sancho Panza Tobosoba vitt valamely fontos levelet. Utközbe beszólt hozzánk is s szívreható előadásából értesültünk mind arról, hogy távozása óta mennyi hőstettet vitt nagyságod végbe, mind arról, hogy igazi lovaghoz méltón, most mennyire elment az esze, hogyan őrtjög e vadonban s milyen szörnyüségessé bukfeneket hány, bolondsága nagyobb bizonyága okáért. Meghallani e rém-híreket, nagyságodat szívünkben megszánni, s azonnal elhatározni, hogy kerüljön életünkbe bár, mi felkeressük nagyságodat s ha csak lehet megvígasztaljuk s maga kimelésére kérjük: ez mind egy pillanat műve volt, a mit aztán rögtön végre is hajtottunk. Jöttünk Sancho Panza utasítása nyomán s Istennek hála, hogy jövetelünk nem történt hiába, hanem csakugyan megláthattuk nagyságodat, még pedig sokkal épebben, semmint reménylettük.

- És sokkal fontosabb utban, semmint még csak tegnap akár én magam is gondolni mertem volna - jegyzé meg Don Quijote. Fogadják, uraim, szíves részvétökért forró köszönetemet, s azon kijelentésemet, hogy én is kimondhatatlanul örvendek, hogy utunknak legalább azon részén, melyen együtt haladunk, önök kedves társaságát élvezhetem.

S azzal néhány szóban, de igen büszke magatartással elmondta, hogy ő jelenleg Micomiconba készül, a hová ezen magasságos úrnő vezeti.

- Oh, hisz akkor egész hazáig együtt megyünk! - kiáltá fel a lelkész örömmel.

- Mert ugye a mi falunkon kell magosságodnak átmennie - vette át a szót a borbély - s onnan aztán Carthagena felé folytatja útját, a hol kínálkozó alkalommal hajóra szállhat s ha a szél kedvező lesz, a tenger csendes és vihartalan, nem sokkal kevesebb mint kilencz esztendő alatt ott lehet a nagy Meona, akarom mondani Meotis tavánál, a mely mintegy száz napi járó földre van az említett országtól.

- Uraságod csalódik - viszonzá Dorottya királykisasszony - mert nincs még két esztendeje sem, hogy hazuról eltávoztam, s igazán mondhatom az idő sohasem kedvezett, mindazáltal még is elértem azt, a mit annyira óhajtottam látni, tudniillik señor Don Quijote de la Manchát, a kinek hírét azonnal meghallottam mihelyt a spanyol földre léptem s ez a hír arra ösztönzött, hogy nyomban fölkeressem s magamat udvariasságába ajánljam s az ő győzhetetlen karjának hősiségére bízzam igazságos ügyemet.

- Ne tovább, ne tovább, fenséges herczegné! - szóla közbe Don Quijote - én ellensége vagyok minden hízelgésnek. S bárha ez az elismerés nem hízelgés is, mégis csak sérti az én füleimet, én egyedül annyit mondhatok s ígérhetek, kegyes úrnő, hogy akár legyen bátorságom akár se, azt, a mi megvan kész vagyok egész élttem szakadtáig magasságod szolgálatára felajánlani. Ezzel tartozom a szükségben szenvedőnek, ezt követeli s parancsolja lovag tisztem, mely épen azt rendeli, hogy a sanyargatottakat gyámolítsam s a gonosztévőket üldözzem, sőt irtsam a földszínéről.

- Ejnye, be kár tehát, - mondá most a borbély, a ki leczkét akart tartani Don Quijoténak - hogy azt a bolondot ki nem kergette nagyságod legalább ebből az országból, a ki a mi utazásunkat olyan bizonytalaná s olyan aggodalmassá tette.

- S ki volt az? - kérdé Don Quijote lovagias felgerjedéssel.

- Valami eszeveszett kóborló - folytatá a ravasz támadó - a ki elég balgatatag volt egy csoport gályára kísért fegyenczet, czégyeres gazembereket méltán reájok vert lánczaikból felszabadítani. Bizonyosan czimboraságban állt velök, máskülönben ilyen gonosztságot nem lehetett volna végrehajtani. Ezek a rablók azóta itt csatangolnak a vidéken, különösen valami Gines de Pasamonte egészen járhatatlanokká teszi az utakat, mert kifoszt, megrabol mindenkit, a kivel uton-utfélen szembe találkozik. Egész utunkon rettegnünk kellett tőle, s mi tagadás, pokolra kívántuk azt a hóbortos bolondot, a ki ezt az akasztófavirágot megérdemlett büntetése alól felszabadította s általa annyi ártatlan és becsületes ember nyugodalmát elrabolta.

A lovag minden szónál mássá meg mássá változott színében. Egy világért sem merte volna bevallani, hogy azoknak a derék ficzkóknak ő volt a szabadítója.

Sancho Panza azonban, mihelyt a Gines de Pasamonte nevét említeni hallá, ugyanazon fájdalmat érzé egész erővel megújulni szívében, mely akkor hatotta át kebelét, mikor szamarának veszteségét észrevette, mely szomorú esemény felől azt sugta neki valami, hogy abba is a nevezett rabló van belekeveredve; nem is állhatta meg, hogy haragja és fájdalom megújuló rohamában így ne szóljon:

- Ne fakadjon ki azon szabadító ellen oly keservesen, Miklós mester, mert az bizony senki más nem volt, mint az én tisztelt gazdám, Don Quijote de la Mancha. Eleget mondtam neki, jól meggondolja mit cselekszik, s hogy öreg hiba lesz azokat szabadítani meg, a kiket semmi-revaló gasságok juttatott a gályára.

- Te oktondi! - förmedt rá Don Quijote - szabad is a kóbor lovagnak azzal törődnie, hogy előbb fütessen-kutassa, valjon azok a szorongatottak, lánczra vertek és elnyomottak, a kikkel útközben találkozik, hibáik vagy szerencsétlenségök folytán jutottak-e ilyen állapotra? Neki csak az a kötelessége, hogy gyámolításukra siessen mint szükségben szenvedőknek s figyelmét kinaikra fordítsa, nem pedig gonoszságukra. Én elégedetlen és boldogtalan emberek egész csapatával találkoztam, s azt tettem velök, a mit a lovagrend törvényei követelnek. A ki pedig ezen cselekedetemet rosszallaná, annak azt mondom, hogy a lovagság dolgához semmit sem ért, s hazudik mint valami sehonnai bitang, a mit kardommal is kész vagyok a lehető leg-érthetőbben bizonyítani.

S a mint ezt kimondta, lábát feszesen megveté a kengyelben, a vas süveget arczába nyomta, mert a borbélytányért a gályarabokkal való veszedelmes találkozás óta a nyeregkápára akasztva hordta, s dárdáját egyszerre támadásra feszíté hóna alatt.

Dorotya még valami kellemetlen összeütközéstől tartott a csintalan borbély s a tréfát nem értő szenvedélyes lovag közt, miért is a baj elhárítására azonnal így szólott:

- Ne feledje lovag úr a nekem tett ígéretet, a mely szerint az én ügyem végezése előtt tilalmas egyéb kalandba keverednie, bármily sürgős legyen is az. Azért tehát csillapítsa le nagyságod e felgerjedést, mert ha ezen tisztelt utitársunk tudja, hogy ez a hatalmas kar volt az, mely a gályarabokat megszabadította, bizonynyal inkább háromszor a szájára üt s ugyanannyiszor a nyelvébe harap vala, semhogy csak egyetlen egy olyan szócskát is kiejtsen, mely nagyságodat annyira felharagíthatá.

- Akár megesküdjem rá - mondá a borbély - készebb lettem volna leharapni a fele bajuszomat.

- Lecsendesülök, kegyelmes asszonyom, - szóló Don Quijote - és elfojtom méltó haragomat, mely szívemben már-már felviharzott s nyugodtan és békén folytatom utamat, míg adott szavamat be nem váltottam. Hanem ezen engedelmes feltételem viszonzásául szabad-e azért esedeznem, mondja el nagyságod, ha nagyon terhére nem esik: milyen bánat keseríti; hányan vannak, kik és mik azok, a kiken kegyelmességédért nekem jogos, kielégítő és teljes boszút kell állanom?

- A legnagyobb készséggel megteszem - felelt Dorotya - ha panaszom és keservem nagyságodat nem untatják.

- Semmi esetre sem, kegyelmes asszonyom - bizonyítá Don Quijote; - mire aztán Dorotya így válaszolt:

- Akkor tehát kérem önöket, figyeljenek.

Mind oda tolakodtak közelébe, Dorotya pedig kényelmesen elhelyezkedvén a nyeregben, egyet-kettőt köhintett, s egyéb ilyes előkészületek után, igen sok ügyességgel így fogott hozzá az elbeszéléshez.

- Mindenek előtt azt kell megtudniok, uraim, hogy nevem... Itt azonban elakadt egy-két pillanatra, mert hirtelenében elfelejtette, hogy milyen névre is van ő elbérnálva.

Don Fernando mindjárt sejté a dolog bibéjét s nem is késett a hibát e szavakkal ütni helyre:

- Nem is lehet csodálni, kegyelmes asszonyom, hogy balsorsa elbeszélésinél magasságod megzavarodjék és kiessék sodrából, mert az ilyen szerencsétlenség rendesen olyan, hogy akár hány esetben még emlékező tehetségétől is megfosztja azt, a kire alásujtott, annyira, hogy az ember még a saját nevét is elfelejti. Ugyan ez esett meg felségeden is, a kinek alig jut eszébe, hogy Micomicona herczegasszonynak hívják, és törvényes örököse a nagy Micomicona birodalomnak. Ezzel a kis utbaigazitással most már könnyü szerrel visszaidézheti nagyságod megbántott emlékező tehetségébe mind azt, a mit előttünk feltárni szándékozik.

- Tökéletes igaz - viszonzá Dorottya - s már ezután úgy hiszem, nem lesz többé szükségem semmi újabb figyelmeztetésre s elejétől fogva el tudom mondani igaz történetemet. Ez pedig így hangzik. Atyám, kit a bölcs Tinacriónak neveztek, mélyen be volt avatva a bűvészet mesterségébe, s tudománya által az esett értésre, hogy anyám, a kit Jaramilla királynőnek hívtak, előbb fog meghalni férjénél, azonban ő utána nemsokára neki is meg kell vállalnia az élettől s én atyátlan és anyátlan árva maradok. Mindazáltal úgy nyilatkozott, hogy ez távolról sem busítja annyira, mint egy másik egészen bizonyosan tudott körülmény, hogy egy roppant óriás, a majdnem birodalmunk tőszomszédságában fekvő sziget ura, kit a mord-nézésű Pandafiledonak neveztek, - a kiről ország-világ tudja, hogy bárha szemei egészen a magok helyén vannak, s nem ferdék, még is mindig keresztbe néz, mintha kancsal volna, a mit csupa ravaszságból tesz, hogy megrettentse és elrémítsen mindenkit, a kire csak rátekin - atyám, mondom, tudta, hogy ez az óriás, mihelyt árvaságra jutásomról értesül, nagy hatalommal ráüt országomra s nem hágy birtokomban semmit, még csak a legkisebb falucskát sem, a hol megvonulhassak. Igaz ugyan, hogy mind e gyötrelmet és szerencsétlenséget kikerülhetném, ha hozzá nőül megyek, de - a mint atyám jól tudta - én soha nem adnám beleegyezésemet ily egyenetlen házasságba: s ebben atyámnak teljesen igaza is volt, mert soha eszem ágába sem jutott, hogy hozzá menjek akár ehhez, akár mely más óriáshoz, ha még akkora és még oly izmos volna is. Atyám azt is szívemre kötötte, hogy ha majd az ő halála után látom, hogy Pandafiledo rá akar már törni birodalmamra, semmi szín alatt se készülődjem védelemre, a mi vesztetre lenne, hanem adjam át neki önként az országot, csak így menthetem meg a haláltól és a teljes megsemmisüléstől jó és hűséges alattvalóimat, különben is lehetetlen lévén az óriás ördögös hatalmának ellenállanom; inkább keljek azonnal útra néhányad magammal Spanyolország felé s ott fogom megtalálni bajaim orvoslását, mert lesz ott egy kóbor lovag, a kinek híre ez időtájt az egész országot eltölti s a kit Don Quijote de la Manchának neveznek. Minden úgy történt eddigéig, a mint atyám megjövendölte. Ebből, s a nagysággal való szerencsés találkozásból azt következtetem, hogy most már egészen bizonyos lehetek összes birodalmam visszanyerése felől. Nagyságod, udvariassága és nagylelkűsége ösztönzésére megígérte, hogy követni fog, a hová csak vezetem; én pedig sehová máshova nem vezetem, mint egyenesen szembe a mord-nézésű Pandafiledóval, hogy foszsa ezt meg életétől, s adja vissza nékem mind azt, mit amaz óriás jogtalanul bitorol. S mind ennek pontról-pontra így kell megtörténnie, mert jó atyám a bölcs Tinacrio így jövendölte meg. Ugyancsak ő hagyta meg írásban azt is, kaldeus vagy görög nyelven, úgy hogy én el sem tudom olvasni, hogy ha ez a megjósolt lovag az óriás lenyakazása után engem nőül akarna venni, én minden ellenmondás nélkül azonnal menjek hozzá törvényes hitvesül s országom birtokát saját személyemmel egyetemben juttassam az ő kezeibe.

- Nos, mit mondasz mindezekhez, Sancho barátom? - jegyzé meg erre Don Quijote -, érted-e miről van szó? Nem megmondtam-e? Ugy-e hogy van már ország, a melyen uralkodjunk és királynő, a kit nőül vegyünk?

- Szent egy igaz! - kiálta fel Sancho Panza - s mindjárt fel kellene kötni a legelső fára azt a kóbor lovagot, a ki meg nem akarná hallgatni ennek az üldözött király kisasszonynak minden kérését. Nyisszantsuk el annak a semmirekellő Pandafiledonak a gégejét s aztán ülünk bele a fejedelmi uraságba!

S azzal, rendkívüli örömeiben két bakugrást tett a levegőbe, s bokáját összeütötte, majd odaszaladt Dorottya elé, megfogta az öszvér kantárját, megállította, letérdelt a királyi sarjadék előtt, s rimánkodva kérte, engedje meg, hadd csókoljon neki kezét annak jeléül, hogy elfogadja asszonyának s királynőjének.

Az ott lévők közül ki tudta volna megállani, hogy ne nevéssen az úr hóbortosságán s a szolgálgyűségén?

Dorottya csakugyan csókra nyujtá kezét s megígérte Sanchonak, hogy nagy urrá teszi birodalmában, mihelyest az ég kegyelme megengedi, hogy azt újra visszanyerhesse és birhassa. Sancho erre megint olyan szavakban mondott köszönetet, hogy a hallgatók majd megpukkadtak neveltökben.

- Idáig tart az én történetem, uraim - folytatá azután Dorottya. - S még csak azt az egyet kell hozzátennem, hogy bárha igen nagy számú népet hoztam is el magammal kíséretem gyanánt, mindnyájából csak ezen egyetlen hű udvarmesterem maradt, ki árnyékom gyanánt kíséri lépteimet; a többi mind a tengerbe veszett egy rémitő zivatar alkalmával, mely a tengerpart közelében ért bennünket. Ő meg én egy-egy deszkaszálon jutottunk csodamódon a szárazra s valóban a mint észre is veheték önök, az én egész életem folyása csodálatos és titokszerű. S ha talán elmondásában imitt-amott hosszadalmas voltam, vagy egyet s mást elvitettem volna, tulajdonítsák ezt annak, mint történetem elején udvarmesterem megjegyezte, hogy a folytonos és rendkívüli viszontagságok még emlékező tehetségétől is megfosztják azt, ki ezeket szenvedni kénytelen.

- Engemet nem fognak megfosztani az enyimtől, óh magasságos és felséges urnó, - mondá Don Quijote - bár mennyit, bármily nagyokat és soha nem látottakat kelljen is kiállanom felséged szolgálatában. És most újra megerősítem előbb tett ígéretemet, és esküt is teszek rá, hogy kész vagyok követni felségedet egész a világ végére, míg kevély ellenségével szembe nem szállhatok, a kinek dölyfös fejét, a mint hiszem, isten és saját karom segítségével porba fogom gördíteni! S ha annak fejét levágtam, s felségedet országának békés birhatásába visszahelyeztem: teljes szabadságában álland magas személye felől tetszése és kívánsága szerint rendelkezni, mert valameddig Dulcinea él, - s pedig éljen örökké! - addig én nekem más menyasszony kezére még csak gondolnom sem lehetséges!

Sancho, a ki ezen lemondással egyszerre füstbe mentnek gondolta kecségtető egész uraságát, oly rossz néven vette urának ezen utósó szavait, hogy megfélelkezve minden illedelemről, egész haraggal kiáltott rá urára:

- Becsületed szentségére mondom, señor Don Quijote, nagyságodnak csakugyan elment az esze! Hogyan, de hát lehetséges-e, hogy csak egy pillanatig is habozzék nőül venni ezt a felséges királyi hercegasszonyt?! Hát azt hiszi nagyságod, hogy minden bokorban terem ilyen szerencse mint a milyen most kínálkozik? És mindezt azért a toprongyos Dulcineaért! Azért, a ki ennek a királyi hercegekisasszonynak még csak czipó-talpa se lehetne! Akkor ugyan soha napján lesz ám az enyim az a várva várt grófság, ha nagyságod ily kötözködő. Vegye el, vegye el ebben a nyomban ezt a hercegasszonyt, ördög teremtette, s fogadja el azt a királyságot, a mi az égből pottyant a markába s ha királylyá lett, tegyen meg engem gróffá vagy helytartóvá, más különben elviheti az ördög az egész mesterséget!

Mikor Don Quijote hallá, hogy ilyen szidalmakat szórnak az ő Dulcineaája ellen: neki sem kellett több, hanem fogta a dárdát s egy hangot se szólva, olyat ütött vele Sanchora, hogy az abban a nyomban hanyatt terült a földön. S ha Dorottya föl nem kiált, hogy rá ne üssön többet, kétségkívül azonnal életét vette volna.

- Azt gondolod talán - rivallt ekkor a lovag kis idő múlva Sanchora - otromba paraszt, hogy én majd mindig csak tétlenül összedugom a kezemet, te mindig szabadon sértegethatsz s én majd mindig csak megbocsátok? Ezt ugyan ne gondold, alávaló gazember, ki csakugyan az vagy, mert azt merészléd rágalalmazni, a kinek fenséges magasságát te még csak fel sem tudod fogni ebihal szemekkel! Mondsza csak, viperanyelvű tökfilkó, ugyan mit gondolsz, ki nyerte vissza azt az országot, ki vágta le amaz óriás fejét s ki tett téged gróffá vagy helytartóvá (mert mindezt olybá veheted mintha már is megtörtént volna) nemde nem Dulcinea hatalma-e, a ki dicső tetteinek eszközével az én karomat választotta? Ő bennem küzd és bennem győz, én ő nélküle semmi vagyok. S te, oh alávaló, silány rágalmozó te, hogy lehetsz olyan háladatlan,

hogy alig emeltelek fel a porból a néked adott ezen nagy úri méltóságra, te már is szidalommal illeted azt, kinek a nagy jótéteményt köszönheted!

Sancho még sem volt egészen annyira odáig, hogy ura minden szavát meg ne hallotta volna, a miért is meglehetősen gyorsan feltápáskodott, odahúzódott Dorottya paripája mögé s innen mondá urának:

- Ugyan mondja meg nagy uram, ha nagyságod semmikép sem akarja elvenni ezt a magas herczegasszonyt, megkaphatja-e akkor az ő országát? Ha meg ezt meg nem kaphatja, ugyan micsoda kegyelmet tudna osztogatni a semmiből? Ki adhat csak egy falat kenyeret is az üres tarisznyából? Lássá ez fájat ám nekem olyan nagyon, hogy talán többet is mondtam mint a mennyit szabad lett volna; de fájdalmas felgerjedésemben tettem, a mint hogy nagyságod is abban tehette azt, hogy úgy a nyakam közé sózott azzal a hegyes végű fakanállal, hogy majd letörött bele a derekam.

Dorottya, meg a többiek is kérlelék Don Quijotét, bocsásson meg a meggondolatlan fegyverhordozónak, a kinek nem a szíve rossz, csak a szája szokott néha-néha eljágni. Don Quijote végre lecsillapult, s hajlandónak látszott Sanchonak megbocsátani.

- Kegyelmed pedig, Sancho - mondá ekkor Dorottya - rögtön menjen oda urához, csókoljon kezét neki, kérjen tőle bocsánatot s mától fogva legyen óvatosabb mind a dicsérésben mind a megszólásban. Toboso kisasszony ellen pedig egy rossz szót se merjen szólani, kit ugyan nincs szerencsém személyesen ismerni, de a kinek kész szolgálója vagyok. Bizzék az istenben, s akkor ne féljen, hogy ne legyen olyan állása, melyből herczegi módon meg ne élhetne.

Sancho lehorgasztotta fejét, urának kezét kérte, a ki ünnepélyes komolysággal nyujtotta oda, s miután Sancho megcsókolta, ura pedig megáldá a fegyvernököt megbocsátása jeléül: egy-szersmind azt is mondá neki, menjenek kissé előbbre, mert egy pár kérdést akarna intézni hozzá s igen fontos dolgokat kívánna vele megbeszélni.

Sancho engedelmeskedett s így ők ketten, a többiektől külön válva, valami kevéssel előbbre nyomultak, mikor aztán Don Quijote így szólott:

- Mióta visszatértél nem volt sem időm, sem alkalmam, hogy körülményesen kikérdezzelek mind az üzenet felől, melyet vittél, mind a felelet felől, melyet hoztál. Most azonban van egy kevés időnk a beszélgetésre, én tehát kérdezősködni szeretnék.

- Csak kérdezzén nagyságod - viszonzá Sancho - én pedig felelek, a mi igaz s a mi kötelességem.

XX. FEJEZET.

Sancho Panza számot ad arról, hogyan járt el küldetésiben.

- Mindenek előtt azt mondd el nekem tehát - kérdé Don Quijote - hogyan s mikép találtad Dulcineát? Nem beteg-e, bebocsátottak-e hozzája, beszélhettél-e vele sokáig?

Sancho azonban a helyett, hogy e sok kérdésre akár egyszerre, akár egymásután megfelelt volna, egy darabig nagymerően nézett maga elé egy az út mellett álló sűrű bokorra, de oly szűrő tekintettel, mintha szemével minden egyes levélkét keresztül akart volna nyársalni. Így tartott ez a merő nézés néhány pillanatig, ekkor aztán inaszakadtából rohanni s torkaszakadtából ordítani kezdett:

- Hej akasztófára való Ginesillo! Ide az én igaz jószággommal, add vissza életemet! Ne vidd el nyugalmamat, ide szamarammal, ide örömemmel!

Don Quijote nem tudta mire vélni ezt a nagy kiáltozást; néhány pillanat múlva azonban látta, hogy a Sancho Panza által előbb oly merőn nézett bokor megől egy ember ugrik le egy szamárról, s villámgyorsan tűnik el a sűrűségben, Sancho Panza pedig a bokor mögé kerül, ráborúl szamarára, öleli, csókolja váltig, ezt mondogatva neki:

- Hogy vagy kincsem, szememfénye, édes szürkém, kedves útitársam! Csakhogy újra az enyim vagy, csakhogy újra ölelhetlek! Ásó-kapa válaszszon el ezentúl egymástól bennünket!

Mire Don Quijote Rocinanteval odaért, már akkorra Sancho is kivezette a szamarat az útra, s hátára pattant.

- No most már mind a vizig szárazon! - kiálta Sancho hetykén - csakhogy megint paripámon ülhetek, nem bánom már, ha a világ végeig eltart is vándorlásunk!

- Hogy jutottál újra szürkédhez? - kérde Don Quijote igazi részvétellel.

- Jaj, kedves nagy jó uram - viszonzá Sancho alig tudva hová lenni a boldogságtól - a mióta ezt a drága kincset elvesztettem, azóta éjjel-nappal, ébren, álmomban, földön, égen mindig ezt lestem, csak ezt kerestem. Nem tudtam még csak elképzelni se, hogy én örökre elmaradjak szamaramtól! Minden bokorban, minden fa mögött azt néztem, őt sejtettem, s ime most csakugyan meg is találtam. Az az akasztófára való Ginesillo bizonyosan valami útasra lesett ezen rejtekben, vagy a mi neszünk elől bújt a sűrűség mögé, s azt hitte, elrejtőzhetik. Úgy közikbe is nyomult az ágaknak, hogy a mint hirtelen fordulni akart, nem tudott, s kénytelen volt levetni magát a lopott jószágról s gyalog menekülni.

Már ekkor a társaság többi tagjai is odaérkeztek s szerencsét kívántak neki mindnyájan, hogy a szamár újra megkerült, Don Quijote pedig azzal tette boldognál boldogabbá a hű fegyvernököt, hogy azt mondta neki: ez a szerencsés körülmény egyáltalában nem teszi azért a három szamár csikóruul szóló váltót érvénytelenné. Sancho hálás köszönetet mondott érte.

Ezután megint az előbbi két csoportra oszoltak, s Don Quijote elől ment Sanchoval, hogy a várva várt tudósítást meghallhassa. Így szóla tehát fegyvernökéhez:

- A mint a te örömed teljessé lett, hadd legyen azzá az enyém is, s mondd el most, Sancho, hol, hogyan és mikor láttad Dulcineát? mivel foglalkozott? mit mondtál neki s mit felelt ő, mikor levelemet olvasta? Ki tisztázta le útközben a könyvecskéből a levelet? Szóval, mondd el mindazt, a mit a jelen esetben érdemesnek látsz az elmondásra, a közlésre és a hírül adásra; de semmit hozzá ne tégy s ne füllents, hogy talán nekem örömet szerez: de el se hallgass semmit, hogy megfoszsz az örömtől.

- Uram - viszonzá Sancho - ha az igazat meg kell vallanom, azt a levelet a könyvecskéből bizony senki le nem tisztázta énnékem, mert én a jegyzékkönyvecskét elvesztettem.

- Ez megnyugtat a felől, hogy nem hazudsz - mondá Don Quijote mosolyogva - mert azt a könyvecskét, a melybe a levelet beleirtam, távozásod után másnap megtaláltam magamnál s nem tagadhatom, hogy eleget is búsultam miatta, mert el sem tudtam képzelni, mi tévő léssz te, ha majd észreveszed, hogy a levél nincs nálad. S váltig azt hittem, hogy tüstént visszafordúlsz, akárhol légy is már, mihelyt a hiányt észreveszed.

- Úgy is tettem volna - viszonzá Sancho - csakhogy megtanultam ám könyv nélkül egy hallásra, mikor nagyságod előttem elolvasta. Így aztán tollába tudtam mondani egy jó ismerősömnek, a ki úgy levakarintotta, hogy még a királyné is elolvashatta volna.

- A te fejedből mondtad el? - kérde Don Quijote megdöbbenve - az ugyan szép levél lehetett aztán! Ugyan elmondanád könyv nélkül nekem is?

- Most már nem tudom, uram - viszonzá Sancho - mert a mikor már egyszer elmondtam, leirattam s láttam, hogy ott van a papiroson: gondoltam magamban, erre nekem úgy se lesz többé szükségem az eszemben, jobbnak találtam hát elfelejteni; úgy is van az embernek elég más észtörödelme.

- Tehát leirattad - folytatá Don Quijote - jól tetted; s aztán? Megérkeztél; mondd csak, mivel foglalkozott a szépség ama királynéja? Úgy e épen gyöngyfűzésnél találtad, avagy talán aranyszálakkal valami címert hímzett ezen ő fogoly lovagja számára?

- Nem a mellett találtam bíz én - viszonzá Sancho - hanem épen két mérő búzát rostált az udvaron.

- De legalább mondd azt tehát - jegyzé meg a lovag - hogy e búzának minden szeme csupa gyöngygyé vált kezének érintésitől. S nem vetted szemügyre, barátom, tiszta búza volt az vagy kétszeres?

- Csupa rozsos - felelt Sancho.

- Hanem azért biztosítlak - mondá Don Quijote - hogy az ő kezének rostálása után olyan fehér czipó sül belőle, mint a hab. De tovább; mikor átadtad neki leveletem, úgy-e az én drága menyasszonyom megcsókolta, vagy homlokához emelte tisztelete jeléül?

- Nem emelte bíz az - viszonzá Sancho - mert a mikor át akartam adni, épen javában benne volt a karajozásban, s jó csomó szem volt a rostán, a miért is azt mondá: „Tegye csak oda kegyelmed a levelet arra a zsákra, mert most nem érek rá olvasni addig, a míg ezt mind ki nem rostáltam.”

- Lám az eszes leányka! - mondá Don Quijote - bizonyosan azért tette, hogy aztán majd annál nyugodtabban olvashassa s annál jobban örvendhessen neki. Tovább Sancho; s a míg ezen foglalkozása tartott, milyen párbeszédet folytattatok egymással? mit kérdezett felőlem s te mit feleltél? Folytasd, beszélj el mindent s el ne hagyj belőle egy mákszemnyit se.

- Ő maga nem kérdezett semmit - viszonzá Sancho - hanem én elbeszéltem neki, hogy nagyságod hogyan kínlódik itt érette, hogyan gyötri, marja magát, s úgy él ebben a rengetegben mint valami vadember; a csupasz földön hál, terített asztalról nem eszik, nem fészülködik, csak sír és átkozza nyavalyás életét.

- Hogy ezt átkoznám, azt roszúl mondtad - szóla Don Quijote - sőt ellenkezőleg áldom és éltem egész folyásában áldani is fogom a sorsot, hogy oly dicső, oly magas úrhölgynek lehetek lovagja mint Dulcinea del Toboso.

- Már az igaz, hogy magas - jegyzé meg Sancho - mert akár megesküdjem rá, nagyobb nálam fél fejfel.

- Hogyan, Sancho - kérdé Don Quijote - s te összemérvéköztél vele?

- Össze bíz én annyiban - viszonzá Sancho - a mennyiben egy zsák buzát segitettem neki a számárra föltenni, s ekkor olyan közel álltunk egymáshoz, hogy tökéletesen megláthattam, magasabb nálam jó öt ujjnyival.

- No és? - folytatá Don Quijote - mikor aztán elvégezte a rostálást s a búzát a malomba küldte, mit tett akkor, mikor a levelet elolvasta?

- A levelet? - mondá Sancho - azt bizony nem olvasta el, mert azt mondta, hogy ő se írni se olvasni nem tud, hanem a helyett fogta és diribbé darabbá tépte s azt mondta, mással se akarja elolvastatni, mert ő az ő titkait nem szeretné a faluban senkinek is az orrára kötni. Azt mondta, beéri ő azzal is, a mit én élő szóval mondtam el nagyságod bolondságairól, melyekre nézve azt üzeni, hogy bizony jobban tenné nagyságod, ha tisztességes ember módjára a talpán járna,

semmint a vásott gyerekek példája szerint, cigány kereket hányjon meg a feje tetejire álljon. Nagyot nevetett, mikor elmondtam neki, hogy nagyságod a Búsképű lovagnak hivatja magát; megkérdeztem azt is, hogy az a minap legyőzött vizcayi megjelent-e nála? Azt felelte, hogy igenis megjelent, de azt bizony kár volt odafárasztani, mert egy darab kenyérébe meg egy korsó borába került; kérdezősködtem aztán a gályarabok felől is; hanem erre azt felelte, hogy ezek közül nem látott egy szálat se.

- Még eddig minden igen jól megy - mondá Don Quijote - ámde mondd csak, mikor elbocsátott magától, milyen drága ajándékkal jutalmazott meg? Mert régi és általános szokás a kóbor lovagoknál és kóbor kisasszonyoknál, hogy azon apródoknak, komornáknak vagy törpéknek, a kik ismerőseiktől, rokoniktól vagy barátaiktól levelet vagy felőlők csak pusztá híreket visznek is: valami drága ékszert adnak ajándékkul s hála fejében fáradságukért.

- Meglehet, hogy ez így szokás - mondá Sancho - s én igazán jó szokásnak is tartom; hanem ez alkalmasint csak a régi korban lehetett divatban, míg most már legfőlegb egy darab sajtot meg egy karaj kenyeret adnak az embernek; nekem legalább Dulcinea kisasszony a kerítésen át ezt nyomta a markomba mikor tőle bucsut vettem; s hogy még pontosabban elmondjam, az is juhsajt volt.

- Ő rendkívül bőkezű - jegyzé meg Don Quijote - s ha nem arany ékszert adott, annak kétségkívül az lehetett az oka, hogy ilyes hamarjában nem volt épen a keze ügyiben; egyéb-iránt jól esik a kalács még husvét után is. Mihelyt újra találkozunk vele, bőven ki fog ő mindent pótolni. Hanem tudod-e Sancho min csodálkozom rendkívül? Azt kell hinnem, hogy te jövet-menet csakugyan úgy repültél, mert három nap alatt megjártad Tobosot, a mi pedig harmincz mérföldre van innét. Ebből azt következtetem, hogy az a bölcs varázsló, a ki nekem pártomat fogja s jó barátom, bizonyosan az mozdította elé utazásodat a nélkül, hogy te csak álmodtad volna is. Mert vannak olyan bölcs varázslók, a kik aludtában kiemelik a lovagot ágyából, s ez a nélkül, hogy tudná hogyan s mikép: azon veszi magát észre, hogy másnap ezer mérföldnyi távolban ébred fel azon helytől, a hol az előtte való este lefeküdt. Mert ha nem így volna, akkor a kóbor lovagok nem is jöhetnének egymás segítségére, ha baj van, már pedig ők minden lépten nyomon segítenek egymáson. Így történik aztán, hogy az egyik Armenia hegyein küzd valami sárkánnyal vagy szörnyeteggel, vagy egy másik lovaggal s a hadi szerepese úgy ellene fordul, hogy már-már a végit járja; egyszerre, köd-elöttem, köd-utánam, valami felhőn vagy tüzes szekéren ott terem mellette egy másik lovag, az ő barátja, a ki kevéssel ezelőtt még Angolországban volt - ez segítségére siet, megmenti a halálból s még az nap este újra odahaza van s kedve szerint vacsorál, habár jötte-mente felrug vagy három ezer mérföldre. Az ilyet pedig egyes-egyedül a bölcs varázslók segítségének és gyámolításának lehet köszönni, a kik pártul fogják e bátor lovagokat. S ennél fogva, Sancho barátom, még sem csodálkozom most már oly szerfölött, hogy ily rövid idő alatt megjártad az utat Tobosoig meg vissza, mert a mint már mondtam, bizonyosan valami bölcs varázsló vitt magival röptiben, a nélkül, hogy te csak sejtetted volna.

- Már bizonyosan úgy kellett lenni - mondá Sancho - mert igaz lelkekre mondom, Rocinante csakugyan úgy ment, mint a cigány szamara ha kénesőt töltenek a fülibe.

- Igen, kénesőt - mondá Don Quijote - s azonkívül, mint ha egy sereg ördög ragadta volna, mert az ilyes had szerte barangol és fáradhatatlanul magával visz mindent, a mi csak útjába esik. Most azonban hagyjuk ezt; hanem arra felelj nekem, Sancho, mit gondolsz, mit kellene nékem tennem, minthogy Dulcinea azt parancsolja hagyjunk fel a vezekléssel s látogassam meg. Belátom én, tartozó kötelességem lenne az ő parancsolatát beteljesíteni, de másrésről meg a velünk jövő hercegnének adott szavam lehetetlenné teszi s a lovagság törvénye arra kényszerít, hogy adott szavamát beváltsam. Ugy-e legjobb lesz tehát, ha a mily gyorsan csak lehet, egyenesen odasietek, ahol az óriással szembe szállhatok, s ott terembe fejét levágom, a

hercegnét visszahelyezem országa békés birtokába, akkor aztán tüstént megfordulunk és rohanok Tobosoba.

- Jaj hogy nagyságodnak még mindig ez a bogara! - kiálta fel Sancho - ugyan mondja csak, jó uram, egészen hiába akarja hát megtenni ezt a hosszú utat s nem sajnálja, ha füstbe megy ez a pompás, gyönyörű házasság, a mely olyan országot csöppentene a markába, melynek - mint hallám - húsz ezer mérföldnél is nagyobb a határa s bőviben van mind annak, mi az ember élete fentartására szükséges, és nagyobb mint Portugal és Spanyolország összevéve? Hallgasson az isten szent szerelmére kérem vagy vonja inkább vissza a mit mondott. Fogadja el az én tanácsomat, engedjen nékem s keljen egybe ezzel a hercegkisasszonynyal a legelső faluban, a hol papot találunk; de igaz, ni! még odáig se kell fáradnunk; itt van velünk a mi papunk, ugy megesketi az nagyságtokat mint a pinty! Gondolja meg, hogy benőtt már a fejem lágya s meg lehet hallgatni a tanácsomat; s hogy ez, a mit most adok, olyan jó, a milyennél már jobb se lehet, mert jobb ma egy veréb mint holnap egy tuzok, aztán meg mindig a jobbhoz tartsd magad, késő bánat eb gondolat.

- Látod Sancho - felelt erre Don Quijote - ha te különösen azért buzdítasz e házasságra, hogy az óriás leküzdése után én mindjárt királylyá legyek s így módomban álljon mindazt megadnom néked a mit ígértem: erre csak annyit jegyzek meg, hogy ezen kívánságodat én a házasság nélkül is nagyon könnyen beteljesíthetem, mert még előbb semmint a párbajba bocsátkoznám, előre kikötöm magamnak, hogy győzelmem esetére ha a hercegasszonyt nőül nem veszem is, az ország egy darabjára számot tartok, még pedig úgy, hogy annak adhasam, a kinek akarom. S ha ezt megkapom, ugyan mit gondolsz, kinek adnám másnak mint tenéked?

- Ezt már értem - viszonzá Sancho - csak hogy arra kérem nagyságodat, intézkedjék úgy, hogy a tengerparti rész jusson nekem, hogy ha aztán nem tetszik ott az élet, hajóra rakhassam az én fekete alattvalóimat s azt tehessem velök, a miről már magamban gondolkoztam. Csak azzal ne törődjék most nagyságod, hogy Dulcinea kisasszonyt meglátogassa, hanem menjen, aprítsa össze azt az óriást s vessünk véget az egész dolognak, mert isten az atyám, azt sugja valami - s itt a Dorottyától kapott erszényt tapintotta meg, e mellett már van kilátás pénzre is meg posztóra is.

Még bizonyosan tovább is tartott volna már is elég hosszúra nyult beszélgetésök, ha Miklós mester e pillanatban oda nem kiált hozzájuk, álljanak meg kissé, mert az utitársaság egy arra csergedező patakból szomját akarná oltani. Don Quijote megállt, nem csekély öröme Sanchonak, a ki már egészen belefáradt a sok hazudozásba s attól tartott, hogy ura utóbb is rajtakapja, mert bárha tudta, hogy Dulcinea tobosoi parasztleány, de látni soha életében nem látta.

A forrásnál mind leszálltak paripáikról s nagy éhességöket annyira a mennyire lecsillapíták azzal a kevés eleséggel, mit az előrelátó lelkész még a vendéglőből hozott magával.

Még ott ültek s falatoztak, midőn egy gyalog jövő fiatal sihedert látának közelíteni. Amint ez észrevette a forrásnál helyet foglaltakat, mind figyelmesebben nézte, nézte őket, egyszerre csak nagy gyorsan oda iramodott Don Quijotehoz, átkarolta lábait s nagy sírással-rivással így szóla hozzá:

- Jaj, kegyelmes jó uram, hát nem ismer nagyságod? Nézzen meg csak jól, én vagyok az az András bojtár, a kit nagyságod oldoztatott fel a tölgyfától, a melyhez hozzákötöttek.

Don Quijote ráismert, s azzal megfogva karon, a jelenlévőkhez fordult, s így szóla:

- Hogy kegyetek mindnyájan belássák, mily nagy fontosságú intézmény e világon a kóbor lovagság, mely kiegyenlíti s megorvosolja mindazon ferdeségeket és sérelmeket, miket az erőszakos és gonosz lelkű emberek elkövetnek: el kell mondanom nagyságtoknak, hogy a

minap, egy erdőn való átmentemben jajkiáltásokat s keserves panaszos hangokat hallottam, melyek valami bántalmazott és szükségben szenvedő egyéntől származtak. Lovagi tisztem által ösztönöztetve, nyomban odasiettem, a honnan e szavak hangzának s ime ez itt levő fiucskát találtam egy tölgy derekához odakötte s szívemből örülök, hogy ő most itt van, legalább tanúságot fog szolgáltatni, hogy egyetlen egy szavam se tér el az igazságtól. Ő, a mint említém, oda volt kötözve a tölgyfához, még pedig fejétől egész derekáig meztelenen, s bőrét egy durva paraszt, kiről utóbb megtudtam, hogy gazdája, kantárszíjjal hasogatta. A mint én ezt megláttam, mindjárt számon kértem tőle mi az oka e kegyetlen fenyítésnek? A goromba ficzkó azt felelte, azért üti, mert szolgálja s mert némi hanyagságot tapasztalt nála, a mit inkább gonoszságának, semmint együgyűségének lehet felróni; mire a gyermek azt mondá: „Csupán azért ver, uram, mert a béremet kérem tőle.” A gazda, mit tudom én mit s mit nem hozott fel mentségül és kifogás gyanánt, a mit én meghallgattam ugyan, de el nem fogadhattam. Végre megparancsoltam neki, oldozza fel azonnal, s esküvel is fogadja meg, hogy haza viszi s kifizeti bérét az utolsó fillérig, még pedig kamatostúl. Nem úgy volt-e mind egy betűig, András fiam? Ugy-e láttad milyen határozottan adtam ki a parancsot s ugy-e milyen alázatosan fogadta meg, hogy mindent beteljesít a mit rendeltem, kivántam és követeltem? Felelj; ne jöjj zavarba, szólj bátran, mondd el ezen magas uraságoknak mind azt, a mi történt, hogy belássák s meg legyenek győződve a felől, mily szükséges, hogy az úton kóbor lovagok járjanak.

- A mit nagyságod mondott, az mind szent igaz - viszonzá a siheder - hanem az ostor vége egészen másként csattant, mint a hogy nagyságod gondolja.

- Másként? - kérdé Don Quijote elcsodálkozva -, a paraszt talán nem fizette ki béredet?

- Nem csak hogy ki nem fizette - felelt a fiú - hanem alig hogy nagyságod hátat fordított az erdőnek s mi magunkra maradtunk, újra odakötött ugyanazon tölgyfához s másodszer is úgy megrakott, hogy olyanná vert mint valami szent Bertalant. Aztán minden ütésnél olyan egy-egy átkot, szitkot szórt reám s úgy kicsufolta nagyságodat, hogy nevetnem kellett volna ha kisebb kint szenvedék. Utoljára is úgy összetört, hogy azóta mind a mai napig ispotályban gyógyítottam magamat, s csak így épültem ki valahogy ama nagy bajból, mit az a gonosz paraszt ember okozott. Ennek pedig mind nagyságod az oka, mert ha szépen tovább ment volna a maga útján, s oda nem jön a hol találkoztunk s más emberek bajába bele nem keveredik: uram is beérte volna egy két tuczat ütéssel s aztán kifizette volna a mivel tartozott. De mivel nagyságodon nem tudott boszut állni, - alig hogy egyedül maradt - rajtam fujta ki a mérget, de úgy, hogy akár megesküdjem rá, nem lesz belőlem többet ép ember holtom napjáig.

- A baj csak az, - mondá Don Quijote - hogy oly hamar eltávoztam; ott kellett volna maradnom mindaddig, a mig nem láttam, hogy kifizetett, hiszen jól tudhattam volna, számos ízben szerzett tapasztalásból, hogy a paraszt nem tartja meg adott szavát, mihelyt nincs a ki tőle számon kérje. Hanem ugy-e emlékezel, András öcsém, hogy megfogadtam neki esküvéssel, ha meg nem fizet, felkeresem újra, de meg is találom, czethal gyomrába rejtőzzék bár előlem!

- Az igaz, - mondá András - csak hogy az már mind nem használ semmit.

- Majd meglátod, hogy nem használ-e? - pattant fel Don Quijote - s nagy gyorsan felkelt s megparancsolta Sanchonak, kantározza fel tüstént Rocinantet, mely az ő falatozások közben szinte a gyepen legelészett.

Dorottya azonban kérdést intézett hozzá, mit szándékozik cselekedni? Azt felelte, fel fogja keresni a parasztot, megbünteti szőszegését, kifizetteti Andrást a legutolsó fityingig, ha a világ minden parasztja állna és támadna is ellene! Erre aztán megint Dorottya felelt, illetőleg

figyelmeztette, hogy ezt nem szabad tennie, minthogy már neki azt az ígéretet tette, hogy mindaddig semmi kalandba sem bocsátkozik, míg az ő baját el nem igazítja; ezen ígéretet Don Quijote jobban tudja mint akárki más, azért tehát csendesítse le addig haragját míg Micomicon országból vissza nem tér.

- Az igaz - viszonzá Don Quijote - s így Andrásnak türelemmel kell lennie mindaddig, a míg onnan vissza nem térek, mint kegyelmesség említette; de én újra esküszöm és fogadom, nem nyugszom addig, míg boszút nem álltam s a fiút ki nem fizettettem.

- Nem adok én ezekre az esküdzésekre semmit! - mondá András, - s a világ minden boszúállásánál jobb szeretném, ha kapnék valamit, a mivel legalább Sevilleig elutazhatnék. Adjon, ha adhat valami enni valót, s aztán hadd menjek. Nagyságodat pedig áldja meg az isten valamennyi kóbor lovaggal együtt, a kik úgy kóboroljanak a magok javára, mint nagyságod az enyimre.

Sancho egy darab kenyeret meg egy darab sajtot vett elé visszakerült zsákjából s ezen szavakkal adta oda a sihedernek:

- Nesze, András öcsém, lásd nekünk mindnyájunknak van részünk a te szerencsétlenségében.

- Ugyan mi része lehet abban kegyelmednek? - kérdé András.

- Hát ez a sajt meg ez a kenyér, a mit neked adok - felelt Sancho - mert az isten a megmondhatója nem szorúlnék e még rá magam is valamikor. Mert tudd meg öcsém, hogy az ilyen magamféle kóbor fegyvernök sokszor ki van ám téve nagy éhségnek s szerencsétlenségnek és több más olyan bajnak a mit az ember jobban érez semmint elmondani tudná.

András fogta a kenyeret meg a sajtot s látván, hogy senkitől se kap egyebet: a mint mondani szokás eleredt az orra vére s aztán elindult világga. Mielőtt azonban még nagyon messze távozott volna, ezen szavakkal fordult oda Don Quijotehez:

- Csak azt akarom még mondani, kóbor lovag úr, ha valaha még egyszer találkozunk s azt látja is, hogy engem darabokra szaggatnak, oda ne jöjjön segítségemre, hanem hagyjon magamra bajommal, mert nem lehet az akkorává, a mekkorává nagyságod segítsége tenné, kit az isten sülyeszsen el minden kóbor lovaggal együtt, valahány csak van ezen a világon!

De föl is ugrott Don Quijote, hogy megtapogassa, csakhogy a ficzkó meg úgy neki iramodott, hogy senkinek se volt kedve nyomába eredni.

Don Quijote majd megpukkadt mérgiben András szavai fölött s a többieknek ugyancsak tartóztatni kellett magokat, hogy föl ne kaczagjanak s teljes tökéletesen ki ne hozzák a sodrából.

XXI. FEJEZET.

Don Quijote harcza a mord-nézésű Pandafilando óriással.

Mihelyest kissé megkapattak, nyomban felültek s a nélkül, hogy valami említésre méltó történt volna velök, elértek másnap a fogadóba, melytől Sancho Panza már messziről fázott és remegett. Sokért nem adta volna, ha be nem kell vala mennie, de már így mégis csak lehetetlen volt elkerülni.

A fogadós, fogadósne, leányuk és szolgálójok látván Don Quijote és Sancho érkezését, nagy vidáman siettek eléjük; ő azonban komoly és nyugodt méltósággal fogadta őket s meghagyta, hogy ez alkalommal jobb ágyat vessenek neki mint a minap; mire a fogadósne azt jegyzé meg, hogy ha a lovag ur is jobban fizet mint a multkor, úgy hercegi ágyat vetnek a számára.

Don Quijote megígérte, hogy megfizet, mire aztán türethető ágyat készítettek neki ugyancsak a multkori kamrában s ő csakugyan le is feküdt, mert a vadonban töltött sanyarú élet igen elgyengítette, az út pedig most egyhuzomban egész a fogadóig nagyon álmosná és törődötté tette.

Nem így az útitársaság. Ezeknek a különös férfiú magaviselete, életmódja, bogarai annyi, de annyi beszélni valót nyújtottak, hogy a beszéd tárgyából ki sem tudtak fogyni, bár közel járt már éjfélhez. De nem lehetetlen, hogy még a kelő hajnal is beszélgetés közben találja őket, ha egyszer csak Sancho Panza egészen elrémült ábrázattal be nem rohan azon kamra felől, a hol Don Quijote aludt, s torkaszakadtából nem kiáltozza:

- Segítség, uraim, jöjjenek segítségére úri gazdámnak, a ki olyan véres és rettenetes tusakodásba van keveredve, hogy soha szörnyebbet nem láttam! Isten a tanuságom, hogy a Micomicona herczeg kisasszony óriás ellenségének fejét úgy lekanyarítá egy csapásra tőből, mintha répából lett volna.

- Mit mondasz, atyámfia? - kérdé a lelkész alig tudva hová lenni a Sancho ostobasága fölötti bámulatában, - hogy a manóba lehetne ez igaz, mikor az az óriás két ezer mérföldnyire van innen!

E pillanatban nagy dörömbölés hangzott ki a kamrából, Don Quijote harsány kiáltásával egyben:

- Megállj, zsvivány, gazember, semmirekellő! Csakhogy körmeim közé kaparíthatlak! Nem veszed te hasznát hosszú fegyverednek!

S úgy látszott hatalmasan vagdalja a ház falát.

Sancho pedig így szólott:

- Ugyan ne vesztegessék itt az időt hallgatózással, hanem menjenek s válaszszák el őket, vagy segítsenek az uramnak, a mire egyébiránt talán már szükség sem lesz, mert az óriásnak eddig bizonyosan vége van s isten kéri számon tőle eddig eltöltött gonosz életét; hiszen még a vérit is láttam a mint szétfutott a földön, de még a levágott fejet is, a mint odaesett a sarokba; volt legalább is akkora, mint valami nagy boros tömlő.

- Akármilyen legyek! - kiálta fel erre a fogadós, - ha ez a Don Quijote vagy az ördög maga nem azokat a vörös boros tömlőket szurkálta meg, a melyek egészen teli ott álltak fejtől s a szerte ömlött bor volt az, a mit ez a boldogtalan fatuskó vérnek nézett!

S ezzel besietett a kamrába, a többiek is utána s ott találták Don Quijotet a képzelhető legkülönösebb helyzetben.

Egy ingben álla előttük, mely alól hosszú, vézna lábászára kilátszott, fejére valami silány hálósipka volt nyomva, balkarjára valami piros ágyterítőt vagy takarót vetett rá, jobbában pedig egy kivont kard, melylyel jobbra-balra mindegyre vagdalkozott, miközben olyan szavakat ejtett ki, mintha csakugyan valamely óriással viaskodnék. S a mi a legderékabb, még a szemét sem nyitotta ki, mert aludt s csak úgy álmodta, hogy az óriással tusakodik. Képzelő tehetségét annyira elfoglalta az a majd kiküzdendő kaland, hogy álmában úgy tetszett neki, már odaérkezett a Micomicon királyságba s már harczba is elegyedett ellenségével. S annyira megszabdalta az óriásnak gondolt tömlőket, hogy a bor az egész kamrát elöntötte. A fogadósnak sem kellett több, hanem rettenetes haragra gerjedve neki rontott Don Quijoténak s úgy megöklözte, hogy ha a lelkész meg a borbély közbe nem vetik magokat, ő lett volna az az óriás, a ki a harczot befejezi.

A szegény lovag azonban még sem ocsudott föl egészen álmából, míg a borbély egy jó nagy vödör friss vizet nem hozott a kutról, melylyel tetőtől talpig végig öntötte, a mire Don Quijote

mégis csak kinyitotta szemeit és ámulva, bámulva nézett maga körül. Sancho minden zeget-zugot összetapogatott s mindenütt az óriás fejét kereste, s minthogy sehol se találta, ily szavakra fakadt:

- De már csakugyan igaz, hogy ez az egész ház meg van babonázva; mert a minap is ugyan-csak ezen a helyen vertek agyba-főbe, a hol most állok s maig sem tudom, hogy ki cselekedte; most pedig sehol se találom azt a fejet, pedig tulajdon két szememmel láttam, a mint levágták, a vér meg patakként ömlött testéből.

- Micsoda vért, micsoda patakot emlegetsz, te istentől elrugaszkodott boldogtalan?! - kérde a fogadós - hát nem látod, akasztani való, hogy az a vér, meg az a patak semmi más, mint ezek az át meg átluggatott boros tömlők s az a vörös bor, melyben az egész szoba uszik. Bár csak a lelkét láthatnám a pokolban uszkálni annak, a ki ezeket átluggatta.

- Mit törődöm én azzal, - viszonzá Sancho, - de azzal igenis törődöm, hogy én leszek a világon a legboldogtalanabb ember, ha ezt a fejet meg nem találom, mert akkor úgy elolvad az én grófságom, mint a só a vízben.

Sancho imetten is bohóbb volt, mint gazdája alva, annyira elvették az eszét urának ígéretei.

A fogadóst majdnem kétségbeejté a lovász vizeszsége s a gazdája által okozott kártétel; s meg is fogadta, nem úgy lesz most mint a multkor, a mikor olyan könnyű szerrel odább állhattak, mert most szó se legyen semmiféle lovagi kiváltságról, szabadalomról, hanem megfizettet velök mindent az utolsó darab bőrig, a mivel az elszakadt tömlőket megfoltoztatja.

A lelkész kezén fogva tartá a még mindig kábult Don Quijotét, ki határozottan azt hitte, hogy az óriás Pandafilandóval a kalandot szerencsésen s diadalmasan befejezte, s most a Micomicona herczegkisasszony előtt áll, térdre borult a lelkész előtt s ily szavakra fakadt:

- Mától fogva nyugodt lehet felséged, oh magas és szépséges kisasszony, mert ez a nyomorult teremtmény nem fog többé semmi bajt okozni; mától fogva viszont én is fel vagyok oldva adott szavamtól, minthogy a magamra vállalt kalandot, isten és Dulcinea segedelmével szerencsésen kiküzdöttem.

- Nem megmondtam-e? - mondá Sancho e szavak hallatára, - úgy-e hogy nem voltam ittas? Tessék-lássék, nem savanyította-e hát be uram azt az óriást? Markomban tartom már azt a grófságot!

Ki ne nevetett volna mind a gazda, mind a szolga esztelenségén!

Nevettek is valamennyien, az egy fogadós kivételével, a ki az ördöggel vitette mind a kettőt. Végre azonban a borbély, Don Fernando és a lelkész - igaz ugyan, hogy nem csekély fáradsággal - ágyba fektették Don Quijotet, a ki szemmel látható kimerültséggel tovább aludt aztán ujjalag. Hagyták tehát aludni s kimentek a fogadó kapujába Sancho Panza vigasztalására, hogy az óriás fejét nem tudta megtalálni; azonban még több fáradságba került a fogadóst megbékéltetni, a ki majdnem kétségbe volt esve tömlőinek ily váratlan elpusztulásán; a fogadósne pedig ugyancsak keményen pattogott:

- Bár ez a kóborgó lovas soha még csak a lábát se tette volna át a házam küszöbén. Mennyi, de mennyi kárt okozott! A multkor is adós maradt a vacsora, az ágy, meg az abrak és a széna árával a maga meg az inasa, lova meg a szamara számára, csak azért, mert ő kóbor lovas, hogy az isten kergesse meg minden kóborgó társával együtt valahány csak van e világon! S mindössze is az a mentsége, hogy ő semmiért se tartozik fizetni, mert ez így van megírva a kóbor lovagság rendszabályaiban. Most meg aztán ráadás fejében kilyuggatják a tömlőimet, elfolyatják a boromat! Hogy az ő véröknek így látnám elfolyását! De ne is gondolja ám az a

lovag, hogy meg ne fizettessek mindent az utolsó fityingig, oly igazán, a mint az a nevem a mi s az vagyok, a ki vagyok!

Ilyen s ezekhez hasonló szavakban fakadt ki nagy haraggal a fogadósne, hú cselédje Maritornes pedig ugyancsak együtt szapult vele.

Leánya hallgatott s néha néha mosolyra vonta ajakát.

A lelkész mindnyájokat lecsendesítette s megígérte, hogy az egész kárt úgy megtéríti a mint csak illik, s eleget tesz mind a borért, mind a tömlőkért, a mikért oly nagyon keseregnek. Dorottya meg Sancho Panzát vigasztalta meg, mondván, mihelyt bizonyossá lesz a felől, hogy Don Quijote csakugyan levágta az óriás fejét, ő meg háborítatlanul bírhatja országát: neki ajándékozza a legjobb grófságot, mely az egész birodalomban található. Sancho ebbe aztán belenyugodott, de viszont ő is biztosítá a herczegasszonyt, elhiheti, hogy igazán látta az óriás fejét, a ki nagyobb igazság okáért, övig érő szakállt viselt; s ha most nem lehetett is ráakadni, az az oka, hogy ebben a házban minden meg van babonázva, a mint ő már a multkor is tapasztalta mikor itt háltak meg éjszakára. Dorottya azt mondta, ő bizony elhiszi s azért ne is aggódjék semmiről, olyan jól fog menni minden mint a kívánat.

Igy azután a mord-nézésű Pandafilendóval történt rettenetes párbaj után, melynek néhány tömlő veres bor lőn az áldozata, a szívek lassanként lecsillapulván, nemsokára a szemek is lezáródtak és néma csend uralkodott a fogadóban.

XXII. FEJEZET.

Don Quijotének és Sancho Panzának váratlanul nagyon meggyülik a bajok.

Másnap reggelre volt az indulás elhatározva, Micomiconország felé.

Az utitársaság fölkelt s fel is öltözött már, sőt Sancho épen az istállóba ment, hogy a nagy utra Rocinantet és a maga kedves szamarát fölnyergelje, midőn az ellenséges sors úgy akarta, hogy ép e perczen vetődjék oda a fogadóba az a borbély, a kitől Don Quijote a Mambrin sisakját, Sancho Panza pedig a szamar szállangos szerszámát vette el, melyet aztán a magáénak odaadásával akart némileg kárpótolni. A mint ez a megkárosított borbély az ő szürkéjét az istállóba vezette, megpillantotta Sancho Panzát, a ki épen a szamar-nyerget igazítottatta. Mihelyt meglátta azonnal ráismert s abban a nyomban nagy hatalmasan rátámadt e szavakkal:

- Csakhogy megvagy, akasztófavirág! Ide a tányérommal, a nyergemmel, ide vele mindennel, a mit elraboltál!

A mint Sanchonak azt kellett tapasztalnia, hogy ilyen váratlanul megtámadják, s hallania, milyen szidalmakat szórnak ellene: egyik kezével megragadta a szamar-nyerget, a másikkal pedig úgy képen teremtette a borbélyt, hogy egyszerre eleredt az orrávére. Hanem azért a borbély csak nem eresztette el a zsákmányt, melyet a nyeregben ejtett, sőt ellenkezőleg oly lármát csapott, hogy a fogadó összes népsége, házbéliek és vendégek mind oda futottak a nagy tusa és viaskodás csodájára.

- Ide, ide, a király és a törvény nevében! - kiáltá a borbély - én vissza akarom venni a mi az enyim, s ez a rabló, ez az útonálló még életemtől is megfosztana!

- Hazudsz! - viszonzá Sancho - nem vagyok én útonálló; ezt a zsákmányt az én gazdám Don Quijote becsületes harcban ejtette.

Don Quijote már ekkor szintén ott volt, s nagy örömmel szemlélte, mily derekasan helyt áll az ő fegyvernöke védelemben és támadásban egyaránt; ettől fogva úgy tartotta, hogy csakugyan ember a gáton, s fel is tette magában, hogy a legelső kínálkozó alkalommal mindjárt lovaggá üti, mert meg volt győződve róla, nem válik a lovagrendnek szégyenére.

A borbély a tusakodás folytában egyebek közt ezt is mondotta:

- Olyan igaz, uraim, hogy ez a nyereg az enyim, mint hogy most reggel van s nem éjszaka; úgy ismerem, mintha tulajdon magam készítettem volna, s itt a szamaram az istállóban, az legyen a bizonyágom, hogy nem hazudtam. Tessék felpróbálni rá, s gazember legyek, ha nem úgy áll rajta, mintha csak ráöntötték volna! S mi több, ugyanaz nap, mikor ettől megfosztottak, elvették még egy ujdonatúj réztányéromat is, a melyből még soha sem szappanoztam s a mely egy talléromba került.

De már erre Don Quijote sem állhatta meg, hogy közbe ne szóljon, a miért is a két versenyző közé lépván, őket egymástól elválasztotta, a nyeret a földre lökte, hogy szem előtt legyen, míg az igazság kiderül, s ily szavakra nyitotta ajkait:

- Hogy nagyságtok tisztán és világosan beláthassák, mennyire téved ez a jó fegyvernök, mikor réztányérnak mondja azt, a mi volt, és most is és mindörökre Mambrin sisakja lesz, melyet én becsületes párbajban vettem el tőle, s ez által jogos és törvényes módon tettem tulajdonommá. A nyereg ügyébe nem avatkozom, erről csak annyit tudok mondani, hogy fegyvernököm Sancho engedelmet kért rá, hogy e legyőzött pulyának nyeregszerszámát elvehesse s azzal tulajdon barmát ékesítse; ezt én megengedtem neki, ő tehát a kívánt tárgyat el is vette; hanem hogy a lószerszám hogyan változott számárnyereggé, arra egyéb okot nem tudok felhozni annál, hogy az ilyen átváltozás igen gyakori szokott lenni a kóbor lovagság életében. Nagyobb bizonyág okáért tehát szaladj, fiam Sancho, s hozd ide frissen azt a sisakot, melyet ez a jó ember réztányérnak állít.

- No már uram, - viszonzá Sancho inkább súgva, mint fenszóval - ha a mi igazágunk mellett nem tudunk egyebet felhozni, mint azt a Mambrin sisakját, akkor csakugyan rossz lábon áll a szénánk!

- Tedd, a mit parancsoltam, - felelt Don Quijote - talán csak nem lesz ebben a várban minden tárgy varázslat által elváltoztatva?

Sancho tehát elment a borbélytányérért, oda hozta s mihelyt Don Quijote megpillantá, azonnal átvette tőle s így szóla:

- Itéljenek nagyságtok magok, milyen vakmerőség kell ahhoz, hogy ez a ficzkó tányérnak állítsa ezt, nem pedig sisaknak, a mint én mondom. S esküszöm azon lovagrend törvényeire, a melyhez tartozom, ez volt az a sisak, melyet tőle elhódítottam, s azóta sem hozzá nem toldottam semmit, sem belőle semmit el nem vettem.

- Szent igaz, - erősíté Sancho is - mert azóta, mikor uram elnyerte, mind e mai napig mind-össze csak egyetlen egy küzdelemben használta, tudniillik akkor, a mikor azokat a szerencsétlen rabokat megszabadította; s ha akkor ez a tányérsisak nincs, ugyancsak pórul járhatott volna, mert annál a komediánál úgy hűllött a kő, mint a jégeső.

- Nos, uraim, - mondá a borbély - mit mondanak nagyságtok ahhoz, hogy ezek a tisztas férfiak még mindegyre azt erősítik, hogy ez sisak, nem pedig réztányér?

- S a ki ellenkezőt állít - pattant fel Don Quijote - annak, ha lovas, megmutatom, hogy hazudik, és ha szolgál, meg, hogy hazudik ezerszer is!

A mi borbélyunk, a ki szemtanuja volt az egész jelenetnek, jól ismervén Don Quijote bogarát s tartva attól, ha nem a lovagnak adnak igazat, heveségében igen komolylyá teheti az össze-ütközést, Don Quijote javára akarta a vitát eldönteni, a miért is így szóla a másik borbélyhoz:

- Tisztelt borbély úr, vagy nem is tudom, kihez van szerencsém, mindenekelőtt azt kell tudatnom önnel, hogy én is uraságod mesterségét folytatom s több húsztendejénél, mióta a chirurgiából a vizsgálatot lettem; ismerem is a borbélymesterség minden eszközét egyetlen egy szálíg. Hanem ifjú koromban katona is voltam s igen jól tudom, mi a sisak, mi a vassüveg és mi a rostélyzott sisak, s ismerek sok más egyéb, a katonaság körébe eső dolgot, főleg a mi a fegyverzethez tartozik. Ennek folytán, bárha tisztelet annak, a ki jobban tudja, s kész leszek mindig meghajolni előtte, de most az egyszer bátor vagyok azt állítani, hogy ez az előttünk levő tárgy, melyet ezen úr kezében tart, nemcsak hogy nem borbélytányér, de attól annyira különbözik, mint fekete a fehértől, mint az ég a földtől; mindamellettt azt is bevallom, hogy bárha sisaknak tartom is, nem tarthatom egész sisaknak.

- Igaz is, hogy nem egész - szólt közbe Don Quijote - mert a fele hiányzik, tudniillik az állazója.

- Ugy van, - erősíté a lelkész, a ki már sejté, hová czéloz az ő borbély komája. Don Fernando és a többiek is mellette bizonyítottak.

- Teremtő szent atyám! - kiáltá fel erre a megtréfált borbély - de hát lehetséges-e, hogy ennyi tisztos ember mind azt mondja, hogy ez nem borbélytányér, hanem sisak? Megállna rajt' az esze egy egész universitásnak, akármilyen tudós volna is. Ez szörnyűség, ez szemtelenség, ez összebeszélés, ez alávalóság!

Az elkeseredett borbély e kifakadása még azokat is sértette, a kik máskülönben tréfának vették volna az egészet.

- Ki vele, az ilyen sértegető nem tisztességes emberek közé való! - hangzék minden oldalról, s a borbély bizony pórul járhatott volna, ha e pillanatban újabb alakok nem jelennek meg a fogadó kapuján.

Rendőrök voltak, a Santa-Hermandad tagjai.

Ezek megjelenése egy pillanatra lecsillapította a zajongó társaságot.

- Tisztelet a Santa-Hermandadnak! - kiáltá az egyik rendőr meglehetősen borizú hangon s igen vörös, borvirágos orral - micsoda zaj, minő láрма ez itt?

S a mint körültekintett, szemei egyszerre Don Quijotén akadtak és álltak meg.

- Nagy dolog, nagy szerencse! - kiáltá el magát egyszerre a rendőr - itt van az a rabló, az a haramia, a kit keresünk! Itt van az, a ki a gályarabokat kiszabadította! Előre legények, fogjátok meg!

- Micsoda?! - kiáltá fel Don Quijote olyan harsány hangon, hogy az egész fogadó csak úgy rengett bele, a három szál poroszló pedig vezetőstől együtt úgy remegett, mint a nyárfalevél, - ti neveztek engem rablónak és haramiának? Haramiának, Spanyolország és la Mancha első kóbor lovagját?! Hát rablás az, ha a tisztakezü ember a bilincsre verteknek visszaadja szabadságukat, feloldja a foglyokat, segít a nyomorútkon, felemeli az elesteket és gyámolítja a szükségben szenvedőket? Oh, alávaló söpredék! alacsony és fertelmes gondolkozás módokat megérdemli, hogy az ég soha se is adja tudtotokra, mennyi dicsőséget foglal a kóbor lovagság magában s föl se is világosítson, milyen bűnben és tudatlanságban leledzettek, midőn a kóborlovagoknak nemcsak valóságát, de még árnyékát sem tudjátok méltóképp tisztelni. Jöszte hát, ti orozók, de nem poroszlók, ti, a Santa-Hermandad engedelmével legyen mondva, útonálló! Ám mondjátok meg, ki volt az a tudatlan, a ki

elfogató parancsot adott ki egy olyan kóborlovag ellen, a milyen én vagyok? Ki volt az, a ki nem tudja, hogy a kóbor lovagok fel vannak mentve minden törvényhatóság alól, hogy az ő törvényök a kard, az ő ítéletök az erő s az ő szabályuk saját akaratuk? - Ki volt ismétlem az a híg eszű, a ki nem tudja, hogy egyetlen egy nemesnek sincs annyi kiváltsága és szabadalma, mint a mennyire a kóbor lovag szert tesz abban az órában, a melyben lovaggá ütik s magára vállalja a lovagság terhes foglalkozását? Fizetett-e a kóbor lovag valaha adót, százalékot, füstpénzt, dézsmát, vámot vagy révet? Van-e szabó, a ki számlát nyújtson be nála a számára készített ruhákért? Volt-e várúr, a ki, ha kastélyába befogadta, szállásbért követelt volna valaha? Van-e király, a ki asztalához ne ültetné? Van-e szenvedő, a ki magát védelmére ne bízna? Végre volt-e vagy lesz-e valaha olyan kóbor lovag e világon, a kinek ne volna annyi bátorsága, hogy egymaga négyszáz botot ne adjon négyszáz poroszlónak, ha fel merik tartóztatni utjában?

A míg Don Quijote ekképen pattogott, addig a lelkész egyre azzal csitította a poroszlót, láthatják, Don Quijote minden tettéből, vettéből, hogy nincs helyén az esze; ne is üzzék-fűzzék tovább a dolgot, mert ha elfogják és bekísérik is, úgy is csak kieresztik megint mint afféle bolondot. Azonban az a rendőr, kinél az elfogató rendelet volt, azt felelte rá: neki semmi köze Don Quijote bolondságához; neki csak az a kötelessége, hogy főnöke rendeletét foganatosítsa s ha egyszer elfogta, bánja is ő, ha aztán háromszor szabadon eresztik is.

- Mind elhiszem - jegyzé meg a lelkész - hanem azért most még se erőltesse, de meg a mint én ismerem, ő maga sem fogja engedni.

S végre is a lelkész annyira szívökre tudott beszélni, Don Quijote pedig annyi esztelenséget követett el, hogy a poroszlók még nála is bolondabbak lettek volna, ha be nem látják, hogy Don Quijotenak csakugyan nincs helyén az esze. Így tehát végre lecsillapultak, sőt utóbb még a békéltetők szerepére is vállalkoztak a borbély és Sancho Panza között, a kik még mindegyre szörnyen fújtak egymás ellen. S mint az igazság szolgái, a kiknek ugyan magoknak is ütötte valami kis jutalom a markukat, végtére is oly szerencsés közbenjárók voltak s a pört úgy döntötték el, hogy ha bár mind a két fél teljesen kielégítve nem volt is, legalább annyira a mennyire belenyugodott az ítéletbe. Kicsérélték egymás között a számárnyergeket, de a terhellőt meg a kötőféket nem; a mi pedig a Mambrin sisakját illeté, erre nézve a lelkész úgy kéz alatt, s a nélkül, hogy Don Quijote tudná, nyolcz reált adott a réztányérért, a miről a borbély nyugtát állított ki, azt is megérintvén benne, hogy a rászedésről hallgatni fog mindörökkön örökké.

XXIII. FEJEZET.

Hogyan bűvölték el Don Quijotét.

A mint Don Quijote látta, hogy kibontakoztak és megszabadultak immár a sok tusakodásból, melybe mind ő, mind fegyvernöke keveredtek, elérkezettnek vélte az időt, hogy újra útra keljenek s végét vessék azon nagy kalandnak, a melyre őt elhívták és kiválasztották. Gyors elhatározással odament tehát Dorottyához s térdre borult előtte, a ki viszont semmikép se engedte meg, hogy addig csak egy szót szóljon is a míg a földről fel nem kél; mire az engedelmes lovag talpra állván így szóla:

- A példabeszéd azt tartja, fenséges herczegasszony, hogy a jó szerencsének serénység az anyja, s csakugyan sok fontos ügyben azt is mutatta a tapasztalás, hogy a ki serényen látott hozzá, még a kétes dolgokban is sükeresen végzett. Ez az igazság azonban semmiben sem valósúl meg inkább mint a hadviselésben, a hol a gyorsaság és fürgeség megelőzi az ellenség

intézkedését s hamarább megszerzi a győzelmet, semmint védelmére az ellenfél még csak gondolna is. Ezt pedig azért mondom kegyelmes és fenséges asszonyom, mert úgy látom, hogy a mi itt időzésünk e várban immár teljesen fölösleges; sőt oly káros lehet, hogy valamikor még nagyon megkeserülhetjük. Mert ki tudja, hogy fenséged ellensége, amaz óriás nem fürkészte-e ki már is titkos kémek és megbizottak által, hogy én indulok az ő megsemmisítésére s nem nyújtunk-e neki az idővesztegetés által alkalmat arra, hogy valami bevehetetlen várba vagy erősségbe sánczolja el magát, a mely ellen keveset ér minden én szorgalmatoságom és fáradhatatlan karomnak hősisége. Azért tehát, fenséges asszonyom, serénységünk által előzzük meg minden cselvetéseit s keljünk azonnal útra szerencse-keresni, a mely fenséged óhajtása szerint csak úgy lesz a mienk, ha én nem késedelmezem ellenségeivel szembeszállni.

Itt elhallgatott s nem is szólt egyebet aztán Don Quijote, hanem nagy nyugodtan várta a trónörökös feleletét, a ki fejedelmi magatartással s egészen a Don Quijote modorában ekkép válaszolt:

- Hálás köszönettel fogadom azon buzgalmát, lovag úr, mely nagy bánatomat enyhíteni törekszik, a mint illő is a hős lovaghoz, kinek az a rendeltetése és kötelessége, hogy az árvákat és szükségben szenvedőket gyámolítsa. Adja az ég, hogy mindkettőnk óhajtása teljesüljön, s hiszem be fogom bizonyíthatni, hogy van még háladatos szív a világon. A mi pedig utrakelésünket illeti, ám törtéjék azonnal, mert én csak azt akarom, a mit ön akar. Rendelkezzék velem, lovag úr, saját belátása és tetszése szerint, mert a ki egyszer a maga személye védelmét nagyságodra bízta, és birodalma visszavívását kegyed kezeibe tette le, az nem ellenkezik semmiben sem azzal, a mit nagyságod bölcs belátása parancsol.

- Isten velünk tehát! - kiálta fel Don Quijote - ha egy úrhölgy magát előttem így megalázza, nem szabad elhalasztanom az alkalmat, hogy fel ne magasztaljam s örökségül esett trónjára ne emeljem. Induljunk rögtön, vágyam utrakelésre sarkantyúz, mert a mint mondani szokták, a késedelem veszedelem! S minthogy sem az ég nem teremtett, sem a pokol nem látott még olyast, a mi engem megrettentene vagy megfélemlítene: nyergeld föl, Sancho, Rocinantet, igazgasd össze szamaradat és a királyné paripáját, azután vegyünk bucsút e vártól s e díszes társaságtól s távozzunk innen haladéktalanul.

- Lehetetlen - mondá ekkor Don Fernando nagy titokban, súgva Don Quijotehoz - igen fontos híreket vettem épen e pillanatban. Mihelyt alkalmam lesz rá, négyszem között azonnal elmondom. De most csitt! Nyilvánosan nem szabad egyebet mondanunk, mint hogy a már is beállott rekkenő hőségben nem indulhatunk, s be kell várnunk a holnap nap hűvös hajnalát.

Don Quijote nagy meglepetéssel hallotta az udvarmesternek képzelt Don Fernando e titkos tudósítását. Rendkívül szerette volna azonnal megtudni mi az az akadály, melyet a többieknek nem szabad meghallaniok? Rablók állják-e el az utakat? Hiszen ő azokat elriasztaná. Ellen-ségeket vettek-e észre valahol? Hiszen ő egymaga el tudna üzni egy egész hadsereget. Mi lehet tehát, a mi utazásukat gátolja?

Don Fernando e titok fölleplezésével csakugyan örökre adós maradt. Ugy tudta intézni a dolgot, hogy egész késő estig soha se lehetett egyedül Don Quijoteval, s valahányszor ez titokteljes kérdő tekintet vetett az udvarmesterre, ez épen olyan titokteljes ábrázattal tiltakozott a feleletadás ellen. Nehéz is lett volna, különösen hazugság nélkül, híreket közölni, a miket Don Fernando senkitől se hallott. Egészen más volt a dologban. Mind a Don Quijote utitársai belátták, hogy ha a lovagot így szabadon viszik tovább, az, mint már a vendéglőben is történt, igen könnyen össze fog tűzni minden lépten-nyomon mindenkivel; a poroszlók pedig azt állították, hogy Don Quijote ellen csakugyan ki lévén adva vidékszerte az elfogatási parancs, igen sok kellemetlenségnek tehetnék ki magokat a vele együtt lévő férfiak is, annál inkább a nő, a kit ettől megkímélni, tartozó szent kötelességök. Valami más módot kellene

tehát kigondolni, a mi részint biztos lenne arra nézve, hogy Don Quijote meg nem szökhetik, részint arra nézve is, hogy ha a Santa-Hermandad újabb csapataival fognának találkozni, már a lovag tova szállításának külső formája is arról tanuskodják, hogy a kit így visznek, annak egészen józan esze nem lehet.

A míg Don Quijote a készülődés sürgetését ama hosszú, czikornyás szavakból álló beszédében javasolta, Don Fernando és a többiek hamarjában ez elmondottakban állapotok meg, s első az volt, hogy Don Quijotet legalább még egy éjjel tartóztassák itt a vendéglőben. Don Fernando vállalta magára - s a mint láttuk - elég sükeresen e szerepet.

A terv többi részét azután utóbb koholták ki, s végre abban állapotok meg, hogy egy épen arra vetődött ökrös szekér tulajdonosát megfogadták, szállítsa el ő Don Quijotét, még pedig ilyen módon: összeüttettek hamarjában egy nagy ketreczet rácsos tűzdözött rudakból, de akkorát, hogy a lovag egészen kényelmesen elfért benne. Ekkor aztán a vendéglőben lévő egész férfitársaság, még a poroszlók is, nagy titokban, hogy se Don Quijote, se Sancho Panza észre ne vegyék, úgy bepátyókálták arcukat, s magukat úgy kicsereberélték, az egyik így a másik amugy, hogy Don Quijote csakugyan egészen más népnek tarthatta őket mint a melyet e várban még csak e most lemuló napon is látott. Mikor mindezen előkészületek megtörténtek, az átöltözöttek a legnagyobb csendben beléptek oda abba a szobába, a hol Don Quijote aludt s a nem rég kiállt fáradozalmakat kipihente. Körülfogták, s mikor épen legjavában nyugodott, nem is tartva, nem is félve semminémű támadástól. Egyszerre egész erővel megragadták, s kezét-lábát úgy megkötözték, hogy a mikor nagy ijedten fölbredt, meg sem tudott moccani, sem egyebet tenni, csak ámult bámult az előtte álló merőben idegen arcokon. Mindig éber és találékony képzelődése azonban csakhamar azt kápráztatta lelke elé, hogy mindezen alakok a bűvös várbeli kísértetek, s hogy ő már minden kétségkívül meg van bűvölve, mert se nem mozdúlhat, se nem védelmezheti magát; pontról pontra úgy képzelte tehát, a mint a tréfa intézői sejtették.

Odavitték e kísértetek most a ketreczhez, bele zárták s a léczeket úgy beszögezték, hogy azokat egykönnyen ugyancsak nem lehetett volna lefeszégetni. Erre aztán vállakra kapták, s a mint a háló kamrából kivitték, egy olyan ijesztő hang vala hallható a milyen ijesztővé Miklós mester, a borbély csak tenni tudta a hangját, s mely ezt zúgta:

- Oh Bús-képű lovag, ne akadj fen azon, hogy e fogságba jutottál; így kellett ennek történnie, hogy annál hamarabb befejezhessed ama kalandot, a melybe nagy hősiséged bonyolított. Tudod, hogy varázslók vitték el Amadist, Belianist és mind a többi lovagtársaidat s látszólagos lassúsággal, szörnyű gyorsan haladtak; így fogunk elszállítani tégedet is, oda, a hol rendeltetésed helye van, s ahol mindörökre halhatatlan dicsőségedet kiküzdended! Légy csendes, tűrj és bizzál!

E pillanatban rémült jajgatással szaladt oda Sancho Panza is az istállóból, de ijedtében alig tudott megállni a lábain.

- Te meg, oh legnemesebb s legengedelmesebb fegyverhordozó! - folytatá a rejtélyes hang az éj sötét homályában - leghivebb szolgál mindazok között, a kiknek oldalán valaha kard függött, s keblében bátor szív dobogott: el ne csüggedj, hogy ekképen viszik előtted a kóbor lovagság virágát. Mert ha a világ alkotójának úgy tetszik, te csakhamar oly magas és előkelő állásra jutsz, hogy önmagad se ismerd magadra, s jó uradnak egyetlen ígérete sem marad beteljesítetlen. Még a felől is megnyugtatlak, hogy béred annak rendje szerint ki fog járni, s a három szamárcsikót senki el nem veszi tetőled. Csak kövesd a bátor és elbűvölt lovagot nyomról nyomra, a varázs tud a te szamaradnak is olyan gyorsaságot kölcsönözni, hogy meg se gondolnád magad sem. Minthogy pedig nékem nem szabad immár egyebet mondanom: Isten légyen hát veletek, s köd előttem, köd utánam, engem senki meg ne lásson!

A titokszerű beszéd vége felé hangját kissé fölemelte, azután meg olyan elhalóvá tette, hogy még azok is majdnem igaznak hitték távozását, a kik tudtak a tréfáról.

Don Quijote egészen megvigasztalódott a jövendölés hallatára, mely néki az örök dicsőség kiküzdését s megnyerését ígerte. Mélyen felsóhajtott tehát a kalitkában, s így válaszolt:

- Oh bárki légy is, a ki nékem ily fényes sorsot jövendöltél, esedezem, kérd meg nevében azt a bölcs varázslót, a ki ügyeimet ily csodamódon intézi, s mondd, ne hagyjon elsenyvednem e börtönben a melybe vetettek, a mig beteljesülve nem látom szép ígéretidet. Mert ha ez ily módon csakugyan beteljesül, akkor dicsőségnek tartom börtönöm gyötrelmeit, örömek a rám vetett rabláncokat s nem kemény harczmezőnek e vaczkot, a melyre fektettek, hanem puha ágynak és mennyezetes nyoszolyának. A mi pedig a Sancho Panzához, fegyvernökömhez intézett vigasztalást illeti, én megbízom hűségében és jó indulatában, hogy sem jó, sem balsorsomban el nem hágy. Most ha akár az ő, akár az én bal szerencsém úgy hozná is magával, hogy meg nem adhatnám neki az ígért szigetet vagy más valamit, a mi ezzel fölér: az ő bére legalább nem fog veszendőbe menni, mert végrendeletemben a melyet már elkészítettem, világosan kifejeztem, mit hagyok rá örökül, nem ugyan az ő számos, hasznos szolgálatának mértéke hanem a magam csekély tehetsége szerint.

Sancho Panza, a ki lassanként fölbátorodva egész a ketreczig nyomult, e nyájas, jóakarátú, szavakra odahajolt a léczek fölé, és megcsókolta urának összekötött két kezét.

Ekkor a kisértetek rögtön felkapták vállokra a ketreczet s vitték egyenesen az ökrös szekérre.

XXIV. FEJEZET.

Don Quijote elbűvölten utazik haza felé.

A mint Don Quijote látta, hogy ketreczbe van zárva s fen a szekéren, így szóla:

- Igen sok és nevezetes történetet olvastam a kóbor lovagokról; de azt nem olvastam soha, se nem láttam, se nem hallottam, hogy az elbűvölt lovagokat ekképen vigyék, s főleg olyan lassusággal, a milyen e lomha és késedelmes állatoktól várható. Mert szokás szerint a levegőben ragadják el őket rendkívüli gyorsasággal, valami szürke, sötét felhőbe burkolva, vagy valami tüzes szekéren, vagy valami szárnyas lovon vagy más egyéb ily csodaszörnyetegen; de hogy engemet most ökrös szekéren szállítanak el, - istenemre mondom - zavarba hoz. Egyébiránt meglehet, hogy a mi korunkbeli lovagságnak és varázslatoknak más nyomon kell járniok mint a milyenen hajdanta jártak; s aztán meg az is meglehet, hogy mivel én egészen új lovag vagyok e világon s az első, ki a kalandor lovagság már-már feledésbe merült rendét újra feltámasztottam, épen ezért talán egészen új fajta varázslatok lőnek kitalálva s egészen új módok a megbűvöltek elszállítására. Mit mondasz hozzá, Sancho fiam?

Sancho, a ki az első ijedtségből már magához tért, s fontolóra tudta kissé venni már a dolgot, így felelt:

- Bizony nem tudom én, mit szóljak, nagyságos uram, minthogy nem vagyok olyan jártos a kóbor-iratokban mint nagyságod. Hanem mind a mellett fogadni mernék, de még esküt is tudnék tenni rá, hogy a kik most itt ezt a mesterséget űzik, mind valamennyien keresztyén katolikus kisértetek.

- Katolikus kisértetek? - kiálta fel Don Quijote elszörnyedve. Teremtő szent atyám! Hogyan lehetnének keresztyének, mikor mind megannyi démonok, a kik azért öltöttek káprázatos testet, hogy körülvegyenek s engem ezen állapotba helyezzenek. S ha meg akarsz győződni

állításom valóságáról, ám érintsd meg csak, tapogasd meg csak őket, s meglátod, hogy testök puszta légből áll, s hogy merő káprázatok.

- De uram - viszonzá Sancho - megtapintottam én már őket! S ez az ördög, a ki itt sűrög forog, elég izmos tagú s egészen más a tulajdonsága mint a mit én az ördögökről hallottam. Mert a mint mondják, az ördögön kénkö-szag meg egyéb ilyes bűz érezhető, míg ezen meg az igazi jó illatot, hajkenőcsöt, szagos vizet, egy puska lövésnyiről is meg lehet érezni.

Sancho ezt Don Fernandorólmondotta, a ki mint afféle nagy úr csakugyan olyan illatokkal kendőzhette magát mint Sancho állítá.

- Ezt ne csodáld, Sancho barátom - viszonzá Don Quijote - mert nem szabad feledned, hogy az ördögök sok mindenhez értenek, hátha ez is csak azért kente-fente be magát ilyenekkel, hogy eltitkolja ördög voltát; de ha jobban szemügyre veszed, majd másnak látod.

Úr és szolgál, a többiek utrakészülődése közben, ekkép beszélgettek egymással. Don Fernando, a ki egy két hangot ellesett okoskodásaikból, tartott tőle, hogy Sancho végre is keresztül lát a szítán, melynek már is kéréget kerülgette. Megmondta ezt a többieknek, mire rögtön elhatározták, hogy az indulással nem várnak egy perczig sem, hanem mennek, mihelyt csak lehetséges. Félre inték ennek folytán a fogadóst s meghagyták neki, nyergelje meg Rocinantet és Sancho szamarát is, mit az csakhamar teljesített. Ez alatt a lelkész rábirta a poroszlókat, hogy nagyobb biztosság okáért, kísérik el a lovagot egész hazáig s fáradságuk nem esik hiába. Don Fernando, Rocinante nyeregkápájára egyik felől a pajzsot, másik felől a borbélytányért akasztá fel, s aztán jelek által azt adta tudtára Sanchonak, üljön fel szamarára s vezesse kantárszáron Rocinantet; a két ökrös szekér oldala mellé pedig két-két poroszlót állított. Azonban előbb hogysesem elindultak volna, oda jött a fogadós né, meg a leánya és Maritornes, hogy búcsút vegyenek Don Quijotetól s tették magokat, mintha még oly keservesen siratnák szerencsétlenségét. Don Quijote ily szavakat intéze hozzájuk:

- Ne siránkozzanak, drága hölgyeim! Hiszen az ilyes szerencsétlenség közös sorsa az én állásombeli férfiaknak. S ha ilyen balszerencse nem érne, nem is tartanám magamat igazán híres kóbor lovagnak, mert az olyas apró cseprő lovagocskákkal ilyesmi nem is szokott történni, mert senki még csak nem is hederít rájuk. Hanem a bátrakkal már igenis történik, mert hősiségökért és erényökért sok fejedelem s egyéb lovag irigykedik rájuk, a kik gonosz módon meg akarják a jókat rontani. Mindezáltal az erény oly hatalmas, hogy egyedül a maga erejéből, minden bűbájossággal szemben, a mennyit csak a boszorkányság első mestere Zoroaster tudott, diadalt nyer minden veszedelmen s fényét úgy árasztja majd szét a földön, mint a nap az égen. Bocsássanak meg, bájos hölgyeim, ha netalán akaratlanul valamivel megsértettem, mert szántsándékosan és tudva, bizonyára soha senkit nem bántottam. Kérjék istent, szabadítson ki e bűbajos fogságból mentől előbb és szerencsésen, s ha valaha megszabadúlok, nem fogom elfelejteni, hogy azon jótéteményeket, melyekben e várban részesültem, meg kell még hálálnom, szolgálnom és viszonznom érdemök szerint.

A míg a várbeli urnők és Don Quijote között ezen jelenet folyt, addig a lelkész és a borbély búcsút vettek Don Fernandotól, még egyszer is forrón megköszönve azon jószágokat, melyet szerencsétlen barátjuk iránt áldozatkészséggel is tanúsítottak. A házastársak viszont megkérték a lelkészt, írja meg nekik, mire mentek Don Quijoteval, s mind a ketten igen szives, meleg szavakban biztosíták a felől, semminek se örülnének jobban, mintha az igazán szánalomra méltó derék lovag felől mennél jobb hírt hallhatnának.

A lelkész megígérte, hogy e kívánatát a leggyorsabban fogja teljesíteni, s ezután újra kezét szorítottak s elváltak egymástól, majd mind a ketten lóra ültek, de mind a lelkész, mind a borbély fentarták álarczukat, hogy Don Quijote rögtön rájuk ne ismerjen, s így eredtek útnak, a már tova-nyikorgó szekér nyomába.

Az elbűvölt lovagot kísérő társaság pedig a következő rendben folytatta utazását: elől ment a szekér, melyet gazdája hajtott; két oldalt, a mint már említettük, a fegyveres poroszlók; nyomban utánok Sancho Panza számaron, Rocinantet kantáron fogva; végre a sort a lelkész és a borbély zárták be hatalmas öszvéreiken s a mint már mondva volt, álarczosan, csendes, nyugodt magatartással, s cseppet se sietve jobban, mint a mennyire az ökrök lassú lépkedése megengedé. Don Quijote ben ült a ketreczben; keze összekötözve, lába kinyújtva, háttal oda támaszkodva a ketrecz falához; s ült oly csendesen, olyan nyugodtan, mintha nem is élő ember, hanem valóságos kőszobor volna.

S ilyen csendben, ilyen lassan mintegy két mértföldnyire haladtak már, mikor egy völgyhez jutottak, a hol az ökrös gazdának úgy látszott, jó lenne pihenőt tartani s az ökröket kicsapni a legelőre. Szólt is a lelkésznek, hanem a borbélynak az volt a megjegyzése, jobb lesz, ha még egy darabig mennek, mert ő ismeri a tájékat s tudja, hogy az odalátszó halom mögött egy még füvesebb völgy terül, a hol még sokkal jobb lesz megállapodniok. Elfogadták a borbély tanácsát s így aztán megint tovább folyt az utazás.

Hanem, a mint a lelkész egyszer visszanez, látja, hogy mögöttük hat vagy hét igen jól öltözött, tisztességes külsejű ember jön lóháton. Ezek csakhamar utolértek őket, mert nem olyan csigamódra haladtak mint az ökrök, hanem olyan gyorsasággal, a mint csak a legjobban abrakolt öszvérek mehetnek, melyeket a rajtok ülők még azon szándékkal is sarkalnak, hogy a jó távolacska vendéglőt mentől előbb elérhessék.

A sebes futók oda értek a lustán menőkhez s udvariasan köszöntek. Az érkezettek egyike, kiről utóbb kisült, hogy toledo-i kanonok s a többi véle jövők ura, látván azt a kipécézett szekeres menetet, a poroszlókat, Sanchot, Rocinantet, a lelkészt és a borbélyt; de mindenek fölött a ketreczbe zárt Don Quijotet: meg nem állhatta, hogy kérdést ne tegyen, mi oknál fogva viszik ezt az embert ilyen módon magokkal; ámbár, látva a poroszlók ismertető jeleit, magától is gondolta, bizonyosan valami kötni való gazember vagy más gonosztévő, a ki a Santa-Hermandad kezébe esett.

Az egyik poroszló, kihez a kérdés intézve volt, így felelt:

- Hogy ezt a lovagot miért visszük ekképen: arra, ám ő maga feleljen uram, mert mi csakugyan nem tudjuk.

Don Quijote meghallotta a párbeszédet s közbeszólt:

- Jártasak önök, uraim, nagyságos lovag urak, a kóbor lovagság viselt dolgaiban? Mert ha igen: akkor elmondom balesetemet; de ha nem jártasak, akkor nincs miért fárasztanom magamat, hogy önökkel közöljem.

Már ekkor a lelkész és a borbély is ott voltak, mivel látták, hogy az utasok szóba ereszkedtek Don Quijote de la Manchával s ők akartak felelni, hogy tervök meg ne hiúsúljon.

- Az igazat megvallva, barátom - viszonzá a kanonok, kihez Don Quijote a kérdést intézé - én bizony magam is bolondja voltam ifjúkoromban a lovagregényeknek, s annyit össze-vissza olvastam, hogy tudom a lovagélet minden csinját-binját, a mint ama könyvek elbeszélnek.

- Akkor tehát emberemre akadtam - mondá Don Quijote - s akkor elmondhatom bátran, hogy én elbűvölt állapotban folytatom utamat e ketreczben, melybe a végre zárt a varázslat, hogy dicsőséges célomat csoda módon elérhessem. Kóbor lovag vagyok én, de nem afféle, a kiknek nevét a hír sohasem említi, hogy őket megörökítse, hanem igenis azok közül való, a kik Persia minden mágusa, India minden brahmanja s Ethiopia minden bűbájosa irigységének daczára és ellenére be fogják vésni nevöket a halhatatlanságnak templomába, hogy a jövő századokban példa és tükör legyen, melyből a kóbor lovagok megláthassák, milyen nyomon kell haladniok, ha el akarják érni a fegyverviselés tetőpontját és dicsőséges netovábbját.

- Señor Don Quijote de la Mancha igazat mondott - szólt közbe a borbély - mert ő csakugyan bővülés útján jutott a szekérre, nagy és üdvös célok elérése végett. Ez, uram, a Bús-képű lovag, ha ugyan hallotta hírét valaha, a kinek hős tetteit és hatalmas cselekedeteit kemény érczbe és örökké tartó márványba fogják egykor bevésni, akármennyire törekedjék is az irígység, hogy elhomályosítsa, és a gonoszság, hogy elrejtse.

Mikor a kanonok látta, hogy beszéd dolgában a szabad meg a fogoly annyira hasonlítanak egymáshoz, hogy az egyik tizenkilencz, a másik egy híjján hús: majd hogy keresztet nem vetett magára bámúltában s nem tudott az egészből kiokosodni sem ő, sem azok, a kik vele jöttek.

E közben Sancho Panza is odafurakodott a beszélgetés kihallgatása végett; s hogy az egésznek még csak ő adja meg isten-igazába, így szóla:

- Már, uraim, ha jó néven veszik is, ha nem is, de ki kell mondanom kereken, Don Quijote úr épen úgy van megbabonázva, mint akár én magam. Tökéletesen magánál van, eszik, iszik, beszél, kérdez s megfelel minden kérdésre, jobban mint akárki fia. S ha már ez így van, hogyan akarják akkor elhíttetni velem, hogy meg van babonázva? Nem egy embertől hallottam, hogy a kiket megbűvöltek, azok se nem esznek, se nem alusznak, se nem beszélnek, míg az én gazdám, hagyják csak a maga szabadjára, többet beszél harmincz prókátornál.

Azután a lelkész felé fordúlva így szóla:

- Ejnye, ejnye tisztelendő úr! Azt gondolja, nem ismerem atyaságát, s azt gondolja nem sejttem, nem találom el a nyíjtját, mi célja van ennek az új varázslásnak? Ismerem én atyaságát, ha még úgy elpatyókálja is az ábrázatát s keresztül látok a szitán, akárhogy takargassa is csalfaságát. Bizony rosszúl cselekedtek velünk! Ha nem találkozunk: az én uram eddig elvette volna Micomicona herczegasszonyt, én meg legalább is gróf lennék már, mert kevesebbet várni se lehetne uramnak, a Búsképűnek jóságától, sem az én szolgálataim nagyságától. De már látom, csakugyan úgy van, a mint a példabeszéd tartja, hogy a szerencse kereke gyorsabban forog mint a malomkerék; s ki tegnap még fen fityegett, róla ma már porba esett. Csak a cselédeimet meg a feleségemet sajnálom, mert a helyett, hogy atyjok valami sziget vagy tartomány kormányzója vagy viczekirálya gyanánt tartaná bevonulását kapuján keresztül, most már csak úgy tér majd haza hozzájok, mint afféle lovászlégény.

A kanonok mindegyre jobban ámult bámult minden újabb szó hallatára, a mi e különös társaság körében felmerült. Nem igen tudott tisztába jönni az egészszel, csak annyit sejtett, hogy itt annyi bohó emberrel van dolga, a mennyivel egyszerre életében még sohasem volt.

A lelkész sejtette ezt a kanonok bámuló arczából, miért is megkérte, haladjanak előbbre valami kevéssel s majd szolgál neki ő felvilágosítással. A kanonok előbbre haladt, s most a lelkész röviden s értelmesen elmondta neki Don Quijote megháborodása okát és kezdetét, cselekedetei további folyását egész addig, a mig e ketreczbe zárták, mit a végre tettek, hogy annál bizonyosabban hazavihessék s ha csak lehet, kigyógyítsák bolondságából. A kanonok csodálkozással hallgatta végig e különös tartalmú elbeszélést, melynek mikor vége szakadt, ő maga így szóla:

- Igazán, tisztelendő lelkész úr, én magam is azt tartom, hogy az ilyen sületlen lovagregények csakugyan nagy ártalmára vannak az emberi társadalomnak. Haszontalan, időrabló történetek ezek, a melyek csupán mulattatni, szórakoztatni akarnak, de nincs bennök semmi tanúság. Minden olyan olvasmány valóságos időpazarlás, a mely mellett sem a szív, sem az értelem nem lesz gazdagabbá. Lehetnek ilyen regényes dolgok is kedves és érdekes olvasmányok, de csak úgy, ha az értelmet fejlesztik vagy a jellemet nemesítik. Mig ezekben a lovagregényekben ugyan micsoda szív- vagy értelemképző lehet, holott teli vannak annyi haszontalan sületlen mesével, ostoba képzelődéssel, hogy az ember alig tudja min csodálkozzék inkább,

azon-e, hogy volt olyan bolond ember, a ki megírja, vagy azon, hogy van olyan bolond, a ki elolvassa, sőt még el is higye, mint ez a szegény szerencsétlen la manchai. S pedig hány meg hány ilyen hihetlenség fordul elé bennök! Az egyikben egy tizenhat éves ifjoncz neki vág egy toronymagasságú óriásnak s úgy ketté szeli, mintha árpacukor volna. Hát még a mikor valami csatát akarnak festeni előttünk melyről előre megmondták, hogy az ellenség száma egy millióra rug. S ime, a regény hőse szembe száll velök, s nekünk akár akarjuk akár se, el kell hinnünk, hogy ez a lovag egymaga legyőzte valamennyit az ő hős karjának erejével. Hát még az a sok varázsló, bűbajos, felhőn hajózó, sárkány kigyón nyargaló boszorkánymester? Meg azok az elbűvölt lovagok, a kik ma még itt vannak, holnap meg három ezer mérföldnyi távolságban? Ugyan ki adna hitelt józan észszel az ily ostobaságoknak s ki tudna gyönyörködni az olyan költeményben, melyben sem erkölcsi tanúság nincsen, sem semmi valószínűség. Olvasmányáról is ép úgy meglehet ismerni az embert mint barátjáról; a kificzamodott értelem kificzamodott olvasmányt szeret, a mi aztán, hogy mivé teheti a különben még elég sok jó tulajdonnal felruházott embert is, elég szomorúan bizonyítja e ketreczbe zárt szegény lovag példája.

A lelkész igen nagy figyelemmel hallgatta a kanonokot, s igen örült neki, hogy véleményök e tárgyban teljesen megegyezik egymással. El is beszélte rögtön, milyen ítéletet tartottak egykor Don Quijote lovagregényei fölött, s hogyan röpitették le őket az ablakon a baromfiudvarra, hogy ott a tűz emészsze meg azt a sok sületlenséget, a mit a józan értelem csakugyan nem tudna megemészteni.

A kanonok és a lelkész beszélgetésöknek épen e pontjáig jutottak, midőn a borbély odalépett hozzájuk, s így szóla a lelkészhez:

- Épen itt az a hely, tisztelendő komám, a melyet említettem, hogy jó lesz kissé kapatnunk s az ökrök is bőségesen legelhetnek.

- Magam is azt tartom, - viszonzá a lelkész, s azonnal közlé a kanonokkal, mi a szándékuk, ez pedig szintén hajlandó volt a velök maradásra, a mire az előttük terülő szép völgyesség fekvése is felhívta.

Igy tehát részint hogy ezt, részint meg, hogy a lelkész társaságát élvezhesse, a kit már egészen megszeretett, valamint a végett is, hogy Don Quijoteval még közelebből megismerkedhessék, egy pár cselédjét be akarta küldeni a közel fekvő vendéglőbe, hogy hozzanak onnan mindnyájok számára ennivalót, mert ő a délutáni pihenőt e helyen akarja megtartani. Az egyik szolga azonban azt jegyezte meg, hogy az eleség-hordó öszvéren, a mely eddig már bizonyosan ott van a fogadóban, lesz annyi ennivaló, hogy a vendéglőből legfőlebb csak abrakra lesz szükségök.

- Akkor hát vezessétek be a paripákat mind - parancsolá a kanonok - s hozzátok ide az öszvért

A cselédek elvitték a paripákat, a szekeres is odaért, kifogta az ökröket a járomból s magok szabadjára eresztette a kellemes zöld mezőn, melynek viránya hivogatólag intett nem csak az olyan elbűvölt egyének felé, a milyen Don Quijote volt, hanem még a körülötte lévő józanok és okosok felé is. A kanonok maga kérte meg a lelkészt, hogy oldoztassa fel a szegény lovagot s bocsássa ki ketreczéből, ha lovag szavára megigéri, hogy csendesen viseli magát és el nem illan.

- Igérem - viszonzá Don Quijote, a ki a nyájas kérelmet szinte meghallotta - igérem, hogy engedelmség nélkül egy tapodtat se távozzom, annyival is inkább ígérhetem pedig, mert hiszen a ki úgy meg van bűvölve mint én, az nem szabad a maga személyével, mert elvarázslója megteheti, hogy három századig se moccanjon meg egy álló helyéből s ha megszőknék is, visszahozná röpülve. S minthogy a dolog így áll, bátran kiereszthetik azt, a ki fölött ily mindenható a hatalmuk.

A kanonok erre kezet fogott vele, bárha a lovagé még most is meg volt kötve mind a kettő, s azzal aztán becsületszavára kieresztették a ketreczből, a minek ő véghetetlenül megörült s boldog volt, hogy a rekesz alól kiszabadult.

Első dolga is az vala, hogy nagyot nyújtózott, de aztán mindjárt oda ment Rocinantehez, megveregette nyakát s így szóla:

- Hiszem az istent és a malaszttal teljes szent szüzet, virágja és tükre te a lovaknak, hogy nem sokára megint ott leszünk mind a ketten a hol akarunk, te gazdáddal hátadon, én meg te rajtad s folytatjuk azt a tisztet, melynek betöltésére Isten e világra küldött engemet.

A kanonok csak nézte s nem fogyott csodája e nagy bolondság láttára, holott minden szava és felelete meg arról tanúskodott, hogy esze egészen helyén van s csak akkor zöttyen ki a nyeregből, mikor - amint már említettük - a beszéd a lovagságra tér. S így mind nagyobb részvétre gerjedvén iránta, mikor mindnyájan leültek már a zöld fűbe, a kanonok így szóla:

- Lehetséges-e, lovag úr, hogy nagyságod elméjét annyira elcsavarta a lovagregények boldogtalan és mihaszna olvasása, hogy azt higye más hasonló balgaságokkal együtt, hogy el van bővölve? S ugyan, hogy lehet emberi ész, a mely azt képzelje, hogy csakugyan létezett e világon az a töméntelen sok Amadis, meg az az egész sereg nagy hírű kóbor lovag, a sok trapezunti császár, a sok Felixmarte de Hircania, a sok kóbor kisasszony, a sok kígyó, a sok óriás, a sok szörnyeteg sárkány, a sok hallatlan kaland, a sok mindenféle elbűvölés, a sok háború, a sok boldogtalan összecsapás, a sok díszruha, a sok gróffá lett fegyvernök, a sok elmés törpe, egy szóval az a tenger ostobaság, melylyel a lovagregények telisded teli vannak? Ugyan señor Don Quijote, szánja meg tulajdon magát és térjen észére; fordítsa okosabbra azt a szép tehetséget, melylyel az ég kiváló kegyelme felruházta s válasszon olyan olvasmányokat, melyek lelke épülésére s tisztessége gyarapodására szolgálnak. Ha azonban természetes hajlama oly könyveket óhajt olvasni, melyekben lovagokról szóló hőstettek foglaltatnak: olvassa el a Szent Írásban a Bírák könyvét, talál abban nagyszerű igazságokat s lélekemelő hős történeteket. Minden országnak s így a mi hazánknak is, meg voltak igaz hősei, miért nem ezek történetét olvassa nagyságod inkább, a mi szép elméjéhez sokkal méltóbb olvasmány lenne, mert abból ismerni tanulná nem a költött hanem az igaz történelmet, megszeretné az erényt, gyarapulna a jóságban, tökéletesebbé lenne erkölcsében, bátorra vakmerőség nélkül, merészsé gyávaság nélkül s mindezt Istennek dicsőségére, a maga hasznára s La Mancha jó hírének javára, a honnét a mint hallottam, nagyságod eredetét és származását veszi.

Don Quijote csupa szem-fül volt, a mig a kanonok szavait hallgatta; s mikor aztán észrevette, hogy ez elvégezte mondókáját, jó darabig szótlanul nézett rá, végre így szólott:

- Ugy látszik, nemes uram, nagyságod beszéde oda volt irányozva, hogy azt adja értésemre, hogy e világon nem voltak kóbor lovagok s hogy minden lovag-történet hamis, hazug, ártalmas és haszontalan az emberi társaságra nézve s hogy rosszúl cselekedtem olvasásuk, még rosszabbúl elhivésök, s legeslegrosszabbúl utánzások által, midőn a kóbor lovagság azon szigorú tisztének betöltésére vállalkoztam, melyre ezek tanítanak; nagyságod tagadja, hogy e világon valaha éltek volna gaulai vagy graeciai Amadisok, vagy más egyéb lovagok, kikről ez iratok szólnak?

- Betűről-betűre úgy van, a mint nagyságod mondja, - jegyzé meg e szavaknál a kanonok.

Mire Don Quijote így válaszolt:

- Nagyságod még azt is hozzátette, hogy ezek a könyvek nekem igen sok kárt okoztak, mert eszemet elcsavarták s ketreczbe juttattak, s jobban tenném, ha czélszerűbb és hasznosabb olvasmányokat választanék, olyan műveket, melyek igazabbak s a melyek mulattatóbbak és tanulságosabbak.

- Ugy van! - viszonzá a kanonok.

- Én pedig - vágta vissza Don Quijote - kereken kimondom, hogy nagyságod az, a kinek nincs esze s a ki el van bővölve, minthogy vakmerő volt kigyót-békát kiáltani egy olyan ügyre, melyet az egész világ igaznak ismer; s a ki ezt tagadja, és azt állítja, hogy Amadis soha sem volt e világon, sem a többi kalandor lovag, sem a kikről e történetek szólnak: az egy lenne azzal, mintha azt akarná elhíttetni valakivel, hogy a nap nem világít, a jég nem hideg s a föld nem táplál. S ugyan van-e ember a világon, a ki be tudná bizonyítani, hogy a Floripes és Burgundi Guy története nem igaz történet, vagy Fierabrasé sem az a Mantible kútnál, a mi Nagy Károly császár korában történt? Esküszöm, hogy ez mind oly igaz volt, mint hogy most nappal van; s ha ez hazugság, úgy az is az, hogy Hector valaha volt, meg Achilles, meg a trójai háború, meg Franciaország tizenkét párja, meg angolországi Artus király, ki pedig hollóvá lett s még ma is él, a mint hogy országában minden pillanatban várják visszatértét.

- Mind meglehet, - viszonzá a kanonok - de azt még csak gondolni is különös, hogy egy olyan férfiú, mint nagyságod, ki oly tiszteletreméltó jeles tulajdonokkal ékeskedik, ki oly szép értelemmel van megáldva: azt hihesse, hogy az az egész sereg képtelen ostobaság, mind igaz legyen, a mi e sületlen lovagregényekben foglaltatik.

- Ez nem rossz! - viszonzá Don Quijote. Hát ama könyvek, melyek királyi engedélylyel nyomattak, melyeket az egész világ, nagyok úgy mint kicsinyek, szegények úgy mint gazdagok, tudósok úgy mint tudatlanok, szóval minden rangú és rendű ember élvezettel olvas és magasztal, hát ez mind hazugság legyen, holott annyira magokon hordják a valóság jellegét, hogy még azt is elmondják, ki volt az atyja, anyja, melyik a hazája, kik rokonai, melyik a születési helye ezen, vagy ama lovagnak vagy lovagoknak, s el pontról-pontra és napról-napra mit hogyan s mikép cselekedtek? Hallgasson nagyságod, ne szóljon káromlást s higyen szavamnak; ha pedig nem hisz, ám olvassa el e műveket, s majd meglátja, milyen élvezetet fognak szerezni. Avagy mondja csak, lehet-e valami gyönyörködtetőbb, mint, ha - mondjuk - egy nagy szurok-tavat látnánk itt magunk előtt, a mely egyre forr és kavarg s a melyen keresztül-kasul kigyók, gyíkok s más egyéb rettenetes és vad szörnyetegek úszkálnak, de a tó közepéről egyszerre mélabús hang zendül, a mely ezt mondja: „Oh, nemes lovag, bárki légy is, a ki e borzalmas tó szemlélésébe merültél, ha tieddé akarod tenni azt a kincset, mely e sötét víz mélyén rejlik, mutasd meg szilárd kebled bátorságát, s vesd magad e sötét, égő árba: mert ha meg nem teszed, nem lépsz méltó megláthatni ama bámulásra gerjesztő csodadolgokat, miket a tündér hét palotája magába zár és foglal, mik e sötétlő hullámok alján fekszenek. S a lovag ki sem hallgatva e mélabús hangot egészen, anélkül hogy fontolgatásba bocsátkoznék, s átgondolná mily veszedelembé kell rohannia, sőt még csak nehéz fegyverzetét sem vetve el magától, belérohán a forró szuroktóba s a mikor meg sem álmodná, hogyan s mikép: egyszerre csak olyan mosolygó virányon áll, melyhez még az elyseumi mezők sem foghatók. Itt, úgy látszik, az ég átlátszóbb, s a nap egészen új varázsfénnyel tündököl; szemei előtt kies berek terül, oly zöld és dús lombú fákból, hogy zöldjük maga felvidítja a tekintetet, a füleket pedig azon számtalan apró tarka madárkák édes és mesterkéletlen éneke gyönyörködteti, melyek a sűrű ágak között fel- s alászökdécselnek. Itt patak csörgedez, melynek üde habjai ömletleg kristály gyanánt lejtének a finom fővény és fehér kavicsok fölött, a mik szinaranyhoz és igazgyöngyöz hasonlóan. Amott mesterséges kút látszik, tarka jáspisből és sima márványból készítve; itt egy másik apró kagylókból és fehér meg sárga csigahéjakból rakva össze, melyek közé csillogó kristálydarabok és utánczott smaragdok vannak alkalmazva, melyek vakító és szemkápráztató fénnyel csillognak. Amott távolabb egészen váratlanul erős vár vagy gyönyörű alcazár tárul fel előtte, melynek falai szinaranyból, ormai gyémántból, kapui jáczintból vannak, egy szóval oly csodálatos alkotvány, hogy bárha az anyag, a melyből rakták, nem csekélyebb mint gyémánt, karbunkulus, rubin, igazgyöngy, arany és smaragd: az építkezés munkája még ennél is többre

becsülhető. De a mit eddig látott, az még nem minden, mert ime a kastély kapujából nagy számú fényes sereg lép elé, urak, hölgyek, olyan pompás öltözetekben, hogy ha én csillogó díszöket úgy le akarnám festeni most a hogy e regények lefestik, soha végét nem érném. Majd azután az egész sereg legelőkelőbb férfija, egy hosszú szakálú tisztos ősz megfogja a vakmerő lovag kezét, ki a lángoló tóba ugrott, bevezeti a fényes kastélyba, leülteti arannyal himzett bibor karszékbe s csapnak számára és tiszteletére olyan lakomát, hogy földi szem hasonlót még nem látott, - szóval olyat, a mi az ő rendkívüli bátorságának egyedül méltó jutalma. Hány meg hány ilyen kitüntetést tudnék felhozni! Most azonban nem akarok e tárgyról bővebben szólni, mert már ez eddigiből is látható, hogy bár hol üssük is fel valamely kóbor lovag történetét, élvezetre s bámulatra fog az gerjeszteni akármely olvasót. Nagyságod pedig hiszen szavamnak s a mint már említettem, olvassa el a legnagyobb figyelemmel e könyveket, s majd meglátja, hogyan felvidítják, ha búskomor találna lenni s hogyan meghozzák jó kedvét, ha netalán elvesztette volna. Magamról tudom, hogy a mióta kóbor lovaggá lettem, azóta vagyok bátor, udvarias, bőkezű, nemes lelkű, illedelmes, vakmerő, gyengéd, türelmes, munkabíró s azóta találok bele magamat fogságba és elbűvölésbe. S bárha - nem rég óta - azt tapasztalom is, hogy ketreczbe zártak mint valami bolondot, azt gondolom, ha az ég kedvez és a szerencse nem lesz ellenséges: karomnak ereje által nemsokára valamely ország királyává leszek, mikor aztán bebizonyíthatom, milyen háladatosság és bőkezűség lakozik kebelemben. Mert becsületszavamra mondom, uram, a szegény teljesen képtelen arra, hogy bárki iránt is bőkezűnek mutatkozhassék, bármennyire hajlandó volna is rá; az a háladatosság pedig, mely a puszta jóakarathoz egyébben nem tud nyilvánulni, nem olyan, a milyen háladatosságot én szeretnék tanusítani. Ezért óhajtanám, nyujtana bár a szerencse alkalmat mentül előbb s tenne császárrá, hogy bebizonyíthassam mennyire szívemen fekszik, hogy barátaimmal jót tegyek, főleg ezzel a szegény Sancho Panzával, fegyvernökömmel, a kinek hűségére nézve nincs párja a világon, a kit gróffá szeretnék tenni, vagy valami sziget kormányzójává, a mint a kóbor lovagok hű cselédjeiket rendszeren meg szokták jutalmazni.

Igy folyt a társalgás tovább, sajnálkozással vegyes mulatságára a kanonoknak, a ki nem győzte eléggé bámolni Don Quijote valóságos ékesszólását, sem pedig eléggé sajnálni, hogy ilyen lelkes, ihlett szavakra ilyen silány, haszontalan tárgy tudja gerjeszteni.

E közben az élelmi szerekek megrakott öszvér is megérkezett, a társaság jó ízűen falatozott, talán az egy Don Quijote kivételével, a ki annyira bele melegedett ismét kóbor lovagság védelmébe, hogy lelkesedésében még az evést is elfelejtette. Az ízes falatoktól, s az élénk hangon folytatott beszélgetés folyton folyó tárgyáról, azonban egyszerre egy egészen váratlanul bekövetkezett esemény fordítá el az együtt lévők figyelmét.

A körülöttök levő halmok egyike megől szomorú, kesergő trombitaszó hangzott feléjük, mely valami fájdalmas, panaszos gyászdalt zengedezett. A zenehangba csakhamar emberi énekhang is vegyült, majd egészen különös öltözetű emberek csoportja tűnt fel a dombtetőn, a kik közül négyen egy magasra emelt s mozdulatlan nő alakot hoztak vállukon. A nő alak fátyollal volt arczán, fején leborítva, de azért vonásait közelebről jól ki lehetett venni s tegyük hozzá, azonnal meglátni, hogy nem élő lény, hanem faragott Mária-szobor volt. Mert az egész menet nem vala egyéb, mint bucsusok csoportja, a kik processióban mentek a völgyesség egyik remete lakához, a hol az esztendő ezen napján áhítatosságokat rendszeren végezni szokták.

Don Quijotének az élénk vita által most különösen felhevült eleven képzelőtehetsége azonban egészen másnak festette ki maga előtt e képet egyetlen egy pillanat alatt. A szobor nem lehetett egyéb, mint valami előkelő kisasszony, a kit ezek a gyáva, silány gonosztévők erőszakkal visznek magokkal, s azért trombitálnak és énekelnek körülötte, hogy segedelemkiáltását túl-harsogják és elnémítsák.

Alighogy ez a gondolat eszébe ötlött, felpattant ülőhelyéről, nagy könnyen egyszerre ott termett a legelésző Rocinantenál, a nyeregkápáról lekapta a kantárt és pajzsát s a lovat egy pillanat alatt felkantározta. Az ebédelő társaság alig vette észre e gyors kantározást, célját még pedig nem is álmodta! Akkor ijedtek meg csak igazán, midőn Don Quijote már dárdáját is felragadta s Rocinante felvetvén magát, odakiáltott hozzájuk:

- Most fog kitűnni, szükséges-e hát vagy sem, a kóborlovagság? Tegyen tanuságot majd az az elrablott hercegisasszony, a kit hóhérai kezéből e nyomban kiszabadítok!

S e szavakkal oldalba nyomta Rocinantét bokájával, mert sarkantyúja felcsatolására most nem volt ideje, s a mennyi sebesség csak kitelt a hórihorgas paripától, annyival rontott nekik a búcsusoknak. A kanonok, a lelkész, a borbély, mind felugráltak, utána kiáltottak, Sancho meg a hogy csak a lába bírta, még szaladt is utána s egyre kiabálta:

- Hová megy señor Don Quijote? Mit akar az Istenért! Micsoda ördög bújt a szívébe, hogy ilyen bűnös cselekedetre csábítsa?! Nem látja-e, a mennykőbe is, hogy processio, meg búcsusok, az a kisasszony pedig, a kit a vállukon visznek, a boldogságos szűz Máriának képmása. Gondolja meg, mit cselekszik! Megálljon! Vakon rohan a veszedelembe.

De hiszen kiabálhattak annak! Se látott, se hallott az, s meg nem állt volna, még ha maga a király parancsolja is. Oda ért a processiohoz, lova kantárát visszarántá s ingerült nyers hangon rivalt az emberekre:

- Bizonyosan azért burkoltátok be arcotokat, mert gonoszságon töritek fejeteket; megálljatok és hallgassátok meg a mit mondani szándékozom.

Legelőször is azok álltak meg, a kik a szobrot vitték. A mint Don Quijote különös öltözetét, Rocinante véznaságát s a sok egyéb nevetséges körülményt meglátták, az egyik így szóla:

- Kedves atyámfia, ha valamit mondani akar mondja hamar, mert a mint látja, jó csomó ember van hátunk mögött, a kik fontos dologban jönnek, s a kiket minden dib-dábságért feltartóztatni nem lehet.

- Dib-dábságért? - kérdé Don Quijote szemmel látható nehezteléssel - jó lesz a szavakat megválogatni, uracskám! Én nem szoktam dib-dábságokkal foglalkozni. Hanem igen is foglalkozom azzal, hogy a sérelmeket megtoroljam s a szükségben lévőknek segítségökre siessek. Szóval kóbor lovag vagyok, a ki igazságtalanságot nem tűrök, nem tűrhetek! Ép ezért kereken kimondom tehát, bocsássátok tüstént szabadon ezt a szép kisasszonyt, kinek könyjei és szomorú arcza eléggé bizonyítják, hogy akarata ellen hurczoljátok magatokkal s valami főben járó gonoszságot követtetek el ellene.

Ezen szavak hallatára a körülállók mind tudták hányat ütött az óra s hogy Don Quijote bizonyosan meg van bolondúlva, úgy hogy azonnal hangosan fel is kacagtak. Nevetésök azonban olaj volt Don Quijote haragjának tüzére, a ki csakugyan egy szót se szólt többet, hanem kardot rántott és neki rontott az állványnak. A vivő ezt látva, hirtelen egy mellette álló embert intett oda a maga helyére, ő pedig azzal a doronggal, melyre pihenés vagy megállás alkalmával az állványt támasztották, azzal szegült ellene Don Quijoténak, s azzal fogta fel a csakugyan kegyetlen, mérges csapást, mely a dorongból egy jó darabot lehasított. De már erre aztán a bucsús sem vette tréfára a dolgot, hanem a markában maradt jó súlyos darabbal olyan derekas ütést teremtett oda Don Quijote jobb vállára, hogy nem csak a kard esett ki a lovag kezéből, hanem maga a lovag is abban a nyomban leszédült a nyeregből. A búcsús maga is úgy megijedt, hogy rémültében elkiáltotta magát.

- Uram bocsáss, embert öltem! - s azzal dorongját messze elhajítva, úgy neki iramlott a mezőnek, hogy a szél se ért nyomába. Szentül hitte, hogy agyoncsapta.

De még maga Sancho is ezen nézetben volt, mert a midőn lélekszakadva oda érkezett, s urát oly mozdulatlanul látta mint számos veresége után még soha sem: szive egyszerre elfacsarodott s nagy jajgatás és sirás-rívás között ily szavakban adott kifejezést keserves fájdalmának:

- Oh te virága a lovagságnak, hogy egyetlen egy dorongütés vetett véget munkásságban töltött életed pályájának! Nemednek büszkesége, dísze és dicsősége te az egész la Manchának, de még az egész világnak is, a mely a te távoztoddal tele lesz már ezután gonosztévőkkel, s mindenféle kötnivaló gazemberrel, a kiknek nem kell többé tartaniok attól, hogy gazzetteikért valaki megbüntesse! Oh bőkezűbb te a világ minden királyánál, a ki csak mindössze nyolcz hónapi szolgálatomért három számárcsikóval akartad már is megjutalmazni fáradozásaimat, s ráadásul még a legeslegszebb szigettel, a mi csak a szárazföldön található! Oh te alázatos a kevélyek közt, kevély az alázatosok közt, bátor a veszedelemben, veszedelmes a bátorságban, megtorló a sérelmekben, sérelmes a megtorlásban, te a jók utánzója, a rosszak ostora, a gonoszoknak pedig cséplője, egyszóval te kóbor lovag, királynak és császárnak nevelkedő hatalmasság! Mivé lettél, mívé lettem! Oldalba ütöttek egy doronggal, s veled együtt porba sujtották örökre az én szigetkormányzóságom reménységét.

Már ekkorra a Don Quijotehoz tartozó társaság is oda érkezett, s míg a lelkész meg a kanonok a bucsusokat csitították le, addig Miklós mester a földre roskadt lovagot vette ápolása és gondviselése alá s a halántékára hintett friss vízzel ájulásából magához térítette. Don Quijote még ekkor sem tudta, hogy mind elbűvölője, mind a halálból feltámasztója az ő kedves komája, Miklós mester volt.

Mikor Don Quijote magához tért, még szemeit is alig nyitotta fel, s ajkai már is e töredelmes vallomást tették:

- Oh én bűnöm, én nagy bűnöm!

- Ugy-e mondtam, - jegyzé meg a mellette térdelő Sancho - ugy-e mondtam, hogy bűn lesz a bucsúsokat megtámadni.

- Nem bucsúsok ezek, Sancho - nyögdelé a lovag - s nem az az én bűnöm. Bűnöm az, hogy elbűvölt létemre, s kivált hogy szavamat is adtam rá, hogy el nem távozom s szabadságommal vissza nem élek, mégis elhagytam magamat ragadtatni, s új harcra bocsátkoztam, mielőtt a bűbajosok a varázs alól feloldottak. Célom szent volt ugyan, hogy ez elrablott hercegasszonyt megszabadítsam, de még azért sem lett volna szabad megszegnem adott szavamat!

A kanonok egészen meg volt hatva ily nagy bohóság mellett ezt a tiszteletreméltó becsületességet láthatni.

- Keljen fel hát, nagyságod, - mondá Sancho, a ki persze egészen más bűnbánatot várt és gondolt ura fönnébbi nyilatkozatában.

- De nem tudok ám - viszonzá Don Quijote. - Segíts föl barátom, az elbűvölt szekérre, mert az az ütés úgy lesujtott, mintha egy egész felhő villámmostul szakadt volna le reám.

- Szívesen, kedves jó uram - felelt Sancho - s jerünk haza a mi falunkba e jó urak társaságában, a kik nagyságod javát akarják. Ott aztán majd kieszeljük, hogyan induljunk utra harmadszor is, hogy nagyobb sükerrel és szerencsével járassunk.

- Jól monddod, Sancho - jegyzé meg Don Quijote - s jobb is lesz ha bevárjuk, míg a csillagzatok azon káros, ártalmas befolyása eloszlik, a mely fölöttünk most uralkodik.

Mind a kanonok, mind a lelkész, de még a borbély is nagyon helyeselték e szavait s miután jól mulattak Sancho Panza együgyűségén, Don Quijotét megint feltették a szekérre azon módon a mint előbb jött. A bucsusok rendbe szedték magokat s tovább folytatták utjokat. Don Quijote fen lévén a szekéren, s olyan állapotban, hogy elillanásáról most már csakugyan nem lehetett

többé aggódni, a poroszlók is fölöslegesnek tartották tovább kísérni, a miért is megkérték a lelkészt, hogy ígérete szerint jutalmazza meg fáradságukat s aztán hagyja őket menni Isten hírével. A lelkész meg is tette, s az igazság szolgálói el is távoztak rögtön, valamint eltávozott a maga útján a kanonok is, a kit különösen Sancho Panza kísért bús tekintettel, a míg csak láthatta; tulajdonkép nem is őt magát, hanem azt a hatalmas öszvért, mely a jó ízű falatokat vitte a hátán. Egyszóval elosztak mindnyájan s távoztak úgy, hogy csak a lelkész, a borbély, Don Quijote és Sancho Panza maradtak már a tethelyen, meg a jó Rocinante, a mely mindannak, a mi körülötte történt, ép oly türelmes szemlélője volt mind gazdája.

A szekeres befogta ökreit, egy pár csomó szénát adott Don Quijote alá, s aztán a megszokott lassúsággal indult utnak arrafelé, a merre a lelkész parancsolta. Hatod napra szerencsésen meg is érkeztek Don Quijote falujába, hová épen déltájban vonultak be s esetleg épen vasárnap, mikor az egész lakosság ott volt a piacon, melynek kellő közepén kellett a Don Quijote szekérének áthaladnia. Minden lélek odatódult csodájára, mit hoznak ezen a szekéren s mikor ráismertek földijökre, alig tudtak hová lenni bámultokban; egy fiatal gyerkőcz pedig tüstént haza szaladt hírt adni a gazdaasszonynak, meg a lovag unokahugának, hogy nagybátyját és gazdáját hozzák sápadtan és halaványan egy oldalköz szénára fektetve ökrös szekéren.

Szörnyűség volt még csak hallani is, milyen keserves jajgatásra fakadt ez a két jó lélek, s hogyan átkozták újfent azokat a kárhozatos lovagregényeket, a mi aztán megint ismétlődött, mikor Don Quijotet a kapun át bevonulni látták.

Hazajöttök hírére Sancho Panza felesége is odasietett, a ki tudta már, hogy férje a lovaggal együtt ment el fegyverhordozója gyanánt. Alighogy meglátta Sanchot, első kérdése is az volt, nem történt-e valami baja a számárnak? Sancho azt felelte, jobb bőrben van mint a gazdája maga.

- Hála a jóságos Istennek, hogy ilyen irgalmas, kegyelmes volt hozzánk! - mondá az asszony.
- Hanem hát, mondja csak kegyelmed, lelkem uram, mit takarított meg a fegyvernöki szolgálatból? Milyen szoknyát hozott nékem? Hát a gyerekeknek milyen cipőcskét?

- Nem hoztam én semmi ilyest, édes feleségem - viszonzá Sancho - hanem hoztam olyasmit, a mi sokkal becsesebb és értékesebb. Királyné adta ajándékba!

- Annak igazán lelkemből örülök - jegyzé meg az asszony. De hát mutassa meg már, hadd lássuk mi az a sokkal becsesebb meg értékesebb. Úgy szeretném már látni, hadd viduljon fel a szívem, úgy is olyan szomorú, úgy is olyan vigasztalhatatlan voltam azon az egész örök életen keresztül a míg kegyelmed odajárt.

- Oda haza majd megmutatom - viszonzá Sancho - mert hogy senki el ne csenje tőlem, jó mélyen elrejtettem a körülkötőmben. Most pedig maradj veszteg, s ha Isten is úgy akarja, hogy még egyszer utra keljünk kaland keresni, nemsokára azon veszed magad észre, hogy én gróffá lettem, te meg olyan grófnévé, hogy a záporosó se mossa el a méltóságodat.

- Adja Isten! - mondá Sancho felesége - de hát micsoda királynétól kapott kegyelmed ajándékot? Mi uton gondolja, hogy - -

- Csitt! - szakasztá félbe szavait a férj - ne akarj egyszerre mindent megtudni! Várj sorára, odahaza majd elmondom hegyiről tövire. Előre csak annyit, hogy olyasmiket hallasz majd asszony, hogy szemed szád eláll bele!

Sancho Panza feleségét majd megölte a kíváncsiság, s alig várta, hogy férje haza menjen. Ez is megtörtént nem sokára, tudniillik akkor, mihelyt Don Quijotet a kocsiról levették s lefektették szokott ágyába.

A lovag nagy szemeket meresztett rájuk, de folytontartó kábultságában nem tudta magát tájékozni hol van. A lelkész nagyon szívére kötötte a leánykának, hogy a mint csak Isten tudniok adta úgy viseljék gondját s folytonosan szemmel kísérik, hogy újra el ne illanjon, s nagyobb igazság okáért elmondta, hogy mennyi fáradságukba került a míg haza hozhatták. Erre aztán a két nő megint újra rákezdte a jajveszéklést, szidták megint a lovagregényeket s kérve kérték az eget, taszítsa a pokol fenekére mind azokat, a kik ennyi hazugságot és ostobaságot összefirkáltak.

Attól féltek és rettegték, mihelyest bátyjok és gazdájok jobban lesz, egyszer majd megint csak kereket old, - a mi egyébiránt valóban úgy is történt, a hogy képzelték.

MÁSODIK RÉSZ.

I. FEJEZET.

Bizalmas beszélgetés Don Quijote házában a lovag betegsége felől.

A lelkész meg a borbély majd egy álló hónapig nem látogatták meg a lovagot, nehogy újra fölelevenítsék lelke előtt az elmúlt dolgokat; e mellett azonban nem mulasztották el, hogy be ne szóljanak unokahugához és gazdaasszonyához, a kiknek szívökre kötötték, viseljenek rá gondot hűségesen s adjanak neki erősítő eledeleket, a mik tetet-lelket táplálnak, élesztenek, mivel az ő meggyőződésök szerint a lovag minden szerencsétlensége épen onnan vette eredetét, hogy mind testileg, mind különösen lelkileg, igen silányul táplálkozott. A fehér-cselédek azt felelték, megtettek eddig is s megtesznek ezután is mindent a legszívesebben s olyan gondossággal ápolják, a mint csak Isten tudniok adta, mert már is tapasztalták, hogy gazdájok egyszer-mászor úgy viseli magát, mintha tökéletesen eszén volna. Minek hallatára a két jó barát nagyon megörült s úgy hitték igen derekasan eltalálták, hogy Don Quijotet elbűvölten haza hozzák az ökrös szekéren.

Utóbb elhatározták, hogy meglátogatják s meggyőződést szereznek javulásáról, a mit egyéb-iránt majdnem lehetetlennek tartottak. Megegyeztek egyszersmind abban is, hogy a kóbor lovagságot a legtávolabbról sem fogják érinteni, attól való féltükben, nehogy az alig behegedt sebeket megint újra felszaggassák.

Végre tehát csakugyan elmentek hozzá látogatóba s ott találták az ágyon ülve, zöld flanel ujjasban, toledo-i tarka sipkával a fején, de az egész ember úgy elszáradt s úgy összeaszott mint a valóságos mumia. Igen szívesen fogadta a látogatókat, a kik elkérdezték, hogy és mint szolgál egészsége, mire ő a legértelmesebb s a legválogatottabb szavakban válaszolt.

Társalgásuk folyamában a mint mondani szokás, egyszer csak elkezdtek az ország dolgát dönteni; mit hogyan kellene intézni, s ekkor majd ezt a hibát zötytyentették helyre, majd amant itélték el, most egyik szokáson igazítottak, majd a másikon adtak túl, s fejenként mind a három egy-egy új törvényhozóvá, mai Lykurgussá, újdonsült Solonná lett, s úgy teremtették újjá az egész álladalmat, mintha valami kohóba dugták volna, melyből egészen más alakban jött újra elé mint a milyenben beletették. A mi pedig Don Quijotet illeti, ez minden felmerülő tárgyhoz olyan okosan szólt hozzá, hogy a két kérdezősködő minden kétségen kívül hitte, hogy ép és józan esze megjött immár teljesen.

Az unokahugocska és a gazdaasszony is tanui voltak a beszélgetésnek s azt se tudták, hogyan adjanak elég hálát az Istennek, hogy gazdájokat ilyen józan értelműnek tapasztalják. Azonban a lelkész, megváltoztatva előbbi föltett szándékát, hogy a lovagdolgokat meg nem érinti, egész bizonyossággal szerette volna megtudni, vajjon csakugyan lehetne-e hát építeni Don Quijote kigyógyulására vagy sem? Lassankint szóba hozott egy s más hírt a fővárosból, egyebek közt azt is: széltiben erősítik, hogy a török hatalmas hajóhaddal közelít, csakhogy mindeddig nem lehet tudni mi a szándéka s hol készül lecsapni a fenyegető zivatar. S ez az aggodalom, mely majdnem minden évben fegyverre szólít, talpra kelté az egész kereszténységet s ő felsége már is megerősíté Nápoly és Szicília partjait, úgy szintén Malta szigetét.

Mire Don Quijote ekképen válaszolt:

- Ő felsége úgy járt el a mint a legelőreláthatóbb harczoshoz illik, ha országát idejekorán megerősíti, hogy az ellenség készületlenül ne találja. Azonban, ha az én tanácsomat fogadná el, tudnék én neki olyan védekezést ajánlani, a milyenről ő felsége mostanság jóformán még csak nem is álmodik.

Alig hallotta meg a lelkész e szavakat, mindjárt így szóla magában:

- Isten legyen neked irgalmas, szegény Don Quijote, úgy látszik te most is, és megint csak a régi vagy.

A borbély, a kinek ugyanaz ötlött elméjébe a mi a lelkésznek, megkérdezte Don Quijotet, miben állana ez az óvatossági rendszabály, melyet ő olyan kitűnőnek tart?

- A mennykőbe is! - kiáltá fel Don Quijote lelkesülten - mi egyébre lehetne szüksége ő felségének, mint hogy nyilvánosan kihirdettesse, hogy egy meghatározott napon jelenjen meg az udvarnál minden kóbor lovag a ki csak szerte barangol Spanyolországban; s ha csak egy féltucat verődik is össze, akadhat közöttök olyan, a ki egy maga is elégséges, hogy a török egész hatalmát tönkre verje. Figyeljenek rám, uraim, s hallgassák meg a mit mondok. Avagy soha meg nem történt dolog-e talán, hogy egyetlen kóbor lovag úgy lekaszaboljon egy kétszázezer emberből álló hadsereget, mintha valamennyinek egy gégéje volna, vagy mindnyájan árpaczukorból volnának? S ha nem, ugyan mondják meg, kérem, hány meg hány történet van teli ilyes csodatételekkel? Élne csak mai napság a hirneves Don Belianis, vagy egyetlen tagja Amadis de Gaula számtalan nemzetségének, élne csak egy ezek közül, s akármi legyek, de nem szeretnék részt venni abban, a mit a török kapna, ha ez egymaga rajt ütne. Egyébiránt gondot visel az Isten az ő népéről s majd támaszt más valakit, a ki, ha nem lesz is oly hatalmas mint a hajdani kóbor lovagok, bátorság dolgában legalább bizonyosan nem lesz nálok alábbvaló; az Isten tudja mit gondolok, egyebet nem mondok.

- Jaj! - kiáltá fel e szavakra unokahuga - akármi mernék fogadni, hogy a bácsi megint föl akar csapni kóbor lovagnak!

Mire Don Quijote így válaszolt:

- Az leszek mind halálig! S ám jöjjön a török éjszokról vagy keletről, a mikor csak akar s a mily erővel csak jöhet: még egyszer is azt mondom, az Isten tudja mit gondolok.

Most a borbély vágott közbe ily szavakkal:

- Esedezem, engedjék meg nagyságtok, hadd mondjak el egy rövid történetet, a mely Sevillában esett meg, s melyet igen nagy kedvem volna elmondani, minthogy egészen ideillik.

Don Quijote megengedte, a lelkész s mind a többiek meg figyelmesen hallgatták a mint következőkép fogott hozzá elbeszéléséhez:

- Volt Sevillában, az örültek házában egy ember, a kit rokonai a miatt adtak be oda, mivel meg volt tébolyodva. Osunában végezte az egyházi pályára vezető tanulmányokat, de ha Salamancában végezte volna is, - a mint sokan tartották - bizony még akkor is csak bolond lett volna. Ez az elmebeteg egy két esztendei visszavonultság után egyszer azt képzele magáról, hogy bajából kigyógyúlt s esze tökéletesen helyre jött. Ekkor tehát kapja magát s ír az érseknek, kérve könyörögve s igen értelmes szavakban: szabadítsa ki e mostani nyomorúságából, minthogy Isten különös kegyelméből teljesen visszanyerte már eszméletét, s csupán rokonai azok, a kik itt tartják, hogy az ő vagyonában dúskálkodhassanak, s az igazsággal merőben ellenkezően azt akarnák, hogy ő holtig bolond legyen. A sok józan s értelmes levél rábírta az érseket, hogy egyik káplánját oda utasította, kérdezősködjék a tébolyda igazgatójától, úgy áll-e a dolog, a hogy ama bizonyos ember írja; beszéljen aztán magával a tébolyodottal is s ha csakugyan arról győződik meg, hogy eszén van, akkor mentse ki onnét s helyezze szabad lábba. A káplán el is járt megbizásában s az igazgatótól annyit tudott ki, hogy az az ember bizony még mindig tébolyodott; s ha egyszer másszor egészen úgy beszél is, mint a legértelmesebb ember, utoljára megint csak annyi értetlenséget hadar össze, hogy az nagyon sokkal túltesz előbbi okos beszédén; egyébiránt ám beszéljen vele magával, így legjobban meggyőződhetik az igazságról. A káplán csakugyan hajlandó is volt erre, s mikor a tébolyodottal

összehozták, beszélt vele tovább egy óra folyásánál, a mely egész idő alatt az örült egyetlen egy bántó vagy értelmetlen szót sem ejtett ki, sőt ellenkezőleg oly józanul beszélt, hogy a káplán kénytelen volt hinni, hogy a tébolyodott már helyre jött. Az örült a többi közt azt is mondá, az igazgató azért néz rá ferde szemmel, mert nem szeretné elveszteni azt a jutalmat, a mely a rokonságtól üti a markát s ezért állítja őt még most is tébolyodottnak, habár néha vannak is tisztább pillanatai; szerencsétlenségének legfőbb oka azonban a nagy vagyon, mert hogy ellenségei ezt élvezhessék, rá kigyót békát kiáltanak s kételkednek azon kegyelemben, melyre a hatalmas Isten méltatta, mikor értelmét megint visszaadta. Szóval úgy beszélt, hogy az igazgatót egészen gyanúba keverte, rokonait szivtelen fukaroknak tüntette fel s a káplán abban állapotodott meg, hogy magával viszi, bemutatja az érseknek s ám az hozzon végleges ítéletet. A becsületes káplán e jó hiszemben megkérte az igazgatót, adassa rá a volt tébolyodottra azt a ruhát, a miben a tébolydába hozták. Az igazgató váltig figyelmezteté, jól meggondolja mit akar, mert az az ember minden kétség kívül még mindig tébolyodott.

De az igazgató minden intése, figyelmeztetése falra hányt borsó volt a káplán előtt, a ki sehogy sem akart felhagyni a kiszabadítás szándékával; az igazgató végre engedett az érsek határozott rendeletének s a betegre ráadták a maga újdonság takaros ruháját. Mikor ez látta, hogy az épeszű emberek öltözetében van s a bolondokétól megszabadult, megkérte a káplánt, legyen oly szives és engedje meg, hadd vegyen bucsút társaitól. A káplán azt mondá, ő is vele megy és sorra nézi a házban ápolt örülteket. Csakugyan fel is kerekedtek s velök együtt még egypáran az ott lévők közül. A mint a szabaduló egy ketreczhez érkezett, melyben egy örjögő volt zárva, ki ugyan most nyugodt és csendes vala épen, így szóla hozzá:

- Nem üzen valamit, barátom? Mert én már haza megyek, mivel hála a jóságos Istennek, az ő kegyelméből és irgalmából s a nélkül, hogy megérdemlettem volna, én már visszanyertem eszméletemet. Már én kiépültem s eszemen vagyok, a mint hogy Istennél semmi sincs lehetetlen. Viseltessék iránta bizalommal, reménységgel, s valamint engemet visszahelyezett előbbi állapotomba, önt is visszahelyezi ha bízik benne. Lesz rá gondom, hogy tápláló eledeleket küldjenek önnek; azokat aztán minden esetre egye meg, mert nem akarom eltitkolni az én nézetem az, ki e bajokon magam is átmentem, hogy minden örültség onnan ered, ha az ember gyomra üres, agyveleje meg levegővel van teli. Csak bátorság, bátorság! mert szerencsétlenségünkben a kétségbeesés fogyasztja az egészséget és siettetí a halált.

A távozni készülő e szavait egy másik bolond is meghallotta, ki egy másik ketreczben volt, szemben az örjögőével; felemelkedett a kopott gyékényről, melyen nyomorúlt rongyaiban heverészett s nagy fenszóval kérdezé; ki az, a ki felépült és okosan akar távozni?

- Én vagyok az, barátom - viszonzá a kérdezett - én távozom, a kinek semmi szükségem többé, hogy itt maradjak, a miért nem is tudok elegendő hálát adni a nagy égnek, hogy olyan nagy kegyelemre méltatott.

- Vigyázzon szavaira, meg ne csalja az ördög! - mondá az örült - ne menjen, maradjon nyugton hajlékában. Akkor nem kell megint visszatérnie.

- De én tudom, hogy kigyógyultam - felelt amaz - és semmi szükségem rá, hogy ide ujra visszavándoroljak.

- Kigyógyult? - kérdé a tébolyodott. - Jó, jó, majd elválík. Isten áldja. De én esküszöm Jupiterre, a kinek fenséges képét a földön én viselem, hogy egyedül ezért az egy bűnért, a melyet Sevilla ma elkövet, midőn önt e házból menni hagyja és okosnak tartja: olyan büntetést bocsátok e városra, hogy megemlegeti mind örökkön örökké! Hát nem tudod te, együgyű ficzkó, hogy én a mennydörgő Jupiter vagyok, a ki kezemben tartom a gyújtó villámokat, melyekkel tudom és szoktam fenyegetni és összerombolni a világot. Most azonban csak egy módon akarom megbüntetni e tudatlan várost, ugymint azzal, hogy sem

benne, sem teljes egész környéken eső nem lesz három hosszú esztendeig azon napságtól számítva, melyen a fenyegetés felhangzott. Te szabad légy-e, te ép, te okos? Én meg bolond, én meg beteg, én meg ide bilincselve? Ugy segítjen! akaszszanak fel ha esőt adok!

A körülállók figyelmesen hallgatták a tébolyodottnak szavait; a szabaduló félben lévő pedig a káplánhoz fordulva megragadta kezét s így szóla:

- Ne törődjék velem, jó uram, s föl se vegye, a mit ez a bolond mondott, mert ha ő Jupiter létere nem akar esőt adni: én, a ki a vizek atyja, és istene, Neptun vagyok, majd megáztatom a földet, a mikor csak kedvem tartja s valahányszor szükséges.

Mire a káplán ekképen válaszolt:

- Még sem lesz jó, tisztelt Neptunus úr, Jupiter urat haragra gerjeszteni, most csak maradjon kegyed itthon, majd eljövök én uraságodért máskor, mikor az idő és az alkalom kedvezőbb lesz.

Az igazgató s a körülállók elnevelték magokat, a mi a káplánnak kissé zokon is esett; a licentiatust megint levetköztették, szépen ott maradt s ezzel - vége az elbeszélésnek.

Pillanatnyi szünet állt be a borbély szavai után.

- Ez tehát az az elbeszélés, borbély ur - kérdé Don Quijote - a mit minden áron el akart mondani, mert oly nagyon ideillőnek tartotta? Lám, lám, tisztelt kosz-vakaró úr, hát azt hiszi, hogy az ember oly vak s nem lát a szitán keresztül? Én, borbély úr, nem vagyok Neptun, a vizek istene s nem törődöm velem, okosnak tartanak-e vagy sem, ha nem vagyok az; én csak abban fáradozom, hogy a világnak értésére adjam, milyen öreg hiba, ha elmulasztja feleleveníteni azt a boldog időt, midőn hajdan a kóbor lovagrend viaskodott. De ez a mi elsatnyúlt korunk nem is méltó, hogy azt a nagy boldogságot élvezze, melyet azon századok élveztek, melyekben a kóbor lovagok vállalták magokra és hordozták azt a súlyos terhet, hogy az országokat védelmezzék, az árvákat és kiskorúakat gyámolítsák, a kevélyeket büntessék s az alázatosokat jutalmazzák. A mai kor lovagjai legtöbbször inkább a selyem meg a bársony suhog s más egyéb drága szövetek, a mikbe öltöznek, semmint a páncél csörrenne, a melylyel övezkedniök kellene. Ma már nincs olyan lovag, a ki a mezőn hálna, a levegőig minden zordonságának kitéve, tetőtől talpig fegyverben, ma már nincsen, a ki lábát ki sem véve a kengyelből, lándzsájára támaszkodva legfőbb gondjának ismerje, a mint mondani szokás, meglopni az álmodni, mint a hajdani kóbor lovagok cselekedtek; ma már nincsen egyetlen egy se, a ki egyik erdőből ki, a másik vadonba meg berontana, onnan megint a majd mindig viharzó és háborgó tenger kopár és elhagyott partjára sietne, a hol kis csónakot talál, evezők, vitorla, árbocz és minden kötélzet nélkül; azonban rendületlen bátorsággal mégis bele ugrik, s oda veti magát a mélységes tenger könyörtelen hullámainak, melyek majd az égig hajtják, majd a feneketlen mélyre süllyesztik alá; ő azonban, neki feszítve mellét a legyőzhetetlen viharoknak, a mikor meg sem álmodná, már három ezer mértföldnyire van onnét a hol hajóra szállt, s a távol, ismeretlen földön partra szökellve, olyas dolgok történnek vele, melyek méltók, hogy feljegyeztessenek, nem pergamenre, hanem érczlapokra! De mai napság a renyhesség diadalmaskodik a serénységen, a tétlenség a munkásságon, a bűn az erényen, a fenhéjazás a bátorságon, az elmélet a gyakorlaton, melyek mind csupán az arany korban és a kóbor lovagokban ragyogtanak. S ha nem így van, ugyan mondják meg, ki volt becsületesebb és bátrabb a nagyhírű gaulai Amadishnál? ki elmésebb angolországi Palmerinnél? kicsoda udvariasabb és nyájasabb a fehér Tirantenál? ki lovagiasabb a graeciai Lisuartenál? ki megszabdaltabb és szabdalóbb Don Belianishnál? kicsoda rendíthetlenebb gaulai Perionnál? ki vakmerőbb a veszélyekben Felismarte de Hircaniánál? avagy kicsoda őszintébb Esplandiannál? ki merészebb a traciai Don Cirongilionál? ki okosabb Sobrino királynál? ki vitézebb Reinaldosnál? ki győzhetetlenebb Roldannál s ki vidámabb és előzékenyebb Rugeronál kitől

- Turpin érsek halhatatlan érdemű munkái tanúsága szerint, - a mai ferrarai hercegek származnak? Mindezen lovagok, tisztelendő lelkész úr, s még egy egész sereg, a kiket felhozhathatnék, ezek mind kóbor lovagok valának, a lovagság dísze és virága. Ezek és a hozzájuk hasonlóknak lennének az én szívem szerint való férfiak, s ha ő felsége ilyeneket kaphatna, az lenne az igazi védelem, nem is kerülne annyiba, a török meg ugyan szálanként kitephetné a szakállát! Egyébiránt én itthon maradok, minthogy a káplán úr nem akar magával vinni; s ha Jupiter, a mint a borbély mondá, nem akar esőt adni, itt vagyok én, a ki majd megáztatom a földet mihelyt kedvem tartja; ezt pedig azért mondom, hogy a habaró ur tudja, hogy el-érttettem.

- Igaz lelkemre mondom, señor Don Quijote, - jegyzé meg a borbély - nem akartam sérteni és Isten a tanúságom, hogy szándékom jó volt, s kérem nagyságodat, ne nehezteljen.

- Nehezteljek e vagy sem - viszonzá Don Quijote - azt én tudom.

Mire a lelkész így vágott közbe:

- Igaz ugyan, hogy eddig jó szerén egy árva szót se szóltam, mindazáltal Don Quijote úr előadása folytán egy kétségem támad, melylyel igazán szeretnék tisztába jönni.

- Parancsoljon - mondá Don Quijote szokott illedelmes, udvarias hangján - szerencsémnek fogom tartani, ha valamiben felvilágosítással szolgálhatok.

- Kegyes engedelmevel kimondom tehát - felelt a lelkész - én csakugyan Tamás vagyok abban és semmi módon sem tudom elhinni, hogy az az egész sereg kóbor lovag a kiket nagyságod említett, testestül lelkestül igazán és valósággal éltek volna valaha e világon. Inkább úgy képzelem: ez merő koholmány, mesebeszéd, hazugság, csupa álmom a minem nem lehet hitelt adni.

- Ez megint olyan tévedés - viszonzá Don Quijote - a melybe már sokan estek, a kik nem hiszik, hogy e lovagok voltak valaha e világon; s én nem egyszer, majd egy, majd más alkalommal s különféle emberekkel szemközt megkísérlettem már földeríteni ezt a majdnem általános csalódást; szándékom néha nem sikerült, máskor azonban igen, a mikor az igazságnak vállaira állítottam. Ez az igazság annyira bizonyos, hogy majdnem azt merném mondani, én a tulajdon magam szemével láttam Amadis de Gaulát, a ki magas termetű, fehér arcú, fekete - de jól rendben tartott - szakálú férfiú volt, késedelmes a haragra, s mindig kész a megbocsátásra. S a mint Amadist lerajzoltam, úgy vélem, hasonló hűséggel le tudnám írni s festeni a világ minden kóbor lovagját, mert az a meggyőződése, hogy olyanok voltak, a milyeneknek a történetek mondják, s hős tetteikből, melyeket véghez vittek, jellemökből, melyet tanúsítottak, helyes gondolkozás után biztos következtetést lehet vonni arczuk vonására, színére és termetökre.

S meglehet, hogy a mennyire megint bele volt lelkesülve a lovagság dolgaiba, talán csakugyan mind végig rajzolta volna a világ minden kóbor lovagját, ha e pillanatban a leányka meg a gazdasszony - kik a társaságból már előbb eltávoztak - nagy fenszóval kiáltozni nem kezdenek az udvaron.

E zajra tehát odasiettek az ajtóhoz a szobában lévők is mindnyájan.

II. FEJEZET.

Ujabb tervezések, újabb kirándulásra.

Az udvaron csakugyan nagyban állt a tusakodás. A házbeli nők néztek keményen farkaszemet Sancho Panzával, ki erőnek-erejével be akart menni Don Quijotéhoz, míg az asszony-nép meg útját állotta. S mint az ilyen heves szóváltásoknál szokás, egyik fél sem igen maradt adósa a másiknak.

- Mit akar ez a sehonnai e házban? Elhordja kend magát, úgy is egyedül kend az s nem más, a ki az én uramat elcsábítja, elcsalja s hegyen-völgyön kóboroltatja.

- Sátánnak gazdasszonya - viszonzá erre Sancho - az az elcsábított, elcsalt, az a hegyen-völgyön megkóboroltatott én vagyok, én, nem pedig a te gazdád; ő hurczolt meg a világon engemet, ő huzott-vont az orromnál fogva mindenféle hitegetésekkel s ő ígerte azt a szigetet, a melynek még ma se láttam se hírét, se hamvát!

- Ha százszor úgy van is - pattogott tovább a gazdasszony - ide azért ugyan még se jutsz be, telhetetlen papzsák, ördög pozdorjája! Eredj haza, ott kormányozd a magad házát, meg a tücski-hajcskit, minket pedig ne gyötörj többé se szigettel, se ligettel!

Nagy multságot szerzett a lelkésznek meg a borbélynak e három ember koczkodása. Don Quijote azonban attól tartva, hogy Sanchonak mindjárt megered a nyelve s olyan ármányos dolgokat talál ki elibök s megpendíthet olyasmit is, a mi a lovag tekintélyén csorbát ejthet, nevéen szólítá Sanchot, a fehér népre pedig rákiáltott, hogy hallgassanak s ereszszék be a kívánczót.

Sancho belépett s ekkor a lelkész meg a borbély bucsút vettek Don Quijotétól, egészen kétségbeesve kiépülése felől, minthogy látták, mennyire rabja még mindig bogarainak s hogyan el van telve átkozott lovagoskodása együgyűségével. Ezen oknál fogva a lelkész így szólott a borbélyhoz:

- Majd meglássa, komám uram, a mi nemes urunk egyszer csak megint kereket old, a mikor meg sem álmodjuk.

- Magam is a mondó vagyok - viszonzá a borbély - de részemről nem csodálkozom annyira a lovag hóbortosságán, mint a fegyvernök együgyűségén, a ki úgy bele van abba a szigetbe bolondulva, hogy azt hiszem, nincs a világon elegendő erő és hatalom, a mely kiverhetné a fejéből.

- Isten gyógyítsa ki őket - jegyzé meg a lelkész - mi pedig álljunk résen, s a mit csak lehet, kövessünk el mindent szegény, boldogtalan barátunk gyógyulására.

Igy beszélgettek egymás között távoztukban a jóakarók. Don Quijote eközben szobájába zárkózott Sanchoval s mikor magokra maradtak, így szóla hozzá:

- Nehezemre esik, Sancho, hogy azt mondtad s még most is mondod: én voltam az, a ki házad köréből elcsaltalak, holott tudod, hogy én magam sem maradtam idehaza. Együtt mentünk, együtt jártunk s együtt barangoltunk; egyenlő szerencse, egyenlő sors hányt vetett mindkettőnk; s ha téged meghintáltak egyszer, engem megraktak százszor s legfőlebb ezt az egyet lehet szememre hánynod, hogy így neked kevesebb jutott a dicsőségből.

- Ezt a dicsőséget nem irigylem - viszonzá Sancho - nem is kérek belőle, de azért még is kapok.

- Minthogy hozzám tartozol, mint a tag a fejhez, Sancho - mondá Don Quijote. - Ha az embernek a feje fáj, minden tagja megérzi; s így én a te urad és gazdád lévén, neked fejed

vagyok, te pedig az én tagom, minthogy cselédem vagy; s ezen oknál fogva azt a bajt, a mi engem ér vagy érni fog, neked is meg kell érezned, a mint én is érzem a te fájdalmadat.

- Így volna rendén - mondá Sancho - csakhogy a mikor engem a levegőbe lódítottak mint tagot, akkor az én fejem ott ült a nyeregben s csak nézte, nézte, hogyan röpdülök föl s alá, a nélkül, hogy valami fájdalmat érzett volna. S ha már a tagoknak tartozó kötelességek, hogy a fej nyavalyáját megérezzék, ennek is kutyakötelessége volna, megérezni amazokét.

- Azt akarod talán mondani, Sancho - veté ellen Don Quijote, - hogy én nem vettem részt fájdalmadban, mikor meghintáltak? Ha mondtad is, ne mondd többet s ne gondold, mert igazán nagyobb fájdalmat szenvedtem én akkor lélekben, mint te testben. Egyébiránt ne szóljunk most erről, lesz még ideje, a mikor hegyről-tövíre megbeszélhetjük. Azt mondd meg nekem most, Sancho barátom, mit beszélnek rólam a faluban? Mit tart felőlem a köznép, mit a nemesség s mit a lovagok? Mit mondanak bátorságomról, hős tetteimről, udvariasságomról? Hogyan fogadták azon szándékom hírért, hogy újra fel akarom támasztani s világra kelteni a már-már elfelejtett lovagrendet? Szóval, Sancho, azt akarom, mondj el nekem mindent, a mit e tárgyról hallottál, még pedig mondd el úgy, hogy a jóhoz semmit hozzá ne toldj, a rosszról semmit el ne hallgass; mert az igazán hű alattvalóknak az a kötelességek, hogy uraiknak az igazságot a maga tulajdon valóságában mondják el, a nélkül hogy a hízkelés nagyítsa, vagy bármi hiú mellékes tekintet csökkentse.

- Szívesen megteszem, kedves uram - viszonzá Sancho - azon feltétel alatt, ha nagyságod meg nem haragszik azért, a mit mondok, minthogy azt akarja, hogy a maga valóságában mondjak el mindent s fel ne öltöztessenem semmi egyéb czifrába.

- Biztosítlak hogy nem fogok megharagudni - nyugtatá meg Don Quijote - bizvást szólhatsz, Sancho, minden tétovázás nélkül.

- Hogy tehát előlről kezdjem, mindenekelőtt azt mondom, hogy a köznép, nagyságodat valószínűs sült bolondnak tartja, engem pedig szakasztott olyan ostobának. A nemesek azt mondják, hogy nagyságod nem tartja magát a nemesség korlátai között, s olyan czimeket raggat a neve mellé, a melyek semmiképen meg nem illetik; aztán meg hogy hét szilvafája és két hold földje daczára, a mi mellett elől-hátul csupa rongy, mégis fölcsapott lovagnak. A lovagok meg azt mondják, nem szeretik, ha a nemes emberek egy tából esznek cseresznyét velök, kiváltképen ha olyan bocskoros nemesek, a kiknek sáros a sarujok és fekete harisnyájokra zöld selyem foltot vetnek.

- Ez - mondá Don Quijote - nem illik rám, mert én mindig tisztességes ruhában járok, a min folt nem látszik. Hogy rongyos vagyok, az meglehet, csakhogy annak nem az idő, hanem a fegyverviselés az oka.

- A mi pedig - folytatá Sancho - nagyságod bátorságát illeti, úgyszintén udvariasságát, hős tetteit és fáradalmait: mindezek felől különbözők a vélemények. Egyik azt mondja: bolond, de mulatságos; a másik: bátor, de szerencsétlen; a harmadik: udvarias, de tolakodó. Így aztán szólnak-szapulnak bennünket, úgy hogy sem nagyságodon, sem én rajtam nem hagynak egy körömfeketényi becsületet.

- Ez az igazi erénynek rendes sorsa a földön! - mondá Don Quijote nemes nyugalommal - tovább Sancho.

- Hanem azért van ám olyan is, a ki másként nyilatkozik - folytatá Sancho némi büszkeséggel - van itt egy fiatal ember, a ki mostanában jött haza a főiskolából, az már aztán másképp beszél a mi viselt dolgainkról.

- Látszik, hogy tanúlt ember - jegyzé meg Don Quijote - s mi a neve annak a fiatal tanulónak?

- Carrasco Sámsonnak hívják - viszonzá Sancho - s egy idevaló földbirtokos fia. Mostanában került haza Salamancából, s nem győzi magasztalni nagyságodat, hogy milyen nagy híre van ott az egyetemen, a fiatalság között, s hogy ő maga is mennyire szeretne megismerkedni nagyságoddal.

- Ez ugyan nagyon könnyen megtörténhetik - mondá Don Quijote - ha tudod hol lakik, eredj érte s mondd meg neki szívesen látom ma ebédre.

- Megyek is tüstént - felelé Sancho - tudom hogy nagy örömhirt viszek neki. S csakugyan távozott is, hogy ura meghívását azonnal közölje a tanulóval. Don Quijote gondolatokba mélyedve várta őket. Ime van tehát még is, a ki elismeréssel nyilatkozik az érdemről! Egy ifju, - és az ifjuság! hiába, csak is az ifjuság tud az igazán nagy dolgokért lelkesülni.

Kíváncsi volt, nagyon kíváncsi, mit fog Carrasco Sámsontól hallani. Nem kellett nagyon soká várakoznia, mert az ajtó egyszer csak nyílt és Sancho Panza kíséretében egy ifju jelent meg, kinek egész arczán, eleven tündöklő szemein azonnal észre lehetett venni, hogy igen eszes, értelmes ifjúnak kell lennie. Alig hogy belépett, semmiféle bemutatást sem várva, odarohant azonnal Don Quijotehoz és térdre borúlva előtte így szóla:

- Nyujtsa ide méltóságod a kezeit, señor Don Quijote de la Mancha mert igaz lelkemre mondhatom, kegyelmességed az egyik legkitűnőbb kóbor lovag mindazok között, a kik valaha voltak vagy lesznek még a föld egész kerekiségén!

Don Quijote fölemelte, szeretetteljesen megölelte s maga mellé ülteté, Carrasco Sámson illedelmesen vonakodott e nagy kitűntetést elfogadni, utóbb azonban Don Quijote megújított kínálgatására mégis csak elfogadta s akkor aztán elkezdődött közöttük a beszélgetés, melyből mi csak néhány pont közlésére akarunk szorítkozni.

Azt látta Don Quijote, hogy az ifju és környezete jóformán minden hőstettét ismerik; kíváncsi volt tehát tudni, melyik dicső cselekedetét méltányolják s magasztalják tehát az emberek legjobban? Meg is kérdezte Carrascotól.

- E tekintetben - viszonzá a tanuló ifju - a vélemények igen nagyon eltérnek egymástól, a szerint a mint az izlés különböző. Van a kinek a szélmalmokkal küzdött harcz tetszik legjobban, melyeket nagyságod szörnyetegnek és óriásoknak képzelt; a másiknak meg a kótisok. Ezt ama hadseregek leírása gyönyörködteti, melyek utóbb két juhnyájjá váltak; amazt, azon holttesttel való találkozás, a kit Segoviába vittek temetni. Egyik azt mondja, minden másnál többet ér a gályarabok felszabadítása, a másik meg azt, hogy nincs fogható a két benedek-rendi óriás, - meg a bátor vizcayival küzdött viaskodáshoz.

Szóval, a tanuló ki nem fogyott Don Quijote hőstetteinek magasztalásából, s a mi különös vala, míg a lovag minden más ismerőse csak gúnyolta a lovagoskodást s minden módon le akarta beszélni e hóbortosságáról a lovagot, addig Carrasco Sámson a leglelkesebben emlékezett meg a kóborlovagság dicsőségéről s nem szűnt meg Don Quijotet újabb kirándulás tételére serkenteni.

Mi lehetett volna kellemesebb Don Quijote füleinek mint az ilyen szavak, és kicsoda szívesebben látott vendég, mint aki ilyen beszédekkel tartotta!

S épen akkor, midőn Carrasco azt kérdezé a lovagtól, hajlandó volna-e harmadszor is utra kelni: épen akkor hangzott fel hozzájuk Rocinante nyerítése az istállóból.

- Mindenesetre utra kelek - mondá Don Quijote lelkesen, a ki lova nyerítését a legjobb jelnek tartotta - utra kelek, mihelyt eröm és kissé megviselt egészségem engedik. Tudom, hogy ott nyerem vissza épségemet teljesen, minthogy, a mint már sokszor mondtam: Nékem díszruhám a fegyver, nékem nyugovás a harcz!

Még ebéd közben, de még ebéd után is mindig erről folyt a beszélgetés, s oly tüzzel és elevelességgel, hogy Don Quijotének vándorutját is meghatározzák Barcelona városa felé, a hol minden esztendőben János fejevétele napja táján fényes lovagijátékot szoktak tartani, melyen összejön Spanyolhon minden leghíresebb lovagja, a kiket, - mint Carrasco megjegyzi - Don Quijote úr bizonyára mindnyáját le fogja győzni s akkor elmondhatja magáról, hogy ezek személyében a világ minden lovagját legyőzte. Csak arra figyelmeztette, ne rohanjon oly hanyatt-homlok a veszedelembé, mert élete nem a magáé, hanem mindazoké, a kiknek szükségök van rá, hogy szerencsétlenségökben segítse és gyámolítsa.

- Engem is mindig ez bántott legjobban - vágott közbe most Sancho, - mert uram akár száz fegyveres embernek is úgy neki szokott rontani, mint a falánk gyermek az egész kosár cseresznyének. Pedig hát lánczhoradtát is, ugy-e Carrasco úr, van ideje a támadásnak s van ideje a meghátrálásnak is és nem csak az járhatja mindig, de mindig: „Üsd, nem apád!” Aztán meg azt is hallottam, még pedig, ha jól emlékszem, magától Don Quijote úrtól, hogy egyik szélről gyávaság, másik szélről vakmerőség s középett van az igazi bátorság. Ha már ez az igaz, nem akarom én, hogy megfusson a mikor nincs miért, de azt se, hogy neki rontson, mikor a túlnyomó erő mást javasol. Mindenek fölött pedig arra figyelmeztetem uramat, ha megint magával akar vinni, egyedül azon föltétel alatt megyek, hogy ő mindig csak maga verekedjék, nekem pedig csak az legyen a kötelességem, hogy úri személyére vigyázzak, tisztogassak rá s eledeléről gondoskodjam; ebben mindig ember leszek a gáton. Hanem, hogy én magam is kardot rántsak, akár csak holmi aljas szűrös, baltás csöcselék ellen is: abból ugyan semmi sem lesz. Nekem, Sámson úr eszem ágában sincs, hogy hősnévre tegyek szert; hanem leszek olyan hű és derekas fegyvernök a milyennél jobb sohasem szolgált még kóbor lovagot. És ha nagy jó uram, señor Don Quijote, számos hű szolgálatom fejében, a közül a sok sziget közül, a miket hatalmába akar keríteni egyet nekem ad: háládatos köszönettel fogadom; ha meg nem adhatja nekem akkor is beérem én a magam sorsával, lesz azért rám gondja a jó istennek; s talán csak olyan jól vagy még jobban ízlik majd az a szigettelen kenyér mint a szigetes. Ugy is ki tudja, az ilyes kormányzóságba nem vetne-e gáncsot az ördög, hogy elbuknám s betörném a fejemet. Sanchonak születtem, Sancho gyanánt akarok meghalni is. Hanem ha az ég mind a mellett a maga jó szántából, minden nagyobb baj és veszedelem nélkül valami szigetet vagy más egyéb ilyest pottyantana a markomba, lenne annyi eszem, hogy el nem lökném magamtól, mert a példabeszéd is azt tartja: a hol malacztot ígérnek, zsákkal kell forgolódni; meg azt: üstökön kell ragadni a szerencsét.

- Pap se tudná jobban mint a hogy kegyelmed elmondta, Sancho bátya - mondá Carrasco. De azért csak bizza sorsát istenre meg Don Quijote urra, kerülhet onnan egész királyság is, nem csak egy sziget.

- Már ha több, ha kevesebb se bánom - viszonzá Sancho. De még azt is merem állítani señor Carrasco, hogy uram nem veti ki azt a királyságot az ablakon, a mit nekem juttat; mert tettem én már szívemre a kezemet s úgy találtam: vagyok olyan a ki el tudnék kormányozgatni egy országot vagy szigetet; különben mondtam én ezt már uram ő nagyságának többször is.

Mindezen beszélgetések végre is azon megállapodásra vezettek, hogy Don Quijote elhatározta, legfőlebb egy hét mulva újra utnak indulnak. Lelkére kötötte a tanulónak, hogy szándékat senkinek el ne árulja, legkevésbé pedig a lelkésznek, Miklós mesternek, unokahugának és a gazdasszonynak, nehogy dicsőséges és tiszteletre méltó tervöket megakadályoztassák. Carrasco nagyon kötötte az ebet a karóhoz s a mint Don Quijotétól búcsút vett, arra kérte, valahányszor csak alkalma lesz, tudósítsa mind jó-, mind balsorsáról. Így váltak el egymástól s Sancho is ment, hogy minden utavalóját rendbe szedje.

III. FEJEZET.

A szándék megvalósul.

Az előbbi fejezetben előadott beszélgetés után Sancho Panza minden nap ellátogatott gazdájához, kivel aztán rendszeren bezárkoztak és úgy folytatták tervezgetésüket. A gazdaasszony mindjárt sejtette miben törik a fejüket; gyanítá, hogy azért sugnak-búgnak együtt folytonosan, hogy alkalmasint megint ki akarnak repülni valamerre. Nagyon elszomorodott. Magára teríté a legfeketébb kendőjét s nagy búsan és elkeseredve azonnal fölkerelkedett, hogy Carrasco Sámson urat fölkeresse, a kit igen okos fiatal embernek tartott, s azt hitte felőle, hogy ennek talán sükerülhet az, a mi sem a lelkésznek, sem a borbélynak nem sükerült, hogy Don Quijote urat le tudja majd beszélni veszedelmes szándékáról.

A tanuló épen házok udvarán sétálgatott s alighogy az asszony odaért, búbánatosan és elcsüggedve odaborult a fiatal ember lábai elé.

A mint Carrasco ezt a fájdalmat és rémületet meglátta, így szóla hozzá:

- Mi a baj, nagyasszony? Mi történt, hogy a mint látszik, kegyednek majd a szíve szakad meg bánatában?

- Oh kedves Sámson úr! - jajdult fel a gazdaasszony - a nagyságos urunk oda lesz már, már oda lesz bizonyosan!

- De hogyan lesz oda, jó asszony? - kérdé Sámson - talán valami súlyos testi sérülés érte?

- Nem úgy lesz oda, - viszonzá az asszony - hanem úgy lesz oda, hogy bolondsága kapuján fog elköltözni. Azt akarom mondani, kedves lelkem Carrasco uram, hogy meg-meg útra készül, most már a harmadik izromban, hogy széles e világon azt keresse, a mit ő szerencsének nevez s a miről én el nem tudom képzelni, hogy mondhatja ennek! Első ízben félholtra verve hozták haza számárra fektetve; másod ízben meg ökrös szekéren jött meg, ketreczbe tömve, zárva s azt gondolta magáról, hogy meg van bűvölve. Szinte siralom volt nézni! Egészen elsárgult, csak a csontja volt meg a bőre, két szeme pedig úgy beesett, hogy egészen hátranyomult agyveleje legvégső kamarájába. Hogy csak annyira, a mennyire is lábbaállíthassam, többbe került hatszáz tojásomnál, a mire tanum az ég, meg az egész világ, meg a tyúkjaim, a mik nem hagynak hazugságban.

- Már ebben csakugyan nincs semmi kétségem - mondá a fiatal ember - mert azok a tyúkok olyan jók s olyan jól vannak tartva, hogy a fehéret nem mondanák feketének, ha megkellene is pukkadniok. Hanem hát, kedves nagyasszony, csakugyan nincs semmi más baj, igazán nem történt semmi egyéb szerencsétlenség, csak az, a mitől tartani lehet, hogy Don Quijote úr megint el akar menni hazúlról?

- Egyéb semmi sem - viszonzá a gazdaasszony.

- Akkor hát se baj! - felelt a tanuló. - Térjen kegyed szép csendesen vissza, tartson készen a számomra valami meleg reggelit, útközben mondja el, azaz ha ugyan tudja, a szent Apollónia imádságát, én is mindjárt ott termek s meg lehet győződve róla, hogy csodákat fog látni.

- Uram irgalmazz! - kiáltá fel a gazdaasszony. - Azt mondja kegyed hogy a szent Apollónia imádságát mondjam el? Hisz ez akkor lenne helyén, ha uramnak a foga fájna, már pedig neki az agyvelejében fekszik a nyavalya.

- A mit mondtam, mondtam, nagyasszony - viszonzá Sámson - menjen kegyed Isten hírével s ne feleseljen velem, a kiről tudja, hogy salamancai tanuló vagyok s az ilyennel nem lehet vitatkozni.

Ezzel aztán a gazdaasszony csakugyan eltávozott, a fiatal ember pedig tüstént a lelkészhez indult, hogy közölje vele mindazt, a mit a maga helyén majd elmondunk.

Don Quijote és Sancho között pedig elzárkozásuk ideje alatt e következő párbeszéd folyt e közben. Sancho így szólt gazdájához:

- A feleségem rátettem már, uram, hogy menni hagyjon nagyságoddal a hová csak vinni akar.

- „Rávettem”, Sancho, így kell mondanod - jegyzé meg Don Quijote - nem pedig „rátettem”.

- Ha jól emlékszem - viszonzá Sancho - egyszer-kétszer kérve kértem már nagyságodat, ne javítgassa az én szavaimat, a mikor különben is érti, mit akarok mondani; ha meg nem érti, akkor ám rivaljon rám: Vigyen el az ördög, Sancho, nem értek. Ha még erre sem tudom magamat világosabban kifejezni, akkor ám igazítson ki, s szorúlt belém is annyi a dudásból, hogy belejőjjek az igazi kerékvágásba.

- Nem értek, Sancho, - szóla közbe Don Quijote rögtön - mert nem tudom, mit akarsz azzal mondani, hogy beléd is szorúlt a dudásból.

- A dudásból belém szorúlni azt jelenti - viszonzá Sancho - hogy nekem is van sütni valóm.

- Most még kevésbé értelek - mondá Don Quijote.

- No ha még most sem ért nagyságod - felelt Sancho - akkor én, oly igaz mint élek, nem tudom hogyan mondjam másképen.

- Ahá, sejtem már, - szóla most Don Quijote - ugy-e azt akarod mondani, szorúlt beléd is annyi a tudásból, vagy olyan tanulékony, értelmes, hogy felfogod a mit mondok, és nem lesz ellenedre, ha tanítlak.

- Fogadni mernék, - szóla Sancho - hogy nagyságod kellős kezdetétől fogva kivette szavaim értelmét s csak azért volt olyan akadémikus, hogy velem még egy pár tuczat sületlenséget mondasson.

- Az is meglehet, - viszonzá Don Quijote - hanem hát hogy a dologra térjünk, mit mond Teresa, a feleséged?

- Teresa azt mondja, - felele Sancho - kötve higgy a komának; az ígéret szép szó, ha megadják, akkor jó, s jobb ma egy veréb, mint holnap egy tűzök. Én ugyan azt tartom, hogy az asszony-nak hosszú a haja és rövid az esze, de azért az is csak igaz, a vak tyúk is talál búzaszemet.

- Magam is a mondó vagyok - viszonzá Don Quijote. - Folytasd, barátom Sancho, tovább, tovább. Ugy beszélsz ma, mintha gyöngyöt szórnál.

- Minden oda akar kilyukadni, - folytatá Sancho - hogy a mint nagyságod is igen jól tudja, egy halállal mindnyájan tartozunk, ma még vagyunk s holnap nem, a halállal senki sem ivott még áldomást, sohasem tudja az ember előre, mikor veti el a kanalát, a kasza a fűvet is úgy elvágja, mint a kórót és a halál órája senkinek sincs a homlokára írva, hanem akkor jön el, mikor az isten úgy akarja. A halál süket, s akármikor jön, mindig korán jön, ha meg egyszer kopogtat az élet ajtaján, hiába akkor minden kérés, könyörgés, halál ellen nincs orvosság, még a korona sem használ, a halállal senki sem bír, amint a világ tartja s száz meg száz prédikáció hirdeti.

- Szent igaz - viszonzá Don Quijote - csak hogy még most sem tudom, hová akarsz mindezzel czélozni?

- Oda akarok czélozni, - mondá Sancho - kössön ki nekem nagyságod rendes bért, a mit hónaponként felvehessek, a míg a szolgálatom tart s a mit fizessenek ki nekem nagyságod vagyonából készpénzzel, mert üres ígéretre nem akarok beállani, a mihez felibe-harmadába

jutok hozzá, vagy későn vagy sohanapján; így aztán Isten oltalmába ajánlom magamat. Szóval tudni akarom, mi üti a markomat, ha több, ha kevesebb; a tyúk is egyet tojik, és sok kicsi sokra megy; szegődött bér osztott koncz. Ha majd aztán csakugyan úgy fordúlna, hogy nagyságod igazán ide adná azt az ígért szigetet, nem leszek olyan háládatlan, sem olyan kapzsi, hogy bele ne egyezném, hogy a sziget jövedelmét összeszámítsák s vonják le belőle az én fizetésemet pamatostúl.

- Bizony Sancho barátom - viszonzá Don Quijote - a kamat néha csakugyan pamat.

- Értem uram - felelé Sancho - fogadni mernék úgy kellett volna mondanom: kamatostúl nem pamatostúl; no de se baj, csakhogyl elértette nagyságod így is.

- Annyira elértettem - jegyzé meg Don Quijote - hogy beláttam szíved legmélyebb mélyére s tudom már, hová czéloztál közmondásaid számtalan nyilveszszejével. Elhiheted, Sancho, szívesen kötnék ki szegődött bért a számodra, hacsak egyetlen egy példát találnék is a kóbor lovagok történetében, a mi a legtávolabbról sejtetné s mutatná, mit szoktak évenként vagy havonként fizetni. Elolvastam én e történeteket majd mind egy szálíg, de nem emlékszem, hogy akárhol is szó lenne arról, hogy valamelyik kóbor lovag szegődött bérré fogadta volna meg fegyvernökét. Én csak annyit tudok, azok mind valamennyien kegyadományok reményében szolgáltak s a mikor meg sem álmodták, ha uroknak a sors kedvezett, egyszer csak azon vették észre magukat, hogy valami szigetet vagy ehhez hasonlót nyertek jutalmúl, vagy legalább is nagyságos czímet kaptak. Ha te ilyen feltételek mellett s ezek reményében kész vagy szolgálatomba visszatérni, Sancho, akkor azt mondom: Isten hozott; ha azonban azt hiszed, hogy én csak egy hajszálnyira is eltérek a kóbor lovagság régi jó szokásaitól, akkor igen nagyon csalatkozol. Így tehát, kedves Sanchom, eredj szépen haza, s közöld Teresával az én elhatározásomat, s ha mind ő, mind te magad beleegyeztek, hogy engem kegyadományok reményében szolgálj: b e n e q u i d e m; de ha nem, ezután is jó barátok maradunk; mert a mig szemet szórhatunk, madarat még várhatunk, és tartsd meg, fiam, jobb a jó reménység, mint a kész szegénység s jobb a sok kamat, mint a kis tőke. Ezen módon pedig azért szólottam, Sancho, hogy megmutassam, én is tudom ám zápor gyanánt önteni a közmondásokat, mint akár te magad. Röviden azonban azt akarom mondani, s ezennel mondom is, ha nincs kedved kegyadományok fejében szolgálni s az én sorsomban osztozni, akkor áldjon meg a jó Isten s tartson itthon szentnek. Kapok én más fegyvernököt is, a ki szófogadóbb és eszeőbb lesz nálad s nem olyan ügyetlen meg szószaporító.

A mint Sancho gazdájának e szilárd elhatározottságát észrevette, besötétedett fölötte az ég, és szíve szárnyai lelankadtak: mert ő szentül hitte, gazdája nála nélkül a világ minden kincséért sem fog útra kelni. A mint ekképen se té- se tova, elgondolkozva ott álla, egyszer csak Carrasco Sámson toppant a szobába, nyomban utána a gazdaasszony meg a leányka, a kik égtek a vágytól meghallani, milyen szavakkal fogja a tanuló lebeszélni gazdájokat azon szándékáról, hogy újra kalandok után járjon.

De ime, - oh csodák csodája! Sámson, a helyett, hogy a lebeszéléshez fogna, most is mint az első alkalommal átkarolván Don Quijotét, - nagy fenszóval így szóla hozzá:

- Oh a kóbor lovagság virága! oh tündöklő fénye a fegyvereknek! Oh dicsősége és tükre a spanyol nemzetnek! Cselekedje meg a mindenható Isten, hatalmának teljességéből, hogy az, vagy azok, a kik a te harmadik kirándulásod elé akadályokat gördítenek s hátráltatni akarják: ki ne tudjanak menekülni kívánságaik útvesztőjéből és soha el ne ériék álnok szándékukat. - S itt a gazdaasszonyhoz fordulva, így folytató:

- Bátran felhagyhat már a nagyasszony a Szent Apollonia imádságának elmondásával, mert én tudom, hogy az az egek határozott rendelése, hogy a señor Don Quijote újra hozzá lásson magas és új terveinek kiviteléhez s én nagyon megterhelném lelkiismeretemet, ha nem

sürgetném és sarkalnám e lovagot, hogy ne fékezze s ne tartsa vissza tovább hős karjának erejét és bátor lelkének hevülését, mert késedelmével csak megcsorbítja a sértettek jogát, az árvák védelmét, rágalmazottak becsületét, az özvegyeknek nyújtandó segílyt, a házasoknak támogatását, szóval mindazon nemes teendőket, melyek a lovagsághoz tartoznak s vele szoros összefüggésben állanak. Fel, señor Don Quijote, szép és bajnok uram, inkább ma mint holnap keljen utra nagyságod és magasságod. S ha netalán valamie hiányoznék a mi szándéka életbe-
léptetését hátráltatná, itt vagyok én, a ki személyemet és vagyonomat felajánlom szolgálatára. S ha méltóságodnak netalán fegyverhordozóra lenne szüksége, legnagyobb szerencsémnek fogom tartani, ha a kegyadományok fényes reménysége fejében, mint ez bevett s egyedül helyes szokás a kóbor lovagságnál, ezen díszes állást én lehetek boldog elnyerhetni.

Don Quijote a megelégedés büszke mosolyával fordult Sanchohoz:

- Nos Sancho - mondá - nem megmondtam-e, hogy a fegyvernököknek nem leszünk szükségben. Látod ki ajánlkozík; ő maga a nagynevű Carrasco Sámson, a tanuló, dísze és büszkesége a salamancai egyetemnek; ő, a kinek teste ép, tagjai hajlékonyak, termete sugár, s nem olyan pohos mint te, a ki szakasztott mása vagy a keresztes póknak; ő, a ki hallgatag s nem oly fecsegő mint te, a ki mindig darálsz; ő, a ki kész panasz nélkül eltűrni hevet, fagyot, éhet, szomjat, egy szóval a kiben megvan minden tulajdon, a mi a kóbor lovag fegyverhordozójában kívánatos. De ments Isten, hogy én csupán saját óhajításom elérése végett, ledöntsem és összetörjem az ismeretek oszlopát és a tudományok diszedényét, s kivágjam a szép és szabad művészetek pálmáját. Maradjon ez új Sámson az ő hazájában, s a mig ennek dicsőségére válik, váljék egyszermind dicsőségére elaggott szüléi ősz hajszálainak; beérem én akármi egyéb fegyverhordozóval is, ha Sanchonak nincs kedve szolgálatomba állani.

- Dehogyan nincs - viszonzá Sancho ellágyulva, mi közben szeméi könnybe lábadtak s így folytatá: Ne mondja senki rólam, uram, ha megettük a vacsorát, ott hagyjuk a háznak urát; engem se a gólya költött s tudja az egész világ, de kiváltképen a szülőfalum, kik voltak a Panzák, a kiktől én származom. Azután meg azt is tudom, azt is tapasztaltam nem egy jó tetteből s még több szép szavából, mily kegyes akar lenni irántam nagyságod. Ha azonban mégis billegettem a fülemet a szegődött béremért, csupán a feleségem ösztönzésére tettem, a ki így látta volna jónak, már pedig a házastársaknak tartozó kötelességök, hogy jó tanácsát meghallgassák s elfogadják. Tudom, hogy Teresa is beleegyezik abba, a mit én javaslok, most már nincs is más hátra, csak nagyságod tegyen végrendeletet meg testamentomot, de olyat, a minek füle-farka meglegyen, s aztán ill' a berek nádak, erek, kerekedjünk mindjárt útra, hogy a Sámson úr lelke ne gyötrődjék, a ki azt mondja, lelkiismerete kényszeríti, hogy nagyságodnak azt tanácsolja, harmadszor is menjen ujfent világgá. A mi pedig engem illet, én megint csak felajánlom nagyságodnak hű és igaz szolgálatomat, s helyt is állok úgy vagy még jobban mint akárki fia, a ki valaha kóbor lovagot szolgált.

A tanuló alig tudott hová lenni csodálatában Sancho Panza beszéde és kifejezése módjának hallatára; mert a midőn olyan nyilatkozatot kellett hallania Sanchotól, melyben olyan végrendeletet akar tételni, melynek füle is legyen meg farka is: már akkor csakugyan meg volt győződve a felől, hogy ez a szolgálta, a maga nemében ép oly ritka madár mint a gazdája.

Don Quijote és Sancho végre megölelték egymást és újra szent lett a békesség s azután a nagy Carrasco helyeslése- és beleegyezésével, kit ez időszerint valóságos tekintélynek tartottak, elhatározták, hogy harmadnap mulva útnak indulnak, a mely idő alatt mindent rendbe lehet szedni mi az útra szükséges volt, de még rostélyzott sisakot is teremteni valahonnan, a miről Don Quijote azt állította, hogy anélkül semmi szín alatt el nem lehet. Sámson felajánlotta, hogy megszerzi, mert van neki egy barátja, a kiről tudja, hogy nem fogja kérését megtagadni s ide adja a magáét, igaz ugyan, hogy azt a por és rozsdá úgy belepte, hogy aczélának oda volt minden fényessége.

Se szeri se száma annak a tenger átkozódásnak a mit a gazdasszony és a lovag unokahuga szórtak a tanuló ellen; hajokat tépték, arczukat összevissza karczolták s nincs az a fizetett sirató asszony, a ki nagyobb jajveszéklést tudna csapni, mint gazdájok távozásán ők csaptak, a kik olybá vették, mintha már temetni vinnék. Sámsonnak azon eljárása, hogy Don Quijotét harmad ízben is távozásra serkentse, mint e történetből utóbb majd kiderül, a lelkész és a borbély tudtával történt, a kikkel a tervet előleg közlőtte.

A kitűzött három nap lefolyása alatt Don Quijote és Sancho Panza ellátták magokat mindazzal, a mire szükségök volt, s miután Sancho az ujjabb alkura nézve megbékíté feleségét, Don Quijote pedig unokahugát és gazdasszonyát: az éj beálltával, az egy tanulón kívül senki mástól nem látva, ki valami fél mértföldre el akarta kíséni őket a falutól, útnak eredtek Toboso felé, Don Quijote az ő jó Rocinanteján, Sancho pedig a maga régi szürkéjén. Tarisznyájok jól el volt látva mindenféle harapni valóval, az erszény pedig tele pénzzel, mit Don Quijote fegyvernökének adott át, hogy szükség esetén ehhez a segedelemforráshoz is hozzá folyamodhassanak.

A tanuló csakugyan elkísérte őket jó darabig, az elvállás perczében aztán megölelte a lovagot s kérve kérte, tudósítsa jó és balsorsáról, hogy amannak örülhessen, emebben szíves részt vehessen, a mint az igaz barátságtól várható. Don Quijote megígérte, Sámson visszatért a faluba, a két utas pedig, megállapított tervök szerint egyenesen a nagy Toboso városának tartott, hol a lovag, a kiállott vezeklés után, és a varázs alól történt szerencsés feloldozása végeztével, Dulcinea del Toboso kisasszonynál kívánta tenni, minden más egyéb teendő előtt, tiszteletét.

IV. FEJEZET.

Don Quijote Toboso városába jut.

Don Quijote és Sancho tehát kettecskén maradtak; s alig hogy Sámson elvállt tőlök: Rocinante egyszerre elnyerítette, a számár meg elordította magát, a mit ura és szolgálja mind a ketten a legszerencsésebb süker jó előjelének tartottak. Ha azonban az igazat meg akarjuk vallani, a számár ordítása és iákolása sokkal harsányabb volt, mint a paripa nyerítése, a miből Sancho azt következteté, hogy az ő szerencséje nagyobb lesz s felül fogja mulni gazdájáét, a mit nem tudom micsoda csillagjóslat alapján mert állítani.

Don Quijote így szóla hozzá az első napi haladás végezte felé:

- Kedves Sanchom, az éjszaka sebes szárnyon közelít és sötétebb lesz, semmint óhajthatnók, ha holnap reggelre megakarjuk pillantani Tobosót, a hová a végett törekszem előbb, semmint bármely kalandba bocsátkoznám, hogy a páratlan Dulcinea áldását és engedelmet kinyerhessem, a melyekkel, úgy hiszem, sőt bizonyosan tudom, a legveszedelmesebb kalandot is szerencsés sikerrel fogom végezni és betetőzni; mert az eddigiek nem végződtek mind oly fényesen mint a vizcayival küzdött párviadal, s hogy a Micomicona herczegasszonyt úgy el kellett vesztenünk szemünk elől: annak mind a bűbájos varázslat volt az oka, s azon kívül főleg az, hogy jegyesem, Doña Dulcinea del Toboso, mind ez óráig meg nem áldott s kalandos utazásomra nem ő szabadított föl engemet. Minden kóbor lovagról úgy olvastam, hogy kardjok akkor lett igazán győzhetlenné, ha választott hölgyök, a kinek szolgáltak, áldást mondott rá, s áldólag érinté fegyvereit. Látom, nekem is így kellett volna mindjárt legelejétől fogva cselekednem.

- Magam is úgy hiszem - viszonzá Sancho - mert bizony több is ránk fért volna a szerencséből, mint a mennyinek eddigelé örvendettünk. Csakhogy attól tartok, most is aligha találkozhatik vagy beszélhet vele nagyságod, legalább olyan helyen nem, a hol tőle áldást kaphat, hacsak a kis udvar kerítésén keresztül meg nem áldja, a hol én az első ízben láttam,

mikor azt a levelet hoztam, melyben ama bolondságokról és eszelősségekről volt szó, a miknek végrehajtására nagyságod ott rekedt a Sierra-Morena kellős közepén.

- Kis udvar kerítésének tartád te azt, Sancho? - kérdé Don Quijote. Mit gondolsz? Mily homály boríthatá pilláidat! Bizonyára oszlopcsarnokok, boltívek vagy fényes tornácok valának, mint a gazdag, fejedelmi palotáknál lenni szokott.

- Az is meglehet, - viszonzá Sancho - csakhogy nekem kerítésnek látszott, ha ugyan emlékező tehetségem cserbe nem hagyott.

- Akárhogy s mint legyen is, mi csak menjünk, Sancho, - mondá Don Quijote - csak én áldását elnyerhessem s az már aztán teljesen mindegy, kerítésen vagy ablakon, deszkahasadékon vagy kertrácsozaton keresztül szól-e hozzám, a hang mindezekén áthat, és az áldásnak meglesz a maga ereje.

- Már azt hiszem, hogy annak a hangnak csakugyan meg lesz az ereje, de még a kéznek is, ha úgy egész súlyával ráveti - jegyzé meg Sancho. - Lánzos-lobogós, de csak mekkorát is rám kiáltott azzal az erős hangjával, a mi meg a karját illeti, a búzarostálás alkalmával azt a mérős zsákot úgy odább teremtette, mintha pehely lett volna.

- Ugyan hogyan emlegetheted újra meg újra azt a búza rostálást, te boldogtalan! - veté ellen Don Quijote - holott ez olyan munka, a mi rengeteg távol esik mindattól, a mit az előkelő egyének tenni szoktak és tartoznak, a kik egészen más foglalkozásokra és multságokra születtek s neveltettek, úgy hogy egy puskalövésnyiről is rá lehet ismerni magas méltóságukra. Roszúl emlékszel, édes Sanchom, a mi híres költőnknek, Garcilasonak ama verseire, melyekben azt festi, mivel foglalkozott a királyi palotában ama négy nympa, a kik a sárga Tajo vizéből emelkedtek ki s oda ültek a zöld fübe, hogy azon drága szöveteket munkálják, melyeket a lángeszű költő úgy ír le előttünk, hogy azok mind aranyból, selyemből s igaz gyöngyökből voltak szöve és azzal hímezve. Ilyesmivel foglalkozott bizonyára Dulcinea kisasszony is mikor te láttad, csakhogy valami gonosz varázslónak irigysége, a ki minden dolgomba beleavatkozik, minden előttem kedves tárgyat átalakít s elfordít akképen, hogy a valósággal merőben ellenkező képet mutasson.

- Az is meglehet, - jegyzé meg Sancho - de még az sem lehetetlen, hogy talán nem is az igazi Dulcineaával találkoztam. Egye kutya azt a sok varázslót, hogy ilyen nagy hatalmuk van az emberen!

Ilyen s hasonló beszélgetés közt töltötték a beállott éjszakát, míg mindketten csendesen elszunnyadtak. Másnap jó korán útra keltek megint, azonban vagy az útat tévesztették el, vagy Rocinante szokott lassúsága lehetett az oka: a nagy Toboso városát nem reggel, hanem csak alkonyat táján pillantották meg, még pedig ekkor is olyan jó messziről, hogy mire oda érkeznének, bizony öreg estére lehetett volna kilátás még gyorsabban futó inak számára is, nemcsak az olyan rokkantakra, a milyenekkel Rocinante sebeskedett.

Toboso megpillantására Don Quijote lelke egészen felvidúlt, Sanchonak ellenben nagyon leesett az álla, mert nem tudta, hogy Dulcinea háza merre van, s ép úgy nem látta soha életében, mint a hogy gazdája sem. Így tehát egyik ép úgy fel volt izgatva, mint a másik; egyik azért, hogy megláthassa, a másik meg azért, mert sohasem látta még, s Sancho el sem tudta képzelni, hová legyen, mihez fogjon, ha ura előre küldi Tobosoba.

Minden erőmegfeszítés daczára, bizony csak éjfélre járt már az idő, midőn a lovag és fegyvernőke Tobosoba bevonulának.

A faluban, mert az bizony csak falucska volt, zavartalan nyugalom ütötte fel sátrát, mert az egész lakosság a tyúkokkal együtt szokott elülni s úgy aludt ilyenkor már mindig, mint a tej.

Az éj elég világos volt, bárha Sancho jobb szerette volna ha olyan sötét mint a szurok, akkor legalább a homályra fogható vala tudatlanságát s járatlanságát.

Az egész faluban egyéb sem hangzott, mint kutyaugatás, a mi Don Quijote fülét hasogatta, Sanchonak pedig a szívét szorította össze. A lány fuvola-hangok, hárfá és czithera gyengéd pengése helyett, a mit a lovag várt, remélt s képzelt Dulcinea várkastélya körül felhangzani: néha-néha egy-egy számár ordította el magát, disznók rőfögtek, macskák nyávogtak, a mely különféle hangok az éji csend által még áthatóbbakká váltak. Mindezt a lovag igen rossz jelnek tartotta, mindazáltal ily szavakat intézte Sanchohoz:

- Sancho fiam, vezess engem Dulcinea palotájához, meglehet, hogy még ébren találjuk.

- A mennydörgős mennykőbe is! - viszonzá Sancho - micsoda palotához vezessem nagyságodat, mikor az, a melyben én láttam ő magasságát, mindössze is egy alacsony vityilló volt.

- Akkor bizonyára várkastélya valamely kisebb melléképületébe vonúlt vissza hölgyeivel - jegyzé meg Don Quijote - a mint a magas úrnők és hercegasszonyok rendszeren szoktak.

- Uram, - mondá Sancho - ha nagyságod ellenemre minden áron azt akarja, hogy Dulcinea kisasszony háza népes várkastély legyen: ugyan mit gondol, illendő dolog lenne-e, hogy mi ily késő éji órán kapust, inast, kuktát felzörgessünk, s azt követeljük tőlük, küldjék ki asszonyukat, hogy bennünket megáldjon s felszabadítson a verekedésre.

- Ki akarná az ő nyugalmukat háborítani Sancho? - jegyzé meg Don Quijote - ki lenne oly illetlen és vakmerő?! Én csak a várkastélyt akarom meglátni mindenek előtt, hogy azután a holnapi napra tájékozva legyek. És nézz csak körül, Sancho, mert ha jól látom, bizonyosan az az ide látszó nagy sötét tömeg lesz Dulcinea palotája.

- Akkor hát nagyságod vezessen - felelé Sancho - meg lehet, hogy az lesz; de ha a tulajdon két szememmel látom s a magam két kezével tapintom is meg, még akkor is csak úgy hiszem el, mint azt, hogy most nappal van.

Don Quijote ment tehát elől s alig tett mintegy kétszáz lépést, odaértek a sötét tömeg elé s látták, hogy az egy magas torony a miről tüstént ráismertek az épületre, hogy nem várkastély, hanem a falu öreg temploma, mire Don Quijote így szóla:

- A templomhoz értünk, Sancho.

- Látom - viszonzá Sancho - s körülötte itt van a temető. Rossz jel az uram, ilyen későn temetőben barangolni! Különben is, ha jól emlékszem, figyelmeztettem én nagyságodat, hogy annak a kisasszonynak a háza egy kutyaszorítóban fekszik, a honnan nincs kijárás.

- Hogy a sátán tépje ki a nyelvemet! - fakadt ki Don Quijote - hát hol láttad te valaha, hogy a királyi várakat és palotákat zsákutczákba építsék.

- Hja, uram - viszonzá Sancho - valahány ház, annyi szokás. Meglehet Tobosoban az a szokás, hogy a palotákat és nagy házakat épen kutyaszorítóba építik, a miért is arra kérem nagyságodat, engedje meg hadd én keresem ezekben a zig-zug utcákban, valahol az Isten háta mögött majd csak rá akadok, hogy a kutya egye meg azt a palotát, a mely ennyire meglóttat-futtat bennünket.

- Sancho! tisztelettel szólj mindarról a mi jegyesem s leendő úrnőd tulajdona! - pattant fel Don Quijote - most pedig szent a béke s vigyázz, hogy a szád el ne járjon.

- Rajta leszek - viszonzá Sancho - de hát tűrhetem e szó nélkül, hogy nagyságod azt akarja, hogy én egyszeri látás után rögtön rátaláljak asszonyunk házára akármikor, még éjfélben is, mikor nagyságod maga se akad rá, a ki pedig bizonyosan száz meg százezerszer látta.

- Kétségbe ejtesz, Sancho, - kiálta fel Don Quijote - jöszte csak, te eretnek! Hát nem mondtam e néked számtalanszor, hogy a páratlan szépségű Dulcineát én soha életemben se láttam, sem palotája küszöbét soha át nem léptem, s csupán hallomás után választottam jegyesemmé, leendő nőmmé s életem úrnőjévé.

- Most már értem! - viszonzá Sancho - s kimondom, hogy ha nagyságod nem látta, bizony nem láttam én magam sem.

- Lehetetlen! - kiálta fel Don Quijote - egykor legalább azt mondtad, hogy buzarostálás mellett találtad, mikor a neki küldött levelemre választ hoztál.

- Arra ne építsen uram! - viszonzá Sancho - mert az igazat megvallva, én is csak úgy hallomásból láttam a kisasszonyt és hoztam tőle feleletet s oly kevésbé tudom ki az a Dulcinea kisasszony ő nagysága, mint a mily igaz, hogy az égbe föl nem repülhetek.

- Sancho, Sancho! - felele Don Quijote - van ideje a tréfának, de lehet ideje annak is, hogy nagyon pórul jár, a ki tréfálozik. Azért, mivel én azt mondtam, hogy Dulcineát se nem láttam, sem véle nem beszéltem: neked nem szabad azt állítanod, hogy te sem láttad s vele te sem beszéltél, a mi homlokegyenest ellenkeznék az igazsággal.

Még tartott ez a beszélgetés, midőn valami ember két öszvérrel ment el azon mellettök, s az eke csörömpöléséből, melyet a földön vontatott, azt következtették, hogy valami földműves lehet, ki a hajnal hasadta előtt pillantott fel, hogy korán dolgára siessen. S valóban így is volt. Az ember útközben ezt a népdalt dúdolgatta:

Ugyan rútúl megjártatok
Roncesvallesnál, francziák!

- Életembe mernék fogadni, Sancho - jegyzé meg Don Quijote e szavak hallatára - ez éjjel semmi jóra sem viradunk. Hallod mit énekel ez a paraszt?

- Hallom-e! - viszonzá Sancho - de hát mi közünk nekünk a roncesvallesi útközethez? Énekelhetne ez egészen mást is, a mi csupa örömről és lakodalomról szólana.

E közben a paraszt egészen oda érkezett s Don Quijote így szóla hozzá:

- Nem tudná kegyelmed megmondani, földi, hogy az isten áldja meg, merre van itt a páratlan Doña Dulcinea del Toboso herczegasszony palotája?

- Uram - viszonzá a legény - nem vagyok idevaló, mindössze is csak egy pár napja, hogy egy helybeli gazdag földművest szolgálók, a kihez béresnek állottam. Ebben a házban itt szemközt a helybeli pap meg az egyházfi laknak, ezek közül valamelyik, úgy hiszem, majd tud hírt adni nagyságodnak arról a herczegasszonyról, mert nálók egész Toboso lakossága be van írva. A mi engem illet, én ugyan azt tartom, nem lakik itt egyetlen herczegasszony se, mert én legalább soha egynek a híret se hallottam; előkelő úriasszonyok már még is csak inkább akadnak, a kik egyébiránt a magok házában mind herczegasszonyok lehetnek.

- Akkor tehát ezek között lesz az, a kiről én kérdezősködöm - mondá Don Quijote.

- Meglehet - viszonzá a legény - de most adjon isten jó egészséget, mert már hajnalodik, nekem pedig nap feljötté előtt künn kell lennem a mezőn.

S azzal öszvéreit megcsapkodta s nem figyelt többé újabb kérdésre.

Sancho látva, hogy ura mily határozatlan s egyszersmind elégedetlen is, így szóla hozzá:

- A hajnal egyremásra közeledik, uram, s nem lesz valami nagyon illendő, hogy a nap itt lepjen az utczán bennünket. Jobb lesz, ha kimegyünk a városon kívül s nagyságod elvonul valami közel sűrűségbe, én meg majd nappal megint visszatérek, s tűvé teszem az egész

városet az én kegyelmes asszonyom háza, vára vagy palotájáért; s nagyon szerencsétlennek kellene lennem, ha meg nem találánám. Ha pedig megtalálom s ő kegyelmességével beszélhetek, majd megmondom neki, hol és mikép várakozik nagyságod arra, hogy parancsát vehesse s tisztelkedhessék.

- Kevés szóban ezer bölcs tanácsot adtál, Sancho! - viszonzá Don Quijote - s én mindazt, a mit mondtál, helyeslem és szíves örömet elfogadom. Jöszte, fiam, keressünk helyet, a hová én elvonuljak, te meg térj majd vissza, hogy a mint említetted, felkeresd, meglásd és megszólítsd imádott hölgyemet, a kinek okosságától és udvariasságától a csodással határos kegyeknél is többet várok.

Sancho alig várta, hogy urát a faluból kivezethesse, hogy ki ne tudójék, mekkorát hazudott, mikor a Sierra Morenában azt állította, hogy Dulcinea részéről feleletet hozott. Így tehát erőnek erejével sürgette a távozást, mely meg is történt azonnal, s mintegy két futamatnyi földre egy pagonyt vagy erdőcskét találtak, a melybe Don Quijote elrejtőzék, míg Sancho a hajnal hasadtával újra visszaindult a városba, Dulcinea felkeresésére. E küldetésben s e küldetés folytán azonban olyas nevezetes dolgok történtek, a mik egészen új figyelemre és új szakaszra érdemesek.

V. FEJEZET.

Hogyan bővölte el Sancho Doña Dulcineát?

Az előbbi szakasz végén említettük, hogy Don Quijote a nagy Toboso közelében lévő pagonyban vagy erdőcskében elrejtőzván, hajnal hasadtával megparancsolta Sanchonak, térjen vissza a városba s jelentse hódolni kívánó tiszteletét señora Doña Dulcineának, a kit esdekelve kér, legyen oly kegyes s mutassa meg magát ezen ő fogoly lovagjának s méltassa áldására, hogy általa minden tusájában s legveszedelmesebb vállalataiban a legszerencsésebb sikert remélhesse. Sancho mindenre fogadta, hogy úgy jár el majd egészen a hogy parancsolták s most is olyan kedvező válaszzal fog visszatérni mint az előbbi alkalommal.

- Eredj hát fiam - így intézé hozzá szavait - s meg ne zavarodjál, ha majd a főúri méltóság azon napja előtt állsz, melynek fölkeresésére indultál. Oh boldogabb te a világ minden fegyvernökénél! Szedd össze az eszedet s beszélj okosabban mint valaha. Vigyázz meg minden legapróbb jelecskét, hogy és mint fogad; komoly lesz-e vagy mosolygó; behunyja-e a szemét vagy kinyitja? végig simítja-e a haját vagy sem? Szóval mindent, mindent megfigyelj, mert mindezekből a jelekből a jóra vagy roszra lehet következtetni. Menj, barátom, s vezessen téged nagyobb szerencse az enyimmél s térj vissza sokkal fényesebb sikerrel, mint a milyet én e keserves magányban félek és várok, a melyben engem egyedül hagysz.

Megyek, s nemsokára megint itt is termek - viszonzá Sancho - s csak bátorítsa nagyságod addig is azt a kis szívecskéjét, a mely most aligha nagyobb egy mogyorónál. Jusson eszébe, hogy a mint mondani szokták, a ki mer nyer, megtalálja zsák a foltját s ki lehet ugratni a nyulat a bokorból. A mit csak azért mondtam, hogy ha éjjel nem találtuk is meg kegyelmes asszonyom palotáját vagy várkastélyát: most a mikor nappal lesz, majd ráakadok könnyebben mint magam is gondolnám s ha egyszer megtaláltam, akkor csak tessék a bajt rám bízni.

- Már az igaz, Sancho - jegyzé meg Don Quijote - ugyancsak hajánál fogva szoktad ezt a sok közmondást ide cibálni s adja isten, hogy az én dolgom jobban üssön ki mint a te idézgetéseid.

E szavak után Sancho oldalba ütötte szamarát, indult, Don Quijote pedig lóháton maradt, kengyelére s dárdája nyelére támaszkodva, lelkében szomoru és zűrzavart gondolatokkal; s most mi is magára hagyjuk és követjük Sanchot, a ki ép úgy meg volt zavarodva s ép úgy tépelődött távoztakor mint magára maradt gazdája; elannyira, hogy alig érve ki a pagonyból, mihelyest arról meggyőződött, hogy gazdája már nem látja: leszállt a szamárról, odaült egy fa tövébe s így kezdte szólani magához:

- Lássuk csak, Sancho barátom, hová is törekszik hát kegyelmed? Talán valamelyik szamarát megy keresni a mi elveszett? Nem biz azt. De mit keres tehát? Keresek, a minek senki ellent nem mondhat, egy hercegasszonyt, a főuri méltóság napját és egész menyboltozatát. S ugyan hol fogod megtalálni a mit mondasz, Sancho? Hol? A nagy Toboso városában. No jó; de kitől viszz neki üzenetet? A nagyhirű Don Quijote de la Mancha lovagtól, a ki a ferdeségeket kiegyenesíti, enni ad a szomjazónak s inni ad az éhezőnek. Még ez mind jól van. De tudod-e, hogy az a hercegasszony hol lakik? A gazdám azt mondja bizonyosan valami királyi palotában, vagy valami büszke várkastélyban. S láttad te azt a kisasszonyt valaha? Dehogyan láttam. De nem csak én nem, hanem még maga a gazdám se. S ugyan nem gondolod, hogy megeshetik s rendin is lesz, ha a tobosoiak megtudják, hogy te hercegnőnek nevezed és címezed a falujokbeli parasztleányt: azt gondolják, hogy merő gúnyt akarsz úzni belőlök, rád haragusznak, rajtad ütnek s úgy eldöngetnek, hogy nem marad benned egy porcika eleven. Ez bizony mind megtörténhetik, s akkor aztán az ördög elviheti az egész mesterséget!

Itt elhallgatott s jó ideig gondolkozva, magában töprenkedve szótalanul bámult a világba. Végre, mintha valami váratlan reménysugár csillant volna föl lelkében, derülni kezdő arczzal így szóla:

- Hm. Ez nem rossz; ebből még nőheti ki magát valami. Ez az én gazdám ezerszer is bebizonyította, hogy kötni való bolond; s ha ő tizenkilencz, én meg egy híján húsz vagyok, nem kisebb bolond ő nála, mért követem és szolgálom, ha ugyan igaz a mit a közmondás tart: „a milyen a gazda, olyan a szolgálója”, két bolond egy pár. Minthogy pedig ő sült bolond, a mint hogy valóban az, még pedig olyan fajta, hogy a dolgokat a legtöbb esetben felcseréli egymással s a feketét fehérnek tartja, a fehérét meg feketének, a mint akkor is látszott mikor a szélmalomokat óriásoknak mondta, a papok öszvéreit meg dromedároknak, a juhnyájukat ellenséges hadseregeknek és több más mindenfélét: nem lesz nagyon nehéz elhítenni vele, hogy a legelőször szemünk elé kerülő paraszt asszony, az a Dulcinea kisasszony. Ha ő aztán kételkedik, én majd megesküszöm rá; ha ő esküszik, én káromkodom; ha pöröl én még jobban pörölök, úgy hogy mindig enyim lesz az utolsó szó ha az ördög elvisz is. Ezzel a makacskodással talán elérem azt, hogy ilyes követségekbe soha se küld el többé, látva milyen rossz híreket szoktam neki hozni rendszeren. De talán azt is könnyű lesz elhítenni vele, hogy valami gonosz varázsló, a kikkel mindig vesződik, az változtatta el a kisasszony alakját, csak hogy neki bajt és kellemetlenséget okozzon.

Ezen gondolatba Sancho Panza bele is nyugodott s meg volt győződve róla, egészen rendin a szénája. Ott maradt most már helyben egész estig, pihenve a hűvösön, míg gazdája meg majd kinézte a szemét s nyakát mindegyre nyujtogatta, lesve várva jön-e már az ő fegyvernőke a kedvező üzenettel. Sancho terve olyan jóra durrant, hogy a mikor alkonyat tájban illendőnek tartotta már a visszatérést s szamarára akart pattanni: látta, hogy Toboso felől három paraszt asszony tart feléje három számaron. Sanchonak se kellett több ennél, hanem a mint csak verhette sarkával a szamarat, úgy verte, s a mint csak rohanhatott, úgy rohant azonnal gazdája felé.

Alighogy Don Quijote észre vette, feléje kiálta:

- Nos, Sancho barátom? Fehér vagy fekete krétával jegyezzem meg e mai napot?

- Legjobb lesz ha vörössel jegyzi meg nagyságod mint az ünnepeket szokták a kalendáriumban - viszonzá Sancho.

- Így tehát jó hírt hoztál? - kiáltá fel Don Quijote.

- Olyan jót - válaszolt Sancho - hogy nagyságodnak egyéb teendője sincs, mint kapja Rocinante és siessen ki a tisztásra Dulcinea del Toboso kisasszony fogadására, a ki két udvarhölgyével közelít nagyságod felé.

- Szentséges isten! Mit mondasz Sancho! - kiáltá fel Don Quijote - Vigyázz, hogy meg ne csalj, s ne akard hamis örömmel megörvendeztetni igazi búbánatomat.

- Ugyan mi hasznom lenne belőle, ha nagyságodat megcsalnám - viszonzá Sancho - kivált mikor oly közel van az alkalom, hogy nagyságod az igazság felől meggyőződhessek. Rajta, rajta uram, ha meg akarja látni kegyelmes hercegasszonyunkat, teljes díszben, fényes öltözetben, szóval úgy, a mint illik. Mind hölgyei, mind ő maga csupa arany, egész gyöngyfüzér, tetőtől talpig gyémánttal, rubinnal borítva, selyembe, bársonyba öltözve. Fürtjeik szabadon lebegnek vállokra s mind meg annyi napsugár, mely a szellővel játszadozik. Mindenek fölött pedig olyan pettyezett paripákon jönnek, mint egy pár dúcz! soha szebbet azoknál!

- Párducz, Sancho, párducz - igazítá ki Don Quijote.

- Egy pár dúcz vagy párducz, az mind egy ördög - viszonzá Sancho. - Egyébiránt akármin jönnek is, olyan előkelő úri asszonyságok, hogy ritkítják párjokat. Különösen az én kegyelmes asszonyom Dulcinea, az egészen enni való!

- Jerünk, Sancho fiam, - mondá Don Quijote - s jutalmául ezen a mily kevéssé remélt ép oly jó híreknek, ezennel odaigérem neked legelső kalandomban ejtendő legjava zsákmányomat, vagy ha ezzel be nem érnéd, akkor hát az idei három kis számár csikót, a végrendeletemben említettek párjait.

- Már én csak inkább a csikókhoz állok - jegyzé meg Sancho - mert, hogy az első kaland zsákmánya elég zsíros lesz-e vagy sem, azt előre tudni nem lehet.

E közben már kiértek az erdőségből s közelökben megpillanták a három paraszt asszonyt. Don Quijote végig-végig jártatta szemeit az egész tobosoi úton, mivel a három asszonyon kívül egy lelket sem látott vidékszerte: szörnyen megzavarodott s azt a kérdést intézte Sanchohoz: vajon a városon kívül vált-e el tőlök?

- Hogyan, a városon kívül? - viszonzá ez - talán farkas sötétje van nagyságod szemén, hogy nem látja, hogy ezek azok a kik itt jönnek s ragyognak úgy, mint maga a nap fényes délben.

- Én, Sancho - válaszolt Don Quijote - mindössze is csak három paraszt asszonyt látok három számon.

- Uram szabadíts meg a gonosztól! - kiáltá fel Sancho - hát lehetséges-e, hogy nagyságod ezt a három párduczot, vagy minek is mondja, melyek olyan fehérek mint a hóvilág, szamaraknak nézze? Fogadom Istenemre, szálankint tépném ki a szakállomat ha igaz lenne.

- Már pedig én határozottan állítom, Sancho - mondá Don Quijote - oly igaz hogy ezek szamarak, a mily igaz, hogy én Don Quijote vagyok te meg Sancho Panza. Nekem legalább azoknak látszanak.

- Hallgasson, uram, - erősködék Sancho - s egy szót se többet. Siessen inkább tisztelkedni szíve királynéjának a ki már egészen itt van előttünk.

S ezzel leugorva szamaráról, a három parasztasszonyok egyikének szamarát megfogta kötőféken s előtte mind a két térdire földre bocsátkozva így szóla hozzá:

- Királynéja, fejedelemasszonya és hercegnéje a tökéletességnek, legyen nagyságod és magasságod oly kegyes s fogadja szívesen ezen fogoly lovagjának hódolatát, a ki egészen márvány szoborrá van amott merevülve s nagyságod fenséges jelenléte által úgy megzavarodva, hogy azt se tudja fiú-e vagy leány. Én Sancho Panza vagyok, az ő fegyvernöke, ő pedig az elkényszeredett Don Quijote de la Mancha, más néven a Búsképű lovag.

Már ekkor Don Quijote is ott térdelt Sancho mellett s kimeresztett szemmel, zavart tekintettel nézett folytonosan arra, a kit Sancho királynénak és hercegasszonynak címzett. Mivel azonban egyebet se látott benne egy kerek arcú, tenyeres talpas paraszt leánynál: csak bámúlt nagy csodálkozással s egy szó kevés, de annyira sem merete nyitni ajakát. Egyébiránt magok a parasztasszonyok is alig tudtak hová lenni csodálkozásukban, mikor ezt a két furcsa embert ott látták térden s társok útját ekképen elállani. A csendet azonban először is a feltartóztatott törte meg, a ki egész haraggal és felindulással így szóla:

- Menjenek a pokol fenekébe s hagyjanak békét nekünk, a kiknek sietős az utunk.

Mire Sancho így válaszolt:

- Oh hercegasszony, Toboso egyetlen birtokosa! S kegyelmességed nem akar-e ellágyulni a midőn itt látja térdelni fenséges színe előtt a kóbor lovagság támaszát és oszlopait?

A mit a másik asszony hallva, rá kiáltott:

- Majd megvakarlak én, te Isten lova! Lám milyen csúfot akarnak üzni ezek az uracskák az ilyen magunk szőrű parasztokból, mintha bizony mi öt ujjunknál se tudnánk tovább számlálni! Elkotródjanak előlünk s hadd menjen kiki békével a maga útján.

- Kelj föl, Sancho - mondá e szavakra Don Quijote - mert immár látom, hogy a szerencse még most sem tartván elegendőnek szenvedésemet, minden utat elállt, a melyen csak némi enyhülés juthatna is be zaklatott keblembé. Te pedig, oh minden óhajtható tökély összessége, te minden emberi jelesség tetőfoka: habár az álnok varázsló ki engem üldöz, ködfelleget borított is szemeimre s csak is egyedül ezekre, nem másokra nézve alakította át a te páratlan szépségedet egy szegény parasztleány képivé: ha ugyan az én arcomat viszont a te szemeidet elrémítő szörnyeteggé nem varázsolta át, oh akkor esdekelve kérlek, vess reám egy nyájas bátorító szempillantást, s légy kegyes ezen magam megalázásában és térdem meghajtásában, melylyel átváltoztatott szépségednek hódolok, azon teljes odaadást ismerni fel, melylyel kész szolgád kívánok lenni és maradni.

- Mit darál ez a madárijesztő! - kiálta föl a leány - Értem is én az ilyen cifra beszédek! Menjen Isten hírével s térjen ki az utból, azt még meg is köszönöm.

Sancho ki is tért s utnak eresztette nagy boldogan, hogy ily szerencsésen kimenekült a kelepczéből. A Dulcineát ábrázoló parasztleány alighogy kiszabadult, egy bot végébe erősített szöggel megszúrta szamarát s nyargalva rontott neki a mezőségnek. A mint azonban a szamár úgy érezte, hogy a szög a szokottnál mérgesebben szurkálja, ő se vette tréfára a dolgot, hánytá vetette magát s addig rugdalózott, a míg Dulcinea kisasszonyt a földre nem teremtette. Don Quijotenak se kellett több, rohant tüstént segítségére, Sancho is futott, hogy a nyeret megigazítsa. Fáradságok azonban fölösleges volt; mert még oda sem érkeztek, mikor az elvarázsolt Dulcinea már talpon termett, egy rántással helyre igazítá a nyeret, aztán néhány lépésnyire hátrább nyomult, majd sebes futvást neki szaladt a szamárnak s úgy felpattant a nyeregbe, mintha a szöcskétől tanulta volna az ugrást.

- Lánczordta! - kiálta fel Sancho - a mi kisasszonyunk könnyebb a sólyomnál s a lóra pattanás dolgában tanulhatna tőle a legügyesebb cordovai vagy mejikoi lovas is. De még az a két udvari kisasszony, az se kutya ám! Ni, hogy rohannak mind a hárman mint a veszedelem!

Csakugyan úgy is volt, mert a mint Dulcinea már a nyeregben ült, a másik kettő is utána rontott s fél mérföldnyinél hamarabb még csak hátra sem tekintettek.

Don Quijote szemmel kísérte nyomukat, s midőn már eltűntek előle, odafordult Sanchohoz e szavakkal:

- Nos, Sancho, mit mondasz hozzá? Üldöznek-e hát engem csakugyan a varázslók? Látod, mennyire kiterjed álnokságuk s ellenem forralt haragjuk, úgy hogy még attól is megfosztanak, hogy szabadságom urnője a maga teljes épségiben és valóságában áldhassa meg fegyvereimet!

- Alávaló czudarok! - kiálta föl e szavakra Sancho - ármányos, gonosztevő boszorkányosai! Bár csak úgy láthatnálak mindnyájatokat állatoknál fogva zsinigre fűzve, mint a füstölt halat kopótyujukon. De hát megfoghatatlan, miért láttam én mégis oly tündöklő szépnek, oly herczegileg ragyogónak, hogy majd a szemem világa is elveszett bele! Volt a nyergén, uram olyan nyeregtakaró, a minek gyöngye, gyémántja megért egy fél országot!

- S oh, hogy én mind ezt nem láthattam, Sancho! - kiálta fel Don Quijote - mégegyszer is mondom, de mondom még ezerszer is, nincsen ember nálam szerencsétlenebb!

Bizony nagy megerőltetésébe került a semmirekellő Sanchonak, hogy ily szép szerivel elámitott ura ennyi balgaságának hallatára, nevetését tartóztatni tudja. Végre aztán sok hasonló szavak váltása után újra felkaptak paripáikra s utra keltek Barcelona felé, a hová ideje korán el akartak jutni, hogy részt vehessenek amaz ünnepélyekben, melyeket a híres városban évenként tartani szoktak. Mielőtt azonban odaérkeztek volna, sok olyas dolog történt még velök, a mik minden tekintetben méltók arra, hogy megirassanak és elolvastassanak a mint továbbat látható is lészen.

VI. FEJEZET.

Különös kaland a Halál udvarának szekérével.

Mélységes mélyen elgondolkozva haladt elébbre a maga útján Don Quijote s eszét folytonosan azon a gonosz játékon jártatá, melyet vele a varázslók űztek, a kik Dulcineaáját ama rút alakká változtatták s el sem tudta képzelni, mi módon volna lehetséges annak előbbi alakját visszaszereznie. S ezen gondolataiba oly mélyen bele merült, hogy észre sem vette, mikor Rocinante kantárszija kicsúszott a markából, mire a paripa megérezvén a nyert szabadságot, minden lépten-nyomon megállt, hogy jót harapjon a zöld fűből, melynek ama mezőség bőviben volt.

Kábultságából Sancho Panza térítette magához, ki is ekképen szólítá meg:

- Señor, a szomorúságot nem okatlan állatok, hanem az emberek számára teremtették; de ha az emberek tulságosan neki adják magokat a búbánatnak, akkor ők lesznek okatlan állatokká. Szedje össze magát nagyságos uram, térjen magához, fogja meg Rocinante kantárját, viduljon és ébredjen föl s legyen olyan jókedvű, a milyennek a kóbor lovagnak lennie kell. Mí az ördög bántja? Micsoda elcsüggedés ez? Hordjon el a sátán minden Dulcineaát valahány csak van e világon, mert csakugyan többet ér egyetlen kóbor lovag épsége, mint valamennyi elbűvölés meg átváltozás a föld egész kerekégén.

- Hallgass, Sancho - mondá Don Quijote nem valami nyájas hangon - hallgass, ismétlem, s ne káromold azt az elvarázsolt úrhölgyet, a kinek szerencsétlenségeért én egyesegegyedül csak

magamat okozhatom; az ő boldogtalansága azon irigységből ered, melylyel a gonoszok én ellenem viseltetnek.

- Magam is azt mondom - viszonzá Sancho, - a ki ez előtt látta és most látja, hol van az a szív, a melyik meg ne síratná?

- Te bízvást mondhatod ezt, Sancho - folytatá Don Quijote, - mert te eredeti szépségének teljességében láttad, minthogy a varázs arra nem terjedt ki, hogy a te látásodat megzavarja vagy az ő ragyogó tulajdonait előled elrejtse; egyedül én ellenem és az én szemeim ellen irányul ez elbűvölés mérgének egész ereje.

S bizonyosan folytatta volna még e kesergését, ha e pillanatban egy kocsi nem megy az uton keresztül, a mely olyan különös alakokkal volt tele, hogy furcsábbakat már képzelni sem lehet. A ki az öszvéreket kocsis minőségben hajtotta, rút ördög volt. A kocsi egészen nyitott vala, minden ernyő s minden kas nélkül. Az első alak, melyet Don Quijote szeme megpillantott, maga volt a halál, emberi ábrázattal. Mellette egy angyal foglalt helyet, jókora festett szárnyakkal, emitt egy császár, fején - a mint látszik - arany koronával; a halál lábainál a Cupidonak nevezett mythologiai alak ült, bárha most bekötetlen szemmel, de azért íve, tegze és nyilai nála voltak. Jött velök még egy tetőtől-talpig fegyverbe öltözött lovag is, ki azonban nem hordott sem sisakot sem vassüveget, hanem különféle színű tollakkal ékesített kalapot. Ezeken kívül még több más meg más képű és öltözetű alakok.

A találkozás egészen váratlan lévén, némileg maga Don Quijote is meg volt lepelve, Sanchonak meg épen inába szállt a bátorsága. Don Quijote azonban csakhamar felvidult annak reményében, hogy itt valami rendkívüli s veszélyes kalandra lesz kilátás. Ezen gondolattól s azon készségtől ösztönöztetve, hogy bárminő veszedelemben is belerohanjon, utját állta a szekérnek s nagy fenszóval és fenyegető hangon kiálta:

- Szekeres, kocsis, vagy ördög, vagy akárki légy is, mondd meg tüstént, hogy ki vagy, hová mégy s miféle népet viszzs a talyigádon?

Mire az ördög a kocsit megállítván, szelíden így felelt:

- Mi uram, színészek vagyunk, s Angulo el Malo társaságához tartozunk. Ma reggel, minthogy épen egy hete urnapjának, ama faluban ott túl a dombon, a „Halál udvara” című darabot játszottuk el s ma este újra el akarjuk játszani ebben a faluban is, mely egészen ide látszik. S minthogy a két hely egymáshoz ily közel van, meg akartuk magunkat kimélni a vetkőzés és újra öltözés, s arcfestés fáradságától, így tehát mindnyájan magunkon tartottuk jelmezünket. Az az ifjú a halált adja, a másik egy angyalt, ez a nő az igazgató neje, a királynét, a másik egy katonát, emez a császárt, én meg az ördögöt s egyike vagyok a darab legfőbb személyeinek, a minthogy ezen társaságban az első szerepeket szoktam játszani. Ha nagyságod felőlünk még egyebet is akar tudni, kérdezzen tetszése szerint s én kész leszek mindenre megfelelni pontosan, mert magam lévén az ördög, előttem semmi rejtve nem maradhat.

- Kóbor lovag szavamra mondom - viszonzá Don Quijote - mikor ezt a szekeret megpillantottam, azt képzeltem, valami nevezetes kalandra lesz kilátásom. Most azonban azt mondom, jó ha az ember alaposan vizsgál meg előbb valamit, mielőtt komolyan csalódhatnék. Menjetelek isten hírével, jó emberek, játszátok el darabotokat s ha talán valamiben javatokra válhatok, szóljatok bátran, én szíves örömet megteszem, mert ifjúságomtól fogva mindig szerettem a színészetet s már gyermekkoromban is éltem-haltam a komédiáért.

Még folyt e beszélgetés, midőn a véletlen úgy akarta, hogy a társaság még egy másik tagja is odaérkezzék, a ki bohócznak volt öltözve s teli aggatva csörgetyűkkel, egy bot végén meg három felfújt marhahólyagot tartott, a mik erősen oda voltak kötözve pálczájához. Alig hogy odajutott Don Quijote mellé, elkezdett a bottal hadonázni, a hólyagokat földhöz pufogatta s

tett olyan bakugrásokat, hogy a csörgők zajosan csörömpöltek. Ez a szokatlan látomány annyira megijeszté Rocinantét, hogy Don Quijote minden ereje megfeszítése dacára is, fogai közé kapta zabláját, s oly könnyűséggel iramodott neki a mezőnek, a milyen gyorsaságot az ő csont vázának darabjairól feltenni soha sem lehetett volna.

Sancho látva, mily veszedelemben forog gazdája, mindjárt leugrott szamaráról, s a mint csak futhatott, úgy futott segítségére; mire azonban odaérkezett, már akkor Don Quijote a földön nyúlt el Rocinanteval egyben, a ki gazdájával együtt maga is földre terült, a minthogy Rocinante csintalansága és ficzkádozása rendesen mindig ilyen szomorú véget szokott érni. Azonban alig hogy Sancho leszállt a szürkéjéről Don Quijotének segíteni: az a hólyag pufogató ördög a számárra pattant s verte kegyetlenül a hólyagokkal, mire a csacsi sokkal inkább a félelem és az ütések okozta szokatlan zaj, semmint talán a fájdalom miatt, inaszkadtában rohanni kezdett a mezőn s egyenesen a falu irányában, hol a színészek darabjokat el akarták játszani.

Sancho mind szamarának nyargalását, mind gazdájának földre terülését látta, s nem tudta hamarjában elhatározni, hogy a két baj közül előbb melyiken segítsen? Végre azonban mint hű cselédén s jó fegyvernökön nagyobb hatalma lett rajta a gazdája iránti szeretetnek semmint a szamarához való ragaszkodásnak, bárha mindannyiszor, a hányszor a hólyagokat fensuhogni s aztán szamara oldalára alázuhanni látta, úgy esett neki, mintha kést forgattak volna meg a szívében, s örömebb eltűré, ha mindezen ütések a tulajdon szemebogarát érik, mint szamarának akár csak farkaszőre legkisebb szálcakáját. Ily folytonos gyötrődés között ért oda Don Quijotehoz, a kinek sokkal roszabbul állt a szénája mint maga szerette volna; Sancho felsegíté Rocinantéra, de aztán tüstént így szóla:

- Nagyságos uram, elvitte az ördög a szamarat!

- Micsoda ördög?

- Az a hólyagos - viszonzá Sancho.

- Majd visszaserzem én - mondá Don Quijote - rejtőzzék bár véle a poklok legmélyebb és legsötétebb fenekére. Kövess, Sancho, im a kocsi lassan halad, s az eléje fogott öszvérekkel fogom kárpótolni szamaradban szenvedt veszteségedet.

- Sohse fáraszsza magát nagyságod - jegyzé meg Sancho - s fékezze haragját, mert ha jól látom, az ördög leszállt már szürkémről, s ez koczog is már visszafelé.

S csakugyan úgy is volt, mert az ördög készakarva leesett a számárról, hogy Don Quijotet meg Rocinantet utánozza, s azután ő maga gyalog tartott a falunak, a szamar meg vissza gazdájához.

- Mindazáltal igenis méltó lesz - jegyzé meg Don Quijote - az ördög illetlenségeért a kocsin menő társaság valamelyik tagján bosszút állani, akár magán a császáron.

- Verje ki ezt az eszéből nagyságod, - felelt Sancho - s fogadja el tanácsomat, mely abból áll, sohase kössön bele komédiásokba, mert azok nagyon ármányos emberek. Azokat csak messziről meg a színpadon jó látni, de azontúl semmi köze se légyen velök.

Don Quijote azonban nem méltatta figyelemre Sancho tanácsát; a szekér felé rugtatott, mely már egészen közel volt a faluhoz s rájok kiáltott fenhargon:

- Megálljatok, várjatok, könnyelmű és heje-huja népség, hadd értessem meg veletek, hogyan kell bánni azon szamarakkal és barmokkal, melyek a kóbor lovagok fegyvernőkeinek igaz jószágai.

Don Quijote oly harsány hangon kiáltozott, hogy a szekérbeliek is meghallották, meg is értették s a szavakról azon szándéokra következtetve, melyet a lovag ellenökben táplált, a Halál

abban a nyomban leugrott a kocsiról, utána a császár, meg az ördögekocsis és az angyal, de még a királyné és a Cupido is. Mindnyájan köveket ragadoztak és sorba álltak, hogy Don Quijotet majd odaérkeztekor kavicszáporral fogadják.

Don Quijote látva, milyen harczrakész csapattá tömörülnek, hogyan emelik karjokat s mily fenyegető állást foglalnak el, hogy a köveket egész erővel rá zúdítsák: Rocinante kantárát visszarántotta s azt hányta, vetette fejében, mi módon támadhatná meg őket, úgy hogy magát csak a lehető legkisebb veszélynek se tegye ki. A míg így állt, Sancho is odaérkezett melléje s látva, mily ügyesen összeillesztett csoporttá alakultak, így szóla:

- Bizony nagy bolondság lenne ebbe a kalandba bele vágni, mert elhiheti nagyságod, hogy az ilyen közép ellen nincs a világon semmi, a mi az embert megvédhetné, legfőlebb ha valami érczharangba bujik bele s abban rejtőzik el. Azután meg azt is figyelembe kell venni, hogy az nem bátorság, hanem valóságos vakmerőség, ha egy magános ember neki ront egy egész hadseregnek, a melyben még a halál is szolgál, a császár maga viaskodik, s úgy a rossz mint a jó angyalok is az ő pártján vannak. S ha mind ennek elgondolása sem indítja nagyságodat arra, hogy békét hagyjon nekik, indítsa legalább az, a mit bizonyosan tudunk, hogy ebben az egész seregben, még ha királyoknak, fejedelmeknek, császároknak látszanak is, egyetlenegy kóbor lovag se található.

- Most találd el az igazat, Sancho - mondá Don Quijote -, a mi szilárdul feltett szándékomtól eltérít s el is kell térítnie. Nekem nem kell s nem is szabad kardot rántanom, a mint akárhányszor hallhattad is már tőlem, olyasok ellen, a kik nem felütött lovagok; hanem a megtorlás téged illet, ha boszút akarsz állani a samaradon elkövetett sérelemért, én pedig majd innen segíték kiáltozással s üdvös tanácsokkal.

- Semmi okunk sincs rá, hogy akárkin is boszút álljunk, uram - jegyzé meg Sancho - már csak azért sem, mert jó keresztényhez a boszúállás nem illik. Majd kiegyezünk mi samarammal, hogy bízsa az ő védelmét reám, én pedig azt akarom, hogy békességben tölthessem napjaimat, a míg az ég kedvező kegyelme éltet.

- Ha tehát erre határozta el magadat, te jó Sancho, okos Sancho, keresztényen Sancho - viszonzá Don Quijote - akkor hagyjuk ezeket a barangolókat isten hírével tova menni, mi pedig keljünk jobb és igazibb kalandok keresésére, mert ebből a tájból azt nézem ki, nem leszünk akárhánynak s elég csodálatra méltónak híjjával.

S ezzel rögtön megfordította paripáját, Sancho elment samaráért, a halál pedig egész hadastul sebtiben felkuperodott taligájára s tovább folytatták útjokat.

Ilyen szerencsés véget ért a halál szekerével történt rettentő kaland, hála Sancho üdvös tanácsának, melyet gazdájának adott, kivel mindjárt másnap csakugyan oly érdekes kaland történt e tájon, mely még az ő legvérmesebb reményét is felülmulata.

VII. FEJEZET.

Don Quijote egy másik kóbor lovaggal találkozik.

Azon éjet, mely a halállal való találkozás napjára következett, Don Quijote fegyvernökével együtt néhány terebélyes, magas fa árnyában tölté s Sancho tanácsára falatozáshoz láttak abból, a mit a fegyvernök magával hozott samarán. Vacsora közben Sancho így szóla gazdájához:

- De csak nagy bolond is lettem volna, uram, ha a három csikó helyett azt a zsákmányt választom hírhozásom jutalmául, a mit nagyságod a legelső megtörtént kaland alkalmával ejt vala. Bizony bizony csak jobb ma egy veréb, mint holnap egy tüzök.

- Mindazáltal - viszonzá Don Quijote - ha te, Sancho, nem gátolsz, s én nekik rontok, a mint akartam: legalább is a császárné arany koronája s Cupido festett szárnyai estek volna zsákmányodul.

- De hát ugyan mi a menydörgős menykőt csináltam volna velök? - kérde Sancho felkaczagva. - Talán a fejembe tehettem volna azt a koronát? Vagy angyal vagyok-e, vagy madár vagyok-e, hogy szárnyat kössek a vállamra? Elég volt egyszer is repülnöm, hogy az isten rajtok felejtse a kezét mindazokon, a kik felröpítettek; nem kérek belőle másodszer is. Elég egy sütésből egy kalács.

- De hát ha eladhattad volna jó áron? - mondá Don Quijote.

- A komediás császárok koronája és fejedelmi pálczája sohasem szokott ám tiszta aranyból lenni, uram - viszonzá Sancho Panza - hanem legfőlebb be van futtatva vagy épen sárga réz.

- Az igaz - jegyzé meg Don Quijote - mert nem szükséges, hogy a színpadi ékszer igazi legyen; elég ha csak látszik annak s színét viseli, mint maga a színművészet is csak képe az életnek. Az egyik színész a rablót adja, a másik a csalót, ez a kereskedőt, amaz a katonát, egy másik az okos bolondot, a harmadik a szenvedélyes bolondot, mikor aztán a darabnak vége van s a színészek levetik jelmezeiket, az egyik olyan mint a másik. Ugyanaz történik, lásd, e világ színpadán és folyása szerint is, melyben egyik ember császár, másik főpap, szóval, a hány szereplő csak lehet valamely színdarabban. Mikor azonban a darabnak vége van, azaz ha vége az életnek: a halál minden szereplőt kivetköztet öltönyéből, mely őket egymástól megkülönböztette s ekkor aztán a sírban egyenlőkké lesznek valamennyien.

- Pompás összehasonlítás! - kiálta fel Sancho - bárha nem olyan új, hogy már ezelőtt is akárhányszor ne hallottam volna, mint azt a másikat a sakkjátékról, melyben minden bábunak megvan a különös tisztje míg a játék tart, mikor azonban ezt elvégezték, mindnyáját összedöntögetik, zürik-zavarják s egy zsacsókóba vagy ládikába teszik, mintha csak az életben voltak sírba tennék.

- Sancho - jegyzé meg Don Quijote - te kezdesz napról napra kevésbé együgyü s mindegyre okosabb lenni.

- Már hiszen valami csak rám is ragad nagyságod okosságából - viszonzá Sancho - s ugyan-csak tökkel ütött fejü embernek kellene lennem, ha még nagyságod roppant tudományából s illedelmes, urias magaviseletéből sem tanulnék semmit.

Don Quijote jó izüt mosolygott Sancho ez elismerést kifejező szavain, s neki magának is úgy látszék, csakugyan van valami a dologban, mikor előmenetelről szól, mert néha-néha igazán úgy beszélt, hogy be lehetett venni okos ember számba.

Ilyen és hasonló beszélgetésekkel töltötték az éj nagy részét, míg végre Sanchonak kedve kerekedett szeme csapó ajtaját lebocsátani, a mint azt szokta kifejezni mikor aludni akart, - lenyergelte tehát szamarát s kicsapta a gazdag legelőre. Rocinanteról nem vette le a nyeret, minthogy gazdája szigorúan meghagyta, hogy valahányszor szabad ég alatt időznek s nem fedél alatt töltik az éjszakát, Rocinantet ne merje lenyergelni, így hozván ezt magával a kóbor lovagok által megállapított és híven megtartott régi szokás. A zablát levenni s a nyereg kápara akasztani, még az megjárta; de levenni még a nyeret is, - az már főben járó bűn lett volna! Sancho is ekképen cselekedett tehát s a paripát is ép úgy szabadjára eresztette, mint a szamarat, melyek között oly szoros és benső barátság szövődött, hogy apáról fiura fenmaradt annak a hire, hogy minden megállapodás alkalmával, a szamar nyakán milyen szépen át szok-

ta nyujtani Rocinante a fejét, a mi majd félrőfnyire előre nyult a másik oldalra s el szoktak álldogálni ekképen mozdulatlanul, a földre szögzött tekintettel akár harmadnapiglan, vagy legalább is addig, a mig indulásra nem nógatták, vagy az éhség táplálék keresésére nem kényszerítette volna.

Sancho végre egy paratólgy tövében elaludt, Don Quijote pedig egy terebélyes bükk alatt szenderült el; azonban kevés idő mult el még, midőn háta mögött valami nesz hangzék, a mi fölébreszté. Meglepve talpra ugrott s csupa szem-fül lett, hogy a hang irányát fölfedezze, s ime látta, hogy két lovas okozta e zajt, kiknek egyike leszállván nyergéből, így szóla a másiknak:

- Szállj le barátom, kantározd le a lovakat, mert a mint látom itt elegendő mezőt találnak s e táj csendje és magánya egyszersmind az én bánatos elmélázásomra is nagyon alkalmas.

Ezt kimondani s a fűre leheveredni egy pillanat műve volt s a mint letelepült, fegyverzete megcsörrent, a miből Don Quijote azonnal világosan azt következteté, hogy az érkezettnek kóbor lovagnak kell lennie. Rögtön oda is ment a még egyre alvó Sanchohoz, megrázta karjánál fogva, s nem csekély fáradsággal végre magához térítvén, halk hangon ezt susogta feléje:

- Sancho barátom, kalandunk lesz!

- Adja Isten, hogy jó vége legyen - viszonzá Sancho - s merről fujdogál a szele?

- Merről, Sancho? - mondá Don Quijote - emeld föl szemeidet és nézz körül s egy kóbor lovagot fogsz látni, a ki a földön fekszik, s úgy hiszem nem valami vidám hangulatban, mert láttam, mihelyt leszállt lováról, mindjárt a földre henteredett, lefektében pedig fegyverzete megcsörrent.

- Miből következteti már most nagyságod, hogy itt kalandra van kilátás? - kérdé Sancho.

- Nem azt akartam én mondani, - viszonzá Don Quijote - hogy ez már maga kész kaland, hanem csak kezdete annak, mert a kalandok szokás szerint így támadnak. De hallgass csak, úgy látszik valami lantot vagy cziterát hangol s köhentéseiből és torka köszörüléséből azt lehet következtetni, hogy valami énekbe akar belekapni.

- Igaz lelkemre mondom úgy van - jegyzé meg Sancho - bizonyosan valami búsongó lovagnak kell lennie.

- Egyetlen egy kóbor lovag sincs, a kinek valami bánata ne volna - mondá Don Quijote - de hallgassuk meg mit énekel.

Sancho szeretett volna urának még válaszolni, azonban az erdő lovagjának hangja, mely nem volt sem igen jó sem igen rossz, megakadályoztatta szándékában s mind a ketten odafigyelve a következő éneket hallották:

Járva járom a világot,
Sokszor útam úttalan;
Mít szegény szívembe vágott
Kinom, e seb, - untalan
Egyre bánt és egyre éget
S mig a büszke ellenséget
Földre nem teríthetem:
Nincs nyugalmam énnem!

- Hallod, Sancho, - mondá Don Quijote - a fölött kesereg, hogy ellenségét űzi s nem találja. Bizonyosan valami párviadalban győzték le s most elvesztett dicsőségét szeretné vissza-

szerezni! sértett hiusága az a seb, melyet a kín szívéen vágott s ez az, a mi egyre bántja s egyre égeti. Azonban hallgassuk csak, talán majd kimerítőbben is nyilatkozik.

- Szent hogy megteszi - jegyzé meg Sancho, - mert a mint látszik, úgy neki veselkedett, hogy egy hónapig se akarja abba hagyni a panaszkodást.

Ez azonban nem így történt; mert alig hallotta meg az erdő lovagja, hogy körülötte valaki beszél, panaszát azonnal félbeszakasztva talpon termett, s nyájas, csengő hangon felkiálta:

- Ki jár ott? Ki az? Valami boldog, vagy inkább boldogtalan talán?

- Boldogtalan! - viszonzá Don Quijote.

- Akkor tehát lépjen közelebb - mondá az erdő lovagja - s legyen meggyőződve róla, hogy magához a megtestesült búbánathoz és szomorúsághoz lépett.

Don Quijote látván mily gyengéd, udvarias feleletet kap szavaira, odament s vele együtt nemkülönben Sancho is.

A panaszkodó lovag karon fogta Don Quijotét s így szóla hozzá:

- Üljön le ide lovag úr, mert hogy nagyságod valóban az, még pedig a kóbor lovagságot folytatók rendjéből való, ezt már azon egy körülményből is bizvást merem következtetni, hogy itt e helyen találtam, a hol egyedüli társasága a magány és a derült boltozat, melyeknél a kóbor loagnak természetesebb ágya és hajléka sehol sem lehet.

Mire Don Quijote így válaszolt:

- Igen, én azon lovagrendhez tartozom, melyet nagyságod említ; s bár szívemben bú, gyász és bánat tanyáznak is, mindazáltal a részvét nem tűnt el onnan, hogy mások boldogtalanságában ne akarnék osztozni. Azon dalból, mit az imént hallottam, azt vettem ki, hogy nagyságod boldogtalanságát a sértett hiuság okozza, s ellenségét keresi, a kin diadalmaskodni szándékozik.

- Igen, azt keresem - viszonzá az erdők lovagja - s fel kell találnom - -

- Ha úgy elrejtőzött is, mint a gyík, a mint az én gazdám szokta mondani - kottyant közbe Sancho, a kinek megvolt e rossz szokása.

Az ismeretlen lovag - úgy látszék - zokon is vette közbeszólását, mert neheztelő hangon azonnal így szóla Don Quijotehoz:

- Ez fegyvernöke önnek, uram?

- Az - viszonzá Don Quijote.

- Sohase láttam még olyan fegyvernököt - jegyzé meg az erdők lovagja - a ki szóra merte volna nyitni ajakát ott, a hol ura beszél; legalább az enyim ugyan nem, a ki pedig nem utolsó legény a világon, de azért rá nem lehetne bizonyítani semmi áron, hogy valaha megszólamlott volna ott, a hol én beszéltem.

- Már én bizony beszéltem, de beszélek is akárki fia előtt is, a mint Isten tudnom adta - mondá Sancho - nem azért adta az Isten az embernek a nyelvet, hogy hallgasson, hanem azért, hogy használja. Hal volnék nem szólnék, ember vagyok hangot adok.

Az erdő lovagjának fegyvernöke karon fogta Sanchot s így szóla hozzá:

- Jerünk mi oda, a hol lovászosan elbeszélhetünk mindenről kényünk-kedvünk szerint; s hagyjuk itt ezeket a mi gazdánk urainkat, hadd mutassák ki egymásnak a foguk fehérét s hadd beszéljék el hegyiről tövire egymásnak kalandjaikat s minden ajukat-bajukat, tudom isten, ott éri őket a reggel is s még mindig lesz beszélni valójok.

- Bizony okosabb is lesz - mondá Sancho - kiki a maga párjával; én meg majd kegyelmednek beszélem el, ki vagyok mi vagyok, hogy ám kegyelmed ítélje meg, beválok-e a bőbeszédű fegyvernökök csapatába.

Ezzel aztán a két fegyvernök félre vonúlt s közöttük épen olyan mulatságos párbeszéd eredt meg, mint a milyen komoly a gazdáik között.

VIII. FEJEZET.

A két fegyvernök beszélgetése.

Lovagok és fegyvernökök különváltak tehát, s ezek életök folyását beszéltek el egymásnak, amazok meg hőstetteiket. A csatlósok beszélgetése ilyen formán vette kezdetét:

- Bizony csak fáradságos élet ez a mi életünk, pajtás uram - kezdé az erdők lovagjának fegyvernöke - a kik kóbor lovagok mellett szolgálunk fegyvernökök gyanánt. Mi csakugyan a mi arcunk verejtékével eszszük a mi kenyerünket, mely az egyik átok, a mivel a teremő Ádám apánkat megátkozta.

- De még azt is bátran hozzá tehetjük - jegyzé meg Sancho - hogy egész hideg-vette testtel eszszük, mert áll-e ki akárki fia több hideget vagy meleget mint a kóbor lovagság fegyvernökei? Egyébiránt ez még csak hagyján, ha van mit ennünk, mert: ha van még egy-két karaj, még úgy tűrhető a baj; de van ám aztán arra is akárhányszor eset, hogy két-három napig egyéb betevő falatunk sincs reggelire, mint a fuvalló szél.

- Mindezt el lehet hordozni és elhordozásán segíteni - mondá az erdők lovagjáié - ha a jutalom reménye kecsegtet; már pedig, ha csak a kóbor lovag, a kit az ember szolgál, nem szerfölött szerencsétlen: fegyvernökét rövid idő alatt csakugyan meg szokta ajándékozni valami sziget kormányzóságával vagy valami tisztességes grófsággal.

- Én - veté közbe Sancho - több ízben mondtam már gazdámnak, hogy megelégedném valami sziget kormányzóságával; ő meg oly nemesszívú s oly bőkezű, hogy igen számos és különböző ízben meg is ígerte.

- Én - mondá amaz - beérném szolgálatom fejében valami kanonoksággal is, s gazdám ezt már meg is ajánlotta.

- Ugyan úgy-e? - kérdé Sancho - akkor hát pajtás uram gazdája valami kóbor szerzetes-lovag nemde s így ajánlhat hű cselédjének e fajta jutalmat. Az én uram egészen világi ember; de azért mégis nagyon jut eszembe, hogy voltak olyan okos emberek is - csakhogy azt tartom annál rosszabb indulatúnak - a kik minden áron arra akarták rábeszélni, hogy érsekké legyen; ő azonban csak császárrá kívánt lenni, pedig akkor majd alig tudtam mit csinálni attól való féltében, hogy utóbb mégis kedve szottyán és felcsap egyházi embernek. Már pedig nekem erre a pályára semmi, de semmi hajlandóságom nincsen; mert hogy az igazat megvalljam pajtás uramnak, bárha így kívülről magam is csak embernek látszom, de már a mi az egyház dolgát illeti, ahhoz hat ökörvagyok.

- Már pedig abban az egyben pajtás uram igazán csalódik - viszonzá a másik - mert nem minden sziget kormányzóság jó fajta ám; az egyik nagyon terhes, a másik igen sovány, a harmadik meg szörnyű keserves, s végre még a legrendesebbel s a legjövédelmesebbel is annyi teher és alkalmatlanság jár együtt, hogy ezek alatt majd leroskad az ember, vagyis jobban mondva, az a szerencsétlen, a ki az ilyen terhet elvállalja. Sokkal többet érne, ha mi, kik ezt az átkozott szolgálatot folytatjuk, a magunk házába vonulhatnánk vissza s ott aztán

olyan kellemes foglalatosságokkal töltenők időnket, mint például vadászat vagy halászat. Mert ugyan van-e a világon olyan ágról szakadt fegyvernök, a kinek legalább is egy paripája s egy pár agara, úgyszinte egy horga ne lenne, a mivel odahaza magát jól elmulathatja.

- Nekem van az mind - mondá Sancho - az igaz, hogy lovam ugyan nincsen, hanem van egy olyan szamaram, mely két annyit ér, mint a gazdám paripája. Gazember legyek ebben a nyomban, ha cserélnék velem, még ha uram négy más paripát adna is ráadásul. Pajtás uram talán tréfára véli, hogy én olyan nagyra szabom szürkém árát, mert hát szamaramnak szürke a színe; pedig igazán, igazán mondom! Agár dolgában se lesz fenakadás, mert van az a mi falunkban annyi mint a tarkakutya; s annál jobb szeretem a nyulat, ha más fogja meg a számomra.

- Igaz lelkemre mondhatom, pajtás uram - vevé át a szót megint az erdő lovagjának fegyvernöke - nekem csakugyan az a szándékom, hogy itt hagyom ezeket a lovagos bolondságokat, hazamegyek szülőfalumba s nevelgetem három gyermekecském, a kik olyan szépek mint az igaz gyöngy.

- Nekem is van kettő olyan - hogy még a király szeme is megakadna rajtuk. De kivált a leányom, az olyan helyre egy leány, hogy mihelyt kormányzóvá leszek, grófnévá teszem s hercegnék adom férjhez, hogy ásó kapa válaszsza el őket egymástól.

- S hány esztendő az a kisasszony, a ki grófnévá készül lenni? - kérde a másik fegyvernök.

- Úgy tizenöt esztendő körül lehet, ha kettővel nem több vagy kevesebb - viszonzá Sancho - de akkora ám mint valami lándzsa, olyan fris mint a tavaszi reggel, s van olyan ereje mint valami jó béresnek.

- Mind olyan tulajdonság - jegyzé meg az erdő lovagjának fegyvernöke - a mikkel nemcsak grófnévá lehet, hanem akár még fejedelmi trónusra is juthat, hogy a kutya egye meg a leányát, de csak derék lány is lehet!

Mely utóbbi szavakra Sancho meglehetősen neheztelőleg így válaszolt:

- Ne egye bíz azt, hallja kegyelmed, s kegyelmed is jobban megrághatná ám a szót, ha már egyszer kóbor lovagok között vetyeng, a kik magok a megtestesült becsülettudás. Az ilyen kifejezéseket kikérem magamnak.

- Ejnye be kevésbé tudja, pajtás uram - mondá az erdő lovagjának fegyvernöke - hogy az ember hogyan szokta kifejezni dicséretét. Hát nem tudja, hogy ha a bikaviadalon a lovag valami jó lándzsadöfést ejt a bikán, vagy általában ha valaki dolga jól sikerül, a köznép csak igen úgy szokta mondani: hogy a kutya egye meg az emberét, ezt ugyan jól nyélbe sütötte! S a mi ebben megszólásnak látszik, az épen a fő-fő dicséret. De ne vitatkozzunk e fölött, pajtás uram. Mondja meg inkább, egészen helyén van-e az esze a kegyelmed gazdájának?

- No már ezt, az igazat megvallva, épen nem mondhatom - viszonzá Sancho - furcsa ember az, pajtás uram! Van annak esze, annyi mint egy egész előljárásnak, de néha meg úgy megbomlik, hogy siralom látni.

- Akkor hát szakasztott mása az én gazdám; az is nagyon okos, ha nem bolond; de ha bolond, akkor aztán nagyon bolond. Kutya baja volna odahaza, úgy élhetne mint a kiskirály, s íme kapja magát, beáll bolondnak, hogy megtalálja egy másik lovag eszét, a ki elvesztette. Ezt keresi hegyen völgyön, már pedig nem tudom, lesz-e benne köszönet, ha megtalálja?

- Lám, a lónak négy lába van, mégis megbotlik - jegyzé meg Sancho - más háznál is csak főznek babot, de nálam mindjárt egy egész üsttel; több uti társa s kenyeres pajtása van a bolondságnak mint az okosságnak; de ha igaz, a mit a példabeszéd tart, ha van, ki a bajban társunk, már ez is vigasztalásunk: akkor én bizvást vigasztalhatom magamat pajtás urammal, hogy szintolyan urat szolgál, a ki csak olyan bolond, mint az én gazdám.

- Bolondnak bolond az, de a mellett bátor - folytatá a másik - és furfangossága talán még bolondságánál s bátorságánál is nagyobb.

- Már ebben az enyim nem egyez meg vele - viszonzá Sancho - mert ebben ugyan nincsen egy szikra ravaszság se; ellenkezőleg olyan jámbor mint a birka. Nem árt az senkinek, inkább mindenkinek a javát akarja; nincs benne egy szikra rossz akarat; akármi gyerek is elhitethetné vele fényes délben, hogy éjjel van. S épen ezért az együgyűségeért úgy szeretem mint a lelkemet, s nem tudok tőle megválni akármennyi bolondságot csinál is.

- Mind a mellett, pajtás uram - mondá a másik - ha a vak vezeti a világtalant, utójára mind a ketten verembe esnek. Jobb lesz nekünk annak idejében tovább állni innen, visszatérni a magunk háza tájára, mert nem jár ám mindig jól, a ki mindig kalandot keres.

Sancho már egyideje mindig nagyobb meg nagyobb szárazakat kortyantott, s úgy látszott, hogy a torka nagyon ki van száradva. Mihelyt a figyelmes erdei fegyvernök ezt észrevette, azonnal így szóla hozzá:

- Úgy látszik annyit tereferáltunk, hogy már a nyelvünk is a szánk padlásához tapad; de van énnekem egy locsolóm a nyeregkápára akasztva, a mi nem épen megvetendő.

S ezzel kis időre eltávozott, de csakhamar visszatérvén, jó nagy kulacs bort hozott magával egy börtömlőben, azonkívül majd fél rőf hosszú pástétomot, a mi csakugyan nem nagyítás, mert akkora fehér tengeri nyúl volt benne, hogy a mint Sancho megpillantotta, nem is valami kis fia-gidának, hanem valóságos kecskebagnak nézte.

- S pajtás uram ilyesmiket is szokott magával hordani? - kérdé Sancho mindezek láttára.

- Hát hogyan? - viszonzá a másik - hiszen talán csak nem álltam be olyan éhenkórász fegyverhordozónak, a ki kenyéren meg vízen tengődik? Jobban el van látva az én éléstáram minden-félével nyeregkápámon, mint akármelyik generálisé mikor táborba készül.

Sancho ugyan nem sokat kérette magát, hanem tüstént hozzálátott s nyelt a sötétben akkora falatokat, mint az öklöm.

- Már az igaz, hogy pajtás-uram csakugyan hű és derék fegyvernök - mondá Sancho - maga a jóság, szívesség, embertudás és becsületesség; már ez a lakoma is tanúsítja, a mely, ha nem került is babonáság útján ide, majd úgy látszik, hogy ide lett varázsolva. Ehhez képest én bizony szegény koldus vagyok, a kinek tarisznájában egyéb sincs valami kevés kis sajtnál, de még az is oly kemény, hogy be lehetne zúzni vele akármely óriás fejét. A sajton kívül valami négy tuczat szentjánoskenyér fityeg ott ugyanannyi dió meg mogyoró társaságában, minek mind az uram szűkmarkusága az oka, meg aztán azon meggyőződése, hogy a lovagrend törvénye azt tartja, hogy a kóbor lovagnak egyébbel nem szabad táplálkoznia, mint aszalt gyümölcscsel meg mezei gyökerekkel.

- Igaz hitemre mondom, pajtás uram - viszonzá az erdei csatlós - az én gyomrom ugyan nem érné be papsajttal, vaczkorral meg erdei gyökérrel. Tartsák meg ezt magoknak lovagtörvényeikkel és szabályaikkal gazdáink s egyék meg, ha akarják; én bizony a nyeregkápára akasztva mindig hordok magammal hideg pecsenyét, meg ezt a tömlő-kulacsot, a melylyel olyan jó barátságban élünk s én úgy szeretem, hogy napjában százszor is megölelem, megcsókolom.

S ezzel aztán odanyújtotta Sanchonak, a ki szájához emelé és szította, szította egyre, úgy, hogy majd egy óranegyedig vizsgálta a csillagokat, s mikor aztán elvégezte az ivást, lehajtotta fejét féloldalt s nagyot fohászkozva így szólott:

- Jaj, hogy a kutya egye meg, ejnye de csak kapitális egy ital!

- No lám - jegyzé meg az erdő lovagjának fegyvernöke, a mint Sancho e nyilatkozatát meghallotta - úgy-e pajtás uram is úgy dicsérte meg a boromat, hogy a kutyával etette.

- Már - válaszolt Sancho - be kell vallanom, csakugyan elismerem, hogy az ilyen dicséretben nincsen semmi sérelmes. De hát, uram, pajtás uram, úgy-e ez a bor ciudad-reali?

- Ez már aztán a borismerő! - kiálta fel az erdei csatlós - persze hogy odavaló termés s nem is mai gyerek.

- Az igaz, hogy helyes egy bor! - folytatá Sancho - De hát reménylem, pajtásuram csak tart is olyan embernek, hogy bort a bortól meg tudjam különböztetni? Van nekem a borismerésre olyan helyes természetes ösztönöm, hogy csak a pusztaszagáról is megmondom én hol termett, mi fajta, milyen ízű, hány esztendő, hányszor kell lefejtetni, egy szóval mindazt, a mi borról csak mondható. Ezen azonban nincs mit csodálkozni, mert volt az én családomban apai részről két olyan borismerő, a kiknél különbet la Mancha sok számos éven át nem látott. Nagyobb igazság okáért elmondom, mi történt ezekkel egyszer. Bort kóstoltattak velök egy hordóból, s arra kérték, mondják meg, hogy ízlik nekik, jó-e, rossz-e, nincs-e valami hibája? Az egyik csak a nyelve csúcsát mártotta bele, a másik csupán megszagolta. Az első azt mondta, hogy a bornak vasíze van; a másik meg azt, hogy børszagu. A kié a bor volt, az váltig állította, hogy az ő hordója mindig ilyen tiszta meg olyan tiszta, s nincs rá eset, hogy olyasmit kevertek volna a borába, a mitől annak vasíze vagy børszaga lehetett volna. De a két borismerőnek hiába beszélt, azok csak nem tágítottak egy hajszálnyit sem. Idő multával eladták a bort s mikor a hordót kimosták, egy piczi kis kulcsot találtak benne keskeny kis szíjra kötve; - ebből is látható hát pajtás uram, hogy a ki ilyen családból származott, az bátran elmondhatja az ilyes dolgokban a maga véleményét.

- Épen azért mondom - szólt a másik - jobb lesz nekünk, ha a kalandozást abba hagyjuk, s ha otthon van kenyérünk, ne járjunk másutt kalács után, hanem térjünk haza a magunk gunyhójába, ott is megtalál a jó Isten ha úgy akarja.

- Már, a mig uram Barcelonát megjárja, még addig vele maradok, azután majd meglássuk.

A két jó csatlós addig beszélgetett s addig szopogatta a bőrcsutorát, hogy utoljára is az álomnak kellett nyelvüket bekötnie, és szomjukat csillapítania, mert hogy ezt egészen elolthassa, erről még csak álmodni sem lehet. Így aztán a majd egészen kiürült kulacsot mindaketten kezökben tartva, szépen elaludtak, s mi egyideig magokra is hagyjuk s azt készülünk elmondani, mi történt ezalatt az erdő lovagja és a Búsképü között.

IX. FEJEZET.

A két lovag társalgása.

Valamint a csatlósok között arról folyt a párbeszéd, a mi őket érdeketten legjobban: hasonlóképen a lovagok is az ő körükbe vágó hőstetteikről szólottak egymásnak. Nem akarjuk társalgásukat széltiben s hosszában leírni; csak azt az egyet ragadjuk meg, amikor az erdő lovagja a többi között így szóla:

- A mire azonban a legbüszkébb vagyok, s a mit legfőbb dicsőségemnek tekintek, az, hogy párbajban legyőztem azt a nagyhírű lovagot, Don Quijote de la Manchát is s kicsikartam belőle azt a vallomást, hogy az én jegyesem, Doña Casildea de Vandalia sokkal magasabb és előkelőbb származásu, mint az ő alacsony Dulcineaája, a kinek még a nagyatyja kecskepásztor volt. Ezen egy diadalmat úgy tekintem, hogy abban a világ minden kóbor lovagját legyőztem,

mert az említett Don Quijote csakugyan legyőzte mindnyáját: ha tehát én meg ő rajta diadal-maskodtam, az ő híre, neve, dicsősége mind átszállott én reám.

S annál nagyobb a győztes diadalma
Mennél nagyobb a meggyőzött hatalma.

Úgy, hogy az említett Don Quijote számtalan hőstette most már mind az enyim, s nekem tulajdonítják. S még sem érzem magamat boldognak, mert van egy ellenséges varázsló, a ki ezen állításomat kétségbe akarja vonni s azt mondja, csak képzelem e diadalmat. Nekem tehát szerteszét kell járnom a világot, éjszokról délig és kelettől nyugotig, hogy kardom hegyével szerezzek bizonysgot állításom igazságának s hazudtoljam meg mindazokat, kik az ellenséges varázslóval egy követ fújnak.

Don Quijote alig tudott hová lenni bámultában az erdők lovagja szavainak hallatára. Százszor meg százszor meg akarta bizony hazudtolni ő, s már-már a nyelve csúcsán volt, hogy szemébe mondja: hazudik; mindazáltal még csak türtőztette magát a mennyire lehetett, hogy az majd sajtát nyilatkozatával legyen kénytelen bevallani hazugságát; s végre nyugodt hangon így szóla hozzá:

- Hogy nagyságod, tisztelt lovag úr, Spanyolország, de sőt az egész világ kóbor lovagjainak legtöbbjét legyőzte, az ellen nincs semmi kifogásom; de hogy Don Quijote de la Manchát is legyőzte volna: már azt kétségbe kell vonnom, s az ön szavaival ellenkezőt állító bölcsnek pártjára állanom. Meglehet, hogy más valakit győzött le, a kit annak tartott, bárha nem sok van olyan, a ki hozzá hasonlítana.

- Megint egy ellentmondó! - pattant föl az erdők lovagja - az égre, a mely bennünket borít, arra mondom, hogy Don Quijotéval küzdöttem, legyőztem és maga-megadására kényszerítettem. Ő magas termetű, sovány képű, csontos, szikár ember; haja már deresedik, orra kissé görbült saszor, s alatta nagy, fekete kajla bajuszt visel; barangolásában a Búsképű lovag nevet vette föl s fegyvernöke gyanánt egy paraszt ember jár vele, a kit Sancho Panzának hívnak. Ő maga egy híres hadi ménnek, Rocinantenak a hátát nyomja s kantárát kormányozza, végre pedig menyasszonyául egy bizonyos Dulcinea del Toboso nevű pisze orrú parasztleányt tekint, a kit előbb Aldonza Lorenzonak hívtak. Ha még ez sem elég igazságom hitelére, itt ez a kard, a mely majd hitelt szerez még magával a hitetlenséggel szemben is.

Don Quijoteban lángolt a harag, de még el tudta fojtani, hogy ellenfelét utóbb majd annál jobban megszegyenítse. Azért így szóla:

- Csillapuljon lovag úr s hallgassa meg a mit mondani akarok. Tudnia kell nagyságodnak, hogy az említett Don Quijote nekem az egész világon legbensőbb barátom, elannyira, hogy majdnem azt mondhatom róla, úgy szeretem mint tulajdon magamat. Azon kimerítő s részben pontos részben hazug leírás után, melyet felőle és jegyeséről nyujtott, csakugyan azt kellene hinnem, hogy ő maga volt az, a kit nagyságod legyőzött. Más részről azonban szemmel látható és kézzel fogható előttem, hogy az semmi szín alatt sem ő lehetett, ha csak úgy nem történt, hogy igen sok varázsló lévén ellensége - különösen egy a ki folytonosan üldözi - netalán ezek valamelyike ölté fel az ő alakját s győzette le magát, hogy megfoszsa azon nagy hírétől, melyet számára kitűnő hőstettei az ismert föld egész kerektségén megszereztek és megteremtettek. Ennek bizonyására pedig még azt is felhozhatom, hogy ime alig harmad napja ugyancsak e varázslók a bájos Dulcinea személyét és alakját átváltoztatták közönséges rút porleánnyá; meglehet tehát, hogy így varázstak el Don Quijotet is. S ha még ez mind nem elég, hogy nagyságodat állításom igaz volta felől meggyőzzem, ime itt áll Don Quijote maga személyesen, a ki ez igazsgot kész fegyverrel is megvédeni, gyalog vagy lóháton, vagy a mint nagyságodnak kedve tartja.

S e szavaknál Don Quijote egész hosszában fölegyenesedék, kezét kardja markolatára vetette és várta mire határozza el magát az erdők lovagja. Don Quijote meglepetést, megrettenést térdreborulást s a hazugság bevallását és töredelmes bűnbánat rebegést várt, - ez azonban nem történt, ellenkezőleg az erdők lovagja a legnyugodtabb hangon így válaszolt:

- Ismerős előttem az ilyen felelet; hallottam ezt már másoktól is. Jó, ám ön legyen tehát az igazi Don Quijote. De a ki önt elvárásolt alakjában egyszer már legyőzte, kecsgeteti magát azzal a reménnyel, hogy majd legyőzi másodszor is saját maga valóságában. Minthogy azonban nem járja, hogy a lovagok a magok baját éjnek idején végezzék mint a tolvajok és útonállók: várjuk be a hajnal hasadtát, hogy a nap is tanuja legyen küzdelmünknek. Feltétel gyanánt csak azt szeretném kikötni, hogy a vesztes fél köteles legyen a győztes minden kívánságát beteljesíteni, a mennyiben ez a kívánság a lovag illedelemmel nem ellenkezik.

- Teljes tökéletesen beleegyezem mind a föltételbe, mind a megállapodásba - mondá Don Quijote.

S azzal oda mentek fegyvernökeikhez, a kik még most is hortyogtak, ugyanazon helyzetben a melyben őket az álom meglepte. Felébresztették s megparancsolták nekik, tartsák készen a lovakat, mert mihelyt virrad, véres és gyilkos párbajt akarnak küzdeni.

Ezen hír hallatára Sanchonak ijedtében még a szája is tátva maradt, annyira féltette urát azok után, a miket az erdők lovagja fegyvernökétől hallott gazdája hősiségéről. A két fegyvernök szótlanul ment, hogy az állatokat összeterelje, melyek azonban, ugymint a három ló és a számár, egymással mintegy jó barátságot kötve, immár mind egy rakáson állottak.

Útközben az erdei csatlós így szóla Sanchohoz:

- Ugy-e tudja pajtás uram, hogy Andaluciában, a hová mi is valók vagyunk, az a szokás, hogy az ilyen viaskodások alkalmával a szemtanuk se dugják össze kezüket tétlenül míg a hozzájuk tartozó felek egymással tusakodnak; azt akarom mondani más szóval, legyen rá készen kegyelmed, hogy a míg uraink vívnek, addig majd nekünk is meg kell egymást tapogatnunk, de úgy, hogy a kékje-zöldje ott maradjon.

- No már hiszen pajtás uram, - viszonzá Sancho - ez a szokás megjárhatja zsványok meg verekedők közt, de hogy a kóbor lovagok fegyvernökei is ahhoz tartsák magokat, azt ugyan csak nem látom szükségesnek. Én legalább soha se hallottam a gazdámtól semmit ilyes rosz szokásról, már pedig az könyv nélkül tudja a kóbor lovagság minden törvényét. Egyébiránt még ha úgy volna is igaz, hogy a fegyvernököknek kutya kötelességök magoknak is dulakodniok a míg uraik dulakodnak, én még sem állanék kötélnek, szívesebben megadom a bánatpénzt mi az ilyen békességesebb indulatú fegyvernökökre ki van szabva, tudom, hogy ez nem rughat többre két font viasz áránál s én szívesen leteszem ezt, mert még így is olcsóbb lesz mint a mennyibe a tépés kerülne a mit a fejemre kellene rakatnom, melyről már előre is látom, hogy ketté van hasítva. Aztán meg énnekem már csak azért se lehet viaskodnom, mert kardom sincs, minthogy soha életemben se kötöttem az oldalamra.

- Ezen igen könnyen segíthetünk - viszonzá az erdei csatlós - van nálam két vászonzsák, egyik akkora mint a másik; pajtás uram fogja az egyiket én meg a másikat s elszákoljuk egymást egyenlő fegyverekkel.

- Ebbe már beleegyezem - mondá Sancho - mert így inkább csak kiporoljuk egymást mintsem megsebesítjük.

- De nem addig a! - viszonzá a másik, - hanem hogy a szél ki ne kapja kezünkbe a zsákot, valami fél tuczat csinos, lapos, félökölnyi kavicsot kell előbb beléjük hánynunk, de úgy, hogy egyikünké se legyen se könnyebb se nehezebb mint a másiké, így aztán jól megrakhatjuk egymást a nélkül, hogy valami nagy bajt okoznánk.

- Ugyan ugy-é? - mondá Sancho - eb a lelke, de jól eltalálta pajtás uram! Lám milyen puha prémmel, lágy párnával akarná kibélelni a zsákját, hogy csak a fejit üsse az embernek, hogy meg ne sántuljon. Hát nem verekszem én, tudja, ha mindjárt selyem gubóval tölti is meg a zsacsókját! Üssék verjék egymást az uraink, ha kedvök tartja, mi meg együnk, igyunk, vígadjunk, úgy is van az időnek gondja rá, hogy életünket elnyisszantsa a nélkül, hogy mi magunk siettetnők a végit; majd leesik, ha megéri.

- Már török-szakad - viszonzá az erdei csatlós - legalább fél óra folyásáig okvetetlenül verekednünk kell.

- Nem én egy minutáig se! - felelé Sancho - hiszen csak nem leszek olyan goromba meg háládatlan, hogy hajba kapjak azzal, a kivel csak az imént ettem, ittam, vígadtam. És még hozzá minden boszú és harag nélkül! Ki az ördög akarna veszekedni csak egy potyára?!

- Majd segítek én azon könnyü szerrel - mondá a másik - nevezetesen úgy, hogy mielőtt a dulakodáshoz fognánk, én sutttyomban odalopódzom pajtás uramhoz, s kétszer háromszor úgy képen felejttem, hogy a lábam elé rogy, a mi tudom felébreszti haragját, ha úgy aludnék is mint a juhászbunda.

- Tudok ez ellen én is valamit - viszonzá Sancho - a mi egy paraszthajszállal se áll hátrább a kegyelmedénél; fogok egy vendég marasztalót s előbb, hogy sem pajtás uram az én haragomat felébresztené, úgy elaltatom én egy pár suhintással a kegyelmedet, hogy tudom Isten föl nem ébred hamarabb mint a más világon, a hol pajtás uram majd megtudja, hogy nem vagyok olyan ember, a kit akár ki is az orránál fogva czibálhasson. Azért hát jó lesz, ha minden ember résen áll, bárha derekabb dolog lenne, ha kiki aludni hagyná a maga haragját; mert nem lehet tudni kiben mi lakik, kicsiny ember nagy bot, a kis csupor hamar felforr, sokan mennek gyapjuért s nyírtan jönnek vissza; az Isten megáldotta a békességet s megátkozta a versengést; mert ha a bezárt, megszorított, megnyagगतott macska is oroszlánna lehet: Isten a megmondhatója, hogy én a ki ember vagyok, mivé nem lehetek! Azért tehát jó előre csak azt akarom mondani, uram pajtásuram, hogy ha baj lesz, nem én felelek érte, hanem kegyelmed.

- Jó jó - viszonzá az erdei csatlós - holnap is nap lesz s akkor majd elválllik hány zsákkal telik!

E közben a fákon már ezer meg ezer apró tarka madárka kezdett csicseregni, melyek vegyes vidám hangicsálásokkal köszönteni s üdvözleni látszanak az üde hajnalt, mely a kelet kapuján és erkélyein már-már meg akarta mutatni bájos arczatát, fürtjeiről véghetetlen számú omlatag gyöngyöt hullatván alá miknek édes nedvében a füvek megfűremedve, magok is olyanokká váltak mintha töméntelen sok apró gyöngyöt hajtának s ömleszténének; a füvekről gyöngyharmat csepegett, a források mosolyogtak, a patakok mormoltak, az erdők örültek s a rétek teljes díszbe öltöztek a hajnal elérkeztével.

Azonban alig hogy a hajnal elegendő világosságot szolgáltatott a tárgyakat meglátni s egymástól megkülönböztetni: ime Sancho Panza szemeibe legelőször is az erdők lovagja fegyvernökének orra ötlött, a mely akkora volt, hogy gazdájának majd az egész testét beárnyékolá. Oly éktelen nagy orr volt ez, telised tele bibircsókkal s bolondgombaszerű szederjes, kék foltokkal, hogy majd egy araszsal alább ért gazdája ajkánál s nagysága, színe, bibircsói s görbülése úgy elrutíták az arcot, hogy a mint Sancho meglátta e szörnyeteget s eszébe jutott, hogy az éjszaka homályában ennek tózsomszédságában evett-ivott: keze-lába úgy el kezdett egyszerre remegni, mint a kit a kórság tör, s megfogadta magában, szivesebben kiáll egy tuczat pofoncsapást, semhogy haragját fölébresztesse s ezzel a madárijesztővel birokra keljen.

Don Quijote is végig mérte ellenfelét, a lovagot, s látta, hogy sisakja lebecsátott rostélylyal a fején van már, úgy hogy arczát ki nem veheté; az azonban látszott, hogy izmos ember, ha nem túlságosan magas is. Pánczélja fölött valami felöltöt vagy zubbonykát viselt, úgy látszék tiszta arany szövethől, mely számos apróbb, tündöklő tükör-foltokkal volt behintve, melyek külse-

jének kiváló fényt és urias díszet kölcsönzének. Sisakjáról nagy csomó sárga, zöld és fehér toll lengedezett; egy fa derekához támasztott dárdája igen hosszú és vastag volt, s erős vashegye arasznyinál hosszabb. Don Quijote mindezt látta, megfigyelte s a látottakból és megfigyeltekből azt következtetette, hogy az említett lovagnak igen erősnek kell lennie, mindazáltal korán sem ijedt meg úgy mint Sancho Panza; sőt ellenkezőleg, nemes magatartással így szólt a Tükrök lovagjához:

- Ha a nagy küzdés-vágy nagyságod udvariasságát nem akadályoztatja, ennek nevében kérem kegyedet, szíveskedjék sisakja rostélyát kissé fölemelni, hogy megláthassam, valjon arca hősisége is hasonlítható-e külső délczégseihez.

- Akár nyertes, akár vesztes legyen e párbajban - viszonzá a Tükrök lovagja - elég ideje marad a harcz után is arczom meglátására. S ha most nem teljesítem kívánságát, ennek az az oka, mert igen sérelmesnek tartanám Casildea de Vandaliára nézve a sisakrostély fölemelésére pazarolt idővesztegetést, mely ennyivel is késleltetné azon vallomás kicsikarását, melyet tudvalevőleg nagyságodtól követelek.

- De hát legalább addig, a mig lóra ülünk - mondá Don Quijote - megmondhatja lovag úr, én vagyok-e csakugyan az a Don Quijote - a kiről azt állítá, hogy legyőzte?

- Erre nézve annyit mondhatok - viszonzá a Tükrös - hogy ama lovaghoz nagyságod annyira hasonlít, mint egyik tojás a másikhoz; minthogy azonban kegyelmedet állítása szerint varázslók üldözik, nem merem határozottan erősíteni, nagyságod volt-e az valóban vagy sem?

- A mi engem illet - felelt Don Quijote - ez nekem elég, hogy kegyelmed csalódásáról meg legyek győződve; a mi pedig azt illeti, hogy nagyságod is belássa tévedését, csak ide a lovakkal, s rövidebb idő alatt mint a mennyi a sisakrostély felemelésére kellett volna, ha isten és karom hősisége el nem hagynak, majd meglátom én kegyelmed arcát s kegyelmed majd belátja azt, hogy a legyőzöttnek gondolt Don Quijote nem én vagyok.

Ezzel félbeszakadt köztük minden szóváltás; lóra pattantak s Don Quijote egy kanyarulatot tett Rocinanteval, hogy a támadásra szükséges távolságra juthasson; hasonlóképp cselekedett a Tükrök lovagja is. Azonban Don Quijote nem igen lehetett még húsz lépésnyire sem, midőn a Tükrök lovagja visszahívta, mire megint egymáshoz közelítének mind a ketten, a Tükrös pedig így szólott:

- Ne feledje lovag úr, hogy tusakodásunk feltétele az, hogy a mint már említettem, a vesztes fél köteles a győztes akaratának teljesen meghódolni.

- Tudom - viszonzá Don Quijote - azon kikötéssel azonban, hogy a legyőzöttnek csak azt szabad rendelni és parancsolni, a mi a lovagság korlátain túl nem terjed.

- Igen természetes - jegyzé meg a Tükrök lovagja.

E pillanatban látta meg Don Quijote a fegyvernök ormányát s láttára nem kisebb csodálkozás fogta el őt magát is mint előbb Sanchot elannyira, hogy valami csodaszörnynek gondolta, vagy olyan új fajta embernek, a milyent a világon eddigelé még nem ismertek.

A mint Sancho látta, hogy gazdája térfogni távozik, semmi áron se kívánczolt a nagy orrúval magára maradni, félve, hogy ha ez orrával az övét csak egyetlen egyszer meg találja is legyinteni, már akkor az ő küzdelmének vége lesz, mert vagy az ütéstől, vagy az ijedtségtől földre roskad. Azért tehát ura után szaladt s Rocinante egyik kengyelszijába kapaszkodott, mikor pedig észrevette, hogy gazdája már fordúlni szándékozik, így szóla hozzá:

- Az isten is megáldja nagyságos uramat, billentsen föl engem kérem arra a tölgyfára, mielőtt még a támadáshoz látna, a honnan sokkal bátorosabban, de még jobban is láthatom mint a földről, azt a vakmerő viaskodást, melyre nagyságod ezzel a lovaggal készül.

- Vagy is az igazat megvallva - jegyzé meg Don Quijote - úgy-e azért szeretnél a kakasülőre felkuperodni, hogy minden veszedelemtől mentten láthasd a bikákat?

- Mi tagadás, uram - felelé Sancho - ennek a csatlósnak éktelen nagy orra úgy meglepett, de meg is ijesztett, hogy nem merek közeliben maradni.

- Csakugyan akkora is - mondá Don Quijote - hogy ha nem az volnék, a ki vagyok, magam is megdöbbennék tőle; jer tehát, fölsegítlek oda, a hova kívánczol.

A mig Don Quijote azzal vesződött, hogy Sanchot a paratölgyre fölemelje, addig a Tükrök lovagja elegendő távolságra vonúlt már vissza s gondolván, hogy Don Quijote is ekképen cselekedett, semmiféle trombitaszóra vagy egyéb jeladásra nem várva, lovát megfordítá, a mely sem futósabb, sem szemrevalóbb nem volt Rocinantenál s a tőle telhető legnagyobb sebességgel, tudniillik lassú koczogvást, szembe indúlt ellenségével. Mikor azonban meglátta, hogy Don Quijote azzal van elfoglalva, hogy Sanchot a fára szuszakolja; egyszerre megrántá kantársziját s a fele uton megállt, a mely jóságot a jó paripa mély háladatossággal fogadott, minthogy úgy is alig lett volna képes megmocczanni.

Don Quijote, a kinek hirtelen visszafordultában úgy látszott, hogy ellensége vágatva közelít: nagy gyorsan belenyomta sarkantyuit Rocinante soványságtól horpadó két oldalába, a mi ezt annyira felcsiklandozta, hogy a jelenvoltak utóbbi tanúskodása szerint, most az egyszer csakugyan úgy neki iramodott, mint soha máskor sem azelőtt, sem soha többé azután.

Most tehát ezen ő nála páratlan heveességgel száguldott oda, hol a Tükrök lovagja paripájával megfeneklett, a ki tövig nyomta ugyan sarkantyúját lovába, de csak egy arasznyira se tudta elébbre ösztökélni álló helyétől, a hol négy lábát megvetette.

E kedvező pillanatban, e szerencsés körülmények közt rohanta meg Don Quijote az ellenséget, a ki már lovával is rettenetesen meg volt akadva, azonkívül még dárdája neki szögzésével sem tudott semmi módon boldogúlni. Don Quijote, heves ostromlásában, észre sem vevé az ellenség szorultságát, könnyü szerrel s minden veszedelem nélkül rája üthetett tehát a Tükrök lovagján, s neki is rontott olyan erővel, hogy ugyancsak pogányúl lelökte lováról s az úgy vágódott a földre hanyatt, hogy se keze, se lába meg se mozdúlt, mintha egészen halva lett volna.

Alighogy Sancho ezt az esést meglátta, csuszott rögtön a tölgyfáról s rohant, a mint csak a lába bírta, a gazdájához. Ez pedig már akkor leszállt Rocinanteről, oda lépett a Tükrök lovagja mellé, megeresztette sisakja állazóját, hogy lássa, megvan-e halva, s ha még él, hogy szabad levegőhez juttassa. És ime látta... De ki tudná csodálkozás, ámulat és meglepetés nélkül hallani, mit látott. Látta a tanuló Carrasco Sámson tulajdon arcát, tulajdon képét a maga valóságos személyében, s a mint látta, nagy harsányon felkiáltott:

- Ide, Sancho, nézd mily hihetetlen látomány. Siess fiam s lásd, mire képes a bűvölés, a boszorkányság és a varázslók!

Sancho oda érkezett, s a mint az egyetemi tanuló arcát meglátta, vetett magára ezer keresztet s mondott ugyanannyi imádságot.

A földre terített lovag e közben az élet legkisebb jelét sem adta, Sancho végre pedig így szólt urához:

- Én a mondó vagyok, uram, ne is gondolkozzunk sokat, hanem fogja nagyságod azt a kardot s üsse torkába ennek a Carrasco Sámson formájú tanulónak, hátha hamarjában valamelyik varázsló ellenségét teszi el benne láb alól.

- Nem rossz tanács - jegyzé meg Don Quijote - mert annál jobb, mennél kevesebb az ellenség; s azzal kardot rántott, hogy úgy járjon el, a hogy Sancho tanácsolta.

E pillanatban azonban újabb csoda történt. A Tükrök lovagjának fegyvernöke szaladt oda nagy lelkendezve, de - most már híre hamva sem volt többé az iménti tenger-orrának.

Messziről kiáltott már:

- Megálljon, señor Don Quijote! Legjobb barátját öli meg, Carrasco Sámson.

Sancho oda nézett az ismerős hangokra, s most orrtalansága ijeszté meg majdnem épen annyira mint az előbb nagyorrusága. Meglepetésében egyebet se tudott kérdeni ez egy pár szónál:

- Hát az orrod?

- Az orrom? - kérde a másik tettetést színlelve - talán itt van az arczom közepén.

- Igen, de az a másik!

- Sancho pajtás - mondá a rútságából megint emberi formát öltött fegyvernök - ugyan ne tréfálj. Nem ismersz? Nem látod, hogy én testestől lelkestől Cecial Tamás vagyok, a te földid és komád.

- Szentséges szüz Mária! - kiálta fel Sancho mintegy nehéz álomból lassanként felocsudva - akármi legyenek, ha ez nem a Cecial Tamás, falunkbeli szomszédom és komám! De hát az orrod hol van, ember, az a te rettenetes ormányod?!

- De Sancho! - erősködék a másik is - félrebeszélisz? Láttál te engemet valaha máskép mint a magam tisztességes orrával?

- Varázslat, varázslat! - mormogá Sancho - kézzel fogható varázslat!

És egyre rázza a fejét csodálkozásában.

- S pedig gonoszindulatú, ellenséges varázslat! - tevé hozzá Don Quijote is - a mely halálos ellenségeinket egyszerre legjobb barátainkká változtatta el, hogy kiirtásukban s ez által teljes diadalunk élvezésében megakadályoztasson.

- Pedig meg ne öljön bennünket, lelkem édes señor Don Quijotém - esdeklék Cecial Tamás térdre borulva - mert én az igazi Cecial Tamás vagyok, ez a lovag pedig, ha ugyan estében meg nem halt, a valóságos Carrasco Sámson!

E közben a Tükrök lovagja is magához jött, mit Don Quijote észre vevén, kivont kardja hegyét a földön fekvő szemének szögezte s így szóla hozzá:

- Egyedül annak köszönheted életben maradásodat, a kinek képét hirtelen magadra öltötted, nyomorúlt, s a ki nekem igen kedves barátom. De még így is halál fia vagy, ha ünnepélyesen el nem ismered, hogy a páratlan Dulcinea del Toboso, származására, tehetségére és tulajdonaira nézve annyira fölötte áll a te Casildea de Vandaliádnak, mint a menny a földnek!

- Elismerem! - nyögte a szegény Sámson keservesen, a kinek estében majd minden csontja kiment a helyéből.

- Fogadod-e továbbá - folytatá Don Quijote, - hogy ha e tusakodás, s a mint igaz ügyemtől előre várható vala, az én diadalommal végződő párbaj után még életben maradsz, elmégy Tobosoba, megjelenysz Dulcinea előtt, és fejedelmi palotáját térden csúsztatva háromszor megkerülvén bebocsátást kérsz hozzá, bevallod előtte bűnödöt és felajánlod magadat életre-halálra, hogy ám azt cselekedje véled a mit épen kedve tart.

- Fogadom - nyögé Sámson - s oh bár csak meg is tehetném, magam szeretném legjobban!

- Igéred-e végül - így fejezé be vallatását Don Quijote - hogy, ha Doña Dulcinea del Toboso szabadon bocsát, azonnal fel fogsz keresni engemet, kihez hős tetteim híre és nyoma elegendő

vezető gyanánt fog szolgálni, hogy eljőjj és híven elmondd mit végzett, minő büntetést szabott rád Dulcinea, s te mennyire feleltél meg kötelességednek?

- Igérem! - mondá a vallasott.

- Valamint még azt is hinned és vallanod kell - tevé hozzá Don Quijote - hogy ama lovag, a kit legyőztél, nem volt s nem is lehetett Don Quijote de la Mancha, hanem más valaki, a ki hozzá hasonlított; valamint én is hiszem és vallom, hogy te bármennyire hasonlíts is a tanuló Carrasco Sámsonhoz, nem az vagy, hanem más valaki a ki hozzá hasonlít s akit ellenségeim annak képében állítottak ide szemem elé, hogy lángharagomnak kitörését visszatartóztassam és fékezzem s fényes győzedelmem dicsőségét csak szelíden használjam.

- Mindent akképen vallok, hiszek és érzek a miképen nagyságod vallja, hiszi és érzi - viszonzá a csipertes lovag, - de most arra kérem, emeljenek föl, ha lehetséges, mert igazán úgy megütöttem magamat, hogy kékebb zöldebb lehetek az égboltozatánál.

Don Quijote és a maga fegyvernöke, Cecial Tamás emelték föl, mely utóbbiról Sancho le nem vette a szemét s utoljára is így szólott hozzá:

- Tomé, Tomé, ha most nem te volnál az, a ki vagy, diadalunk jogos zsákmánya gyanánt bizony elvinném tőled azt a maradék nyúlpástétomot meg a mit a kulacsban még benne hagyunk. De így nem bántlak, nem veszem el tőled, - eredj haza békén s hirdesd el a faluban, hogy Sancho Panza milyen nagylelkű fegyverhordozó.

Cecial Tamásnak annyira leesett az orra, hogy válaszolni se tudott komájának. Kedvök szegetten keltek utra legyőzött gazdjával s a mennyire csak a sérülés megengedé, sietve is, hogy mentől előbb falut érjenek, a hol a megsérült lovagra flastromot rakassanak s kificzamodott csontjait helyre igazítsák.

Mig azonban ők odaérnek, mi hamarjában elmondhatjuk, hogy a Tükrök lovagja csakugyan Carrasco Sámson volt, a ki a lelkész és a borbély tudtával azért ösztönzé egykor oly nagyon harmadik kirándulására is Don Quijotet, mert azon tervet koholta, hogy majd ő is felöltözik kóbor lovagnak, utána megy, párbajra hívja, legyőzi - a mit bizonyosan hitt - s akkor aztán azt tűzi ki diadala jogánál fogva, hogy Don Quijote menjen haza rögtön s egy álló esztendeig ki ne merjen mozdulni falujából, mely idő alatt talán majd csak észére lehet téríteni.

Fegyvernöke gyanánt csakugyan az igazi Cecial Tamást, Sancho komáját vitte magával a ki nem viselhetvén lebecsátott sisakot: azon esetre, ha Sancho Panzával találkozik, a felismeretés veszedelmének elkerülése végett egy nagy ál-orrot hordott zsebében, melyet akkor éjjel mindjárt fel is ragasztott s mely úgy eltorzítá ábrázatát.

A szerencse azonban nemcsak hogy nem kedvezett Carrasco Sámson tervének, sőt annyira ellenséges volt, hogy bizony élete forgott kockán. Ennek megmentése végett volt kénytelen a szegény Cecial Tamás is hirtelen lekapni és zsebredugni a nagy orrot, s megismertetni magát Sanchoval. De meg is fogadta ekkor, hogy sem fegyverhordozónak be nem áll többé, sem pedig a maga tisztességes orrán kívül semmi mást soha életében se kíván ezután viselni az ábrázatán.

X. FEJEZET.

Hogyan lett a Bús-képű lovag Oroszlán lovaggá.

Valamint minden diadala rendesen büszkébbé, elbizottabbá s a lovagosdiban még hóbortosabbá tette Don Quijotét, úgy a mostani párbaj után is különös nagy elégedettséggel folytatá útját, mert dicsősége érzetében csakugyan azt hitte, hogy ez idő szerint a kerek világnak ő a legderekabb kóbor lovagja. Már ezentúl akármi kalandba ereszkedjék is egy se lesz olyan a mit ne fogna jól és sükeresen végrehajtani. Föl se vette többé a búbájosságot és a varázslókat, hiszen ime most a megtestesült varázsláson győzelmeskedett, hihetőleg valami jóakaró búbájós segítségével, a ki az ellenségesnek ellene szegült A töméntelen sok botútás, a mit lovagsága folytán kapott, sem az a kőzapor, mely fogai felét kiütötte, mind ez eszébe se jutott többé, s azt mondá magában: ha szerit tudná ejteni, hogy Dulcineát feloldhatná valami uton módon a varázs alól, nem irigylené a legnagyobb szerencsét sem, melyben a mult századok akármelyik leghíresebb kóbor lovagja részesült vagy részesülhetett.

Még folytonosan ez a képzelődés foglalkoztatá, mikor Sancho egyszer így szóla hozzá:

- Nem csodálatra méltó-e, uram, hogy az én eszemben még most is az én CECIAL Tamás komám rettenetes és iszonytató orra jár minduntalan?

- S te csakugyan azt hiszed, Sancho - kérdé Don Quijote - hogy a Tükrök lovagja a tanuló Carrasco volt, fegyvernöke meg a te CECIAL komád?

- Magam se tudom mit feleljek - viszonzá Sancho - de annyi szent, hogy nagyobb hasonlatosságot az utósó porczikáig soha életemben se láttam mint e között, meg azon emberek között a kiket ábrázoltak.

- Beszéljünk okosan, Sancho - felelt Don Quijote. - Jer ide. Ugyan mi oknál fogva eshetett volna meg az, hogy a salamancai egyetem egyik fénycsillaga, a tanuló, Carrasco Sámson kóbor lovaggá öltözzék, védő és támadó fegyverekkel lássa el magát, hogy velem viadalra keljen? Avagy ellensége voltam én valaha? Szolgáltattam-e okot arra bármikor, hogy haragosom legyen? Vetélytársa vagyok-e én? avagy ő fegyverviselő férfiú-e, hogy talán irigyelje azt a dicsőséget, melyet én a fegyverhordás által kivívtam?

- De az a rettenetes nagy hasonlatosság, uram!

- Mind csak az engem üldöző roszakarató varázslók csalfasága és ármányossága - mondá Don Quijote a komoly meggyőződés hangján. - Azok előrelátták, hogy e párbajban én leszek a győztes, úgy intézték tehát a dolgot, hogy a legyőzött lovag öltse föl egyszerre az én kedves tanuló barátom képét, hogy iránta érzett barátságom vesse magát kardom éle és karom szigorúsága közé, s az mérsékelje szívem méltó haragját, s ekképen menthesse meg életét az, a ki csalfaság és ármány által az enyimtől akart megfosztani engemet. A minek bizonyosságára, magad tudod, Sancho, saját tapasztalatodból, mely nem fog hazugságban hagyni s ámitani, mily könnyű a varázslóknak az arcokat átváltoztatniok s a szépet rúttá, a rúttat széppé tenniök, hiszen alig egy-két napja tulajdon szemekkel láttad a páratlan Dulcineát, a maga főúri egész természetes valóságában, mig viszont én csak egy igen közönséges, tenyeres talpas, durva munkához szokott parasztleányt láttam. S ha már ez az átkozott varázsló elég vakmerő vala egy ily szörnyű átváltoztatást vinni véghez, nincs abban semmi különös, ha ugyanazt cselekedte Carrasco Sámson és a te komád képével, hogy kiragadja markomból a győzelem dicsőségét. Mindazáltal akármint legyen is, nekem megvan az a vigasztalásom, hogy utóvégre akármi alakot öltött legyen, mégis csak én diadalmaskodtam ellenségemen.

- Isten tudja mindennek igazságát - viszonzá Sancho, s mivel tudta, hogy Dulcinea átváltozása az ő csalfasága és ármánykodásának munkája: sehogy sem volt kibékülve az egész esemény-

nyel. Mert ha Carrascónál is csak olyan túlvilági varázslás játszott szerepet, a milyen Dulcineánál, akkor ugyan nagy bolondnak kell annak lennie, a ki elhigyje, hogy a szemmel láthatók és kézzel foghatók nem azok, a kik.

Most azonban nem mert gazdájával feleselni, nehogy olyan szót találjon kivakkantani, a mi által kisülne hazugsága.

Ez a beszélgetés folyt közöttük, midőn egy ember érte utól őket, a ki ugyancsak ezen az úton jött nyomukba egy igen szép almásszürke paripán. A lovasnak mind öltözete, mind arcza, mind nyájas köszöntése, melylyel a lassabban haladókat üdvözlé, mind arról tettek tanúságot, hogy előkelő állású s művelt lelkű ember lehet. Don Quijote az ilyenek társaságát mindig nagyon kedvelvén, most is nemcsak a legudvariasabban viszonzá köszöntését, hanem még így is szóla hozzá:

- Lovag úr, ha nagyságod egy úton megy velünk, s útja nem épen nagyon sietős, igen nagy hálára kötelezne, ha mihozzánk csatlakoznék.

Az útas megrántotta sebesen futó paripája kantárszárát s így felelt:

- Nagy szerencsémnek fogom tartani, ha nagyságod társaságát élvezhetem. Utam egyenesen erre vezet, nem is szerfölött sietős, a mennyiben látogatóból haza megyek, s így kész örömmel fogadom el a szíves meghívást, mely kétségkívül csak nekem lesz nyereség.

Don Quijote nem késett ez udvarias szavakat még udvariasabbakkal viszonzni, s egyszermind tetőtől talpig szemügyre venni a majdnem egészen zöld ruhába öltözött lovagot. Korára nézve ez mintegy 50 éves lehetett, haja ritka, orra hajlott s tekintete félig vidám, félig komoly, szóval mind öltözete, mind egész alakja arról tettek tanúságot, hogy nem közönséges ember. A mit viszont a Zöld lovag jegyzett meg Don Quijote felől, az volt, hogy ilyen fajta meg külsejű embert soha életében eddigelé még nem látott. Bámulta lova hosszúságát, a lovag magas termetét, arcza soványságát és sápadtságát, fegyverzetét, egész külsejét s magatartását, a mi olyan képet s alakot mutatott, a melyet ez országban már régtől fogva nem láttak.

Don Quijote igen jól látta, mily nagy figyelemmel nézi őt az idegen, s leolvasta meglepetéséről titkos ohajtását is, s a mily udvarias és szíves volt, hogy másoknak kívánságát teljesítse, s azoknak örömet szerezzen, most sem várta be amannak kérdését, hanem maga ment feléje s így szóla hozzá:

- Nem csodálom, hogy nagyságod annyira megbámulja azt a bennem látott alakot, mely annyira újszerű és oly eltérő a mindennap látható alakoktól. Nagyságod csodálkozása azonban rögtön alább fog hagyni, ha kimondom, a minthogy ki is mondom, hogy én azon lovagok közé tartozom, a kiktől azt szokták mondani, hogy kalandok után járnak. Szülőföldemről eltávoztam, vagyonomat elzalogosítám, kényelmemről lemondtam s a szerencse karjai közé vettem magamat, hogy ám vigyen a merre néki tetszik. Fel akartam támasztani halottaiból a már enyészetnek induló kóbor lovagrendet s immár jó ideje, hogy járom is a világot és sokat gyámolítottam, sokat fölsegítettem. S így jeles, számos és keresztyén hős tetteimért kiérdemeltem azt, hogy nevemet a hír máris felkapja hangzatos ajakára és ismertté tegye nagy messze földön. Szóval, hogy röviden egybefoglaljam, én Don Quijote de la Mancha vagyok, más néven a Búsképű lovag: s bárha igaz, hogy nem illik az embernek maga-magát dicsérni, nekem néha meg kell tennem, a mikor nincs körülöttem másvalaki a ki dicsérjen. Ekkép tehát nemes uraságod nem csodálkozhatik ezentúl oly szerfölött sem e lovon, sem e dárdán, sem e pajzson, sem e fegyvernökön, sem egész összes fegyverzetemen, sem arczom sárgaságán, sem neki vékonyodott soványságomon, ha már tudja ki vagyok én s minő tisztséget gyakorlok.

E szavak után Don Quijote elhallgatott. A zöld ruhás pedig, a mint feleletének késedelmezéséből nyilván kitűnt, maga sem volt tisztában magával mit válaszoljon; jó sok idő múlva azonban végtére így szólott:

- Meglepetéséből igen jól kitalálta szívelem ohajtását lovag úr; azonban csodálkozásomat még sem tudta eloszlatni, sőt ellenkezőleg még jobban fölgerjeszté, mert igazán nem tudom elképzelni, hogy a mai világban hogyan tarthassa valaki szükségesnek a kóbor lovagságot, s hogyan lehessen kedve kóbor lovagnak állani.

A zöld köpenyes e szavaira, kit Don Diegonak hívtak, Don Quijote a maga szokott áradozó modorában válaszolt, védve a lovagságot és lovagregényeket, a mit Sancho már annyiszor, de annyiszor hallott, hogy maga is majdnem könyv nélkül el tudta volna már mondani. Ez a beszélgetés tehát nem lévén ínyére, letért az útról, hogy egy kis tejet vagy más egyéb ilyest kérjen azoktól a pásztoroktól, a kik ott a közelben épen juhaikat fejték.

A két úr között tovább folyt a heves beszélgetés, midőn Don Quijote egyszer feltekintett s látta, hogy egy szekér jön velök szemközt mely teli van tűzdözve királyi lobogókkal. S mindig, valahányszor csak a kóbor lovagságot valaki megtámadta, ő azonnal rajta volt minden áron alkalmat keresni, hogy az ellenkező nézetűeket cselekedetek tanubizonysága által győzze meg a kóbor lovagság szükséges voltáról, úgy most is azonnal az villant agyán keresztül, hogy itt olyan kaland kínálkozik, mely a kóborság dicsőségét bizonyosan elé fogja mozdítani s iránta tiszteletet gerjeszteni még abban is, a ki - mint látszik - ellenszenvvel viseltetett ellene. Nagy fenszóval odakiáltott tehát Sanchohoz, jőjjön tüstént s hozza hamar a sisakját.

Neve hallatára Sancho mindjárt felfigyelt, de meglehetősen zavarba jött mikor azt hallotta, hogy olyan sürgetve siettetik visszatértét. Ugyanis igen kellemes dologgal volt elfoglalva; a mennyiben épen akkor elkészült friss túrót vett a pásztoroktól, kiknél ez is volt kapható. Hamarjában azt se tudta mit kezdjen a túróval, hová tegye, mibe vigye, már pedig ha egyszer kifizette az árát, bizony csak nem akarta ő ott hagyni hamarosan; abban állapodott meg tehát, hogy beleönti gazdája sisakjába. A sisak ugyan is szépen ott függött az ő nyerge kápájára akasztva, s belseje szinte maga kínálkozott arra, hogy a még egészen puha túrót beletegye. Meg is tette, s azzal nyomban oldalba ütvén két sarkával szamarát, sietve nyargalt gazdájához.

- Ide hamar! - szóla Don Quijote, ki sem mondva a sisak nevét, hanem úgy a mint volt egyenesen elkapva Sancho nyerge mellől - vagy én nem értek a kalandokhoz, vagy itt olyasmi van készülöben, a mi minden kételkedéssel szemben, örök dicsőséget szerezhethet a kóbor lovagságnak.

Sancho sejté mi van készülöben; de hiában! sem nem merte, sem nem lehetett már figyelmeztetni urát, hogy a sisakot úgy a mint van a világ minden kincseért se nyomja a fejébe, mert mindjárt szörnyű csunya dicsőséget lát az egész kóbor lovagság. Don Quijote hirtelen föltette a sisakot, s harczra készülve, jó erősen bele is nyomta fejébe, miáltal a túró úgy összenyomódott, hogy levét eresztett s a savó végig csorgott a hős manchai lovagnak, a kóbor lovagság tükrének és virágának képén, szemén, száján, bajuszán és szakállán.

Soha olyan meglepetést, mint Don Quijoteé e váratlan eseményre!

- Mit jelentsen ez Sancho? - kérdé látható megdöbbenéssel. - Majd úgy látszik, mintha a koponyám lágyúlna vagy agyvelőm kezdene olvadni, vagy tetőtől talpig csurom-viz lennék az izzadságtól. Meg lehet hogy izzadok, de bizonyára mondom, nem félelemben. Kétségtelen, hogy ez rettenetes kaland lesz, a mi rám várakozik. Adj valamit, a mivel megtörülközhessem, mert ez a tenger verejtek majd megvakít.

Sancho mélyen hallgatott s oda nyujtott neki valami kendőt, és áldá magában az istent, hogy gazdája nem jött a dolog igazi nyomára.

Don Quijote megtörülközött, aztán levette a sisakot, hogy lássa, mi hűtötte le úgy a fejét s megpillantva benne azt a fehér kását, orrához vitte s megszagolta.

- Dulcinea del Toboso, páratlan tökéletességű királyném üdvösségére mondom - kiáltá fel lángharaggal - te most-öntött túrót tettél a sisakomba, semmire való gazember, esztelen fegyverhordozó!

Mire Sancho a legnagyobb higgadtsággal és tettetett nyugalommal így felelt:

- Ha túró, úgy adja ide nagyságod, hadd eszem meg; de mégis... egye ám meg az ördög, a ki bele tette. Ugyan hogy lehettem volna én olyan vakmerő, hogy nagyságod sisakját így bemocskoljam? Ezt ugyan jól eltalálta nagyságod. Igaz hitemre mondom, señor, a mint isten tudnom adta, már bizonyos, hogy a boszorkányosok között nekem is meg vannak a magam ellenségei, a kik azért üldöznek, a miért hogy keze-lába vagyok nagyságodnak. Azok tették ebbe a sisakba ezt a rondaságot, hogy nagyságodat rám haragítsák, hogy aztán szokása szerint össze-vissza törje, zúzza minden bordámat. Most az egyszer azonban porúl jártak, mert tudom isten, van az én uramnak annyi esze, hogy meggondolja, hogy én nálam se tej, se más ilyes nincsen, de meg ha volna is, inkább a gyomromba raktam volna, mint a sisakomba.

- Az is meglehet - mondá Don Quijote.

Don Diegonak, a ki mindezt látta, hallotta, nem fogyott csudája kivált akkor, a mikor Don Quijote szemét, száját, arczát, sisakját megtörülvé, ezt meg-meg fejére tette, lábát keményen megveté kengyelében, kardját megtapintotta s aztán dárdáját marokra fogva így szóla:

- Most már jöjjön a minék jönni kell, én itt vagyok s kiállok bátran magának az ördögnek is!

E közben a fellobogózott különös kocsi oda érkezék hozzájuk. Valami roppant nagy zárt ketrecz volt rá téve, mely az egész kocsit elfoglalta. Ember pedig más sem jött velök, mint a kocsis öszvérháton s rajta kívül egy másik ember, a ki a kocsi elején ült.

Don Quijote útjukba állt s így szóla hozzájuk:

- Hová atyafiak? Micsoda kocsi ez, mit visznek rajta s milyen lobogók ezek?

Mire a kocsis ekképen válaszolt:

- A kocsi az enyim, rajta pedig két hatalmas oroszlánt viszünk ketreczben. Az orani helytartó küldi az udvarhoz ő felségének ajándékba; a lobogók urunk és királyunk lobogói, annak jeléül, hogy az övé, a mit viszünk.

- S nagyok ezek az oroszlánok? - kérdé Don Quijote.

- Olyan nagyok - vette át most a szót a kocsi elején ülő ember - hogy nagyobbakat sohasem hoztak Afrikából Spanyolországba. Én vagyok az etetőjük, s hoztam én már máskor is oroszlánt, de még ekkorát soha egy ízben sem. Épen egy pár, him és nő. A him itt van az első ketreczben, a nőtény pedig a hátulsóban; ma még nem ettek s éhesek is nagyon, mi végre kérem is nagyságodat, ne tartóztasson bennünket, mert sietnünk kell, hogy mentül előbb megetethessünk.

Mire Don Quijote ajkait mosolyra vonva így válaszolt:

- Oroszlán-kölykeket hozzám? Hozzám fia-oroszlánokat és e mostani órában? De, istenemre mondom, majd megmutatom azoknak az uraknak, a kik ide küldték, vagyok olyan ember, a ki nem ijed meg az oroszlánoktól! Szálljon le, jó ember, s minthogy kegyelmed az oroszlán etető, nyissa ki csak ezeket a ketreczeket, ereszsze ki e vad állatokat, hadd mutassam meg nekik e nyílt mezőn, ki az a Don Quijote de la Mancha, minden búbájos daczára és ellenére is, a kik ezen oroszlánokat ide küldték.

- Ahá! - mondá magában e szavakra a nemes úr - most üt ki a szög a zsákból, hogy a mi lovagunk milyen legény! A túró csakugyan fellágyította koponyáját és elhigitotta agyvelejét.

E közben Sancho is oda lépett Don Diegohoz és így rimázkodék:

- Uram, az isten szent szerelmére kérem, akadályoztassa meg nagyságod valami módon, hogy gazdám bele ne kössön az oroszlánokba, mert ha beléjök köt, itt szagatnak bennünket darabokká, a hányan csak vagyunk.

- De hát oly bolond a kegyelmed gazdája - viszonzá a nemes - hogy csakugyan attól lehet tartani, hogy beléjök köt az ilyen vad állatokba?

- Nem bolond az uram, - felelé Sancho - hanem vakmerő.

- Majd teszek én róla, hogy ne legyen az - mondá a nemes - s ezzel odalépvén Don Quijote-hoz, ki az etetőt egyre sürgeté, hogy a ketreczajtót kinyissa, így szóla hozzá:

- Lovag úr, a kóbor lovagoknak csak olyan kalandokba kell bocsátkozniok, a melyek felől remélhetik, hogy jó véget érnek, nem pedig olyanokba, a melyekről előre láthatják, hogy rajta vesztenek. Mert az olyan bátorságban, mely a vakmerőség határán is túl megy, több a bolondság mint a hősiség. Ezek az oroszlánok egyáltalában nem nagyságod ellen jönnek; eszök ágában sincs! Ajándékba küldték a királynak, s kár lenne útjokat állani s feltartóztatni.

- Ilyen dologba ne avatkozzék az, ki a kóbor lovagság szükséges voltát tagadja - viszonzá Don Quijote meglehetősen ingerülten. - Ez az én dolgom, s én tudom, hogy ezek a tisztelt oroszlánok én ellenem jönnek-e vagy se?

S azzal megint az oroszlánétetőhez fordúlva, így szóla:

- Lelkemre mondom, silány ficzkója, kinyisd nekem tüstént azokat a ketreczeket, máskülönbén a kocsihoz szögelek ezzel a dárdával.

A kocsis látva, hogy ennek a fegyveres kísértetnek ugyan hiába beszélnek, így szóla hozzá:

- Kegyelmes uram, csak azt engedje meg, hadd fogom ki öszvéreimet s hadd meneküljek velök, míg az oroszlánokat ki nem eresztik, mert ha ezek odalesznek, ki nem heverem holtom napjáig sem, mert se égen, se padláson nincs egyebem ennél a kocsinál meg öszvéreimnél.

- Oh kicsinyhitű! - viszonzá Don Quijote - szállj le tehát és fogj ki s tégy kedved szerint, bárha tudom, hamar belátod, hogy hijába való munkát cselekedtél s ez az aggodalmad merőben felesleges volt.

A kocsis földre ugrott, s a mint tudott oly sebesen látott a kifogáshoz, míg az oroszlánétető nagy fenszóval ezt mondá:

- Tanú gyanánt hívok fel minden embert valaki csak itt van, hogy akaratom ellen s kényszerűségből nyítom ki a ketreczeket s eresztem ki az oroszlánokat, s hogy szemébe mondom ennek az urnak, hogy azon kárért és veszedelemért, a mit ezek a vadállatok okozni fognak, ő a felelős s neki kell megtérítenie mindent, még az én béremet és jussomat is. Az urak meg előbb semmint ajtót nyitok, meneküljenek mind, a hová tudnak, mert a mi engem illet, én nem félek, hogy az oroszlánok bántsanak.

A nemes úr még egyszer megkérte, ne tegyen ilyen bolondot, mert valóságos istenkisértés ily esztelenséget elkövetni. Mire Don Quijote azzal válaszolt: tudja ő, hogy mit cselekszik. A nemes azt felelte, vigyázzon, ő azt hiszi, csalatkozik.

- Már most, uram, - szakasztá félbe Don Quijote a beszélgetést - ha nem akar nézője lenni annak, a mi nagyságod véleménye szerint szomorújáték lesz, akkor kapja sarkantyuba a lovát és meneküljön. - Minek hallatára Sancho könnyes szemekkel kért, könyörgött, hagyjon fel

szándékával, mert hiszen ahhoz képest, a mi itt készül, a szélmalomharcz, a szörnyü kótisok, egy szóval életének minden aja-baja mind csupa merő lakodalom.

- Uram, kedves uram - rimánkodék Sancho - itt nincs ám semmi boszorkányság vagy ilyesféle, hanem van akkora igazi oroszlán, hogy a mint én a ketrecz hasadékán keresztül csak a körmit megláttam, mindjárt azt kellett gondolnom, hogy a melyik oroszlánnak ekkora a körme, az maga nagyobb lehet egy hegynél.

- Legalább félelmed - viszonzá Don Quijote - látja, tudom, akkorának mint a félvilág. Eredj Sancho, hagyj magamra, s ha itt halok meg, tudod már, mibe egyeztünk egykoron. Dulcineaához elmégy... De nem mondok többet.

Most már bizonyos volt, hogy nem akar felhagyni esztelen szándékával.

A zöld ruhás lovag kész lett volna erővel is ellenállani, azonban belátta, hogy fegyvereik nem egyenlők s nem tartotta észszerűnek, bolond emberbe belekötni, már pedig Don Quijotét most egészen annak ismerte. A lovag nem hagyott alább az oroszlán-etetőhez intézett sürgetéseivel s fenyegetőzéseivel, minek aztán az lett a következménye, hogy a nemes úr sarkantyúba kapta a paripáját, Sancho meg a szamarát, valamint a kocsis öszvéreit, s eszköz veszetten futtatni kezdenek, mindnyájoknak az lévén legfőbb törekvésök, hogy a kocsitól mentül tovább juthassanak, mire az oroszlánok a ketreczből kiszabadúlnak.

Sancho már előre megsiratta gazdája halálát, mert egészen bizonyosnak hitte, hogy ez alkalommal ott vesz az oroszlánok körmei között; átkozta a sorsot és jajt kiáltott még arra az órára is, mikor arra tökélte el magát, hogy megint szolgálatba lépjen. Azonban minden sírása, jajgatása se gátolták, hogy a szamarat mindegyre ne sarkalja, hogy mind messzebb meg messzebb legyen a kocsitól.

A mint az oroszlán-etető látta, hogy a menekvők már jó távol estek, újra kérte, könyörgött Don Quijoténak s még egyszer elmondta a már elmondottakat, a lovag azonban csak annyit felelt, hogy ezt már hallotta, s ne fárassza magát több kéréssel, könyörgéssel, a mi úgy sem használ semmit, hanem inkább siessen.

Az alatt, míg az oroszlán-etető az első ketreczajtó nyitásához látott, Don Quijote arról gondolkozott, hogyan lesz jobb a viadalt küzdeni, gyalog-e vagy lóháton? Végre arra határozta el magát, hogy gyalog küzd meg, mert attól tartott, hogy az oroszlánok megpillantása Rocinante elrémítené. Ennek következtében a földre pattant, dárdáját félre lökte, pajzsát karjára füzte, kardját kirántotta s kimért léptekkel, bámulatra méltó hidegvérűséggel s bátor szívvel oda ment a kocsi elé, magát lelke mélyéből isten és Dulcinea kegyeibe ajánlva.

Mikor az oroszlán-etető látta, hogy Don Quijote már ott áll egészen csatára készen, s neki a hím-oroszlánt ki kell eresztenie, ha csak a megsértett és vakmerő lovag haragját magára vonni nem akarja: csinján kinyitotta azon ketrecz ajtaját, melyen belül - a mint már említettük - a hím-oroszlán volt, a mely csakugyan rendkívül nagynak s borzasztó és ijedelem gerjesztő tekintetűnek látszék. A legelső is, a mit tett, az vala, hogy megfordult a ketreczben, a melybe vetették, körmeit kimeresztette s egész hosszában kinyújtózék, aztán száját feltátotta, roppant nagyot ásított, s majdnem két arasznyi nyelvét kiöltötte, megnyalta vele szemét s megmosta arcát. Mikor ez megtörtént, fejét kinyújtotta a ketreczből, jobbra balra széttekintett, szikraképen égő két szemével s olyan tekintettel, oly fenyegető mozdulattal, hogy magát a megtesült vakmerőséget is el tudta volna rémíteni. Egyedül az egy Don Quijote kísérete szakadatlan figyelemmel s alig várta, mikor ugrik le már a kocsiról, mikor kaparíthatja kezei közé, hogy aztán darabokra szabdálja.

Páratlan hóbortossága egész eddig a szélsőségig ment; a nagylelkü oroszlán azonban sokkal illedelmesebb lévén mintsem merész, s mitse törődve azzal a sovány, csupa csontja-bőre

lovaggal, szépen megfordult, s farka táját tartva neki Don Quijoténak, nagy csendesen és nyugodtan újra lefeküdt a ketreczbe. Don Quijote ennek láttára azt parancsolta a felvigyázónak, csapkodjon rá az oroszlánra s kényszerítse így a kiugrásra.

- De már azt nem teszem - viszonzá a felvigyázó - mert ha én izgatom, legelőszőr is engemet szaggat szélylyel. Nagyságod nagyon beérheti azzal, a mi történt, mert ennél többet a legnagyobb bátorságtól sem lehet követelni; nem jó lenne még egyszer szerencsét próbálni. Az oroszlán előtt nyitva az ajtó, szabadságában áll kिरontani vagy benn maradni, minthogy pedig mindeddig ki nem rontott, nem is fogna kिरontani egész nap se. Nagyságod szívének hősiségéről senkinek sem lehet többé semmi kétsége. Semmiféle bajnok küzdő sem lehet egyébre kötelezve, legalább a mint én tudom, mint arra, hogy ellenfelét kihívja s aztán a nyílt mezőn bevárja; ha ez az ellenség nem jelen meg, őt bélyegzi a gyalázat, míg a reá várakozó a győzelemnek koronáját nyeri.

- Az igaz - viszonzá Don Quijote - zárd be hát az ajtót, barátom, s szolgáltass ki számomra egy bizonyítványt oly formában, a mi tőled a legjobban telik, mely mindazt elmondja, a mit itt láttál: tudniillik, hogy ajtót nyitottál az oroszlánnak, én vártam rá, ő még sem jött, hanem visszafeküdt. Egyébre nincs szükségem, s ezzel pusztúljon a varázslat, isten segítse az észet és az erényt, és az igaz lovagságot. Zárd be, a mint mondtam, az ajtót, míg én meg jelt adok a megfutottaknak és távollevőknek, hogy térjenek vissza és a te szavaidból értesüljenek az egész eseményről.

Az oroszlán-etető úgy is tett, Don Quijote pedig rá kötvén dárdája hegyére azt a kendőt, a melybe belétörülködött, mikor a savózápor szemín-száján végig csurgott, utánok kiáltozott a többieknek, a kik még egyre szaladtak s majd minden lépésnél vissza-vissza néztek, mind egy rakáson s élőkön a nemes ember. Azonban alighogy Sancho észrevette a fehér kendő lobogtatásával adott jelt, felkiálta:

- Akármi legyenek, ha uram meg nem győzte a vérengző vadállatokat, mert ime utánunk kiált.

Erre mindnyájan megállottak s látták, hogy a ki jelt ad, az csakugyan maga Don Quijote, s így valami kevéssé neki bátorodva lassanként közeledni kezdének, míg végre tisztán kivehették Don Quijote hívogató kiáltozását. Végre csakugyan oda bátorkodtak a kocsihoz, s mikor ide érkeztek, Don Quijote így szólítja meg a fuvarost:

- Fogja be újra az öszvéreit, atyámfia, s aztán menjenek tovább isten hírével. Te meg, Sancho, adj nekik fejenként két aranyat, az legyen a kárpótlás, a miért miattam késtek.

- Adok én szíves-örömet - viszonzá Sancho - de hát az oroszlánokból mi lett? Végök van-e, vagy élnek?

Ekkor a felvigyázó körülményesen elbeszélte szakadazottan az egész nagy viaskodás lefolyását s kidícsérte, a mennyire csak isten tudnia adta Don Quijote bátorságát, a kinek pusztá tekintetétől az oroszlán úgy megfélemlert, hogy se nem mert, se nem akart a ketreczből kijönni, bárha a ketreczajtó ugyancsak sokáig nyitva volt; s hogy ő azt mondta a lovagnak, valóságos istenkísértés lenne, ha az oroszlánt felbőszítenék s erőszakosan kergetnék ki, a mint a lovag váltig akarta is, mig utóbb aztán sokára és nagynehezen mégis csak beleegyezett, hogy ő az ajtót bezárja.

- Nos, Sancho, mit mondasz ehhez? - kérdé Don Quijote - kifog-e hát a varázslat az igazi bátorságon? A varázslók megfoszthatnak a szerencsétől, de karom erejétől s rendíthetlenségemtől sohasem!

Sancho az aranyokat oda adta, a fuvaros befogott, az oroszlán-etető kezét csókolt Don Quijoténak kegyes jóságáért s megígérte, hogy ezt a bátor cselekedetet mindjárt elmondja magának a királynak, mihelyt az udvarhoz érkezik.

- S ha netalán ő felsége kérdezni találná, ki tette, azt mondja neki atyámfia: az O r o s z l á n - l o v a g, mert azt akarom, hogy mától fogva ezen névvé cseréljék, változtassák, fordítsák és alakítsák át eddig használt Búsképű lovag elnevezésemet. A régi kóbor lovagok példáját követem ezzel is, a kik szintén megváltoztatták nevüket, a mikor kedvök tartotta vagy jónak látták.

A kocsi aztán tovább ment a maga útján, Don Quijote, mostantól kezdve tehát az Oroszlánlovag, Sancho és a zöldruhás is a magokén. Don Diego oly szíves volt, hogy éjjeli szállásra útitársait meg is hívta vendégszerető házához, mely meghívást azok a legnagyobb örömmel és köszönettel fogadván el, néhány órai utazás után kényelmes urilak barátságos körében pihenték ki e nevezetes nap fáradsalmait.

XI. FEJEZET.

A Montesinos barlangjában.

Don Diego házában értesült Don Quijote arról, hogy a nagyhírű Montesinos barlangja épen útjába fog esni, s nincs is valami nagyon távol azon helytől, a hol most tanyájukat felütötték.

- Ama bűvös barlang! - kiálta fel Don Quijote elragadtatással - melyhez annyi, de annyi nevezetes esemény fűződik! Ama bűvös barlang, hol a valóságon alapuló mondák állítása szerint az elbűvöltek és elvarázsoltak közül oly számosan tanyáznak?! Oda lemegyek, oda le kell mennem, én tudom, hogy miért!

A Sancho által elbűvölt Dulcineára gondolt. Hátha ott megtudhatna valamit a felől, hogyan lehetne Dulcineát a varázs alól feloldani.

Mihelyt Don Diego hallotta, mily szilárdul el van határozva, hogy a barlangot megnézzé, azonnal feleslegesnek tartotta volna e semmi sükerre nem vezethető fáradságról lebeszélni akarni a lovagot, a vendégszerető háziúrnak mindjárt az oroszlánokkal küzdött kaland, vagy is jobban mondva, Don Quijote ott tanusított makacssága jutott eszébe, s szinte bizonyosnak tartá, hogy ha akkor nem lehetett lebeszélni oly nagy veszedelemmel szemben, most bizonyára még kevésbé. Nem is vette tehát magának a fáradságot, sőt ellenkezőleg, egy unokaöcscsét kérte föl, hogy az vezesse a lovagot kívánsága helyére.

Megköszönvén tehát a Don Diego házában talált szíves fogadtatást és vendégszeretetet, nem sokára utra keltek az unokaöcs társaságában s barátságos beszélgetés közben folytatták utjokat, melyen estére kelve egy kicsiny falucskáig jutottak, a hol éjjelre meg is háltak. Itt a vezető azt mondá Don Quijoténak, hogy a Montesinos barlang már csak két mértföldnyire van, ha azonban csakugyan határozott szándéka bele menni, akkor múlhatlanul szükség kötelet venniök, a mit a lovag majd derekára köt s azon bocsátkozik alá a mélységbe.

Don Quijote azt felelte, hogy ha magába a pokol fenekébe kellene is leszállania, oda is lemenne, a miért is vettek valami száz öl hosszú kötelet, s másnap délután mintegy két óra tájban értek a barlanghoz, melynek szája téres-tágas ugyan, de annyira be van növe túskebokrokkal, vadfügével, tele szederindával s bozótokkal hogy az elborító sűrűség egészen elrejti szem elől.

A mikor ráakadtak, mind a vezető, mind Sancho Panza, valamint Don Quijote is leszállottak s a lovagot rögtön nagy keményen rákötötték a kötélre, s a mig a hurkolás és a csomózás folyt, Sancho így szólott gazdájához:

- Gondolja meg nagyságos uram mit cselekszik: minek temetteti el magát elevenen s minek száll le a mélységbe, mint valami üvegpalczk, a mit behüteni a kútba leeresztenek? Igen bizony; hiszen nagyságodnak senki se parancsolja, semmi se követeli, hogy ebben a barlangban motozzon, a mely gonoszabb lehet akármi farkasveremnél.

- Kötözz és hallgass - viszonzá Don Quijote - az a feladat, mely itt megoldandó, az én számomra van rendelve Sancho barátom.

Majd a vezető szólalt meg:

- Nagyon kérem nagyságodat, señor Don Quijote, jól kinyissa mind a két szemét s láttatlan ne hagyjon odalent semmit, mert ilyen vakmerőségre ritka ember vállalkozik; a ki tehát lemegy, az nézzen jól körül, hogy tudósítást nyújthasson egyebeknek is.

- Olyan kézben van a dob, a ki jól tudja ütni - jegyzé meg Sancho Panza.

E szavak után, s mikor a kötözést elvégezték, (a mi nem a pánczél, hanem a zubbony fölé alkalmaztatott) Don Quijote így szóla:

- Gondatlanul jártunk el, hogy el nem láttuk magunkat valami kis csengetyűvel, a mit ugyan csak a kötélre kellett volna ide mellém illeszteni, hogy annak hangja jelentette volna, hogy még mindig lejjebb megyek és élek. Minthogy azonban ez most már lehetetlen, Isten vezető kezére bízom magamat.

S azzal térdre borúlt s halk hangon imádkozott, kérve az istent, hogy segítse meg s adjon jó kimenetelt ezen veszedelmesnek látszó új kalandnak; majd fenhangon tüstént így szólott:

- Oh minden tettem-vettem asszonya, ragyogó és páratlan Dulcinea del Toboso! Ha lehetséges, hogy az ajkak gyenge hangja egészen hozzád hasson: hallatlan szépségedre kérlek, hallgass meg! Ne vond, ne tagadd meg tőlem gyámolításodat és segedelmedet, a mikre most oly nagy a szükségem. Rohanni, sülyedni, alámerülni készülök az előttem lévő mélységbe, s egyedül azért, hogy mind a világ tudja, hogy ha a te kegyelmed vélem van, nincs az a lehetetlenség, a mit én meg ne kísértsek s le ne győzzek.

S e szavak után a barlang-nyílás széléhez ment, látta, hogy nemcsak leereszkedni nem, de még bejutni sem lehet, ha csak kardja erejével utat nem nyit magának: fegyvert rántott tehát, s vágta-kaszabolta a barlang szája előtti bokrokat, a mely zajra-zörrenésre roppant hollók s kányák egész serege rebbent föl, s oly sűrű tömegben s akkora sebességgel, hogy Don Quijotét hanyatt lökték a földre, úgy hogy ha ő olyan babonás lett volna, mint a mily igaz katolikus keresztyén, roszt jelnek tartja ezt s ilyen veszedelmes helyre semmi szín alatt be nem zárkozik. Ő azonban végre fölemelkedett s látva, hogy immár se holló se más éji madár, mint például denevérek, a mik szintén voltak a hollók csoportjában, többé nem tolnak kifelé: a mint a vezető és Sancho a kötelet eresztették, alább meg alább merült a rémítő barlang öblébe.

Mikor sülyedni kezdett, Sancho áldást mondott rá s vetett utána ezer meg ezer keresztet s így szóla:

- Isten vezéreljen, s vele együtt a franciaországi szent szikla és a gaetai háromság, oh virága, szíve és habja te a kóbor lovagságnak! Lemerülsz tehát, világ hőse, aczélszívü, érczkarú! Isten vezéreljen még egyszer is, s hozzon újra vissza ép kéz-láb, minden megsérülés nélkül a napvilágra, melyet elhagytál azon sötétségért, a mit most felkeressz.

Körülbelől ugyanilyen szavakban és kifejezésekben áradozott Don Diego unokaöccse is.

Don Quijote pedig sülyedt, sülyedt mindegyre, s mindegyre fölkiáltozott, ereszsék a kötelet, csak ereszsék tovább; ők pedig eresztették nagy lassan, csendesén. S mire aztán a barlang tölcséréből fölhangzó kiáltozás végre teljesen megszűnt, már akkor a száz ölnyi kötél is

elfogyott egészen. Most azt gondolták, ha már úgy se ereszhetnek több kötelet, jobb lesz, ha Don Quijotet megint felhúzzák. Mindazáltal valami fél óráig még is csak vártak; az idő elmúltával azonban elkezdtek a kötelet fölhúzni, de az oly könnyen ment, mintha semmi teher se volna már az alsó végén. Ebből világosan azt lehetett következtetni, hogy Don Quijote lemaradt róla, a mely gondolat Sanchot keserves sirásra fakasztotta, s hogy az ellenkezőről győződhessek meg, eszeveszett gyorsasággal kezdte a kötelet felmotólalni. Azonban mikor nyolczvan ölnél valamivel többet kihúztak már: akkor kezdék érezni, hogy nehezedik, a minek rendkívül megörültek. Végre mintegy tiz ölnyre világosan ki tudták venni Don Quijote alakját, a kire Sancho mindjárt rá is kiáltott:

- Isten hozta szerencsésen, nagyságos jó uram, csakhogy megint itt van, mert már igazán azt hittük, hogy ott fogták vesztire.

Don Quijote azonban egyetlen szóval sem válaszolt. Mikor egészen kihúzták, akkor látták, hogy szeme le van záródva, mintha aludnék. Lefektették a földre, a kötelet eloldották, de ő csak nem ébredt föl még erre sem. Erre aztán elkezdtek irgetni-forgatni, rázták, keltették s végre nagysokára magához tért, nyujtózott egy nagyot mintha valami nehéz, mély álomból ébredne s csodálkozva körül nézett.

- Isten bocsássa meg barátaim - mondá azután - hogy kiragadtatok abból a gyönyörű, kedves életből s látományból, a melynél szebbet ember nem töltött s nem élvezett még sohasem. Valóban még csak most látom be igazán, hogy e világ minden boldogsága csak elmúlandó árny és álom, s úgy hervad el, mint a mező virága. Oh te boldogtalan Montesinos! Oh szerencsétlen Belerma! Oh siránkozó Guadiana, és ti Ruidera boldogtalan leányai, kik annyit, de annyit sírtatok!

Sancho és az unokaöcs a legnagyobb figyelemmel hallgaták Don Quijote e szavait, melyeket úgy ejtett ki, mintha végtelen fájdalommal szakasztaná föl kebléből. Kérve kérték, magyarázza meg szavai értelmét s mondja el nekik, mit látott odalenn ama pokolban.

- Ti pokolnak mondjátok? - kérdé Don Quijote - Oh ne mondjátok annak! Nem arra méltó az, a mint majd rögtön meglátjátok.

Kérte őket, adjanak neki valamit enni, mert nagyon éhes. A vezető pokróczát tehát a zöld füre terítették, előszedtek mindent, a mit Don Diego házának szivességéből dúsan megtömött tarisznyájok adhatott s barátságos egyetértéssel mind a hárman odatelepedve, az uzsonnát és vacsorát egy füst alatt költötték el.

A mint a falatozásnak vége volt, Don Quijote de la Mancha így szóla:

- Egyitek se moccanjon, fiaim, de hallgassatok mindnyájan feszült figyelemmel:

XII. FEJEZET.

Don Quijote nagyszerű látományai a Montesinos barlangjában.

Délutáni négy óra lehetett, midőn a fellegek mögé rejtőzött nap, meggyérített fényével és sugarainak mérséklésével alkalmat nyujtott Don Quijoténak, hogy minden forróság és egyéb kellemetlenség okozta akadály nélkül mondhassa el rendkívül figyelmes két hallgatójának, mi mindent nem látott a Montesinos barlangjában. Kezdé pedig ekképen:

- Körülbelől mintegy tiz-tizennégy ölnyre e börtön mélyiben jobb kéz felől egy üreg mélyed, mely van akkora, hogy egy nagy kocsi elférne benne öszvérestül. Némi csekély világosságot

holmi távol hasadékoktól s repedésektől kap, melyek nyílása a föld felszíne felé van. Ezt az üreget, ezt a mélyedést akkor pillantottam meg, a mikor már-már boszantott és bántott, hogy kötélre akasztva s a levegőben függve, mind mélyebben és mélyebben megyek alá e sötét tájakra, a nélkül hogy határozottan tudnám, utam hová és merre viszen. Elhatároztam tehát magamban, hogy bemegyek e mélyedésbe s kissé megpihenek. Felkiáltottam hozzátok, ne ereszszétek tovább a kötelet a mig nem mondom; ti azonban hihetőleg nem hallottátok. Fogtam tehát a kötelet a mit ti mindegyre alább bocsátottatok s kerek tekeréscsésé össze-csavargattam s azután gondolatokba mélyedve ráültem s azt hánytam vettem eszemben, hogyan ejtsem szerit, hogy - ha most már senki nem fog is, - a mélységbe alábocsátkozzam. A mig e gondolatokkal tépelődtem, egyszerre s egészen váratlanul mély álom lepett meg, azonban csakhamar, midőn meg se gondoltam volna, sőt most se tudom hogy s hogy nem: föl-ébredtem s ott voltam egy olyan gyönyörű rétség kellős közepén, a melynél szebbet a természet nem alkothat s a legragyogóbb emberi képzelem gondolatban sem teremthet. Dörzsöltem, törülgettem a szememet, de láttam, hogy nem alszom, hanem valósággal ébren vagyok. Mind a mellett megtapogottam fejemet, mellemet hogy csakugyan én vagyok-e az ott, vagy valami üres káprázat, a mi hozzám hasonlít. Azonban a tapintás, az érzés, a magammal folytatott összefüggő beszélgetés mind arról győztek meg, hogy akkor is az voltam, a ki most vagyok.

Egyszerre gyönyörű királyi palota tűnt szemembe, melynek falai mintha tiszta, átlátszó kristályból volnának építve. Most egy nagy kapu szárnyai nyíltak ketté s egy tisztas aggot láttam elé lépni, a ki egyenesen felém tartott. Violaszín hosszú felöltő borítá, mely egész a földig ért; vállára s mellére zöld atlasz gallér simúlt, fején milánói fekete főveget viselt, hófehér hosszú szakállá pedig egész övig ért. Fegyver nem volt nála semminemű, hanem kezeiben igen is olvasó, melynek szemei diónagyságúak valának, a hiszekegyek pedig akkorák, mint valami közepszerű strucztojás. Magatartása, járása, méltóságteljes s mégis oly szelíd arckifejezése, egyenként úgy mint összevéve, a legnagyobb mértékben megleptek s bámulatra keltettek.

Odalépett hozzám s legelőször is megölelt szorosán, azután így szólott:

- Régóta várunk már reád, oh bajnok Don Quijote de la Mancha, régóta kívántunk már látni mindnyájan, kik e magányba ide vagyunk bővölve, hogy te adj hírt a világnak a felől, mit rejt s mit foglal magában ez a mély barlang, a melybe léptél s melyet Montesinos barlangjának mondanak; s mi olyan hőstett vala, melynek megkísérlését egyes-egyedül a te győzhetetlen szíved s rendületlen bátorságod számára tartogatták. Jer velem, dicső bajnok, hadd mutogassam meg mindazon csodákat, a melyeket az átlátszó palota magában foglal, a melynek én vagyok parancsnoka s örökös őre, mert én magam vagyok ama régi lovag, ama bizonyos Montesinos, a kiről a barlangot nevezik.

Alig mondá ki előttem, hogy ő ama Montesinos, azonnal azt a kérdést intéztem hozzá, igaz-e a mit felőle odafen a világban beszélnek, hogy nagy barátjának Durandartenak szívét egy kis töröcskével kivágta keble kellős közepéből s oda vitte jegyesének, Belerma kisasszonynak, a mint a lovag halála órájában kívánta. Azt felelte, hogy ez tökéletesen igaz, annak az egynek kivételével, a mit a törőről mondanak, mert az nem tör volt s nem is kicsiny, hanem egy hosszú gyilok s hegyesebb akármilyen árnál.

- Akkor hát bizonyosan a sevillai Ramon de Hocestől, a híres fegyverkovácsból való gyilok lehetett - szóla közbe Sancho.

- Azt nem tudom - folytatá Don Quijote - azonban alig hiszem, hogy ez készítette volna, mert hiszen Ramon de Hoces csak a minapában élt, míg a roncesvallesi ütközetnek, a hol ez a szerencsétlenség történt, immár sok száz esztendeje, s ezen elbűvöltek azóta vannak itt a barlangban. Egyébiránt ki készítette azt a hegyes gyilkot s ki nem, az egészen mellékes s a történet valóságán és egybefüggésén semmit sem változtat.

- Tökéletes igaz, - jegyzé meg a vezető - kérem, señor Don Quijote, folytassa csak tovább, mert nem mondhatom ki eléggé, elbeszélése mennyire érdekel.

- Magam is örömmel folytatom - viszonzá Don Quijote - s így tehát el kell mondanom, hogy a tiszteletre méltó Montesinos bevezetett a kristálypalotába, a hol egy alacsony s rendkívül hűvös teremben, a mely egészen alabástromból van, egy igen művészileg faragott márványkoporsó állt, melyben egy egész hosszában kinyújtózott lovagot láttam feküdni, a ki azonban nem volt sem érczből, sem márványból vagy jáspisból faragva, mint az más koporsókon szokás, hanem valóságos csontból és húsból. Jobb kezét, a mely igen izmosnak, erősnek látszék, ott tartá szíve oldalára fektetve, s még mielőtt akármit is kérdezni tudtam volna, Montesinos meglegyenesedtem látva, a sírban fekvőre irányzott tekintettel így szóla:

- Ez az én Durandarte barátom, a korabéli kóborlovagság valóságos tükre és virága. Őt, valamint engem is s velünk együtt sok másokat a francia varázsló, Merlin tart itt lebűvölve, kiről azt mondják, hogy az ördög fia volt; én azonban azt hiszem, nem volt ő az ördögnek fia, hanem - a mint mondják - egyben-másban, túltett ő még magán az ördögön is. Senkise tudja azt, hogy s mikép varázsolt el bennünket, de majd kiderül az is annak idejében, a mely idő már nincs is nagyon messze a mint képzelem. A mi fölött nem tudok eléggé csodálkozni, az, hogy bárha úgy tudom, mint hogy most nappal van, hogy Durandarte az én karjaim közt lehelte ki életét, s hogy halála után rögtön én magam vettem ki a szívet tulajdon két kezemmel, s igazán mondom, többet nyomhatott két fontnál, mint a természettudósok is azt tartják, hogy annak nagyobb a bátorsága, kinek a szíve is nagyobb mint a kié kicsiny; mint-hogy ez így van s ez a lovag csakugyan régesrég meghalálozott: hogyan lehetséges tehát, hogy néha-néha még most is úgy felnyög és felsóhajt mintha még élne.

Alighogy ezt kimondotta, a szájalomra méltó Durandarte nagy fenszóval elkiáltá magát:

Oh hű rokon, Montesinos,
Arra kérlek utoljára,
Hogyha éltem már bevégzém
S lelkem a testből kivállá:
Vágd ki szívem e kebelből
Egy gyilok vagy tör vasával
S vidd el aztán s adjad által
Jegyesemnek Belermának.

Minek hallatára a tisztos Montesinos térdre roskadt a szenvedő lovag mellett s könnyes szemekkel így szóla hozzá:

- Igen, señor Durandarte, kedves, drága unokaöcsém, híven megcselekedtem, a mit veszedelmünk ama szerencsétlen napján parancsoltál. Kivettem szívedet, olyan jól a mint csak tudtam, s nem hagytam belőle kebledben csak egy porcikát se; megtörölgettem egy finom csipke kendővel s rohantam vele ló halálában Franciaországba, minekutána téged eltettelek előbb a földbe, annyi keserves könnyhullatás között, a mennyi arra is elég volt, hogy kezemet is tisztára mossam piros véredtől. S nagyobb igazság okáért még azt is elmondom, lelkem édes öcsém, hogy a legelső faluban, a mit Roncesvallesből távoztam után értem, szívedet jócskán besóztam, hogy meg ne romoljon, s ha már egészen friss nem lehet is, legalább száraz legyen, mire señora Belerma színe elé érkezünk, a kit veled, velem s fegyvernököddel Guadianával, valamint Ruidera asszonysággal és hét leányával, nemkülönben két unokahugával, ugy szintén sok ismerősöddel s barátoddal együtt a bölcs Merlin itt tart lebűvölve régóta. Ötszáz esztendejénél is több, hogy immár itt vagyunk, de azért még senki sem halt meg közülünk, csak Ruidera asszonyság leányai és unokái hiányzanak, a kik iránt szakadatlan sirásukért Merlinnek bizonyára szájalomra kellett gerjednie, s megannyi tóvá változtatta őket, miket az élők földén még ma is, kiváltképen pedig la Mancha tartományában a Ruidera tavainak

neveznek; a hét leány Spanyolország hét királyáé, a két unokatestvér pedig azon szent lovagrendé, a mely szent Jánostól vette nevezetét. Guadianát, fegyverhordódat, a ki szintén siratta szerencsétlenségét, hasonlóképen folyóvá változtatták, mely az ő maga nevét viseli, s mikor ez a földnek fölszínére jutott s meglátta a másik ég napját, annyira szívére vette, hogy tőled távoznia kellett, hogy újra alámerült a föld mélyébe; minthogy azonban lehetetlen, hogy természetes folyásának ne engedelmeskedjék, helylyel-közzel újra elélep a föld alól, s ott folytatja futását, hol a nap és az emberek láthatják. Vizökkel a már említett Ruidera tavak is szolgálnak neki, és ezekkel, valamint a beléje ömlő más egyebekkel, hatalmassá s nagygyá növekedve lép be Portugalliába. Mindazáltal szomorúsága és buskomorsága csak meglátszik rajta mindenütt s vizében sincsenek oly kitűnő és keresett halak mint az aranyos Tajóban, hanem csak nyiszletek és izetlenek. Mindazt, a mit most elbeszéltem néked, óh drága rokonom, elmondtam én már akárhányszor is, de mivel szavaimra sohase válaszolsz, azt kell hinnem, hogy vagy nem hiszed, vagy nem hallod, a mit mondok, a mi nekem annyira fáj, hogy csak isten a megmondhatója! Most azonban még egy ujságot akarok közölni veled, a mi ha enyhülést nem fog is szerezni fájdalmadnak, nevelni legalább bizonyára semmi szin alatt sem neveli. Tudd meg, hogy im itt előtted (ha fölveted szemeidet magad is láthatod) ama nagy lovag áll, a kiről a bölcs Merlin annyi fontos dolgot prófétált meg, az a Don Quijote de la Mancha, a ki a mult századokénál is hatalmasabb minőségben támasztotta fel újra halottaiból a jelenkorban már-már feledésbe merült kóbor lovagrendet, s a kinek közbenjárásával és segítségével meglehet, hogy mi is fel leszünk oldva a mi varázsunk bilincsei alól, mert a nagyszerű hőstettek nagy emberek számára vannak tartogatva.

- S még ha úgy nem lenne is - viszonzá a szájalomra méltó Durandarte bágyadt, tompa hangon, - még ha, mondom, úgy nem lenne is, oh drága bátyám, csak türelem, s keverjük újra a kártyát; - s azzal a másik oldalára fordult s minden további szó nélkül megint az ő szokott némaságába mélyedett.

E pillanatban nagy sirás, jajgatás hangzott fel, mély sóhajokkal s keserves zokogással egyetemben. Arra fordultam s a kristály falon keresztül láttam, hogy a másik teremben gyászoló leányok menete vonul két sorban, mindnyájan fekete ruhába öltözve s fejkön török módra fehér turbánnal. A menet végén egy urnó jött, mert méltóságáról ítélve csakugyan urnőnek látszott, az is egészen feketében, fején azonban széles és oly hosszú fehér fátyollal, hogy vége a földet csókolta. Ennek a turbánja két akkora volt mint a többieké közt a legnagyobbik. Kezében finom kendőcskét tartott, ebben pedig a mennyire kivehettem, egy mumia szívet, annyira össze volt aszva és száradva. Montesinos elmondá, hogy a gyászmenet Durandarte és Belerma cseléségiből áll, a kik gazdáikkal együtt szintén ide vannak varázsolva s hogy a legutolsó, a ki a kendőcskében a szívet viszi, az maga Belerma kisasszony, a ki nőcselédeivel együtt hetenként négyszer tartja ezt a gyászmenetet, s annyiszor éneklük, vagyis jobban mondva siratják el halottas éneköket az ő unokaöccsének holtteste és szerencsétlenül járt szíve fölött.

A vezető meg nem állhatta, hogy e szavaknál közbe ne szóljon:

- Még elképzelni is alig tudom, señor Don Quijote, hogy azon rövid idő alatt, a mit nagyságod odalént töltött, hogyan láthatott s hallhatott oly tömérdeket.

- Mennyi ideje, hogy alászálltam? - kérdé Don Quijote.

- Alig egy órája - viszonzá Sancho.

- Az lehetetlen! - felelt Don Quijote - mert ott ért az est és ott virradtam meg, s ott ért újra estve, reggel háromszor egymásután, úgy hogy az én számításom szerint nekem három napot kelle töltenem ama távol - s a mi szemeink elől elrejtett tájakon.

- Igaza lehet nagyságodnak - mondá Sancho - mert a miképen mind azon, a mi nagyságoddal történt, a varázslat hagyta rajta a keze szenyjét; meglehet, hogy a mi nekünk egy órának látszott, az odalenn három nap meg három éjjel egy végben.

- Bizonyosan úgy lesz - viszonzá Don Quijote.

- S evett-e valamit nagyságod ezen egész idő alatt? - kérde a vezető.

- Nem ettem én egyetlen egy falatot sem - felelt Don Quijote - de sőt az éhség még csak eszembe se jutott.

- Hát az elbűvöltek esznek-e? - kérde az unokaöcs.

- Nem esznek - viszonzá Don Quijote - bárha a közvélemény azt tartja ugyan, hogy körmük, szakáluk és hajok még is meg szokott nőni.

- De hát aludni alusznak-e az elbűvöltek, uram? - kérde Sancho.

- Egyáltalában nem alusznak, - viszonzá Don Quijote - legalább az alatt a három nap alatt, a míg én velök voltam, még csak a szemét se hunyta le egyik se, de még én magam sem.

- Ide aztán az a példabeszéd csakugyan jól ide vág - jegyzé meg Sancho - barátjáról lehet az embert megismerni. Nagyságod is csupa merő megbabonázottakkal, bőjtölőkkel, virasztókkal barátkozott, nem csoda hát ha se nem evett, se nem aludt a míg közöttök vetyengett. De bocsásson meg, nagyságos jó uram, ha kereken kimondom, hogy mind abból, amit nagyságodtól eddig hallottunk, Isten engem akár hová tegyen, hogy azt ne mondjam az ördög: egy szó, mondom, kevés, de én annyit se hiszek el.

- Nem hiszi? - kérde Don Diego unokaöcscse - hát hazudik-e Don Quijote úr? De még ha hazudni akarna is, ugyan hogy lett volna ideje ennyi tenger hazugságot kigondolni?

- Azt nem hiszem hogy az én uram hazudnék- mondá Sancho.

- S ha nem, mit hiszsz tehát? - kérde Don Quijote.

- Azt hiszem, - viszonzá Sancho - hogy az a Merlin, vagy azok a varázslók, a kik ezt az egész hadat megboszorkányozták, a melylyel nagyságod, a mint állítja, odalent találkozott és társalkodott, azok babonázták bele képzeletébe vagy eszébe ezt az egész mesét vagy álmot, a mit nekünk elbeszél s a mit még ezentúl majd elbeszél.

- Az sem volna lehetetlen, Sancho - viszonzá Don Quijote - csak hogy még sincs úgy, mert a mit elmondtam, azt mind a tulajdon két szememmel láttam s kezemmel tapintottam. De hát ahhoz mit szólsz, hogy azon számtalan sok csoda dolog közt a miket Montesinos mutatott (s a miket utazásunk folytán majd mind elmondok, mert most nem mind ide valók), mutatott egyebek közt három parasztleányt is, a kik ezen a mezőségen úgy szökdécseltek s ugrándoztak mint a kecskék, s a kiket alig hogy megpillantottam, mindjárt ráismertem az egyikben a páratlan Dulcinea del Tobosora, a másik kettőben pedig arra a két parasztleányra a kikkel Toboso előtt találkoztunk. Kérdeztem Montesinostól, ismeri-e őket? Azt felelte: nem ismeri, de azt gondolja, hogy valami elvarázsolt előkelő kisasszonyoknak kell lenniök, mert csak néhány napja, mióta ide kerültek a mezőségre. Ezen pedig én cseppet se csodálkozom, mert van itt akárhány más előkelő személyiség is mind a régi, mind a jelen korból, a kik mind-mind ide e szomorú helyre vannak bűvölve. Ez lett gyászos sorsa Dulcineának is!

A mint Sancho urának e szavait hallotta, azt hitte vagy az esze megy el vagy meg kell pukkadnia nevében. Jól tudta miben áll Dulcinea képzelt elbűvölése s hogy az egész boszorkányságnak és varázslásnak ő volt a mestere, a miből teljes bizonyossággal következtette, hogy urának csakugyan nincs egy mákszemnyi józan esze, hanem teljes tökéletesen meg van keveredve. Most tehát így szóla hozzá:

- Igen szerencsétlen csillagzat alatt, igen rossz órában s igen veszedelmes napon szállott alá nagyságod, kedves jó gazdám, a más világra, s ugyancsak vesztére találkozott azzal a kötni való Montesinos urral, a ki nagyságodat ilyen állapotban küldte aztán vissza mihozzánk. Milyen ép ember volt nagyságod ide fent, mikor még teljesen meg volt az esze úgy, a hogy az Isten megteremtette; akkor minden lépten nyomon a legnyomósabb igazságokat mondta ki, a legjobb tanácsokat adta, most pedig, lám, olyan sületlenségeket hadar össze, hogy nagyobbakat már képzelni sem lehet.

- Sokkal jobban ismerlek, Sancho - viszonzá Don Quijote - semhogy szavaiddal törődném.

- De még én sem ám a nagyságodéival - felelé Sancho - ha mindjárt itt aprít is össze azért, a mit mondtam vagy még ezután is mondok, ha nagyságod józanabbúl és okosabban nem beszél. De hát most, hogy immár kibékültünk, ugyan kérem mondja csak nagyságod, hogyan s mikép ismert rá a mi kegyelmes asszonyunkra? S ha beszélt vele, mit mondott s mit felelt nagyságodnak?

- Arról a ruháról ismertem rá - viszonzá Don Quijote - a mit akkor is hordott, mikor nekem te megmutattad. Megszólítottam, de ő semmit sem válaszolt, sőt ellenkezőleg hátat fordított s olyan gyorsan elhaladt, hogy a nyíl sem tudta volna utólélni. Utána akartam iramodni, s meg is tettem volna, ha Montesinos azt nem mondja, soha se fárasztam magamat, úgy is mind hiába, azonfelül meg itt is már az ideje, hogy a mélységből megint visszatérjek. Megmondta azt is, hogy annak idejében értésemre adják, hogyan lehet a varázs alól Belermát, Durandartet a mind a többi ott lévőket feloldani. De a mi minden itt látott s tapasztalt dolgok között szívemnek legfájdalmasabban esett, az volt, hogy a mig Montesinos hozzám e szavakat intézé, egyszer csak a nélkül, hogy láttam volna merről, honnan, a boldogtalan Dulcinea egyik társa áll ott mellettem s könnyekkel tölt szemmel, zavart, halk hangon ezt susogja: Asszonyom, Dulcinea del Toboso csókoltatja nagyságod kezeit s kéri nagyságodat, üzenje meg, hogy s mint érzi magát; minthogy pedig Dulcinea kisasszony aprópénz dolgában nagyon meg van szorúlva, igen-igen szépen kéreti a lovag urat, legyen olyan kegyes, s kölcsönözzön neki erre az ujdonat új fejkendőre egy-két tallért, vagy a mennyit épen kölcsönözhet, s ő becsülete szavára fogadja, hogy a lehető legrövidebb idő alatt visszafizeti.

Ezen kívánság hallatára alig tudtam hová lenni bámulatomban és csodálkozásomban. Tüstént Montesinos urhoz fordultam e szavakkal: Lehetséges-e az, hogy az elbűvölt fejedelmi személyek pénz dolgában meg legyenek szorúlva?

Mire ő így válaszolt:

- Higye meg nagyságod, señor Don Quijote de la Mancha, hogy az az úgynevezett pénzsükség mindenütt érezhető; kihat az mindenkire, érzi azt mindenki, s nem kiméli meg az még az elbűvölteket sem. S minthogy Dulcinea del Toboso kisasszony ezt az egy tallért kéreti, a zálog pedig, úgy látszik, elég jó, nincs mit tenni, mint oda kell adni, mert kétségkívül igen nagy zavarban lehet.

- Zálogot nem fogadok el én - viszonzám - de annyit sem adhatok, a mennyit kér, mert magamnak sincs több mindössze féltalléromnál (a mit a minap te adtál nekem, Sancho, ha útközben alamizsnát kellene adnom valahol). Ezt tehát a leánynak adtam s így szóltam hozzá: Mondja meg asszonyának, jó leány, hogy teljes szívemből szánom és sajnálom szegényt, s szeretném, ha a Dárius kincsével birnék, hogy minden baján segíthessek. Azt is üzenem neki, hogy számomra nincs üdv, nincs boldogság, a míg azt tudom, hogy ő ily szomorú s gyászos varázsnak van alávetetve. Nem is lesz addig nyugodalmam, békességem, míg ezen nem segíték, s kész vagyok megküzdeni a világ minden varázslójával, csakhogy őt szenvedéséből fölszabadíthassam.

- Tartozik is vele nagyságod, kegyelmes asszonyomnak - mondá most a leány, s átvette a pénzt, azonban a helyett, hogy köszönésül magát mélyen meghajtotta volna, akkorát ugrott, hogy majdnem két ölnyire libbent föl a levegőbe.

- Szentséges Istenem! - kiáltá föl e szavakra Sancho - hát még ilyen is eshetik meg a világon! S ekkora hatalmok lehet a varázslóknak és babonáságoknak, hogy az én uram józan eszét ilyen éktelen bolondsággá tudják átvarázsolni? Oh uram, uram, az Isten szent szerelmére kérem, gondoljon nagyságod magával s becsületével és ne adjon hitelt ezeknek a sületlenségeknek, a mik az eszét úgy elvették, s elcsavarták.

- Tudom, hogy a szeretet szól belőled, Sancho - mondá Don Quijote - s mivel magad járatlan vagy a világ folyásának ismerésiben, azért látszik neked mindjárt lehetetlennek minden, ami csak némileg is eltér a dolgok szokott rendjétől. De majd eljön az az idő, mikor, a mint már említettem, beszélek neked az ott alant látottak felől egyet s mást, a mi majd hitelt szerez az eddig elmondottaknak is, melyeknek igaz valóságához sem kétség nem fér sem ellentmondás.

XIII. FEJEZET.

A számárordítás története és a jós majom.

Don Quijote elbeszélése tovább tartott mint egész lenléte a Montesinos barlangban, melyben beteges képzelődése az elmondott egész zagyalékot bizonynyal csak úgy álmodta. A hanyatlásnak induló nap őket is indulásra serkenté, lóra ültek tehát s mentek, de még útközben is folytonosan a barlang álmodott, vagy képzelt s igazaknak egyedül az egy Don Quijote által tartott csodáiról beszélgetve.

Még folyton ezen társalgásba voltak elmélyedve, midőn egyszer csak egy embert látnak magok után sietni, a ki nagyon sebesen jött gyalog s egyre ütlegelte dárdákkal és alabárdokkal ugyancsak súlyosan megterhelt öszvérét. A mint utólérte őket, nyájas jó estét mondott, de csakhamar tovább sietett.

Don Quijote megszólítá:

- Álljon meg kissé, atyafi, úgy látszik szaporábban halad, mint öszvére szeretné.

- Nem állhatok meg, uram - viszonzá az ember - mert ezekre a fegyverekre, a miket öszvérem látnak, holnap reggel már szükség lesz, útam tehát nagyon sietős; Isten áldja meg az urakat. Hanem, ha kíváncsiak tudni, miért viszem e fegyvereket: az éjszakát ott akarom tölteni a remetelakon túl fekvő korcsmában. S ha talán egy úton jönnek velem, ott majd találkozhatunk, a hol aztán csodadolgokat fogok elbeszélni. Most pedig másodszor is Isten velünk!

S azzal úgy neki esett dorongjával megint az öszvérnek, hogy Don Quijotenak nem nyílt többé alkalma megkérdezni, milyen csoda dolgokat akar neki elbeszélni. Minthogy pedig a mi jó lovagunk mindjárt égett, sőt lobogott a kíváncsiságtól, mihelyest csoda dolgokról tétetett említés, most sem volt többé nyugta, hanem még ha egészen ellenkező irányban kellett volna is haladniok kitűzött úttal szemközt, még akkor is később lett volna megváltoztatni az irányt, csak hogy az ígért csodadolgokat meghallhassa; mennyivel inkább most tehát, a midőn egészen egy úton haladtak. Sietteté is uti társait, Rocinante nagy keserűségére, melynek szinte lépést kelle tartania a két utitárs futósabb barmával.

A nagy sietésnek az lón aztán csakugyan eredménye, hogy kevéssel a fegyver csomagot vivő ember után ők is beérkeztek a vendéglőbe, melyet Don Quijote ezúttal, Sancho kimondhatatlan öröme, nem nézett várkastélynak.

Alig tértek be, s Don Quijote a fogadóstól mindjárt ama dárdás és alabárdos ember után tudakozódott; a fogadós azt felelte, hogy ott van az istállóban és épen abrakol. A vezető és Sancho is hasonlóképen cselekedtek aztán csakhamar, de az istállóban a jászol mellett a legjobb helyet Rocinantenak hagyták.

Don Quijote pedig azonnal oda ment, a hová az ember után a fogadós utasította. Ott is találta s felszólította, hogy elmondjon neki okvetlenül mindjárt mindent, a mi felől az úton említés történt. Az ember azonban így felelt:

- Több idő kell ahhoz, uram, aztán meg nem is lehet így álltában elbeszélni; engedje meg előbb, jó uram, hogy végezzem az abrakolást s akkor hallhat tőlem olyan történetet, hogy tudom, csodálkozik!

- Ha csak az abrakolás hátráltatja - mondá Don Quijote - szívesen segítségére leszek én magam is.

S azzal mindjárt hozzá látott az abrak rostálásához s a jászol kikotrásához, a mi oly nagy leereszkedés volt, hogy az ember most már kétszerte oly szívesen teljesítette kívánságát. Leült egy kőpadra, Don Quijote meg melléje, körülöttök pedig hallgatóság gyanánt az unokaöcs, Sancho Panza és maga a fogadós foglalván helyet, az ember így kezdé előadását:

- Előjárójában tudniok kell uraságtoknak, hogy a környékbeli egyik faluban, mely e fogadótól mintegy négy mértföldnyire fekszik, egy odavaló esküdt ember számára, szolgálójának gondatlansága vagy rossz akarata folytán elveszett, a mit nagyon is hosszas lenne hegyiről tövire elmondani; elég az hozzá, hogy elveszett, s bár az esküdt mindent tűvé tett is érte, csak nem tudták az ő szamarát megtalálni. Valami két hete mult már, mióta közhírré lett, hogy a szamár elveszett, mikor egyszer a piacon a vesztes esküdtnek egy ugyancsak odavaló másik esküdt ember azt mondja:

- Ide a borraivalót, komám uram, megvan a szamár!

- Meg is adom szívesen, komám uram, csapunk tisztességes áldomást - viszonzá a másik - de hát hol a szamár?

- Az erdőben - mondá, a ki megtalálta - ma reggel ott láttam, de nincs rajta se nyereg, se semmi szerszámféle, s a mellett úgy lesóványodott, hogy szinte megesik rajt az embernek a szíve. Haza is akartam terelni, de már annyira elvadult s oly szilaj, hogy a mikor feléje mentem, futásnak eredt s elrejtőzött az erdő legsűrűbb sűrűjébe. Ha akarja komám uram, hogy elmenjünk érte mind a ketten, én tüstént itt leszek, csak ezt a szamarat vezetem előbb haza.

- Bizony jó szívvel veszem - mondá a szamár gazdája - s vagy egyben vagy másban majd megszolgálom komám uramnak.

Egy szó mint száz, a két belső ember tehát karonfogva neki indult az erdőnek gyalog. S a mint odaértek arra a helyre, a hol úgy gondolták, hogy megtalálják, bizony csak nem volt az ott, de se híre se hamva még az egész környéken se, akármennyire keresték.

A mint látták, hogy semmikép se akadnak már nyomára, azt mondja a tanácsbeli, a ki a szamarat látta, a másoknak:

- Megálljon csak, komám uram, jutott eszembe valami mesterség, a minek segítségével ide csalogatjuk mi azt a szamarat, még ha a föld gyomrába s nem csak az erdő sűrűjébe bujt volna is. Ez pedig abból áll, hogy én csodálatosan jól tudom utánozni a szamárordítást s ha komám uram is ért hozzá valami keveset, akkor úgy tekinthetjük, mintha már a markunkban tartanók.

- Valami keveset? azt mondta komám uram? - szólta a másik. De lelkem adta, úgy értek én hozzá, hogy senki különben; jobban mint az igazi szamár.

- No majd meglássuk - viszonzá a másik tanácsbeli - mert én úgy gondolnám jónak, hogy komám uram egy felül kerülje meg az erdőt, én meg más felül, úgy hogy az egészet körüljárjuk, s közbe-közbe egyszer komám uram ordít számár módjára, egyszer meg én, s lehetetlen, hogy a számár meg ne halljon bennünket s ne feleljen, ha csak az erdőben van még.

Mire a számár tulajdonosa így válaszolt:

- Annyit mondhatok, komám uram, hogy ez egészen helyre egy terv s méltó a kegyelmed szép eszéhez.

S ezzel aztán közmegegyezés szerint külön válltak, de történetesen majd egy és ugyanazon pillanatban fogtak az ordításhoz mind a ketten úgy, hogy egyik a másik ordításától elámítva, oda siettek s megint összeakadtak, pedig azt gondolták, hogy megvan már a számár.

Mikor egymást megpillantották, a vesztes így szólott:

- Hát nem az én számaram volt az, komám uram, a ki ordított?

- Nem ám, hanem én - viszonzá a másik.

- Akkor hát a mondó vagyok - szólta a tulajdonos - hogy komám uram és az igazi számár között, már a mi az ordítást illeti, csakugyan nincs semmi különbség, mert ilyen én még soha életemben se nem láttam, se nem hallottam.

- Ez a dicséret és magasztalás - viszonzá a tervkoholó - jobban illeti komám uramat mint engemet: mert, Isten az atyám, kegyelmed legalább is kétszer olyan jól ordít mint a világ legügyesebb ordítója. Kegyelmed hangja oly csengő, olyan jól tudja a taktust tartani, olyan sűrűn kezdi s szakasztja félbe az i-á i-át, hogy én megadom magamat, 's egész tisztelettel kimondom, hogy komám uramnál nincs tökéletesebb számár széles e világon.

- Akkor hát mától fogva tartok valamit magamra - mondá a tulajdonos - s még elhiszem, hogy engem se a gólya költött s van olyan tehetségem, a miről ugyan eddig is tudtam, hogy nem épen megvetendő, de hogy igazán olyan tökéletes legyen, mint komám uram mondja, soha még csak meg se álmodtam volna.

E szavak után újra külön váltak s megint hozzáfogtak az ordításhoz, de majd minden léptenyomon megcsalódtak s újra összejöttek, úgy hogy utoljára kénytelenek voltak ismertető jel gyanánt, hogy ők ordítottak, nem pedig a számár, abban egyezni meg, hogy mindegyik kétszer fog ordítani egymás után. Így tehát az iákolást megduplázták s bejárták már az egész erdőt a nélkül, hogy a számár csak a fülét is billentette volna. De hát hogy is billenthette volna a szerencsétlen, s hogyan adhatott volna jelt, mikor utoljára is ott találták meg az erdő legsűrűbb sűrűjében, a hol a farkasok már szétmarczangolták.

A mit a tulajdonos látva, így szólott:

- Nem fogyott csodám, hogy nem felel; de tudom, ha élt volna, ordításunk hallatára bizony felelt volna ha számár. Mindamellet én nem sajnálom a fáradságot s még ha élettelenül találtam is meg a sok keresés után, mindent kipótol az, hogy komámuramat oly pompásan hallottam ordítani.

- Nem nagy tus, komámuram - viszonzá a másik - mert: hogy ha jól fűjja az apát, a kántor se hagyja magát.

Ekképen mind a ketten megnyugtatta s elrekedve tértek vissza falujukba s elmondták fűnek-fűnek mi történt velök a számár keresése alkalmával s nem győzték dicsérni egymás ordító képességét.

Híre is ment ennek az egész környékszerte, és az ördög, a ki nem alszik, hanem a hol csak lehet mindenütt izgágát szokott csinálni, beleüti az orrát mindenbe s még a kicsit is nagygyá

fújja: az rendelte és intézte úgy, hogy ha azóta vidékiek találkoznak a mi falunkbeli emberrel, mindjárt elkezdenek számár módra ordítani, mintha csak a mi esküdteinket akarnák szemtől szembe gúnyolni. Még a gyerekek is rákaptak, a mivel aztán úgy elmérgesedett a dolog, mintha a pokol minden ördöge vette volna a kezébe, szájába s az ordítás ráragadt egyik faluról a másikra, hogy ma már az ordító falubelieket úgy ismeri mindenki mint a hogy a szerezcent meg lehet különböztetni a fehérektől. S ez a gonosz tréfa már annyira ment, hogy a kigúnyoltak fegyveres kézzel egész csapatonként ütöttek rajtok a gúnyolókon s valóságos csatát küzdöttek egymás ellen; de nincs az az erő, nincs az a hatalom, se szégyen, se félelem a mi ezt a bajt meg tudja orvosolni. Alkalmasint holnap vagy holnapután száll síkra a mi falunk, melyet a szamarak falvának neveznek, egy két mérföldre fekvő másik falu ellen, a melyik belőlünk leginkább csúfot szokott üzni s hogy annál jobban helyt állhassunk, azért viszem én magammal ezeket a most vett dárdákat és alabárdokat. Ez az a csodadolog, a minek elmondását ígértem s ha az urak nem találták olyan csodálatra méltónak, én különbet nem mondhatok.

S ezzel a furcsa történet elmondója végét szakasztotta az elbeszélésnek. Épen e pillanatban lépett be a fogadó kapuján egy férfiú, a kinek egész öltözete, bekecse, nadrágja, harisnyája mind zergebőrből volt, - s emelt hangon így szóla:

- Fogadós úr, van-e szállás? Mert itt a jós majom s Melisendra megszabadulásának mutatóványa.

- Tyűh, lánczos-lobogós! - kiálta fel a vendéglős - hisz ez Pedro mester! Jó estét fogunk ma tölteni!

Elfelejtettem mondani, hogy ezen bizonyos Pedro mester balszemét s majd a fele arcját egy darab zöld bársony fedte, a miből azt lehetett következtetni, hogy ezen az oldalán bizonyosan valami baja van. A fogadós így folytatá:

- Isten hozta Pedro mester uramat; de hol a majom meg a bábuk, hogy egyiket sem látom.

- Mindjárt itt lesznek - viszonzá a zergebőrös - csakhogy én magam jöttem előre, megtudni ha kapható-e szállás?

- Még magától Alba hercegtől, Spanyolország leghatalmasabb vezérétől is megtagadnám, csakhogy Pedro mesternek adhassam - viszonzá a fogadós - csak jöjön a majom meg a bábjáték; van itt ma ember a fogadóban, a ki szívesen megfizet ha a játékot meg a majom ügyességét megláthatja.

- Akkor hát minden jól van - mondá a bársonyfoltos - én meg jutányos árt szabok s azzal is beérem, ha a magam költsége megkerül. Mindjárt ideszólítom a kocsit, mely a majmot és a játékot hozza.

S azzal tüstént kiment a fogadóból.

Don Quijote mindjárt azt kérdezte a fogadóstól, ki ez a Pedro mester s miféle játékot és majmot mutogat? Mire a vendéglős így válaszolt:

- Egy hatalmas bábjátékos, a ki Aragonból jött s már régen jár-kél itt la Manchában s azt mutogatja bábjaival, hogyan szabadítja meg a derék Don Gaiferos nejét Melisendrát; a mi olyan szép történet s olyan takarosán van előadva, hogy ahhoz foghatót rég nem láttak ezen ország e részében. De azonkívül meg hordoz még magával egy olyan rendkívüli ügyességű majmot is, a mely ritkítja párját a majmok között, de még embernek is sok volna. Mert ha valamit kérdenek tőle, figyelmesen ráhallgat a kérdésre, aztán egyszerre gazdája vállára ugrik, fejét odahajtja ennek füléhez, s megsúgja a feleletet, a mit ez aztán tolmácsol. De sokkal inkább arról szokott beszélni, a mi már megtörtént, semmint arról, a mi még csak ezután fog történni. S ha ugyan néha-néha nem találja is el egészen, igen ritkán téved, úgy hogy az

embernek azt kell hinni, maga az ördög van benne. Két tallért követel minden kérdésért, a mire a majom felel, akarom mondani, a mire helyette gazdája felel, mikor a majom már a fülébe súgott. Ennek folytán az a közhiedelem, hogy Pedro mester nagyon megszedte magát s úgy él, mint valami kis király. Beszél annyit, mint hat más, s iszik annyit, mint más tizenkettő se, s mindezt nyelve, majma és játékmutatványa kegyelméből.

E pillanatban Pedro mester újra megjelent s hozta magával kocsin a bábjátékot, meg egy farkatlan majmot, a mely minden tekintetben szakasztott olyan volt, mint minden majom.

Alighogy Don Quijote meglátta, kapva ismét a rendkívüliségen, mindjárt ezt a kérdést intézte hozzá:

- Mondja meg nékem, nagyságos jós uram, mi járatban vagyunk s mit hoz ránk a holnap? Itt a két tallér.

S ezzel megparancsolta Sanchonak, hogy a pénzt adja oda Pedro mester kezébe; ez azonban majma helyett így felelt:

- Uram, ez az állat nem ad sem feleletet, sem felvilágosítást a jövőről; a multról azonban tud egyet-mást mondani, nemkülönben a jelenről is.

- Süsse meg! - mondá Sancho - azért ugyan soha egy kurta fityinget se adnék, hogy azt mondják meg nekem, a mi már megtörtént; ki tudja azt jobban, mint én magam? Már pedig, ha én azért fizetnék, a mit különben is tudok, az csakugyan sült bolondság lenne. No, hanem ha azt is tudja, a mi éppen most történik: itt a két tallér, s mondja meg nekem ő legmajmabb urasága, mit csinál ez időszerint az én feleségem Panza Theréza s mivel foglalkozik?

Pedro mester vonakodott a pénzt elfogadni s így szóla:

- Nem szoktam előbb elfogadni a jutalmat, a míg meg nem szolgáltam.

S azzal kétszer ráütvén balvállára, a majom abban a nyomban fen termett rajt, s száját odahajtvá gazdája füléhez, csunya gyorsasággal csikorgatta fogait. Ezt a mesterséget egy-két perczig folytatta s aztán egy másik ugrással megint a földre szökött, akkor pedig Pedro mester hirtelen térdre borúlt Don Quijote előtt s lábait átkarolva így szóla:

- Úgy karolom át nagyságod két lába szárát, mintha csak a Hercules oszlopait karolnám! Oh dicső feltámasztója a már-már feledésbe merülő kóbor lovagrendnek! Oh, érdeme szerint eléggé soha nem magasztalható nemes lovag, Don Quijote de la Mancha, lelke ön az aléldozóknak, támasza az elesőknek, karja az elesetteknek, mankója és vigasztalása minden szerencsétlennek!

Don Quijote megmervült, Sancho elképedt, az unokaöcs bámult, a számárendítáros elkábult, a vendégfogadás megkeveredett, egy szóval, a kik csak hallották a bábjátékos szavait, mind egészen elhaltak ámulásokban. Ez pedig így folytatta:

- Te meg, oh jó Sancho Panza, a világ legjobb lovagjának legjobb fegyvernöke, örülj, örvendezzel, mert a te jó nőd, a gondos Thereza, most is házi dolgaival van elfoglalva, s most éppen ez órában egy csomó lent gerebenez, s nagyobb igazság okáért, egy csempe korsó áll mellette balfelől, lehet úgy egy jó pintes, a melylyel magát munkája közben mulatgatja.

- Már ő az! - mondá Sancho fejét csóválva - akár hol tanulta, vagy szerezte ez a majom a mesterségét, de igazán csodálatos!

- Be kell vallanom - mondá Don Quijote is - a ki sokat olvas, sokat jár: sokat lát az s sokat tud. Ennek bevallására pedig az ösztönöz, mert ugyan ki tudta volna elhitetni velem, a mit most a tulajdon két szememmel láttam, hogy e világon még jósmajmok is létezzenek. Igen, én csakugyan az a Don Quijote vagyok, a kit e kedves állatka említett, bárha kissé túlzó volt is a

dicséretben. Egyébiránt akármilyen legyen is, hálát adok az Istennek, hogy olyan érző és résztvevő szívvel ruházott fel, mely javát akarná mindenkinek, kárát pedig senkinek.

Pedro mester ekkor zsebre tévén a könnyű szerrel - s utóbb majd elmondjuk, milyen csodamódon megszerzett - két tallért: elment, hogy a híres bábjátékot felállítsa. Míg ő azzal foglalkozott, Sancho oda lopódzott ura mellé s azt súgta néki:

- Nagyságos uram, ettől a majomformájú varázslótól kérdezzük meg, igaz-e mindaz vagy csak álom, a mi nagyságoddal a Montesinos barlangban történt? Mert én nagyságod kegyes engedelmeivel a mondó vagyok, hogy abban az egész históriában nem volt egy szikra igaz se!

- Az mind meglehet - viszonzá Don Quijote - én azonban bátran meg merem kérdeni, nemcsak ezt a majmot, hanem hozd ide valahány majom a világon van, megkérdem én bátran mindnyáját!

- A Krisztus mentsen meg annyi majomtól! - mondá Sancho elszörnyedve - lám az előbb csak ez az egyetlen egy szólalt meg, s már ennek a szavára is minden hajam szála égnek állott ijedtemben!

Pedro mester nem sokára visszatért azzal a jelentéssel, hogy a látásra méltó s csodálkozást gerjesztő bábjáték föl van állítva.

- De még előbb egy szóra kérem, Pedro mester - mondá Don Quijote. S aztán közlé vele miről gondolkozik s felszólítá, kérdezze meg majmát, mondja meg nekik, hogy bizonyos dolgok, a mik vele a Montesinos barlangban történtek, igazak voltak-e vagy csak álmodta, mert neki úgy látszik, hogy van bennök valami mind a kettőből. Mire Pedro mester minden további szó nélkül újra előhozta majmát s Don Quijote és Sancho elé állítva így szóla:

- Ime, majom úr, ezen lovag ő nagysága azt akarja tudni, hogy bizonyos dolgok, a mik véle az úgynevezett Montesinos barlangban történtek, igazak voltak-e vagy sem?

S ezzel megadván a szokott jelet, a majom mindjárt felugrott a bal vállára s úgy tett, mintha fülébe sügna valamit; mire Pedro mester rögtön így szólott:

- A majom azt mondja, hogy azon dolgok egy része a miket nagyságod az említett barlangban látott vagy tapasztalt, nem igaz, másik része azonban igaz. Ő ezen kérdéses tárgy felől most csak ennyit tud mondani. Ha azonban nagyságod még többet is meg akarna tudni, a jövő pénteken megfelel minden kérdésre, most azonban kifogyott már minden erejéből, melyet péntekig nem is tud újra összeszedni a mint már említettem.

- Nem megmondtam-e - szóló Sancho - hogy sehogy se fért a fejembe, hogy a barlangban törtéteknek csak a fele is igaz legyen?

- Majd elválík, Sancho - viszonzá Don Quijote - mert az idő, mely mindent fölfedez, semmit sem hágy rejtve, de napfényre hozza, legyen bár a föld mélységes mélyébe elrejtőzve. S most erről elég ennyi, mi pedig menjünk a jó Pedro mester mutatványának megszemlélésére, a miben, azt hiszem, alkalmasint lesz valami érdekes is.

- Hogyan? Csak valami érdekes? - felelé Pedro mester. - Van az én mutatványomban ezer meg ezer érdekesebb látványság. Merem állítani nagyságod előtt señor Don Quijote, hogy alig van a világon mai napság valami, a mit érdemesebb volna megszemlélni. Majd meggyőződik fölöle nagyságod saját szemével. Azért ne is késlelkedjünk, mert az idő már is előre haladt, nekünk pedig sok a tenni, mondani és mutatni valónk.

Don Quijote és Sancho szót fogadtak és odamentek, a hol a bábjáték már fel volt állítva s közszemlére kitéve s körülötte minden oldalról égő viaszgyertyácskák, melyek fénye az egészet igen csinosná s ragyogóvá tette.

A mint oda értek, Pedro mester az állvány mögé vonult, mert neki kellett a mesterséges bábukat igazítania, az állvány előtt pedig egy fiatal gyerkőcz foglalt helyet, Pedro mester inasa, ki a látványságban előforduló történetnek magyarázója és felvilágosítója gyanánt szolgált. Kezében egy pálcácskát tartott, melylyel a kilépő bábukat mutogatta.

Mikor aztán a vendéglőbeliek mind helyet foglaltak már, némelyek szemben a játékkal állva, Don Quijote, Sancho s Don Diego unokaöcscse pedig a legjobb helyeken ülve: a tolmács így kezdé mondókáját, a mint látni vagy hallani fogja az, ki a következő fejezetet elolvassa vagy meghallgatja.

XIV. FEJEZET.

Don Quijote diadalmas csatája egy egész nagy mór hadsereg ellen.

Mind elhallgattak, a tyrusok, úgy mint a trójaiak, - vagy is más szavakkal a bábszínház nézői mind, azon gyerkőcz ajkain csüggöttek a ki a csodadolgokat magyarázni készült. Egyszerre dob-pergés, trombita-harsogás és nagy ágyudörgés hangzott fel a színpad mögött, melyek zaja azonban igen rövid idő alatt elnémult, a mire a siheder tüstént fölemelte szavát és így szóla:

- Ezen igaz történet, mely itt nagyságtok szeme láttára előadatik, betüröl betüre a francia krónikákból és azon spanyol románczokból van merítve, mik a nép ajkán szájról szájra járnak s miket az utczás gyerekek is ismernek. Szól pedig arról, hogy Don Gaiferos hogyan szabadtította meg a hitvesét Melisendrát, a ki ekkor Spanyolországban fogva volt a mórok hatalmában, Sansueña városában, a mint akkor azt a várost nevezték, melyet ma Zaragosának hívnak. Mig Don Gaiferos egyszer távol volt a hadban, a mórok ráütöttek várára, népét lekonzolták, kincseit elvitték, s rabbá tették feleségét Melisendrát is, a kiért egy egész országgal felérő váltságdíjt reménylettek. Don Gaiferosnak azonban feleannyi pénze sem lévén, egészen neki adja magát a búsulásnak és a sakkjátékban keres enyhülést, s ime ott látják sakkozni, a mint a dal is mondja:

Don Gaiferos bánatában
Ott ül a saktábla mellett.

Az a másik személy pedig, a ki ott látszik, fején koronával, kezében királyi pálczával, az Nagy Károly császár, Melisendra édes atyja. Nagyon rossz kedvű, hogy veje tétlenségét s kétségbeejtő kétségbeesését látja, s épen azért jön, hogy megpirongassa. Tessék csak nézni, milyen hevesen, milyen haraggal száll szembe véle, úgy hogy az ember majdnem hajlandó volna hinni, hogy királyi pálczájával mindjárt végig huzogat a hátán keményen. S a mikor már jól eleibe rakta, mennyire ártalmára van az mind neki, mind a fogságban epedő hitvesének, hogy elcsüggedése minden erejétől megfosztotta, s hogy mennyivel többet érne ha másképp nem lehet, ezek által megszabadítani hitvesét, végre így szól hozzá:

Én beszéltem ám te lássad!

S lássák most nagyságtok is, hogyan fordít neki hátat a császár s hogyan hagyja magára a felbőszült, de egyszersmind felbuzdult Gaiferost, a ki haragjában és elkeseredésében nagy messzire eltaszítja a saktáblát bábustól, fegyverzetét követeli sebtiben, unokaöcscsétől Don Roldantól kölcsön kéri kardját Durindanát, a mit azonban Don Roldan nem akar neki oda-kölcsönözni, hanem a helyett felajánlja szolgálatát, hogy ő is hozzácsatlakozik a veszedelmes útra, a melyre kelni készül. A bátor haragvó meg ezt az ajánlatot utasítja vissza s azt mondja, elég lesz ő egy maga is felesége kiszabadítására, még ha a föld kellős közepének mélységibe volna is elrejtve. S azzal aztán fegyverbe öltözik, hogy menten utra kelhessen.

Most pedig fordítsák tekintetöket arra a toronyra, mely amott látszik, s a melyről tudni kell, hogy ez Zaragosa vára tornyainak egyike, a melyet ma Aljaferiának neveznek. Ime azon a tornyon egy búsongó nőalak jelen meg, a ki tekintetét Franciaország felé fordítja s karjait is kitarja, a mivel azt akarja jelteni, hogy oda szeretne menni férjéhez és atyjához. Ez a búsongó hölgy Melisendra, Don Gaiferos hitvese. S úgy látszik jó sorsa hozta ki most a vár falára, mert ime gascognei köpenybe burkolózva egy férfi alak lopózik a torony alá. Melisendra azt hiszi, hogy valami keresztyén utas, a ki Franciaországba ügyekszik, s azért azt mondja neki a vers szavai szerint

„Ha Frankhonba mégy, vitéz úr,
Kérdezd hogy van Gaiferos”.

Azonban oh mily boldog csalódás! A köpönyeges vándor megismerteti magát feleségével, hogy ő maga a várva várt Don Gaiferos, karjait kitarja, s a bátor Melisendra nem soká gondolkozik, hanem leugrik a várfalról, s a mint látni méltóztatnak, férje oly ügyesen elkapja a légben köpönyegével, mintha egy alma pottyant volna a fáról sapkájába. Alig hogy ott van karjai között, Don Gaiferos sarkantyúba kapja paripáját s immár hátat fordítanak a mór városnak, elindulnak, s nagy örömmel boldogan térnek azon útra, mely Franciaországba s Párisba vezet. Oh menj is békével, boldog, szerencsés házaspár! Érjétek el bántatlanul, sértetlenül vágyva vágyott hazátokat s szerencsés utazásokban semmi akadályt a sors ti elétek ne gördítsen! Barátaitok és rokonaitok békében s meglegedésben lássák telni napjaitokat, a melyeket az égnek kegyelme nyujtson oly hosszúra, a mily hosszúra csak nyujthat.

- Ne kotyogj ficzkó! - szólt közbe most Pedro mester a színfalak mögül - csak egyszerűen; nem ér az a cifrázás fabatkát se!

A magyarázó nem felelt, hanem folytatta az előadást:

- Azonban jaj, Zaragosa városában is akadt heverő - henyé szem, a mi mindent észre szokott venni. Meglátták, hogy Melisendra mily vakmerően ugrott alá a bástyáról, s hogyan menekült férjével. Mindjárt hírül vitték Marsilio mór királynak, a ki abban a nyomban harci lármát üttet. S ime milyen gyorsan fegyverkeznek a mórok, íme az egész város cseng-bong a harangzúgástól, mely minden templom tornyából aláhangzik.

- Az ugyan nehezen - szóla közbe most Don Quijote - a mi a harangokat illeti, azzal ugyan elvetették a sulykot, Pedro mester, mert a móroknál nem szokás harangozni, hanem igenis dobolni, trombitálni és sípolni. Hogy Sansueñában harangozzanak, olyan vékony tornyocskákban, melyekbe egy ember is alig fér bele, az már mégis szarvas hiba.

Pedro mester e szavakra mindjárt félbeszakasztotta a harangozást s így szóla:

- Ne méltóztassék az ily apróságokon fenakadni, señor Don Quijote, s ne kívánja, hogy minden a legtokéletesebb legyen. Lőnek ám bakot sokszor még a fényes, nagy színházakban is!

- Az is igaz - jegyzé meg Don Quijote - Isten neki hát harangozzanak a mennyit akarnak.

Pedro mester azonban még is okúlt az intésen, s a harangozást abba hagyta; a magyarázó pedig folytatá:

- Nézzék uraim, mily számos és mily fényes mór lovasság rohan ki a városból a keresztyén hitves-társak üldözésére! Hány meg hány trombita harsog, hány meg hány réz síp süvít fel, hány meg hány kis és nagy dob pereg! Bizony, félek, hogy elérik, s úgy hozzák vissza a ló farkához kötve... oh szegény Gaiferos, oh boldogtalan Melisendra, az ugyancsak iszonyú látomány lenne!

Don Quijote pedig látva ezt a tenger pogányságot, s hallva a nagy zengést-bongást, és a magyarázónak keserves jajveszéklését: úgy találta, hogy nagy ideje van immár, hogy a menekvők segítségére siessen. Talpra szökött tehát s hatalmas hangon így kiáltott:

- Semmikép se fogom eltérni, hogy az én koromban s szemem láttára valami sérelmet köveszenek el egy oly híres lovagon, derék férjen, és hitvestárson a milyen Don Gaiferos. Vissza, ti alacsony csöcselék! Ne üzzétek, ne üldözzétek ama menekvőket, különben én velem gyűlik meg a bajotok!

E szavak után kardját kirántotta s egy ugrással ott termett a színpad előtt és soha nem látott dühvel és gyorsasággal rettenetes kardcsapás-záport zudított a fából faragott vagy téasztából gyúrt alig egy arasznyi magasságú bábu-mórokra. Kit ledöntött, kit levágott, ennek fejét vette, amazt ketté hasította s a többi között ütött egyszer akkorát, hogy ha Pedro mester le nem bukik, meg nem lapúl s össze nem húzza a nyakát, szent egy igaz úgy lecsippenti a fejét, mintha sifliből lett volna.

Meg is eredt aztán Pedro mester kiáltozása:

- Megálljon, nagyságos uram, señor Don Quijote! gondolja meg, hogy a miket itt szabdal, vagdal, öldököl, gyilkol, azok nem igazi mórok, hanem csak téasztabók. Jaj nekem, jaj szegény bűnös lelkemnek! Oda vagyok, vége az egész vagyonomnak!

De csak mind nem használt az semmit és Don Quijote egyre ütött, vágott, szurkált, szabdalt sűrűn mint a záporosó. Szóval, rövidebb idő alatt mint egy pár Miatyánkot el lehetne mondani, tönkre verte az egész színházat, diribbé-darabbá gépeket, bábukat. Marsilio király pogány egy sebet kapott, Nagy Károly császárnak pedig koronája, koponyástul ketté lett hasítva.

Az egész nézőközönség összezavarodott, a majom ijedtében a ház tetejére menekült, az unokaöcs remegett, a fogadós reszketett, de magának Sancho Panzának is az inába szállt minden bátorsága; mert utóbb, a zivatar elmúltával, még esküvel is bizonyította, ilyen éktelen nagy haragban soha se látta még eddig gazdáját.

Midőn a bábszínház már végkép elpusztult, Don Quijote csak akkor csillapodott le némileg s így szólott:

- Szeretném, ha e pillanatban itt láthatnám magam előtt mindazokat, a kik nem hiszik, nem is akarják hinni, mennyire hasznára válnak a kóbor lovagok e világnak. Mert lám, ha én most nem vagyok, mi lesz a jó Don Gaiferosból s drága hitveséből a szegény Melisendrából? Eddig ezek a csúf mórok bizonyára utólérték volna őket, s tudom lett volna aztán hadd el hadd! Szóval, éljen a kóbor lovagság, éljen mindennél inkább a mi a földön él!

- Éljen, éljen! - nyögdécselé rá Pedro mester - én pedig gebedjek meg, ha már egyszer annyira semmivé lettem, hogy Don Rodrigo királyljal együtt azt mondhatom:

Tegnap még enyim Spanyolhon,
S már ma nincs egyetlen ormó
Mit enyimnek mondhatok.

Nincs egy fél órája, de csak fél minutája sincs, s még akkor királyok és császárok ura voltam, istállóim, ládáim, zsákjaim tele számtalan lóval, megmérhetetlen pompával: most pedig oda vagyok, semmi vagyok, szegény vagyok, koldus vagyok s a mi legfőbb, majom nélkül való vagyok, mert tudom Istenemre, véres verejtékembe fog kerülni a míg azt a megriadt majmot megint megkeríthetem. S mindezt ennek a lovag úr meggondolatlan dühösségének köszönhetem, a kiről azt mondják, hogy az árvákat gyámolítja, a ferdeségeket eligazítja s más egyéb könyörületes dolgokat cselekszik. S egyedül vélem szemközt hagyta őt cserbe sok nemes

feltétele, hogy az Isten áldja meg érte mind a két kezével! Szóval a Bús-képű lovag úr volt hivatta arra, hogy képtelenné tegye minden bábomat, s velük együtt koldussá, nyomorékká engem magamat!

Sancho Panza szíve nagyon megesett e keserves jajgatás között elmondott szavakra Pedro mesteren; mindjárt is így szóla hozzá:

- Ne sírj, ne ríjj, Pedro mester, megszakasztod bele a szívemet. Ne félj, van az én uram oly könyörületes keresztyén, hogy ha belátja, hogy neked valami kárt tett, meg is tudja, meg is akarja azt busásan téríteni.

- Ha Don Quijote úr a maga jószántából is megfizeti elpusztított bábuim egy részét - viszonzá Pedro mester - akkor én is megnyugszom s nem teszek sehol panaszt.

- Panaszt, Pedro mester? - kérdé Don Quijote - s megtéríteni valamit? Én mind e mostani óráig se tudom, hogy valamit Pedro mestertől elvettem volna.

- Valjon? - kérdé Pedro mester - hát ezt a sok romot, a mi itt hever a kemény, terméketlen földön, ugyan ki szórta szélylyel, ki pusztította el más egyéb, mint e hatalmas karnak legyőzhetetlen ereje? Kiéi voltak e büszke lovagok, császárok, királyok, egész hadseregek, ugy-e az enyimek? S mivel kerestem meg én a kenyeremet, úgy-e hogy ezekkel?

- De most már csakugyan teljesen hiszem - szóla közbe Don Quijote, - hogy azok a varázslók, a kik üldöznek, először a magok valóságában állítják szemeim elé a tárgyakat s azután mindjárt azzá változtatják a mivé akarják. Igaz lelkemre mondom, uraim, a mi itt történt, én azt egészen szó szerint vettem, azt gondoltam, hogy Melisendra csakugyan igazi Melisendra, Don Gaiferos Don Gaiferos, Marsilio Marsilio, Nagy Károly meg igazán Nagy Károly. Ezért ragadt el a harag s kóbor lovag tisztem betöltése végett akartam a menekvőkön segíteni s így a legjobb szándékkal tettem a mit tettem. Ha fonákul ütött ki, annak nem én vagyok az oka, hanem azok a gonoszok, a kik üldöznek. Mindazáltal habár hibám nem eredt is szántszándékos gonoszságból, kész vagyok magamat kártérítésre ítélni. Mondja ki Pedro mester mit kíván az elpusztított bábukért s ime én ezennel felajánlom készségemet, hogy jó és folyó spanyol pénzben az egészet rögtön megtérítem.

Pedro mester most egyenként felbecsülte bábúit, Sancho Panzának és a fogadósna, mint becsüsöknek helyeslése és jóváhagyása mellett, a kik végre aztán kimondták, hogy Don Quijote mindössze hetven kerek tallért tartozik fizetni a megkárosított bábjátékosnak. Pedro mester ráadásul még egy tallért követelt azonkívül azon fáradságáért, melybe a majom visszakérítése kerül.

- Add oda neki, Sancho - mondá Don Quijote, a kinek drága diadala még így is igen jó kedvet szerzett, - ha nem is a majoméért, de a bajoméért, mert szívesen adnék akár kétszáz tallért is annak, a ki egész bizonyossággal hírt tudna hozni a felől, valjon Doña Melisendra asszonyság és Don Gaiferos úr csakugyan ott vannak-e már Franciaországban, övéik közt.

- Senki se tudná azt jobban megmondani mint az én majmom - szólt az egészen megvigasztalódott Pedro mester - csak hogy azt most emberi hatalom nem tudja kézre keríteni. Egyébiránt majd utána járok s ha Isten uj reggelt enged érnünk, majd meglássuk.

Igy tehát a bábszínház viharja végkép lecsillapult, s mindnyájan békén és barátságos egyetértésben vacsoráltak együtt Don Quijote költségén, a ki Melisendra megszabadítása és a mórokon nyert diadala örömeiben egész a tulságig bőkezű volt.

A lándzsás és alabárdos ember még jóval pitymallat előtt utra kelt; hajnal hasadta után pedig Don Diego unokaöcscse vett bucsút a lovagtól, ki a szíves vezető jóságáért nem győzött elég hálát mondani.

Don Quijote és Sancho Panza is utra keltek aztán, előbb azonban a lovag még Pedro mester felől tudakozódott; szeretne volna megtudni, megfogta-e a majmát, a majomtól pedig azt, hogy Melisendra csakugyan szerencsésen hazaért-e Franciaországba?

De a mire Don Quijote fölébredt, már akkorra a bábjátékosnak híre hamva se volt a fogadóban. Találkozni sem akart többé Don Quijotéval, azért sietett oly nagyon. S miért nem akart? Majd elmondjuk a következő fejezetben.

XV. FEJEZET.

Don Quijote föllépése s Sancho Panza szereplése egy másik hadseregben.

Pedro mester nem volt senki egyéb, mint az a kötni való Gines de Pasamonte, az a kancsal gonosztevő, a kit Don Quijote egykor a gályarabokkal történt kaland alkalmával megszabadított s a ki hála fejében a lovagot először is jól elverte, nemsokára pedig Sancho szamarát is kilopta gazdája alól. Most felcsapott bábjátékosnak s színházával vonult faluról-falura és városból-városba, szedve mindenütt busásan a jövedelmet. Fele arcját azért tapasztotta el a zöld bársonnyal, hogy kancsalságáról rá ne ismerjenek, a mi okvetlenül a büntető igazság kezébe szolgáltatva volna. A jós majomnak összes tudománya pedig egyedül abból állott, hogy az adott jelre felugrott gazdája vállára, fogait vicsorgatta és majom módra mormogott. A feleletet persze Gines de Pasamonte adta meg maga, a ki egy-két nappal előbb rendesen mindig kikémlelte azon helyeket, a hol aztán szerepelni akart, megtudta a legközelebb történt nevezetesebb eseményeket, s ezeket aztán - a mily ügyes volt - úgy adta elő kinek-kinek kérdésére, mintha egyenesen az ő jós majmától hallotta volna. Így igen könnyű volt neki Don Quijote és Sancho Panza kérdéseire felelni, a kiket ő jól ismert, míg azok meg sem álmodták, hogy a bábjátékos kicsoda.

Ennyi az, a mit Pedroról és majmáról szükséges volt mondani.

Most pedig visszatérve Don Quijotehoz, meg akarjuk említeni, hogy miután a vendégfogadóból eltávozott, azt határozta el, hogy előbb az Ebro partja vidékét járja be, mielőtt barcelonai útjára indulna. Ezen szándékkal folytatta útját, melyen már megint két napot töltött el anélkül, hogy olyasmi történt volna vele, a mit érdemes lenne megírni. Harmad nap azonban, a mint egy dombon felfelé haladt, dob- és trombitaszó ütötte meg füleit. Eleinte azt gondolá, valami arra vonuló katonacsapat lehet, s hogy megláthassa, Rocinantet sarkantyuba kapta s felrugtatott a hegyre. Mikor a halom tetejére ért, úgy látta, hogy ennek aljában valami kétszáz ember mozog, a kik különféleképen vannak fegyverkezve, mint például lándzsával, nyíllal, kelevézzel, alabárdal, szuronyokkal, néhányan puskával, igen sokan paizszsal. Lefelé indult a domboldalon s már oly közel jutott a csapathoz, hogy egészen világosan megláthatta a zászlókat, megkülönböztethette a színeket s felismerheté a rajtok lévő jelvényeket. Különösen egy zászló vagy lobogó vonta magára figyelmét: ez fehér atlaszból volt, melyre a megszólamlásig híven egy szamár volt festve s épen abban az állásban, mikor fölemelt fejével, tátott szájával s kiöltött nyelvvel épen ordítani készül. A szamár körül nagy betűkkel ez a két sor volt odairva:

„A két bíró nem hiába
Fogott bele az i-á-ba”.

E föliratból Don Quijote mindjárt azt következteté, hogy ez a fegyveres csapat bizonyára a szamárordítás falujából való s ezt a véleményét Sanchoval is közölte, a kinek a zászlófeliratot megmagyarázta. Még azt is megjegyezte, hogy a ki nekik ezen esetről említést tett, az

okvetlenül tévedett, midőn a két ordítót esküdt embereknek mondta, mert íme a zászló feliratának tanúsága szerint azok bizony bírák voltak.

Mire Sancho Panza így válaszolt:

- Ezen épen nem lehet valami nagyon fenakadni, uram, mert meglehet, hogy azokat a kik ordításuk korában még csak esküdtek voltak, azóta bírakká tették a faluban, így tehát ennek is, annak is lehet őket mondani. De meg különben se változtat a dolog igazságán semmit valjon az ordítók bírák vagy esküdtek voltak-e? Csakhogy derekasan ordított-e mind a kettő, mert a mi magát az ordítást illeti, az csak úgy illik bíróhoz mint esküdthez.

Végre tehát csakugyan kitudták s bizonyosokká lettek a felől, hogy a felharagított falu akar megverekedni egy másikkal, a mely többet is boszantotta mint a mennyi szabad s a jó szomszédsághoz illendő lett volna.

Don Quijote oda léptetett hozzájuk, nem kevés szomorúságára Sanchonak, a ki soha se volt barátja az ilyen csetepatéknak. A fegyveresek szívesen befogadták magok közé, mert azt hitték, hogy valami pártfelők. Don Quijote délczeg és méltóságos magatartással fölütötte sisakja rostélyát s oda ment a számárzászló alá, a hol a sereg legfőbbjei mind köréje gyűltek, hogy közelebből is szemügyre vegyék s megbámulták azzal a szokott bámulással, melyre rendszeren mindazok gerjedtek, kik életükben először látták. Don Quijote látva mily figyelmesen szemlélik, a nélkül, hogy akárki csak egyetlen szót vagy kérdést intézne is hozzája, fel akarta használni e mély csendességet s a maga hallgatását megtörve nagy fennhangon így szólott:

- Jó uraim, a mily bensőség csak lehetséges, olyannal kérem önöket, ne szakaszszák félbe azon beszédemet, melyet önökhez intézni szándékozom; ne szakaszszák félbe addig, a míg azt nem látják, hogy ellenökre van és unalmas. Mert ha ez az eset állna be: én, az önök részéről adott legkisebb jelre, féket kötök a nyelvemre és lakatot teszek a számra.

De amazok mind azt felelték csak mondja el bátran a mit akar, meghallgatják szívesen.

Don Quijote ekképen rá lévén szabadítva a beszédre, hozzá fogott:

- Én, tisztelt uraim, kóbor lovag vagyok, a kinek foglalkozása a fegyverhordás s tiszte a szükségben lévőkön segíteni s a gyámolításra szorultaknak pártját fogni. Már néhány nappal ezelőtt értesültem önök szerencsétlenségéről s azon okról, mely önöket arra kényszeríti, hogy minden lépten nyomon fegyvert ragadjanak s boszút álljanak ellenségeiken. Azóta igen gyakran gondolkoztam az önök ügyéről s a párbaj szabályai szerint úgy találom, hogy önök csalódnak, ha azt hiszik, hogy meg vannak sértve, gyalázva, mert magános ember egész községet soha meg nem gyalázhat, ha csak mindnyájokat egyetemben ámulóknak nem mondja, minthogy nem tudja, ki volt az az egyes, a ki azon gonoszságot elkövette, melylyel őket vádolja. Minthogy tehát igaz, hogy az egyes ember nem sérthet meg egy egész országot, tartományt, várost, községet vagy falut: tiszta igazság, hogy nincs miért megtorlására kelni egy olyan kihívó sérelemnek, a mi valóban nem is létezik. Ugyancsak szép dolog lenne, ha egyik másik helység lakossága minden lépten-nyomon ölné, gyilkolná azokat, a kik őket kolompároknak, tökfilkóknak, tengeri borjúknak, szappanosoknak csúfolják vagy más egyéb ilyes gúnyneveket adnak, a mi az utcásgyerekek s a csöcselék nép között épen nem ritkaság. Bizony szép dolog lenne, ha az ilyen derék községek folytonosan gyűlölködnének s háborúskodnának egymással s kardjok a legkisebb csekélységért is úgy járna folytonosan ki s be, mint a ki- s betoló trombita. Nem, nem, ezt Isten nem engedi, Isten sem akarja. A józan vitézek, s a jól rendezett álladalmak csupán négy esetben ragadhatnak fegyvert, ránthatnak kardot, s vethetik koczkára személyöket, életöket és birtokukat: először a keresztyén hitért; másodszer életök védelmére, a mit mind a természet, mind az Isten törvénye megenged; harmadszor becsületök, családjuk és vagyonuk védelmére; negyedszer pedig királyuk szolgálatában valamely igazságos háború alkalmával, s ha még az ötödik esetet is hozzá

akarjuk tenni (a mi ugyan a másodikban és a negyedikben már befoglaltatik) hazájok védelmére. Ehhez az öt fő esethez hozzá lehetne még sorolni egy párt, a mi szintén elég alapos okot szolgáltat arra, hogy az ember fegyvert ragadjon. Azonban fegyvert fogni semmiségekért, olyas dolgokért a mik inkább nevetségesek s mulattatók semmint sértők vagy meggyalázók: a ki ezt tenné, annak aligha van csak egy csepp józan esze is, főleg ha még meggondoljuk, hogy az igazságtalan boszuállás, (már pedig boszuállás igazságos nem is lehet) homlokegyenest ellenkezik az általunk vallott szent hittel, mely azt parancsolja: tegyünk jót a mi ellenségeinkkel s szeressük azokat, kik bennünket gyűlölnék. Igaz ugyan, hogy ez olyan parancsolat, melynek betöltése kissé nehéznek látszik, pedig nem az, hacsak azok számára nem, a kik jobban csüggenek e világon mint az Istenen, s inkább testiek mint lelkiek, mert Jézus Krisztus, igaz isten és igaz ember, a ki soha álnokságot nem mondott s nem is mondhatott, mint a mi törvényhozónk úgy nyilatkozott, hogy az ő igája enyhe és az ő terhe könnyű, így tehát semmi olyast nekünk nem parancsolhatott, amit lehetetlen volna betölteni. Mind ezeket összefoglalva: önöket, uraim, isteni és emberi törvény kötelezi arra, hogy lecsillapuljanak.

- Itt vigyen el mindjárt az ördög - mondá Sancho magában - ha az én uram nem kész prédikátor s ha nem az, legalább úgy hasonlít hozzá mint egyik tojás a másikhoz.

Don Quijote kissé lélekzetet vett s látva, hogy még mind egyre készek figyelemmel hallgatni, folytatni akarta beszédét s bizonyára folytatja is, ha Sancho bölcsessége bele nem pletykáz, a ki ő maga eresztette neki a nyelvét, mihelyest azt vette észre, hogy gazdája elhallgatott.

- Az én uram, Don Quijote de la Mancha, a kit egy ideig a Bús-képű lovagnak hívtak, most pedig Oroszlán-lovagnak neveznek: igen tanult nemes ember s úgy tud latinul és spanyolul mint a víz; a mit mond és a mit javasol, abból mindből kilátszik a jó katona, s a párbajnak minden csínja-binja, törvénye, mind egy szálig benne van a kis újjában. Annak okáért tehát csak annyit mondok kegyelmeteknek, hogy minden tétova nélkül fogadják el és kövessék a mit ő tanácsol, annál is inkább, mert hiszen valóságos sült bolondság azon felfortyanni, ha az embernek egyszer-kétszer a fülébe ordítanak. Jól emlékszem, hogy gyerekkoromban magam is akárhányszor el-elordítottam magamat, valahányszor csak kedvem szottyant, még ha senki sem esett is a kezem ügyébe; s értettem is hozzá úgy, hogy a mikor én elordítottam magamat, mindjárt rá kezdte utánam a falu minden számarra s azért én mégis az apám fia maradtam, a kit pedig senki se tartott holmi pipotya embernek. Irigyelte is ezt az ügyességemet akárhány odavaló gazdalegény, de azért én még se lettem rátartó. S hogy szavamnak ura legyek s megmutassam, hogy igazat mondtam, várjanak egy kissé s hallgassanak; olyan tudomány ez mint az úszás: ha az ember egyszer megtanulta, soha többé el nem felejt.

S erre nyomban marokra fogta az orrát, s rágyújtott az ordításra, de oly rettenetesen, hogy az egész környék hegye, völgye csak úgy harsogott.

De jaj! egy közeliben álló ember azt gondolta, hogy ez is őket csúfolja; ennek se kellett több, hanem fogta azt a kezebéli dorongot s úgy végig felejtette véle Sancho Panzát, hogy minden nyekkenés nélkül azon módon földre henteredett.

Don Quijote látván fegyvernökének gyászos esetét, mindjárt dárdát szögezett s neki akart rontani a bántalmazónak, de a körül egyszerre annyian összeröföntek, hogy lehetetlen volt boszút állnia. Sőt a mint látta, hogy egész közápor zuhan le rá s nem kevesebb puskacsó veszi célba: megfordította Rocinantét, s a mily gyorsan csak koczoghatott, úgy koczogott el közölök, teljes szívéből Istennek ajánlva magát, hogy e veszedelemből kiszabadítsa, mert minden pillanatban attól tartott, hogy most meg most üti hátba valami golyó, mely aztán a mellén jön ki, a miért is folyton folyvást nagyokat lélekzett, próbaképen, hogy nem fogyott-e még ki a szuszából. Azonban a csapatbeliek azzal is beérték, hogy megszalajtották; rá lőni nem akartak. Mikor Sancho magához tért, még azt is föltették a számarra s hagyták menni ura után. Ő

ugyan maga egyáltalában nem tudta még igazgatni szamarát, hanem a szürke magától vitte Rocinante felé, mely nélkül immár sehogy el nem lehetett.

Don Quijote jó futamatnyira haladván, egyszer visszafordult s látta hogy Sancho is közelít; minthogy pedig senki se volt nyomukban, bevárta a fegyvernököt.

A csapatbeliek, a kik a küzdelemre állottak ki, ott maradtak estig, az ellenség azonban nem jelenvén meg a csatára, ők is visszatértek a faluba vígan s jó kedvvel, dicsőségek gyanánt híresztelve, hogy megszalajtottak egy ellenséges lovat, s megtanítottak egy ellenséges fegyvernököt.

XVI. FEJEZET.

Sancho Panza megunja a kalandkeresést.

Bizonyosan cselet fődözött fel a bátor, ha még ő is megszalad, s az okos vitéznek nem vállalik szégyenére, ha megkíméli magát egyéb hasznosabb alkalomra. Ezen igazság bizonyodott meg Don Quijote példájában is, a ki a megsértett csapat dühössége s veszedelmes szándéka elől kitérve, kerekét oldott, és kisebb gondja is nagyobb lévén mind Sanchonál, mind azon veszedelemnél, a melyben hagyta: olyan messzire elinalt, a hol magát aztán már teljes biztosságában gondolta. Sancho - a mint említettük - úgy szólván két rét fektetve követte szamarán. Végre annyira, a mennyire mégis csak fölocsúdott, de mihelyt gazdája mellé ért, egyenesen odagurult Rocinante lábaihoz, annyira össze volt zúzva, törve, lankadva.

Don Quijote rögtön leszállt, hogy sebeit megvizsgálja; mikor azonban látta, hogy nincs annak tetőtől talpig mi baja se, nagy haraggal rárivalt:

- Te is ugyancsak eltaláltad, Sancho, mikor ordítsd el magadat. Hogy a mennydörgős mennykőbe tudtad elfelejteni, hogy az akasztott ember házában nem szabad kötelet emlegetni. Hogyha te az i-át fujtad, ugyan kontrázhattak volna-e mással mint doronggal? De adj hálát az Istennek, Sancho, hogy csak egy fütykössel mérték rád az áldást s nem valami szablyával adták meg az utolsó kenetet.

- Nem tudok felelni - viszonzá Sancho - egészen úgy érzem, mintha a hátamon jönne ki a beszéd. Ülünk fel, uram, jerünk innét; én nem ordítok többet. Hanem azt még se tudom elhallgatni, hogy hát még a kóbor lovagok is megfutnak s ott hagyják a szegény fegyvernököt az ellenség kezében a csávéban?

- A visszavonulás nem megfutas - jegyzé meg Don Quijote - mert tudnod kell, Sancho, hogy azt a bátorságot, a mely nem az okosságnak alapjára van fektetve, vakmerőségnek szokták nevezni, s a vakmerőnek hős tettei sokkal inkább a vakszerencsének tulajdoníthatók, semmint az ő maga érdemének. Így bevallom én is, vissza ugyan visszavonultam, de meg nem futottam, s a mi a visszavonulást illeti, abban csak jeles hősök példáját utánoztam, a kik jobb időkre kimélték meg magokat, miről a történetben ezerszer meg ezerszer tétetik említés, a mely eseteket azonban most nincs kedvem elősorolni, de neked se válna valami különös hasznodra.

Sancho már ekkor a nyeregben ült Don Quijote segedelméből, a ki szintén újra felveté magát Rocinanterra s azután lassú léptetve egy jegenyész felé tartottak, mely valami negyed mért-földnyire volt előttök.

Sancho időről időre nagyot nyögött s egy-egy keserveset sóhajtott.

Don Quijote megkérdezte, miért fájdtja olyan nagyon? Sancho pedig azt felelte, hogy a hátgerincze legalsó porcikájától egész a csigolyájáig úgy fáj mindene, hogy azt se tudja hová legyen.

- Ezen fájdalomnak kétségkívül az az oka - mondá Don Quijote - hogy az a dorong, a melylyel rajtad végig ütöttek, igen vastag és hosszú volt, úgy hogy az egész hátadon végig nyúlt, s mindazon részeidet érte, a miket most fájdtasz; de ha még vastagabb lett volna, bizonynyal még több tagod fájna.

- Ejnye, lelkem adta - mondá Sancho - de csak jól eloszlatta nagyságod nagy kételkedésemet s ugyancsak takarosán megmagyarázta, a mit nem értettem. Lánczhordtát is, hát olyan mélyen el volt rejtve az én fájdalomam oka, hogy még arra is szükség volt, hogy megmondják, azért fáj ez s ez a tagom, mert a fütykös meglapította? Ha a bokám fájna, akkor csak lehetne találgatni, hogy mi az oka; de hogy az miért fáj, a mit megkoppintottak, azt ugyan nagyon könnyű eltalálni. Az igaz, hogy a más bajával nem igen szokás törődni, kedves uram, s napról napra világosabbá lesz előttem, bizony kicsi hasznót remélhetek én abból, hogy nagyságodhoz szegődtem. Mert ha most elnézte, hogy megdöngessenek, száz meg száz más esetben majd megint fellódítanak mint a minap, s tesznek velem egyéb ilyes bolondot; s ha most még csak a hátam bánta meg, ezután majd a szememre kerül a sor. Bizony sokkal jobb tennem, ha szépen haza mennék feleségemhez, gyermekeimhez, s azokkal törődném, azoknak viselném gondjokat, a mint Isten tudnom adta, semhogy itt nagyságoddal lóssak, fussak, nyakamba kerítsem a világot s étlen-szomjan törtessek tüskön-bokron keresztül. Hát még az alvás! Mérj ki magadnak, szép öcsém fegyvernök, hét láb földet, s ha ez nem elég, mérj ki két annyit, ha jobbnak látod, aztán nyujtózzál ki a mennyire csak kedved tartja. Hogy az ördög égette volna porrá, hamúvá még azt is, a ki ezt a kóbor lovagságot elkezdte, vagy legalább azt, a kinek legelőször ment el az esze úgy, hogy fegyvernökké szegődjék az olyan bolondokhoz, a milyeneknek a régi világ minden kóbor lovagjának lennie kellett; a mostaniakról nem szólok, mert nagyságod is ezek közé tartozik, ezeket hát tisztelem, de meg azt is tudom, hogy mind beszédében, mind gondolatában nagyságod egy fokkal magasabban áll az ördögnél.

- Fogadni mernék s tudom, hogy nyernék, Sancho - jegyzé meg Don Quijote - hogy most, a mig a szád járt és beszédedet senki félbe nem szakította, nem fáj egész testedben egyetlen porcika se. Beszélj, fiam, mondd el bátran, a mi a szívedet nyomja, nyelvedre kerül: végig hallgatom én szívesen minden ostobaságodat akármilyen unalmas legyen, csakhogy neked semmid ne fájjon. Ha meg annyira esenkedel az után, hogy feleségedhez, családotodhoz visszatérj: Isten ments, hogy én talán akadályoztassalak! Pénzem nálad van, számláld össze, mennyi ideje, mióta hazulról most harmad ízben eltávoztunk; határozd meg, hogy egy-egy hónapra mit kérhetsz, követelhetsz, s aztán fogd ki magadnak.

- Mikor Carrasco Tamásnál szolgáltam - mondá Sancho - a tanuló Carrasco Sámson atyjánál, a kit nagyságod is jól ismer, - annál kenyéren kívül két aranyat kaptam havonkint; hogy nagyságodtól mit kérhetek, magam se tudom, ámbár annyi igaz, hogy a kóbor lovag fegyvernökének terhesebb a sorsa, mint a paraszt ember béresének; mert ha az ember a más tarlajáról él, az igaz, hogy be van fogva nap-estig, pedig ugyancsak keményen, de estére kelve legalább tisztességesen kijár étele, itala, s aztán ágyba feketik; mig a mióta nagyságodat szolgálom, sohase háltam ágyban, egy-két olyan alkalmat kivéve, mint a milyen a Don Diego házában való megszállásunk volt. Azonkívül mindig a szabad ég alatt aludtam pusztá földön, kitéve - a mint mondani szokás - a levegőég minden zordonságának, s mást sem ettem, mint egy-két szelet sajtot s egy-két darab kenyeret, de ihattam rá vizet hol patakból, hol forrásból, a mire a pusztákon való barangolásunk között épen akadtunk.

- Megengedem - mondá Don Quijote - hogy az, a mit mondasz Sancho, mind igaz. Mit gondolsz hát, mennyivel kérhetsz többet tőlem, mint a mennyit Carrasco Tamástól kaptál?

- Azt gondolom - viszonzá Sancho - hogy ha nagyságod minden hónapra megtoldja két tallérral, akkor nem leszek vesztes: ez lenne fáradságom bére. A mi azonban azt az ígéretet s ajánlatot illeti, a mit nagyságod egy bizonyos sziget kormányzósága felől tett, annak a fejében úgy hiszem, joggal követelhetek még hat tallért, a mi aztán mindössze harmincz tallerra rúgna.

- Igen jól van - viszonzá Don Quijote - így tehát huszonöt napja lévén, hogy hazulról távol vagyunk, a magad által megszabott bér szerint számítsd ki, Sancho, mi jár erre az időre s aztán a mint már említettem, fogd ki magadnak, nálad lévő pénzemből.

- Lelkem adta édes uram, de csak rosziúl tud számolni nagyságod! - mondá Sancho - hát azt a szigetről szóló ígéretet nem attól a naptól kezdve kell-e számítani a mikor nagyságod legelőször ígérte s úgy vetni ki aztán mind e mostani perczentett perczig?

- Nos, mennyi ideje tehát, hogy megígértem? - kérdé Don Quijote.

- Ha nem csalódom - viszonzá Sancho - két vagy három híjján lehet már valami húsz eszten-deje.

Don Quijote nagyot ütött tenyerével homlokára s igen jóízűen felkaczagva így szóla:

- A Sierra Morenában, de egész teljes együttlétünk óta mindössze se barangoltam tovább öt hónapjánál s te még is azt állítod, Sancho, van húsz esztendeje hogy néked a szigetet meg-ígértem? Bizony, bizony mondom, azt szeretnéd te, hogy a mi pénzem csak nálad van, azt mind betudjuk a te fizetésedbe; de ha már így vagyunk s téged ez boldoggá tesz: ám legyen a tied, s boldogúlj vele, míg viszont én is lelkemből örülök, hogy ilyen rossz fegyvernöktől megszabadultam, habár oly szegénynyé lettem is, hogy nincs egyetlen egy fillérem. De mondsza, te, a kóbor lovagság fegyvernökei törvényének meghamisítója, ugyan hol hallottad vagy olvastad, hogy lett volna valaha olyan fegyvernök, a ki olyan lábon állt volna urával, a kóbor lovaggal, hogy kénye kedve szerint még ő szabja meg, mennyit fizessen neki gazdája havonként? Eredj, eredj te semmirekellő bitang, gazember, - mert másnak nem mondhatlak - eredj el, mondom, az ő történeteik nagy tengerére, s ha úgy találod, hogy csakugyan van olyan fegyverhordozó ki hasonlót mondott és követelt mint a mit te most mondottál: szegezd ide azt a lapot homlokomra s ráadásúl négy sarkára tégy az arczomra négy piros pecsétet. Fordítsd meg szürkéd kantárszárát vagy kötőfékét s menj haza, mert e mostani pillanattól fogva egyetlen egy lépést sem téssz többé az én oldalamnál. Oh félreismert kenyér! Oh elbitangolt ígéretek! Oh ember, a ki alig méltó embernek mondatni! Most, a midőn épen olyan állomásra akarlak helyezni, hogy akármit mondjon is a feleséged, még is nagyságos urnak fognak címezni, te most akarsz távozni? Most mégy-e el, a mikor épen az a szilárd és határozott szándékom, hogy a világ legelső szigetének kormányzójává tegyelek? De igaz, hogy a mint te magad is sokszor mondtad: „nem való a bársony nyereg...” s a többi. Szamár voltál, samár vagy és samár maradsz élted utolsó órájáig, mert meg vagyok győződve róla, hamarabb fog ez az utolsó óra ütni, semmint te arra rájőnnél és igazán belátnád, hogy samár vagy.

Sancho ezen egész pirongatás alatt csak nézett, csak bámult merően urára, utoljára ugy el-facsarodott a szíve, hogy még a könnye is kicsordúlt s nagy fájdalmasan és keservesen így szóla:

- Uram, kedves uram, szent egy igaz, hogy egész samár legyek más se kellene már nekem csak a farka; ha nagyságod akar egyet hozzám ragasztani, azt is szívesen eltűröm s örömet szolgálom akár nyereg alatt is, életem utolsó órájáig. Bocsásson meg nagyságos uram, s tekintse fiatalságomat; tudja azt nagyságod, hogy milyen kevés van a fejemben s ha a szám el-eljár, inkább ostobaságból történik mint rosszaságból; de a megtérő bűnösnek megbocsát az Isten.

- Szinte csodáltam volna, Sancho, - mondá Don Quijote, ha valami példabeszédet nem keversz szavaidba. Jó, én tehát megbocsátok, de azon feltétel alatt, hogy te is megjavulsz s ezentúl nem léssz ily kapzsi, hanem szivedet tágabbá törekszel tenni s kecsgetni fogod magadat azon reménnyel, hogy a mit én ígértem, az beteljesül, s habár halad, el nem marad.

Sancho megfogadta, hogy úgy cselekszik s rendületlenül bízik ura ígéreteiben.

Erre aztán bementek a pagonyba s Don Quijote egy szil, Sancho pedig egy tölgyfa lábánál foglalt helyet, mert az ilyes fáknek az a közös tulajdonságok, hogy mindnyájának csak lába van, keze pedig egynek sincs.

Sancho csak úgy kinlódta át az éjszakát, mert a dorongütést a hűves levegő még sajtóbbá tette; Don Quijote pedig szokott visszaemlékezéseibe merült. Mindazáltal az álom utóbb még is csak meglepte szemöket, a hajnal hasadtával azonban már ismét utra keltek, s a nagyírú Ebro partjának tartottak, a hol az történt velök, mit a következő fejezetben fogunk elmondani.

XVII. FEJEZET.

Utazás a bűvös sajkán a vízi-várhoz.

A pagonyból eltávozván, Don Quijote és Sancho Panza csendes ballagva, oda jutottak harmadnapra az Ebro vizéhez, melynek megpillantása Don Quijotenak igen nagy örömet okozott, mert valóban gyönyörűség is volt, a kies partot, a tiszta árt, a csendes folyást és az ömlő kristály gazdag bőségét szemlélni.

S a mint e szép parton mentek-mendégéltek, egyszer csak egy lélekvesztő tűnt szemökbe, mely minden evező vagy bárminemű halászeszköz híjjával, oda volt kötve a partmenti fák egyikének derekához. Don Quijote szélylyel nézett, de sehol senkit nem látva, egyszerre csak, se tette, se vette, leszállt Rocinanteról s Sanchot is leszólította szamaráról s megparancsolta neki, hogy a két barmot kösse oda jól, egymáshoz közel, valami jegenyéhez vagy fűzfához.

Sancho megkérdezte, mit jelentsen ez a hirtelen leszállás, s mit az odakötözés? Don Quijote így felelt:

- Tudnod kell, Sancho, hogy ez a hajó itt előttünk engemet egyenesen arra szólít és hí fel, a nélkül, hogy neki bármi más értelmet tulajdoníthatnék, hogy szálljak rá, s menjek vele valamely lovag vagy egyéb szükségben lévő előkelő személyiség segedelmére, a kinek okvetlenül igen nagy veszedelemben kell lennie. Így szokott ez megírva lenni a lovagregényekben is azon varázslók felől, a kik bennök előfordulnak és szerepelnek. Ha ugyanis valamely lovag olyan kelepczébe jutott, hogy abból csak egy másik lovag szabadíthatja ki, azonban tőle két vagy három ezer mértföldnyire vagy még annál is messzebb van: a szabadítót vagy valami felhőn ragadják magokkal, vagy valami csónakot küldenek eléje, a melyre ő rászáll, s akkor aztán egy rövid szempillantás alatt vagy a levegőben, vagy a tengeren át oda röpítik, a hol épen szükség van a segedelmére. Látod, Sancho, ez a bárka is épen e czélből van ide helyezve; s ez oly igaz, mint hogy most nappal van, s előbb semhogy ez elmulnék: kösd oda egymással a szürkét és Rocinantet, s azután bizzuk magunkat Isten vezető kezére, mert én el nem állok a hajóra szállástól, nem én, ha a mezitlábos barátok kérnének is!⁸

- Ha már így van a dolog - viszonzá Sancho - hogy nagyságod minden lépten-nyomon abba akar belezöttyenni, a mit nem tudom nem lehet-e bátran bolondságnak nevezni: akkor nincs mit tennem, mint térdet-fejet hajtva engedelmeskednem, a mint ama példabeszéd is tartja: a

8 A francziskanusok; prédikáló és térítő szerzet. Fordító.

kinek a szekeren ül, annak a nótáját dudold. Hanem, mindamellett is, már csak a magam, a saját lelkiismeretem megnyugtató végett meg nem állhatom, hogy ne figyelmeztessen nagyságos uramat: nekem úgy látszik, hogy ennek a sajkának semmi köze sincs semmiféle bűvöléshez, hanem alkalmasint valami halászá, mert itt fogják a legjobb gardákat az egész világon.

Sancho ezt azon közben mondta, a míg a barmokat egy fa derekához kötötte, a melyeket azután lelke nagy keserűségére a varázslók védelmére és gondjára kellett bízni. Don Quijote azt mondá megnyugtatóására, sohse törődjék velök oly szerfölött, majd lesz ezekre gondja annak, a ki őket nagy messze utakon, távol fekvő régiókon átvezeti.

- Hiszen, ha a régi jókhoz átvezetne - jegyzé meg Sancho - akkor szívesen mennék, csak hogy attól tartok, nem látjuk mi meg azokat a régi jókat.

- Én nem régi jókat, hanem régiókat mondtam, Sancho - viszonzá Don Quijote - a mi azt teszi, hogy tartomány, egyébiránt nem csodálom, ha nem érted, hiszen neked nem is kötelességed, hogy latinul tudj; más is van akár hány, a ki azt képzei, hogy tud, pedig még csak nem is konyít hozzá.

- Oda kötöttem már - mondá Sancho - mi lesz most?

- Mi? - viszonzá Don Quijote - az, hogy keresztet vessünk magunkra, aztán felhuzzuk a horgonyt, akarom mondani, hogy hajóra szálljunk s elvágjuk a kötelet, a mivel e hajó a fához van kötve.

S azzal bele ugrott a sajkába, Sancho meg utána, a kötelet elvágták s a csónak lassanként távozott a part mellől. Mikor Sancho azt látta, hogy már valami két ölnyire vannak a száraz földtől: egész testét elfogta a remegés s szentül hitte, hogy most már csakugyan vége van. De semmi sem esett szívének fájdalmasabban mint a mikor azt hallotta, hogy az ő szürkéje elordítja magát, s mikor azt látta, hogy Rocinante el akarja szakasztani a kötőféket. Nem is tudta megállani, hogy azt ne mondja urának:

- A szamar utánunk ordít, Rocinante pedig minden áron el akar szabadulni, hogy velünk jöhessen. Oh, kedves barátaim, maradjatok békén, s adja Isten, hogy az a bolondság, mely bennünket töletek elválaszt, hadd legyen csalódássá s hadd térítsen aztán vissza megint hozzátok!

S erre oly keservesen elpityeredett, hogy Don Quijote egész boszusan és haraggal rákiáltott:

- Mit félsz, te gyáva teremtés? Miért pityeregsz, te nyulszívű? Talán üldöz, vagy kerget valaki, te patkány-lélek? Vagy mid hiányzik, te még a bőség kellős közepén is inségről panaszkodó? Talán gyalog és mezítláb kell-e valami szirtes hegységen átmenned, s nem úgy ülsz-e inkább e csónakban mint valami főherczeg s egész kényelemben viteted magadat a kedves folyam csendes árjával, mely rövid idő alatt a sík tengerre ringat ki bennünket. Mert már eddig is tettünk legalább hét- vagy nyolczszáz mérföldnyi utat, s ha volna itt egy astrolábom, melylyel a sark magasságát megmérhetném, mindjárt megmondanám mennyire haladtunk, bár ha szerfölött nem csalódom vagy átmentünk már, vagy legközelebb átme gyünk az aequinoctialis vonalon, mely a két sarkot egyenlő távolságban vágja és választja el egymástól.

- S mekkora utat tettünk meg akkor - kérdé Sancho - ha áthaladtunk azon a vonalon, a mi azt a két bokát vagy sarkat egymástól elválasztja, a mit nagyságod azzal az asztallábbal akarna méregetni?

- Igen nagy utat - viszonzá Don Quijote - mert ha az említett vonalon áthaladtunk - már akkor túl vagyunk a víz és földgömb felén, melyről a világ legnagyobb koszmográfja, Ptolomaios tanusága szerint tudjuk, hogy háromszázhatvan foka van.

- Teremtő szent atyám! - kiáltá fel Sancho Panza - ugyancsak derék egy fogas embert hoz fel nagyságod tanubizonyság gyanánt, ha annak a kosz megrágtá ólom májósznak háromszáthatvan foga van!

Don Quijote meg nem állhatta, hogy fel ne kaczagjon azon magyarázat hallatára, melyet Sancho a kozsmográf Ptolomaios nevéről és foksámításáról nyújtott.

Egyszerre egy pár vízi malmot pillantottak meg a folyó közepén.

Alighogy ezeket Don Quijote meglátta, mindjárt így szóla Sanchohoz:

- Látod, édes barátom, ime ott, ott magaslik már a város, a vizivár vagy erősség, a melyben amaz elnyomott lovagnak, vagy valamely kárvallott királynénak vagy hercegasszonynak kell lennie, a kinek megszabadítására engemet visznek.

- Hol az ördögbe van itt olyan város, vízi vár vagy erősség, a melyet nagyságod említ? - kérde Sancho - nem látja, hogy ezek vízi malmok, a mik a folyón állnak s a mikben buzát szoktak őrteni?

- Hallgass, Sancho, - mondá Don Quijote - mert akármennyire malmoknak lássanak is, nem azok s mondtam már akárhányszor, hogy a varázslat mindent ki szokott vetköztetni s fordítani a maga természetes valóságából.

E közben a sajká az árnak épen a közepére jutott s most már sokkal gyorsabban kezdett haladni mint idáig. A vízi molnárok észre véve, hogy a folyó háta valami sajkát hoz, melyet az ár egyenesen a kerekek felé ragad, a malmokból sokan kisiettek s hosszú póznákat kapkodtak fel, hogy a sajkát feltartóztassák. Lisztes volt valamennyi, szemit, száját, de még a ruháját is belepte a lisztpor mindnyájának s bizony nem volt valami nagyon kívánatos rájuk tekinteni. Már messziről így kiáltottak:

- Ördögadta emberei, hová törekedtek? Az eszetek ment-e el, vagy azt akarjátok, hogy ezek a kerekek össze-vissza törjenek s itt fulladjatok?

- Nem megmondtam, Sancho - szóla most Don Quijote - úgy-e, hogy oda jutottunk, a hol meg kell mutatnom hős karom bátorságát? Nézd csak hány kisértet készül szembe szállni velem! Nézd csak hány rút szörnyeteg vigyorog le reám! De majd meglássuk, nyomorultak!

S ezzel talpra szökve a sajkában, nagy fenszóval így kiáltá oda a molnárokhoz:

- Roszra törő s még rosszabbat forraló aljas csöcselék, bocsássátok szabadon, saját kényére azt a személyt, kit e ti erősségekben vagy fogságtokban tartogattok, legyen az előkelő vagy alacsony származású, akármilyen rendhez s ranghoz tartozó: mert én Don Quijote de la Mancha vagyok, a kit más néven Oroszlán-lovagnak neveznek, s a magas ég határozatából az én számomra van fentartva, hogy e kalandnak szerencsésen véget vessek.

S e szavak után kirántotta kardját s elkezdett vele rettenetes hadonázni a molnárok felé a levegőben. Azok pedig hallva, de semmikép se értve, mit jelentsen e hóbortosság: kinyújtották póznáikat, hogy a csónakot feltartóztassák, melyet a víz már egész erővel ragadt a kerekek felé.

Sancho térdre borult s kezét tördelve kérte az egeket, mentsék ki ebből a rettenetes veszedelemből, a mi aztán a molnárok serénységének s igyekezetének segedelmével sikerült is, a kik a csónak előtt keresztbe vetették póznáikat, mi által feltartóztatták, de úgy, hogy egyszermind föl is fordították s Don Quijotet és Sancho Panzát szépen beleborították a vízbe. Don Quijote ugyancsak jó hasznát vette, hogy úgy tudott uszni mint a hal, bárha fegyverzetének sulya kétszer is a víz alá merítette; de ha a molnárok utánok nem ugranak s ki nem huzzák őket, mind a ketten ott találták volna fel sirjokat.

A mikor kitették őket a szárazra, hová inkább elázva semmint szomjuságtól gyötörve jutottak, Sancho megint letérdelt s összekulcsolt kezekkel s égre emelt tekintettel hosszú, buzgó imádságban kérte Istent, szabadítsa meg innentül urának minden vakmerő vállalatától és törekvésitől.

Ez alatt a halászok is odaértek, a kiké a bárka volt, melyet a malom-kerekek izzé-porrá törtek s látva, hogy annak már csak a diribje meg a darabja: neki estek Sanchonak és huzkodták róla a ruhát, Don Quijoténak meg azért, hogy fizesse meg sajkájokat.

A lovag, a legnagyobb nyugalommal, mintha a világon semmisem történt volna vele, azt mondá a molnároknak és a halászoknak, ő e hajót igen szívesen megfizeti, de csak azon egy feltétel alatt, ha minden haladék nélkül szabadon bocsátják azt vagy azokat, a kiket ezen ő várukban fogva tartanak.

- Micsoda foglyokat, micsoda várat emleget ez a balgatag ember? - kérde az egyik molnár. Talán azokat akarja elvinni, a kik örletni szoktak ide járni?

- Elég - mondá Don Quijote magában - borsót hánynék a falra, ha ezt a csöcseléket szép szóval akarnám valamely jó cselekedetre rávenni. Ebben a kalandban bizonyára két varázsló hatalma ütközött egymásba, s egyik elrontja a másik tervét; egyik elém küldte a hajót, a másik felfordította s engem is vele együtt. Isten legyen irgalmas mindnyájunknak, mert ez a világ csakugyan teli van ármánnyal és gonosznál gonoszabb cselszövénnyel. Többet én sem tehetek.

S azzal emeltebb hangon így folytatá szavait, tekintetét a malmok felé fordítva:

- Barátaim, bárkik legyetek is, a kik e börtönben zárva maradtok, bocsássatok meg énnekem, hogy mind az én szerencsétlenségemre, mind a tietekre, nem tudlak kinos helyzetetekből kiszabadítani. Ez a kaland bizonyára más lovag számára van rendelve és fentartva.

E szavak után kiegyezett a halászokkal, a kik jó busásan megfizetteték a sajkáért, a mit Sancho nagyon rossz kedvvel fizetett ki, s meg nem állhatta, hogy azt ne mondja:

- Még egy két ilyen csónakázás s az ördögé lesz egész vagyionunk.

XVIII. FEJEZET.

Don Quijote egy vadásztársasággal találkozik.

Lovag és fegyvernöke meglehetősen komoran és kedvök szegetten tértek vissza barmaikhoz, különösen Sancho, a kinek mindig a szívét hasogatta, valahányszor a pénzes zsacszkóba kellett nyulni, s olyan nehezére esett ebből valamit kivenni, mintha a szemebogarát vajták volna ki. Minden szó nélkül vetették föl magokat a nyeregbe s távoztak a hatalmas folyótól, Don Quijote egészen elmerülve szokott merengéseibe, Sancho pedig előmeneteléről való töprenkedésébe, a melyet különösen most nagyon távolra esettnek kellett tartania. Igaz, hogy ő is együgyü volt, de azért belátta, hogy urának legtöbb tette-vette mind eszelősséget árul el, s azért arra határozta el magát, hogy a legelső kínálkozó alkalommal se nem számol vele, sem azt se mondja neki beföllegzett, hanem ott hagyja a faképnél, maga pedig elmegy haza. Azonban szegény ember szándékát boldog Isten bírja, s egészen másképp ütött ki a dolog mint Sancho előre kigondolta. Történt ugyanis, hogy másnap alkonyat táján a mint egy erdőségből kiértek, s Don Quijote egy zöld rétségen hordozá végig tekintetét: a rét tulsó szélén embercsoportot pillantott meg, s közelebb jutva hozzájuk, látta, hogy sólyom-vadászok. A mikor még közelebb érkezett, egy igen szép úrnőt vett észre közöttük, a ki gyönyörű hófehér paripán

ült, melynek szerszáma zöld színű volt, párnanyerge pedig ezüsttel kihímezve. Maga az urnő szintén zöldbe volt öltözve, de oly fényesen, oly gazdagon, mintha a megtestesült pompa állt volna az ember előtt. Jobb kezén úri sólymot tartott. Don Quijote azt következtette, hogy igen előkelő hölgynek kell lennie s bizonyosan a körülötte lévőknél urasszonya, a minthogy valóban az is volt. Ekkor így szóla Sanchohoz:

- Szaladj, fiam Sancho, s mondd annak a paripán ülő, sólymos urhölgynek, hogy én, az Oroszlán-lovag, csókoltatom az ő nagy szépségének kezeit, s ha ő magassága kegyesen megengedné, magam mennék oda s mély hódolattal felajánlanám neki szolgálatomat, valamit csak reám bízni kegyeskednék. De eszeden légy, Sancho s jól megrágd, a mit mondani akarsz és szokott példabeszédeidet közbe ne zagyvárd valahogy az üzenetbe.

- Emberére talált bennem, nagyságos uram, - viszonzá Sancho - bizza rám bátran, hisz különben sem most járok én életemben először követségben magas és törzsökös asszonyságokhoz.

- Ha csak nem azt érted, mikor Dulcinea kisasszonynál jártál - mondá Don Quijote - azon egyen kívül én nem tudok semmiféle követségedről, legalább az én szolgálatomban nem.

- Az igaz - viszonzá Sancho, - de a pontos fizetőt nem bántja a zálog s könnyű ott szegni, a hol van miből; a mivel csak azt akartam mondani, semmi szükségem rá, hogy mindent a számba rágjanak, magam is konyítok egyhez máshoz s ott, a hol kell, ember vagyok a gáton.

- Hiszem, Sancho - mondá Don Quijote - eredj hát Isten hírével s járj szerencsésen.

Sancho tehát sarokba kapta szamarát s sebes vágatva elnyargalt s a mint a szép vadász nő elé érkezett, földre ugrott, térdre borult s így szóla:

- Szépséges señora, az a lovag, ki amott látszik ni s a kit az Oroszlán-lovagnak neveznek, az az én gazdám, én meg az ő fegyvernőke vagyok s nevem Sancho Panza. Ez az Oroszlán-lovag, a kit nem régiben még a Búsképű lovagnak hittak, azzal az üzenettel küld engemet méltóságodhoz, kegyeskedjék neki nyájas és szeretetre méltó szívességével megengedni, hadd jöjjön ide s hadd ajánlja fel szolgálatát mindarra a mit méltóságod neki parancsolni akar. A mit ha méltóságod megenged, mind a saját maga javát fogja előmozdítani, mind boldoggá tenni a legboldogtalanabb lovagot, nem különben szerencsésé annak legszerencsétlenebb fegyvernökét, engemet.

- Igazán mondhatom, derék fegyvernök - viszonzá az urnő - kegyelmed olyan körülményesen adta elé megbizását, a mint valóban illik az ilyes küldetéshez. Keljen föl, mert egyáltalában nem volna rendén, ha egy oly jeles lovagnak mint a Búsképű, a kiről már oly sokat hallottunk, ha annak fegyvernőke tovább is térden állna előttünk. Keljen föl barátom s mondja meg urának, hogy mind én, mind férjem a herczeg, a legszívesebben fogjuk látni, ha ő hozzá itt a közelben fekvő nyaralónkban szerencsénk lehet.

Sancho felkelt s alig tudta min bámuljon inkább, a jó asszonyság nagy szépségin-e, vagy udvariasságán és nyájasságán vagy pedig azon, hogy a mint említette, urát a Búsképű lovagot már híréről ismeri. S hogy nem Oroszlán-lovagnak mondotta, annak bizonyosan az lehetett az oka, hogy a lovag ezt a nevet csak az utóbbi időben vette föl.

A herczegné - mert valóban és igazán az volt - azt kérdezé azután a fegyvernőktől:

- Mondja csak, derék fegyvernök, ez az ön gazdája nem ugyanaz, a kit más néven Don Quijote de la Manchának is neveznek, s a kinek jegyese s minden gondolatainak királynéja egy bizonyos Doña Dulcinea del Toboso?

- Testestül lelkestül az az, señora - viszonzá Sancho - egészen az elevenére tapintott herczegséged.

- Akkor kimondhatatlanul örülök e régen óhajtott találkozásnak, - viszonzá a hercegné. Férjemmel együtt mindig határtalan tisztelője voltam a kóbor lovagoknak, s áldani fogom azon pillanatot, melyben ezek legjelesebbje, señor Don Quijote de la Mancha lépi át házam küszöbét. Azért kérem, menjen Panza barátom, s mondja meg urának: a legszívesebben üdvözlöm birtokomon s nem lehetne semmi a világon, a mi számomra nagyobb örömet szerezhetne.

Hejh! de milyen rózsás kedvben nyargalt vissza Sancho Panza ezzel a válaszszal gazdájához! Soha se karikázott az a szamar még életében úgy mint ez uttal, de Sancho Panza sarka más-szor egész esztendőn át sem döngette ám a bordáit olyan sűrűen, mint ez alkalommal az alig másfélszáz lépésnyi távolságon keresztül. S hogy elmondott aztán gazdájának mindent, mindent egy szálig, valamit csak a nagy úrnőtől hallott, a kit szokása szerint parasztosan egekig emelt, s nem győzte eléggé magasztalni nagy szépségét, jóságát és nyájasságát.

Don Quijote összeszedte magát peczkesen a nyeregben, lábát a kengyelben keményen megvetette, sisakja rostélyát felütötte, sarkantyuba kapta Rocinantet s nagy gangosan léptetett a hercegné felé, hogy kezet csókoljon. Az pedig, férjét, a herceget már ekkor magához kéreté s Don Quijote oda érkezéig közölte véle a lovag egész üzenetét. S minthogy mind a ketten ismerték már hallomásból Don Quijote különös bogarát, igen kíváncsiak voltak rá, s nagyon óhajtották személyesen is megismerni, s előre megegyeztek abban, hogy minden szeszélyének engednek, - vele nem vitatkoznak, hanem inkább helyben hagyják mindazt a mit mond, s a míg csak vendégek lesz, egészen úgy bánnak vele mint a regényekben szokás a kóbor lovagokkal.

E közben Don Quijote, felütött sisakrostélylyal odaérkezett s jelt adván, hogy le akar szállani, Sancho nyomban ott akart teremni, hogy a kengyelszíjat tartsa. Azonban szörnyű szerencsétlenségére, lába ugy belekeveredett a szürkéről leszálltakor a nyereg valamelyik kötelébe, hogy semmikép se tudta kirántani, s lába még egyre fen volt, - feje, válla pedig már a földet érte. Don Quijote, a ki úri lovaghoz illőn, soha sem szokott a nélkül leszállani, hogy kengyelszíját ne tartsák, most is azt hitte, hogy Sancho fogja már, egyszerre len akart teremni egy ugrással, de magával rántotta Rocinante nyergét is, a mely bizonyosan roszúl lett a nyergeléskor megszorítva, s így a lovag nyergestől a földre pottyant, a mit röstelt is halálig s fogai közt ezer átkot szórt Sanchora, ki a békóból még most sem tudta lábát kiszabadítani.

A herceg megparancsolta vadászainak, siessenek mind a lovag, mind fegyvernöke segítségére, kik aztán föl is emelték Don Quijotét, ki akkorát esett, hogy csak sántítva s nagy nehezen tudott oda biczegni, hogy a magas uraságok előtt térdre borúljon. A herceg semmi áron sem akarta ezt megengedni, minek okáért maga is leszállt lováról, odament Don Quijotehez és megölelte, így szólva hozzá:

- Végtelenül sajnálom, Búsképű lovag úr, hogy az én birtokomon önnek legelső lépése is oly balul ütött ki miképen láttuk; azonban a lovászok gondatlanságából gyakran még sokkal komolyabb veszedelem is szokott származni.

- Az a szerencse, hogy méltóságodat láthatom, nemes herceg - viszonzá Don Quijote - gazdag kárpótlást nyujt akármily szerencsétlenségért, mert ha esésemben a legmélyebb mélységig zuhantam volna is alá, méltóságod láthatásának dicsósége még onnan is fölemel és kiragad vala engemet. Az én lovászom sokkal jobban ért ahhoz, hogy sületlen beszédekre nyelvét oldozza ki, semmint ahhoz, hogy a nyeret erősen meg tudná csatolni és szorítani. Egyébiránt történjék velem akármí, estemben úgy mint fölkeltemben, gyalog vagy lóháton, mindig kész szolgálja leszek herczegségednek, úgy szinte a hercegné ő nagyméltóságának, herczegséged méltó hitvesének, a szépség nagyérdemű úrnőjének s az udvariasság örökös fejedelemisszonyának.

- Csak halkán, señor Don Quijote de la Mancha, - mondá a herceg - mert a hol egy Doña Dulcinea del Toboso kisasszony foroghat szóban ott nincs helyén egyéb szépségeket magasztalni.

Már ekkor Sancho Panza is kiszabadult a hurokból s minthogy ő is odafurakodott, még mielőtt ura válaszolna, ő kottyant bele e szavakkal:

- Már mi tűrés-tagadás, az én kegyelmes asszonyom señora Dulcinea del Toboso igazán takaros egy teremtés; de a hol az ember nem is gondolná, a nyúl sokszor épen ott ugrik ki a bokorból. Sokszor hallottam, hogy a természet olyan mint a fazekas, a ki cserépedényeket szokott készíteni, s a ki egyet tud csinálni szépet, tud az aztán két-háromszázat is, a mivel azt akartam mondani, hogy a hercegné asszonyom ő nagyméltósága, egy paraszthajszállal se alább való Dulcinea del Toboso kisasszonynál.

Don Quijote a herceghez fordult s így szóla:

- Meghiheti nagyságod, hogy e világon soha sem volt még kóbor lovag, a kinek fecsegőbb de egyszersmind elmésőbb fegyvernőke lett volna mint énnekem; s tudom, hogy ő igazolni fogja szavaimat, ha hercegi nagy magasságod kegyes lesz egy-két napig velem parancsolni.

Mire a hercegné így válaszolt:

- Nagyon becsülöm a jó Sanchóban, hogy oly elmés, mert az elmesség bizonyos jele az okosság. S ha a jó Sancho tréfás és elmés, már ennél fogva is okos embernek kell tartanom.

- És fecsegőnek - tevé hozzá Don Quijote.

- A mi annál jobb - szóla közbe a herceg - mert sok tréfát nem lehet kevés szóval elmondani. Hogy azonban mi se pazaroljuk üres beszéddel az időt, kérem Bús-képü lovag úr...

- Oroszlán-lovagot méltóztassék mondani, herceg úr, - igazítá ki Sancho - mert a bús-képnek már nyoma sincsen.

- Legyen tehát Oroszlán-lovag - folytatá a herceg. - Kérem tehát az Oroszlán-lovag urat, legyen szíves egy közel várkastélyomban megszállani, a hol oly fogadtatásban akarjuk részesíteni, a milyen az ily magas egyéniséget méltán megilleti, s a milyenben a hercegnő és én a hozzánk be-betérő kóbor lovagokat rendszeren részesíteni szoktuk.

Sancho már akkor helyre igazította s jobban megszorította Rocinante nyergét, melyre Don Quijote felülvén, valamint a herceg is egy gyönyörű paripára, a hercegnét közre vették s utnak eredtek a kastély felé. A hercegné azonban megparancsolta Sanchónak, hogy ott maradjon az ő oldala mellett, mert kimondhatatlanul szereti hallani elmés mondásait. Sancho se kérette magát kétszer, hanem befurakodott hármok közé negyediknek, mind a hercegné mind a herceg nagy multságára, a kik igen nagy szerencsájöknek tartották, hogy egy ilyen járókelő lovagot s egy ilyen jártas-keltes fegyvernököt fogadhatnak be kastélyukba.

XIX. FEJEZET.

Az igazi várkastélyban.

Sancho alig tudott hová lenni örömében annak láttára, hogy a hercegnével mily bizalmas lábon áll, s már előre is elképzelte mily kényelmes napokat fog ő ezen úri lakban tölteni.

A herceg, hogy tisztelt vendége számára illendő fogadtatást készítsen elé, csakhamar megvált a lassabban menő társaságtól s előre rugtatott, hogy kiadja a parancsot minden cselédjének, hogyan s mikép bánjanak majd Don Quijoteval.

Mikor aztán a lovag a hercegnével együtt megérkezett a kastély kapuja elé, abban a nyomban két inas vagy lovász termett ott előtte, a kik egész bokáig érő hosszú ruhába voltak öltözve a legfinomabb karmazsin-piros atlaszból, s Don Quijotet nagy sebtiben karon leemelve, ezt mondták neki:

- Segítse nagyságod a hercegné ő kegyelmességét leszállani.

Don Quijote meg is tette, a mi aztán egy sereg udvarias bókolásra szolgáltatott alkalmat kettejük között; utóvégre mégis a hercegné lett a győztes, a ki csak hercegi férje karján akart a paripáról leszállani, azt vetvén okúl, hogy nem tartja magát méltónak arra, hogy egy ily nagyhírű lovagot ily hasztalan teherrel fárasztson. A herceg tehát csakugyan le is jött, le-emelte hitvesét, s a mint aztán a nagy udvarba beléptek, két ifju apród jelent meg előttök, a kik Don Quijote vállára finom skarlát köpönyeget terítettek, mire az udvar körül futó tornácok mind megteltek a hercegi házhoz tartozó férfi- és nő-cselédséggel, a kik fennszóval kiálták:

- Isten hozta a kóbor lovakok színét és virágját!

S azzal mind, vagy legalább is a nagyobb rész, illatos víz permetegjét hintette Don Quijotera és a herceg-párra. Don Quijote alig tudott hová lenni csodálatában s csak most kezdte igazán hinni, hogy nem csak képzelt, hanem valóságos kóbor lovag, mert ime szakasztott úgy bánnak vele, mint a hogy regényeiben ő a mult századok kóbor lovagjairól olvasta.

Sancho, a ki még a szürkéjéről is megfélekedett, a hercegné gallérjához varrta magát, s az ő sarkában lépett a kastélyba. De lelkiismerete rögtön mardosni kezdé, hogy a szamarát magára hagyta; odalépett tehát egy tiszteletre méltó társalkodónéhoz, ki a többiekkel együtt a hercegné fogadására jött eléjük, s halkán oda súgta a fülébe:

- Señora Gonzales, vagy hogy is hívják asszonyságodat...

- Doña Rodriguez de Grijalbanak - viszonzá a társalkodóné, a ki sokat tartott a maga tisztas állására - mi kell, atyafi?

Mire Sancho így szóla:

- Ugyan, az Isten is megáldja asszonyságodat, menjen ki csak kérem a kastély kapuja elé, ott találja az én szürke szamaramat. Legyen olyan jó, s vezettesse vagy vezesse be maga az istállóba, mert szegényke kissé félénkecske, és semmi módon se fogja magát beletalálni, hogy egymagára maradjon.

A társalkodónét ez a meggondolatlan kivánság egyszerre felpuska porozta.

- Ha a gazdának is csak annyi az esze mint a szolgájának - pattant fel keményen - akkor ugyan szépen vagyunk! Menjen kend a pokolba, tökfilkó, azzal együtt, a ki kendet idehozta. Viselje kend maga a szamarának gondját; szoktunk is mi, e kastély hölgyei, ilyes dolgokkal törődni?!

- De lelkem adta - viszonzá Sancho - az én uramtól hallottam, a ki pedig valóságos táltos az ilyes történetekben, hogy mikor az a bizonyos Lanzarote nevű lovag Britanniából eljött: „Úrnők ápolák magát, s paripáját asszonyságok;” már pedig, a mi az én szamaramat illeti, csakugyan nem adnám oda Lanzarote paripájáért, s bizony asszonyságodnak se esnék ám le az aranygyűrű az ujjáról, ha az én szürkém kötőfékét megfogná.

A társalkodóné olyan hangosan csattant föl megint, hogy szabadkozását a hercegné is meghallotta, a ki azonnal vissza is szólott hozzá, kérdé, kivel gyűlt meg a baja?

- Ezzel ni - viszonzá Doña Rodriguez, Sanchora mutatva - ezzel a finom gavallérral, ezzel a hájfejű uracskával, a ki másra se kért csak arra, hogy még én vezessem a kastély kapuja előtt álló szamarat az istállóba, s példa gyanánt holmi Lanzarotekat hoz fel, a kiknek lovát - mit tudom én hol s hol nem - asszonyságok ápolták.

- Úgy van megírva a régi történetekben - jegyzé meg a hercegné - s Sanchonak ennyiben igaza van. De ne aggódjék barátom; a paripa jobban el lesz látva mint magának Lanzarotenek paripája volt.

- No lássa, hogy a hercegasszony mennyivel nyájasabban beszél! - mondá Sancho Doña Rodriguez felé fordúlva. - Ne csodálja, hogy arra kértem, a mire kértem. A szamaram úgy oda van nőve a szívemhez, mintha együtt nevelkedtünk volna, s azért nem is szerettem volna rábízni senki másra, mint az ilyen tisztos öreg asszonyságra, a kinél öregebbet az egész házban se látok.

A hercegné majd elharapta a nyelvét nevetében, a társalkodónét meg majd a guta ütötte meg mérgiben, Don Quijote pedig fejét csóválva, e szavakban fejezte ki rosztalását:

- Ugyan Sancho! Ide való beszédek ezek?

Sanchonak most meg a herceg fogta pártját, a ki így szólt:

- A fegyvernök urnak igaza van, s épenséggel nem érdemel megrovást. A lovas ember előbb gondoskodik paripájáról mint magáról, s az ilyen hűségért csak becsülni lehet. De ne féljen, Sancho barátom! A szürkének majd kijár mindaz, a mit szeme-szája megkíván, s olyan jól gondját fogják viselni, mint a gazdája tulajdon maga személyének.

Ilyen beszélgetés között, mely az egy Don Quijote kivételével, a többieket mind nagyon mulattatá, jutottak fel a kastélyba, hol Don Quijotét és Sancho Panzát a legfinomabb szőnyegekkel bevont, s a legdíszesebben bebútorozott szobákba vezették s hagyták - öltözés végett - magokra.

Don Quijote alig várta, hogy egyedül maradjanak, hogy e pirongatással ronthasson neki Sanchonak:

- Ugyan te újdonsült udvari bolond s régi vén szamár, hogyan lehattél olyan meggondolatlan, hogy azt a tisztos asszonyságot szólítsd fel arra, hogy szamaradat az istállóba vezesse?

- De hiszen nagyságos uram - mentegetődzék Sancho Panza - én nagyságodtól hallottam, hogy Lanzarote paripáját...

- Igen, de az lovag volt, Sancho, értsd meg jól, lovag és annak a paripája! - mondá Don Quijote - nem pedig egy fegyvernök hosszúfülű szamara! Csak arra kérek, válogasd meg mindig szavaidat, s mielőtt valamit kimondnál, gondold meg jól, hol és ki előtt mondod ki; mert ha már egyszer kimondtad, nincs többé az a hatalom, mely azt ki nem mondottá tegye, ha a föld alá szeretnél is süllyedni szégyenletben.

Sancho mennyire földre fogadta, hogy lakatot tesz szájára s később leharapja a nyelvét, semhogy valami illetlen vagy meggondolatlan szót ejtsen ki s legyen megnyugodva a felől, hogy ő mindenben ahhoz fogja tartani magát, a mit ura parancsolt.

Don Quijote átöltözött, vagyis más szavakkal pánczéjét levetette s csupán zergebőr újjasában maradt, felövezte kardszíját kardostól, vállára vetette a skarlát köpönyeget, fejére pedig zöld atlasz főveget illesztett, a mit szinte az apródok szolgáltatnak kezébe, s ilyen módon felékesítve ment a nagy terem felé, hol az udvari cselédség két sorjában vala fölállítva, egyik felől épen annyian, mint a másikon, s mindnyájan hozzákészülve, hogy neki kézmosó vízzel szolgáljanak, a mi aztán sok udvarias bókolás és czerimonia között csakugyan meg is történt.

Ekkor tizenkét apród jelent meg, élőkön az udvarmesterrel, kik az ebédlőbe akarták vezetni, hol az uraság már várta. Közre fogták s nagy ünnepélyességgel és méltósággal a másik terembe vezették, a hol az asztal igen gazdagon meg volt terítve, de csupán három személyre. A herceg a főhelylyel kínálta meg Don Quijotet, a mit ez semmiképen el nem fogadott, mire kínálás és szabadkozás folytán olyan vita fejlődött ki, hogy végre Sancho szól közbe eképen:

- Volt a mi falunkban egy nemes ember, a ki egy paraszt embert hitt magához egyszer ebédre vendégül. Mikor az asztalhoz akartak ülni, a házi gazda a főhelylyel kínálta meg vendégét; a paraszt ember meg váltig azon erősködött, hogy a házi úr üljön az asztalfőre. A házi úr mindenre hivatkozott, a parasztember azonban, a ki nagyon is adta volna az illedelmezt, a becsületdudót, sehogy se állt kötélnek, míg aztán végre a nemes embert elhagyta a béketűrész, belekapaszkodott két marokkal a vendége vállába, odanyomta a székre mérgesen és rákiáltott: „Üljön le kend, tökfilkó, mert ha én akárhová ülök is, kendeddel szemben mindig ott lesz a főhely!” Eddig van a mese s azt gondolom, senki se mondhatja, hogy ide ne illett volna.

Don Quijote ezer színt váltott, a mik egymásután tarkították barna bőrét. A hercegpár elfojtotta a nevetést, hogy Don Quijote haragja ki ne törjön, a ki nagyon jól észrevette, hogy az ármányos Sancho hova vágott. Végre a lovag csakugyan leült a főhelyre, a hercegné pedig, hogy a beszédnek más irányt adjon, mindjárt az étkezés kezdetén azt kérdezte Don Quijotétól, hallott-e valami újabb hírt Dulcinea kisasszony felől, s küldött-e neki mostanában ajándékba óriásokat, gonosztévőket, mert semmi kétség, hogy sok ilyet kellett legyőznie. Mire Don Quijote így válaszolt:

- Kegyelmes asszonyom, az én szerencsétlenségemnek kezdete ugyan van, de vége sohasem leszen! óriásokat győztem le, rablókat és gonosztévőket küldtem hozzá, de valjon hogyan akadhettek volna rá, mikor el van bűvölve s oly rút pórnővé átvarázsolva, a milyennél rútabb már nem is képzelhető.

- Nem tudom - jegyzé meg Sancho Panza - én meg úgy láttam, hogy olyan előkelő úri kisasszony az most is, hogy ritkítja párját. Legalább a mi a könnyűséget s az ugrást illeti, csakugyan nincs az a kötélhányos, a kin túl ne tenne. Igaz lelkemre mondom, kegyelmes herceg-asszony, úgy felugrik az a számarra a földről, hogy a macska se különben.

- S látta őt elbűvölten, Sancho? - kérdé a herceg.

- Ha láttam-e! - viszonzá Sancho. - Láttam bizony, még pedig én legeslegeselőször. Én akadtam az egész babonáság nyomára, úgy mintha csak magam lettem volna a boszorkánymester.

A hercegasszony hamiskásan elmosolyodott. Ugy látszik gondolt valamit, s furfangos fejecskéjét törte valamin. Mindjárt sejtette, hogy itt Sancho Panza keverhette a kártyát gazdája ellenében, s azonnal elhatározta magában először azt, hogy Sanchotól majd kitudja ő, miben áll a Dulcinea elbűvölése, s ha sejtelve valósúl, majd megréfélja ő a csintevésért a fegyvernököt.

Most még nem szólt neki semmit, mert a herceg egy intésére az udvarmester Sancho Panzát is elvitte a cselédekhez ebédelni.

Don Quijote - mint mindig, - kifogyhatatlan volt az asztal fölött a beszédben, s elmondott száz meg száz kalandot életéből, s elmondá szélkében hosszában a Montesinos barlangban látott és hallott dolgok csodáját is, a minek hallatára herceg és hercegné alig tudtak hova lenni bámulatukban, hogy egy máskülönben ily okosan is beszélni tudó ember, hogyan töltheti el képzelő tehetségét ily hihetetlen ostobaságokkal.

Elmondta aztán Don Quijote - a hercegnő kérésére - Sancho Panza viselt dolgait is, hűségét, de néha-néha ki-kimutatkozó kapzsiságát is, mely már-már hajlandó lett volna megrontani a kóbor lovagság azon régi bevett szokását, hogy a fegyvernökök nem meghatározott havi

bérért, hanem kegyajándékok reményében szolgálnak uraiknak, s ő egy sziget kormányzóságát ígérte Sanchonak, mihelyt valamely országot elfoglal.

Épen e pillanatban lépett be Sancho Panza, a ki nagy illedelmesen odament a hercegnéhez, előtte féltérdre borult, kezét csókolt neki s úgy köszönte meg azt a jó ebédet, melynél jobbat - a mint mondá - soha életében sem evett.

- Meglátszik, Sancho, - viszonzá a hercegnő - hogy kegyelmed az udvariasságot az udvariasság főiskolájában tanulta. Meglátszik mondom, hogy ott nevelkedett föl Don Quijote úr kebelén, a ki maga a született és megtestesült udvariasság. Isten tartsa meg az ilyen gazdát s az ilyen szolgát, amazt a kóbor lovagság sarkcsillaga, emezt a fegyvernöki hűség fénycsillaga gyanánt. Keljen föl, derék Sancho, s udvariasságát s urától hallott sok szép és jeles tulajdonait én részemről azzal akarom jutalmazni, hogy férjemet a herceg urat megkérjem, nyujtson segédkezet ő is, hogy nagyságos Don Quijote úr csakugyan beválthassa mentül előbb azon ígéretét, hogy kegyelmednek valami kormányzóságot juttasson.

Sancho el volt ragadtatva; Sancho magán kívül volt örömében. Azért is, mikor a hercegné arra kérte ezután, hogy a délutánt szentelje ma néki és udvarhölgyeinek, mert némely dolgok felől kérdezősködni akar tőle, Sancho azt felelte: igaz ugyan, hogy ő nyaranta délutánonként négy-öt óra folyásáig is el szokott szundikálni, de ma minden erejét meg fogja feszíteni, hogy olyan éber legyen, mint a nyúl, s parancsolatára állhasson a hercegné ő méltóságának.

Asztal után Don Quijote kissé elvonult pihenni, Sancho a hercegné kérdéseire adott feleleteket, a mik némelyikére a diszes hallgatóság majd megpukkadt nevében, a herceg úr pedig új rendeleteket adott ki, hogy Don Quijoteval hogyan bánjanak mint kóbor lovaggal, s egy hajszálra se térjenek el azon bevett szokásoktól, a melyek szerint - állítólag - a hajdani kóbor lovagokkal bánjanak.

XX. FEJEZET.

Milyen szerep jut Sancho Panzának, hogy Dulcineát a varázs alól feloldja.

Herceg és hercegné igen mulatságosnak találták Don Quijote és Sancho Panza társaságát, s még szilárdabban megmaradtak feltett szándékuknál, hogy egy pár tréfát üznenek még velök, olyat, a mi hasonló legyen azokhoz a hitetlen, eszeveszett kalandokhoz, milyenek a Don Quijotet elbolondító lovagregényekben foglaltatnak. Egyik bohó tervök különösen jól sikerült. Ezt arra alapították, a mit Don Quijote a Montesinos barlangról beszélt, s különösen azt tűzték ki céljok gyanánt mellette, hogy Sanchot megleckézik kissé azért a csalfaságért, a mit ura ellen elkövetett akkor, mikor a tobosoi parasztleányra ráfogta, hogy az az elvárásolt Dulcinea. Ezen tervök kivitele előtt ugyanis egy beszélgetés alkalmával a hercegné azt hitette el Sanchoval, hogy az bizony épen nem lehetetlen, hogy az a parasztleány csakugyan Dulcinea hercegkisasszony volt, mert hiszen a varázslóknak akkora a hatalmuk, hogy el is varázsolhatták, s készakarva hozták össze Sanchoval, s ők voltak azok, a kik Sanchot rábirták, tudtán kívül, hogy épen akkor mondja a legteljesebb igazságot, a mikor azt gondolta magában, hogy a legnagyobbat füllentette. Nagy szöveget ütött a hercegné e furfangos beszéde Sancho fejébe! Elálméklodott rajta, szóvalánul bámult maga elé egy ideig, végre azt mondta:

- Az bizony meglehet, - bizony meglehet! No lám, ki gondolta volna! Azt hittem, én tréfálok meg a gazdámat, s ime én magam vagyok kijátszva. Pedig bizonyosan úgy kell lenni, a mint hercegséged mondja. Bizony az ördög nem alszik.

A hercegnének se kellett több, csakhogy Sancho elhigye ezt a bohóságot. Most már bátran hozzá lehetett fogni ármányos tervök kiviteléhez.

Hatodnapra, - mely idő alatt mindent el lehetett rendezni s minden kiosztott szerepet betanítani, nagyszerű hajtóvadászatot rendeztek. Don Quijotét s Sancho Panzát is megkínálták zöld posztóból készült vadászubbonyival, melyet azonban Don Quijote nem fogadott el, mondván, hogy az igazi kóbor lovagnak soha sem szabad pánczélos ruhájától, megvállnia semmiféle kirándulásnál. Nem így Sancho Panza. Ő mindig készen tartotta ott a markát, a hol valami üthette, s így most is nagy köszönettel elfogadta a vadászöltönyt, még a vadászat napja előtt fel is huzta, szörnyen tetszett benne magának, illegette-billegette magát a tükör előtt, s olyan hegyesen-kényesen lépegett, mint a páva.

Végre a vadászat várva várt napja elérkezett. A majd előforduló kaland minden szerepe jól be volt tanítva, minden szükséges intézkedés megtéve, a miről azonban a lovag és fegyvernöke mind nem tudtak csak egy árva szócskát sem. Lovon ült már az egész úri társaság, lóra akarták ültetni Sanchot is, ki azonban el nem fogadta s azt vetette ellen, hogy az ő kedves szamarától csak az egy halál választja el. Nem kell ő neki annál soha jobb, soha szebb, soha pompásabb paripa.

Elindultak olyan nagy vadászakisérettel, hogy királyi vadásztársasághoz is elég lett volna. Jó hosszú haladás után az erdő sűrűjének azon helyére értek, a hol már lesbe lehetett állani. Itt azután ki egy-egy vastag fa mögött, ki valamely szikla mellett keresett rejtekhelyet, s mikor a hajtók is szétszoltak már külön csapatokra, a vadászat egyszerre elkezdődött olyan nagy zajjal, kiáltással, lármával, hogy az ember a szomszédja szavát se érthette a kutyaugatástól és kúrtrivalgástól.

A hercegasszony leszállt paripájáról s ott foglalt állást, a hol tudta, hogy a vadkanok azon szoktak járni. A herceg is leszállt, úgy szinte Don Quijote is, s odaálltak a hercegné mellé; Sancho pedig mindnyájoknak hátok mögött húzódott meg, le sem szállva szürkéjéről, melytől nem mert megválni, nehogy valami baja essék.

Alighogy lábuk a földet érte s alighogy számos cselédjük sorba állt körülöttök: roppant nagy-ságu vadkant látának feléjük törtetni, melyet az ebek hajtottak fel s a vadászok vetek üzőbe. Fogait és agyaráit csattogatta s túrta szájával a tajtékot. Ez már nem volt tréfa, hanem igaz valóság, s lehetett volna belőle komoly veszedelem is. Don Quijote, mihelyt észrevette a hatalmas állatot, rögtön karjára füzte paizsát, kardjához kapott s előrerontott, hogy szembe-szálljon vele. Ugyanugy tett vadászgerelyével a herceg is, de a hercegasszony még mindkettejüket megelőzte volna, ha a herceg vissza nem tartóztatja.

Az iszonyú szörnyeteget Sancho Panza is megpillantotta. Ijedtében dobbant is a szíve akkorát, hogy beillett volna harangütésnek. Most az egyszer nem volt maradása többé szürkéje hátán; földre ugrott, - s aztán se ország, se tartomány! vesd el magad úgy neki iramodott a világnak, a hogy csak a lába bírta, s hogy a zöld vadászbugyogó csak úgy suhogott rajta szaladtában. A legmagasabb tölgyfát szemelte ki magának menedékhelyül. Nem volt valami ügyes mászó, de azért szorultságában most úgy feltörekedett a fa derekán, mintha valami nagy, pohos zöld gyík futott volna fel, - de még ezzel se érte be, hanem az ágak között is fölebb akart hatolni, fel a fának egész a koronájáig. Ezzel a nagy igyekezettel azonban megjárta szegény feje. Teste nehéz sulya alatt az egyik gyengébb ág megreccsent, el is törött, s Sancho bizonyára úgy a földre pottyant volna mint az elejtett háj, ha szerencséjére és szerencsétlenségére a zöld vadász zubbony, Sancho mostani legfőbb büszkesége, bele nem akad egy ág csonkjába, melyen az egész emberke függve maradt a levegőben. Úgy csüggött, lógott odafent, mint a füszerárús boltajtaja fölött a czimer gyanánt odaakasztott tekenős-béka. Ebben a rettenetes helyzetben s tapasztalva azt, hogy a zöld dolmány reped-hasad, de meg arra is gondolva, hogy ha az a veszett állat erre veszi az utját, még el is érheti: olyan éktelen ordítást csapott, s oly

keservesen kiabált segítségért, hogy a kik csak hallották, de nem látták, szentül azt hitték, már bizonyosan valami vadállat marczangolja.

Végre az agyaras vadkant a neki szögzött sok vadászdárda szúrásai elejtették. Don Quijote még csak ekkor fordult arra, a merről Sancho felismert kiáltzásait hallotta, - s ime azt látta, hogy az ő fegyvernöke, a ki még csak az imént illendő pontossággal ott állt gazdája háta mögött, most ott függ a fa ágán s majd a kezeit, majd meg lábait nyugtogatja, a mint kinos helyzetében keservesen kecmereg!

Don Quijotét bosszantotta is az ő csatlósának ilyen gyávasága, de a tölgyfaágon ezt a furcsa makkot lehetetlen volt elmosolyodás nélkül megpillantani. Oda ment hozzá s le akarta akasztani. Sancho azonban előbb lekiáltott:

- Elpusztult, megdőglött?

- Kicsoda? - kérdé Don Quijote.

- Az a csattogó szörnyeteg! - nyögé Sancho a vadkan felé mutatva.

- Elesett s kilehelte a páráját, te goromba! - igazítá ki gazdája.

- Akkor hát vegyen le nagyságod! - mondá Sancho nagy sóhajtással, a miből látszott, hogy szíve e jó hír hallatára mennyire megkönnyebbült.

Félig leemelve, félig lepottyánva jutott le Sancho a földre. Még gazdája segítségét is elfelejté megköszönni, mert először is a kedves zubbony repedését tapogatta végig, s látva mily nagy rajt a hasadás, szíve mód nélkül elfacsarodott, mert ezt a szép ruhát olyan becsesnek tartotta, mint ha valaki egy egész úri jószággal ajándékozta volna meg.

E közben a hatalmas vadkant egy öszvérre tették s fölbokrétázták rozmarin ágakkal és myrtus galyakkal, mintegy győzedelmi jel gyanánt, s a zsákmányt így vitték egy nagy sátor felé, mely az erdő közepén volt verve. Itt az asztalok már terítve álltak s volt rajtok mindenféle jó, a mit az embernek szeme szája csak kívánhatott. Ez a pillantás Sancho Panza szomorúságát is megnyihítette némileg, a ki különben a herczeg és herczegné nagy multságára szórt az ilyen veszedelmes nagy vadra való vadászat ellen annyi átkot szitkot, hogy a vadászat kedvellőinek ugyancsak volt mit hallgatniok.

A gazdagon megterített asztalok mellett vidám társalgás közben folyt az ebéd, mely után kiki kénye-kedve szerint pihenőt tartott, a délutáni hőség szüntével pedig újra az erdőbe mentek s a nap hátralévő részét a török és hálók megtekintésével töltötték. Így érte őket az erdőben az est, mely azonban nem volt sem oly tiszta, sem oly csendes mint az évszaktól várni lehetett volna, mely épen nyár közepe volt. A félhomály egy neme borongott a tájon, mi azonban épen nagyon elésegíté a herczegpár szándékát. S így, a mint béestveledett, kevéssel a szürkület beállta után egyszerre csak úgy látszott, mintha az erdő mind a négy sarkán kigyuladt volna s nyomban e fellobbanó fény feltűnése után jobbra-balra, szana-szerte, mindenfelé számtalan trombita és egyéb hadi zenészer rivalgása harsant fel, mintha az erdőn át egész lovas-seregek robognának. A tüzek világa s a hadi hangszerek harsogása majdnem megvakítá s szinte elkábítá szemét, fülét a közel állóknak, de általában mindazoknak is, valakik csak az erdőben voltak. Egyszerre iszonyú üvöltés hangzott fel, trombiták és kürtök harsogása, dobok pergése és sípok süvöltése által kísérve, úgy hogy e pokoli zajra csak az nem süketült meg, a ki hallását már különben is elvesztette. A herczeg megdőbbsent, a herczegné összeresztent, Don Quijote bámult, Sancho Panza reszketett mint a kocsonya, de még azok is meghökkentek, a kiknek egyébiránt volt már tudomásuk a dologról.

A félelem mindnyájukat némává tette s ime egy ördögnek öltözött gyors futár száguldott el előttük, a ki póstasíp helyett egy öblös, roppant kürtöt fujt, a mely recsegő és borzalmat keltő hangot adott.

- Hóha, futár! - kiálta rá a herczeg - ki vagy? hová törekszel? Micsoda hadsereg az, mely ezen az erdőn át akar vonulni?

Mire a futár hajmeresztő s irtózatosságon hangon így válaszolt:

- Én az ördög vagyok, s Don Quijote de la Manchát keresem; az a tömeg, a mely erre tart, hat sereg varázsló, a kik egy diadal-kocsin hozzák magokkal a páratlan Dulcinea del Tobosot. Elbűvölten jó a nemes francia Montesinossal s értésére akarja adni Don Quijotének, mi módon lehet azt a kisasszonyt a varázs alól feloldani.

- Dulcineát a varázs alól?! - kiálta fel Don Quijote örömtől ittasan, - szólj, ördög, vagy angyal te, ördög képében, mit kell tennem, mihez tartsam magamat, mert én vagyok az a Don Quijote de la Mancha!

- Ismerlek! - viszonzá az ördög, fogait rávicsorítva - ne tégy semmi egyebet, mint itt e helyen túrj és várj. Jól tudják a varázslók, hogy te hol vagy, majd megtalálnak!

S ezzel roppant kürtjébe belefujt, hátat fordított s úgy elvágatott, mintha csakugyan az ördög vitte volna.

A bámulat újra elfogta mindnyájukat, de legjobban Sanchot és Don Quijotet. Hát ha a világ minden kincsével kínálják meg e pillanatban a nemes manchai lovagot, el tudták volna-e mozdítani e helyről, hol oly nevezetes felvilágosítás lesz majd nyerhető.

- Hajlandó lesz nagyságod bevárni e veszedelmes társaságot? - kérdé tőle a herczeg, hogy szilárdságát próbára tegye.

- Hogy ne lennék! - viszonzá ő - megállom itt helyemet bátran és rettenthetetlenül, ha a pokol minden hatalma támadna is ellenem!

Az éj nemsokára teljesen besötétült, s ekkor egyszerre oly iszonyú csikorgás-nyikorgás hangzék fel, a melyet az ökrös szekerek idomtalan, kenetlen kerekei szoktak okozni, mely fülhasító zajtól - a mint mondják - az erdőségben medvék, farkasok is megszaladnak. Ehhez a borzasztó lármahoz még egy másik is járult, a mely mindent felülmúlt, nevezetesen az, hogy a mint látszott, az erdő mind a négy sarkán javában megeredt egyszerre az ütközet, legalább az ágyúk bömböléséből, puskák ropogásából, trombiták rivalgásából s száz meg száz torok csatakiáltásából azt lehetett következtetni.

Ez az iszonyú dörgés, zugás, fegyver- és csatazaj éjnek éjszakáján s a sötét erdő mélyén még magát Don Quijotet is megdöbbenetette, Sanchonak pedig úgy az inába szállt a bátorsága, hogy odaajult a herczegné lábai elé, s csak úgy lehetett észére téríteni, hogy a nyaka közé öntöttek egy fél dézsa friss vizet. Mire magához tért, már akkor az egyik nyikorgó kerekű szekér odaérkezék az uri társaság elé. Négy lomha ökör huzta, mind a négy bevonva fekete takaróval. Mindeniknek szarvára egy-egy nagy égő viaszfáklya volt kötve, a szekéren meg egy magas ülés, melyen egy tisztas külsejű vén ember ült, a kinek szakálla fehérebb volt a hónál és olyan hosszú, hogy egész övig ért. Az ökröket két rúd ördög hajtotta s ábrázatok olyan csunya volt, hogy a mint Sancho egyet nézett rajtok, mindjárt behunyta a szemét, hogy tovább ne lássa.

A mint tehát a szekér a herczegpár meg Don Quijote elé érkezett, a tisztas képű öreg ember fölemelkedék üléséről s talpra állván így szóla:

- Én a bölcs Lirgandeo vagyok! - s azzal a szekér megint tovább ment minden szó nélkül.

Ez tehát varázsló volt! Olyan varázsló, a milyenektől Don Quijote sok lovagregénye csakúgy hemzsegett. Nézte is a lovag nagy csodálkozással a hatalmas bűbájost, a mig csak láthatta, az azonban elvonult, de jött nyomban utána egy másik, Alquife, - azután meg a gonosz Arkalaus, - s mindezek nevék kimondása után tovább vonultak. Most azonban egyszerre megszűnt a hadi lárma, s éktelen zaját a legkellemesebb hárfa- és fuvolahangok zenéje váltotta fel.

E kellemes zene hangzása közben egy úgy nevezett diadalkocsi tűnt elé az erdő sűrűjéből, fehér takaróval borított hat szürke öszvértől húzva; mindegyik állat mellett egy-egy fehérbe öltözött vezető, egyik kezében égő viaszgyertyával. Ez a szekér majdnem két akkora, sőt három akkora volt mint az előbbie, s oldalait meg az elejét más tizenkét hófehér alak foglalá el, azok is égő fáklyával valamennyien, a mely látomány épen oly meglepő volt, mint a mely félelemgerjesztő is egyszersmind.

A szekér hátulján pedig, egy emelvényen, sugár magas nőalak ült, tetőtől-talpig lefátyolozva ugyan, de olyan ritka fátyollal, hogy arcának elragadó szépsége keresztül tündöklött rajta. Mellette egy másik alak állt, az meg egészen ellenkezőleg tetőtől-talpig sötét gyász fátyolba volt burkolózva.

A roppant szekér, a fényes gyertyák, a rejtélyes alakok mind olyan képpé egyesültek, hogy a kíváncsi szemeket egészen lebilincselék. De jaj: - mily hirtelen rémlátomány tárult fel e szemek előtt egyszerre, a midőn a szekér a hercegpár elé érkezvén, a gyászalak intett, mire a szekér megállt, a zene elnémult, a sötét alaknak gyász leple meg lehullt fejről, s egy iszonyu koponya, valóságos halálfő lett látható emberi arc helyett. Don Quijote elszörnyedt, Sancho Panza úgy elkapta a fejét, mintha képen ütötték volna, a hercegpárt megdöbbenés, a többieket pedig rémület fogta el. Az eleven halál azonban nem hagyta őket sokáig várakozni, hanem így szóla tompa, síri hangon, versekben:

Én a varázsló, bölcs Merlin vagyok,
Minden bűbájosok legfőbbike,
A kóbor hős lovagság pártfogója,
Melyet mindig nagyon szerettem én.

Ott lenn, a mély, homályos alvilágban
Ott vettem arról hírt nem régiben,
Hogy a páratlan bájú Dulcinea,
Hogy változott át fényes úrihölgyből
Parasztleánynyá. - s szívem megesett.
És lelkemet e rút s irtózatós váz
Burkába zárva, ime eljövék,
Előbb azonban, mély, titokszerű
Bűvészetemnek százezernyi könyvét
Mind átlapoztam s most gyógyszerert hozok
E szörnyü bajra, szörnyü fájdalomra.

Halld meg, te méltón nem dicsérhető
Oly bátor mily értelmes Don Quijote,
Spanyolhon és la Mancha csillaga:
Hogy régi lényét újra visszanyerje
A páratlan Dulcinea del Toboso,
S hogy olyan légyen a földön fölül is,
A milyen ő ott lenn a föld alatt,
Szóval, hogy ime, épen ez legyen:
Szükség, hogy Sancho, fegyverhordozó,
Saját kezével mérjen háromezret

S azonfölül még háromszáz csapást
Hátára úgy, és akkor, a mikor
Azon csak egyetlen szál ruha sincs.
Egészen neki kell vetkőznie,
És vágni önmagára akkorákat,
Hogy csípjen, égjen, sajgjon az ütés.
Ha Sancho ezt hűséggel megteszi,
Varázs alól feloldja Dulcineát;
S ha nem teszi: akkor, szegény lovag,
Menyasszonyod mindig paraszt marad!

- Ugyanugy-e? - kiálta közbe most Sancho, a kinek a háta már előre is borsódzott ettől a borsos ártól, a mit Dulcinea megszabadítására rá szabtak - mindössze is csak háromezerháromszázat csapjak magamra? Hát nem csapok én, de még csak hármat se, olyan igaz mint Sancho Panza a nevem. Vigyen el az ördög minden ilyen varázsló mesterségeddel! Ezért ugyan kár volt százezer könyvet átlapozni, ha csak ilyen ösztövért okosság sült ki belőle. Szeretném tudni, mi köze lehet az én hátamnak Dulcinea kisasszony búbájosságához. Ha Merlin úr nem tudja más módját, hogy Dulcinea del Toboso kisasszonyt miképp lehet a varázs alól feloldani, én miattam ugyan parasztasszony maradhat ő kegyelme akár ítéletnapig!

- Majd elbánok hát veled én! - dörgé Don Quijote - semmirekellő, foghagyma-zabáló te! Majd én kötök oda egy fához, letépek rólad a ruhát s én ütök a hátadra nem háromezerháromszázat, hanem hatszor ezerhatszázat is, úgy hogy tudom, megemlegeted!

A lovag e haragos felkiáltására azonban Merlin így szóla közbe:

- De már azt nem engedem! Annak semmi haszna. A csapások csak úgy érvényesek, ha Sancho a maga jó szántából elvállalja és maga veri rá súlyosan magára. Máskülönben, akár agyon üssék, mind nem használ semmit.

Valamint előbb a pirongatás, most csakhamar a kérés könyörgés zúdult Sanchora, mind Don Quijote, mind a körülállók, de még maga a lefátyolozott Dulcinea részéről is. Mindenki arra kérte, vállalja el e csekély áldozatot, hiszen olyan természetes vállra, mint Sanchoé, mi az a háromezerháromszázat ütés?! Sancho, a mint mondani szokás, nem akart kötélnék állani, és ugyancsak sok szószaporításra volt szükség, míg aztán végtére nagynehezen s még akkor is elég kelleetlenül, ezt nyögte:

- No, ha már az én hátam nélkül nincs a kisasszony számára boldogság, akkor hát, Isten neki, fakereszt! rám verem magamra azt a háromezerháromszázat, de azon kikötéssel, hogy minden ütést akkor ejtsek, a mikor épen kedvem tartja, és se idejébe, se órájába senki nekem bele ne kanalazzon!

- Éljen, éljen a derék, nemes Sancho! - harsogott ezen elhatározás hallatára minden körülállók ajakáról. A zene megzendült vidám hangokon, a sok puska megint újra ropogott, Don Quijote Sancho nyakába borúlt s ezer meg ezer csókot ejtett arczára, homlokára. A herczeg és herczegné is teljes elismeréssel nyilatkoztak Sancho nemes áldozatkészségéről, a ki nagyon savanyú képpel fogadta a sok megtisztelést. Pedig maga Dulcinea is mélyen meghajtotta magát előtte, a miért Don Quijote meg nem állhatá, hogy azt ne mondja Sanchonak, a kocsival már távozni induló úrhölgy felé mutatva:

- Látod a köszöntést, Sancho?! Milyen mélyen meghajolt, s még hozzá te elötted! Barátom, te vagy a világ legboldogabb embere!

- Köszönöm én azt a boldogságot - mormogá Sancho még most is kedvetlenül - a minek a hátam bőre adja meg az árát. Ette volna meg, a ki főzte ezt az egész elbabonázást!

- Hisz épen az eszi meg - sűgá a hercegné férjének titkon, Sancho szavai hallatára - a furfangos ember maga bódította el vele gazdáját, ám lakoljon meg érte.

XXI. FEJEZET.

A hercegi kastélyba váratlan vendégek érkeznek, a kik Don Quijotet keresik.

Volt a hercegnek egy igen furfangos eszű, csalafinta udvarmestere, s ez vala az, a ki Merlin szerepét játszá s az elébbi egész kaland bonyodalmát rendezé, maga költé a verseket, Dulcineát pedig egy fiatal leányképű apróddal adatta. Most az uraság parancsolatára megint egy újabb tervet koholt, a mi - bármilyen eszeveszettnek fog is látszani - ismét csak olyan volt, a milyenek százával vannak a lovagregényekben.

A jól sikerült vadászat s Sancho nevezetes vállalkozására következő napon a hercegné azt kérdezte Sanchótól, elkezdte e már a penitencia-tartást, a mit Dulcinea föloldásáért magára vállalt? Sancho azt felelte, hogy igenis elkezdte s már a múlt éjjel ütött magára ötöt. A hercegné kérdé: mivel ütötte, Sancho pedig azt mondá: a tenyerével.

- Hiszen az csak simogatás, vagy legfeljebb paskolgatás, nem korbácsolás - jegyzé meg a hercegné - már pedig én azt hiszem, hogy ezzel a nagy lágysággal a bölcs Merlin bizony be nem éri. Valami tüskés vagy csomós kemény korbácsot kell a jó Sanchonak szereznie; vagy még jobb lesz, ha egyenesen én magam gondoskodom olyanról, a mely ellen nem lehet semmi kifogás.

Sancho nagyon szépen megköszönte ezt a nagy kegyességet, de szívében bizonyára igen szerette volna, ha a kegyelmes hercegasszony erről az egy ígétéről mindörökre megfeledkezik is. S úgy látszék, hogy csakugyan kívánsága szerint történt, mert a hercegi kastély csakhamar olyan váratlan események színhelyévé vált, melyek Sancho megkorbácsolását, legalább egy időre, egészen elfeledteték.

Egy napon a kertben ebédeltek. Még asztalnál ültek, midőn egyszerre keserves siphang, s olyan dobszó csapott fülökbe, a mi úgy szólt mint a repedt fazék. E zavart, bús, harcias zene mindnyájokat nagyon meglepte, de senkit jobban mint magát Don Quijotet, a ki a csupa kíváncsiságtól alig tudott a helyén ülve maradni. Feszült figyelemmel váraoztak s néztek mindnyájan merőn azon irányban, melyről a hangok hallatszának, s ime látták, hogy egyszer csak két ember lép elé a kertben, olyan hosszú, bő gyászruhába öltözve, mely a földet söpri. Mindegyik egy-egy nagy dobot ütött, a mi szinte gyászszal volt borítva. Mellettök jött a sípos, az is olyan fekete, az is olyan szurtos mint a másik kettő. Ezt a hármat egy óriás testalkatu ember követte, nem annyira öltözve, mint inkább beburkolózva egy hosszú, fekete palástba, melynek uszálya maga is irdatlan hosszú volt. A palást fölött derékon széles kardszj övezte, színére nézve az is fekete, a melyről egy rengeteg kard ereszkedett alá fekete hüvelyben, fekete markolat ellenzővel. Arcza átlátszó fekete fátyollal volt borítva, melyen keresztül tenger szakáll látszott, olyan fehér mint a hó. A dobszóra emelgette lábait, nagy méltósággal és nyugalommal. Szóval óriás volta, peczkes járása, feketesége s kísérete csakugyan megdöbbsenthetett, a minthogy meg is döbbsentett mindenkit, a kik látták s nem tudták, hogy kicsoda.

Igy jött tehát a mondott kimért léptekkel s ünnepélyesen; majd azonban odaérkezvén, térdre borúlt a herceg előtt, ki a többiekkel együtt állva várta. A herceg semmi szín alatt se akarta megengedni, hogy addig csak egy szót is szóljon, a mig föl nem kel. A csodálatos madár-ijesztő engedelmeskedett, s mikor már talpon állt, félre lebbentette arczáról a fátyolt, s ezzel

olyan szakállt takart fel, a melynél se nagyobbat, se hosszabbat, se fehérebbet, se sűrűbbet soha még emberi szem nem látott, mióta világ a világ. Azután szemeit a herczegre irányozva, széles, domború melléből csengő érczes hangot adva, így kezdte szólani:

- Fenséges és hatalmas herczeg, az én nevem: a fehérszakállú Trifaldin. Én lovászmestere vagyok Trifaldi grófnénak a kit más néven a Dueña Doloridának is neveznek, kinek részéről azon küldetésben jövök herczegségedhez, engedje meg magasságod nagy kegyelmesen, hogy ő belépjen s itt megjelenhessék, hogy maga mondhassa el panaszát, mely olyan különös és oly csodálatra méltó, hogy annál sajtáságosabbat, a leggyötörtebb emberi elme sem képzelhet. Mindenek előtt azonban azt szeretné tudni, itt van-e herczegséged várában a bátor és soha le nem győzött hős lovag, Don Quijote de la Mancha, a kinek keresésére gyalog és étlen-szomjan jött a Candaya királyságból mind egész herczegséged birtokáig, a mit már magában véve is valóságos csodának vagy boszorkányságnak kell tartani. A grófné ott időzik e kastély kapuja előtt s csak herczegséged kegyes engedelmére vár, hogy beléphessen.

Szólt. Azután rögtön a torkát köszörülte s mind a két kezével végig simogatta szakállát törül hegyig, s nagy nyugodtan várta be a herczeg válaszát mely így hangzott:

- Rég van már tudomásunk, jó lovászmester, fehér szakállu Trifaldin, Trifaldi grófné ő méltósága szerencsétlenségéről, a kit, hogy Dueña Doloridának, az az kínos fájdalmú hölgynek is hívnak, annak a varázslók az okai. Bátran megmondhatja neki, bámúlatra méltó lovászmester, hogy lépjen be bizvást, s hogy igenis itt van a bátor lovag Don Quijote de la Mancha, a kinek nemeslelkűségétől egészen bizton várható minden segély és minden gyámolítás.

E nyájas szavak hallatára Trifaldin egész földig hajtá térdét, s jelt adván a síposnak és dobosoknak, hogy kezdjék rá újra: ugyanazon zene kíséretében s szakasztott oly lépésekben a milyenekben jött, épen úgy távozott is a kertből a legnagyobb bámúlatban hagyva magokra az ott levőket mind, a kiknek nem fogyott csodájok, az ő különös alakja és fellépése fölött.

Végre a herczeg ezen szavakkal fordult Don Quijotehoz:

- Imé, nagyhírű lovag, a bátorság és erény ragyogását csakugyan nem boríthatja s homályosíthatja el sem a kajánság, sem a tudatlanság setétsége. Ezt pedig annál fogva merem állítani, mert alig van még egy hete, hogy jóságod e kastélyban időzik, s boldogtalanok és megszorítottak már is eljönnek nagy messze földről, s mi több, nem is kocsin, se nem dromedárokon, hanem gyalog étlen-szomjan, hogy nagyságotat felkeressék, s meg vannak győződve a felől, hogy a hatalmas karban bizonyára feltalálják búbánatok és szomorúságuk vigaszát. Ezt semmi egyébnek nem lehet köszönni, mint nagyságod dicső hőstetteinek, melyek híre szájról szájra jár immár a föld egész kerekiségén.

- Már, tettem-e valamit a mi érdemes arra, hogy a hír beszédes ajkaira vegye annak megítélését - jegyzé meg Don Quijote szerényen - másokra bízom. De hogy az ember szíve magasan doboghat az örömtől, ha látja, ha tapasztalja, hogy még olyan távrolól is, mint Candaya királysága, a mely csakugyan igen messzi föld lehet, mert én eddigelé hírét sem hallottam, idejönnek a szenvedők, hogy a kóbor lovagnál keressenek segítséget. Az ilyen példák aztán azok, herczeg úr, a melyek nemesen szólnak az én hivatásom dicső volta mellett s melyek arra lelkesítenek, hogy azt mondjam: ám jöjjön ez úrnő, ám kérjen akármit, én megszerzem neki a vigasztalódást ezen én karomnak erejével és bátor lelkemnek visszaretenthetetlen elhatározottságával.

E pillanatban az előbbi gyászos zenekar ismét megzendült, a dobosok és az egy szál sípos újra elétűntek, nyomukban azonban körülbelől tizenkét dueña is belépett most a kertbe, a kik két csapatra voltak oszolva, s valamennyien bő kámzsát viseltek, a mint látszott vastag darócból, fejökön meg finom fehér fátyolt, a mi oly hosszú volt, hogy a ruhának csak a széle látszott ki alóla. Trifaldi grófné, a kínos fájdalmú asszonyság, mögöttük jött, sőt a fehérszakállú

Trifaldin lovászmester vezette kezén fogva. A grófné a legfinomabb fekete bolyhos gyapju szövetbe volt öltözve s ruhája roppant uszálya három csúcsban végződött, a miket szinte három gyászba öltözött apród tartott a kezében, s látva ezt a három csúcsot, az ember rögtön arra a gondolatra jutott, minden esetre ezektől kölcsönözhetette Trifaldi nevét, a mi három csúcsot jelent.

A tizenkét dueña, valamint a grófné ünnepélyes léptekkel közelítének s mindnyájok arczát oly sűrűen borítá a fátyol, hogy csak egy porczikát se lehetett megpillantani ábrázatukból.

Mihelyt elétünt a dueña-csapat, a herceg, a hercegné s Don Quijote azonnal felálltak, valamint azok is mindnyájan, a kik e hosszú menet szemlélői voltak. A tizenkét dueña végre megállt, utat nyitott, melyen aztán a Dolorida elébbre jött, de Trifaldin kezét el nem bocsátotta. Minek láttára a herceg, hercegné s Don Quijote mintegy tizenkét lépésnyire eléje mentek. A grófné pedig erre térdre borult, s meglehetősen nyers, s ugyancsak kevésbé grófnéhoz illő vastag hangon így szóla:

- Ne méltóztassanak kegyelmességtek ezen szegény szolgáljokat, akarom mondani szolgáljokat ennyi figyelemben részesíteni, mert sokkal mélyebben meg vagyok alázva, semhogy illendő módon viszonzhatnám az irányomban tanusított udvariasságot. Rendkívüli és hallatlan szerencsétlenségem úgy megfosztott eszemtől, hogy azt sem tudom hová tette, csak az bizonyos hogy nagyon messze vihette, mert mennél jobban keresem, annál kevésbé találok.

- Viszont az is értetlen ember volna - válaszolt a herceg - a ki méltóságod külsejéről, nemes grófné, nem tudna következtetést vonni belső értékére, a mely minden más tanúság nélkül, már egymagában is méltán számot tarthat a legteljesebb tiszteletre.

S ezzel kezénél fogva fölemelte s ott kínálta meg üléssel a hercegné mellett, a ki hasonlóképen a legnagyobb előzékenységgel fogadta.

Don Quijote hallgatott, Sancho pedig majdhogy meg nem halt, annyira szerette volna látni a Trifaldi vagy számos dueñái valamelyikének ábrázatát; ez azonban mindaddig nem volt lehetséges, a mig fátyolukat magok jó szántából ők magok föl nem lebbentették. Mindnyájan mozdulatlanul és szótlanul ültek, arra várva, ki fogja először megtörni a némaságot, a mit végre is a Dueña Dolorida tön meg e szavakkal:

- Meg vagyok győződve a felől, legesleg hatalmasabb herceg úr, legeslegszezségesebb hercegasszony, s legeslegjóságosabb hallgatók, hogy az én legeslegnagyobb szerencsétlenségem, önök legeslegnemességesebb szívet meg fogja hatni, és kegyességes valamint jóságos részvételre gerjeszteni, minthogy ez a szerencsétlenség csakugyan akkora, hogy elegendő volna megpuhítani a márványkövet, meglágyítani a gyémántot és megolvasztani a világ legkeményebb szíveinek aczélát. Minekelőtte azonban szerencsétlenségemet eléadni vakmerősködném, az az én esedezésem, adják tudtomra, itt van-e e magas társaságban a legeslegkőborolgtatósabb lovag, a legeslegmanchaibb Don Quijote és az ő legeslegfegyvernőkebb Panzája?

- A Panza itt van - kottyant közbe Sancho, senki másnak feleletét be sem várva - s itt van a legesleg Don Quijotébb lovag is, s így tehát legeslegkeserítettebb asszonyságosság, bátran kimondhatja szíve legeslegkívánatosabb szándékosságosságát mert mi valamennyien hajlandóságosak, és a legeslegkészségesebbek vagyunk nagyságodnak legesleg hívebb szolgálatára.

Sancho Panza meg volt győződve róla, hogy ezeket a szavakat igazán úgy kívágta a mint illik, s az ő műveltsége ellen csakugyan nem lehet egy szikra kifogása se annak a Candayai grófnénak.

Don Quijote is felállt s beszédét a Dueña Doloridához intézve így szóla:

- Ha méltóságodnak bánata, megkeserített grófné, valami enyhülés reményével kecsegteti magát valamely kóbor lovag erejétől és bátorságától: itt az enyim, a mely bármi csekély és gyarló legyen is, egész teljességében kész méltóságodnak szolgálni. Én vagyok az a Don Quijote de la Mancha, kinek az a kötelessége, hogy minden rangú és rendű szükségben lévőknél segítségére siessen. S minthogy ez így van, a mint valóban így van, semmi szüksége méltóságodnak, hogy előbb hosszas bevezetéshez folyamodjék, hanem adja elé ügyét-baját röviden és világosan, mert legyen meggyőződve, olyanok hallgatják, a kik ha talán meg nem enyhíthetnék is, arra mindenesetre készek lesznek, hogy részvétre induljanak.

Hallva ezt a Dolorida, oly mozdulatot tett, mintha Don Quijote lábaihoz akarna borúlni, de sőt oda is borúlt s erőnek erejével átkarolva azokat, így szóla:

- Ezen lábakhoz és lábszárakhoz borulok le, oh győzhetetlen lovag, mert ezek a talpazatai és oszlopai a kóbor lovagságnak. Csókjaimmal akarom elhalmozni e lábakat, melyek lépteitől függ és remélhető szerencsétlenségem egyedüli megorvoslása. Oh diadalmas kóbor, kinek igaz hőstettei olyannyira túlszárnyalják és elhomályosítják az Amadisok, Esplandianok és minden ilyen kóbor lovagok mesészerű cselekedeteit.

Ezzel azonban Don Quijotet ott hagyva, Sancho Panzához fordult s kezét megragadva így szóla hozzá:

- Oh te hűséges fegyverhordozó, kinél sem a jelen sem a múlt századokban fegyvernök soha hivebben kóbor lovagot nem szolgált, te, a kinek jósága nagyobb mint ezen itt lévő én kíséromnek, Trifaldinnak szakálla! Mily méltán elmondhatod magadról, hogy a nagy Don Quijotenak állva szolgálatában, egy füst alatt szolgálatában állsz a világon valaha fegyvert hordozott lovagok egész seregének! Legesleghívebb jóságodra kérlek rimánkodva, légy az én kegyes szószólóm gazdánál, hogy haladéktalanul könyörüljön ezen legeslegalázatosabb és legeslegszerencsétlenebb grófhölgyön.

Mi tagadás, Sanchonak bizony nagyon jól esett a hízkeledés. Szinte elbízta magát, úgy hogy ilyen módon válaszolt:

- Már hogy az én jóságom és hűségem akkora és olyan derekas-e mint a méltóságod lovász-mesterének szakálla: azzal ugyan keveset törődöm. Csak azt adja az Isten, hogy a jó lelkiismeret dolgában mindig rendén legyen a szénám, akkor nyugodt vagyok, s nekem a más szakálla se ingem se gallérom. Szólok én az én úri gazdámnak e nélkül a kérés-könyörgés nélkül is szívesen s azt is tudom, hogy az én szóm is nyom valamit a latban, mert a gazdám szemében nem vagyok az utolsó ember. Tálalja ki hát elejbénk méltóságod minden aját-baját, a többi aztán a mi dolgunk, majd nyélbe sűtjük, s elbánunk mi azokkal az ördög szántotta óriásokkal, úgy hogy holtuk napjáig megemlegetik!

A herczeg és herczegné, de általában mind azok, a kik tudták, hogy ez egész kaland mi fán termett: majd megpukkadtak Sancho fenhéjázásán, melyből azt következtették, hogy ő az egészszet csakugyan komolyan veszi. A Trifaldi grófnének annál könnyebb volt tehát szerepét ekképen folytatnia:

- Mi a mi bajunk, kegyes jó uraim? Oh ki tudná azt mind elég híven s elég körülményesen elmondani! De miután tudom, hogy a sok szószaporítás unalmas időrablás, a késedelem pedig veszedelem: röviden csak annyit akarok elmondani, hogy mi mind, e tisztos dueñák és én, dajkái s nevelőnéi voltunk a Candayai királyi trónörökös herczegnek. Ez egyetlen gyermeke vala a királyi párnak, s méltán szemökfénye, öröme és gyönyörűsége, a kit úgy szerettek, jobban mint a magok életét. De a gyermek meg is érdemlette e szeretetet, mert annál jobbat, szebbet, okosabbat, engedelmesebbet soha még csak képzelni sem, nem hogy látni lehetne. Azért is tehát, mert e gyermek ily nagyon kedves, azért is mert egyetlen fiú, s azért is mert az ő halála esetén a Candaya királyság a gonosz Malambrunora és annak háza népére szállna,

nemcsak a királyi szülék, de még magok az ország nagyjai is a lelkünkre kötötték, úgy vigyázzunk a királyi hercegre, mint a szemünk világára. Volt is okuk aggódni, mert a gyermeknek van egy hatalmas ellensége, az az épen említett Malambruno, a hercegnek nagybátyja s egy szomszéd kisebb ország királya. Ez az ördögökkel áll czimboraságban, bűbájos, varázsló, s mindenféle szemfényvesztésnek nagy mestere, a mellett oly kegyetlen, hogy a kire egyszer megharagszik, annak számára - a mint a mi gyászos példánk bizonyítja - se irgalom, se kegyelem! Malambruno tudja, hogy ha a Candayai trónörökös meghalna, az ország ő reá szállana; azért minden áron, minden bűbájos mesterségével arra törekedett, hogy a kis hercegnek árthasson, sőt ha csak lehet, el is emészthesse. Nekünk pedig, dajkáinak és nevelőinek, épen ezen ármányos ember gonoszságai s furfangos alattomosága ellen kellett a mi kis nevendékünket megoltalmaznunk. De mi meg is feleltünk híven kötelességünknek, oly híven, hogy hűségünket halálig meg fogjuk siratni!

S ezzel Trifaldi grófné a fátyol alatt zokogni kezdett, s utána a tizenkét dueña is egyszerre úgy rágyujtott a sirásra, hogy Sancho szíve is elfacsarodott, s a sirás úgy csavarta az orrát, mint ha tormát reszelték volna szomszédságában.

- Vegyen erőt magán, nemes grófné - bátorítá Don Quijote - mert könyjei minket is ellágyítanak, pedig a férfi szemébe nem a köny, hanem a harag lángolása illik. Ez érdekes történet eddig hallott része is elegendő, hogy a lovag szívet tette buzdítsa.

- De még a fegyvernökét is! - kottyant közbe Sancho - s tudom már, hogy az akasztófára való Malambruno lesz az, a kinek borsot kell törnünk az orra alá.

Trifaldi grófné mind Don Quijote, mind Sancho Panza felé mélyen meghajtá magát mintegy köszönet jeléül szíves, meleg részvétökért s aztán zokogását lecsillapítva így folytatta elbeszélését:

- Híven megfeleltünk kötelességünknek, mert a királyi herceget soha csak egy pillanatra se hagytuk el. Éjjel nappal vele voltunk, s az éjszakai őrököt úgy osztottuk el magunk közt, hogy a míg a többiek aludtak, néhányan mindig ébren voltunk. Nappal is gondosan környeztük mindig a herceget, s ha felmászott a fára, hogy madárfészket szedjen, mindnyájan ott álltunk a fa alatt, s kötényünket tartottuk, hogy ha letalálna pottyanni, ne a kemény földre, hanem ebbe a puha mentőeszközbe essék.

- Lánchordtát is! - szolt közbe Sancho - hát abban az országban még a királyfiak is mászkálnak madárfészkekért? Azt hittem, hogy ez csak parasztgyerekek mulatsága.

- Hogy ne mászkálnának! - viszonzá a fátyolos grófné - a fegyvernök úr bizonyosan hallotta már híret a császár-madárnak; nálunk a királyfiak rendszeren ennek a fészket szokták megszedni. Az a madár talán meg a nevét is innen vette.

A hercegpár majd a nyelvét harapta le nevetében, Sancho pedig helyeslést biczczentett fejével, mire a grófné így folytatá:

- Malambruno kifogyhatatlan volt azon furfangosságok kitalálásában, melyekkel a mi kis hercegünket végveszedelembe akarta sodorni. Egyszer a zsombékos mocsár vizébe gyönyörű, soha párját nem látott virágot bűvölt oda, hogy majd a kis herceg megkívánja, utána szalad, hogy leszakassza, s örökre bele vész a vízbe! de mi sejtettük az ármányosságot, fátyolunkkal eltakartuk a herceg szemeit, úgy hogy a csábító virágot még csak meg sem pillanthatta... De, hetekig kellene nékem beszélnem, hetekig hallgatniok önöknek, ha mindazt el akarnám mondani hegyiről tövére, a mit Malambruno tervezett s a mit mi mind meg-hiusítottunk. Egyszer aztán... oh, megint könnyek tolnak szemembe!... egyszer aztán, mikor egy erdős, sziklás tájékon időztünk, egyszerre csak egy gyönyörű, hosszú szakállu kecske szökkent oda a zöld pázsitra a királyi herceg közelébe.

- Megint szakáll! - kiálta föl Sancho Panza - de csak sok baj lehet abban az országban a szakállal.

Sancho meg sem álmodta, hogy ezen ártatlan megjegyzésével milyen hatást fog előidézni. Alig hogy e szavakat kiejtette: a tizenkét fátyolos dueña úgy rákezdte megint a sírást, jajgatást, jajveszéklést, hogy Sancho maga is megijedt, s el se tudta képzelni, mi módon okozhatott nekik akkora fájdalmat. Nem sokára megtudta!

- Odaszökkent a kecske - folytatá aztán Trifaldi grófné - olyan szép, olyan gyönyörű, olyan selyemszőrű tarka kecske, hogy még a mi szemünk is alig győzték nézni. Hát még az eleven fiucska, a királyi herceg? Felugrott, utána szaladt, meg akarta fogni minden áron. A kecske azonban nem hagyta magát megfogni, hanem csalogatta maga után a kis herceget, s egyenesen egy rémitő mélység felé csalogatta. Én, a mint mondani szokták, mindjárt keresztül láttam a szitán, s felkiáltottam: „Ez bűvös kecske! Ezt Malambruno küldte, hogy a herceget a mélybe csalja!” Nem kellett ennél se több az én hú dueña társaimnak! Neki a kecskének mi mindnyájan! Elfogtuk, elvertük, belekapaszzkodtunk a szakállába s úgy megrángattuk, úgy megcibáltuk, hogy a fele is a kezünkben maradt, s mindnyájunk keze tele volt kecskeszakállal. A kecske mekegve, sivalkodva futott el, s eltűnt egy sűrűségbe, melyből e pillanatban egy rémitő kéz nyúlt ki és felénk fenyegetett. Megdöbbenve álltunk meg, s ekkor ezt a szózatot hallottuk a sűrűből: „Jaj nektek, kik minden tervemet megghiúsítjátok! Szenvedjétek az által, a mi által e kecskének szenvedést okoztatok! Nézzétek, mi van állaitokon!” Ebben a pillanatban mindnyájan az állunkhoz kaptunk, mire a sűrűből irtózatossá gúnykacaj fakadt, a kéz eltűnt, a hang elnémult. De a jövő perczben a mi jajgatásunk tölté be a levegőt, mert az a fenyegető kéz a Malambruno keze volt, a kinek varázsereje ime ilyenekké bűvölt bennünket.

S e szóra, mind a Dolorida, mind a többi dueñák egyszerre fölemelték fátylukat, s oh csodák csodája, mit kellett a jelenlévőknek látniok? Mind ezen fátyolos hosszú ruhás asszonyságok arcza mind valamennyiébe volt nőve az egyiké fekete, a másiké vörös, a harmadiké szürke, igazi és valóságos szakállal! Ez szörnyű, ez váratlan látomány vala! Don Quijote két-három lépést visszahátrált, Sancho pedig meglepetésében kevésbe múlt hogy össze nem rogyott.

A Trifaldi ekkor így folytatá s végzé szavait:

- Ezt a szörnyűséget az átkozott Malambruno követte el rajtunk, csak azért, hogy igaz hűségünk minden álnok, gonosz tervét megghiúsította. Mi, éberségünkkel kifogtunk rajta, ő meg átkos bűbájosságával így fogott ki mirajtunk. Jaj nekünk, hogy ily rút szörnyetegekké lettünk; jaj nekünk, a kiknek soha nem szabad megmutatnunk magunkat az emberek előtt, hanem sűrű fátyollal leborítva kell járnunk halálunk órájáig, örökké, örökké! De - tevé hozzá pillanatnyi hallgatás után - talán még sem örökké! Mihelyest rémitő eltorzításunkat észrevettük, természetesen az volt első óhajításunk, első törekvésünk, hogyan szabadulhatnánk meg ezen elrútító szakálltól. Levágtuk, - kinőtt; kentük-fentük minden írral, mindenféle hájjal, zsírral, - mind nem használt semmit. Ha este szakálltalanul feküdtünk le, másnap reggel megint csak egész szakállalosan ébredtünk. A király ő felsége szívéből megszánt bennünket s nagy jutalmat tűzött ki annak, a ki igazán megtudja mondani, mi módon nyerhetjük vissza még egyszer arcunk simaságát. Candayában igen sok a javasasszony és a bölcs bűbajos, s egy ilyen végre sok gondolkodás és ráolvasás után kitalálta, hogy a mi bajunkon csak az egyetlen egy segíthet, ha a világ legbátrabb kóbor lovagja felkeresi a gonosz Malambrunot, párbajra hívja és legyőzi s arra kényszeríti, hogy varázlata erejével szabadítson meg ő e rút szakálltól, melylyel ő torzított el bennünket.

- És? - kérdé Don Quijote - a kinek nemes szíve dobogott az örömtől s várva várta és lesve leste a majdnem előre tudható feleletet.

- Mi természetesebb - viszonzá a Dueña Dolorida -, hogy nekünk ekkor az volt azonnal első főteendőnk, hogy kitudjuk: kicsoda hát mai napság a világ legelső, legbátrabb kóbor lovagja? Egész Candayában egy név hangzott kérdezősködésünkre, és e név ez volt: Don Quijote de la Mancha. Az a hős lovag, a kinek híre neve annyira betölti a világot, hogy hőstetteit már a gyermekek is ismerik, s a kit nagyon könnyű volt feltalálnunk, mert dicsőségének fénye úgy odavezet hozzá, mint a hogy a nap hollétét is meg lehet látni még a legsötétebb felhőkön keresztül is azon ragyogásnál fogva, mely sugaraiban tündököl. Mi tehát eljöttünk, mi tehát megtaláltuk nagyságodat, mi tehát még egyszer térdre borulunk magasságod előtt, s kérve kérjük segítsen bajunkon, mert ha nem, mindnyájan életünket veszszük!

S e szavaknál mind a tizenhárman, de még a fehérszakállu Trifaldin is, mind térdre borúltak egyszerre, huszonnyolcz kar nyúlt Don Quijote felé s tizennégy torok kiáltotta, ki vékonyan, ki vastagon: - Oh segíts, segíts, segíts nagylelkű hős Don Quijote!

Félannyi kar kinyujtása, s félannyi hang esdeklése is elegendő lett volna, hogy az igazán jószívű Don Quijote ellágyuljon s meginduljon. Ugy is volt, s a lovag mélyen megrendült kebeléből e szók törtek elé:

- Hölgyeim, méltóságos grófné s nemes Trifaldin, az az én legelső kérésem, keljenek föl először is mindnyájan, mert alázatosságom meg nem engedheti, hogy előttem, a kóbor lovag előtt hölgyek térdeljenek.

A térdelő csoport tehát talpra állt, mire Don Quijote így folytató szavait:

- Karom gyenge, erőm töredékeny lehet, de szívem érzékeny, akaratom szilárd, bátorságom rettenthetetlen, lelkem pedig hű. S épen ezért, csak útat és módot nyujtsanak nekem, hogy a varázsló Malambrunot felkereshessem: ime én esküszök a napra, mely felettünk ragyog, s esküszöm annak nevére, a kinek hű szolgálja vagyok, a páratlan Dulcinea del Tobosora, én fel fogom keresni a bűbájost, párbajra hívom, s megküzdök vele, ha kell a szárazon, ha kell a vizen, ha kell a levegőben s ha kell a föld alatt. Eleshetem, legyőzhet, de meg nem rettenthet. Szembe merek szállni véle, ha ezer ördöggel állna czimboraságban s ha a pokol minden hatalma lesz is a szövetségese. Én küzdök, én vivok, én megyek, csak önök mondják meg, hová és hogyan.

- Oh hála, hála, hála! - harsogtató megint a tizennégy torok s a huszonnyolcz kar megint ott motolált a levegőben.

- A mi az odautazást illeti - mondá most Trifaldi grófné - az bizony igen sok nehézséggel járna, mert Candaya királysága legalább is ötezer mérföldnyire van innen, Malambruno birodalma pedig még azon is túl fekszik. Hanem a nagy bajon sokkal könnyebben lehet segíteni, mint az ember maga is gondolná. A mi királyunk azon bölcs varázslójának, a ki nekünk e jó tanácsot adta, van egy csodálatos fa lova, ugyanaz, melyen a hős Pierres Papin lovag, a szép Magellona hercegnét a levegőn át elvitte. Ezen a lovon szokott az a bűbajos légi utazásokat tenni s megígérte királyunknak, hogy a világ legbátrabb kóbor lovagjának egy utazásra azt a lovat is ide adja kölcsön. Kormányát úgy igazítja, hogy egyenesen Candaya felé fog repülni, s a milyen csoda ló az, maga is felkeresi Malambrunot, ha a föld kellő közepére rejtőznék is előle.

- No már azt magam is szeretném látni - mondá Sancho nagy csodálkozást jelentő fejcsóválással, - mert ha ez igaz, akkor az a ló még az én szamaramnál is okosabb lehet, pedig eddig az én szürkémet tartottam a világ legokosabb paripájának.

- S hogyan jön ide az a csoda-ló? - kérdé Don Quijote.

- Az a bűbajos tulajdonos titka - viszonzá Trifaldi grófné - a ki a csillagok járásából egy hajszálig meg tudja mondani mi merre mentünk s hol vagyunk, és ha sükerült-e esdeklésünk.

Ha nem sikerült volna, akkor a fa ló is elmarad, de ha sikerült, a minthogy Istennek és Don Quijote urnak hála légyen, eddig sikerült is: a varázsló ígérete szerint a csoda-ló azonnal itt lesz, mihelyt a nap leszállt s a csillagok feltűnedeznek.

Don Quijotének soha a nap lassabban le nem áldozott mint a jelen alkalommal, s a csillagok sem késtek soha tovább mint e mai estén.

Végre azonban egy csillagocska egyszerre csak kivillant az égnek mind jobban-jobban elhomályosuló boltozatán.

Hogy e jelre mi történt: azt elmondjuk a következő fejezetben.

XXII. FEJEZET.

Don Quijote és Sancho Panza elutaznak a levegőben.

- A nap leszállt, a csillag kivillant! - kiálta fel e pillanatban Don Quijote, ki addig nézte az ég boltozatát hátra hajlott fejjel, hogy már a nyaka is megfájdult bele.

- A mi barátunk pedig megtartotta szavát - viszonzá a fehérszakállú Trifaldin - mert ime, ott jön a csoda-ló.

Milyen meglepetéssel tekintének mindnyájan a hosszú szakállas lovászmester mutató újja irányában! S milyen meglepő látománnyal találkoztak ott tekintetök!

Négy vadember, mind zöld repkénybe öltözve, lépett a kertbe e pillanatban, s egy roppant nagyságú, de egyszersmind idomtalan falovat cipeltek vállukon a ló egy-egy lábánál fogva. A ló homlokába egy jó nagy fogantyú volt beleütve fából, a melyet hosszú nyelénél fogva, úgy látszik, jobbra-balra, s alá és fel lehet csavarni. Ez volt a híres ló egyedüli kormányja.

A vademberek odaérkeztek a társaság közelébe, letették a lovat a földre, s a négy közül legvadabbnak látszó, igen tisztességes szelíd hangon így szóla:

- Urgundum murgundum burgum.

- Hogy mondja kérem? - mondá Sancho, a kiről nehéz volna meghatározni, valjon a kíváncsiság bántotta-e jobban vagy a félelem.

A vadember a homlokára ütött tenyerével, mintha azt akarta volna mutatni: most jut eszébe, hogy itt az ő nyelvükön nem értenek; így folytatta aztán értelmesebben:

- Az, a kinek nevét nem szabad kimondani, küldi e lovat azon hősnek, a kinek nevét nem szükséges megmondani. Üljön fel rá az a lovag, a ki mindent mer, s aztán mindent nyer!

- A ki mindent mer, az én vagyok! - mondá Don Quijote nemes büszkeséggel s elélepve, - de hogy nyerek-e mindent, annak egyedül Isten a megmondhatója.

A vadember megsímogatta a fa-lónak buta nyakát s így szóla hozzá:

- Röpkelábú Fafüles, ez a lovag ül reád, jól vigyázz!

- Hm - jegyzé meg Sancho, a ki az egészet szája-tátva nézte és hallgatá - röpkelábú. Fafüles! Félig eltalálták a nevét, az igaz; félig azonban nehezen. Fafülesnek eléggé fa is, füles is, de hogy röpkelábú is legyen, már abban az egyben Tamás vagyok.

A vadember megint megsímogatta a fapariját s így szóla:

- Röpkelábú Fafüles, ez a fegyvernök is rád ül majd, jól vigyázz, hogy a felhők közeléből le ne vessed. Hogy a magasból le ne szédüljenek, az ő szemök be lesz kötve, azért te nyisd ki a tiedet, hogy egyenesen odavidd, a hol Malambrunoval találkoznak.

E szavak után otthagyták a Fafülest, s illedelmes maguktartással visszatértek arra, a merről jöttek.

Sancho úgy látszik, csak azt várta, hogy az ijesztő képű vademberek eltávozzanak, s rögtön így szóla:

- De Fafüles, az én terhemet ugyan meg nem érzed, mert én bizony rád nem ülök, senki fia se leánya szakálláért. S ha ez a beretválkozás más uton meg nem eshetik, mint hogy én felkapjak ennek a lónak a hátára: akkor az én kedves gazdám csak keressen utitársul más fegyverhordozót, ezek a tisztelt asszonyságok meg más módot, hogy arcukat lesímázzák, mert vízen és szárazon híven követem uramat a hová parancsolja, - de hogy még a levegőben is röpködjem mint a bőregér, - már arra semmi kívánságom. Elég volt egy sütésből egy kalács. Meg ugyan mit mondanának hozzá az én szigetem lakosai, ha értésökre esnék, hogy az ő kormányzójok a szelek szárnyán szokott kódorogni? S mi több, a mint hallottam, az a Candaya ide ezer meg ezer mérföld. Hátha a lovunk kiáll, vagy az az egy bolond Malambruno vet olyan követ, hogy száz okos se húzza ki, s odaveszt bennünket tiz-tizenkét esztendeig: hol van akkor a teremtett kerek világon az a sziget vagy az a szigetlakos, a ki én rám még rám ismerjen. S minthogy azt szokták mondani: késedelem veszedelem, azután meg a hol malacgot ígérnek, ott zsákkal kell forgolódni: már csak bocsásson meg énnekem ezen asszonyságok szakálla, de szent Péternek Rómában jó s ott a helye, akarom mondani mindenütt jó, de legjobb otthonn, én pedig itt egészen otthonn érzem magamat, a hol tejbe-vajba fürösztönek s a gazda jósága nem csekélyebbel kecsegtet mint egy egész kormányzósággal.

Sancho e kifakadására maga a herczeg válaszolt ekképen:

- Az a sziget, Sancho barátom, a melyet én ígértem, se el nem fut, se el nem uszik, s olyan mélyen gyökeret vert a föld mélységes mélyében, hogy nincs az a hatalom, a mely állóhelyéből kirántsa vagy kimozdítsa. S minthogy kegyelmed is csak olyan jól tudja mint én magam, hogy az ilyen magasabb állást nem igen lehet elnyerni anélkül, hogy az ember ki többel, ki kevesebbel ezt vagy amazt meg ne vesztegesse: én csak azt kötöm ki a magam jutalmául e kormányzóságért, hogy menjen vele Don Quijote urral s annak rendje módja szerint adják meg savát-borsát e rendkívüli kalandnak. A röpkelábú Fafüles könnyüése kezeskedik a felől, hogy mentül hamarabb itt lesznek; ha pedig a balsors úgy intézné, hogy gyalog szerrel kellene haza zárandokolniok fogadóról-fogadóra és faluról-falura: akármikor térjen is haza kegyelmed, szigetét mindig ott találja, a hol hagyta, alattvalói is csak úgy kíváncsoznak kormányzósága alá juthatni, mint a hogy most kíváncsoznak, valamint én is ura leszek adott szavamnak. S ezen igazságban ne kételkedjék, Sancho ur, mert az rendkívüli módon sérténé a kegyelmed irányában táplált jóakaromat.

- Ne tovább, uram! - mondá Sancho - én egyszerű szegény csatlós vagyok s ez a nagy udvariasság szörnyen kihoz a sodromból. Üljön fel hát a gazdám, kössék be a szememet, s azután menjünk Isten hírével, hogy megtegyük a mit dicsőségünk parancsol.

- Ez nemes elhatározás - mondá a herczeg - s így még egyszer is azt mondom, herczegi szavamra, - az a szigetkormányzóság oly bizonyos, hogy a zápor se mossa el.

Sancho Panza is kész levén az utazásra, egyéb se kellett immár, mint hogy szemeiket be-köttessék s a lóra felpattanjanak. A Dolorida maga kérte ki magának a szerencsét, hogy e szembekötés kötelességét teljesíthesse, a miért megint Don Quijote mondott neki a leg-udvariasabb szavakban köszönetet, míg aztán a lovag letérdelt, a grófné pedig jó erősen beköté szemeit, s akkor odavezeték a lóhoz, ő pedig felveté magát a hátára s kezébe fogta

annak maroklárját. Hasonlókép bekötötték a Sancho szemeit is, csakhogy az a maga emberiségéből nem tudott gazdája háta mögé felkapaszkodni, a miért is úgy kellett felsegíteni. Fenn tehát csak fenn ült Sancho valahogy, de jól sehogy se érezte magát, nemcsak félelmében, hanem a miatt is mert a lovat oly keménynek találta, mintha nem is fából volna, hanem valóságos márványkőből. Kérte is a körülállókat, hogy adjanak valami vánkost vagy pokróczot, mire azonban a Trifaldi azt jegyzé meg, hogy a Fafüles semmiféle takarót, sem szerszámot meg nem tűr magán; annyit azonban Sancho még is megtehet a maga könnyebbségére, hogy üljön féloldalt, asszonyosan, a mi által még sem érzi annyira a keménységet. Sancho ezt meg is tette, s aztán bucsút vett, de meg csak újra lerántotta szeméről a kendőt, végig nézett a kertben lévőkön s majdan panaszos hangon és könnyek között arra kérte őket, mondjanak értök e rettenetes sorsukban egy pár Miatyánkot s könyörögjenek érettök, hogy az egek kegyelme szabadítsa meg, még pedig mentől előbb, ettől az átkozott utazástól.

Don Quijote, a ki már égett a vágytól az igazi kóbor lovagok bűbajos paripáján megpróbálhatni a repülést, kiállhatatlannak tartá Sancho unalmas késedelmezését, a miért is ráförmedt haraggal:

- Semmirekellő embere te, avagy akasztófán függsz-e talán, vagy végvonaglások közt vivódsz, hogy ilyen férfiatlan pityergéshez folyamodol? Nem ott ülsz-e, nyúlszívű gyáva teremtés, azon a helyen, a hol a bájos Magellona ült, s ha az leány létére nem rettegett a légi utat megtenni, te férfi, te fegyvernök létedre mégis rettegsz-e? Köttesd be, mindjárt beköttesd a szemedet, mert ha ilyen gyáva vagy, legfőlebb nyulak közé tehetnek meg kormányzónak.

Sancho elszégyenlette magát, megígérte, hogy többet nem akadékoskodik, s áldozatra készen odahajtotta fejét még egyszer az újabb szembekötésre.

Mikor Don Quijote aztán úgy sejté, minden úgy van már, a hogy lennie kell, megragadta erősen a fogantyút, csavarított rajta egyet fölfelé, s alig hogy az ujját rátette, - a buta fa ló persze mozdulatlanul állva maradt ugyan helyében, de azért a dueñák, mind pedig a többi jelenlévők mind, fenhangon így kiáltának:

- Isten vezéreljen, hős lovag, Isten legyen veled rettenthetetlen fegyverhordozó. Ime, ime a levegőt szelitek már, sebesebben a nyíl sebességénél. Már-már csodálatra, bámulatra gerjesztitek mindazokat a kik a földről nézik repüléteket. Kapaszkodjál erősen, derék Sancho, mert bizsgsz; vigyázz, le ne billenj, mert zuhanásod iszonyúbb lenne mint azé a tekenősbékáé, melyet a mesebéli sas magával felragadott.

Sancho e kiáltozás hallatára egészen odalapúlt gazdájához, átszorította két karjával s így szóla:

- Uram, hogy mondhatják ezek, hogy mi már is oly magosan repülünk, pedig kiabálásuk úgy elhangzik egész hozzánk, mintha itt állanának tőszomszédunkban.

- Ezen ne akadj fen, Sancho - szólt vissza Don Quijote komolyan, ki a legneveltségesebb rendületlenséggel szorítá és tartá a meg sem moccanó fa ló fogantyúját: - az ilyes lovas kalandok, bűvös lovakon való repülések annyira eltérnek a dolgok közönséges rendjétől, hogy ezer mérföldről is meglátod s hallod a mit akarsz; engem azonban ne szoríts annyira, mert leszédülök. S igaz lelkemre mondom, el se tudom képzelni mit félsz annyira s mitől rettegsz; mert én, akár megesküdjem rá, soha életemben se lovagoltam csendesebben mint ez uttal. Szakasztott úgy érzem, mintha meg se moccanánk helyünkben. Üzd el a félelmet, barátom, minden úgy megy mint a karikacsapás s egészen jó szelünk van hátulról.

- Az igaz, - viszonzá Sancho - mert erről az oldalról olyan friss szelet érzek, mintha ezer fujtatóval fujtatnának.

S ez csakugyan úgy is volt, mert a szelet egy pár hatalmas fújtató csapta. A herceg, hercegné s udvarmesterök olyan jól kieszelték az egész furfangot, hogy semmi eszköz se hiányzott, teljes-tökéletessé tételéhez.

Mikor a szelet Don Quijote is megérezte, így szóla:

- Semmi kétség, Sancho, mi már bizonyosan a levegő második rétegében járunk, ott, a hol a hó és a jégeső fogamzanak. A mennydörgés és a villámlás a harmadik rétegben fogamzanak, s ha mi még tovább és ilyen módon emelkedünk, csakhamar ott leszünk a tűzrétegben, s én nem tudom, hogyan forgassam ezt a maroklárt, hogy oda ne jussunk, a hol megperzselődünk. - Ekkor meg hosszú póznákra alkalmazott, könnyen meggyujtható meg eloltható kőcspamatokkal gerjesztettek meleget arczok előtt.

Sancho megérezte a meleget s fölkiálta:

- Akármi legyenek, ha már benn nem vagyunk a tűzrétegekben, vagy legalább is közel hozzájuk, mert az én szakállam már perzselődik.

- Réteg az, Sancho - nem rétek - javítá ki Don Quijote.

- Már ha rétek, ha nem rétek - folytatá a fegyvernök - itt igazán mindegy mennykő, s én csakugyan égő szőrszagot érzek. Leveszem a kendőt a szememről uram, s megnézem hol járunk.

- A világért se! - kiálta rá Don Quijote - abban a pillanatban halálfia vagy! Vagy megvakúlsz, vagy leszédülsz; de az bizonyos, hogy elvesztél.

Még tovább is folyt a lovag és fegyvernöke közt e mulatságos párbeszéd, melyet a herceg és hercegné, valamint a kertben lévő többiek is mind végig hallgattak, még pedig legnagyobb mulatságukra. Utóbb azonban égtek már a vágytól a tréfa végét is átélvezni, a mi pedig az volt, hogy a Fafülest - mely robbanó röppentyűkkel volt megtöltve; de úgy, hogy azért kárt ne okozzanak - levegőbe röpítsék. Don Quijote javában magyarázta még Sanchonak a levegő különböző rétegeit, a tűz- és villám-világot s az égboltozat egyéb csodáit, melyet ez meg amaz a kóbor lovag mind színről színre látott, mikor az egyik melegítő kőcspamat hordozója a herceg intésére odatartotta a tüzet a Fafülesre alkalmazott kanócshoz, a mely meggyuladt, s a jövő pillanatban rettenetes durranással, robbanással levegőbe repült a faparıpa, s két lovagját még a legóvatosabb elkészítés daczára is, jó messze elvetette a puha zöld gyepre.

A mikor azonban ez történt, már akkor a szakállas dueñák - a kik természetesen nem valának mások, mint a hercegi házhoz tartozó szakállas férficselédek - azok tehát eltakarodtak már a kertből, hogy a tréfa elárulói ne legyenek; a kik pedig a kertben voltak, azok meg úgy heverték a földön, mintha el volnának ájulva.

Don Quijote és Sancho alig tudták magokat összeszedni, bámulásból bámulásba estek, a midőn körülnézve még az éj homály daczára is nyilván látták, hogy ugyanazon kertben vannak most is, a honnan elutaztak, s hogy körülöttök annyi ember hever a földön.

De csodálkozásuk még magasabb fokra hágott, midőn a kert egyik pontján a földbe ütött lándzsát vettek észre, mely körül szinte a földbe szúrt tartókon fáklyák égtek, melyek világánál ki lehetne venni, hogy a lándzsáról egy pergamen-darab függ alá, melyen aranyos betűkkel valami írás olvasható.

Don Quijote legelső teendője az volt, hogy odament s ezt olvasta a pergamenről:

- „Don Quijote, a la manchai hős lovag, diadalmasan befejezte és végrehajtotta már a puszta kísérlet által is a Trifaldi grófné, más néven a Dueña Dolorida és nőtársai kalandját. Malambruno megrettent, s be sem merte várni a legbátrabb lovagot: azonnal levette a hölgyek szakállát, úgy hogy arczok olyan sima s olyan ment minden szőrszáltól mint a pittypalattytojás. Csak Sancho Panza hajtsa magán végre a korbácsolást oly híven, mint Don Quijote e

kalandot: s akkor az örök dicsőséget örök rabjokká teszik. Így rendeli a bölcs Merlin, minden varázslók fejedelme.”

Mihelyt Don Quijote végig olvasta a pergamenen foglalt szavakat, azonnal világossá lőn előtte, hogy bennök Dulcinea varázs alóli feloldásáról van szó s alig győzött elég hálát adni az égnek, hogy ily csekély veszedelemmel ily nagy dolgot végezhetett s visszaadhatta előbbi símaságát ama tisztos dueñák ábrázatának, a kiknek most már - a mint említettük - se hírök se hamvok nem volt többé e helyen. A lovag rögtön oda sietett a hercezeghez és nejéhez, a kik úgy tették, mintha még most sem tértek volna magokhoz, miért is Don Quijote karjánál fogva rángatá a herceveget s így szóla:

- Fel, fel, kegyelmes uram, csak bátran, csak bátran! Nincs semmi baj, a kalandnak szerencsés vége szakadt, a miről világosan tanuskodik az az irás, mely ott olvasható ama pergamenen.

A hercezeg csak lassanként tért magához, mint az olyan ember a ki nehéz álomból ébred; ugyanigy a hercegné is, valamint a kertben lévők mindnyájan, a kik oly élénken fejezték ki csodálkozásukat és bámulásukat, hogy az ember majdnem hajlandó lett volna elhinni, hogy csakugyan igazán az történt velök, a mit oly hatalmasan tudtak tettetni. A hercezeg félig nyitott szemmel olvasta el az irományt, s azzal rögtön tárt karokkal sietett Don Quijotehoz, magához ölelte s azt mondá neki: ő a legkitünőbb lovag, a ki csak valaha volt a világon.

Sancho össze-vissza kereste mindenütt a Doloridát, s szerette volna látni, milyen az szakáll nélkül; azonban azt mondák neki, mihelyt a Fafüles egészen tűzbe borúlva lefelé szállt a levegőből s iszonyú pittegés-pattogás és ropogás közt a földre ért: a Trifaldi és a dueñák egész csoportja egyszerre eltűnt, de már akkor oly sima volt az arczok, hogy aranyért se lehetett volna egyetlen szőrszálát is találni rajtuk.

A hercegné azt a kérdést intézte Sanchohoz: hogy érezte magát a nagy utazás alatt. Mire Sancho így válaszolt:

- Azt éreztem, kegyelmes asszonyom, hogy megyünk, még pedig - a mint uram mondá - a tűzrétegen keresztül, s szörnyü kedvem szottyant csak kissé is kiszabadítani a szememet. Gazdám azonban, a kitől rá engedelmet kértem, ebbe semmi szín alatt bele nem egyezett. De én, a kit mi tőrés tagadás, kissé bizony bánt a kíváncsiság, s épen azt szeretném mindig látni, a mit legjobban tiltanak: csakúgy suttyomban fölpecczentettem orrom mellett a szembekötő kendőt s úgy pislantottam le a földre; hát látom, hogy az egész se nagyobb egy mustármagnál, a rajta járó kelő emberek meg csak akkorák mint egy mogyoró. Ebből magából is el lehet gondolni, milyen magasan járhattunk.

Mire a hercegné így válaszolt:

- Gondolja meg csak jobban, Sancho barátom, mit mond. Én úgy sejtem, kegyelmed nem a földet látta, hanem csak a rajta járó kelő embereket. S világos, ha a föld egy mustármagnyinak látszott, az emberek meg mogyorónagyságúaknak: akkor egyetlen egy embernek is egészen el kellett volna a földet fednie.

- Az igaz - viszonzá Sancho - de azért egy kis csücskén kiviggyant, s akkor megláttam egészen.

- De Sancho barátom - faggatózék a hercegné, a ki Sanchot a hazugságért sarokba akarta szorítani - hiszen egy kis csücskénél fogva nem lehet a szemlélt tárgyat egészen meglátni.

- Nem értek én az ilyen szem-életekhez, kegyelmes asszonyom - viszonzá Sancho - csak azt tudom, jó lenne, ha kegyelmességed meggondolná, hogy mink varázslás útján repültünk a levegőben, s így varázslás útján megláthattam én az egész földet meg a rajta járókat is. S ha méltóságod ezt el nem hiszi, akkor azt sem fogja elhinni, hogy a mint a szemem pilláját kissé

kiszabadítottam, láttam, hogy oly közel vagyok az éghez, hogy alig van már közöttünk másfél arasz köz. Arra pedig akár hitet tegyek, kegyelmes asszonyom, hogy az ég csakugyan roppant nagyságú. Egyszer csak ott mentünk el a fiastyúk mellett; s jaj, teremő szent atyám! no nem hiába, hogy gyerekkoromban odahaza magam is libapásztor voltam: annyira szeretem az ilyen apró jószágot, hogy most úgy megkivántam, csak kissé is megsimogatnom őket, hogy talán a szívem is megszakadt volna, ha meg nem tehetem. Kapom hát magamat s mit teszek? Nem szólok én egy kukkot se senkinek, még a gazdámnak se, hanem nagycsöndesen csak úgy loppal lecsúszom a Fafülesről, odamegyek a fiastyukhoz, össze meg össze tapogatom őket, olyan az mind anyastul, fiastul, mint a viola-virágszál! Kimulattam velök magamat vagy háromfertályig, a mely idő alatt a Clavileño egy lépést se tett előbbre, de még csak meg se mocczant.

- S a mig a jó Sancho a fiastyúkkal mulatozott - kérdé a hercegné - mivel töltötte addig señor Don Quijote az időt?

Mire Don Quijote így válaszolt:

- Minthogy mind e dolgok és mindezen események oly nagyon eltérnek a természet szokott rendjétől: nincs azon mit csodálkozni, a mit Sancho elmondott. A mi engem illet, magamról azt a bizonyosságot tehetem, hogy én sem alulról, sem fölülről ki nem kukucskáltam s nem láttam se eget se földet se vizet se szárazat. Azt, az igaz, éreztem, hogy a levegőrétegen áthaladtam, sőt azt is, hogy a tűzréteget megérintettem. Hogy azonban még ezen is túl mentünk volna, azt nem hiszem, mert a tűzréteg az utolsó lévén a holdas ég és az utolsó levegőréteg között, mi az égben, melyen a Sancho említette fiastyúk van, csak elégésünk árán juthattunk volna el! mivel pedig nem sültünk meg, ebből az következik, hogy Sancho elbeszélése vagy hazugság vagy álom.

- Bizony nem hazugság s bizony nem álom az - jegyzé meg Sancho - s a ki nem hiszi, ám kérdezze meg, milyenek azok a csillagcsirkék, s majd elvállik, igazat mondtam-e vagy se?

- Milyenek hát, Sancho? - kérdé a hercegné.

- A ketteje zöld - viszonzá Sancho - a másik ketteje vörös, kettő kék, egyik meg iromba.

- Az utolsónak kivételével egészen különös csirkék - jegyzé meg a herceg. - Ilyen színű állatok, legalább baromfiban, a mi földi tájékunkon csakugyan nincsenek.

- De hiszen az világos is - mondá Sancho - hogy a mennyei baromfiak meg a földiek közt csak kell valami különbségnek lenni.

Elég volt kóstolóul ennyi is a Sancho légi utazásáról szóló tudósításból, mert attól tartottak, ha még tovább is kérdezősködnék tőle, csakugyan meghordozza őket az ég egész ürében s hegyről tövire elmondja mit s mit nem láta odafen, - persze a nélkül, hogy a kertből csak egy tapodtatnyira is távozott volna.

Igy végződött tehát a Dueña Dolorida kalandja, a mely a hercegpárnak nem csak ekkor, hanem egész éltök fogytáig mindig alkalmat szolgáltatott a nevetésre, Sanchonak pedig kimeríthetetlen tárgyat a beszédre, ha száz meg száz esztendeig élt volna is.

Don Quijote azonban azt sugta Sancho fülébe:

- Csak annyit mondok, Sancho, ha te azt akarod, hogy elhigyék, a mit az égben te láttál, én is azt kívánom, hogy viszont te is elhidd, a mit a Montesinos barlangban én láttam.

XXIII. FEJEZET.

Don Quijote jó tanácsokkal látja el a kormányzóságra induló Sancho Panzát.

A Doloridával történt kaland oly szerencsésen s oly mulatságosan sikerült, hogy a herceg pár a tréfa továbbfolytatására határozta el magát, látva mily hiszékeny emberekkel van dolgok, a kik készpénz gyanánt fogadnak el mindent, a mi velök történik. Kiadták tehát a rendeletet a cselédségnek s alattvalóiknak, hogyan viseljék magokat Sancho irányában az ígért szigetet illetőleg; s másnap, mely a Fafülesen történt repülés után esett, a herceg azt mondá Sancho-nak: készüljön és szedje magát rendbe a kormányzóság átvételére, mert szigete lakosai úgy várják már, mint a májusi esőt.

Sancho mélyen meghajtotta magát s így szóla:

- Mióta odafen jártam az égből s annak magasságából néztem szét a földön s oly kicsinynek láttam: azóta jóformán megcsökkent előbbi kívánczóságom, melylyel oly nagyon óhajtoztam a kormányzóságra. Mert mi nagy dicsőség van abban, hogy az ember egy mustármag fölött uralkodjék s kormányozzon, igazgasson féltuczat embert, a kik akkorák, mint egy-egy mogyoró, mert nekem legalább úgy látszott, mindössze sincs több az egész földön. S ha nagyméltóságod olyan kegyes lenne s nekem csak egy darabkát adna is az égből: akár csak egy fél mér földnyit: nagyobb örömmel fogadnám a világ legeslegnagyobb szigeténél.

- Jaj, kedves barátom, - viszonzá a herceg - én az égből csak egy arasznyit sem adhatok senkinek se; ilyen kegyelmet és jóságot egyedül csak Isten az a ki gyakorolhat. A mit én adhatok, azt meg is adom, ez pedig derekas egy sziget, takarosán kikerekített, s oly rendkívül gazdag és termékeny, hogy ha benne kegyelmed jól forgolódik, a földi kincsekkel még a mennyieiket is megszerezheti.

- Akkor hát rendin van minden - mondá Sancho - csak ide azzal a szigettel s tudom Isten leszek olyan kormányzó, hogy égbe kelek, ha minden gazember megpukkad is bele. De azt is el merem mondani, nem kapzsiságból hagyom ám el gunyhómat s nem az az oka, hogy talán minden áron magasabbra kívánnék emelkedni, hanem csupán azt szeretném megtudni, hogyan ízlik az ilyen kormányzóság.

- Ha egyszer megízlelte kegyelmed - jegyzé meg a herceg - tudom még az ujját is megnyalja utána, mert nincs annál édesebb valami, mint ha az ember parancsolhat és mások engedelmeskednek. Semmi kétség, ha kegyelmed gazdája majd császárrá lesz s pedig, a hogy dolgai állanak, bizonyosan azzá lesz, tudom nem egyhamar szállítatja le magát a nyeregből s szíve mélyéből fogja sajnálni, hogy olyan sokáig késett azzá lenni.

- Már hiszen, a mi a parancsolást illeti - viszonzá Sancho - azt tudom, hogy az bizony kellemes, akár csak egy juhnyájnak parancsolhasson az ember.

- Eltalálta, atyámfia - mondá a herceg - reményem is, hogy olyan kormányzó válik kegyelmedből, a milyent csak várni lehet értelmességétől. Most pedig értésire adom, hogy már a holnapi napon át fogja venni a sziget kormányzóságát s még ma este ellátják kegyelmedet az állásához illendő ruházattal s minden szükségese utraivalóval.

- Öltöztessenek akármibe - viszonzá Sancho - csak kidug a szög a zsákból, hogy én vagyok a Sancho Panza.

- No igen - jegyzé meg a herceg - mindazáltal a ruhának hozzá kell illeni az álláshoz vagy méltósághoz, melyet az ember betölt. Furcsa lenne úgy-e, ha a pap katonaruhában járna, vagy megfordítva. Kegyelmed, Sancho, félig tudóshoz, félig katonaviselt emberhez illő ruhában

fog járnai, mert azon a szigeten, a melyet adok, ép oly szükséges a fegyverviselés, mint a tudomány.

- A mi a tudományt illeti - felelt Sancho - ebből ugyan édes kevéssel dicsekedhetem; fegyvert azonban viselek én mindenfélét csak ide vele.

- Nem is marad el - jegyzé meg a herczeg - s a mily jó emlékező tehetsége van Sanchonak, tudom el nem felejt semmit, s kormányzása olyan rendesen megy majd, mint a karikacsapás.

E közben Don Quijote is odaérkezett s értesülvén a herczeg és Sancho Panza között folytatott párbeszéd tartalmáról, s hogy Sanchonak mily rögtönösen át kell vennie a kormányzóságot: a herczeg engedelmével karon fogta s elvitte magával szobájába azon szándékkal, hogy jó tanácsokkal látja majd el, hogyan viselje magát hivatalában. Mikor aztán Don Quijote szobájába léptek, a lovag bezárta magok mögött az ajtót s majdnem erőszakkal ülteté le maga mellé a fegyvernököt s nyugalmas hangon így szóla hozzá:

- Nem győzők elég hálát adni az égnek, Sancho barátom, hogy előbb semhogy a szerencse nékem valami különösen kedvezett volna, téged olyan tárt karokkal fogadott és ölelt magához. Te, a ki hozzám képest valóságos tökfilkó vagy, se teszed, se veszed, alig hogy a kóbor lovagság rád lehellt: egy lépés fáradság nélkül, olyan szigetkormányzóságba cseppensz bele, mint a pinty. Mindezt pedig egyedül azért mondom, oh Sancho, hogy szerencsédet ne tulajdonítsd ám saját érdemednek, hanem az égnek adj érte hálát, a ki a dolgokat ily kegyesen intézi, s azután adj hálát azon méltóságnak, melylyel a kóbor lovagság rendje ékeskedik. Ha tehát szived hajlandó hitelt adni annak, a mit mondtam, akkor édes fiam, hallgasd meg figyelmesen a te jó barátod szavát, a ki néked jó tanácsokat akar osztogatni s iránytűd és vezércsillagod kíván lenni, hogy biztos révbe vigyen és vezessen azon háborgó tengerről, melyre szállni készülsz; mert a hivataloskodás és a magas méltóságok nem egyebek, mint a nyughatatlanságok mélységű tengere.

Sancho tudta, hogy most jó hosszú beszédet kell végig hallgatnia; a miért is neki fohászokodott nagy keservesen s hallgatá a mi következik:

- Legeslegelőször is, fiam, isten-félnök kell lenned, mert az Istennek félelme minden bölcseségnek kezdete, s ha bölcs vagy, nem követhetsz el hibát semmiben. Másodszor pedig tartsd szünet nélkül szemed előtt, hogy ki vagy s legyen rá gondod, hogy megismerd magadat, a minél nehezebb ismeret nem képzelhető. Ha magadat ismered, ebből az fog származni, hogy nem puffadsz fel úgy a hogy a béka tett, mikor akkorává akart lenni mint az ökör; ha ezt a tanácsomat megfogadod, bolondságod pávafarka mellett mindig eszedbe juttatja lábaid rútságát az, ha arra gondolsz, hogy odahaza egykor disznópásztor voltál.

- Az igaz, hogy az voltam - veté közbe Sancho - de csak gyermekkoromban; mikor aztán suttyóvá cseperedtem, akkor libát őriztem s nem malacgot. Ennek azonban azt tartom, semmi köze a dologhoz, mert nem minden kormányzó származik ám királyi családból.

- Az igaz - viszonzá Don Quijote - s épen ezen oknál fogva szíves nyájassággal kell hivataluk méltóságát párosítani azoknak, a kik nem származnak nemes családból s e mellett bölcsesség vezérelje tetteiket, hogy menttek maradhassanak a rágalom nyelvétől, a mely különben semmiféle állást nem kimél. Azonban légy büszke alacsony származásodra, Sancho, s ne tagadd el, hogy paraszt szüléktől származtál; mert ha látják, hogy ezt nem szégyenled, senki sem fog érte megszégyeníteni. Becsüld többre az alázatos erényességet mint a kevély bűnösséget; soha se bízd magadat önkényed vezetésére, a mely hibába azok szoktak esni, a kik tudatlan létökre nagyon okosoknak képzelik magokat. A szegények könyjei gerjeszsenek igen is nagyobb részvétre, de ne hozzájok hajlóbb igazságtételre, mint a gazdagok bizonyító, igaz okai. Arra törekedjél, hogy mindig az igazságot mondd ki, úgy a gazdagok ajándékaival s igéreteivel, valamint a szegények zokogásával s alkalmatlankodásával szemben is. Ha a

méltányosság helyén van, vagy helyén lehet: ne sujtsd a bűnöst a törvény egész szigorával, mert a szigorú birónak sincs jobb hire mint a részvevőnek. Ha az igazság pálcáját meggömbíted, ne az ajándék súlyjától történjék, hanem a részvevő könyörületesség miatt. Ha esetleg valamely ellenséged panaszát kell elintézned, távoztassad el magadtól a téged ért sérelmekre való visszaemlékezést s figyelmedet egyedül a kérdésben forgó igazságra fordítsd. A kit tényleg meg kell büntetned, ne hordd le azon fölül még szóval is; elég az ilyen szerencsétlennek a büntetés sulya, a pirongató szavak ráadása nélkül. A ki vádlott gyanánt kerül ítélő széked elé, tekintsd olyan szerencsétlen embernek, a ki természetes gyarlóságunknak lett áldozatává, s a mennyire tőled telhetik, az ellenfél megsértése nélkül, légy hozzá irgalmas és kegyelmes, mert bárha Istennek minden tulajdonsága egyenlő, a mi szemünkben az ő irgalmassága még is ragyogóbbnak, tündökletesebbnek látszik mint igazsága.

- Ha ezeket a rendeleteket és e szabályokat megtartod, Sancho, hosszú idejű léssz e földön, hired örökké fennmarad, óhajtásaid beteljesülnek és boldogságod kimondhatatlan lesz. Gyermekeid és unokáid mind tisztességes állást foglalnak el majd az emberi társaságban, te magad békességben és jó barátságban élsz mindenekkel s ha életednek véghatárát elérted: tisztos, élemedett öreg korban látsz halált s harmadízen lévő unokáid szelid és gyengéd keze fogja majd bé szemeidet.

Ki ne tartotta volna Don Quijotét egészen ép eszű s még jobb indulatu embernek azon szavai hallása után, melyeket Sancho Panzához intézett? Nem mondott-e azokban mind megannyi arany-igazságot, úgy hogy mondásai csakugyan méltók valának a meghallgatásra. Hallgatta is Sancho úgy, a mint csak a két fülén befért s minden erejét megfeszíté, hogy emlékezetébe véshesse, mert a jó tanácsokat meg akarta tartani, hogy kormányzósága ezek segedelmével szülessék meg szerencsésen.

Don Quijote most, rövid pihenés után, ekképen folytatá szavait:

- A mi már most azt illeti, Sancho, hogyan viselj gondot a magad személyére s hogyan igazgassad házad táját: legelőször is azt kötöm szívedre, szeresd a tisztaságot s vagdald le körmeidet rendesen s ne hagyd olyan hosszúra nőlni mint némelyek hagyják, a kiknek ostobasága azt hiteti el velők, hogy a hosszú köröm széppé teszi a kezet, mintha bizony ez a kinövés és toldalék, melynek levagdálását elmulasztják, köröm volna, holott pedig valóságos vércse-karmó, a mi undorító és megfoghatatlan izetlenség.

- Ne járd lomposan és hanyagul, mert a rendetlen ruházkodás rendetlen lélekre mutat. - Hányd meg, vesd meg okosan, mennyit jövedelmez hivatalod, s ha kifutja, hogy cselédségedet libériában járathatod, járasd inkább tisztességesebben és czélszerűbben semmint czifrában és pompásban és oszd meg bevételedet a szegények és cselédid között. Más szóval azt akarom mondani, ha felruházhatnál hat apródot: ruházz fel hármat, de a másik helyett meg három szegényt, így aztán lesznek apródjaid mind az égben mind a földön; a hiuság kedvelői a liberia osztogatás ezen új módját bizonyára nem fogják utánozni. Ne egyél se foghagymát, se vereshagymát, hogy ezek szagáról rá ne ismerhessenek alacsony származásodra; lassan járd, nyugodtan beszélj, de ne úgy, hogy az lássék ki, mintha magadat akarnád hallgatni, mert minden fitogtatás gyűlöletes. - Keveset egyél ebédre, vacsorára még kevesebbet, mert az egész testnek egészsége a gyomor műhelyében készül. - Mértékletes légy italodban s ne feledd, hogy az elégen felül való borital sem a titkot, sem az adott szót nem tudja megtartani. - A mikor lovon ülsz, ne nehezkedjél tested egész sulyával a nyereg hátuljára, se a lábod szárait nagy mereven ki ne nyujtsd messzire a ló oldalától, de meg olyan pötyögősen se ülj, mintha a szürkédén nyargalnál, mert a lovaglason látszik meg, ki a lovas, ki a lovász. - Tarts mértéket az alvásban, mert a ki nem kel a nappal, nem élvezi a napot; és tartsd meg, Sancho, hogy a szorgalom anyja a jó szerencsének, míg a lustaság, a mely meg ellensége, soha sem éri el a jó

kívánság czélját. - Viselj sarkig érő nadrágot, válladon dolmányt s valamivel hosszabbacska galléros köpenyeget; de a bő bugyogóról szó se legyen, mert az nem illik se gavallérhoz, se kormányzóhoz - Most, egyelőre érj be ezekkel a tanácsokkal, Sancho; lesz rá idő, hogy a körülményekhez képest majd másokat is adhatok, ha te sem felejtetted el, hogy állapotodról tudósíts.

Sancho köszönettel fogadta a kapott sok jó tanácsot, a melyeket írásban is szeretett volna birni, hogy magának valakivel egyszer-másszor elolvastassa, mert így egy hallásra lehetetlen mindnyáját megtartani. Don Quijote még ezt is megigérte Sanchonak, ki azután készen tartá magát a herczeg parancsolatának meghallgatására.

XXIV. FEJEZET.

Sancho Panza csakugyan elmegy szigetkormányzónak.

A herczeg parancsa nem soká váratott magára. Mind a Sancho kísérete, mind a sziget, a hová az új kormányzót vinni kellett, teljesen rendben volt már s ellátva minden szükséges utasítással, úgy hogy a kormányzó haladéktalanul útra indulhatott. A herczeg parancsolatára előbb fel kellett annak rendje s módja szerint öltöznie. Kapott szép lilaszín felöltőt, a kar felső részén sárgával vegyes dúdoros újakkal, fekete bársony nadrágot, s térdig érő testszín harisnyát, valamint szép csatos czipót a lábára. Utra még egy hosszú, sarkig érő köpönyeget is kerítettek a vállára s széles karimájú kalapot nyomtak a kezébe. Szóval, a mint tetszelgéssel az ő szokott modorában maga jegyzé meg: „ugy ki volt nyalva, hogy a tulajdon felesége se ismert volna rá egyhamar.” E díszbe felöltözvén, odament a herczeghez, hogy utasításokat nyerjen tőle. Mennyire meg volt azonban lepve, midőn a hosszú lajstrom helyett, a mit várt, mindössze is csak ezen rendeletet kapta:

- Kormányzó úr, legyen egészen Sancho Panza, s akkor tudom jó kezekre bízom szigetemet.
- Ez igen könnyű feladat, kegyelmes uram - viszonzá Sancho - nehéz csak az volna, ha nem annak, hanem másnak kellene lennem, mint a mi vagyok.

S azzal térdre borúlt a herczegpár előtt, nagy illedelmesen megcsókolta a herczeg jobb kezét, a herczegnének még a balját is, Don Quijotének szinte jobb kezét, a ki azonfölül meg karjai közé is odavonta, megcsókolta homlokát s megáldotta.

Már ekkorra kísérete, melyben a furfangos udvarmester is ott volt, a ki mind e tréfákat koholta és intézte, s a herczegi ház több kisebb-nagyobb szolgája diszes csoportban megjelentek s egy hatalmas öszvért hoztak a kormányzó úr alá, - az öszvér után pedig nyomban ujdonat új selyemszerszámban, selyem zsinór kötőféken ott vezették a kormányzó szamarát is, melyre nézve Sancho kereken kijelentette, hogy ha ezt a hú társát el nem viheti magával, később örökre lemondani minden kormányzóságról.

Nem csak hogy megengedték, de a herczegné határozott parancsolatára azonnal selyemmel kantározták fel, úgy hogy a szamár is ép oly takaros volt szamárnak, mint gazdája kormányzónak. Megindult tehát a menet, a kalapok lebegtek, a karok integettek, a sok szerencse-kívánságnak vége hossza sem akart lenni, Sancho pedig gyakran vissza visszafordult útközben, részint azért, hogy jóltévőire, részint pedig azért, hogy kedves szamarára vessen egy-egy tekintetet, melyet ilyen szépen feldisítve, s közeliben látva, oly boldognak érezte magát, hogy nem cserélt volna a német császárral.

Az utazás, bárha nem siettek is valami nagyon lóhalálában mindössze sem igen tartott tovább három-négy órajárásnyinál s ennek elteltével a diszes menet megérkezett ama helységbe, melynek lehetett vagy ezer lakosa, a herczeg jobbagyái, s egyik legterjedelmesebb község a

herczeg összes birtokán. A kormányzónak még a városba, (mert annak állították) való bevonulása előtt azt mondák, hogy a szigetet B a r a t a r i á n a k hívják vagy azért, mert fővárosának Barataria a neve, vagy azért, mert ő olyan b a r á t s á g o s, olcsó á r o n jutott a kormányzó-sághoz.

Midőn a város kapui elé érkeztek, minthogy az egész helységet csakugyan kőfal vette körül: a község minden előljárói kijöttek eléje tisztelkedni. A harangok zúgtak, az egész lakosság ujjongott örömeiben s a legnagyobb pompával vitték az öreg templomba, a hol ünnepélyes isteni tiszteletet tartottak, azután pedig több nevetséges czerimonia között átadták neki a város kulcsait s elismerték Barataria szigete örökös kormányzójának.

Az új kormányzó viselete, szakálla, alacsony, köpczös tömzsisége közbámulat tárgya volt mindazok előtt, a kik még nem tudták a dörgést, de még azok előtt is, a kik tudták, a kiknek száma pedig nem volt csekély.

Végre aztán, mikor a templomból már kivezették, odavitték a község házába a bírói székhez, beleültették s a herczeg udvarmestere ilyen szavakat intézte hozzá:

- Ősi szokás ezen a szigeten, kormányzó úr, hogy annak, a ki e hires sziget urává lesz, egy pár hozzá intézett kérdésre meg kell felelnie azonnal, mihelyt bírói székét elfoglalja. Ezen kérdések azonban rendesen fogas és szövevényes kérdések, de épen azért azok, hogy a község lakossága azonnal megláthassa a rájuk adott feleletből, mi fán termett ember az ő új kormányzójok, s örüljenek avagy busuljanak-é jöttének.

A míg az udvarmester e szavakat intézte hozzá, Sancho addig azt a sok ákom-bákom nagy betűt nézegette, mely a székével szemközt álló falon volt látható; s mivel maga olvasni nem tudott, megkérdezte környezetétől, mit jelent az az írka-fírka ott a tulsó falon? Azt kapta válaszul:

Ott uram, az van felírva s feljegyezve, mely napon ki vette át a sziget uralmát, végül pedig ez olvasható: A mai napon, ennek meg ennek az esztendőnek ebben meg ebben a hónapjában a Señor Don Sancho Panza jutott e szigetség birtokába, s adja isten, hogy sokáig birhassa.

- S kit hívnak itt D o n Sancho Panzának? - kérde Sancho, különös hangsulyt fektetve a d o n, uri czimező szócskára.

- Nagyméltóságodat - viszonzá az udvarmester - mert e szigetre semmiféle Panza se tette még be a lábát azon az egyen kívül, a ki most e székben ül.

- Akkor hát jegyezze meg, atyafi - viszonzá Sancho - hogy én semmiféle Don, de még semmi ivadékom se volt az. Engemet egyszerűen csak Sancho Panzának hívnak, úgy hívták apámat, Sanchonak az öregapámat is, szóval mind a hány volt, mindnyáját Panzának hívták s egyikhez se toldottak se Dont, se Donát. Nekem úgy látszik, hogy ezen a szigeten túlságosan sokat adnak erre a d o n-ozásra; hanem hiszen ha az én kormányzóságom csak egypár napig tart is, majd a nyakára hágnak én ennek a sok donnak, a melyek úgy dönögnek-donognak az ember körül mint a dongó legyek. Most azonban ki vele hát azzal a kérdéssel udvarmester úr, megfelelek én rá, a hogy tudok, már aztán ha búsul, ha nem búsul is rajta a közönség.

E pillanatban két ember lépett a törvényházba s az egyiknek külsejéből az látszott ki, hogy paraszt, a másikeből meg az, hogy szabó, mert az olló most is ott volt a kezében. A szabó így szólott:

- Kormányzó úr, én meg az a paraszt ember azért járultunk kegyelmességed elé, mert ez az atyafi bejön hozzam tegnap a műhelybe, mert kegyes engedelmükkel légyen mondva, Istennek hála, én czéhbéli szabómester vagyok. Ő tehát, a mint mondom, bejött hozzám a műhelybe, s egy darab posztót adva a kezembe, így szóla: „Uram, kikerül-e ebből a posztóból

egy sipka?” Én fogom a posztót, megnézem, s azt felelem: kikerül. Erre ő - úgy gondolom - azt gondolta, s alighanem jól gondoltam, hogy én bizonyosan el akarok csípni a posztójából, már a minthogy a szabók ilyen gonosz hírben állanak az emberek előtt általában; azt mondja aztán: „nézzem meg, kikerül-e belőle kettő?” Keresztül láttam a szitán s azt felelem: kikerül. A derék gavallér folyton megmaradt istentelen első gondolatánál, és sipkát sipkához toldott, én meg „kikerül”-t kikerülhez. Így aztán fölvertük öt sipkáig. Most épen e pillanatban jött el a sipkákért. Oda adom neki, de ő nem akarja megfizetni a munkabért, hanem még neki áll fölebb s azon erősködik, vagy fizessem meg neki vagy adjam vissza a posztóját.

- Úgy igaz az egész, atyafi? - kérdé Sancho.

- Úgy igaz az, uram - viszonzá az ember - de parancsolja meg csak neki kegyelmességed, mutassa meg azokat a sipkákat, a miket nekem csinált.

- Szíves örömmel - felelé a szabó, s azzal elhúzta köpönyege alól a másik kezét s fölmutatott öt kis sipkát, a mi az öt ujjá hegyén fityegett, s így szóla: „Itt az az öt sipka, a mit ez a jó ember rajtam keres; s akármi legyenek, nem maradt a posztóból egy csipet se, oly igaz, hogy akár a czehbeli atyamester vizsgálja meg, ha úgy van-e.

Az egész hallgatóság hahotára fakadt a sok apró sipka láttára és a furcsa per hallatára.

Sancho kissé magába mélyedt s ezután így szóla:

- Nekem úgy látszik, hogy ebben a perben nincs szükség semmi szószaporításra, hanem az ítéletet kereken ki lehet mondani rögtönösen. Én tehát azt mondom ki ítélet gyanánt: a szabó elveszti a munkabért, a paraszt meg a posztót, a sipkákat pedig odaadjuk a raboknak; addig van.

Az elmés ítélet kaczajra fakasztá a hallgatókat; de csakhamar fordúlt elé egy másik esemény, a melynek eldöntése meg teljes elismerést szerzett a kormányzónak minden jelenlévő részéről. Ugyanis, alighogy a szabó meg a parasztember eltakarodtak, két öreg ember kért és nyert bebocsátást a kormányzóhoz. Az egyik panaszos fél kezében vastag nádpálcza volt, melyre rátámaszkodott, a másik csak bot nélkül jött. Ezen utóbbi így szóla:

- Uram, ennek a becsületes embernek, jó ideje immár, tiz tallért adtam aranyban kölcsön szabad használatra, de azzal a kikötéssel, hogy megint visszaszolgáltatja, mihelyt kérem. Egyik nap a másik után múlt, s én egyetlen egy nap se kértem vissza tőle, nehogy még nagyobb szükségbe jusson, mint a mekkorában akkor volt, mikor a kölcsönt kapta. Utóbb azonban látva, hogy a visszafizetés eszébe se jut s kisebb gondja is nagyobb annál, hogy igaz jószágotat megtérítse: én is szólíngatni kezdtem, adja meg a pénzemet S ime mi lett a felelet? Ő nemcsak hogy le nem róttá tartozását, sőt még el is tagadja az egészet s azt mondja: Soha se adtam én neki kölcsön tiz tallért, vagy ha adtam is, ő már visszafizette. Nekem nincs tanúm se a kölcsönre, se a visszafizetésre, minthogy vissza soha nem adta. Arra kérem tehát kegyelmességedet, kormányzó úr, tétessen vele esküt; s ha megesküszik rá, hogy lefizette: én Isten és ember előtt mind örökre elengedem.

- Hát kegyelmed mit szól az egészhez, jó öreg botos ember? - kérdé Sancho.

Mire az öreg így válaszolt:

- Én, uram, elismerem, hogy vettem tőle kölcsön; de hajtsa ide kegyelmességed azt a kormánypálczát, s mivel ő a dolgot az én eskümre bízza, én kész vagyok megesküdni, hogy tartozásom híven és igazán odaadtam neki immár a saját kezébe.

A kormányzó lenyujtá a pálczát, e közben pedig a botos ember odaadta a botját a másíknak, hogy tartsa, a míg ő esküszik, mert esküje tételében ez a bot akadályozza. A hitelező megtette ezt a csekély szívességet, a nádpálczát átvette tartani. Ekkor az adós a kormányboton lévő keresztre vetette a kezét s azt mondá, esküvel is erősítve, csakugyan igaz, hogy ő kölcsön

vette azt a kérdésben forgó tiz tallért, de az is igaz, hogy vissza adta a tulajdon maga kezébe, s ha a hitelező egyszer-másszor megint sürgette a lefizetést, az az oka, hogy elfelejtette.

Ennek hallatára a nagy kormányzó azt a kérdést intézte a hitelezőhöz: mit válaszol ellenfele szavára? Az pedig úgy nyilatkozott, hogy az adós kétség kívül igazat mond, mert ő mindig becsületes, jó keresztyénnek ismerte, s így hát csakugyan úgy kell lennie, hogy ő feledkezett meg róla, mikor és milyen alkalommal kapta vissza pénzét, s hogy e napságtól fogva soha se fogja érte többé háborgatni.

Erre az adós megint visszavette botját, meghajtotta magát mélyen s azzal eltávozott a törvényházból.

Sancho látva, hogy ez se teszi - se veszi, úgy elmegy, hogy azt se mondja beföllegzett, - valamint látva a kérelmezőnek türelmességét is, fejét mellére horgasztá s jobb keze mutató ujját orrára és szemöldei közé fektetve egy kis ideig tartó gondolkodásba mélyedett. Egyszerre fölemelte fejét s megparancsolta, hívják csak vissza azt az eltávozott botos öreg embert. Visszahívták s Sancho így szóla hozzá:

- Adja csak ide azt a botot, édes atyámfia, szükségem van rá.

- Jó szívvel - viszonzá az öreg - itt van uram. - S azzal kezébe adta.

Sancho átvette; majd nyomban odanyújtván a másik öregnek, így szóla:

- Menjen kegyelmed Isten hírével, ki van már fizetve.

- Én uram? - kérdé ez meglepetve - hát ér ez a nádpálcza tiz tallért aranyban?

- Ér - felelé a kormányzó - csak hegyitől tövéig végig kell hasítani.

Megtették, s az üres nádpálczából szépen kigurult a beléje rejtett tiz arany tallér.

Mindenek szeme-szája elállt bámultokban s kormányzójokat valóságos új bölcS Salamonnak tartották. Meg is kérdezték, miből gyanítá, hogy abban a pálczában legyen benne a tiz tallér.

- Abból - mondá Sancho - mert a kinek mankóra van szüksége, ki nem adná ezt a kezéből egy világért se, hacsak nem csalfaság okáért. Illetlenség volt attól az öreg embertől, bottal jönni kormányzója elé. De ha már e támasz nélkül meg nem állhatott a maga lábán: Isten neki! Hanem mihelyt kiadta a kezéből s épen azt kérte föl szívességre, a kivel pöre van: mindjárt gyanítám, itt kutya van a kertben, s ez alatt lappang valami. Hála Isten nem is csalatkoztam, s ebből megláthatják kegyelmetek, édes alattvalóim, hogy olyan kormányzó kerekedett kegyelmetek fölé, a kit nem lehet orránál fogva akár hová ránczigálni.

- Úgy van! igaz! - harsogott minden felől - éljen a mi dicső kormányzónk! A nagy Sancho Panza sokáig éljen!

S ez a nagy rajongás még akkor is tartott, mikor az új kormányzó az első törvénylátás végeztével már elhagyta a tanácstermet.

XXV. FEJEZET.

Az örömben ürem vegyül.

Sancho Panzát a törvényházból egy fényes palotába vitték, a hol tágas teremben királyi asztal volt a legdiszesebben megterítve.

A mint Sancho a terembe lépett, trombiták harsantak meg, s négy apród jött elé kézmosó vizzel, a mit Sancho méltóságosan el is fogadott. A zene elnémult s Sancho leült az asztalhoz a főhelyre, mert más egyéb nem is volt s egyedül csak neki terítettek.

Egy tetőtől talpig fekete bársony ruhába öltözött férfiú állt melléje, kiből utóbb az tört ki, hogy orvos; ez az ember egy halcsont pálczikát tartott a kezében. Az apródok levették a gyönyörű fehér abroszt, melylyel a sok mindenféle gyümölcs és egyéb ennivaló le volt terítve.

Az egyik jelenlévő, a ki kispapnak látszott, elmondta az asztali áldást, mire egy apród csipkés asztalkendőt kötött Sancho álla alá, a harmadik meg, a ki az asztalnok szerepét játszá, egy tányér gyümölcsöt tett eléje. Alig evett azonban Sancho ebből egy falatot, az orvos azonnal megérinté pálczikájával a tányért, mire azt nagy hirtelenséggel elkapták a kormányzó elől. Az asztalnok azonban más enni valóval szolgált azonnal. Sancho hozzá akart nyúlni, de még előbb semhogy vehetett volna belőle vagy megízlelheté: a pálczás ember megint megérintette, s az apród ezt az eledelt is oly hamarsággal elkapta mint a gyümölcsös tányért.

Minek láttára Sancho nagy meglepetéssel tekintett körül a jelenlevőkön s azt a kérdést intézé hozzájuk, hogy hát neki talán úgy kellett volna elnyelnie ezen eledeleket mint valami szemfényvesztőnek?

Ezen kérdésre a pálczás ember úgy látszék várt, mert most mindjárt a torkát köszörülte s így szólott:

- A kormányzó urnak csak azon módon szabad étkeznie a mint egyéb szigeteken szokás, a hol szinte kormányzók vannak. Én uram, orvos vagyok, s ezen szigeten is ilyen minőségben vagyok alkalmazva a kormányzó mellé. Jobban gondját viselem az ő egészségének mint a magaménak s éjjel nappal mindig a kormányzó állapotát lesem, hogy biztosan meggyógyíthassam, ha meg talál betegedni. A mi pedig a legfőbb, mindig ott kell lennem ebédjénél, vacsorájánál s azt engedem ennie a mit jónak látok, de letiltom arról, a mit ártalmasnak hiszek, s a mivel gyomrát elronthatja. Épen azért vitettem el azt a tányér gyümölcsöt, mert túlságosan sok lenne a nedvesség; amazt, a másik tál ételt meg azért, mert igen hevítő s nagyon sok benne a fűszer, a mi igen neveli a szomjúságot; már pedig a ki kelletén túl iszik, előli s fölemészti magában az életet fentartó fő nedvességet.

- Így tehát az a tál sült fogoly, a mi úgy látszik szépen meg van pirítva, csak nem lesz ártalmas?

Mire az orvos így felelt:

- Abból egy falatot sem eszik a kormányzó úr, a mig én élek!

- S ugyan mért nem? - kérdé Sancho.

- Azért nem - viszonzá az orvos - mert a mi nagy mesterünk, Hipokrates, az orvostudomány fénycsillaga és mágnestűje, egyik tudós mondatában azt mondja: „*Omnis saturatio mala, perdicis autem pessima.*” A mi azt teszi: Minden túlterhelés veszedelmes, a fogolytól származó pedig a legveszedelmesebb.

- Ha már így vagyunk - mondá Sancho - ám válaszsza ki hát orvos úr ez asztalon lévő eledelek közül azt, a mi legjobb lesz s legkevésbé ártalmas, aztán hagyjon ennem békével s ne piszkáljon itt a botjával, mert kormányzóságomra mondom, olyan éhes vagyok, hogy majd meghalok bele. S ha még soká eltiltanak az evéstől, akkor orvos ide, orvos oda s akármit mondjon is, inkább elveszik semmint megóvják az életemet.

- Méltóságodnak igaza van, kormányzó úr - viszonzá az orvos - s így tehát azt tartom, abból a tengeri nyulból semmiesetre se egyék, mert túlságosan laktató; ama bornyúhús még megjárna, csak sült ne volna és fűszeres, de így hozzá ne nyúljon a viláért se!

- Hát az a nagy tál ott tulnan? - kérdé Sancho - a szagáról úgy érzem, hogy az valami olla potrida, az ilyes elegy-belegy eledelben talán még is csak akad valami olyas is, a mi izlik s még sem árt.

- A b s i t ! - viszonzá az orvos - távol legyen tőlünk minden ily gondolat! Nincs a világon semmi ártalmasabb mint az olla potrida. Soha sem engedem meg, hogy azt még csak méltóságos orrával megszagolja is. Hogy azonban a kormányzó úr fentarhassa sőt megerősítse egészségét: véleményem szerint legjobb lesz, ha egy pár levélke ostyát s két vékony szeletke birsalma-sajtot eszik, a mi kormányzói ebédnek nagyon elegendő s igen egészséges.

E szavak hallatára Sancho hátra vetette magát a szék támlányára s nagy merően szemébe nézett az orvosnak s egészen komoly hangon azt kérdé tőle, mi a neve és hol végzé iskoláit?

Mire amaz így válaszolt:

- Az én nevem, kormányzó úr, doktor Pedro Recio de Aguero s Tirteafuera községében születtem, mely Caracuel és Almodovar del Campo között fekszik jobb kéz felől s a doktori diplomát az osunai egyetemen kaptam.

Mire Sancho lángoló haraggal így fakadt ki:

- Akkor tehát, doktor Pedro Recio de mal Aguero úr, a ki Tirteafuera községében született, mely Caracuel és Almodovar del Campo között fekszik jobb kéz felől s Osunában lett doktorttá: elhordja magát tüstént előlem, mert ha nem: fogadom a csillagos egekre, én fogok egy botot, de másformát, mint ez a piszkálódo, s az uron kezdve úgy kibotozok minden doktort a szigetből, hogy írmagúl se marad belőle, legalább olyan nem a kiről látom, hogy tudatlan. De Pedro Recionak még egyszer is azt mondom, eltakarodjék innen, mert ha el nem takarodik, fogom ezt a széket, a min ülök, s diribbé-darabbá töröm a feje búbján. Ha ítéletre vonnak, ott is kimentem magam azzal, hogy istennek tetsző dolgot cselekedtem, mikor egy rossz kuruzslót eltettem láb alól, a ki úgy is csak hóhéra volt az emberi társaságnak. Most pedig adjanak ennem, vagy vegyék el az egész kormányzóságot, mert ebnek kell ám olyan hivatal, a mi mellett az embernek felkopik az álla.

A doktor egészen odáig lett ijedtében a kormányzó nagy haragja láttára s el is akart párologni a teremből, midőn e pillanatban pósta-síp hangzott fel az utczáról. Az asztalnok az ablakhoz sietett s nyomban így szóla:

- Gyors futár jön a herczeg ő nagyméltóságától. Bizonyosan valami fontos üzenetet hoz.

A hirnök izzadva, lihegve lépett a terembe s egy levelet vonva elő kebeléből, a kormányzó kezébe nyujtá, Sancho pedig átadta az udvarmesternek s felszólítá, olvassa el a címíratot, mely így szólt:

- Don Sancho Panzának, Barataria szigete kormányzójának tulajdon kezébe vagy titkáráéba.

A mit Sancho hallva azt kérdezé:

- Kicsoda itt az én titkárom?

A jelenlévők egyike azt felelé:

- Én vagyok, uram, mert tudok irni, olvasni s vizcayi vagyok.

- No már úgy akár a császárnak is lehetnél titkára - viszonzá Sancho - nyisd föl ezt a levelet s nézd meg mi van benne?

Az ujdon sült titkár megtette s végig olvasván először csak magában, azt mondá: ez olyan ügy, a mit csak négy szem között lehet megbeszélni.

Sancho megparancsolá a jelenlévőknek, hogy távozzanak s csak az udvarmester s az asztalnok maradjon; mire aztán a többiek, s közöttük az orvos is, kimentek, a titkár pedig azonnal hozzáfogott a levél olvasásához, melyben ez volt:

„Az esett értésemre, señor Don Sancho Panza, hogy többen, a kik mind nekem, mind e szigetemnek ellenségei, irtózatot támadást készülnek a sziget ellen intézni, nem tudom, melyik éjszakán. Talpon kell hát lenni s örködni a legéberebben, hogy készületlenül meg ne lepjék a szigetet. Szavok-hihető kémektől megtudtam, hogy a városba négy egyén lopódzott be álruhában, akik kormányzó urat életétől akarják megfosztani, mert félnek éles esztől. Kinyissa a szemét s jól megvigyázza kivel ereszkedik beszélgetésbe; ne egyék semmiből a mivel megkinálják. Lesz rá gondom, hogy segítségére siessek, ha valami veszedelemben forogna. Más egyebekben úgy fog a kormányzó úr eljárni, a mint értelmességétől várható. Kelt e helyen, augusztus 17-én, reggeli négy órakor.

Barátja
A h e r c z e g”

Sancho alig tudott hová lenni bámultában, de a jelenlévők is úgy tették, mintha csodálkoznának. Végre az udvarmesterhez fordult s így szóla hozzá:

- Legelső teendőnk az, a minek meg is kell történni tüstént, hogy a doktor Reciot jól eltegyük a hüvösre, mert ha van valaki, a ki engem meg akar ölni, az bizonyosan ő, még pedig megölni a legalávalóbb és legnyomorultabb módon, - éhen.

- Mind a mellett nekem az a nézetem - jegyzé meg az asztalnok - ne nyuljon nagyságod semmihez, a mi az asztalon van, mert csakugyan ez mind ajándék, küldemény; ki tudja, nem mind megannyi halálos méreg-e?

- Akkor hát egye meg, a ki főzte - jegyzé meg Sancho, megszeppenve - nekem pedig adjatok egy karéj házi kenyeret s egy-két fűrt szőlőt, a mi bizonyosan nincs megmérgezve, mert igaz lelkemre mondom, ki nem állom tovább étlenül. S ha már csakugyan fenyegető támadásra kell készeknek lennünk, az is szükség, hogy előbb a legfenyegetőbb ellenséget, az éhséget győzzük le, mert a gyomor tartja fen a szívet, nem a szív a gyomrot. Maga pedig, titkár barátom, írja meg e levél mását herczeg urunk ő kegyelmességének s mondja el benne, hogy minden úgy fog történni, a hogy ő parancsolta. Azon kívül írja meg nevemben a herczegasszony ő kegyelmességének is, hogy kezeit csókoltatom s nagyon kéretem, el ne feledje külön futárral elküldeni feleségemnek Panza Terézának azt a kis batyut, melyben azt a gyöngyöm adta zöld vadászzubbonyt küldöm neki, hogy varrjon belőle rokolyát meg újjast a leányunknak, Sanchicának. A feleségemnek meg azt is üzenem általa, hogy én már helyen vagyok, s a kormányzóságot a zápor se mossa le többé, akármilyen bolondnak mondtak is bennünket gazdammal együtt az emberek. Egy fűst alatt Don Quijote de la Manchának is megírhatja, hogy kezét csókoltatom, lássa meg ebből is, hogy nem vesztegette hálátlanra a kenyerét. Ezentúl aztán, mint jó titoknok és még jobb vizcayi, hozzá toldhat-foldhat még akármit a mint kedve tartja s a mi odavág. Most pedig szedjék le ezt az asztalt s adjanak valamit ennem, majd elbánok én aztán minden kémmel, gyilkossal meg varázslóval a kik rám vagy szigetemre törnek.

Már épen az evéshez akart valahára nagy sokára hozzáfogni, mikor megint egy apród lépett a terembe e szavakkal:

- Három külön pörös fél van itt, nagyságos kormányzó úr, a kik mind igen sürgős, fontos ügyben akarnak a kormányzó urral szólni rögtön.

Sancho Panza olyan mérges tekintetet vetett az apródra, mint a jeges felhő.

- Hát ez már mindig így megy? - kiálta föl türelmét veszítve - hogy itt mindenkinek sürgős, fontos dolga van, a mit el kell végezni de rögtön, csak az egy kormányzó ebédje, vacsorája az, a mit el lehet halasztani hétfőről szerdára. Elviheti az ördög a mesterséget, ha ez mindig így megy. Nem kell ide akkor Recio doktor se, maga a kormányzóság is elegendő, hogy egy hét múlva kinyújtóztassanak. No de hát legyünk hívek a mi hivatalunkban, azért hát ereszd be öcsém azokat a panaszos embereket, de jól megnézd s meg is kérdezd előbb, nem valami kéme-e vagy éppen gyilkosok.

A míg az apród kiment, Sancho Panza odasugott az asztalnoknak:

- Ugyan asztalnok mester, minthogy az a Doktor Pedro Recio ebben a pillanatban éppen nem tartja itt az orrát, nem kaphatnék-e hamarjában valami harapnivalót? Tudok ám én ítéletet mondani evés közben is. Oh akkor az ember olyan világosan látja az igazságot, mikor az egyik kezében kés, a másikban meg metszeni való van, s jó fehér czipó meg egy kancsó bor áll előtte az asztalon. Ha úgy jönnek a pörös felek, akkor döntögetem én az ítéletet tuczatjával.

- Az Istenért, hová gondol kormányzó úr! - fakadt ki megütközéssel az asztalnok - pörös feleket evés mellett hallgatni ki?! Vagy doktor Pedro Recio engedelmével eledellel szolgálni én?! Ments Isten! Egy falat így adott pecsenyéért örökre elveszteném a kenyeremet.

- No hát csak tartsa meg, ha én az életemet elveszteném is! - sóhajtá Sancho szomorúan, s várta a kívánt falatok helyett a nagyon is kelletlen perlekedőket.

Ezek meg is jelentek egymás után, eléadták hosszában széltiben panaszait, Sancho még eléggé kitartó türelemmel hallgatta ki őket, ítélte bajukban s bocsátotta el magától. Mire azonban az utolsó is elment, már akkorra öreg este lett s így a kormányzóság első napi dicsősége csakugyan úgy múlt el, hogy a kormányzó nem kapott ebédet.

Vacsorát azonban még is csak adtak neki tisztességesen, mert hiszen a tréfát sem volt szabad túlságig üzni.

Vacsora végeztével aztán az történt, a miről a következő szakasz fog említést tenni.

XXVI. FEJEZET.

A kormányzó első körutja a szigeten.

- Nem szabad felednünk a herceg úr figyelmeztetését - mondá vacsora végével az udvarmester - s ha csakugyan ellenséges támadás van készülöben, nekünk is résen kell állanunk s a kormányzó urnak igen jó lesz, ha egy körutat tart szigetén, hogy mind a hely, mind a lakosság száma, szokásai és erkölcei felől tájékozottságot szerezhessen.

- Este? - kérde Sancho röviden, azonban sokat mondva ez egy szóban is.

- Igen, este - viszonzá az udvarmester - mert valamint madár is akárhány van a mely csak este látható, dolog is van akármennyi, a melyről csak este szereshet az ember magának tudomást. Az idő különben is gyönyörű, az ég csillagos, a hold teljes fényében ragyog s majd oly jól láthatunk mint nappal. A vacsora is bőséges volt s az is egészségi szabály: vacsora után állj vagy ezer lépést sétálj.

- Akkor hát jerünk! - mondá Sancho - ne késsünk sokáig, mert mentől hamarabb hozzáfogunk, annál hamarabb végzünk, pedig az is egészségi szabály ám, okos ember alvásra használja az éjszakát.

- Jut is, marad is belőle, - jegyzé meg az udvarmester - sétára is, alvásra is.

Ilyen módon előbb megbeszélvén a teendő körutrá indulást, most már csakugyan utrá is keltek s a kormányzóval vele ment az udvarmester, a titkár, az asztalnok s még egy másik férfiú, a kit a herczeg krónika író gyanánt rendelt a nagy kormányzó mellé, hogy ennek minden szava és tette írásba foglalva maradjon fen az utókor számára. Ezeken kívül több poroszló, fegyveresen, s néhány irnok, úgy hogy számra nézve egészen tisztességes környezetet képeztek. Sancho középett ment, kezében pálcájával s olyan méltósággal, hogy párját lehetett volna keresni a világ minden szigetkormányzója között.

Alig haladtak át egy-két utcán: kardviadal zaja csapott fülükbe. Odasiettek s két magános embert találtak egymással viaskodásban, a kik az előljáróság jövetelének láttára azonnal felhagytak küzdelmökkel s az egyik így kiálta:

- Ide, ide, Isten és a király nevében! Hogyan, hát el lehet azt nézni, hogy az embert e városban nyilvános helyen kirabolják s az utcán megtámadják?

- Csak lassan, jó ember - jegyzé meg Sancho - mondja meg mi volt az oka, hogy összezdültek; én a kormányzó vagyok.

A másik ellenfél közbe szóla:

- Elmondom én az egészet röviden, kormányzó úr. Nagyságodnak mindenek előtt tudnia kell, hogy ez a jó madár itt e szemközt lévő játékbarlangban, Isten a megmondhatója hogy s hogy nem, épen most nyert ezer forintot. Én magam is nézője voltam a játéknak s nem egy kétes esetben lelkiismeretem ellenében neki fogtam pártját s neki adtam igazat. Ő aztán a nyereséggel szépen elpárolgott, míg én azt hittem, hogy egy-két forintot majd csak nekem is ad a maga jószántából, a mint az ilyen magamféle tisztességes embereknek rendesen adni szoktak, a kik mindig kéznél vagyunk a játszók körül, hogy örködjünk a fölött, mi igaz mi nem, s megakadályoztassuk az összekocczanásokat. Ő azonban zsebre rakta pénzét, s ott hagyott bennünket a faképnél. Én tehát kaptam magamat, utána kerekedtem s nyájas udvarias szavakkal kértem, adjon legalább öt forintot, tudva, milyen tisztas állásu ember vagyok, bárha se hivatalom se semmiféle jövedelmem nincs is minthogy szüléim sem iskolába nem járatnak, sem semmi örökséget nem hagytak. Ez a semmirekellő azonban, a ki valóságos zsebmetsző s hamis játékos, mindössze is egy rongyos forinttal akarta kiszúrni a szememet. Ebből is láthatja nagyságos kormányzó úr, milyen szentelen és lelkiismeretlen gaz ficzko lehet; de hiszen ha uraságtok ide nem toppan, ki is adta volna, tudom Isten, magából a nyereséget s majd megtanítottam volna én keztyübe dudálni.

- S mit mond erre a másik fél? - kérdé Sancho.

A kérdezett azt felelte: szóról szóra igaz a mit ellenfele állít s ő csakugyan nem akart neki többet adni egy forintnál, minthogy ennyit már sokszor adott neki azelőtt is. A kik azonban borraivalóért tartják a markokat, azoknak illedelmesen kell viselniök magukat s jó szemmel nézni akármit adnak nekik, nem pedig számon kérni a nyereséget s nagyobb összeget kívánni belőle, ha csak bizonyosan nem tudják, hogy hamis játszóval van dolgok a ki nem becsületes uton jutott a nyeregséghez. Már pedig, hogy ő nem zshivány, a minek megtámadója állítja, hanem becsületes ember: épen abból tűnik ki, hogy nem akart semmit adni, mert szokás szerint épen a hamis játékosok azok, a kiket az ilyen nézők megfejnek, minthogy őket úgy ismerik mint a rossz pénzt.

- Az csakugyan igaz - mondá az udvarmester - már most meg kell ám jól gondolni, kormányzó úr, mit tegyünk ezzel a két emberrel.

- Nekem bizony kedvem volna mind a kettőt legalább is három esztendei gályarabságra küldeni, - jegyzé meg Sancho - mert az olyan ember, a ki ilyen alávaló játék-szenvedélynek

tud rabjává lenni, nem méltó egyébre, mint hogy ostor pattogjon a hátán, mint az oktan állatnak. De hát, mivel a játék - fájdalom - olyan általános bünné fajult, hogy ha ilyen szigorúan büntetnék, majd minden tizedik ember gályarabbá lenne, nincs mit tenni, mint te, nyerő, mindjárt ide adod nyereséged felét a szegények számára, s tartsd szerencsédnek, hogy az egészet el nem vétetem, pedig megérdemled. Te pedig, sehonnai naplopó, a ki abból tengeted nyomorult életedet, hogy a mások kártyájába leselkedel s a mások pénze után áhitozol, eltakarodj azzal az egy forintoddal, de nem csak előlem, hanem tiz álló esztendőre az egész szigetről is, mert az ilyen tétlen bitangok, mint te, lesznek az emberi társaság legártalmasabb tagjaivá. Ezt pedig olyan komolyan mondom, hogy akár esküvel is merem bizonyítani ha itt hamarabb mersz mutatkozni: büntetésed hátralevő részét a más világon állod ki, mert úgy felkötötték mint a hintát! Velem pedig senki ne feleseljen, mert majd a körmire koppintok.

Az egyik adta a pénzt, a másik meg teljesítette a parancsot; emez pusztult a szigetről, amaz meg tisztult haza, a kormányzó pedig megjegyzi:

- Ha van egy morzsika hatalmam, csakugyan elsőpröm ezeket a játékbarlangokat a sziget egész kerekességéről. Mi lehet veszedelmesebb mint az ilyen játékbarlangok, a hol egyik ember a másikkal azért ül le a mint ők mondják „mulatni”, hogy nem fegyverrel, hanem egypár kártyalappal foszsa meg mulató czimboráját vagyonától. Nem hiába, hogy tébolyodott ember multságára találták fel a kártyát legelőször is, azóta is mind olyan a ki annyira rabjává lett, hogy nem tud magának parancsolni.

Sancho környezetének minden jobb lelkű tagja ámulással és nagyrabecsüléssel hallgatá kormányzójok e helyes megjegyzését.

E pillanatban egy poroszlóval találkoztak, a ki egy fiatal sihedert vitt fogva.

- Kormányzó úr - mondá a poroszló - ez a legény szemközt jött velünk, de alig hogy megpillantá a törvény szolgálit, kereket oldott, s úgy neki iramodott mint a zerge. Nekünk se kellett több, hogy valami gonosztevőnek tartsuk, én magam eredtem nyomába, de ha ő véletlenül meg nem botlik s el nem bukik, kergethettem volna a világ végéig.

- Mért futottál, ficzkó? - kérdé Sancho.

Mire az ifjú tiszteletteljesen ugyan, de azért könnyedén így felelt:

- Azért uram, hogy ne legyek kénytelen arra a sok kérdésre felelgetni, a mit majd a törvénytörvényes intézett volna hozzám minden ok nélkül.

- Mi a mesterséged?

- Takács vagyok.

- S mit szősz?

- Lándzsahegyeket, nagyságod kegyes engedelmevel.

- Te furfangos ficzkó vagy. Tréfával akarod elütni a dolgot. No jó. S hova szándékoztál ilyen későn?

- Hús levegőt szívni, uram.

- S hol lehet ezen a szigeten hús levegőt színi?

- A hol a szél fúj.

- Jól van; nálad nagyon kész a felelet. Eszes ficzkó vagy öcsém. De hát most gondold, hogy én vagyok az a szél s neked a hátadba fújok és odafújok a húsre. Csipjétek nyakon, s vigyétek hát, hadd aludjon a húsön.

- Akár megesküdjem rá - viszonzá a suhancz - nagyságod épen olyan hiába parancsolja, hogy a tömlöczben aludjam, mint azt, hogy királylyá legyek.

- Valjon? S ugyan mért ne parancsolhatnám én, hogy a tömlöczben aludjál? - mondá Sancho - avagy nincs-e nekem arra való hatalmam, hogy elfogassalak, meg szabadon ereszszelek a hányszor és a mikor csak akarom?

- Akár mekkora hatalma legyen is nagyságodnak - felelt a siheder - akkora még sem lehet, hogy engem ott altasson a börtönben.

- S ugyan miért ne lenne? - válaszolt Sancho - csipjétek nyakon azonnal, hadd lássa be a tulajdon két szemével mennyire csalódik. Még ha a börtönőr a maga hasznára akarna is könyörületességet gyakorolni veled szemben, kétezer arany büntetést szabok rá, ha csak egy tapodtatnyira is kiereszt a börtönből.

- Nevetséges! - felelt a ficzkó - hisz én mindössze is csak annyit mondtam, nincs a világon ember, a ki képes legyen arra kényszeríteni, hogy a börtönben aludjam.

- Monddsza hát, ördög teremtette! - fakadt ki Sancho türelmét veszelve - valami védangyalod van talán, a melyik le fogja oldani azokat a bilincseket a miket én tüstént rád veretek?

- Most tapintottunk már az elevenére, kormányzó úr - viszonzá a ficzkó derülten - beszéljünk tehát okosan. Tegyük fel, hogy nagyságod engem tömlöczbe vettet s kezemre lábomra békót veret s beledugnak a lyukba, de még a börtönőrnek is megtiltják súlyos büntetés terhe alatt, hogy engem semmi szín alatt ki ne bocsásson, s az egészen a parancsolathoz szabja magát: mindazáltal, ha én egyszer nem akarok aludni, s egész éjjel a szememet se akarom behunyni, hanem folytonosan ébren fogok maradni: lesz-e nagyságodnak annyi hatalma, hogy az én akaratom ellenére mégis alvásra kényszerítsen?

- Bizony nem lesz az - jegyzé meg a titoknok - s ez a ficzkó derekasan kivágta magát.

- Tehát - mondá Sancho - nem indít semmi egyéb ok arra, hogy ne aludjál, csupán az, hogy a te akaratod teljesüljön s nem az, hogy nekem tégy ellenemre?

- Eszem ágában sincs, uram - felelt a siheder.

- Akkor hát eredj Isten hírével - mondá Sancho - aludjál otthon, s adjon Isten csendes álmot, a mitől én nem akarlak megfosztani. De azt az egyet tanácsolom, hogy ezentúl újjat ne húzz többé a felső hatalmassággal, mert juthatsz olyan körülmények közé, hogy te huzod a rövidebbet.

A fiatal ember eltávozott, a kormányzó pedig tovább folytatta utját, megnézte a kapukat, a felállított öröket, az egész várost körül vevő kőfalat, s minthogy mindent elég jó rendben talált, az éj első fele pedig már is mulófélben volt, visszamentek a kormányzó palotájába, s az első napi sok töredelem és baj után, talán mondanunk sem kell, hogy a különben is jól alvó Sancho Panza, milyen hamar elaludt jól megvetett ágyában.

XXVII. FEJEZET.

Sancho Panza kormányzó levelezése és rendelkezései.

Hajnalodott már a nap azon éj után, mikor a kormányzó a körutat tette a szigeten. Sancho ugyan szerette volna még egy két órával kipótolni az éj elején elmulasztott álmot, de azt bizony nem lehetett, mert csakhamar fölébresztették ezen szóval:

- Kormányzó úr, itt vannak a pörös felek.

- Már megint? - kiálta fel a zaklatott férfiú türelmetlenül, - de hát nincs a kormányzónak se éjjel se nappal nyugta ettől a sok pörös embertől?

- Minden hivatalnak megvan a maga terhe - mondá az udvarmester, - de egy sincs talán terhebb, mint a kormányzóság.

- Kivált ha még enni sem adnak mellette - viszonzá Sancho.

- Dehogyan nem - szólt a szinte jelenlévő asztalnok - Pedro Recio doktor úr ép az imént engedte meg, hogy a kormányzó úr reggelizhet.

- Hála Istennek! - sóhajta fel Sancho Panza könnyebbülten - adjon az ég jobb erkölcsöt annak az orvosnak, hogy én is jobb szemmel tudjak rá tekinteni.

Ment azután, hogy az ígért reggelit élvezhesse.

De jaj! mily keserves csalódáson kellett mindjárt e reggeli órában megint keresztül esnie! Várt, reményelt, óhajtott izes falatokat, a miken van mit enni; képzelődése jó pecsenyét, puha kalácsot s egy pohár jó italt varázsolt lelke elé: s íme hoztak neki egy parányi tányérban két-három kanál befőttet, - utána négy korty vizet: azonkívül semmit! Majd megpukkadt mérgében.

- Hiszen még az se lenne sok, ha magát a tányért is megenném, nem csak azt a mi rajta van - mondá türelmetlenül.

Mínt hogy azonban belátta, hogy az erőszak ellen mindhasztalan rugdalózni: végre tehát ebbe is csak bele nyugodott szíve fájdalmára s gyomra nagy keserűségére, a mennyiben Pedro Recio azt is elhitette vele, hogy a könnyű és vékony eledelék igen fölfrissítik az értelmet, s hogy a néhány kanál befőtt és a sem több, sem kevesebb víz négy kortynál, olyan világossá teszi az ember ítélőtehetségét, hogy nincs az a pörös ügy, a mit ilyen táplálék után a bíró a leghatalmasabban el ne tudna intézni. Azokat, a kik ilyen fontos hivatalokat és méltóságokat viselnek, melyek betöltésénél nem annyira testi, mint inkább lelki erőre van szükség, mindig ilyen eledelékkel kell táplálni.

Köszönte magában Sancho ezt a szép kilátást a jövőre. Már most is elátkozta az egész kormányzóságot, de még azt is a kitől kapta; sőt még olyasmi is megfordult a fejében: ha ez a zaklatott élet még soká így tart: azt se mondja beföllegzett, hanem egy szép napon úgy itt hagyja az egész kormányzóságot, mintha soha bele se tette volna a lábát ebbe a szigetbe. Mindazáltal éhségével s a befőttecskével e napon is elment törvényt látni, s legelőször is egy kérdés merült fel előtte, a mit hozzá egy idegen intézett, az udvarmester s az egész környezet jelenlétében. A kérdés pedig ez volt:

- Uram, egy bővizű folyó hasított ketté egy és ugyanazon uradalmot (s jól figyeljen nagyságod, mert ez igen fontos és meglehetősen fogas kérdés.) Ezen a folyón egy híd vezetett keresztül, melynek fejénél egy akasztófa állt s mellette egy olyas épület, mint valami törvényház. Ebben pedig rendesen négy bíró ült, a kik ítéletet mondtak azon törvény szerint, melyet azon folyónak, hídnak és urodalomnak tulajdonosa szabott, s melynek az volt a foglalata: „Ha valaki ezen a hidon át akar menni az egyik partról a másikra, meg kell előbb esküdni hová és mi végre megy. Ha igazán esküszik, hagyják szabadon menni a maga útján; de ha hamisan esküszik, kössék fel minden irgalom nélkül az ott álló akasztófára.” Miután ez a törvény s a megszabott szigorú feltétel köztudomásra jutott, sokan átmentek a hidon, de esküvésök módjából is kitűnt, hogy igazán esküdtek, a miért is a bírák szabadon hagyták menni valamennyit. Egyszer azonban az történt, hogy a mint megint megesketnek egy embert, ez azt mondja vallomásában, hogy letett esküjére fogadja ő egyedül azért és semmi másért

nem jött, mint hogy ott haljon meg azon bizonyos akasztófán. Nagy szeget ütött a bírák fejébe az az eskütétel, mert azt mondák: „Ha ezt az embert szabadon eresztjük, akkor hamisan esküdött, s a törvény értelmében meg kell halnia; ha meg fölakasztjuk, ő arra esküdött, hogy ott akar meghalni azon az akasztófán, így tehát esküvése igaz s ugyanazon törvény felmenti.” Azt kérdeztetik tehát nagyságodtól, kormányzó úr, mi tevők legyenek a bírák ezzel az emberrel? mert mind ez óráig se tudták magokat semmi bizonyosra eltökélleni. S minthogy hírét vették milyen éles és magas reptü értelme van nagyságodnak, engemet a végett küldöttek ide, kérjem meg az ő nevökben nagyságodat, mondja ki, hogy e szövevényes és bonyolult ügyben mi a véleménye?

Mire Sancho így válaszolt:

- Azok a bírák urak, a kik kegyelmedet hozzám küldték, bizony megkimélhették volna magokat e fáradságtól, hogy megint ilyen fogas kérdést vessenek föl elém, a minek megfejtése bizony fejtörésbe kerül. Általában úgy látszik, hogy ezen a szigeten, legalább a kormányzónak, másban nem is igen vásik a foga mint a kérdések fejtegetésében, tördelésében, a mitől pedig ugyancsak éhen marad az ember. No de már ha egyszer itt vagyunk hát legyünk; azért mondja el csak még egyszer barátom, ezt a fogas kérdést, hadd fogjam fel egészen, akkor aztán meg lehet, hogy talán az elevenére tudok tapintani.

A kérdezősködő újra meg újra elmondta olyan módon mint legelőször, míg Sancho végre így szólott:

- Azt az embert szabadon át kell eresztetni.

Mindenek csodálkozva csapták össze kezöket.

- Aztán pedig, úgy lehet, határozottan fel kell akasztani! - folytató a kormányzó, még nagyobb csodálkozásra az egész társaságnak.

- De uram! - kiálta fel a kérdező - hogyan lehessen ezt érteni?

- Könnyen - mondá Sancho, - ha van az embernek sütni valója.

- Már pedig - viszonzá amaz kissé neheztelve - azért én magam sem megyek épen a szomszédba.

- Kérjük a kormányzó urat, fejtse ki ítéletét - mondá az udvarmester.

- Igen, kérjük mindnyájan - mondák a többiek.

Mire Sancho így szóla:

- Szükséges, hogy én is vessek föl egy pár kérdést, hogy kimondott ítéletemet megmagyarázzam. Először is azt kérdezem: m i é r t akasztják fel az ott lévő bírák az átmenő embereket: az átmenetel szándékaért, vagy a hamis esküvésért?

- A hamis esküvésért! - mondá a kérdéstevő.

- Hamisan esküdött az, a ki őszintén megmondta, hogy ő ott akar meghalni az akasztófán?

- Nem!

- Akkor tehát szabadon át kell eresztetni, hogy ám tessék, kösse fel vagy köttesse fel magát azzal a kivel akarja. Szándéka ez volt, erre meg is esküdött, majd elválllik, ha igazán esküdött-e? Ha átment, s felakasztja magát, lelke rajta, szabad neki; nem a bírák ítélték el. De ha átmege s fel nem akasztja magát, akkor hamisan esküdött s kilátszik egész cselekedetéből, hogy csak a bíróságon akart fogárdságával paczkázni. Ekkor pedig el kell fogatni, ha úgy elrejtőznék is mint a nyúl a lapu alá; s felakasztani nem is a fejénél, hanem a lábánál fogva, s nagy betükkal

azt iratni fölibe mások rettentő példájára: „Igy bűnhődik az, a ki a kormányzókat, akarom mondani a birákat, csalfa fogásokkal akarja boszantani!”

A kérdéstevő megértette, hogy Sancho felelete oda is vág kissé, vagy talán nagyon is ő reá és állítólagos küldőire, a kiktől az üzenetet hozta; a furfangos Sancho azért tévesztette el kész-akarva, s mondott először is kormányzókat a birák helyett.

Sancho környezete pedig egészen el volt ragadtatva kormányzók bölcsesége által.

- Lám - mondá az udvarmester - úgy-e, hogy igaza volt Pedro Recio orvosnak, milyen fényes itéletételt szolgáltat a három kanál befőtt és négy korty víz reggelire!

- De hiszen - viszonzá Sancho - mondhattok nekem akármit arról a reggeliről, adnátok csak azt ennem, a mit én kérek, majd meglátnátok akkor, hogyan döntögetem a pereket.

Ilyen aprólékos fondorkodásokkal, faggatásokkal múlt el néhány nap, melyeken keresztül Sancho Panza azt bizonyította be, hogy neki csakugyan igen helyes, természetes esze van, a mely magára hagyva és senki által teljesíthetetlen ígérekkel s meseszerű dolgokkal el nem bolondítva, egészen jól bennmaradna a rendes kerékvágásban.

A krónikás, mint már említettük, pontosan feljegyezte Sancho minden tettét-vettét, nyilatkozatait s estenkint a napi történeteket mindig elküldte a herceg urnak, a ki aztán nem győzte a józan eszű kormányzót egekig magasztalni. Kétségkívül ilyen módon jutott Don Quijote is volt fegyverhordozója most viselt dolgainak tudomására, a miért is magas helyeslését - bárha némely intéssel megtoldva, egy levélben fejezte ki Sanchonak.

Ez a levél megint ebéd közben érkezett s Sancho először is a titkárnak adta oda, s azt parancsolta, olvassa el előbb magában, s ha nincs benne semmi titkos, olvassa el aztán fennszóval is.

A titkár engedelmeskedett, s előbb csak magában futva át a levélen, így szóla:

- Bátran fel lehet olvasni fennszóval is, mert a mit Don Quijote úr itt ír nagyságodnak, arra is érdemes volna, hogy kinyomassák vagy írják le arany betűkkel. A levél így hangzik:

Don Quijote de la Mancha levele Sancho Panzához, Barataria szigete kormányzójához.

„Váltig azt hittem, hogy balfogásaidról és sületlenségeidről fogok majd hírt hallani; s imé, Sancho barátom, értelmességedről tudósítanak, a miért nem győzők elég hálát adni az égnek, mely a szegényt a sárból is fel tudja emelni, s okossá tenni még a bolondot is. Azt mondják: kormányozni úgy kormányzol, mintha ember volnál, szelídnek pedig oly szelíd vagy mintha angyal volnál. Arra akarnálak azonban figyelmeztetni, hogy a hivatalos tekintély fentartásának érdekében, gyakran illő és szükséges, hogy az ember szíve alázatosságával ellenkezőleg cselekedjék, azért annak, a ki valamely fontos hivatalt tölt be, tekintélyét a szerint kell fentartania, a mint a hivatal követeli s nem szabhatja magát alázatosságra hajló saját természetéhez. Ruházkodjál takarosán mert még a tuskó se látszik tuskónak, ha feldíszítik. Nem azt akarom ezzel mondani, hogy cifrát, pompát, aggass-ragass magadra, de meg azt sem, hogy bíró létedre katonaruhát viselj, hanem azt, hogy öltözeted olyan legyen, a melyet hivatalos állásod követel, s legyen rendes és tiszta. Hogy a kormányzásod alatt álló népnek vonzalmát megnyerd, egyebek közt kettőt kell megtenned: az egyik az, légy nyájas mindenkire, a mit egyébiránt szivedre kötöttem én már másszor is; a másik meg az: legyen rá gondod, hogy az élelmi szerek soha fogytán ne legyenek, mert semmi se keseríti el a szegény szívét inkább mint az éhség és inség.

Ne irkálj-firkálj sok rendeletet, s ha iratsz, jót irass s legyen rá gondod, hogy megtartsák, teljesítsék: mert az olyan rendelet, a mit meg nem tartanak, akár ne is volna;

sőt még arról tesz tanúságot, hogy a fejedelemnek volt ugyan bölcsessége és tekintélye ily rendeleteket kiadni, de nincs elegendő hatalma, hogy foganatosíttassa; már pedig az olyan törvény, mely az emberekre csak rájuk ijeszt, betöltve azonban nem lesz: szakasztott mása annak a fatuskónak, a mit a békák királyává tettek, s mely azokat először elémítette ugyan, idők multával azonban rá se hederítettek, sőt még ők ugráltak a tetejibe. Légy az erényeknek édes atyja, a bűnöknek pedig mostohája. Ne légy mindig szigorú, de mindig lágy se légy, válaszd e két szélsőség között a középutat, akkor találod el az igazi okosságot Látogass el a börtönökbe, a mészárszékekbe és a piacokra; mert a kormányzó meg-megjelenése az ilyes helyeken különös nagy fontosságú; ez vigasztalja meg a foglyokat, a kik mentől előbb megjövő szabadulásokat várják; ez az a mumus, a mitől aztán a mészárosok becsületes fonttal mérnek, s ugyanezen okból ez a kofák ijesztője.

Nézd át újra meg újra, olvasd át ismételve azokat a jó tanácsokat és utmutatásokat a miket neked írásban adtam, mielőtt innen kormányzónak mentél; s majd meglátod, ha híven követed, milyen hatalmas támaszt találsz bennök, mely minden olyas ajtól-bajtól megóv, a milyenekre a kormányzók rendesen minden lépten-nyomon bukkanni szoktak.

Írj a te uraságodnak gyakran s légy irántok háladatos, mert a hálátlanság a kevélység leánya s minden ismert vétkek egyik legnagyobbja; míg az, a ki jóltevői iránt háladatos, arra nyújt kilátást, hogy Isten iránt is az fog lenni, a kitől annyi jóban részesült és részesül még folytonosan.

A hercegasszony ő méltósága külön futárral küldte el felöltődöt s még más ajándékot is, feleségednek Panza Teresának. A futártól tudom, hogy odahaza nálatok nincs semmi baj. Teresa egészséges, leányod Sanchica is az, s kimondhatatlanul örültek neki, hogy az Isten annyira felvitte a dolgodat. Csodálkozott rajta a faluban mindenki, fejüket csóválták s nem akarták hinni; legkevesebb a tiszteletes úr, meg Miklós mester és Carrasco Sámson, a kik a futárral mind találkoztak, s egyik csodálkozásból a másik bámulatba estek. Különösen Carrasco Sámson annyi érdekeltséggel tudakozódott hollétünk felől, úgy kikérdezett a futártól hegyiről tövire mindent, hogy az sem lehetetlen, hogy még meglátogat, és saját szemével akar meggyőződni azon dolgok felől, melyek igazságában, mások tudósítása szerint, úgy látszik mindeddig kételkedik.

A mi engemet illet, én meg vagyok nagy úri kényelmekben s épen ezért nem érzem jól magamat tökéletesen. Tudod, hogy „nékem nyugovás a fegyver, nékem boldogság a harcz”. Épen ezért minden nap ki is szoktam lovagolni fegyveresen és pánczélosan s teszek a környéken nagy lovaglásokot, hogy se én, se Rocinante el ne lustuljunk. A remek állatnak kell is e mozgás, mert ha csak egy nap áll is az istállóban, már másnap alig lehet birni tüzességével. Legkedvesebb kirándulási helyem egy e környéken található régi váromladék, a hová majd minden nap kilátogatok; ott leszállok büszke paripámról, leülök a romok közé és sóhajtozom, sóhajtozom arról, - oh a te hátad tudhatná legjobban, hogy kiről?

Vertél-e már magadra néhány ezeret? Tedd meg mentül előbb, ugy áld meg az Isten; ha pedig elhanyagolod, nem csak a kormányzó fényes állására, de még a fegyvernök sovány kosztjára se vagy érdemes. Ez igaz, ezt meg kellett mondanom, mert a példabeszéd is azt tartja: „*Amicus Plato, sed magis amica veritas*”. Ezt latinul mondom, mert felteszem rólad, hogy a mióta kormányzó vagy, ezt a nyelvet bizonyosan megtanultad. És most Isten veled, a ki őrizzen meg úgy, hogy semmi baj ne érjen.

Barátod

Don Quijote de la Mancha.”

Sancho nagy figyelemmel hallgatta végig a levelet, melyet a többi hallgatók is igazán talpra esettnek ítélték és nem győztek eléggé magasztalni. Sancho rögtön felkelt az asztaltól, magával hívta titkárát, bezárkozott vele szobájába s minden további huzás, halasztás nélkül azonnal válaszolni akart Don Quijoténak. Azt mondá tehát a titkárnak, hogy minden hozzátoldás vagy elhagyás nélkül írja, a mit tollába mond, mit az meg is cselekedett.

A válasz pedig így hangzott:

Sancho Panza levele Don Quijote de la Manchához.

„Annyira el vagyok halmozva teendőimmal, hogy még arra se érek rá, hogy a fejemet megvakarjam vagy körmeimet levágjam, minél fogva meg is nőttek akkorává, hogy Isten legyen irgalmas, kegyelmes. Ezt pedig azért mondom, kedves lelkem uram, hogy nagyságod ne csodálkozzék a fölött, hogy mind ez ideig semmi tudósítást sem küldtem arról, hogy s mint érzem magamat e kormányzóságban, melyben többször kell éhséget szenvednem, mint mikor együtt barangoltunk a vadonban és pusztaságokon.

A minap ő méltóságától, a herczeg urtól kaptam egy levelet, melyben arról tudósít, hogy néminemű kémek törtek e szigetségre, a kik az életem ellen áskálódnak. Mindez ideig azonban nem tudtam egyetlen egyet is fölfedezni, egy bizonyos doktoron kívül, a ki azért húzza itt a fizetést, hogy megöleddön minden kormányzót valahány csak idekerül. Doktor Pedro Reciónak hívják s Tirteafuerába való, a miből nyilván láthatja nagyságod, hogy már ez a név maga is elegendő, hogy az ember bizonyos halálát sejtse, ha az ő kezeire bízta magát. Egyébiránt ez a doktor maga is azt mondja magáról, hogy ő nem betegségről gyógyít, ha az ember már megbetegedett, hanem arról tesz, hogy beteggé ne legyen, s az az orvosság, a mit ő szokott rendelni, koplalás, meg újra csak koplalás, míg az embert úgy kiszárítja, hogy csak a csontja meg a bőre, mintha bizony a sorvadás nem lenne akkora nyavalya, mint a hideglelés. Szóval minden áron azon törekszik, hogy éhen veszszen el, s már látom, hogy a csupa boszuság mián kell elpusztulnom. Egykor azzal kecsgettem magamat, hogy majd ezen a kormányzóságon meleget eszem, hideget iszom s testemet patyolatos tollas ágyon pihentetem, s íme kész sanyaruságra kerültem ide, mintha valami remete volnék, a mi pedig nem törtévé a magam jó szántából, azt hiszem, hogy előbb-utóbb elvisz az ördög engemet.

Mindez óráig se igaz úton se nem igaz úton semmi se ütötte a markomat, s megáll rajt az eszem, hogy ez hogy s mikép történhetik, holott azt hallottam, hogy a ki erre a szigetre került kormányzónak, még előbb hogysen a lábát ide betette volna, a lakosságtól vagy ajándékba vagy kölcsön annyi pénzt kapott, hogy több se kell, a mi egyébiránt másutt is rendes szokás a többi kormányzóknál s nem csupán e helyen.

El szoktam én látogatni a piacra, a mint nagyságod is tanácsolja s épen tegnap akadtam egy kofára, a ki idei mogyorót árult, de nyomára jutottam, hogy egy véka ujba egy másik véka régít kevert, a mi avas volt vagy lyukas. Az egészet odaadtam az iskolás gyerekeknek, azok majd ki tudják a javát válogatni s azt a büntetést szabtam rá, hogy két álló hétig nem szabad neki a piacra kiülni. Azt mondták rá, egészen helyesen intézkedtem. Annyit mondhatok nagyságodnak, itt az az emberek meggyőződése, hogy nincs ármányosabb népség a kofánál, a ki akkor is kész már csalni, ha csak akkora is mint a kis ujjam; s ezt magam is elhiszem azok után, a kiket itt és egyebütt láttam.

Annak, hogy a herczegasszony ő kegyelmessége feleségemnek levelet irt, s a mint nagyságod mondja ajándékot is küldött: igen megörültem s rajta leszek, hogy egykor valamikor meg is hálálhassam. Csókoljon neki nagyságod kezét az én nevemben s mondja meg, azt üzenem, hogy vagyok és maradok örökre hű szolgája.

Szeretnék nagyságodnak valamit küldeni, de nem tudom mit küldjek, mert eddig még - a mint említettem - egy árva fillér se ütötte a markomat. De ha még egy ideig ki nem csöppenek a hivatalomból, egyet vagy mást majd csak küldök, ha lehet. Ha feleségem, Panza Teresa írni találna, fizesse ki nagyságod a póstadíjat s küldje ide a levelet, mert nagyon szeretnék már hírt hallani az egész háznépem felől. Most pedig Isten óvja meg nagyságodat minden roszakaratú varázslótól, engem pedig ő szabadítson el épen és békén ebből a kormányzóságból, a mit ugyan alig hiszek, mert a mint velem ez a doktor Pedro Recio bánik, abból nem merek mást jósolni, mint hogy csakugyan itthagynom én a fogamat.

Nagyságod alázatos szolgája

Sancho Panza kormányzó.”

A titoknok pecsétet ütött a levélre s a futárt azonnal utnak indította. Azok pedig, a kik Sanchoval e tréfát üzték, e levél irásának ideje alatt összesugtak, s megbeszélték magok között hogyan vigyék keresztül azon furfangosságot, hogy Sanchot a kormányzóságtól megfoszszák. Ilyen ármányos dolgon törték a fejöket, míg Sancho meg e nap hátralevő részét azzal tölté, hogy rendeletet rendelet után tervezett, mind a képzelt sziget javának érdekében. Egyet kettőt ide igtatunk, a kormányzó bölcsességének jellemzésére. Rendelte, hogy az egész álladalomban senki élelmi szereket nagyban összevásárolni ne merészeljen; ellenben bort szabad behozni akárhonnan is, azon hozzáadással azonban, hogy világosan ki legyen rajt fejezve hová való, hogy árát hiessége, jósága és igazi értéke szerint lehessen megszabni; a ki pedig megvizezi a bort, vagy nevét elcseréli: lakoljon életével. Lejebb szállította minden lábbelinek, különösen a cipőnek árát, mert úgy vélte, hogy az kelletinél nagyobb. Megszabta a cselédbért, melyet az illetők eszeveszett módon felvertek. Súlyos büntetést szabott azokra, a kik az éjjeli órákban nagy lármával, kiáltozással csapongtak utcaszerte, s így háborították a békés polgárok édes nyugalma, melynél pedig drágább ajándéka alig van az égnek. Felállított egy koldus-bírá, de nem a végre, hogy a szegényeket hajkászsza, hanem, hogy alaposan megvizsgálja ha igazán szegények-e; mert a színlelt bénaság és tettett nyomoruság örve alatt lesz az ép kar sokszor rablónak, az egészséges iszákossá. Szóval olyan jó rendeleteket adott ki, hogy azok ott mind a máig napig fenmaradtak s ezen a címen ismeretesek:

„A nagy kormányzó rendeletei.”

XXVIII. FEJEZET.

Milyen gyászos vége lett Sancho Panza kormányzóságának.

Már az előbbi fejezetben említettük, hogy a kormányzó környezete, élükön a furfangos udvarmesterrel, azon törték fejöket hogyan lehetne a legalkalmasabban végét vetni Sancho pünkösti királyságának, a mely hosszasan - természetes, hogy úgy sem tarthatott. Jól kiosztották egymás között a szerepeket, melyekben megegyeztek, s a mint utóbb a tapasztalás bizonyítá, ép oly jól tudták el is játszani.

Sancho Panza, uralkodásának hetedik éjszakáján, igen kevés eledelnek magához vétele, de annál több zaklató pörös ügynek szerencsés elintézése után, nyugodtan pihent már ágyában s szeme pilláinak le-lecsukódása azt bizonyítá, hogy inkább az alvók, semmint az ébrenlévők seregéhez lehet sorozni, midőn ime első édes álmából nagy harangzúgás és éktelen kiáltozás riasztá fel, de akkora, mintha talán az egész sziget mindjárt elsülyedne.

Hirtelen felült az ágyban, fülelt és hallgatódzott, ha ki tudná-e venni valamiből, mi az oka e rémitő zajongásnak. De nemcsak hogy semmit ki nem tudhatott, hanem a mikor a lármahoz s a harangzúgáshoz még egy egész sereg trombita harsogása és dob pergése is járult: akkor még jobban megkeveredett és megzavarodott, s teljes mértékben elfogta a félelem. Kiugrott az ágyból, de minthogy a föld nyirkos volt, papucsot huzott hamarjában a lábára, magára kapkodta felöltőjét úgy, a hogy épen lehetett s kirohant a szoba ajtaján épen abban a pillanatban, midőn már vagy húsz ember szaladt feléje, más meg más oldalról, kezökben égő fáklyával s kivont karddal, nagy fennszóval kiáltozva:

- Fegyverre, fegyverre, kormányzó úr! Fegyverre! Tenger ellenség tört be a szigetre s oda vagyunk, ha nagyságod bölcsesége és bátorsága nem segít!

Ily eget verő lármaival, kiáltozással, zajongással rohantak oda Sanchohoz, a ki egészen bele-rémült, belekábult a látottakba és hallottakba. Mikor odaérkeztek hozzá, az egyik így szólt:

- Fegyverkezzék nagyságod azonnal, ha nem akarja, hogy itt veszzen s veszzen egyszersmind az egész sziget is!

- Mi az ördögért fegyverkezzem én? - kérde Sancho - s mit tudok én a fegyverforgatáshoz és hadakozáshoz? Az ilyesmit a gazdámra, Don Quijote úrra kellene bízni, az azután egy-két szempillantás alatt majd elbánnék velök s mindent rendbe hozna. De én, szegény bűnös, lel-kemre mondom, még csak nem is konyítok az ilyes dulakodásokhoz.

- Jaj, kormányzó úr! - kiálta egy másik - mire való ez a késedelmezés? Fegyverkezzék nagy-ságod, hoztunk mi védelmi és támadó fegyvert eleget, s aztán ki a sikra, álljon csapata élére, legyen vezérünk, hiszen ez kormányzónk létére jogosan meg is illeti.

- Akkor hát, Isten neki, fegyverezzenek föl - viszonzá Sancho, s abban a pillanatban oda-teremtettek két nagy embernői pajzsot, a mivel már előbb ellátták magukat, s felöltötték rá az egyiket előlről, a másikat hátúlról s a rajtok levő két lyukon kihúzták a két karját, s azután holmi kötelekkel olyan szoroson összekötötték, hogy a befalazás és a deszkák közé szorítás folytán olyan egyenesen állt, mint az orsó, de se térdeit meg nem tudta hajtani, sem egyetlen lépést tenni nem tudott. Kezébe egy dárdát nyomtak, melyre aztán rátámaszkodott, hogy állva maradhasson talpon. Mikor már ennyire mentek vele, azt mondák neki, hogy most már törjön előre, vezesse őket, s öntsön lelket mindnyájokba, mert ha ő lesz iránytűjük és fáklyájuk, akkor szerencsésen bevégzik tusájokat.

- De hogyan menjek előre, én boldogtalan! - nyögé Sancho - a ki még csak a térdem kalácsát sem tudom meghajtani, minthogy ez a deszka nem engedi, a mi egészen hozzá tapad a testemhez. Ha csak azt meg nem teszitek, hogy ölbe vesztek, - s úgy vigyetek aztán s fektessetek keresztbe, vagy támaszszatok oda valami ajtóba, hadd védelmezem azt vagy ezzel a dárdával vagy a tulajdon testemmel.

- Csak előre, kormányzó úr - sürgeté megint egy másik - talán nem is annyira ez a deszka, mint inkább a félelem akadályoztatja a menésben? Vessen véget neki s induljunk! Az idő múlik, s az ellenség szaporodik, a lárma nő, a veszedelem sürget!

Erre a serkentésre s ezekre a szemrehányásokra a szegény kormányzó meg is próbálta, hogy megmozduljon, de abban a pillanatban akkorát esett, hogy azt hitte, darabokra törött. Ugy feküdt ott, mint a teknős béka, a mely be van zárva, el van rejtőzve teknőjében; vagy mint a két teknő közé szorított oldalszalonna, vagy mint a felfordított csónak a fővényen. S az az ármányos népség még estében sem tudta megszánni, sőt ellenkezőleg, fáklyájokat eloltva, újra éktelen lármat csaptak s szakadatlanul ismételték a fegyverre szólítást, kiáltozák a kormányzó nevét, hogy: rajta, rajta! előre, előre! miközben át meg át dobogtak fölötte s olyanokat ütöttek a deszkákra, hogy csak úgy döngött, s bár ha csak egy hajaszálát se akarták megsérteni, a

kormányzó mégis úgy összezsugorodott a deszkák között, s úgy behúzta a nyakát, mintha csakugyan a valóságos ellenség nyargalódnék körülötte. A szűk helyre beszorulva, egyre izzadt, egyre verte a veríték s a mint csak kérni tudta, úgy kérte az istent, szabadítsa ki ebből a veszedelemből. A körülötte tomboló pedig más hangon kiáltozva, majd az ellenségeket, majd a jóbarátokat játszva, s a közben fegyvereiket csattogtatva, mindegyre kiabáltak:

- Ide, bajtársak, itt szorít legjobban az ellenség; álljátok el azt a kaput, zárjátok be azt az ajtót, el azokkal a lajtorjával, ide a gránátokkal, ide a szurkot, a gyantát üstökben, ide a forró olajat! El kell sánczolni az utakat gyapjuszsákokkal! Nem kell félni semmitől! Kormányzónk elől jár, úgy harcol mint az oroszlán! Csak utána, csak nyomában! Rajta, rajta!

Az összelapított Sancho pedig mindezt hallgatta, mind ezt, az egész gyilkos szerszámok felsorolását, - s a két deszka közé lapulva azt, hogy ő úgy harcol mint az oroszlán! No hiszen, ha az oroszlánok így harcolnak!

- Oh bár az isten irgalma, kegyelme elsülyesztené ezt a szigetet - mondá magában rettenetes félelmei között - akkor legalább én is halva látnám magamat, vagy megmenekülnék ebből a szörnyűsleges szorultságból.

Az ég meghallgatta esengését, s a mikor legkevesbé várta volna, akkor hangozék fel e kiáltás:

- Győzelem, győzelem! Dicsőség a kormányzónak, a ki diadalra segített! Hol van a mi kormányzónk? Még most is űzi, vágja az ellenséget? Hol a fáklyák? Világosságot! Ni hogy fut az ellenség! Mily diadal, mily győzelem!

A meggyújtott fáklyák újra megjelentek, s a cselvetők majdnem magok is zavarba jöttek, nem találták a kormányzót. Rémulásban úgy behúzódott a deszkák közé, hogy a feje búbja is alig látszott ki belőlök.

- Hol a kormányzó, hol a mi dicső vezérünk? - rivalgott megint húsz torok, de legalább is két száz torok erejével.

- Emeljetek fel! - nyöszörgé Sancho siralmas hangon - itt van a ti diadalmas vezértek, a ki miatt az isten akáhová tegyen minden ellenséget!

Talpra segítették s a mikor már egyenesen állt, így szóla:

- Azt az ellenséget, a kit én meggyőztem, akár mindjárt ide szögezzék a homlokomra! Jaj, dehogy vágtam, jaj dehogy űztem, jaj dehogy futottam utána: itt voltam az egész viaskodás alatt, e közé a két szál deszka közé lapulva, mint a préselt sajt. Nem kell nekem ellenségtől elvett zsákmány, hanem ha van itt valami jóakaró emberem: arra kérem, a Krisztus szerelmére, adjon egy korty bort innom, mert majd elepedek, s törölje le rólam az izzadságot, mert facsaró víz vagyok.

Megtörölgették, hoztak neki bort, leoldották róla a pajzsokat, betántorgott a szobába, felült az ágyára s elalélt a kiállott félelemtől, ijedségtől és gyötrelemtől.

A kik vele ezt a tréfát űzték, már azok is majd megbánták tettöket, mert attól tartottak, hogy akaratuk ellenére is kárt tettek benne; de mihelyt Sancho magához tért, ez megint lecsillapító az elájulása okozta aggodalmaikat.

Megkérdezte hány óra? Azt felelték rá: hajnalodik.

Mélyen hallgatott.

Egyetlen szót se szólva, rendes öltözködéshez fogott, de olyan síri csendben, hogy mind csodálva nézték s csak várták mire való az a nagy sietség, a melylyel öltözik. Végre készen lett s azzal nagy lassan, mert annyira törődöttnek érzé magát, hogy sebesen nem emelgethette lábát, oda lépkedett az istállóhoz.

A többi jelenlévők vele mentek mind.

A mint az istállóba ért, s oda szamarához, megölelte, baráti csókot ejte homlokára s nem könytelen szemekkel így szóla hozzá:

- Gyere pajtás, te hú társam, jó barátom, a ki hordozni segített minden ajomat-bajomat, a mig én beértem a te társaságoddal s egyébre se volt gondom, mint hogy a te szerszámodat toldozgassam-foldozgassam s a te testcskédnek viseljem gondját, addig folytak igazán boldogan az én óráim, napjaim és esztendeim. De a mióta téged elhagytalak s felkapaszkodtam a dícsvágy és büszkeség tornyára: azóta ezer nyomoruság, ezer szomorúság s négy ezer aggodalom lopódzott a szívembe.

S a mig e szavakat mondá, az alatt a maga két kezével föl is nyergelte a szamarat s még mindekkorig senki csak egyetlen szót se intézett hozzája.

Mikor aztán a szamár föl volt már nyergelve, nagy kinnal és nagy nehezen felkapaszkodott reá, s szavait most az udvarmesterhez, a titkárhoz, az asztalnokhoz, Pedro Recio orvoshoz s mind a többi körülállókhöz intézve, így szóla:

- Nyissanak utat, édes jó uraim, bocsássanak vissza régi szabadságomhoz; engedjék meg hadd keressenem fel újra előbbi életemet, s hadd támadjak fel e mostani halálomból. Nem születtem én kormányzóságra, se szigetek se városok védelmezésére a támadó ellenség ellen. Jobban értek én a szántáshoz, vetéshez, szőlőmetszéshez, venyige kötözéshez mint a törvényhozáshoz s tartományok és országok megvédésihez. Szent Péternek Romában a helye; azt akarom ezzel mondani ott van jó dolga minden embernek, ha annak él, a mire termett. Jobban illik az én kezembe a kaszanyél, mint a kormánypálcza.jobb nekem az eczetes olajos fokhagyma levesből jól laknom, mint egy mindig leskelődő doktor rabja lennem, a ki éhen akar veszteni. Szívesebben leheveredem én nyáron valami tölgyfa árnyékába s örömebb takaródom télen birkabőr subába ha e mellett szabad vagyok, semmint paplanos ágyba feküdjem s nyest prémbe öltözzem, ha e mellett meg kormányzónak kell lennem. Az Isten áldja meg uraságokat s mondják meg kegyelmes uramnak a herczegnek, hogy én itt ugyan se a réven se a vámon nem nyertem, lapos zsebbel jöttem, lapos zsebbel távozom, tehát épenséggel nem úgy a hogy más szigetek kormányzói szoktak. Most pedig adjanak helyet, bocsássanak, hadd megyek megkenetni magamat, mert úgy érzem rapittyává törött minden oldalbordám, hála azoknak az ellenségeknek a kik a múlt éjszaka rajtam toporogtak.

- Ne úgy legyen, kormányzó úr - mondá doktor Recio - majd adok én nagyságodnak valami hasznos italt esésről, törődésről, a mi egyszeriben helyre állítja régi épségét, egészségét; a mi pedig az evést illeti, fogadom nagyságodnak, hogy ezentúl engedékenyebb leszek s hagyom bőségesen részesülni mindenből, a miből csak szíve, szája, szeme kívánja.

- Késő már ünnep után kántálni - mondá Sancho - akkora kívánságom van a maradásra mint arra, hogy törökké legyek. Elég ebből az egy sütésből egy kalács. Isten a tanuságom, úgy maradjak ebben, vagy úgy tegyenek be más kormányzóságba, a mint az égbe lehet repülni szárny nélkül. Én Sancho-faj vagyok, a kik mind kemény nyakúak, s ha csak azt mondják egyszer, hogy: fehér, hát fehérnek is kell lenni, még ha olyan fekete volna is mint az éjszaka. Maradjon itt, ebben az istállóban az a hangyaszárny a mi engem a levegőbe emelt, hogy a főcske meg egyéb madár elkapkodjon. Gyerünk megint gyalog, lassan lépve a földön s ha a lábunkon nem lesz is valami hegyes orrú kordován csizma, lesz azért még is valami madzagbocskor. Kiki a maga párjával, s addig nyújtózzék az ember a meddig a lepedő ér; most pedig hadd menjek, mert az idő mulik.

Mire az udvarmester így válaszolt:

- Kénytelenek vagyunk elbocsátani, kormányzó úr, ha minden áron távozni akar, bárha nagyon sajnáljuk, hogy el kell vesztenünk nagyságodat, a ki fényes értelmével s keresztyén magaviseletével egészen megnyert bennünket. Azonban tudva lévő, hogy minden kormányzónak kötelessége, mielőtt helyéről eltávoznék, számot adni az ő kormányzóságáról. Adjon tehát számot nagyságod is azon hét napról, a mit e szigeten töltött s azután Isten vezérelje szerencsésen.

- Senki azt tőlem nem követelheti - viszonzá Sancho - ha csak nem herczeg uram ő kegyelmessége határozott rendeletére. Én pedig most épen ő hozzá törekszem s majd beszámolok neki a mint Isten tudnom adta. Egyébiránt minthogy olyan üres zsebbel megyek is, a milyen-nel jöttem, ezenkívül semmi egyéb tanubizonyságra sincs szükségem annak igazolására, hogy csakugyan úgy kormányoztam mint az angyalok.

- Istenemre mondom, a nagy Sanchonak igaza van! - jegyzé meg Recio orvos - s nekem az a véleményem, hagyjuk távozni, mert a herczeg úr ő méltósága kimondhatatlanul meg fog örülni neki, ha újra megláthatja.

Mindnyájan osztoztak e nézetben s nem akadályoztatták többé távozását, sőt még azt is felajánlották, hogy elkisérik s ellátják mindennel, a mi úri személyének s utazása kényelmére szükséges.

Sancho azt felelte, nem kér ő semmi egyebet, legfőlebb egy-két marék abrakot a szürkéjének, a maga számára pedig egy fél czipót meg egy jó darab sajtot, mert a milyen kurta az egész út, ennél se több, se jobb ellátásra nem lesz semmi szüksége. Mindnyájan megölelték, ő is megölelte könnyes szemmel valamennyit s azután magokra hagyta őket, a kiknek nem fogyott csodájok, úgy szavain valamint ez ép oly szilárd mint bölcs maga elhatározásán.

XIX. FEJEZET.

Sanchoval is kalandok kezdődnek.

Furcsa sziget lehetett az a Barataria szigete, a melyre Sancho oda is úgy jutott oda, hogy semmi vizen, semmi hidon sem kellett átmennie, távozni pedig hasonló módon lehetett belőle.

A hivatalától megvált kormányzónak azonban most az egyszer kisebb gondja is nagyobb volt annál, hogy ő vizet, folyót, hidat keressen, a mik nélkül a sziget sziget nem lehet: örült, hogy a mult éjjeli veszedelemből elhordhatta az irháját, gyomrát pedig, az ő hű gonddal ápolt gyomrocskáját, megszabadíthatta Pedro Recio doktor körmei közül.

Néha-néha kissé bizony még is sajnálta, hogy azt a tisztos állomást el kellett hagynia, mert hiába! bármennyi fáradsággal, zaklatással s kellemetlenséggel járt légyen is a kormányzóság, még is csak kormányzóság volt az, s a mint ő fejezte ki magát: ott az emberek úgy tánczoltak, a mint ő hegedült. No de - a mint példabeszédei gazdag tárházában erre is talált akárhány vigasztaló mondást: „Késő bánat, eb gondolat.” „Busuljon a ló elég nagy a feje.” „Gombház, ha leszakad, lesz más!” „Minden ember holtig él a világon!”

Igy azután, e szokott gyógyszereinél keresve orvosságot, szíve csakhamar megkönnyebbült, oldalba nyomta kedves szürkéjét a melynek hátán már különben is rég nem ült, s midőn a hű állat vigan koczogott a fris hajnali levegőben, Sancho Panza is egészen felvidult nemsokára, mintha semmi nevezetesebb veszteséget sem szenvedett volna, vagy semmi jelentékenyebb félelmet sem kellett volna mostanában kiállania.

Annyit tudott, hogy szigetétől a herceg kastélya mindössze sincs tovább néhány óra járásnyinál, s így folytonos ügetés mellett délre bizonyosan oda ér, hogy a herceg úr előtt hét napi sáfarkodásáról beszámoljon. Tulságosan tehát sem aggódni, de még sietni sem kellett.

Azonban - ember tervez Isten végez; vagy a mint a közmondás más szavakkal kifejezi: Szegény ember szándékát boldog Isten bírja.

S csakugyan vidám nyargalása közben Sancho Panza meg sem álmodta, hol fog estére kelve az az utazás végződni, melyet ő hajnali barátságos órákban ilyen gondtalan szívvel megkezdett.

Az első baja, mely visszautaztában érte, az volt, hogy az útra egészen tökéletesen nem emlékezvén, az út egyik elágazásánál arra tért, mely szinte a hercegi kastélyhoz vezetett ugyan, csak hogy a terjedelmes birtok egy nagy részét megkerülve, több órával hosszabbá tette az utazást. A mint már most ezen jó távra előrehaladott, azon vette magát észre, hogy embercsoport jó szembe vele, a kik valami különös hosszú dárdákat tartanak kezökben, bárha gyalog jöttek.

Sancho megszeppent.

- Mi az ördög?! - mondá magában - ezek talán valami gyalog-lovagok? Milyen furcsa dárda van a kezökben. No hátam, készülj, itt kaland van keletkezőben.

Csakugyan az is volt, de egészen más természetű, mint a milyentől Sancho tartott. Az uton jövők épenséggel nem voltak fegyveresek, annál kevésbé lovagok, - mert hiszen, hogy a manóba is lehetne gyalog-lovag! - hanem igen is zarándokok, a kik hosszú zarándok-botjokat tartották kezökben, a mit Sancho rémeket látó szeme dárdáknak képzelt.

A mint egymás közelébe jutottak, a zarándokok sorba álltak s egyszerre rákezdék az éneket olyan nyelven, a melyet Sancho eddigelé soha életében nem hallott. Az ilyen zarándokok énekszóval szoktak az utasoktól alamizsnát kéregetni; Sancho - közelebb jutva - mindjárt sejté, hogy azt kérnek tőle. Pénz dolgában igen soványul állt a kikopott kormányzó erszénye; hanem a miye volt, kormányzósága egyedüli jutalmát, eredményét, a fél czipót és a darab sajtot szíves készséggel kivette tarisznyájából s azt is oda adta volna a kéregetőknek, a mily jó szíve volt. Azok ugyan ezt is elfogadták, de azért csak nem tágitottak kérelmökkel, s mind-egyre azt lármázták, most már inkább kiáltozva semmint énekszóval:

- Geld! Geld!

Sancho szörnyüségesen meg volt akadva nyelvtudományával.

- Nem értem, atyámfiai, becsületesemre mondom, nem értem! - szabódék minden erejéből - ilyen beszédet, soha világéletemben nem hallottam.

Erre, a zarándokok egyike kivont a kebeléből egy pénzes zacskót, odamutatta Sanchonak, a miből ez azonnal megértette, hogy p é n z kell nekik. Ő erre viszont odanyomta hüvelyk ujját a gégéjéhez, kezét még kinyitotta s üres tenyerét billegette, a mivel érthetőleg tudokra adta a kegyes zarándokoknak, hogy neki ugyan nincs egy árva krajczárja se. Azzal oldalba ütötte szamarát s keresztül akart törtetni rajtok. Még azonban el sem indult, mikor az egyik zarándok, a ki már jó ideje nagyon, de nagyon nézte Sanchot szemre fejre: most beléje kapaszkodott, derékon átölelte s nagyon is fennhangon és ugyancsak tiszta spanyol nyelven így szóla:

- Teremtő szent atyám, kit látok! De hát valóságos igaz-e, hogy régi kedves barátomat, jó szomszédomat, Sancho Panzát ölelem? Már pedig bizonyos, hogy azt ölelem, mert akármilyen uras legyen is a ruhája, de arcza és szamara mind a régi Sanchora mutatnak.

A volt kormányzónak szeme szája elállt bámultában, mikor azt hallá, hogy ezek az idegen emberek nevén szólítják s az egyik olyan bizalmasan át is öleli. Ő is komolyan szemügyre vette tehát a spanyolul megszólamlott zarándokot, de bármily merőn nézte, vizsgálta, fürkészte is: semmikép se tudott ráismerni. A zarándok látva e meglepetést, sejtve Sancho találgató kételkedését így szóla:

- Hogyan? Sancho Panza, kedves földim, de hát nem ismeresz rám, egykori szomszédodra; én vagyok az a mór kereskedő, a Ricote, a ki boltos voltam a falutokban.

Erre Sancho még figyelmesebben méregette s kezdett rá emlékezni; végre aztán csakugyan tetőtől talpig annak ismerte, a mire le se szállva szamaráról, átnyalábolta nyakon e szavakkal:

- De hát ki az ördög is tudott volna rád ismerni, Ricote, ebben a farsangi bolondra való öltözetben? Ki a csoda francziázott fel így, s hogyan mersz te visszajönni Spanyolországba, a hol ha megcsipnek, keservesen megadod az árát vakmerőségnek!

Sancho ezt igazán mondta, mert épen ez idő tájban történt az a szomorú esemény Spanyolországban, hogy a király parancsolatára ez országból minden mahomedán vallású mór ember örökre száműzetett, s ki lett mondva, hogy a kit a visszatérésen rajt kapnak, halál fia. Szigorú rendelet volt az, s Ricote ime mégis áthágta s visszatért szülőföldre.

- Ha csak te el nem árulsz, Sancho - viszonzá a zarándok - biztos vagyok a felől, nincs az az ember, a ki ebben a ruhában rám ismerjen. De jerünk félre innen az utból s vonuljunk abba az idelátszó nyárfás pagonyba, a hol czimboráim pihenőt akarnak tartani s falatozni. Tarts te is velünk, s légy nyugodt, hogy czimboráim szivesen fognak látni, mert igen barátságos emberek. Ott aztán majd nyílik rá alkalom, hogy elbeszéljem mi minden történt velem azóta, a mióta falunkból a király parancsolatára eltávoztam, a ki olyan szigoruan fenyegette - a mint te is hallottad - mindazokat, a kik az én szerencsétlen nemzetemhez tartoztak.

A hol barátságos beszélgetésre, s talán még jóízű falatozásra is lehetett kilátás, Sancho Panza ott szivesen elidőzött; a miért most sem vetette meg a nyájas meghívást, sőt ellenkezőleg köszönettel fogadta, mi felől aztán Ricote is szót váltott a magok nyelvén külföldi társaival s azzal odavonultak a jegenyésbe, mely jó távolast esett az országuttól. A zarándokok itt félrelökték hosszú botjaikat, csuhájokat, kámzsájokat meg levetették s csak ujjasban maradtak s valamennyi jó kinézésű, fiatal ember volt, az egy Ricote kivételével, a ki már meglehetősen éltesnek látszott. Mindnyájának volt tarisznyája, még pedig, a mint ki lehetett venni, ugyan csak megtömve degeszre, ha egyébbel nem is, legalább olyan italfélét tartalmazó kulacscsal, a mi Sancho gégéjét már egy mérföldnyi távolságról is csiklandozta. Letelepültek a földre s a zöld gyepet használva abroszúl, ráraktak kenyeret, sőt, késeket, diót, sajtot, de még sonkát s más egyéb húsnéműt is, úgy hogy a mint látszott, a szegény kéregető zarándokok asztala százszorta is dúsabb volt mint a gazdag kormányzóé.

Ricote, falatozás közben elmondta tehát Sanchonak, hogy a mint a király kiadta azon parancsolatot, hogy egy esztendő mulva minden mór takarodjék ki Spanyolországból: ő a maga kincseit elásta, hogy útközben valaki el ne rabolja tőle. Azután kiment külső országokba körül nézni hol fogadnák legszívesebben, s hol található családjával együtt legbiztosabb menedéket. Volt Franciaországban, volt Németországban is s itt talált számukra alkalmas helyet. Családjának hírt adott hogyan s mikép jőjjenek utána, maga pedig most még egyszer visszajött, hogy elásta kincseit magával vigye. Legalkalmasabb módnak tartotta, hogy keresztyén zarándokok csoportjához szegődjék, a milyenek Németországból évenként nagy számmal vándorolnak a spanyol szent helyekre s rendesen koldulásból, kéregetésből tartják fen magokat, de hála a spanyolok jószívűségének, sokkal jobban élnek, mint az ember első tekintetre gondolhatná.

Nagyobb igazság okáért odamutatott a gazdagon terített s különféle eledelekkel megrakott gyepe-asztalra, melynek midőn falataihoz már jócskán hozzá láttak, a tarisznyából minden zárandok elhúzta a maga kulacsát, de még a mór Ricote is egy akkorát, a mely egymaga is volt akkora mint az öt másik. Majdnem egészen egy akarattal megragadták ezen öblös edényeket, karjaikat a kulacsokkal együtt a levegőbe emelték, ezek száját a magokéhoz illeszték s szemeiket úgy szögezék az égre mintha rá céloztak volna; de még fejöket is jobbra-balra csóváltgatták, mintha ezzel is azt akarták volna jelenteni, hogy az iddogálás milyen jól esik. Sancho mindezt figyelmesen szemlélte, de már természete sem olyan volt, hogy meg tudott volna maradni a pusztá szemléletnél, s hogy ő is kövesse a jól ismert példabeszéd intését: a baglyokkal huhogass, verebekkel csiripelj: elkérte Ricotétól a kulacsot s ő is úgy célozott mint a többiek. Négyszer megemelintették a kulacsokat, de már ötödször kár lett volna vesződni vele, mert valamennyi úgy kiszáradt mint a gyékény-káka s még facsarva se lehetett volna belőlök nem egy kortyot, de csak egy árva cseppet is kipréselni.

Hanem ennek a kulacs emelgetésnek nem maradt el a maga rendes és szokott következménye. Először mindnyájának nagyon széles kedve kerekedett, s csaptak olyan éktelen éneklést, hogy abban ő magukon kívül ugyan senki se tudott volna gyönyörködni. Azután nemsokára ki jobbra, ki balra leheveredtek egy-egy bokor aljába a zöld fűre, s elszenderültek, de olyan mélyen, olyan hatalmasan, hogy a mire Sancho felpislantott, már akkorra a nap egészen hanyatlóban volt s csak egy puska lövésnyire az esthomály.

- Tyü, lánczos lobogós, Ricote pajtás! - kiálta fel Sancho - a mi déli álmunk ugyancsak soká tartott. No már most se ország, se tartomány, nekem nem lehet tovább késnem, mert bizony úton ér az éjszaka.

Még egyszer megölelték, megcsókolták egymást a volt szomszédok, a többi zárandokokkal mindnyájával kezet szorított, megköszönte szives barátságukat, azután felpattant szamarára, s ment a merre az út vezetett.

XXX. FEJEZET.

Sancho kalandja igen veszedelmessé fokozódik.

- Már mi tűrés-tagadás - mondá magában Sancho Panza midőn egy-két órai nyargalás után egészen öreg este lett körülötte, a hercegi kastély pedig még mindegyre nem merült föl szemei előtt - mi tűrés-tagadás, mi bizony eltarisznyáztuk az időt a zárandokokkal. Most már aztán segíts szürkém, merre tartsunk.

A szürke vitte, vitte, - míg aztán Sancho egyszer csak úgy vette észre, hogy nem tudja tájékozni magát. Az út elágazásánál alkalmasint nem az igazi útra tért s így természetesen minden előbbre tett lépés folyton messzebb és messzebb vetette céljától. Körül-körül nézett, majd jobbra, majd balra tekintgetett, de a vidék mindegyre ismeretlenebbé vált előtte. Már-már azon gondolkozott, hogy megfordul s vagy az eltévesztett útat, vagy az elhagyott zárandokokat keresi fel újra, mikor - szerencséjére vagy szerencsétlenségére-e, majd kitűnik nem sokára - a fellegek közül ki-kibukkanó hold fényénél a távolban valami épületnek az éjhomályban feketén magasló falait vélte észrevenni.

- Hála isten! - kiálta fel öröme gerjedve, - ott van a hercegi kastély! Mégis csak jól tájékozom magamat, - gyerünk szürkém.

S avval a szürkét egyenesen az épület felé igazítá. Ment a szürke bátran - az útról letérve - cseren-bokron keresztül, Sancho pedig se az égre se a földre nem nézett, hanem szemével

folyton-folyvást ott csüggött az épületen, mely most célja is, vezető csillaga is volt egyaránt. Az épület jó távol állt, de azért a folytonos haladás lassanként mégis csak közelebb vezette hozzá Sancho Panzát. Határozottan még most sem tudta kivenni, csakugyan a hercegi kastély-e, de reménysége azzal kecsegteté szívé, hogy valóban az, s nem sokára eléri. Nézte, nézte tehát merően, - egyszerre azonban egy iszonyú zuhanás, - és se föld, se csillagos ég, se épületfalak többé, - hanem nyomasztó, fojtott levegőben rémséges, áthathatatlan setéség Sancho körül mindenütt.

Szamarastól belé esett valami mély üregbe. Hová esett, mibe esett, milyen mélyen esett, azt nem tudta, bárha ijedtében estében azt gondolá, hogy egész a pokol fenekéig fog alázuhanni. Ilyen mélyen ugyan nem esett, mert a szamar valami három ölnyire földet ért, sőt Sancho rajt is maradt a nyergen, paripája hátán, de azért az ijedtség és a nagy zökkenés egy-két pillanatra mégis majdnem teljesen megfoszták eszméletétől. Mikor kissé magához jött, leszállt nagy óvatosan a szamarról, végig tapogatta a maga egész testét; lélekzetét visszafojtá megtudni, ha ép maradt-e s nem lyukadt-e ki bordái között valahol? Mikor azonban tapasztalta, hogy ép, egész és semmi kár nem esett benne: alig győzött elegendő hálát adni a kegyelmes istennek, hogy olyan nagy irgalmasságot cselekedett véle, mert ő kétségkívül azt hitte, hogy ezer meg ezer darabra törött. Most azután két kezével végig-végig tapogatta az üreg falát, ha valjon minden segítség nélkül ki lehetne-e valami módon menekülni: de a fal mind puszta volt, seholt rajta semmi támaszték, a mi eléggé búsította is Sanchot, kivált a midőn hallá, hogy a szürke is milyen fájdalmasan, siralmasan panaszkodik; a min pedig nem volt mit csodálkozni, s nem is lehetett neki rossz néven venni, mert csakugyan nagyot rokkant estében.

- Jaj! - kiálta föl ekkor Sancho Panza - de csak különös váratlan szerencsétlenségek is szokták érni az embert minden lépten-nyomon ebben a nyomorult világban! Ki merte volna még csak gondolni is, hogy az, a ki tegnap még ott ült a sziget-kormányzóság trónusán, s szolgálainak és alattvalóinak parancsokat osztogatott: ma már ide legyen temetve egy gödörbe s körülötte se egy lélek, a ki vigasztalja, se egy cseléd, se egy jobbágy, a ki segítségére siessen?! Itt kell elpusztulnunk éhen szamarastól, ha ugyan még előbb is meg nem halunk, ő esése és megrokkánása folytán, én meg csupa merő aggodalmamban. Olyan szerencsés legalább bizonyára nem leszek, a milyen gazdám, Don Quijote de la Mancha úr volt, mikor leszállt s belement amaz elbűvölt Montesinos barlangjába, a hol jobban ellátták mindennel, mint a tulajdon maga házában, úgy, hogy azt hihette, terített asztallal és vetett ágygyal várták. Ő ott szép és kellemes látományokban gyönyörködött, míg én meg itt, azt tartom, alig látok majd egyebet kigyónál, békánál. Jaj nekem szerencsétlennek, milyen vége lett bolondságaimnak és képzelődéseimnek! Ha az ég majd úgy akarja, hogy valaha megtaláljanak, itt találják majd csontjaimat fehérén, s velök együtt kedves szürkém csontjait is, a miről talán majd rájönnek, kik voltunk, legalább azok, a kiknek van tudomása a felől, hogy Sancho Panza soha el nem hagyta szamarát, sem szamara soha Sancho Panzát. Még egyszer is azt mondom: jaj nekünk szerencsétleneknek! Miért nem engedte az ellenséges sors, hogy ott haljunk meg szülőföldünkön, a mieink között, a hol, ha segíteni nem tudtak volna is balszerencsénken, még se maradtunk volna olyannak híjjával, a ki megsirasson s életünk utolsó óráján befogja szemeinket. Óh én útitársam, én kedves barátom, de csak rosszul is fizetek hűséges szolgálataidért! Bocsáss meg énnekem s kérd a jó szerencsét, a mint csak kérni tudod: mentsen ki bennünket ebből a nyomorúságból, a melybe mind a ketten jutottunk s én ezennel megígérem, babérkoszorút tűzök a homlokodra, úgy, hogy szakasztott olyan lélsz, mint valami koszorús költő, s megduplázom ráadásul az abrakodat.

Sancho Panza ily kifakadásokban kesergett, szamara pedig úgy hallgatta, hogy egy szóval se válaszolt rá, oly nagy volt szegénynek kínja és nyomorusága.

Végre a keserves panaszok és jajgatások között eltöltött éj után jött a reggel s ennek fényénél és világosságánál látta be Sancho Panza még csak igazán, hogy ha segítséget nem kap, a

mélységből teljes lehetetlen menekülnie, mire aztán újra kezdte a jajgatást, de meg kiáltott is akkorákat, a mekkorákat csak tudott, ha netalán valaki meghallaná. Azonban minden ő kiáltása elhangzó szózat vala a pusztában, mert ezen az egész környéken nem volt egy lélek se, a ki meghallgassa, úgy, hogy utoljára csakugyan annyivá lett: bizonyosan itt kell hálnia.

A számár hanyatt feküdt, Sancho Panza azonban addig nógatta, a míg csülökre állította, csak-hogy a lábai alig birták. Ekkor a tarisznyából, mely szinte lepottyant velök együtt szerencsésen, egy darab kenyeret vett elő s odaadta szamarának, mely rágta is mindjárt jóízűen, mire Sancho azt jegyezte meg mintha a számár is értené:

- Kenyérrel csak elcsúszik hát a háj is, de még a fáj is.

Nemsokára a gödör egyik oldalán egy nyílást vett észre, a mibe egy ember belefért, ha le-guggolt és összehúzta magát. Sancho Panza oda sietett, összezsugorodott egy gombolyaggá, belebújt s látta, hogy azon belül téres-tágas hely van, a mit annál fogva vehetett ki, mert felülről - hogy úgy mondjuk tetejéről - egy napsugár lövellt be, a mely az egészet bevilá-gította. Azt is látta most már, hogy a lyuk mindig nagyobbá s tágabbá lesz, s egy másik üreggé szélesbül. Ennek láttára visszacsúszott oda, a hol szamarát hagyta, s egy darab kővel vájni kezdé a nyílást nagyobbra, úgy, hogy nemsokára annyira kitágította, hogy a számár is könnyü szerrel átbújhatott rajta; meg is tette, s ekkor kötőféken fogva szürkéjét, útnak eredt ama másik barlangban előre, hátha talán ezen az oldalon majd csak akad valami nyílásra. Néha setétben ment, másszor csak homályban, de sohasem félelem nélkül.

- A mindenható isten legyen kegyelmes énnem! - mondá magában - milyen alkalmas kaland lenne ez az én gazdám, Don Quijote de la Mancha úr számára, a mi nekem ilyen nagyon alkalmatlan szerencsétlenség! Ő ezeket a mélységeket és földalatti lyukakat mindenesetre virágos kerteknek s Galiana⁹ palotáinak tartaná, s azt várná, hogy e setét szűk helyről, ott lyukad ki valamely viruló mezőségen. De én, szerencsétlen, félelmemben, aggodalmamban attól tartok minden lépten nyomon, hogy most meg most nyílik meg lábom alatt egészen váratlanul egy másik verem, a mi amannál is sokkal mélyebb s az aztán egészen elnyel szőröstül, bőröstül. Jó baj volna az olyan baj, a mi egyedül jönne.

Ilyen módon s ily gondolatok között folytatott haladásával úgy látszott neki, hogy immár legalább is félmérföldnyi messzeséget hagyott háta mögött, mely után valami kétes világos-ságot vett észre, a mi már napfénynek látszék, s a mely valahol oldalvást jövéen le, odamuta-tott, hogy végre még is csak kivezet valahová ez az út, a melyet ő másvilági ösvénynek tartott.

Valósult e sejtelve vagy sem, azt a következő fejezet fogja megmutatni.

Mi pedig most kénytelenek vagyunk a homályos üregben aggodalmával együtt magára hagyni Sancho Panzát, s visszatérünk a mi hős lovagunkhoz, Don Quijote de la Manchához, a kit fegyvernökének kormányzósága, s ebben viselt dolgai oly soká leszorítottak e könyv lapjairól.

XXXI. FEJEZET.

Don Quijote hajmeresztő kalandja egy elkárhozott lélekkel.

A hercegi háznál, a kényelmes kastélyban, a gazdag uraság körében, Don Quijote úgy élt mint a kis király, mint a hal a vízben.

9 Galiana mór hercegleány volt, a kinek számára atyja fényes palotákat építtetett a Tajo partjain, melyek romjai maiglan fenn vannak. Gy. V.

Enni, inni való a legnagyobb bőségben, kényelem éjjel-nappal mindig, - szóval a legteljesebb jóllét, - s a lovag még sem érezte magát jól, sőt a mint Sanchonak egy ízben meg is írta, el-kiváncskozott már e jóllétből, mert mit ért ő neki ez az egész bőség s boldogság, ha egynek még is híjjával volt: kaland, a lovagság e legfőbb éltetője, - kaland nem vala található!

Naponta kilovagolt az utakra, várta a rablókat, az óriásokat, az ellenséges hadseregeket: de azok e békeséges tartományban nem akartak megjelenni; inségben, szükségben szenvedő emberek, rablánczra fűzött öregek, börtönbe vetett és kinzott hajadonok sehol sehol nem kerültek, a mi Don Quijotét aztán végre annyira keseríté, hogy tétlensége valóságos lelkiismereti furdalássá lett, s már-már elhatározá magában, hogy minden áron eltávozik onnan, a hol hivatását nem gyakorolhatja.

Kalandkereső lovaglásai közben, a mint levelében is említé, valami régi vár omladékaira talált, a melynek regényes vidéke oly igen alkalmas volt az ő busongásra hajlandó lelke ábrándozásának és sóhajtozásának táplálására. Igaz ugyan, hogy e helyen soha vár nem állott, hanem réges-régenten valami gazdasági épületek voltak, juhaklok, istállók, vermek és pinczék, a miket utóbb azonban nem használtak többé, s a puszta falakat átadták az enyészettnek. Don Quijote azonban vár-omladékoknak nézte őket, s ha már kalandok nem kerültek, legalább annyiban talált kárpótlást, hogy ide-ide lovagolt e romok közé, Rocinantet odakötötte valami fa derekához, maga pedig bement az omladványok közti térségbe, leült valami téglavagy kőfalra s ott sóhajtozott elbűvölt Dulcinea után, néha egy-egy epedő verset körmöggetve térdein, néha pedig sóhajtván akkorákat, hogy az ingó-bingó romfalakat majd magára szakasztotta keserves fohászkodásaival.

Ezen kirándulások aztán úgy szólván mindennaposakká lettek, s így történt, hogy azon gyászos éjszakára következő reggel is, mikor Sancho a mélységbe sülyedett, Don Quijote szokása szerint sebes nyargalvást vagy is más szavakkal igen csendes léptetve ismét megjelent a romoknál. Leszállt Rocinanteről, a ki ezt az irgalmasságot majdnem mindig csaknem szemmel láthatólag megköszönte, a paripát odakötötte a romok előtt álló egyik fa derekához, maga pedig határozott léptekkel ment az omladvány közé, úgy hogy a sok üreg szinte kongott alatta. De most ez egyszer sem kedve, sem ideje nem volt az ábrándozásra; egészen váratlanul hajmeresztő kaland gátolta meg abban. Mert alig ült le szokott helyére, abban a nyomban olyasmit vőn észre, mintha a mélységből alatta valami jajgató, nyögdelő, panaszkodó emberi hangokat hallana.

- Hah! - kiálta föl talpra ugorva - elkárhozott lélek nyögése-é az odalent, vagy élő emberé, kit az egykori várúr sötét börtönre vettetett?

S ment azonnal a hang irányában. Léptei kongását odalent bizonyosan meghallották, mert csakhamar ez a kiáltás hangzék egészen tompán a föld alól:

- Ki van odafent? Talán valami keresztyén, a ki kész lesz meghallgatni? Vagy valami irgalmas lovag, a ki könyörölni fog egy elevenen eltemetett szegény bünösön, egy kikormányzóskodott boldogtalan kormányzón?

Don Quijotének úgy tetszett mintha Sancho Panza hangját hallaná, a mi rendkívül meglepte s meg is döbbsenté, úgy hogy oly harsányan a mint csak Isten tudnia adta, lekiáltott:

- Ki van odalent? Ki az a jajgató?

- Ki volna itt más, s ki lehetne a jajgató egyéb - viszonzák alulról - mint a szerencsétlen Sancho Panza, a ki bűneinek büntetéseül és a maga vesztire a Barataria szigetének kormányzójává lett s a ki fegyverhordozója volt a nagyhírű Don Quijote de la Mancha lovagnak.

Minek hallatára Don Quijote csodálkozása mégegyszer akkorává lett s megrémülése is nevelkedett, mivel az ötlött eszébe, Sancho Panza bizonyosan meg van halva s lelke ide kárhoztatva gyötrődésre. Ezen képzelődéstől indítatva így szóla:

- Kérlek és kényszerítlek mindenre a mire csak igaz keresztyén létemre kényszeríthetlek, mondd meg nekem ki vagy? És ha gyötremre vetett lélek vagy, mondd meg mit akarsz, hogy érted cselekedjem, mert nekem az lévén tisztem, hogy segítsen és gyámolítsam azokat a szükségben szenvedőket, a kik e világon élnek: kötelességem gyámolítani és segíteni a másvilági szenvedőket is, ha a magok erejéből nem tudnak magokon segíteni.

- Akkor tehát - viszonzák - nagyságodnak, a ki hozzám szól, az én uramnak Don Quijote de la Manchának kell lennie, a mint hogy hangjáról ítélve senki más nem lehet

- Igen, Don Quijote vagyok - viszonzá a lovag - kinek az a tisztem és kötelességem, hogy élőket és holtakat segítsen és gyámolítsak szenvedésökben. Épen ezen oknál fogva mondd meg énnekem ki vagy, a ki a legnagyobb bámulatra keltettél. Mert ha Sancho Panza vagy, az én fegyvernököm s meghaltál és nem ördögök vittek el, hanem az Isten irgalmából a tisztító tűzbe jutottál: van a mi anyaszentegyházunknak elegendő kegyelmi eszköze, gyötrelmeidből kiszabadítani, s én a magam részéről szolgálatot neked annyi misét, a mennyi csak vagyomból kitelik. Ennélfogva nyilatkozzál tehát végre valahára s mondd meg nekem ki vagy?

- Esküszöm tehát mindenre - viszonzák - esküszöm mindazok születésére, a kikére nagyságod csak akarja, señor Don Quijote de la Mancha, hogy én uraságod fegyverhordozója, Sancho Panza vagyok, s hogy soha teljes világéletemben meg nem haláloztam; hanem igen is elrugtam a kormányzóságot olyan okok és dolgok mián, a miknek elmondására több idő szükséges; a mult éjjel beleestem ebbe a verembe, a hol most is kinlódok szamarammal együtt, a mely bizonyára nem hágy hazugságban, mert nagyobb igazság okáért csakugyan idelent van énvelem.

És valóban a számár, mintha csak megértette volna Sancho szavait, e pillanatban olyan éktelen ordításra gyujtott, hogy az egész barlang szinte rengett bele.

- Ez Sancho Panza! - kiálta fel Don Quijote - ez a te hangod, én hű fegyvernököm, vagy is jobban mondva a te szürkédé, a kivel úgy egybe vagytok kapcsolva a legtisztább szeretet lánczai által, mintha ikertestvérek volnátok! Dicső tanú, melynek szaváról most ismertem rá igazán gazdájára. Várj reám itt, mindjárt visszamegyek a hercegi kastélyba, mely ide közel van s hozok magammal valakit, a ki majd kihúzza a mélységből a hová bizonyosan bűneid büntetésére zuhantál.

- Csak menjen is nagyságod - könyörgé Sancho - s kérem az egy élő Istenre, térjen vissza mentül hamarább, mert alig tudom már elviselni ezt az elevenen való eltemetést s majd meghalok félelmemben.

Don Quijote magára hagyta s visszament a kastélyba, hol a hercegpárnak azonnal elbeszélte Sancho Panza esetét, a min azoknak nem fogyott csodájuk, bárha bizonyosnak gondolták, hogy a régi gazdasági épületek vermébe vagy pinczéjébe eshetett De azt az egyet nem tudták elképzelni, hogyan hagyhatta oda a kormányzóságot anélkül, hogy eljöttéről őket előbb valaki tudósította volna.

Végre aztán, a mint mondani szokás: kötelet, kóczot, vittek oda mindent s egy egész sereg ember nagy ügygyel-bajjal még is csak kihúzta a szamarat meg Sancho Panzát ama setétség-ből a napvilágra.

Don Quijote egészen meghatottan ölelte meg a föld alól porosan, piszkosan elérült kormányzót s újra azt kérdezte tőle: hogyan s mikép jutott e rettenetes helyzetbe.

- Nagy sora van annak, uram - viszonzá Sancho, - a mit most hevenyében nem lehet itt egykét szóval elmondani. A herceg úr ő kegyelmességéhez sietek, ott számot adok majd minden tettemről, vettemről, s akkor nagyságod is tudomást fog az egészről vehetni.

Ezzel aztán nagy csapat gyerektől, embertől környezve elindultak a kastély felé, a hol a herceg és hercegné az egyik csarnokban várták Don Quijotet és Sancho Panzát. Ez utóbbi azonban nem akart addig a herceg elé menni tisztelkedésre, a míg szamarát jól el nem helyezte az istállóban, mert a mint mondá, igen rossz éjszakát töltöttek abban a fogadóban, amelybe a mult éjjel nem annyira be mint szállottak. Mikor azonban a szamar el volt már látva, akkor gazdája tüstént fölment a hódolásra, s midőn a főuraság elé érkezék, térdre borult és így szóla:

- Én, kegyelmes uraim, méltóságok kívánatára s anélkül, hogy magamnak rá valami érdemem lett volna, elmentem méltóságok Barataria nevű szigetét kormányozni. Üres zsebbel mentem oda, üres zsebbel tértem vissza is, se nem nyertem, se nem vesztettem. Jól kormányoztam-e vagy sem, elegendő szemtanú látta, ám azok valljanak a mit akarnak. Kétes dolgokat felderítettem, pörökben ítéltam s majd éhen haltam, minthogy így akarta a tirteafuerai születésű doktor Pedro Recio, a szigetség s a kormányzóság udvari gyilkosa, - akarom mondani orvosa. Éjnek idején ellenség tört reánk s bennünket ugyancsak megszorított, de a mint a szigetbeliek mondják diadalmasan megszabadultak tőle, még pedig az én karomnak hősisége által; úgy adjon nekik az Isten üdvösséget, a hogy igaz a mit állítanak. Szóval, ezen idő alatt megismerkedtem minden teherrel, kötelességgel, a mi a kormányzósággal együtt jár, s úgy találtam az én vállam nem bírja meg; nem az én erőmhez illő, nem az én eszemhez való. Azért tehát előbb semhogy a kormányzóság engem vetett volna le a hátáról, levettem inkább a kormányzóságot én s tegnap reggel úgy hagytam el a szigetet, a hogy találtam; most is az minden utczája, minden háza és fedele, a mi akkor volt a mikor én beléptem. Kölcsön senkitől nem kértem, senkit én ki nem fosztottam; s ámbár feltett szándékom volt egy pár üdvös rendeletet kiadni, még sem adtam, mert attól féltem úgy se fogják megtartani; így aztán akár kiadjuk, akár ne adjuk ki, mindegy kutya. A mint már mondtam, a szigetet úgy hagytam oda, hogy senki más el nem kísért csak az egy szamaram; beleestem egy gödörbe, abban mind előbbre másztam, míg ma reggel napvilágnál rábukkantam a kijárára, csakhogy ez még se ment valami könnyen, úgy hogy ha az ég irgalma oda nem hozza a gazdám, Don Quijote urat, ott veszttem volna a világ végéig. Szamaram ordított, uram rám ismert, kötelet hoztak, minket kihuztak, s most itt állok kegyelmes herceg uram és hercegné asszonyom előtt. Ime itt van kormányzójok Sancho Panza, a ki csupa tíz napig tartó kormányzósága alatt azt a belátást szerezte: nem ér az egy hajító fát se, nem csak valami szigetnek, de magának az egész világnak is kormányzója lenni. Ezen oknál fogva, csókolom méltóságok kezét lábát, de a mint a gyerek-játékban mondják: „Hess el innen, én oda!” ugrom egyet én is a kormányzóságból s megint visszatérek gazdámnak Don Quijote urnak szolgálatába, mert ha ugyan verejtékemmel eszem is kenyeremet, de legalább jóllakom s ha jóllaktam, nekem ugyan mindegy, sárgarépával laktam-e jól vagy császármadárral.

Sancho így szakasztotta végét hosszú beszédének, melynek folyamában Don Quijote mindig attól félt, hogy ezrivel lesz majd benne a sületlenség; de a mint okosnál okosabb szavait hallotta, mindegyre nagyobb csodálkozással tekintett a jeles férfiura, a ki úgy beszélt, mintha gyermekkorától fogva mindig a bölcseséget tanulta volna.

A herceg megölelte Sanchot s azt mondá: lelkéből sajnálja, hogy oly hamar megvált a kormányzóságtól; azonban lesz rá gondja, hogy birtokán más valami állásra juttassa, a mi nem lesz olyan terhes s a mellett mégis jövedelmezőbb. A hercegné is megölelte s azonnal megparancsolta, lássák el minden jóval, mert csakugyan nagyon meglátszott rajta a kormányzósága idejébéli koplalás.

XXXII. FEJEZET.

Ujra a kalandok ösvényén.

A mikor már Sancho Panza is megint ott volt oldala mellett, Don Quijotének nem volt többé maradása a hercegi kastélyban. Azt képzelte: nagyon megérzi a világ azt a hiányt, ha ő még tovább is rabja lesz tétlenül ama véget nem érő mulatságoknak és élvezeteknek, melyekben őt a kóbor lovagot a hercegpár részesíté; sőt azt is hitte, még az ég is szigorúan számon kéri tőle valamikor hogyan engedhette át magát a tétlenségnek és magába zárkozásnak. Ennek folytán egyszer aztán csakugyan erőt vett magán s azon esdekléssel fordult a hercegpárhoz, engedjék meg neki, hogy immár eltávozzék, mert lelkiismerete ellen vét, ha tovább is itt időzik a kényelem párnáján, holott néki ott van igazi helye a kalandok ösvényén.

A hercegpár a legszívesebben tartóztatta, mert igen szerették az egy kóbor lovagság bolondságán kívül, minden más tekintetben nemes és kellemes társaságát; azonban hiába volt minden marasztás s így a távozásba bele kellett egyezni. Don Quijote forró köszönetet mondott a szíves fogadtatásért, hálát azon sok jóságért, melylyel elhalmozták, s másnap reggel teljes fegyverzetében, pánczélosan robbant ki a kastély udvarára, hová Sancho Panza is kivezette szamarát, még pedig a mint látszott, arczán olyan öröme és vidámságnak kifejezésével, a milyen kormányzósága egész ideje alatt soha sem volt rajta látható.

S mi okozta ezen vidámságot? Talán ő is annak örült, hogy megint a kalandok ösvényére térnek? Megsugjuk a szíves olvasónak, hogy a hű csatlós örömét bizony nem ez okozta, hanem az, hogy elindulásuk reggelén a hercegné egyik komornája egy arannyal telt erszényt adott át Sanchonak, a mit a hercegné küldött utiköltségül, illetőleg pedig kárpótlásul azért a sok bohó tréféért, a mit az uraság mulattatására, magoknak e két kalandos emberrel megengedtek. Sancho azonban egy cseppet sem törődött vele miért s miért nem adták, elég az hozzá, hogy adták, s hogy a tömött erszény az övé volt, melyet ezen pillanattól kezdve mindig ott a szívéen hordott és szorongatott.

A kastély egész népessége kijött az udvarra nyíló tornácokra, maga a herceg és hercegné kézzel és kendővel intett bucsút, a többiek fenszóval kiáltottak „szerencsés utat, sok kalandot és fényes győzelmeket” a lovagnak, ki most fejét mély hódolattal meghajtá, köszönt először a hercegnének, aztán a hercegnek, aztán minden többieknek, majd megrántá Rocinante kantárát, s a szürkéjén ülő Sancho kíséretében kirobogott a várudvarból s utját egyenesen Barcelona felé irányzá.

A mint megint a nyílt mezőségre jutottak, Don Quijote úgy érzé, hogy most van igazán elemében s lelkében egészen ujjászületett, hogy ismét folytathatja lovag tiszte teendőit. Odafordult Sanchohoz s így szóla:

- A szabadság, Sancho, egyike a legdrágább adományoknak, a mit az egek az embereknek ajándékoztak; ahhoz még csak hasonlítani sem lehet azon kincseket, melyeket magába a föld zár vagy a tenger rejteget. A szabadságért, mint a becsületért bátran kockára lehet, sőt kell is tenni az életet; míg ellenben a rabság meg a legnagyobb szerencsétlenség, a mi az embert érheti. Azért említem ezt Sancho, mert magad is jól láttad, milyen kényelemben s bőségben usztunk e kastélyban, a melyből im eltávozánk, s mindamellert én ez ízes lakomák és üdítő italok közepette is úgy éreztem, mintha az éhség kinjait kellett volna szenvednem, mert nem élvezhetém oly szabadon, mint akkor élvezém vala, ha az enyimek lettek volna; boldog az, a kinek az ég juttatott egy falat kenyeret, de úgy hogy érte senki más iránt, csak az egy ég iránt van hálára kötelezve.

- De mindamellet - jegyzé meg Sancho - a mit most nagyságod mondott, nem volna rendin, ha mi nem éreznénk háladatosságot azért a kétszáz tallérért, aranyban, a mit egy zacskóban a hercegné asszony komornája nyomott nekem a markomba, s a mit szíverősítőül s búfelejtő gyanánt itt hordok a szívem fölött minden eshetőségre, mert nem akadunk ám minden lépten-nyomon kastélyokra, a hol bennünket megvendégelnek, hanem néha-néha olyan fogadókra is bukkanunk, a hol jól ellazsnakolnak.

Kóbor lovag és fegyvernőke ilyen s ehez hasonló beszélgetés közben folytatták utjokat, a midőn valami egy mérföldnyi haladás után azt látták, hogy egy zöld gyepes rétecskén, a földre terített szüreiken, tiz-tizenkét parasztember ül és falatozik. Mellettök olyas fehér vászonlepedő félék voltak, a mikkel valami alattok lévő volt leborítva. A lepedők csucsosan feszültek ki s csoportonként valának elhelyezve.

Don Quijote odaléptetett a falatozókhöz s előljárójában udvariasan köszöntvén őket, megkérdezte tőlök, mi van ezek alatt a vászonlepedők alatt.

Az egyik ember így felelt:

- Ezek alatt a lepedők alatt, señor, egy pár dombormívű faragott kép van, a mik a falunkban épített oltárhoz kellene; azért visszük letakarva, hogy színöket ne vesszék s azért vállon, hogy el ne törjenek.

- Ha megengednék - viszonzá Don Quijote - nagyon szeretném megnézni, mert az olyan képek, a miket ilyen nagy gonddal visznek, bizonyára igen szépek lehetnek.

- De még milyen szépek! - felelt egy másik - s nagyobb igazság okáért még azt is megmondom mibe kerültek, mert nincs közöttök egyetlen egy se a mi ötven aranyból olcsóbb lett volna; s hogy nagyságod is meggyőződjék, hogy igazat mondtam: várjon kissé, s mindjárt meggyőződhetik róla a saját szemével.

Ezzel, félbeszakasztva étkezését, felállt s levette a lepedőt az első faragványról, mely szent Györgyöt ábrázolta lóháton, lábainál az összetekerődő sárkánykígyó a torkán átütött dárdával, oly rettenetes módon, a mint rendszeren festeni szokták. Az egész kép szinte vakított az aranytól.

Minek láttára Don Quijote ezt jegyzé meg:

- Ez a lovag egyike volt a legjelesebb kóboroknak az egész mennyei hadseregben. Don San Jorjenak nevezték s dicső nevéhez ezer meg ezer hős kaland fűződik. Lássuk a másikat.

Az ember leleplezte: az meg Szent Mártont ábrázolta lóháton, a mint a köpenyének felét odaadja a szegény embernek. Alighogy Don Quijote meglátta azonnal így szóla:

- Ez a lovag is a keresztyén kalandorok közé tartozott, csak hogy azt hiszem, nála nagyobb volt a bőkezűség mint a bátorság, a mit abból is láthatsz, Sancho, hogy a köpönyegét megosztja a szegénynek s odaadja neki a felét. Akkor azonban bizonyosan tél lehetett, mert különben, a mily könnyörületes volt, bizonyosan az egészet adta volna oda a szegénynek.

- Nem az lehetett az oka - jegyzé meg Sancho, - hanem bizonyosan az, hogy ő is a példa-beszédhez szabta magát, a mely azt mondja: „Vigyáznod kell, de nagyon is, hogy jusson is, maradjon is.”

Don Quijote elmosolyodott s a harmadik takaró föllebentését kérte, mely alatt Spanyolország védszentjének képe volt lóháton, kezében véres karddal mór csapatokat legázolva s fejökön tapodva. A mint Don Quijote ezt megpillantá, így szóla:

- Ez is igazi lovag, még pedig a Krisztus seregéből. Neve Don San Diego Matamoros (mór-ölő) s egyike volt a legbátrabb szenteknek és lovagoknak, a kik valaha e földön éltek s most mennyben vannak.

Utána megint egy másikat lepleztek le, a mely szent Pált ábrázolta, mikor a lováról lebukik, mindazon körülményekkel egyben, a miket fordulása jellemzésére szoktak az oltárképekre festeni.

S a mint Don Quijote látta, hogy e kép szakasztott olyan, mint az eleven, így szóla:

- Ez a maga idejében a mi urunk istenünk egyházának legnagyobb ellensége volt, azután pedig oly hatalmas védelmezője, a milyen többé soha se lesz. Élte folytatában kóbor lovag, még halálában is igazi szent, fáradhatatlan munkás az úr szőlőjében, a népek tanítója, kinek a kereszténység oly kimondhatatlanul sokat köszönhet!

Több kép ezeken kívül nem volt már, a miért is Don Quijote azt mondá, takarják be újra; aztán így szólott vivőikhez:

- Jó jelnek tartom, atyámfiai, hogy azt láttam, a mit láttam; mert ezek a szentek és lovagok is annak éltek, a minek én élek - a fegyverviselésnek. Csakhogy közöttünk az a különbség: hogy ők szentek voltak s isteni módon harczoltak, én meg bűnös vagyok s emberi módon harczolok. Ők az eget vívták ki karjok erejével, - míg, én hogy mit vívok ki az én fáradalmaimmal, azt mind ez ideig nem tudom bizonyosan. Hanem szabadulna meg csak az én Dulcinea del Tobosom szenvedéseitől, hogy sorsom enyhülne, s értelmem világa felderülne: akkor meglehet, én is jobb útra téríteném lépteimet, mint a melyen most haladok.

- Ugy adja isten, s veszszen rajt az ördög! - jegyzé meg Sancho e szavakra.

A paraszt emberek épen úgy csodálkoztak egész alakján, mint szavain, bárha felit se értették mit akart velök mondani. Falatozásukat elvégezték, vállokra vették képeiket s Don Quijotetól búcsút véve, tovább folytatták útjokat.

Sanchonak megint úgy tetszék, mintha urát soha se ismerte volna; annyira bámult tudományán, hogy azt hitte, nem lehet a világon olyan történet vagy esemény, a mi gazdájának a kis újjában ne volna, s benne ne lenne a fejében. Majd így szóla:

- Igazán, kedves uram, ha ezt is kalandnak lehet nevezni, a mi velünk most történt, akkor ez a legkellemesebb és legtisztességesebb kalandok egyike mindnyája között, valahányra csak barangolásunk folytatában akadtunk. Ebben legalább se meg nem raktak, se ránk nem ijesztettek, se kardot nem rántottunk, se a földre nem teremtettek, de még csak meg sem éhezünk mellette. Hála a jószágos istennek, hogy azt is meghagyta érnem, hogy ezt a tulajdon két szememmel megláthassam.

- Az életben a jó a rosszal vegyül - jegyzé meg Don Quijote - mint a hogy nap és éj egymást fel szokták váltani. Bölcs volt a mindenható, hogy úgy intézte az emberek sorsát, hogy az örömet aggodalom, s az aggodalmat megint öröm váltsa fel; mert valamint az se lenne jó, ha mindig folytonosan csak éjjel, vagy mindig folytonosan csak nappal volna: ép úgy a folytonos öröm elbizakodottá tenné az embert, a folytonos aggodás pedig kétségbeesetté. Ugy van tehát helyén, hogy a jó rosszal vegyüljön.

Ez aztán elegendő beszéd tárgyat szolgáltatott s folytatták is a beszélgetést felőle, míg egy váratlan esemény nem szakasztá félbe, - a miről a következő fejezetben akarunk megemlékezni.

XXXIII. FEJEZET.

A selyemruhás pásztorársaság.

Azon út mellett, a melyen lovag és fegyvernöke haladtak, gyönyörű árnyas erdőség terült, s annak sűrű lombjai mintegy hívogatólag intének a vándoroknak, hogy a napnak mindegyre égetőbb heve ellen az ő árnyukban keressenek menedéket s az alatt folytassák útazásukat. Betértek tehát az erdőbe s ime Don Quijote a nélkül, hogy tudta volna hogyan s mikép: egyszer csak azon vette észre magát, hogy valami zöld hálózóvetbe keveredett belé, mely a fák között volt kifeszítve. El sem tudta képzelni, mit jelentsen e tünemény, s így szóla Sanchohoz.

- Ugy látszik, Sancho, ez a behálózás olyan különös kalanddá fogja kinőni magát, a milyenről nem is álmodunk. Akármi legyenek, ha nem az üldöző varázslók akarnak ezzel behálózni s útamat állani. Én azonban tudokra adom, hogy ha ez a háló e helyett a zöld fonál helyett, a miből kötve van, a legkeményebb gyémántból volna is: még akkor is úgy szétszaggatnám, mintha gyékénykákából vagy pamutszálakból volna.

De a mint előbbre akart hatolni s az egész hálót össze-vissza szakgatni, a fák mögül egészen váratlanul két fiatal pásztorleányka termett előtte, a kik tetőtől talpig selyembe s aranynyal himzett ruhába voltak öltözve. A váratlan, kedves jelenség Sanchot bámulásra, Don Quijotet a legnagyobb meglepetésre gerjesztette, mert ilyen díszes öltözetű pásztorleányokat csakugyan nem láttak még soha életükben. El sem tudták képzelni, kik lehetnek, s Sancho nem késett megjegyezni:

- Ha a pásztorleányok ilyen selymesek, akkor a nyáj, a mit ezek őriznek, legalább is bársonygyapjas lehet bizonyosan.

A leánykák az első tekintetre megdöbbenek ugyan az érkezetektől, az egyik azonban csakhamar nekibátorodva, nyájas, szelid szóval e kérelmet intézte Don Quijotehoz:

- Álljon meg, lovag úr, s ne szakgassa szét, kérem, hálóinkat, a melyeket nem azért feszítettünk ki, hogy nagyságodat akadályoztassuk, hanem csupán a magunk multságára, s minthogy tudom úgy is meg fogná kérdeni miért feszítettük, s mi kik vagyunk: néhány rövid szóval azonnal elmondom. Egy szomszéd faluban, mely alig két mértföldnyire fekszik innét, a hol sok úri család s előkelő, gazdag nemes emberek laknak: sok barát és rokon összebeszél, hogy leányaikkal, nejökkel, fiaikkal, barátaikkal és rokonikkal egyben, jöjjünk össze multságára mindnyájan e helyen, melynél kellemesebb s kiesebb fekvésű az egész környéken sincs, s teremtsünk itt egy új pásztor-Arkadiát, melyben a hölgyek pásztorleányoknak, az ifjak pedig pásztoroknak öltözzenek. Betanultunk egypár pásztori színdarabot is, a mit itt akarunk majd eljátszani. Csak tegnap óta vagyunk e helyen, és sátrakat vertünk ezen fák alatt egy dús vizű csermely partján, mely az egész vidék mezőségét termékenyíti. A mult éjjel azért feszítettük ki e hálókat a fákra, hogy az együgyü madárkák, a mi zajongásunktól felriasztva, ezekbe majd beléjök keverednek. Ha nagyságodnak kedve van vendégünk lenni, a legnagyobb örömmel és legszivesebben látjuk, mert ezen a helyen és ezen a tájon mostanában semmi helye a bánatnak és komorságnak.

Elhallgatott s nem szólt többet. Don Quijote azonban a legudvariasabb hangon így válaszolt:

- Igaz lelkemre mondhatom, kedves kisasszony, ha maga az erdőségnek legszebb szavu fülemiléje hangicsált volna is, annak édes zengedezése sem lehetett volna kellemesebb az én füleimnek, mint kegyességednek nyájas megszólítása s szíves meghívása. A tervezett multságáról csak dicséretet, a hizelgő meghívásért csak hálás köszönetet mondhatok. Ha valamiben szolgálatakra lehetek, parancsoljanak velem, s bizonyosak lehetnek felőle, hogy engedelmes-

kedem, hiszen tiszttem épen az, hogy mindenki iránt hálás, mindenkinek jóltevője legyek, főleg az olyan előkelő személyiségeknek, a milyenek nagyságodat is láthatom. S ha ez a háló, a mely hihetőleg csupán csekély térséget fog el, a föld egész kerekességét bekerítené: inkább új világokat keresnék föl én útam folytatására, csakhogy ezt szélylyel ne szakgassam. S hogy ezen látszólagos túlzásnak némi hitelt szerezzek, ime tudja meg, bájos pásztor-kisasszony, hogy a ki ezen ígéretet tette, senki egyéb, mint Don Quijote de la Mancha, ha ugyan nagyságod e nevet hallotta már valaha.

- Jaj, kedves lelkem barátném! - kiálta fel a másik pásztorleány - milyen nagy szerencsében részesültünk! Látod ezen urat itt előttünk? Tudd meg, ez a legbátrabb, legderekabb s legudvariasabb lovag a világon, ha ugyan igazat mond a történet, mely hős tetteiről nyomtatásban megjelent, s melyet én magam is olvastam. S fogadni mernék, hogy ez a derék ember, a ki vele van, ez ama bizonyos Sancho Panza, az ő fegyvernőke, a kinek tréfái ritkítják párjokat.

- Szent egy igaz - szóla közbe Sancho - én vagyok az a mulattató fegyverhordozó, a kit nagyságod említ, ez az úr meg az én gazdám, az a Don Quijote de la Mancha ő maga, kiről a történet szól és megemlékezik.

- Jaj kedves barátném, - mondá a másik - kérjük őket, hogy maradjanak, mert tudom, hogy maradásuknak szüléink és testvéreink, szóval az egész pásztorársaság, kimondhatatlanul megörülne. Én is ugyan azt hallottam hősiségökről s mulatságos voltukról a mit te említettél, s úgy tudom, hogy valamint Don Quijote urnál nincs hősibb, bátrabb lovag a föld kerekességén: viszont drága menyasszonya Dulcinea del Toboso kisasszony meg oly tökéletes szépség, hogy párja sincs az egész világon.

- Volt! - sóhajtá Don Quijote a faágakat meglebbentő keserves sóhajtással, - de most el van bűvölve! S épen ezért, mert e gyászos esemény engem számkivet minden olyan helyről, a hol a vidámság ül ünnepet: ne fáraszzák magokat, hölgyeim, azzal, hogy engem tartóztassanak; az én hivatásom szigorú kötelességei, s azok mellett szívem mostani gyásza, sehol sem hagy-nak nyugton engemet.

E közben a négy együttállóhoz, az egyik lányka fitestvére érkezett oda, a ki szinte pásztorinak volt öltözve, még pedig ép oly pompásan és gazdagon mint a pásztorleányok. Ezek elmondák neki, hogy a kikkel szemközt áll, az egyik a bátor Don Quijote de la Mancha, a másik pedig Sancho, fegyvernőke, a kiket hírből bizonyára ismer immár, minthogy történetüket olvasta.

Az illedelmes pásztor üdvözlé Don Quijotét, a legszívesebben kérte, marasztalta, s hívta látogassa meg sátorában, mihez a pásztor leánykák is ujabban kérelmökkel csatlakozván, de még Sancho is azt erősítvén, hogy igazán nemes lovaghoz nem illő embertelenség s udvariatlanság lenne ilyen szíves meghívást visszautasítani: Don Quijote végtére is kénytelen volt engedni, s így a kifeszített hálót megkerülve, fegyvernökével együtt a pásztorársaság mulató helye felé indult.

Nemsokára megkezdődött a hajtás, s a hálóba sok különféle madárka akadt bele, melyek a háló zöld színe által elámitva, épen abba a veszedelembé jutottak bele, melyet el akartak kerülni.

Valami harmincz személy jött össze e helyen, a kik mind fényes ruhában pásztoroknak és pásztorleányoknak voltak öltözve, s egy pillanat alatt valamennyien értesítve lőnek a felől, hogy Don Quijote és fegyvernőke itt vannak, a minek szerfölött megörültek, minthogy történetükből ismerték már őket.

Mind a sátorokhoz gyülekeztek, a hol az asztalok terítve valának már tisztán, dúsan és gazdagon. Don Quijotét a főhelylyel tisztelték meg, mindenek szeme rajta függött s mind csodálkoztak látásán.

Végre aztán mikor az ebédnek vége lett, Don Quijote nagy nyugodtsággal fölemelte szavát s így szóla:

- Mindazon főben járó bűnök között, a miket az emberek el szoktak követni, bárha némelyek a kevélységet tartják a legnagyobbnak: én részemről a hálátlanságot tartom annak, mely állításom bizonyosságául arra hivatkozom, azt szokták mondani: a pokol háládatlanokkal van tele. Ezt a bűnt, a mennyit csak erőmtől telék, mindig kerülni akartam azon pillanattól fogva, mióta csak eszemet bírom, s ha talán a velem tett jókat nem tudom is hasonló jótéteményekkel viszonzni: ennek helyében legalább meg van jó szándékom, hogy viszonzni akarnám. S ha ez nem elegendő, akkor elhíresztelem a jó tetteket, mert a ki elmondja s nyilvánosságra hozza a véle tett jókat, az kétségkívül vissza is fogná fizetni, ha módjában állana. Minthogy én itt is mély hálára vagyok kötelezve azon sok jóért, a melyben e díszes társaság szívességéből részesültem, én ezt hasonlóval visszafizetni nem tudom, mert nekem sem erdöm nincs a hová meghívnam, sem sátram nincs, melyben megvendékelhetném e szép és barátságos pásztor-csoportot. Pusztá szóval pedig nem elegendő a hálát kifejezni s így én tetteleg akarok háladatos lenni, annyiban, a mennyi tőlem telhetik. Kitelik pedig tőlem az, hogy kiállok az út kellős közepére, ott maradok állva mától számítandó két teljes napig s fenszóval hirdetem és állítom, hogy ezen uraknál és hölgyeknél, a kik engem itt meghívtak, elláttak, megvendékeltek, egész Spanyolországban sehol sincsenek nyájásabb, illedelmesebb, udvariasabb és előzékenyebb pásztorok! A ki tagadni merné, annak vélem gyülik meg a baja, vélem Don Quijote de la Manchával!

A pásztor-társaság e szavak okosan meginduló kezdetén meg sem álmodta volna, hogy micsoda bolondságon fognak azok végződni, ki a manó is gondolta volna, hogy Don Quijote azzal akarja meghálálni gazdái vendégszeretetét, hogy utját állja a békés utasoknak s azokat olyan vallomásra kényszerítse, a milyenre kényszeríteni akarta s ígérte, a ki pedig netalán ellene merne mondani, azt agyba fejbe verje, szurkálja kardjával, dárdájával! Kérték is, csitították minden módon, hagyjon föl e merész szándékával, hiszik ők anélkül is, milyen igaz hálát érez az igaz szívből nyújtott vendégszeretetért: de bizony falra borsót hánytak, mert a mit Don Quijote feltett egyszer a fejébe, azt ki is akarta vinni török-szakad. Most sem lehetett lebeszélni, mert nagy hevesen felugrott a székről, elévezettette Rocinantét, felpattant a hátára, pajzsát karjára ölté, dárdáját kezébe ragadta s egyenesen kirobogott az országút közepére, mely ott vonult el a zöld mezőség közeliben.

Sancho az ő kedves szürkjén követte, de utánuk ment az egész pásztorosdi-társaság is, valamennyien kíváncsian, hogy mire durranik majd vakmerő és soha párját nem látott fogadás tétele.

Don Quijote az országút kellős közepén állásba helyezkedett, kardot rántott s a világ négy sarka felé vagdalkozván, nyomban e következő harsány szavakkal hasította a levegőt:

- Ti utasok és vándorok, lovagok, fegyvernökök, gyalogosok vagy lóháton járók, kik ez uton szemben jöttök, vagy a következő két napon jönni fogtok: tudjátok meg, itt áll a kóbor lovag Don Quijote de la Mancha, azon állítás megvédelmzésére, hogy a világ minden nyájasságán és udvariasságán, figyelmén és előzékenységén túltesz azon pásztoroké, a kik e völgyeken és ligetekben jelenleg lakoznak és tanyáznak. A kik vakmerők az ellenkezőt állítani, azokkal én kelek párbajra, gyalog vagy lóháton, karddal vagy dárdával vagy akárminemű szabad tetszésök szerint választandó tisztességes fegyverrel.

Még két ízben ismételte majdnem szóról szóra ezt a nagy hangú kihívást, de bizony sem éjszokról, sem keletről, sem délről, sem nyugatról egy árva lélek sem jött, a ki az ellenkezőt állítsa vagy a kihívást elfogadja.

Don Quijote majdnem belerekedt már a nagy kiáltozásba, a midőn egyszerre egy egész csoport lovas ember tűnt fel az országuton, a kik közül soknál lándzsa volt, de mindnyájan egymás mellé sorakozva egy csoportban s igen sietve közelítettek.

Alighogy ezeket a Don Quijote körül állók megpillantották, mindjárt hátat fordítottak s messzire eltakarodtak az út szélitől, mert azt gyanították valami baj érheti őket, ha tovább is itt időznek. Csak az egy Don Quijote maradt nyugton rettenthetetlen szívvel, Sancho Panza pedig a Rocinante mögött keresett menedéket.

A lándzsás csapat sebesen közelített s egyikök, a ki legelől jött, már messziről harsányan rákiáltott Don Quijoterre:

- Hordd el magad, ördög adta embere az utból, másképp ezek a bikák ízzé-porrá zuznak.

- Csak rajta, csöcselék! - viszonzá Don Quijote - félek is én a ti bikáitoktól, még ha a legdere-kabbak volnának, a mik valaha a Jarama partján nevedektek? Valljátok be, gonosztevők, minden tétova nélkül, hogy igaz, a mit én itt hirdettem, mert ha nem, ki akkor sikra én ellenem!

Az ökör-hajcsárnak nem volt már ideje a felelésre, Don Quijoténak sem a kitérésre, még ha ki akart volna is térni s így tehát az egész csoport vad bika és a szelidebb előkolomposok s az egész csapat hajcsár és néptömeg, a kik a csordát közbefogva egy szomszéd város felé hajtották a másnap tartandó bikaviadalra, mind átmentek Don Quijotén, Sanchon, Rocinantén meg a szamáron, úgy legázolva mind a négyöket, hogy a porban fetrengettek.

Sancho össze volt zuzva, Don Quijote alig tudott felocsúdni, a szamár egészen porhanyóvá puhítva, de még Rocinantenak sem állt legjobb rendin a szénája. Végre azonban még is csak mind a négyen talpra állottak s Don Quijote sebes futvást, miközben azonban egyre-másra csetlett-botlott, utána iramlott a csordának s mindegyre így kiabált:

- Megálljatok, várjatok, silány csöcselék! Egyetlen egy lovag az, a ki viadalra hív ki benneteket, s ti még is oly gyáván menekültök, mintha egy egész hadsereg vett volna üldözőbe!

De bizony a csordapásztorok, a kiknek igen sietős volt az utjuk, csak nem álltak meg egy pillanatra sem, s annyiba se vették minden fenyegetését mint a tavalyi menyörgést.

Don Quijote végre kifogyott a szuszából s inkább haragra gerjedve semmint boszuját hűtve, leült az utra s ott várta be Sancho, Rocinante és a szamár odaérkezését. Ezek odaérkeztek, úr és szolgája nyeregbe ültek s most már bucsút sem kívánva venni a selyem ruhás pásztor-társaságtól, inkább megszegyenülve semmint elégedetten, tovább folytatták utjukat.

XXXIV. FEJEZET.

A ki sokat ígér, keveset ad.

Azon a poron és kimerültségen, melybe Don Quijotét és Sanchot a bikák udvariatlansága¹⁰ taszította, egy átlátszó, tiszta forrás segített, melyre egy árnyas ligetben akadtak s a melynek partján a két zaklatott vándor, úr és szolgája, letelepültek, míg Rocinantét meg a szamarat minden kötőfék és zabla nélkül egészen szabadon kicsapták a legelőre. Sancho mindjárt tarisznyája éléstárához folyamodott s kiszedett vedett belőle minden olyast, a mit ő kenyérhez

10 Ezen kifejezés a bikaviadalokból van véve. Udvariatlanságnak, illetlenségnek (spanyolul: descomedimiento, descortesia) neveznek minden döfést, melylyel a bika szarvai érintik a bikával vivót vagy lovát. Az első kapott döfés után a vivónak le kell tennie lándzsáját s csak karddal szabad a bika ellen küzdenie, de még lóháton; a második után azonban már csak gyalog. Gy. V.

valónak szokott nevezni; Don Quijote megmosakodott, s a frissítő víz hatására a meglankadt életerő újra éledni kezdett. Ő azonban csupa bánatában sem evett, míg Sancho meg pusztá illedelemből sem mert az eledelekhez hozzá nyulni addig a míg ura nem eszik. A mint végre látta, hogy a lovag annyira el van mélyedve gondolataiba, hogy egy falatot sem akar szájához vinni, félretett ő is minden illedelmet s egymás után hányta-vetette szájába a kínálkozó sajt- és kenyér falatokat.

- Csak egyél, Sancho barátom - mondá Don Quijote - s tartsd fen életedet, a melylyel te többet törődöl mint én az enyimmel, engemet pedig hagyj meghalnom gondolataim és szerencsétlenségem nyomasztó súlya alatt. Én Sancho, arra születtem, hogy halva éljek, te meg arra, hogy élve halj. S hogy belásd mily igaz a mit mondtam, gondold meg csak, hogy énnekem, a kiről könyveket irtak, nyomtattak, a ki híres vagyok a fegyverviselésben, tetteimben udvarias, a fejedelmek kegyeltje, mind a világ csodája: végre, végre midőn bátor hőstetteimért érdemkoszorút reménylék nyerhetni: ime énnekem azt kell ma megérnem, hogy oktan, vad barmok lába alá kerüljek s rajtam azok tapodjanak, engem azok gázoljanak! Ha ezt elgondolom, fogam belevásik, állkapcsom összecsucodik, karom lelankad s elvesztem minden legkisebb étvágyomat. Annyira vagyok, hogy éhen tudnám magamat veszteni, a minél pedig halál egyetlen egy sincs kegyetlenebb.

- Akkor hát - viszonzá Sancho a sebes falatozást félbe sem szakasztva - nagyságod nem szabja magát ahhoz a példabeszédhez, mely azt tartja: „A halált Márta, jóllakva várta.” Már a mi engem illet, nekem csakugyan semmi szándékom, hogy magam emészssem el magamat; inkább úgy teszek mint a varga, a ki addig nyujtja a bőrt foga között, a míg odáig nyulik a meddig s hová akarja. Én is addig nyujtom majd eszegetéssel az életemet, míg aztán akkor szakad vége mikor az ég akarja. S tudja meg nagyságod, nincs annál nagyobb bolondság, mintha az ember úgy neki busulja magát mint nagyságod. Higyjen szavamnak, ha egy-két falatot evett, feküdjék le erre a zöld pázsit-derekaljra, szundítson egyet s mire fölébred, majd meglássa, hogy egészen fölelevenült.

Don Quijote úgy is cselekedett, mert úgy ítélte, Sancho szavaiból nem a bolond, de inkább a bölcs beszél s így szóla hozzá:

- Óh Sancho, ha te meg akarnád tenni értem, a mit azonnal mondok, mily sokkal bizonyosabbá lenne az én felüdülésem, s mennyire megenyhülne bánatom! Ez pedig nem egyéb, mint hogy a míg én jótanácsodat elfogadva kissé elszenderülök: te addig vonulj egy kevéssé félre s Rocinante kantárával üss vagy három-négyszázat a hátadra, fogyasztani azon három ezeret és néhányat, a mit Dulcinea varázsa alóli feloldásért magadra csapni tartozol, mert igazán nagyon szomorú, hogy az a szegény kisasszony a te gondatlanságod és hanyagságod miatt még mindekkorig el van varázsolva.

- No, már erről igen sokat lehetne mondani - jegyzé meg Sancho - aludjunk most egyet mind a ketten, aztán isten tudja mi s mi nem történhetik. Tudja, nagyságos uram, nem semmi ám az, hogy az ember csak úgy hideg vérrrel elhusángolja magát s kivált ha az ütések olyan testet érnek, a mi soványan volt tartva s még soványabban táplálva. Tűrjön kissé békén Dulcinea kisasszonyom, s mikor meg se álmodná, majd meglátja, akkor zúdítom magamra az ütések egész záporát; azután meg él az, a ki meg nem halt, a mivel csak azt akarom mondani hogy én még élek s él velem együtt az a kívánság is, hogy adott szavamat kész leszek beváltani.

Don Quijote ezt is megköszönte, azután evett valami keveset, Sancho meg sokat, majd utóbb mind a ketten szunnyadásra dőltek s egészen a magok szabadjára hagyták az előttök terület dús legelőn a két elválhatatlan barátot és útitársat, Rocinantet és a szamarat.

Meglehetős későcske volt már, mire felpillantottak; azonnal lóra ültek s gyorsan folytatták útjokat, hogy mentül előbb azon fogadóba érhessenek, a mely mintegy mértföldnyi távolság-

ban látszott előttük. Fogadónak nevezzük, mert most az egyszer maga Don Quijote is annak mondta, azon rendes szokása ellenére, mely szerint minden fogadót várkastélynak szokott tartani.

Odaérkeztek s megkérdezték a fogadóst, kaphatnának-e szállást? Azt nyerték feleletül, kaphatnak bizony s olyan ellátásban fognak részesülni, hogy a fővárosban se találnának különbre. Leszálltak s Sancho egy vendégszobába rakta be holmijokat, melynek kulcsát a fogadós átadta. Barmaikat az istállóba vezeté, szénát adott nekik s azután visszatért Don Quijotehoz, ki egy kőpadon ült, s megkérdezte, nem parancsol-e valamit, egyszersmind nem győzte magában áldani az eget, hogy gazdája most ez egyszer nem nézte a fogadót várkastélynak.

Eljött a vacsora ideje, bevonultak szobájokba s Sancho megkérdezte a fogadóstól, mit adhat nekik vacsorára? A fogadós azt felelte: a mit csak szemök-szájok megkíván, rendeljenek és parancsoljanak akármit, mert az ő fogadója bőven el van látva a levegő mindenféle madarával, s földi szárnyas állatokkal s a tenger halaival.

- Olyan sokra nincs szükségünk - viszonzá Sancho - beérjük mi egy pár sült csirkével is, mert uram keveset eszik, de jót, s magam se vagyok valami nagyevő.

A fogadós azt felelte, hogy csirkével nem szolgálhat, mert mind elvitte a héjja.

- Akkor hát süttessen fogadós úr egy tyúkot - monda Sancho - csakhogy porhanyó legyen.

- Tyúkot, szentséges atyám! - viszonzá a fogadós - igazán, igazán mondom, ötvenen felül küldtem be tegnap a városba eladni; azonban tyúkon kívül tessék akármit parancsolni.

- Akkor hát csak lesz talán borju- vagy kecskehús?

- Jelenleg itthonn épen nincsen - felelt a fogadós - elfogyott egészen; de a jövő héten annyival szolgálhatok, a mennyi csak kell!

- Azzal ugyan nagyon jól lesz segítve a mi bajunkon - viszonzá Sancho - de hát ha ebből a sok nincs-ből a kevés van-t levonjuk, valami kevés szalonna meg tojás ugy-e mégis csak marad?

- Az isten szerelmére! - felelé a fogadós - de csak rossz emlékező tehetsége van az én kedves vendégemnek! Ép az imént mondtam, hogy tyúkból, csirkéből egészen kifogytunk, hogyan kívánhatja tehát, hogy tojásunk legyen? Tessék más valami finom eledeleket parancsolni, s hagyjunk minden ilyes tyúkfélét.

- Ne tereferéljünk, lánczos-lobogós adtát is! - kiálta fel Sancho türelmét veszve - mondja ki fogadós úr kereken, mit adhat, s hagyjuk ezt a sok szószaporítást.

- Tisztelt vendég úr - viszonzá a fogadós - a mivel igazán és valóban szolgálhatok, az egy pár marhaköröm, a mi beillik borjulábnak, vagy borjuláb, a mi beillik marhakörömnek. Ez főve van, borssal, hagymával, szalonnával, s olyan, hogy mindegyre azt kiabálja az emberre: „egyél meg, egyél meg!”

- Enyim, e szempillantástól fogva! - mondá Sancho - és senki más hozzá ne merjen nyúlni, jobban megfizetem én mint akárki, mert semmi se lehetne jobban ínyem szerint, mint ez az eledel, azzal pedig nem törődöm egy cseppet se, lábak-e vagy körmök.

- Senki sem fog hozzányúlni, még maga Roque Guinart se! - mondá a fogadós, a mint azonban ezt az utolsó szót kimondotta, úgy látszék maga is megszeppent, mert hirtelen összehúzta a nyakát, s fülelve, hallgatózva körül tekintett, nem hallotta-e meg szavait valaki?

Don Quijote észre vette a fogadós e megszeppenését, s mindjárt sokkal jobban érdekelte ez az egy név, mint az egész borjuláb vagy marhaköröm, a miért is azonnal azt a kérdést intézte a fogadóshoz:

- S ki az a Roque Guinart, hogy nevét olyan megszeppenve szokták itt kiejteni?

- Pszt! - mondá a fogadós még jobban összehúzódva, s jobb keze mutató újjával megfenyegette Don Quijotet, azután pedig halkán susogva hozzátette: - nem jó az ördögöt falra festeni, mert megjelenik!

- A dolog mindegyre érdekesebb lesz - folytatá Don Quijote - a miért is még egyszer azt kérdezem: ki az a Roque Guinart?

- Pszt! - fenyegeté a fogadós újra - csitt, csendesen. Roque Guinart egy, - egy szabad ember.

- Szabad ember? - kérdé Don Quijote meglepetéssel - én is az vagyok!

Erre meg a fogadós ijedt meg annyira, hogy úgy hátra ugrott, mintha puskaport gyújtottak volna el az orra előtt.

- Sza-ba-ba-bad em-be-ber?! - hebegé, talán jobban reszketve mint a Sanchonak ígért két marhaköröm kocsonyája - és ide - - itt elakadt s nem tudta tovább folytatni.

- Ugy látszik, mi félreértjük egymást, fogadós úr - mondá Don Quijote - mit ért ön a szabad ember alatt?

- Azt, a mi Roque Guinart.

- Igen de hát a manóba is, mi vagy ki az a Roque Guinart?

A fogadós megint körül nézett, azután lábújjhegyen odalépett Don Quijote mellé, füléhez hajolt és alig hallhatólag susogá:

- Rabló!

- Rabló?! - kiálta fel Don Quijote élénken - hallod, Sancho, rabló! S itt ezen a vidéken? Akkor lesz kalandunk! Lesz diadalunk!

A fogadós majd vendége száját akarta befogni, majd kulcsolva tördelé kezeit s kérte, könyörgött és rimánkodott, ne beszéljen olyan fennhangon, mert Roque Guinart olyan ember, a ki három napi járó földre is meghallja, a mikor róla beszélnek, még ha olyan csendesen mondják is mint az egérczinczogás. Van annak száz meg száz fegyverese, ki tudja hány kéme, társa, czimborája, orgazdája, szóval Roque Guinart egymaga egy egész hadsereg, egy egész ország, a ki elől nem menekszik senki!

- Majd meglássuk! - mondá Don Quijote büszke mosolylyal, azután Sancho felé fordulva így szóla - nos Sancho barátom, hogy tetszik a kilátás?

- Nekem bizony oly kevésbé - viszonzá Sancho egészen búnak eresztve fejét - hogy most már akár a marhakörömöt se adják ide, én már egészen jóllaktam: - de ugyan mi az ördögnek is emlegetnek ilyen gyilkos, útonállókat este és vacsora előtt?

- Azért emlegetik - viszonzá Don Quijote, - hogy a világ lássa, mennyire szükséges az a kóbor lovagrend, a melyhez én tartozom, s mely épen arra van hivatva, hogy az ilyen rémektől megtisztítsa a világot. Edd meg a körmöt, Sancho s aztán induljunk. A dicsőség pályája nyílik.

- Ebben a setét éjszakában? - kiálta fel Sancho elrémülten - nem uram, ilyen istenkisértést nem szabad józan embernek cselekedni! Nappal is érhet baj, de éjjel meg bizonyosan. Nagyságod megengedte, hogy a körmököt megegyem, - jó tehát; hozza ide fogadós úr, s én addig eszem, addig rágom, addig szopogatom minden porcikájakat míg csak nem hajnalodik.

Még Don Quijote is elmosolyodott Sancho ez ármányos csselfogásán. Megigérte fegyverhordozójának, hogy ám csak költse el vacsoráját nyugton, kénye-kedve szerint, s azután feküdjék le, mert hajnal előtt nem indulnak.

Sancho szívéről nagy kő esett le gazdája e kegyes nyilatkozata után s most már csakugyan nyugodtabban ült hozzá ahhoz a kegyetlen két marhakörömhez, a mi abból a nagy bőségből, a mivel a fogadás dicsekedett, egyedül volt kapható a vendéglőben. Nem is állhatta meg a furfangos Sancho, hogy mikor másnap reggel útra kelve az éji szállást és a vacsorát kifizette, azt ne kérdezze búcsuzásképen:

- Nem a „mogyorófavirághoz” van ez a fogadó címmezve, vendéglős úr?

- Nem az, - viszonzá a fogadás nem értve a célzást - nincs semmi külön czime.

- No hát akkor a „mogyorófavirág” legyen - mondá Sancho.

- És miért? - kérdé amaz.

- Azért - jegyzé meg Sancho hamisan, - mert a példabeszéd azt tartja: „Ez a világ olyan világ, mint a mogyorófavirág, s o k a t í g é r, k e v e s e t á d!”

S azzal oldalba ütötte szamarát, s utána koczogott a már jó előre haladt Rocinantenak.

XXXV. FEJEZET.

Roque Guinart.

A hajnal hűvös volt, a miből azt lehetett következtetni, hogy az lesz az egész nap is, melyen Don Quijote a fogadóból eltávozott. Úr és szolgálja egészen szótlanul haladtak jó sokáig, de annál sűrűbben tekingetve mind a ketten jobbra-balra, s a mi különösen nevezetes volt a dologban: mind a ketten egyet keresve, bár egészen különböző szempontból.

A kit vártak, lestek, figyeltek, az Roque Guinart volt, - a rabló, az utonálló, a vidék réme.

Don Quijote azért leste, hogy vívni szálljon ellene; Sancho Panza meg azért, hogy ha csak lehetséges, még idejekorán kereket oldhasson előle.

Roque Guinart azonban nem csak ezen a napon nem tűnt szemökbe, de még a másod- s harmadnapon sem, épen oly öröme Sanchonak, a mily haragjára s eltitkolhatatlan boszúságára Don Quijoténak, ki a bikákkal történt szerencsétlen kimenetelű kaland gyászos, megalázó dicstelenségét ezzel az újabb diadallal akarta helyre ütni, sőt még emlékezetéből is kitörölni. Mennél tovább késett tehát e várva várt alkalom, Don Quijote annál kedvetlenebbé lett, s már a harmadik napon haragos tekinteteket lövelt Sanchora. A kalandok híjjának okául Sancho lanyhaságát tartotta s így okoskodott:

- Minden erőmet, minden szerencsémét Dulcineának köszönhetném; igen, de Dulcinea el van bűvölve s nincs hatalma szerencsés kimenetelű kalandokat hozni elém vándorutamon. S miért van Dulcinea még most is elbűvölve? Mert Sancho nem akarja megtartani a magára vállalt vezeklést. Minden bajomnak, szerencsétlenségemnek egyedül ő az oka. Lesz gondom rá, hogy a bajon segítsek.

S ezzel megint egy olyan tekintetet vetett Sanchora, mint a sötét felhő vészjósuló villáma. Sancho nem is álmodá mi van készülőben.

Harmadnap tett utjukban Don Quijote szántszándékosan úgy intézte, hogy éjszakára nem juthattak föld alá, hanem egy sűrű erdőben háltak meg, mely már akkor is egészen homályos volt, mikor az alkony beálltával beleléptek.

Sancho máskor is mindig ura közelébe szokott húzódni éjszakára, mennyivel inkább tehát most, midőn az erdő fájának homályos sötétsége, rejtélyes susogása ismét a gyilkos rabló alakját idézték föl lelke elé. Minden fában egy Roque Guinart-t látott, mindenik mögött egy Roque Guinart-t gondolt rejtőzni, mindenik ág lebbenésében egy Roque Guinart lépteinek zaját vélte hallani. Mindazáltal a folytonos utazás fáradalmi annyira megviselték, hogy előbb-utóbb mégis csak elszunyadt s talán álmában látta az ébrenlétében folytonosan gyötrő rémes gondolatok folytatását.

Don Quijote lerakta s egy tölgyfa derekához támasztá minden fegyverét, azonban Rocinante kantárszóját magánál tartotta s összefonta jó keményre korbácsnak. Mikor ez készen volt, oda-lépett Sanchohoz s a sötétben megtapintotta vállát, hogy a szándéklott vezeklési csapásokat hová intézze.

- Ki az? Gyilkos! Segítség! Roque Guinart! - ordítá Sancho rémulten ijedve föl álmából.

- Nem az - viszonzá Don Quijote nyugodtan, - hanem én vagyok itt, urad és gazdád, Don Quijote de la Mancha. S azért tapintottam meg a válladat, mert a fejednek nem akarok ártani. Mert tudd meg, Sancho, én fogom kipótolni a te mulasztásodat, s én korbácsollak meg azonnal, mert megérdemled. Te csak gondtalanul éled világodat, mig Dulcinea hervad, kaland nincsen, a szerencse elhagyott bennünket s én elepedek nehéz bánatomban. Azért tehát, édes fiam, ne is szabadkozzál, hanem jer, s te, a ki sokszor oly hű fegyverhordozóm voltál, mutasd meg hűséged teljességét most, hajtsd ide a fejedet, tartsd ide a hátadat, lásd az éj oly csendes, a fák árnya oly hüves, s minden arra hív fel bennünket, hogy én ezzel a kantárszój korbácscsal legalább is kétezeret üssek a hátadra.

- Még csak az kellene! - kiálta fel Sancho, felugorva fektéből - maradjon veszteg, nagyságod, mert ha nem: fogadom az élő Istenre, kiáltok akkorát, hogy még a süket is meghallja. Micsoda bolondság ez, én rám egy kantárszój korbácscsal kétezeret akarni ütni?! Azokat az ütések, a miket én elvállaltam nem kényszerítve, nem más kezétől kell kapnom, hanem magamnak kell önnön jó szántamból magamra vernem. Most pedig csepp kedvem sincs a korbácsolásra; bánom is én akármire inti és serkenti nagyságodat ez az erdei magány; engem arra int, hogy aludjam, a mi pedig az ütések, érje be nagyságod azzal, ha szavamat adom rá, hogy majd ütöm én, majd verem én magamat, a mikor igazán kedvem tartja.

- A te szavadban, s udvariasságodban nem lehet bizni, Sancho - jegyzé meg Don Quijote szigoruan, - mert a te szíved sokkal keményebb mint a kőszikla, mihelyt arról van szó, hogy másnak a javáért csak egy hajad szála is görbüljön. Én tovább nem várok, én tovább nem tünök, én Dulcineát fel akarom oldani a varázs alól.

S ki tudja mi történik, ha e pillanatban egy pár markos kéz meg nem ragadja vállon Don Quijotét, egy másik pár pedig Sancho Panzát, a kiket mindkettejüket nyomban úgy a földre penderítették, hogy Don Quijote még a kantárszój korbácsot is kiejtette jobb-jából.

- Meg se moccanjatok, míg dicső kapitányunk, Roque Guinart elé nem érkezik - mondá ekkor egy durva férfihang - a ki mozdul, halál fia!

S azzal lovagnak és fegyvernökének kezét hátra köték s odaülteték őket a földre egymás mellé. Milyen szép csendesen megültek most ott egymás mellett azok, a kik az imént még olyan ellenséges szándékkal álltak egymással szemben! Ültek mozdulatlanul, ültek szótlánul, a lovak majd meghalva szégyenletében, hogy fegyvertelenül találták s nem is védheté magát, -

a fegyverhordozó majd meghalva rémültében, hogy a rabló Roque Guinart embereinek kezébe került.

A körülöttök felhangzó léptek zajából, most susogó, majd emeltebb hangú beszélgetésből a két fogoly azt következtette, hogy a rablók jó nagy számmal lehetnek; újabb ok az aggodalomra, még kevesebb remény a menekülésre.

Kínosabb éjszakát ennél Sancho Panza még talán kormányzó korában sem töltött. Bár az ég koromsetét volt, ő mindazáltal azt az ágot is világosan látta már, a melyre holnap fel fogják akasztani. S mikor ezek a gyászos gondolatok jutottak eszébe, olyan nagy kedve lett volna sírni, jajgatni, könyörögni, rimánkodni: de még ilyen esengő hangokra se tudta kinyitni ajkait féltében.

Végre, végre nagysokára hajnalodott. A kelő nap sugarai áttörtek a fák sűrű lomb sátorán keresztül is, s a reggeli világosság még szomorúbbnak mutatta a két foglyot, s ezek előtt még rettenetesebbnek a környezetet, a kiknek hatalmába jutottak. Marczona barátságatlan kifejezésű ficzkók voltak azok, a kik őket fegyveresen körülvették; egyes apró csoportokban állottak mellettök, s gyakran gúnyos arczkifejezéssel tekintettek oda rájok, s tettek felőlök durva megjegyzéseket.

Egyszerre azonban a rablók mind egy csoportba röffentek össze, minden zaj, minden susogás elnémult, s mindnyájan merően tekintettek egy irányba. Azon táj felől nem sokára lódobogás hangzott fel, s kevéssel utóbb délczeg lovag alakja tűnt elé a fák között. Maga az alak s a rablóknak irányában mutatott s tanúsított tisztelete s magokviselete az első pillanatra sejtették, hogy a férfiú senki más, mint Roque Guinart, a rablófőnök. S csakugyan az volt. Körülbelül harmincz éves lehetett, jól megtermett, közép nagyságúnál magasabb, tekintete komoly, arcza színe barna. Hatalmas paripán ült, vasingbe öltözve s körülűzdelve oldalt pisztolyokkal, törökkel, s még azon kívül derekára övedzett görbe kardjával.

Éles szemének egyetlen tekintetével meglátott mindent, a fához támasztott dárdát, pajzsot, kardot, a sovány gebét s a most is nyugton legelő szamarat, a hosszú lovagot s a gömbölyű fegyverhordozót, még pedig ezt a kettőt hátra kötözött kezekkel. Ezt azután nem is tudta megállani szó nélkül.

- Ugyan fiúk - szóla legényeihez tiszta, csengő hangon - mit gondoltatok, hogy ennek a két ficzkónak kezét hátra kötöztétek, hiszen talán csak nem féltetek tőlök, hogy erőt vesznek rajtatok? Oldozzátok fel tüstént, hadd nyujtózzanak egyet az éjszakai pihenés után.

No hiszen köszönte Sancho magában az ilyen pihenést!

Roque Guinart figyelmét nem kerülte el az sem, hogy Don Quijote oly nagyon levert és szomorú. Közelebb léptetett hozzá s így szóla:

- Ne szomorkodjék, barátom, hiszen nem esett valami vérszopó tigris körmei közé, hanem Roque Guinartnak jutott hatalmába, a ki kegyelmes is tud lenni, ha ellenkezőre nem kényyszerítik.

- Nem is az búsít - viszonzá Don Quijote - hogy kinek a hatalmába kerültem, hogy mi fog itt érni, - hiszen egy halállal mindnyájan tartozunk; hanem az, hogy olyan gondatlan voltam s fegyvereimet több lépésnyi távolságra hagytam el magamtól, úgy, hogy embereid minden ellenállhatás nélkül, fegyvertelenül fogtak el, nem mint a bátor ellenség a hős ellenfelet, hanem mint a lyuk szájánál leselkedő gyerekek a tücsköt. Iszonyú büntetése ez gondatlanságomnak, holott mint kóbor lovagnak az lett volna kötelességem, hogy pajzsomon háljak s kardommal takaródzam. Mert tudd meg, bátor Roque, ha lóháton vagyok, dárdásan, pajzsosan, akkor alkalmasint másképen fordul a koczka, mert azt a dárdát nem csekélyebb, mint maga Don Quijote de la Mancha pörgette volna.

- Don Quijote de la Mancha! - kiálta fel Roque Guinart egész örömmel - oh hisz ez olyan nagy szerencse, a minek ki sem tudom eléggé mondani, mennyire örülök! Don Quijote de la Mancha! A kóbor lovagság virága, a szükségben szenvedők gyámolítója! Az özvegyek és árvák istápjá, az egyenességek elferdítője, azaz akarom mondani a ferdeségek kiegyenesítője! Isten hozta señor Don Quijote de la Mancha, legyen meggyőződve róla, hogy igazán szívesen látott vendégem!

Don Quijote bámult, Sancho Panza pedig közel állt örömeiben a síráshoz meg a nevetéshez is. Talán csak nem szokás a rablóknál, hogy ha a gazda szívesen látott vendég, a szolgáját felakasztassák.

S mi tagadás benne, Don Quijote szívet is az öröm hatotta át; nem félelme oszlása folytán ugyan, mint Sanchoét, mert ő valóban nem félt Roque Guinart minden hatalmától sem, hanem büszkeségének azon magasra emelő öntudatától, hogy ime, az ő hős tetteinek híre még az erdők homályába, vadonába, még a rablók és útonállók közé is eljutott.

- Vezérszavamra mondom - szóla a rablófőnök, paripájáról leszállva s kezét Don Quijoténak nyújtva - ha nagyságod csendesén viseli magát, egy haja szála sem fog nálam meggörbülni. Maradjon a meddig akar, távozzék a mikor tetszik, - de legyen meggyőződve, hogy távozását megakadályoztatni nem, csak sajnálni fogom.

Roque Guinart olyan udvarias beszédű volt, hogy a rablók üldözője, a hős kóbor lovag Don Quijote maga is úgy tartotta illendőnek, hogy vele a legudvariasabban beszéljen.

- S honnan ismer nagyságod engemet? - kérdé sokkal nyájasabb hangon mint a hogy még csak az imént szólt, s e kérdésére - mi tagadás - hős tetteinek magasztalását várta feleletül.

- Egy igen jó czimborám köszönhet sokat nagyságodnak - viszonzá Roque - az beszélt sokat a világ leghősebb kóbor lovagjáról, ki az ő szabadságát is visszaadta, mikor gályarabbá akarták tenni, - azután meg bábjátékának agyonvagdalt bábjaikat fizette meg egészen tisztességes s illendő áron.

Don Quijote igen is emlékezett mind az első mind a második esetre, de hogy ez a kettő milyen összefüggésben álljon egymással, azt sehogy se tudta elképzelni.

- S ki volt az, ha nevét tudnom szabad?

- Gines de Pasamonte - viszonzá Roque mosolyogva.

- Az az akasztófavirág, a ki az én szamaramat ellopta! - kiálta fel most Sancho, a kinek szívéből a szamarával történt esemény egy pillanatra még a félelmet is kiűzte, de csakis egy pillanatra, mert a midőn váratlan közbeszólására Roque Guinart hirtelen feléje fordult s éles szemével rátekintett haragosan, Sancho Panzának úgy az inába szállt a bátorsága, hogy abban a nyomban térdre rogyott s e szavakkal akarta jóvá tenni rögtön belátott gondatlan kifakadását:

- Engedelmet kérek, elszóltam magamat!

- Ki ez a ficzkó - kérdé most Roque Guinart, megvető tekintetet lövelve a térdelőre - a ki fülem hallatára akasztófavirágnak meri címezni az én barátomat?

- Egy fecsegő - viszonzá Don Quijote - a kinek sokszor eljár a szája, s a kit utoljára is a nyelve ver meg. Sancho Panza, az én fegyverhordozóm.

- Aha! - mondá Roque megint nyájasabban - Sancho Panza, a ki alatt akkor négy karóvá lett a számár, mikor szegény Gines rászorult! Köss csomót a nyelvedre máskor, ember, - tevé hozzá a főnök - mert ha te csomót nem kötsz, majd én köttetek hurkot a nyakadra.

No hiszen nem is lehetett ebben az erdőben ettől a pillantott pillanattól fogva Sancho Panzának csak egy árva szavát is többé hallani. Roque Guinart jobban tudott neki parancsolni, mint a tulajdon gazdája.

A rablófőnök csakugyan szívesen látta Don Quijotet, megvendégelte, sőt még azt is mondta, hogy a múlt éjszaka igen nyugtalan lévén mindkettejük számára, pihenjenek le most, aludjanak egyet, s ne féljenek semmitől, nem fogja őket baj érni, hiszen Roque Guinart és csapátának egy része vigyáz a világ legelső kóbor lovagjára!

Sőt megtudván azt is, hogy Don Quijote Barcelonába készül: a míg a lovag aludt, azon idő alatt egy levelet írt s küldött is el egy emberétől egy barcelonai barátjának, megírva neki benne, hogy lássa szívesen házánál, s oly pompás mulatságot szerez majd magának s barátainak ezzel a hóbortos emberrel, hogy jobbat még pénzen sem lehetne vásárolni. Megírta benne, hogy harmadnapra maga kíséri be Barcelonába a lovagot, s majd hajnalra kelve, ott fogják találni a tengerparton, a hová jőjjenek ki érte.

A levél Don Antonio Morenonak volt címezve Barcelona városába s Roque Guinart egyik embere vitte el, a ki azonban - nehogy utközben elcsípjék - átöltözött parasztruhába.

Don Quijotet és Sancho Panzát csakugyan elnyomta az álom, s olyan különös volt az, hogy a míg a kóbor lovag aludt, - ő a rablók és gonosztevők réme, a világ legbátrabb igazságszolgáltatója, a mint ő képzelte magáról - addig a valóságos rablófőnök ott állt mellette, s szájalommal nézte azt a sovány testet, azt a beesett ábrázatot.

XXXVI. FEJEZET.

Don Quijote de la Mancha diadalmas bevonulása Barcelona városába.

Don Quijote két napot és két éjet töltött Roquénál, de ha ugyanannyi száz esztendeig itt időzött volna is, még akkor sem fogyott volna ki abból, a mi ez életmód szemléleténél csodálkozását és bámulatát minden lépten-nyomon felgerjeszté. Itt viradtak meg, amott töltötték a delet, egyszer menekültek a nélkül hogy tudták volna ki elől, másszor leleselkedtek, a nélkül, hogy tudták volna kire. Egész életök abból állt, hogy kémeket küldöztek szét, öröket hallgattak ki, a puskák kanóczára fújtak, bárha puskával csak kevesen voltak ellátva, a többi mind karabélyt használt.

Roque az éjet mindig társaitól különválva tölté, olyan helyen a mit senki se tudott, mert a barcelonai vicze-király igen nagy jutalmat tűzött ki fejére, úgy hogy ő mindig félt s rettegett, nem bízott senkiben s attól tartott, hogy a tulajdon maga emberei ölik meg vagy azok szolgálatják az igazság kezébe; bizonyára nyomorúlt, fáradságos élet!

Végre aztán járatlan utakon, rejtett, tekervényes ösvényeken Roque, Don Quijote és Sancho, hat más rablóval együtt elindultak Barcelona fele. Roque maga kísérte el a lovagot, hogy semmi baja ne essék.

A tengerpartra Szent-János napja előestéjén érkeztek, későn, s ekkor Roque megölelte Don Quijotet, sőt még Sanchonak is nyomott egy pár tallért a markába, kárpótlásul azon rettenetes félelmekért s aggodalmakért, melyeket a szegény fegyvernőknek ki kellett állania.

Roque most czimboráival együtt visszatért az erdőbe, vagy ő tudta hová, Don Quijote pedig a tengerparton maradt s a mint volt, fegyveresen, pánczélosan, úgy várta be ott a reggelt.

Nem telt bele sok idő s a hajnal már-már pirulni kezdett kelet felé. Ekkor a város irányából egyszerre sípok és dobok hangja, csengők csengése s lovagok robogása és dobogása hangzék,

a kik úgy látszék egyenesen a tengerpartnak tartottak. A hajnal helyet adott a napnak, mely pajzsnál nagyobb kerek arczával lassan-lassanként emelkedett föl a láthatár legalsó pereméről.

Don Quijote és Sancho minden irányban meghordozták tekintetöket; megpillanták a tengert, melyet eddigelé még sohasem láttak; roppant nagynak s téresnek-tágasnak találták, sokkal nagyobbak mint a Ruidera tavai, mik a la Manchában láthatók. Látták a gályákat az öbölben, melyeken a napellenzők félre voltak vonva, s teli lengő, libbenő lobogókkal, melyek majd a szellőben lengtenek, majd a vizet csókdosák s legyíngették. A hajókon klarinet, trombita, óboa hangzott, a mi közel és távol kellemes és harcias zenével tölté be a levegőt. A hajók mozogni kezdenek s a sima vitzükron olyas csete-paté félét utánoztak, mintha tengeri csatát vivnának. Ezen tengeri csatát ugyanis annak emlékezetére ünneplik Barcelonában minden esztendőben Szent-János napján, mert hajdanában ezen a napon küzdöttek a spanyol hajók egy diadalmas tengeri csatát a mórok ellenében az öbölben.

A város felől csillogó ruhában, gyönyörű paripákon fényes lovagcsoportok robogtak kifelé; a hajós katonák még egyre-másra lödöztek, mire a város erősségében s kőfalain állók hasonló lövöldözéssel válaszoltak; majd a nagy lövegek bömbölő dörgése reszketteté meg a levegőt, a mire ismét a gályák sudárágyúi feleltek.

A vidám tenger, a mosolygó föld, a tiszta ég, melyet csak a lőporfüst homályosított el néha, mindez együtt és egyszerre elevenséget s vidámságot öntött és keltett minden emberben. Sanchonak sehogy se fért a fejébe, hogy azok a nagy szörnyetegek, tudniillik a tengeri hajók, melyek ott lenn a vízen iregnek-forognak, honnan vették azt a tenger sok lábokat, vagyis más szóval az evezőket, a miket ő a hajók mozgékony lábainak nézett.

E közben ama fényes öltözetű lovagcsoport, nagy zajongás és csatakiáltozás rivalgásával egészen odaérkezett, a hol Don Quijote állt ámulásba s bámulásba merülve. Az egyik lovag pedig, az, a kit Roque tudósított, Don Antonio Moreno, fenszóval így kiáltá:

- Isten hozta városunkba a föld kerekése összes kóbor lovagságának tükrét, világító tornyát, fény-, hajnal- és sarkcsillagát! Isten hozta, ismétlem, a hős Don Quijote de la Manchát, a kinek hálával tartozunk, hogy városunkat meglátogatta, s becses jelenlétével, díszére fog válni a falaink között tartandó lovagjátéknak.

Don Quijote rendkívül meg volt lepetve. Ő igen is tartott számot dicsőségre, de hogy az egyszerű kóborlovag tiszteletére ennyi fényes úri lovag seregeljen ki a városból, ennyi zene zengjen, ennyi ágyú dörgjön: ez mégis felülmúlta minden képzelődését. A lovagok körül-körül nyargalták őket, s tiszteletökre mindenféle kanyarulatokat tettek, mi közben Don Quijote a büszkeség mosolyával fordult oda Sanchohoz s így szóla:

- Nos, Sancho, mit mondasz hozzá? Úgy látszik itt is ismernek bennünket!

Ekkor az a lovag, a ki Don Quijotét az imént megszólítá, újra odarobbant hozzá s mélyen meghajolva előtte, így beszélt:

- Én Don Antonio Moreno, barcelonai lovag vagyok, s a kóbor lovagság határtalan tisztelője. Kérve kérem nagyságodat, szerencséltesse szerény hajlékomat azzal, hogy szálljon meg nálam, hadd élvezzem mentül tovább lélekemelő társaságát, s hadd legyen így nekem is valami csekély részem abban a nagy dicsőségben, melyet nagyságod e mi városunkban kétségkívül aratni fog.

Mire Don Quijote így felelt:

- A diadal a jövő kezébe letett s bizonytalan szerencse; de a jelennek kézzelfogható szerencseje s megbecsülhetetlen öröme az, hogy a kedvező sors nagyságod közelébe juttatott, kinek e pillanattól fogva, hódoló tisztelője és szolgája vagyok. Parancsoljon vélem nagyságod,

rendelkezzék szabad tetszése szerint, s én mindenben áthághatatlan törvénynek fogom tekinteni nagyságod akaratát.

Moreno lovag is épen ilyen kicacsaringózott udvariassággal válaszolt, intett lovagtársainak, s azzal közre fogván őket, trombita és dobszó között megindultak a város felé.

Mily fényes menet! Mily nagy kitüntetés! Mily szívemelő boldogság!

De jaj, a gonosz, a ki minden baj szerzője, - s az utcás gyerekek, a kik még a gonosznál is gonoszabbak, még is csak meg akarták s meg is tudták zavarni ezt a pompás bevonulást.

Két ilyen semmirekellő gézen-gúz, valóságos pokol fajzatja nagy vakmerőséggel keresztül tört az ember- és lovagtömegben, s az egyik a szamár farkát, a másik meg a Rocinanteét emelte föl, s nagy hirtelenséggel odanyomtak egy-egy jó teli marék szűrő tüskét. Azzal aztán persze úgy eltűntek, mintha a föld nyelte volna el őket. A szegény állatok abban a nyomban alig tudtak hová lenni kínjokban ez eddig soha nem érzett sarkantyútól, behúzták a farkukat, de mennél jobban behúzták, a tövis annál jobban szúrta, gyötrelmökben ekkor elkezdtek rugdalózni, kapálózni, hányták-vetették magokat a mig végre gazdáikat szerencsésen földre teremtették.

Don Quijotét majd megette a méreg, úgy restelte a dolgot; meg kellett állania az egész diadalmenetnek, körülvizsgálták a paripákat, kutatták megbokrosodásuk okát, s utóljára is rátalálva, nagy nehezen tudták csak megszabadítani a túskebokrétáktól.

Ekkor aztán újra felültek, de most már minden lépten-nyomon, hol az egyik, hol a másik tekingetett hátra, hogy a gonosz csalárdság ne ismétlődjék, s a zene és öröm újjongás hangjai között így vonultak be Don Antonio Moreno vendégszerető, gazdag házába.

XXXVII. FEJEZET.

Nagyfontosságú párbaj a Fehér-Hold lovagjával.

Valamint mindenütt, a hol csak megszállt Don Quijote, úgy Don Antonio Morenonál is sok mulatságuk volt a házbelieknek és minden ismerősüknek a la manchai bogaras lovaggal.

Sokszor igazán gyönyörködtek értelmes, szép előadásán, okos, elmés megjegyzésein, máskor azonban megint jóízüket kellett nevetni bohóságán, mihelyest a kóbor lovagság sületlen dolgai kerültek szőnyegre.

Itt Barcelonában is csak úgy csodálkoztak rajta az emberek, mint másutt mindenütt, hogyan lehet egy és ugyanaz a férfiú egyben oly értelmes, másban oly balgata; itt is ép úgy sajnálták mint mindenütt másutt, hogy ez a jó és nemes szívű ember, ezen egy furcsaságba mennyire bele van bolondulva.

A csintalanabbak ennél fogva sok tréfát is megengedtek vele magoknak, a mik annál nevetségesebbekké lettek, mennél komolyabban vette Don Quijote. Itt is egészen úgy bántak vele mint valóságos kóbor lovaggal, a kit mindenki és minden alkalommal ki akart tüntetni, a lovag pedig egész komolysággal fogadta e hódolatokat s épen ezáltal lett a tréfálóknak nevetség tárgyává.

Másodnap már az egész Barcelona tudta, hogy a hóbertos lovag Don Antonio Moreno vendége, harmadnap pedig már a városon kívül is mindenfelé Don Quijotéről s a véle üzött tréfákról beszéltek. A hová csak ment, mindenütt megbámulták, s persze - háta mögött jól ki is nevték szegényt. Szánni lehetett saját maga által készített gyászos sorsát, s minden jobb

érmü ember igazán óhajtotta, bár csak ki lehetne betegségéből gyógyítani. Ezt azonban többen óhajtották, mint a hányan hitték, hogy lehető legyen.

Kinek volt igaza... előre nem szabad megmondanunk.

Hanem annyi bizonyos, hogy a mióta Don Antonio Moreno élt és gondolkozni tudott, soha annyira meg nem lepte semmi, mint az a jelenet, melynek épen az ő háza lett színhelyévé egy napon s épen akkor, midőn egy nagy ebédelő társaság ült együtt az asztalnál.

Don Quijote most is, mint mindig, az első helyen ült az asztalfőnél, a szót most is, mint rendesen ő vitte, s a beszéd tárgyát, mint leggyakrabban, a kóbor lovagság viselt dolgai képezték. Épen arról folyt a szó, hogy a néhány nap múlva megtartandó lovagjátéknál ki lesz a győztes s ki fogja elnyerni azon jutalmakat, melyek a diadalmas számára ki vannak tűzve.

- Ki nyerné el más, mint a mi tisztelt vendégünk Don Quijote de la Mancha úr! - mondá señor Moreno - s én előre is poharat mernék üríteni győzelme örömére.

- Isten tudja - mondá Don Quijote s mélyen felsóhajtott - a fegyverek szerencséje is forgandó, s néha épen azt hagyja el hűtlenül, a kit sokáig kísért. Multamra nézve nincs miért pirulnom, jövőmet azonban Isten tudja!

S alig mondá ki e szavakat, majdnem ugyan abban a pillanatban kitérult a terem szárnyas ajtaja, s az egész ebédelő társaság legnagyobb és igazi meglepetésére egy tetőtől-talpig páncélos és sisakrostélyát mélyen leböcsátott lovag lépett a terembe.

- Itt van! - kiálta fel a sisakos, rostélyá nyílásán keresztül Don Quijotera szögezve villogó szeméit - csakhogy itt van!

Az asztal mellett ülők mindnyájan, ki meglepetve, ki ijedten, de mind fölugrottak helyükről.

Minek láttára az ismeretlen lovag mélyen meghajtá magát a házi gazda előtt s ahhoz intézve szavait, így szólott:

- Señor Don Antonio Moreno! Bocsánatot kell kérnem mindenek előtt nagyságotól, hogy ily váratlanul, illetlenül s ily alkalmatlan időben zavarom háza és vendégei szent nyugalma. De az eskü, melyet tettem, a lovagrend, a melyhez tartozom, az ügy fontossága, melyben jövök, még ezen vakmerőséget is ki fogja menteni.

Don Antonio Moreno semmikép sem tudott a dologgal tisztába jönni. Nem tudta elképzelni, ki lehet e lovag, a kit sem hangjáról, sem fegyverzetéről fel nem tudott ismerni, és sehogy sem vala képes tájékozni magát, valami hozzátartozónak tréfája akar-e lenni az egész vagy pedig csakugyan még egy másik olyan bolond is van a világon mint Don Quijote.

Ezen kétség között habozva, s ha talán tréfa, azt elrontani, ha pedig komoly, sérteni nem akarva, így szóla a lovaghoz:

- Mind az eskü, mind a lovagrend, mind az ügy sokkal tiszteltebbek előttem, semhogy rossz néven venném nagyságod megjelenését. Magam is lovag vagyok s tudom, hogy lehetnek olyan eskük és olyan ügyek, melyek ily gyors és határozott intézkedést követelnek. Szóljon, lovag úr bátran, mi kihallgatjuk.

S azzal Don Moreno intésére a vendégek ismét mind helyet foglalván, az ismeretlen így kezdé szólani:

- Hírül vettem, hogy egy kóbor lovag, egy bizonyos Don Quijotécska de la Mancha nagy kevélyen azt hirdeti, hogy az ő menyasszonya Dulcinea del Toboso a legpáratlanabb szépség a világon. Engem sértett meg ezzel, mert megsértette hölgyemet, Doña Pimpinella HirondeLLa Lindabella de Mirandát, a ki oly szép, oly gyönyörű, hogy az a Tépázó vagy Toboso még csak arra sem méltó, hogy a papucsá talpát megcsókolja.

- Sancho! - rivalt föl e szavakra a már is lángharagban forró Don Quijote - Sancho! Ide Rocinantet, ide pajzsomat, fegyveremet!

S majd hogy keresztül nem ugrott az asztalon a vendégek feje fölött, hogy ott a hely színén s azon frissiben torolja meg ezt az iszonyu sérelmet, melynél borzasztóbb lovagot nem érhetett.

Alig tudták lecsillapítani, hogy várja be az ismeretlen szavainak végét.

- Mihelyest ezen vakmerő hazugságról értesültem - folytatá az ismeretlen - rettentő haragomban azonnal olyan nagy esküt fogadtam mint Mantua örgrófja, hogy addig nem nyugszom, terített asztról nem eszem, föld alatt nem hállok, a míg ezt a lovagocskát föl nem keresem, meg nem találok, ki nem hívom, földre nem terítem s tévedése bevallására nem kényszerítem. Megesküdtem, hogy akárhol és akármikor találjak rá, ha reggelinél, ha ebédnél, ha vacsoránál, ha házban, ha templomban, ha uton, ha nem uton, ha vizen, ha szárazon, - én rögtön kihívom és ha rögtön el nem fogadja a párbajt s nyomban meg nem küzd velem: négy trombitással kürtöltetem ki a világ négy sarka felé: hogy a győzelem az enyim, s nincsen rútabb majom Dulcinea vagy Pulcinella néninél s nincsen gyávább lovag Don Quijoténál!

- Sancho! - kiálta Don Quijote oly harsány hangon, hogy a terem szinte rengett bele - Sancho Panza, nyergelj!

Sancho, a ki nevének előbbi kiáltására azonnal besietett a cselédszobából, látva urának haragtól lángoló arcát s hallva az egymás között váltott szavakat: csakugyan nem vette tréfára a dolgot, hanem hű szolgálhoz illően megfordult a sarkán, ki a szobából, le az istállóba s rögtön felnyergelte Rocinantet, hogy ura parancsára minden pillanatban készen legyen.

Míg a fegyvernök ennek végzésében odafáradozott, a párbajra hívó lovag így folytatta fenn a teremben vakmerő szavait:

- Nyomról-nyomra követtem ezen Don Quijotét. Könnyű volt utána jönnöm, nem ugyan hőstettei, hanem bolondságai hírének nyomán, mert akármerre ment, mindenütt annyi hóbor-tosságot követett el, hogy még a gyerekek is nevetve emlékeznek rá. Így tehát nem volt nehéz megtudnom, hogy Barcelonába jött s bizonyos elhullatott tövis pamatok egyenesen ide vezet-tek, a hol csakugyan fel is találtam. Kérdezem tehát ezen fenhéjázó-elbizakodott, magahitető Don Quijote de la Mancha nevű úgy nevezett kóbor lovagot: visszavonja-e állítását, be vallja-e láttatlanba is, hogy Doña Pimpinella HirondeLLa Lindabella de Miranda százszorta szebb, mint Dulcinea del Toboso, vagy pedig kész velem a lovagság szabta korlátok között és törvények értelmében párbajra kelni leveretésig, vagy ha úgy tetszik életre-halálra?

- Semmi egyéb se vagyok kész - dörgé Don Quijote - mint küzdeni életre-halálra s fogadom, hogy vakmerőségednek kegyetlenül megadod az árát.

S azzal indult fegyverkezni.

Don Antonio Moreno s a többi vendégek mind tartóztatták, kérlelték ezt is, amazt is, elkövet-tek volna mindent, hogy kibékítsék őket: de egyik fél oly hajthatatlan volt mint a másik.

Mindössze is annyit tudtak kieszközölni, hogy a párbaj félóra mulva történjék meg Moreno úr házának téres, tágas udvarán, mely idő elegendő lesz arra, hogy a két lovag fölfegyverkezzék, ügyét-baját elrendezze, a pályabírákat megválaszszák, a viadal feltételeiben megállapodjanak s a szolgák a vivóteret elkészítsék.

Az ismeretlen lovag akkor újra mélyen meghajtá magát Don Antonio Moreno felé, üdvözölte - az egy Don Quijote kivételével - a többi jelenlévőket is mind s azzal eltávozott, Don Quijote is sietett fegyverkezni.

A míg a két lovag távol volt, Moreno úr és háza vendégei mind összesúgtak, nem ismeri-e közülük valaki ez idegent, s nem az ő társaik valamelyikének tréfája-e az egész? Azonban csakugyan teljesen ismeretlen volt mindnyájok előtt s ki nem tudták találni ki s mi lehet.

- Most már benne vagyunk, - mondá a házigazda majdnem kedvetlenül - mulattunk a tréfán, túrnünk kell hát a kellemetlenséget is. Majd meglássuk mi lesz belőle.

...A félóra még el sem múlt, a pályatér el volt igazítva, a Moreno-ház udvarra nyíló ablakai, csarnokai mind telve kíváncsi szemlélőkkel, Rocinante a maga teljes soványságában kivezetve az istállóból, Don Quijote meg a maga egész hosszúságában rajta már a hátán, - fején idomtalan sisakjával s kezében a rengeteg dárdával: midőn a Moreno-ház kapúja előtt kürt harsant meg, s a jövő pillanatban gyönyörű, de roppant erős, megtermett igazi hadi ménen berobbant az ismeretlen lovag, jobb kezében ő is hatalmas dárdanyéllel, balkarján pedig pánczállal, melynek czímere egy csillogó-villogó fényes ezüst hold vala, a melyről a vitéz épen a „Fehér-Hold” lovagjának neveztetett.

Most már meg lehetett választani a pályabirákat is s megszabni a viadal feltételeit. Amazok megválasztása után a Fehér-Hold lovagja így szólott:

- Lovagi kötelességem, jegyesem dicsőségének védelme hozott engem e helyre. Valld be lovag, hogy nekem van igazam, s akkor megkiméled magadat a haláltól, valamint engem is azon fáradságtól, hogy éltedet vegyem.

- Ha azonban viadalra akarsz kelni, s én legyőzlek, nem kívánok tőled egyéb elégtételt, hanem csak azt, hogy leoldva fegyverzetedet s felhagyva minden kalandkereséssel: álló egy egész esztendeig vonúlj vissza és tartózkodjál odahaza, nem nyulva sem kardhoz, sem dárdához, sem a hadakozás semminemű fegyveréhez. Ezt meg kell ígéred és fogadnod lovagi becsület-szavadra, s akkor hiszek neked, mert kóbor lovag oly aljas nem lehet, hogy adott szavát megszegje. Ha pedig te győznél le engemet, szabadon rendelkezhetel életemről, bírd zsákmányul fegyveremet s paripámat, azonfelül pedig hőstetteimnek híre is fűződjék a tiednek koszorújához, hogy a mit valaha én tettem, minden ember úgy tartsa és tekintse, mintha te tetted és végezted volna.

Don Quijotet az ebédlő teremben hallott vakmerő szavak után nem lepte már meg szerfölött a Fehér-Hold lovagjának e fenhéjázó kihívása. Szívében elegendő haraggal ugyan, de azért magatartásában teljes nyugodt méltósággal így válaszolt:

- Fehér-Hold lovagja, kinek hőstetteiről mind e mai napig semmit sem hallottam: bátran esküvel merném állítani, hogy a magasztos Dulcineát nem láttad színről színre sohasem, mert ha láttad volna és van szemed, bizonyosan nem vetemülsz e kérdésre, mert az ő egyszeri látása is meggyőzhetett volna arról, hogy soha sem volt s nem is található olyan tökéletesség, melyet az övével egybe lehetne hasonlítani. Így tehát nem akarva épen azt mondani: hazudsz, csupán annyit mondok: tévedsz állításodban. A mi pedig a kihívást illeti, azt a fölöttünk ragyogó nap s a körülöttünk lévő pályabírák jelenlétében s tanúbizonysága mellett elfogadom, csupán azon egynek kivételével, hogy győztességem esetén a te hős tetteidnek híre is rám szálljon. Ezekre nem vágyakozom, mert nem tudom azt sem, hogy mi fán termett hőstettek azok. Én beérem a magam hőstetteivel, ám legyenek olyanok a milyenek. Foglalj helyet tetszésed szerint, foglalok tüstént én is, s a kit Isten győztessé tesz, Szent-Péter is áldja meg.

S azzal megfordítá Rocinantet, hogy az udvar túlsó végén a támadásra szükséges távolságban helyet foglaljon. Hasonlóképen tett a Fehér-Hold lovagja is, s majdnem egy pillanatban fordultak megint vissza is, hogy egymással farkasszemet nézzenek.

Most az e végre megkért pályabíró jelt adott a rohanásra.

A lovagok egyszerre sarkantyúzták meg paripáikat, de a Fehér-Hold lovagjáé sokkal gyorsabb futó lévén, a vívóternek kétharmadán is átvágtatott addig, a míg a szegény Rocinante csak állóhelyéből is nagynehezen kiczammogott. Így aztán oly hatalmas erővel ütött rá a manchaira, hogy a támadásra nekiszögött dárda használása nélkül is, a puszta összerobbanással rettenetes módon földrezuhantatta Rocinantét lovagostól. Don Quijote olyan hosszan elterült a földön, a mennyire csak kinyúlhatott; Rocinante nemkülönben. Ennek láttára a Fehér-Hold fürge lovagja, még mindig lóháton, rögtön ott termett Don Quijote mellett, s dárdája hegyét a legyőzött sisakja rostélyának szögezve így szóla:

- Le vagy győzve, lovag, de még halva is azonnal, ha nem teljesíted a viadal feltételeit!

Don Quijote egészen elkábultan, összezúzva s föl sem emelve sisakja rostélyát, mintha a sírból szólna, olyan tompa, olyan bágyadt hangon mondá:

- Dulcinea del Toboso a legszebb hölgy e világon, én pedig földkerekségen a legszerencsétlenebb lovag, s nem volna rendén, ha gyávaságom ez igazságot meghazudtolná. Döfj át a dárdával, lovag, s vedd el életemet, ha már elvetted becsületemet!

- Távols legyen tőlem! - viszonzá a Fehér-Hold lovagja sokkal nemesebben mint eddigi nyilatkozataiban - éljen, éljen a señora Doña Dulcinea del Toboso szépségének híre a maga egész teljességében, s én - a mint előre kikötöttem - beérem azzal is, ha Don Quijote úr visszavonul falujába egy esztendőre, s ennek mától számítandó lefolyásáig, semmiféle lovagkalandba nem keveredik.

- Azt megtartom - nyögé Don Quijote - ha belehalok is fájdalmamban; de megtartom, mert becsületszavam kötelez rá.

- S én annak meghiszek - viszonzá a Fehér-Hold lovagja - Isten velünk!

S azzal, még minekelőtte valaki szólhatott volna neki, vagy tartóztathatta volna, a kapu felé fordult, köszönt a néző seregnek és elvágtatott. Don Antonio Moreno azonban hirtelen utána küldte egy szolgáját azon meghagyással, megtudja minden áron, hol van a győztes lovag szállva, mert ő tudni akarja, hogy kicsoda.

Míg a szolga a távozó után odajárt, addig a földre terített Don Quijotét fölemelték, sisakja rostélyát felnyiták s úgy tapasztalták, hogy arcza egészen sápadt, s csak úgy csorog rajta az izzadás. Rocinante is annyira tönkre volt téve, hogy jó darabig meg se tudott mocczanni. Sancho egészen búnak eresztette fejét s keserűségében se szó, se beszéd nem jött ajakára. Úgy látszott neki, hogy a mi történt az puszta álmom volt s az egész jelenet merő boszorkányság. Láttá urát legyőzötten s arra kötelezve, hogy egy álló esztendeig fegyvert nem fog. Hős tettei, dicsőségének fénye halaványulni látszék előtte s újabb ígéreteinek reménye úgy eloszlan, a mint a füst eloszlik a szelek szárnyain.

S mikor Don Quijotét fölemelték, hogy karon vigyék ágyba, minden bohósága mellett a jelenlévők, de még a szolgák is sajnálkozó tekintettel néztek rá, a hű Sancho Panza pedig csendes zokogással s könnyes szemekkel segítette vinni szerencsétlenül járt gazdáját.

XXXVIII. FEJEZET.

A legyőzetés után.

A Fehér-Hold lovagja után küldött szolga nem sokára biztos tudósítással tért vissza gazdájához. Don Antonio Morenonak sem kellett több, hogy tüstént menjen s felkeresse a diadalmas

lovagot. Ez egy közeli vendéglőben volt szállva, hová a látogató épen akkor kopogtatott be hozzája, midőn sisakját és pánczéjét egy inas segítségével levetette már magáról.

A győzelmes lovagot kissé kellemetlenül lepte meg az első pillanatra Don Quijote házigazdájának megjelenése, midőn azonban Moreno úr egész illedelemmel kért bocsánatot a betolakodásért, a fiatal férfiú mosolyogva jegyzé meg:

- Csak a kölcsönt adja vissza, señor Don Antonio, mert én voltam a sokkal vakmerőbb, a ki nagyságod házába oly illetlenül berontottam, a mit más, rendes körülmények között, meg nem tettem volna egy világért sem. Most kérek érte ünnepélyesen és igaz szívem szerint bocsánatot.

Don Antonio Moreno e néhány szóból azonnal belátta, hogy itt nem hóbortos lovaggal, hanem egészen józan, értelmes, tanult fiatal emberrel van dolga, a kinek előbbi szereplése ezáltal még sokkal érdekesebb s egyszersmind érthetlenebb lett előtte.

- Jól tudom, uram - folytatá most az ifju, helylyel kínálva meg vendégét - jól tudom, nagyságod azért jön, hogy megtudja ki vagyok. Nincs miért titkolóznom, csupán tiszta, becsületes szándékom érdekében azért kell esedeznem: el ne áruljon nagyságod Don Quijote urnak, mert akkor teljesen kárba vezett jóakarátú s talán nem is sükertelen fáradságom. Az én nevem, uram, Carrasco Sámson, s tanuló vagyok a salamancai egyetemen. Egy faluban lakom Don Quijoteval, a kinek, mint különben áldott, ritka nemeslelkű jó embernek, bohósága és hóbortossága mindnyájunkat, a kik csak ismerjük, de főleg engemet, szánalomra gerjesztett iránta. Mind szerettük volna ez egy bajából kigyógyítani, de egyikünknek sem sikerült. Végre énnekem az a gondolatom támadt, egyedül abból lehetne reményleni állapota jóra fordulását, ha az ember rá tudná venni, hogy legalább is egy évig egészen csendesen és nyugton honn maradjon s felhagyjon minden hóbortos kalandozással. Hogy erre rávehessem, valami három hónappal ezelőtt kóbor lovagnak öltözötten útját álltam. Akkor a Tükrök lovagjának neveztem magamat s az volt a szándékom, hogy párbajra kelek vele s legyőzöm, de semmi kárt nem teszek benne, egyedül azt kötöm ki a viadal feltétele gyanánt, hogy a legyőzött fél vesse alá magát a győztes akarátának. Én - a ki őt előre is legyőzöttnek gondoltam - azt szándékoztam feltétel gyanánt szabni: menjen haza falujába s el ne távozzék onnan egy álló esztendeig. A sors azonban másként rendelte, ugyanis egy szerencsétlen véletlenség folytán ő győzött le engemet, letaszított lovamról s Isten csodája, hogy bohóságában életemet nem vette. Szándékom tehát nem sikerült. Ő tovább ment aztán a maga útján, én meg visszatértem legyőzötten, szégyenszemmel, nagy haraggal s egészen összezuzva a valóban veszedelmes eséstől. Mindazáltal feltett szándékom nem változott, hogy még egyszer fölkeresem s legyőzöm, a mint ma, hála Isten, szerencsésen meg is történt. Nyersen kellett fellépni ellene, és érzékeny szívét épen ott sértenem, a hol hóbortossága folytán legkönnyebben s legmélyebben sérthető. Más elkergetett volna az ilyen ostoba kihívással, de róla bizonyosan tudtam, hogy haragra lobban s nem lesz addig nyugta, a mig velem meg nem vív. Lovam, fegyverem, sőt talán dicsekvés nélkül elmondhatom, fiatal könnyűség és vívási ügyességem majdnem kétségtelenné tették a könnyű diadalt, s ez magyarázza meg tettetett hányavetiségemet. Ő oly pontosan be szokta tölteni a kóbor lovagság törvényeit s egyenes, tiszta lelke annyira szentnek tartja a becsületszó megszeghetetlenségét, hogy az ő ígéretére bizonyosan lehet építeni. Az már most minden kétségen fölül áll, hogy haza jön, nyugton fog maradni, csak mi legyünk aztán elég ügyesek, a nyert egy esztendő czélszerű felhasználásában. Az én lovagságom eddig tartott, ennyiből állt, s meg vagyok elégedve szereplésemmel, mert Don Quijote urat tiszta szívből szeretem és becsülöm s épen ezért újra is esedezve kérem nagyságodat, el ne árulja előtte titkomat.

Don Antonio Moreno ezt ismét megígérte, helyeslését fejezte ki Carrasco Sámsonnak nemes áldozatkészségeért, s tiszteletteljes üdvözléssel vált el a jóindulatú ifjutól, a ki még azon

órában felpattanván ugyanazon paripára, melyen a viadalra jött, még az nap hátat fordított a városnak s visszatért szülei hajlékába falujokba...

Don Quijote hat napig nyomta az ágyat, kedve szegetten, szomoruan, gondolatokba mélyedve és elkomorodva, mert szerencsétlen legyőzetése járt eszén keresztül-kasul folytonosan. Sancho váltig vigasztalta s egyebek közt így szóla hozzá:

- Emelje föl a fejét, kedves jó uram, s ha csak lehetséges, viduljon fel kissé s adjon hálát az Istennek, hogy ha már a földre teremtették is, legalább bordazuzás nélkül újra talpra állhatott, hiszen tudhatja, a hol vesznek, adnak is s nem sütnék ott mindig pecsenyét, a hol nyársat mutogatnak. Mutasson fügét a doktornak, mert ebben a betegségben nem szorult rá nagyságod a segítségire. Gyerünk haza s ne barangoljunk többé ismeretlen tájakon kalandok után. Mert ha az ember jól meggondolja: én vagyok itt inkább a bukott fél, nagyságod meg csak az esett. Én kormányzóságom megszűntével örökre lemondtam arról, hogy még egyszer kormányzóvá legyek, de arról ugyan nem, hogy gróffá legyek; már pedig ebből se lesz többé semmi, ha nagyságod a kóbor lovagságot abba hagyva királylyá nem lesz s így az én sok szép remény-ségem mind füstbe ment.

- Hallgass, Sancho, hiszen jól tudod, hogy az én visszavonultságom s elzárkozottságom nem tart tovább egy esztendőnél; akkor aztán újra visszatérek tisztos foglalkozásomhoz s majd akad még akkor is királyság nekem nyerni, és grófság neked ajándékozni való.

- Az Isten hallgassa meg! - mondá Sancho - az ördög pedig süket legyen! Mindig azt hallottam, jobb a jó reménység a silány valóságnál.

Igy vigasztalta Sancho gazdáját, a ki aztán végre fel is kelt az ágyból s azt mondá: elég erősnek érzi magát immár, hogy lóra ülhessen s haza utazzék.

Don Antonio Moreno próbára akarta tenni becsületszavának megtartására nézve s azt mondá neki: ne menjen még, maradjon itt a lovagjátékra s lépjen ő is a sorompók közé, hátha a Fehér-Hold lovagjával történt szerencsétlen párviadalban szenvedett vereségét ott annál nagyobb dicsőség fogja követni.

Don Quijote megütközéssel hallá e csábítást, s fejét rázva így szóla:

- Az Isten sem segítene meg, ha adott szavamat megszegném. Megigértem, hogy egy esztendőre magányba vonulok, s ezt az ígéretet meg kell tartanom még ha a legfényesebb császári koronával csábítának is az ellenkezőre. És bizonyosan meg is fogom tartani úgy annyira, hogy hálás köszönetet mondva nagyságod jóságáért, szíves vendégszeretetéért, még ma utra kell indulnunk, hogy mentől hamarabb hazaérkezhessünk.

Don Moreno tisztelettel nézett a becsületszót ily szentnek tartó nemes lovagra, szíves bucsút vett tőle s igazán örült, hogy ezt a jó embert személyesen is megismerhette.

Ur és szolgálja pedig még az nap csakugyan elindultak haza felé. Jaj de mennyire más volt a vert seregnek, a visszatérő legyőzött loagnak képe most, mint a mikor ezer reménnyel dagadó szívvel kalandkereséseire egykor elindult! Akkor sisakosan, pánczélosan, fegyveresen s büszke ábrázattal ült paripáján, Sancho Panza is vígan az ő szamara hátán: most pedig Don Quijote fegyvertelenül, sisakatlanul, közönséges polgári s uti öltözetben vonult tova a még sokkal fáradtabb Rocinanten, Sancho meg, a kinek szamarára a fegyverzet, dárda, sisak és pánczél volt teher gyanánt felrakva, - csakugy kutya módra, gyalogszerrel ballagott mellette.

Mikor Barcelonából, leveretése gyászos városából kiértek, Don Quijote nem állhatta meg, hogy egy bús, fájdalmas, szomorú pillantást ne vessen a házak nagy tömegére s fel ne sóhajtson:

- Itt volt Trója! - Itt fosztott meg a szerencsétlenség, nem pedig a gyávaság már kivívott dicsőségemtől; itt mutatta meg rajtam forgandóságát a szerencse: itt homályosultak el hőstetteim, szóval itt rogyott le szerencsém úgy, hogy soha többé föl sem tud emelkedni!

- Ugyan hagyja el azt a szívet maró búsongást, kedves jó uram - mondá Sancho, a ki nevetni akart, pedig úgy sajnálta gazdáját, hogy majdnem sirva fakadt - búsuljon a ló, elég nagy a feje, vegyen példát rólam, nagyságod, látja én kormányzókoromban is vidám voltam, s most mint gyalogszerrel járó csatlós, most sem vagyok szomorú.

- Szerencsés ember vagy, Sancho - viszonzá Don Quijote, - a kit a hírnév és dicsőség álmai soha nem bántottak, s nem is tudod mit tesz az ilyen veszteség kínját, fájdalmát hordozni! De én, de én! Oh, - miért is hagytam magamat elragadtatni haragom által, a mi annyira elvakított, hogy figyelembe sem vettem diadalmas ellenem paripájának elsőbbségét! De már vége, - későn van, későn van!

- Az ám - vette át a szót Sancho - a példabeszéd pedig azt tartja: késő bánat, eb gondolat. Hát ne bánkódjunk. Hanem nekem is volna valami mondani valóm, uram. Tetszik tudni, hogy nekem a gyalogolás soha se volt kenyerem; már pedig most alkalmasint jó darab földet kell így az apostolok lován bejárnom. Nem tehetnék e hát mi is úgy, mint hajdanta a legyőzött kóbor lovagok tettek, mert hiszen azokon is megesett hébe-hóba az ilyen szerencsétlenség, hogy akaszszuk fel ide valamelyik fára ezt a sok lim-lomot, s hadd én üljek helyettök kedves szürkém hátára; ha én oda megint felkuporodtam, s talpam nem a földet tapossa, hanem fölötte fityeg a levegőben: akkor aztán füttyöt hányok minden nyomoruságnak, s azzal se törődöm, ha egy álló esztendeig tart is az utazás.

- Igazad van Sancho - mondá Don Quijote egészen fellelkesülve - Don Roldan is így tett, s diadaljelvények gyanánt egy tölgyfára akasztotta fegyvereit. Akaszszuk fel mi is s írjuk alá ezt a verset:

Don Quijoteé volt e kard, e pánczél,
Ki előtt a dicsőség volt csupán cél!

- Mintha csak lelkemből szólt volna nagyságod! - kiálta föl Sancho - oly gyöngy-szavak voltak ezek! De én meg a mondó is vagyok, ha útközben Rocinatera nem lenne szükségünk, még azt is jó volna valami fára akasztani s itt hagyni.

- De még sem - mondá Don Quijote - se a ló, se a fegyverek ne függjenek; ne mondja senki, hogy a jó szolgálatért rosszul fizettem. Csak gyalogolj te, Sancho, s oszd meg ilyen módon gazdád legyőzetésének szomorúságát.

Mit volt tennie Sanchonak, fohászkodott egy nagyot s ment tovább számara mellett.

S minthogy Don Quijote - adott szava szerint - nem kereste most a kalandokat, nem is talált egyetlen egyet sem, úgy hogy egész utjuk napokon keresztül oly csendes volt, mint két békés utazóé, a kikkel semmi olyas nem történt, a mi különösen érdemes volna a följegyzésre.

Csak egyszer lobbant fel Quijoteban a lelkesedés szikrája útközben, mely aztán a felderülés fényét vetette arczára egy kevés ideig. Gyönyörű árnyas erdőhöz érkeztek, mely mellett kies völgyecske terült, közepén kristálytisza patak vizétől áthatítva.

Don Quijote sokáig gyönyörködve nézte ezt a valóban kies tájékat.

- Megvan! - kiálta föl egyszerre s örömmel csettentett ujjával - ez igazán szerencsés gondolat!

Sancho, a ki urát leveretése óta nem látta ily vidámnak, azonnal megkérdezte, mi az a szerencsés gondolat?

- Emlékszel-e azokra a díszes öltözetű pásztorokra, Sancho - kérdé Don Quijote - a kiknek társaságában olyan kellemes órákat töltöttünk amaz új Arkádiában?
- A kiknek sátrokban olyan jól ebédeltünk? - kérdé Sancho is - s a kiktől távozva, az országút közepén a bikák úgy meggyomroztak bennünket?
- Igen, azokra - viszonzá Don Quijote - látod azok igazán okosan cselekedtek.
- A bikák? - mondá Sancho tagadólag rázva fejét.
- Nem, te ostoba; hanem azok az előkelő urak és asszonyságok, hogy olyan kellemes pásztori mulatságokkal töltötték idejüket. Látod, Sancho, időnk nekünk is lesz; lesz egy egész esztendőnk! Tudod-e mit fogunk tenni? Beállunk pásztoroknak!
- Ez már aztán igazán szerencsés gondolat! - felelt Sancho egész örömmel - nincs is a pásztor-életnél gyönyөгbb élet. Egye kutya ahoz képest az egész kóbor lovagságot! Milyen jó gondolat!
- Ugy-é? - folytatá Don Quijote egészen neki melegülve - Veszek én majd egy pár juhocskát s minden más egyebet, a mi a pásztorülethez szükséges. A nevüket mind megváltoztatjuk; az én nevem Quijotiz lesz, a tied meg Panzino lehet, a mi igen szépen hangzik. Szerte barangolunk majd erdön-mezön, egyszer vidám, másszor kesergő dalokat zengedezve, s szomjunkat most a források ömleteg kristályával, majd a tiszta csergeteg, majd meg a dús folyók vizével oltogatva.
- Meg azzal a jó friss tejjel, a mit magunk fejünk - toldá meg Sancho.
- Ellátnak bennünket édes gyümölcsökkel bőkezűleg a tölgyek, fedéllel a kemény paratölgyek törzsei, árnyékkal a fűzfák, illattal a rózsák!
- Pecsényével meg a kecskék - tevé hozzá a másik utitárs.
- Ezer színű tarka szőnyeget terítenek alánk a téres-tágas virányok, lehelletével kedveskedik az illatos, üde levegő, fénynyel a hold és a csillagok, még az éj homályának daczára is, - örömmel a dal, felvidulással a sírás, versekkel a költészet.
- Sajttal, túróval meg a juhocskák - mondá Sancho, a kinek majd a nyála csordúlt ki már a szép élet gyönyөгri vázolásánál - oh pedig, van-e a világon valami pompásabb, mint az a friss juhturó, vagy az a páratlan dicsőségű zsendicze!
- Dalolunk, énekelünk, ábrándozunk, csapongunk éjjel-nappal - folytatá Don Quijote.
- S le-le heveredünk egy árnyékos szilfa alá - mondá Sancho - s akkorát alszunk, hogy három ember alvásának is beillenék.
- Oh mily szép, mily kellemes élet lesz!
- Oly szép - fogta fel megint Sancho a szót - hogy mihelyest Sámson deák, meg Miklós mester a borbély, neszit veszik, tudom Isten azok is felcsapnak pásztoroknak. De nagy szerencse lesz, ha még a papunknak is kedve nem szottyanyik velünk tartani, a mikor aztán hiába csendítenének vecsernyére.
- Igazad lehet, Sancho - viszonzá Don Quijote - s a tanuló Carrasco Sámson, ha ugyan ő is beáll a pásztor-társaságba, pedig bizonyos, hogy beáll, Samsonino pásztornak vagy Carrascon pásztornak hivathatja majd magát; Miklós borbély meg Niculasonak, a mint hajdan Roscan is tett, a kit Nemorosonak neveztek; de már, hogy a tiszteletesünknek mi nevet adjunk: azt nem tudom, hacsak a hivatalától nem vesszük kölcsön s elnevezzük Curiambro¹¹ pásztornak.

11 Spanyolúl a lelkész neve c u r a. Gy. V.

Sancho pedig áldotta a gondviselést, hogy urának ezen gondolatot juttatá eszébe, a melybe Don Quijote most annyira beleszeretett, hogy vége hossza nem lőn a pásztoréletről való tervezésnek.

- Hála Isten - mondá Sancho - így legalább vigabban utazunk, s nem bánt bennünket semmi szomorúság.

Igaza volt-e, jól sejtett-e, majd meglátjuk a következő fejezetben.

XXXIX. FEJEZET.

Három ezer ütés pattog Sancho Panza vállára.

A pásztorélet tervezése sok örömet adott és sok szórakozást nyújtott Don Quijotének hazafelé utaztában. Egészen felvidult. Kifogyhatatlan volt a szebbnél szebb képek kifestésében, elősorolásában. Egyszer azonban, épen egy délutáni pihenés alkalmával, hirtelen elborult s szomorúbbá lett mint valaha.

- Mi bántja nagyságodat megint? - kérdé Sancho, észrevéve ura elkomorodását - a pásztorélet vidámságába nem illik ám az ilyen roszkedvűség. Erről előre is le kell mondani, előre is el kell szokni tőle.

- Egyedül rajtad áll, hogy örökre lemondjak minden búbánatról - viszonzá Don Quijote - egyedül tőled függ, hogy olyan vidám legyek, mint az ágak közt szökdécselő kis madárka.

Most meg Sancho komorodott el egészen, akaratlanul is sajogni érzé a hátát; sejté, hogy azon bevezetés után mi fog majd következni.

Don Quijote így folytatá:

- Minden örömpohárba, kinzó, keserű ürömcsepp gyanánt fog még ott is belevegyülni az a gyötrelmes gondolat, hogy Dulcinea del Toboso még most sincs feloldva a varázs alól. Mit ér nekem a rétség hímes viránya, ha rajta sötét árnyék gyanánt mindenhová az a gondolat kísér el, hogy az elbűvölt Dulcinea ott szomorkodik Montesinos barlangjában. Én a kék eget lássam, ő meg a barlang örök éjszakáját? Én a szép természet ölén élvezek örömet öröme, ő meg ama rideg börtönben hullasson könnyekre könnyeket? Fájna minden boldogság, míg őt boldogtalannak tudom, holott pedig világos előttem, hogy a bölcs Merlin meghagyása folytán, ennek a bajnak egyedül te lehetnél, te azonban igazán lehetnél orvosa.

- Egy orvost ismertem életemben - mondá Sancho - azt a Pedro Reciot, de azt is föl kellett volna akasztani; az volt bizonyosan a leggonoszabb. Ha már most még én is orvos vagyok, akkor mindenesetre nekem kell a legszerencsétlenebbnek lennem, mert olyan doktor csakugyan egy se volt mint én, hogy más írja meg a receptet, nekem adják be, az orvosnak, hogy a beteg így gyógyúljon meg tőle! Még pedig milyen orvosságot! Nem csészébe, nem kanálba, nem ostyába: hanem korbácsvégben, vagy somfapálczában. Kutya-lánczos hordta, nem csekélység ám az uram, hogy a doktor maga vegyen be olyan orvosságot, a mitől ugyancsak ott hagyhatja a fogát!

- Igen, de mikor olyan nagy a jutalma!

- A jutalma? - kérdé Sancho - köszönöm én szépen ezt a jutalmat. Más doktor firkant egy-két fekete betűt a fehér papirosra, s aztán tartja a markát és zsebre teszi az ezüst tallért, s talán még a sárga csikót is, azontúl aztán kisebb gondja is nagyobb annál, hogy a mit ő rendelt, sárga orvosságot kotyvasztanak-e belőle vagy pirosat? Mig énnekem meg, a magam kezével a

saját hátamra kell raknom a korbács-flastromot, s pedig olyan sűrűen, hogy folt foltot érjen rajt, de még hogy egyik a másikon legyen, mert különben hol a kerek világon lenne akkora hát, hogy háromezer ütés egymás mellett elférjen rajta, s nekem még csak azt se mondják: befellegzett. Nekem csattan a hátam, koppan az állam, s üres marad a markom, akárhogyan viszket is a tenyerem.

- Hát csak ez a baj? - kérdé Don Quijote - hiszen ha én tudom, hogy te ilyen feltételhez kötöd szolgálatodat, már akkor rég segítettünk volna rajta. Azt ugyan nem tudom, hogy Dulcinea bajában szabad-e ilyen úton keresni gyógyulást, mert Merlin semmi fizetésről sem emlékezett; de azt gondolom egy-két próba majd megmutatja, a miért is gondold és fontold meg hát Sancho, hogy egy-egy ütésért mit kérhetsz, az orvosság áraban megegyezünk, s aztán te korbácsolni fogod magadat tüstént, én pedig fizetek rögtön készpénzzel, vagyis jobban mondván te fizeted ki magadat, mert hiszen minden pénzem nálad van.

Ez az ajánlat már nagyon megtetszett Sanchonak.

- Ha már így van, és minden áron meg kell lenni - mondá - akkor hát Isten neki, szívesen ráállok nagyságod kívánságára s a magam hasznáért. Családos ember vagyok, feleségem, gyermekem van s ez az oka, hogy ilyen nyereségvágyónak látszom. Mondja csak nagyságod, mennyit szán egy-egy ütésért a mit magamra vágok?

- Ha a gyógyítás nagyságának és minőségének érdeme szerint akarnálak fizetni, Sancho, - viszonzá Don Quijote - Velence minden kincse s Peru bányái se volnának elégségesek méltó díjazásodra. Te magad számítsd össze mim van nálad s te szabd meg minden ütésnek az árát.

- Háromezer háromszáz és egynéhány ütést kell magamra vernem, - folytatá Sancho - a miből ötöt már rám ütöttem, hátra van még tehát a többi. Számítsuk bele ezt az ötöt is a többibe s akkor lesz éppen háromezer háromszáz. Ennek darabját egy-egy cuartilloval véve ($\frac{1}{4}$ réal) - mert olcsóbban rá nem állok semmi szín alatt se - ez kerek számmal háromezer háromszáz cuartillot tesz, a miből háromezer cuartillo annyi mint ezerötyszáz félreal, a mi megint hétszázötven real, a másik háromszáz cuartillo még százötven félreal, vagyis hetvenöt egész real, a mit a hétszázötvenhez adva lesz az egész nyolczszázhuszonöt real. Ennyit tehát ki fogok abból, a mi nagyságod pénzéből nálam van, ezzel aztán beérem én is akármint megbánja a bőröm.

- Oh áldott Sancho, oh szeretetreméltó Sancho! - viszonzá Don Quijote - de mennyi hála leszünk irántad lekötve Dulcineával együtt életünk hátralévő egész idejében, a mig csak megtart az ég kegyelme bennünket! Ha újra visszanyeri hajdani alakját (s pedig lehetetlen, hogy vissza ne nyerje) akkor az ő szerencsétlensége szerencse volt, az én legyőzetésem pedig a legboldogítóbb diadal. Még csak azt, Sancho, mikor akarod a vezeklést elkezdni? Mert megtoldom jutalmadat még száz reallal ha nem sokára halasztod.

- Mikor? - kérdé Sancho - kétségkívül még ma éjjel; intézze nagyságod a dolgot úgy, hogy a nyílt mezőn s szabad ég alatt töltsük az éjet, s akkor én mindjárt megszagatom testemet.

Eljött végre az éj, a mit Don Quijote oly nehezen várt, hogy azt hitte, a nap szekérének kerekei eltörtek, s hogy a nappal a szokottnál sokkal hosszabbra nyúlik s talán már nem is akar este lenni.

Végre egy pár terepélyes fa alá vonulhattak el, nem nagyon távol az út mellett, a hol Rocinante és a szürkét lenyergelvén, a zöld füre heveredtek s a Sancho szerdásából megvacsoráltak.

Sancho ekkor a szürke kötőfékéből jó súlyos és hajlékony korbácsot font össze s azután valami húsz lépésnyire félrevonúlt urától egy pár bükkfa közé.

A mint Don Quijote látta mily bátran, mily nemes elszántsággal távozik, így szóla hozzá:

- Csak arra vigyázz, barátom, hogy kárt ne tégy magadban; tarts egy-egy kis időközt az ütések közt s ne siess velök oly mohón, hogy aztán dolgod végzése közepén találj kifogyni a szusz-ból. Más szóval azt akarom mondani: ne erőltess meg magadat annyira, hogy előbb megszakadj bele mielőtt a korbácsütések a kellő számot elérnék. S nehogy a játékot egy kártya fölöslegével vagy hijjával elveszítsd, majd én is itt állok a szomszédságodban s olvasómon számlálom, hányat ütöttél már magadra. Legyen az ég olyan kegyelmes irántad, a mint jó szándékos megérdemli.

- A jó fizetőt nem búsítja a zálog - viszonzá Sancho - úgy akarok magamra verni, hogy fájjon ugyan, de meg ne öljön, mert azt hiszem, épen ez a fődolog ennél a bűbajos orvosságnál.

Azonnal levetette tehát felöltőjét s puszta vállára, mert hisz arra kellett, a megsuhogatott korbácscsal elkezdé a rácsapkodást. Don Quijote számlálta.

Valami hatot-hetet ütött már magára, mikor úgy vette észre, hogy ennek bizony fele se tréfa, s igen olcsóra szabta az árát, a miért is felhagyott kissé a veréssel s odakiáltott urához: most látja be, hogy rá van szedve, mert minden ilyen pogányütés nem csak egy fertály, de bizony megér egy fél realt.

- Csak folytasd, Sancho barátom s ne lankadj - viszonzá Don Quijote - szívesen megduplázom a miben megalkudtunk.

- Így tehát Isten neki, suhogjon az ostor! - viszonzá Sancho; s azzal a gonosz csont ütött is nagyokat, de nem a maga hátára többé, hanem a fa derekára s közbe-közbe nyögött, sóhajtott akkorákat, hogy azt lehetett volna hinni, a szívét szakasztja ki minden nyögésével.

Don Quijote, a kinek jó szive mindig kész volt a szánakozásra, most is attól kezdett tartani Sancho bizony még életét veszi s így vigyázatlansága folytán még a lovag legforróbb óhajta sem fog teljesülhetni, a miért is így szóla hozzá:

- Mindenre, a mi szent előtted, barátom, hagyj fel most ez ügygyel, mert úgy látszik csakugyan nagyon keserű orvosság ez! Jobb lesz ha folytatását máskorra halasztjuk, hiszen Zamorát se vették be egy óra alatt. Ha el nem vétettem, te máris ezer csapáson felül ütöttél magadra; elég ez mostanra, mert kissé gorombán szólva: túri számár, ha terhelik, de azt nem, ha túlterhelik.

- Nem, nem, uram - viszonzá Sancho - senki azt énrólam ne mondja: a bérét felvette, a munkát nem tette. Menjen csak félre kissé, nagyságod, hadd ütök magamra legalább vagy ezeret még, akkor aztán két izromban túlestünk az egészen, vagy még így is marad valami föle.

- Ha már oly nagyon neki buzdultál - mondá Don Quijote - Isten segítsen, üsd magad: én félrevonulok.

Sancho tehát újra neki veselkedett oly mohón, hogy már több fának lehántotta a kérgét; akkora szigorúsággal korbácsolta magát. Egyszer aztán ütött egy rettenetes nagyot az egyik fára s felkiáltott:

- Itt hal meg Sámson, s vele mind a többi!

Don Quijote a jajkiáltásra és kegyetlen ütés csattanására odaszaladt hozzá s a Sancho korbácsa gyanánt szolgáló kötőféket megragadva így szóla:

- Isten mentsen, Sancho barátom, hogy te az én kedvemért életedet veszítsd el, melyre feleségednek s gyermekeidnek még ezentúl is szükségök van. Dulcinea várja be a következő kedvező alkalmat s én is bevárom a mig te új erőt gyűjtesz, hogy ez az ügy mindnyájunk teljes megelégedésével végződjék.

- Ha már nagyságod úgy parancsolja - mondá Sancho - akkor hát Isten neki! Csak arra kérem, vesse vállamra a köpönyegét, mert nem szeretném ha elhüteném magamat, pedig az éj hűvösségében ez igen könnyen megtörténhetnék.

Don Quijote meg is tette s maga csak újjasban maradván, Sanchot betakarta, a ki aztán mindjárt el is aludt s aludt a míg a nap a szemébe nem sütött; akkor aztán újra mindjárt utrakeltek s pihenőt egy három mérföldnyi távolra eső helyen tartottak.

Egy korcsmában szálltak meg, a mit most már Don Quijote is annak ismert föl, nem pedig várnak többé, mély árokkal, rostélyzattal és felvonó híddal; mert a mióta legyőzték, sokkal okosabban gondolkozott és helyesebben látott, mint azelőtt. Nem gyógyult ki ugyan még egészen, de azért úgy látszék, hogy a gyógyulás utján van.

Alig hogy a vendéglőben megszálltak s Sancho a barmokat ellátván bejött gazdájához a szobába: Don Quijote mindjárt így szólt neki:

- Nézd csak mily nyájas, híves, barátságos szobácska ez Sancho. Egészen alkalmas volna arra, hogy a tegnap este félben hagyott munkát folytassuk. Ebédig üthetnél magadra még vagy ötszázat.

- Nem lehet uram, - viszonzá a furfangos Sancho - kárba veszett fáradság lenne. Próbáltam én azt már szobában, de mindjárt lelankadt a karom. Míg ellenben a szabadban, árnyékos fák alatt, olyan jól megy, mintha csak a fák is segítségemre szolgálnának, s lehajló ágaikkal törülgetnék homlokom verejtékét. Hagyjuk azt csak estére, szabad ég alatt a fák szomszédságában.

Don Quijote, a ki maga soha nem csalt, s így csalást másról sem tudott feltételezni: elhitte Sancho szavait, s még e nap estére úgy intézek utazásukat, hogy megint fák közelében tölték az éjszakát, a hol aztán Sancho meg is felelt a maga kötelességének szakasztott azon módon, mint a múlt éjjel, tudniillik, sokkal inkább a bükkfák kérgének rovasára semmint a maga hátáéra, a mit annyira kimélt, hogy az erre ütött csapásoktól ugyan még a légy sem repült volna el, ha rajta ül vala. A távolabb álló Don Quijote hűségesen számlálta az ütéseket, s egyetlen egyet se tévesztett el, s úgy találta, hogy a múlt éjjeliakkal együtt mindössze három-ezer huszonkilenczre rúgnak.

Ugy látszék a nap is korábban kelt, hogy tanuja legyen ezen áldozatnak; annak világosságánál azután újra tovább folytatták utjokat, a melyen, valamint a rá következőn sem történt velök semmi egyéb nevezetes, minthogy ezen éjjel az áldott fák segítségével Sancho egészen elvégzé feladatát, a minek Don Quijote rendkívül megörült, s alig várta a nappalt, azon reményben, hátha talán már ez nap, még útközben szembe találkozik a varázs alól immár tökéletesen feloldott Dulcineával. Nem is haladt el asszony mellett egyetlen egy mellett se a nélkül, hogy ne Dulcinea del Tobosot kereste volna benne, oly szentül hitte, hogy Merlin ígéretei hazugok nem lehetnek.

Ily gondolatok és sóhajtások között léptettek föl egy halomra, a honnan falujokat már megláthatták. A mikor Sancho ezt megpillantotta, térdre borúlt s így szóla:

- Nyisd ki a szemeidet, én óhajtott hazám, imé a te fiad Sancho Panza tér vissza hozzád, ha gazdagon nem is, de jól eldöngetve. Tárd ki karjaidat másik fiadnak, Don Quijoténak ölelésére is, a ki legyőzve jó bár más karjától, de jön egyszersmint úgy, mint a ki magán is diadalmaskodott, a mi pedig - mint nekem egykor ő mondá - a képzelhető legeslegnagyobb diadal. Pénzt is hozok, mert ha emberül elverték, uriasan meg is jutalmaztak.

- Hagyd ezt a fecsegést, Sancho - jegyzé meg Don Quijote - s menjünk mentül előbb haza, hadd lássuk barátainkat s főzzük tovább terveinket a pástoréletről.

Ezzel lefelé indultak a dombról s egyenesen falujoknak tartottak.

XL. FEJEZET.

Milyen jeleket látott Don Quijote, falujába érkeztek.

Mikor pedig a falu elé értek, Don Quijote azt pillantotta meg, hogy az egyik szérüs kertben két gyerek tusakodik s azt mondja egyik a másiknak:

- Ne is fáraszd magadat, Periquillo, nem látod meg te azt többé soha életedben.

Hallva ezt Don Quijote, így szóla Sanchohoz:

- Nem vetted észre, Sancho barátom, mit mondott társának az a fiucska: Nem látod meg te azt többé soha életedben?

- Nos - viszonzá Sancho - tesz is az valamit, hogy ez a gyerek azt mondta.

- Ha tesz-e valamit? - kérdé Don Quijote - vidd át csak ezt a szót az én óhajításomra, nem azt fogja-e jelenteni: soha sem fogom én többé meglátni Dulcineát.

Sancho épen felelni akart, szavában azonban egy nyúl akadályoztatta meg, a melyet sok agár és agarász hajtott a mező felől. A nyúl ijedtében oda menekült, s ott lapult meg a szürke lábai között. Sancho pusztá kézzel elfogta s átnyujtá Don Quijoténak, a ki így szólott:

- *Malum signum, malum signum!* rosz jel ez! Kis nyúl szalad, agár űzi, s Dulcinea nincs seholl!

- Nagyságod igazán különös - jegyzé meg Sancho - mert hát tegyük fel, hogy ez a nyúl Dulcinea del Toboso, a mik meg hajtják, az agarak ama gonosz varázslók, a kik parasztleánynya változtatták; ő menekszik, én elfogom, s oda adom nagyságodnak. Micsoda rosz jel lehet ez, vagy mi gonoszat lehet ebből sejtteni?

A két czivódó fiu is oda jött most, hogy a nyulat nézzék; Sancho mindjárt megkérdezte az egyiktől miért tusakodtak? Azt kapta válaszul attól, a ki a főnebbi szavakat mondá, hogy ő elvett a másiktól egy tücsök-kalitkát, a mit vissza se akar neki adni soha életében. Sancho kihuzott néhány fillért a zsebéből, megvette rajta tőle a parányi kis kalitkát s odaadta Don Quijoténak e szavakkal:

- Ime uram, azok a rosz jelek mind elenyésztek, megsemmisültek, s én minden együgyüségem mellett is azt gondolom, annyi közük van azoknak a mi dolgunkhoz, mint a tavalyi felhőknek. Ne akadjunk fen tehát az ilyes semmiségeken, hanem folytassuk utunkat, s mindjárt benn leszünk a faluban.

Az agarászok ekkorra már odaértek s elkérték tőlök a nyulat; Don Quijote átadta, de olyan szomoruan nézett utána, s még most is azt mormogta latinul:

- *Malum signum, malum signum!*

A falu szélén, egy rétecskén a lelkészt és Carrasco Sámsonnt pillantották meg, a kik épen együtt tett sétájokból tértek hazafelé. Ezek rögtön rájuk ismertek s tárt karokkal siettek hozzájuk. Don Quijote leszállt s a legmelegebben kebelére szorítá őket. Szegény, ha tudta volna kit ölel, midőn Carrasco Sámsonnt ölelte!?

El sem váltak egymástól, hanem mentek mind együtt Don Quijote háza felé. Még oda sem érkeztek, s a faluban már is hire futamodott megjöttöknek, úgy hogy a mire Don Quijote házánál kaput nyitottak az érkezettek előtt, már akkorra Panza Teresa is ott termett leányostul, s nem győzték a nő férjét, a leány apját ölelni csókolni.

Az asszonyon azonban meglátszott, hogy valami még is furja a fejét; nem is tudta soká titkolni, mert a viszontlátás első örömeinek elpezsgése után mindjárt így szólott hozzá:

- Hogy-hogy jön kegyelmed, édes uram, ilyen állapotban? Gyalog és feltört lábbal, hogy az ember inkább nézné akármi másnak mint kormányzónak.

- Hallgass, Teresa - viszonzva Sancho - sok dolognak nagyobb a füstje mint a lángja; jerünk csak haza, csoda dolgokat hallasz. Kormányzó nem vagyok már, de azért egy kevés pénz mégis csak akad nálam, s pedig becsületes keresmény, a mivel senkit meg nem károsítottam.

Most csak néhány szóval bucsuzott el kedves gazdájától, hogy mindketten övéik körében lehessenek, de megígérte, hogy mentül előbb meglátogatja ismeretes tervök felől beszélgetni. Ekkor aztán egyik oldalról felesége, másiktól leánya kapaszkodva karjaiba, ő hű szamarának kötőfékét most sem eresztette el a kezéből, hanem hol Teresára, hol Sanchicára, leányára, hol meg vissza a számárra pillantva, így vonult gyalogszerrel haza, kis hajlékába Barataria szigete volt kormányzója, a ki itt ebben a kis gunyhóban bizonyosan sokkal nyugodtabban s boldogabban érezte magát, mint az egykori palotában.

A lelkész és a tanuló jó darabig ott maradtak még a lovagnál. Don Quijote pedig minden tétova nélkül azonnal elmondta nekik hogyan győzték le s mikép kötötte le magát arra, hogy egy álló esztendeig ki nem mozdul falujából, mit az utolsó betűig meg is akar tartani, a mint kóbor lovaghoz illik is, kit a lovagrend szigorú törvényei a legpontosabb szótartásra köteleznek. Elmondá egyszersmind azt is, hogy ezen esztendő alatt pásztoréletet szándékozik folytatni s ott akar tartózkodni a mezők magányán, hol érzelmeit s gondolatait szabad kényőkre eresztheti s a természettel való társalkodásban édes vigasztalást találhat a legyőzetése fölötti keserűségben. Felkérte őket, ha nincsenek nagyon elfoglalva s más fontosabb teendőjök nem akadályoztatja, csatlakozzanak hozzá, majd vesz ő juhokat, nyáját elegendőt, hogy méltán viselhetik a pásztor nevet. A felől is megnyugtatta őket, hogy a mi az egész ügyben a leglényegesebb, az már el van intézve, tudniillik adott ő már mindnyájoknak olyan neveket, a milyeneknél kívánva sem lehetne jobbat találni.

A lelkész kíváncsi volt ezeket hallani, mire Don Quijote mindjárt el is mondta, hogy ő Quijotiznak fogja magát hivatni, Sámson deák meg Carrascon pásztor legyen, a lelkésznek Curiambro pásztor, Sancho Panzának pedig Pancino pásztor lesz a neve.

Mindaketten egészen odalettek Don Quijote ez újabb bohósága hallatára; hogy azonban rögtön ellenkezésökkel még jobban el ne keserítsék, egy szóval sem szóltak ellene, sőt megígérték, hogy gyakran meg fogják látogatni közös barátjokat, jól megbeszélnek majd a tervet, hogy azután életbe is lehessen léptetni.

Ekkor bucsút vettek tőle, s a gazdasszonynak, meg a házi kisasszonynak ismét lelkőkre kötötték, hogy vigyázzanak jól s ápolják híven és gondosan azt a férfiut, kinek betegsége ezen gondosságot valóban igényelte, jósága pedig e hűséget teljesen megérdemlé.

LXI. S EGYSZERSMIND UTOLSÓ FEJEZET.

Mi hiúsította meg a tervezett pásztor-életet?

A legyőzetés fölötti bánat, vagy az öregecske testnek a fáradoalmak által okozott megviselés okozta-e vagy - a mi leghihetőbb - mindakettő együtt: de annyi bizonyos, hogy a jó Don Quijote még hazaérkezése napján igen heves lázba esett, mely hat napig ágyhoz szegezte. Ezen idő alatt jó barátai: a lelkész, a tanuló, s a borbély igen gyakran meglátogatták, Sancho

Panza a hú fegyvernök pedig, soha el sem távozott ágya fejtől. Mind azt hitték, hogy a legyőzetése fölötti fájdalom teszi a lovagot ily beteggé, a miért is minden áron fel akarták vidítani, s a tanuló arra serkenté: vegyen erőt magán, keljen föl s kezdjék meg már a pásztor-életet, a melynek dicsőítésére ő már irt is két pásztori versezetet; de sőt két pompás juhász kutyát is vett egy quintanari juhásztól, a melyek egyikének Barcino, másikának Butron a neve. Don Quijote szelid mosolylyal fogadta e tudósítást s azt mondá:

- Milyen jó ön, - s milyen szép nevek!

De csak olyan szomorú maradt azután is.

Barátai orvost hívtak, az megtapintotta az erét, elkomolyodott, minden jóval vigasztalta a beteget, de azért azt is mondá, legyen mindamellet gondja mind testére, mind lelkére, mert életünk Isten kezében van és a jövőt senki sem tudhatja. Don Quijote megtudta ebből, megtudta, hogy a halál szárnyai suhognak már fölötte. Nem ijedt meg, nem félt tőle, szíve rettenthetetlen bátorságát egész halálos órájáig megtartotta. Csak arra kérte a jelenlévőket, hagyják magára, mert kissé aludni akar. Meg is tették s ő egy hosszában tovább aludt hat óra folyásánál, úgy hogy a leányka meg a gazdaasszony már is alig tudtak hová lenni aggodalmukban, hogy bizony fel sem ébred többé. Ő azonban az említett idő elmúltával fölébredt s nagy fenszóval és erős hangon felkiálta:

- Áldott legyen a mindenható Isten, hogy ily nagy jót cselekedett én velem! Csakugyan igaz, hogy az ő irgalmasságának nincs határa s az emberek bűnei sem meg nem rövidítik sem meg nem akadályoztatják.

A leányka odafigyelt nagybátyja szavaira s úgy látszott neki, mintha most sokkal okosabban beszélne mint egyébkor szokott, legalább e mostani betegsége alatt; majd ezt a kérdést intézte hozzá:

- Mi az, a mit kedves urambátyám mond? Valami különös történt talán bácsikámmal? Micsoda irgalmasságot s micsoda emberi bűnöket emleget?

- Azon irgalmasságot, kedves hugom - viszonzá Don Quijote, - melyben Isten engemet e pillanatban részesített, s a melynek gyakorlásában őt minden én bűneim is meg nem akadályoztathatták. Értelmem tiszta és világos immár s mentt a tudatlanság ama sötét homályától, melyet a gyűlöletes lovag regények áldatlan és folytonos olvasása borított reá. Belátom már esztelen és csalfa voltukat s csak azt fájjalom, hogy ily későn tudtam kiábrándulni s nem marad időm azzal tenni jóvá hibámat, hogy olyan könyveket olvassak, melyek a lélekben világosságot gerjesztenek. Ugy érzem, kedves hugom, hogy halálom órája közel van; szeretném, ha úgy érne, hogy a világnak értésire adhatnám, nem volt az én életem oly nagyon rossz, hogy örökre a bolond név maradjon rajtam. Mert ha talán az voltam is, nem akarnám, hogy halálom is ugyanezt bizonyítsa. Hivd ide, kedvesem, jó barátaimat, a lelkész urat, Carrasco Sámson és Miklós mestert a borbélyt, mert meg akarok gyónni és végrendeletet szeretnék tenni.

A leánykát azonban e fáradságtól megkimélte az a körülmény, hogy a nevezett három jó barát épen e pillanatban nyitott a szobába. Alig hogy Don Quijote megpillantotta őket, így szóla:

- A hírvivő jutalmát kérem, jó uraim, mert azt kell tudtokra adnom, hogy én nem Don Quijote de la Mancha vagyok többé, hanem Alonso Quijano, a kit ennekelőtte tisztességes életemért a j-ó-nak szoktak nevezni. Ellenségivé lettem már Amadis de Gaulának s egész a végtelenségig menő minden atyafiségának: gyűlöletesek már előttem mindazon erkölcsrontó, emberbolondító történetek, melyek a kóbor lovagságról szólnak. Beismerem balgatagságomat, s nyilván látom milyen veszedelembe sodort olvasásuk. Isten irgalmassága eszemre térített s immár megvetem őket.

Carrasco Sámson még mindig kételkedett a tökéletes kijózanodás fölött s még egy próba végett így szóla:

- Most mondja ezt nekünk señor Don Quijote, a kik épen az imént vettük hírét, hogy Dulcinea kisasszony fel van oldva a varázs alól? S most, a mikor mindnyájan fel akarunk már csapni pásztoroknak, hogy folytonos énekszó mellett úgy éljünk, mint a kis király, nagyságod most akar remetévé lenni? Hagyjon fel e szándékával, mindenre kérem s ne tépelődjék ilyes mesékkel.

- Az eddigiek voltak a mesék - viszonzá Don Quijote - s pedig igazán nagy káromra váltak, - de halálom, Isten segítségével, javamra fogja fordítani. Én, uraim, igen is érzem, hogy nagyon rövid idő alatt meghalok, azért tehát félre a tréfával, hívjanak ide gyóntatót, a kinek meggyónhassam, s jegyzőt, a ki megírja végrendeletemet. Olyan állapotban, a milyenben immár én vagyok, nem szabad az embernek tréfát üznie lelkével.

Mind egymásra néztek Don Quijote szavai hallatára s mindnyájok arcza egyszerre elkomorodott.

A lelkész kilépésre kérte föl a jelenlévőket, egyedül maradt vele a szobában s meggyóntatta.

A tanuló ment el a jegyzőért s nemsokára ezzel és Sancho Panzával tért vissza, a kinek több se kellett, minthogy a kisasszonyt és a gazdasszonyt sirni látta, maga is elpityeredett s szemei könnybe lábadtak.

A gyónás megtörtént s a lelkész e szavakkal lépett ki:

- Csakugyan meghal és csakugyan egészen kijózanodott a jó Alonso Quijano; jó lesz bennünk, hogy végrendeletet tehessen.

Ez a hír rettenetes nyomást gyakorolt a gazdasszonynak, a leánykának és Sancho Panzának, a hű fegyvernőknek könnyekkel terhes szemeire, úgy hogy ezek árja egyszerre eleredt s vele együtt a kebleknek ezer meg ezer mély sóhajtása; mert, a mint már több ízben említettük, mindakkor, a mikor Don Quijote még egyszerűen csak a jó Alonso Quijano volt, mind akkor is, a mikor már Don Quijotevá lett, mindig olyan szelid lelkű, nyájas magaviseletű vala, hogy e tulajdonaiért nem csupán a legközelebb hozzátartozók, hanem igazán szívből szerették mindazok, valakik csak ismerték.

A jegyző a többiekkel együtt lépett be s megírván a végrendelet bevezetését, s miután Don Quijote lelkét Istennek ajánlotta s mindazon formaságon túlestek, a mi ilyen esetekben szokás: mikor a hagyományozáshoz ért, így szóla:

- Továbbá, az a kívánságom, hogy bizonyos pénzek, a mik Sancho Panzánál vannak, a kit bohóságomban fegyvernökömmé fogadtam, minthogy közötte és közöttem egynémely számadás, fizetés és levonás forgott szóban: akarom, hogy e felől kérdőre ne vonassék, se tőle számon ne kérjék, hanem ha marad is fen valami tartozásom kiegyenlítése után, az is az övé legyen s fordítsa a maga és családja hasznára. S ha eszelős koromban egy sziget kormányozásával akartam megajándékozni, most, teljes kijózanodásom után, ha módomban állana, egész királyságot is rá mernék s rá fognék bizni, mert szive őszintesége és hűsége valóban megérdemelné.

Majd Sanchohoz fordúlva így folytatá:

- Bocsásd meg barátom, hogy alkalmat szolgáltatam rá, hogy téged is olyan bolondnak tartsanak a milyen én magam voltam, s téged is azon tévelygésbe ragadtalak, melybe magam estem vala, hogy a világon voltak s még ma is vannak kóbor lovagok.

- Oh! - viszonzá Sancho szívből zokogva - ne haljon meg, kedves jó uram, hanem fogadja el tanácsomat s éljen még sok számos évekig, mert nem követhet el az ember világeletében soha

nagyobb bolondságot, mintha így, seteszi-seveszi egyszer csak meghal, a nélkül, hogy valaki megölné, vagy a búbanat kezén kívül más rántaná ki a gyékényt alóla. Ne legyen olyan lusta, keljen fel ebből az ágyból, öltözzünk fel pásztoroknak s jerünk ki a mezőre, a mint terveztük. Ki tudja, hátha ott ugratjuk ki majd valami bokorból a varázs alól feloldott Doña Dulcinea kisasszonyt, úgy hogy szinte öröm lesz látni! Ha a fölötti keserűségében hal meg talán, hogy legyőzték, vesse én rám a hibát s mondja azt, hogy azért taszították le, mert az a kötni való Sancho Panza roszul szorította meg Rocinante terhelőjét; annál is inkább, mert hiszen bizonyosan olvasta ugy-e lovagregényeiben: akárhányszor megesik, hogy egyik lovag lelöki a másikat a lóról, de a kit ma legyőztek, holnap az lesz győztes!

- Ugy van - jegyzé meg Sámson - s a jó Sancho Panza egészen jól fogja fel a dolgot.

- Uraim - mondá Don Quijote - beszéljünk okosan. A tavalyi fészken már nincsen idei madár; voltam bolond, vagyok okos; voltam Don Quijote de la Mancha, s most, a mint már említettem, a jó Alonso Quijano vagyok. Az a legforróbb óhajtásom, vajha bűnbánatom és őszinteségem újra visszaszerezhetné számomra önök részéről az egykori tiszteletet. A jegyző urat pedig kérem folytassa ekképen:

- Továbbá, minden ingó és ingatlan vagyonomat unokahugomnak, a jelenlévő Quijana Antoniának hagyom, a mely vagyomból azonban vonassék le előbb mindaz, a mi felől már rendelkeztem. Legelőször is azt akarom, elégíttessék ki szolgálatomban állott gazdasszonyom s kapja meg összes bérét, melylyel néki a mái napig tartozom; azonfölül pedig még husz darab aranyat hagyok neki egy öltöző ruhára. Végrendeletem végrehajtóivá a jelenlévő lelkész és Carrasco Sámson végzett egyetemi tanuló urakat kérem föl. Továbbá pedig azt akarom, hogy ha unokahugom, Quijana Antonia férjhez megy, olyan férfiúhoz menjen, a ki felől előbb bizonyosan meg kell győződnie arról, hogy még csak nem is tudja, mik azok a lovagregények. Mert ha az tűnnék ki, hogy tudja, s unokahugom mégis hozzá akarna menni, sőt menne is: veszítse el az egész örökséget, a mit néki hagytam, melyet aztán végrendeletem végrehajtói saját tetszésök szerint jótékony célokra fordíthatnak.

Ezen jellemző szavakkal bevégzé végrendeletét, egy ájulás roham jött rá s teste egész hosszúságában elnyúlt az ágyon. Mindnyájan megrettentek, segítségére siettek, de az alatt a három nap alatt, a mit még végrendeletéttele után megért, folytonosan gyengébbé s gyengébbé lön. Végre utolsó órája is elérkezett. Egész a végső pillanatig magánál volt, mindegyre köszönte kedves övéinek jóságát; még ő vigasztalta őket, hogy ne sírjanak, jobb lesz neki immár a csendes sírban a föld alatt, s kérte őket, hogy elkövetett balgaságait bocsássák meg neki, s ha méltónak tartják rá, emlékezzenek meg róla szeretettel.

Igy halt meg, csendesen, nyugodtan, szelíd mosolylyal ajakán, s az egykori Búsképü lovagnak a halál újra mosolygóvá változtatta ábrázatát.

Mindazok, a kik ismerték, igaz szívből megsiratták, meggyászolták, s ha bohóságain néha még utóbb is mosolyogtak, - sokan még évek mulva is szívből fakadó könnyekkel emlékeztek meg jó és nemes szivéről.

Vége.